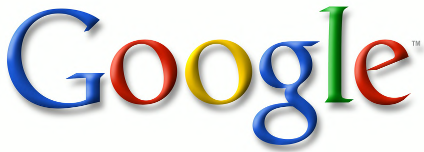
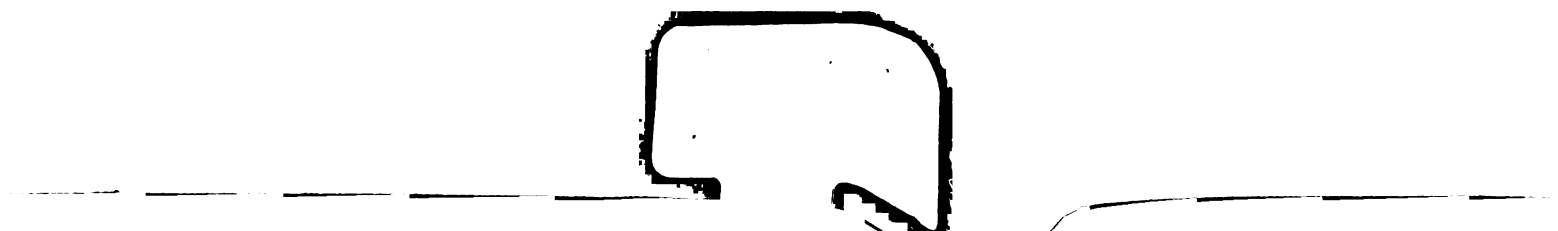

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 07597987 6

VERSLAG

AAN DEN

KONING

VAN DE

BEVINDINGEN EN HANDELINGEN

VAN HET

GENEESKUNDIG STAATSTOEZICHT

IN HET JAAR 1887.

TE 'S GRAVENHAGE, BIJ
VAN WEELDEN EN MINGELEN
EN HUNNE CORRESPONDENTEN.
1888.

Aan den Koning.

Het verslag van de bevindingen en handelingen van het geneeskundig Staatstoezicht in 1887 wordt Uwer Majesteit hierbij eerbiedig aangeboden, ter voldoening aan art. 8 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 58).

GENEESKUNDIG STAATSTOEZICHT.

§ 1. Geneeskundige ambtenaren en raden.

Het personeel der geneeskundige ambtenaren onderging geene verandering. Geneeskundige ambtenaren.

Op 1 Januari 1887 trad, krachtens art. 25 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 58), een derde gedeelte der geneeskundige raden af. Aftreding en benoeming van leden en plaatsvervangende leden der geneeskundige raden.

Bij Koninklijk besluit van 12 December 1886, n°. 13, werden, in plaats der aftredende leden, anderen benoemd, ten gevolge waarvan de raden op 1 Januari 1887, behalve uit de inspecteurs, die volgens art. 10 der genoemde wet, voorzitters, en de adjunct-inspecteurs, die volgens art. 21, leden van den raad in hunnen kring zijn, waren samengesteld als volgt:

NOORDBRABANT EN LIMBURG.

Leden.	**Plaatsvervangende leden.**
Geneeskundigen.	*Geneeskundigen.*
N. J. B. Landman, heel- en vroedmeester, te Helvoirt.	Dr. P. R. Mierlo, te Breda.
Dr. J. Roosenburg, te 's Hertogenbosch.	Dr. B. J. Holster, te Klundert.
Dr. J. A. Van Roosmalen, te Ravenstein.	L. T. Van Kleef, arts, te Maastricht.
Dr. M. M. A. H. Sonnen, te Echt.	Dr. C. H. G. H. Leurs, te Roermond.
H. A. Hermans, arts, te Gennep.	Dr. W. G. Bruinsma, te Steenbergen.
Dr. H. P. Van den Bergh, te Veghel.	F. B. G. Kieckens, heel- en vroedmeester, te Tilburg.
Dr. J. A. H. Haffmans, te Roermond.	Dr. M. J. Godefroi, te 's Hertogenbosch.
H. Z. Woltersom, gepensioneerd 1e officier van gezondheid der 1ste klasse, te Maastricht.	Dr. P. J. W. Bijnen, te Breda
Dr. A. A. E. Goossens, te Venlo.	
Dr. P. J. W. Dautzenberg, te Roosendaal.	
Apothekers.	*Apothekers.*
P. J. Roersch, te Maastricht.	P. J. Kijn, te 's Hertogenbosch.
F. A. Haan, te Roermond.	H. M. J. E. Steijns, te Helmond.
J. J. Steijns, te Maastricht.	L. F. A. Van der Grinten, te Venlo.
P. G. Steensma, te Breda	J. A. H. Rijke, te Eindhoven.
Rechtsgeleerde.	*Rechtsgeleerde.*
Mr. A. B. H. Van Rijckevorsel, te Maastricht.	Mr. Th. Van Bommel, te 's Hertogenbosch.

GELDERLAND EN UTRECHT.

Leden.

Geneeskundigen.

W. J. L. Verbeek, geneesheer, te Wijk bij Duurstede.
Dr. F. P. Küthe, te Tiel.
Dr. J. B. Dompeling, te Utrecht.
Dr. G. Van Overbeek de Meijer, te Utrecht.
Dr. P. Groeneboom, te Amersfoort.
Dr. W. H. Van Rhijn, te Zutphen.
Dr. S. R. Hermanides, te Geldermalsen.
H. M. Numans, arts, te Harderwijk.
Dr. J. G. de Voogt, te Arnhem.
P. A. Verouden, heel- en vroedmeester, te Terborgh.

Apothekers.

Dr. F. E. C. Van Embden, te Utrecht.
G. L. Tjeenk Willink, te Zutphen.

Rechtsgeleerde.

Mr. F. A. R. A. baron Van Ittersum, te Utrecht.

Plaatsvervangende leden.

Geneeskundigen.

Dr. L. C. Van Goudoever, hoogleeraar, te Utrecht.
Dr. J. C. Van Eeten, te Utrecht.
Dr. C. Van Wicheren, te Arnhem.
Dr. C. J. Van Duijl, te Nijmegen.
Dr. H. Wefers Bettink, hoogleeraar, te Utrecht.
Dr. J. J. Homoet, te Arnhem.
Dr. H. F. Thijssen, te Arnhem.
Dr. H. Van de Stadt, directeur der hoogere burgerschool, te Arnhem.

Apothekers.

F. D. Fontein, te Utrecht.
A. Spruijt, te Arnhem.
R. J. Opwyrda, te Nijmegen.
J. A. Roelse, te Apeldoorn.

Rechtsgeleerde.

Mr. D. J. Mom Visch, te Arnhem.

ZUIDHOLLAND.

Leden.

Geneeskundigen.

J. Thorn Leeson, heel- en vroedmeester, te IJsselmonde.
Dr. F. H. G. Iterson, te Gouda.
Dr. H. Bourse Wils, te Leiden.
Dr. F. J. I. Schmidt, te Rotterdam.
Dr. F. J. Dupont, te Rotterdam.
J. Broeksmit, heel- en vroedmeester, te Zwijndrecht.
Dr. F. H. Blom Coster, te 's Gravenhage.
Dr. J. Vroesom de Haan, te Rotterdam.

Apothekers.

W. Robertson, te Rotterdam.
A. Van Scherpenzeel, te Schoonhoven.
J. A. J. Van de Ven, te Dordrecht.

Plaatsvervangende leden.

Geneeskundigen.

Dr. H. Van Vollenhoven, te 's Gravenhage.
Dr. G. D. L. Huet, hoogleeraar, te Leiden.
Dr. H. G. Hesselink, te Rotterdam.
Dr. H. J. De Graaf, te Dordrecht.
Dr. C. J. Snijders, te 's Gravesande.
Dr. C. J. Vaillant, te Schiedam.
Dr. E. A. Van der Burg, hoogleeraar, te Leiden.

Apothekers.

J. C. Huijsman, te Brielle.
A. C. Cramer, te Rotterdam.
G. W. Boot, te Gorinchem.
W. A. L. Legebeke, te Rotterdam.

Rechtsgeleerde.

Mr. A. J. Roest, te Rotterdam.

Rechtsgeleerde.

Mr. A. P. T. Eyssell, te 's Gravenhage.

NOORDHOLLAND.

Leden.

Geneeskundigen.

Dr. E. H. M. Thijssen, te Amsterdam.
Dr. J. Zeeman, te Amsterdam.
Dr. J. F. Van Hengel, te Hilversum.
Dr. I. Teixeira de Mattos, te Amsterdam.
P. Van Vollenhoven, heel- en vroedmeester te Amsterdam.
Dr. C. J. Van Persijn, te Bloemendaal.
Dr. L. Scheltema Beduin, te Amsterdam.
Dr. W. J. F. Nuijens, te Westwoud.
Dr. P. K. Pel, hoogleeraar, te Amsterdam.
G. C. Van Balen Blanken, heel- en vroedmeester te Sybecarspel.

Apothekers.

G. H. Van Hoolwerff, te Hoorn.
J. Swens, te Haarlem.
A. H. Walter, te Amsterdam.
P. Ankersmit, te Amsterdam.
J. Polak, te Amsterdam.
P. Kruijsse, te Amsterdam.

Scheikundige.

Dr. J. W. Gunning, hoogleeraar, te Amsterdam.

Rechtsgeleerde.

Mr. G. A. Van Hamel, te Amsterdam.

Plaatsvervangende leden.

Geneeskundigen.

Dr. J. Förster, hoogleeraar, te Amsterdam.
Dr. C. J. de Lange, te Alkmaar.
P. H. Vorstman, heel- en vroedmeester te Amsterdam.
Dr. J. Mulder, te Zaandijk.
W. Stoeder, hoogleeraar, te Amsterdam.
Dr. J. Penn, te Hilversum.

Apothekers.

G. H. Hoorn, te Amsterdam.
M. L. Q. Van Ledden Hulsebosch, te Amsterdam.
Dr. H. D. Kruseman, te Haarlem.

Rechtsgeleerde.

Mr. C. M. J. Willeumier, te Amsterdam.

ZEELAND.

Leden.

Geneeskundigen.

Dr. J. C. Bolle, te Middelburg.
Dr. J. Hazenberg, te Vlissingen.
Dr. H. Goemans jr., te Zierikzee.
Dr. J. E. Callenfels, te Hulst.
Dr. J. P. Berdenis van Berlekom, te Middelburg.
Dr. J. M. Boom, te Tholen.

Plaatsvervangende leden.

Geneeskundigen.

Dr. N. J. F. Verschoor, te Goes.
Dr. J. C. De Man, te Middelburg.
Dr. Q. J. M. Janssen, te Wissekerke.
A. Walraven, heel- en vroedmeester te Nieuw en St. Joosland.
J. De Visser, heel- en vroedmeester te Stavenisse.

Dr. J. Kosten de Bruijne, te Zierikzee.
Dr. IJ. Keijzer, te Middelburg.

Apothekers.

S. G. Nauta van der Grijp, te Zierikzee.

Scheikundige.

Dr. J. J. Couvée, te Middelburg.

Rechtsgeleerde.

Mr. A. P. Snouck Hurgronje, te Middelburg.

Th. F. Martin, heel- en vroedmeester te Hulst.

Apothekers.

P. M. De Ligny, te Middelburg.
G. A. De Looze, te Zierikzee.
M. N. Baert, te Vlissingen.

Rechtsgeleerde.

Mr. W. A. Van Hoek, te Middelburg.

FRIESLAND EN GRONINGEN.

Leden.

Geneeskundigen.

Dr. J. Baart de la Faille, te Groningen.
Dr. J. Baart de la Faille, te Leeuwarden.
Th. Beekhuis, oud-heel- en vroedmeester te Wirdum.
Dr. B. Verver, te Sneek.
L. Th. Brunsveld van Hulten, heel- en vroedmeester te Loppersum.
Dr. N. Lobrij van Troostenburg de Bruijn, te Leeuwarden.
Dr. W. M. H. Sänger, hoogleeraar, te Groningen.
Dr. P. C. Plugge, hoogleeraar, te Groningen.
Dr. J. Æ. Born, te Sauwert.
Dr. M. Adriani Engels, te Midwolde.

Apothekers.

G. Haima van de Wal, te Franeker.
H. Bennema Jzn., te Groningen.
A. E. Stheeman, te Winschoten.
S. Koning, te Winschoten.

Rechtsgeleerde.

Mr. J. C. Meijer, te Leeuwarden.

Plaatsvervangende leden.

Geneeskundigen.

Dr. Th. Haakma Tresling te Winschoten.
Dr. A. P. Fokker, hoogleeraar, te Groningen.
Dr. J. S. Wichers, Groningen.
J. Menno Huizinga, arts, te Harlingen.
Dr. B. Bokma de Boer, te Holwerd.
Dr. H. Tobbe, te Heerenveen.
Dr. E. D. H. Schutter, te Aduard.
Dr. S. K. De Waard, te Grijpskerk.

Apothekers.

J. Posthuma Szn., te Dragten.
C. H. Van Ankum, te Groningen.
K. Van Ringh, te Bolsward.
G. Steenhuisen, te Veendam.

Rechtsgeleerde.

Mr. J. Oppenheim, te Groningen.

OVERIJSSEL EN DRENTHE.

Leden.

Geneeskundigen.

Dr. C. P. Ter Kuile, te Enschedé.
Dr. H. A. Middendorp, te Steenwijk.

Plaatsvervangende leden.

Geneeskundigen.

Dr. D. Cohen, te Assen.
Dr. J. E. T. Schaapman, te Zwolle.

Dr. G. W. Van Riemsdijk, te Stad-Hardenberg.
Dr. L. Fledderus, te Dalen.
Dr. J. Reicher, te Kampen.
Dr. A. A. Middendorp, te Almelo.
Dr. Melant Langevelt, heel- en vroedmeester, te Genemuiden.

Apothekers.

W. G. Top Jzn., te Kampen.
R. Meulenhoff, te Zwolle.
A. S. Van de Moer, te Deventer.
J. S. Rijken, te Kampen.

Rechtsgeleerde.

Mr. M. Oldenhuis Gratama, te Assen.

Dr. J. W. Damman de Witt, te Gieten.
Dr. E. C. C. Van Lennep, te Deventer.
Dr. W. A. Groskamp, te Deventer.
Dr. G. H. Leignes Bakhoven, te Kampen.
Dr. F. K. Amshoff, te Hoogeveen.
R. Brouwer, heel- en vroedmeester, te Nieuwleusen.

Apothekers.

F. A. Gosselaar, te Assen.
E. Post Stheeman, te Meppel.
J. H. W. Lamberts, te Almelo.

Rechtsgeleerde.

Mr. J. Nanninga Wittendijk, te Kampen.

Veranderingen in het personeel der geneeskundige raden.

In den loop van het jaar hadden de volgende veranderingen plaats in het personeel der geneeskundige raden:

Noordbrabant en Limburg. F. B. G. Kieckens, heel- en vroedmeester, te Tilburg, plaatsvervangend lid, is overleden.

Zuidholland. Dr. F. Breesnee, te Sommelsdijk, werd, op zijn verzoek, eervol als lid ontslagen.

Noordholland. Dr. J. F. Van Hengel werd, op zijn verzoek, eervol als lid ontslagen.

Zeeland. Dr. N. J. F. Verschoor, te Goes, werd, op zijn verzoek, als plaatsvervangend lid eervol ontslagen.

Overijssel en Drenthe. Mr. L. Oldenhuis Gratama, rechtsgeleerd lid, is overleden.

§ 2. Bijeenkomst van de geneeskundige inspecteurs.

De gewone jaarlijksche bijeenkomst van de geneeskundige inspecteurs had plaats op den 23sten, 24sten en 25sten Mei.

Hoofdzakelijk werden daarin de volgende punten behandeld:

Correspondentie over den aanvoer van arsenicum met een schip, waarin ook levensmiddelen waren en vrees voor nadeel dat daaruit ontstaan kon.

De vice-voorzitter dr. Ali Cohen las de correspondentie voor door den inspecteur van Zuidholland over dit onderwerp met de Regeering gevoerd, als ook de daarbij behoorende bijlagen, naar aanleiding waarvan hij de wenschelijkheid uitdrukte, dat aan de geneeskundige ambtenaren de nummers van het *Staatsblad* of van de *Staatscourant* werden toegezonden, waarin zaken behandeld werden, betrekking hebbende op hunne werkzaamheden, iets wat in deze niet was geschied en waardoor aan de meeste geneeskundige ambtenaren het bestaan van het Koninklijk besluit van 2 Maart 1887 (*Staatsblad* n°. 41) onbekend was gebleven. Wijders gaf hij in bedenking, dat voor rekening van

hun archief door de geneeskundige raden een exemplaar van de *Staatscourant* met de bijlagen worde aangeschaft.

Schets voor onderzoek van fabrieken en werkpaatsen.

De vraag werd behandeld of de boekdrukkerijen ook moeten gerekend worden tot de fabrieken waarin lood wordt bewerkt; er werd besloten deze alleen dan tot die categorie te brengen, wanneer in de drukkerij ook letterspecie werd vervaardigd.

Overleg tusschen de gemeentebesturen en de geneeskundige ambtenaren, betreffende het verleenen van concessiën.

Met het oog op de zeldzaamheid dat de geneeskundige ambtenaren door burgemeester en wethouders der gemeenten worden geraadpleegd, betreffende het verleenen van concessiën tot het oprichten van fabrieken en trafieken, besloot de vergadering aan de Regeering te verzoeken, om burgemeester en wethouders te doen uitnoodigen, om ingevolge art. 14 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 58) betreffende het verleenen van dergelijke concessiën, vooraf met de geneeskundige ambtenaren in overleg te treden.

Onderzoek van tot het Geneeskundig Staatstoezicht behoorende toestanden door niet geneeskundige ambtenaren zonder medeweten van deze, enz.

Door den vice-voorzitter werd naar aanleiding van het feit, dat onlangs tijdens het heerschen van typhus te Dokkum, een onderzoek van drinkwater werd opgedragen aan een hoogleeraar te Groningen, zonder dat aan hem, vice-voorzitter, dienaangaande eenige mededeeling werd gedaan, de aandacht gevestigd op de wenschelijkheid, dat onderzoekingen tot den werkkring van het Geneeskundig Staatstoezicht behoorende, niet aan anderen worden opgedragen, zonder dat de geneeskundige inspecteur dit wete. Ook achtte hij het niet wenschelijk, dat tusschen de adjunct-inspecteurs en den Minister, met voorbijgang van de inspecteurs, correspondentie worde gevoerd over zaken, waarin de laatste ingevolge hunne betrekking in de bestaande instructiën, gekend dienen te worden.

Geneeskundige armenverzorging.

Naar aanleiding van het door de Regeering aan de orde gestelde vraag betreffende de geneeskundige armverzorging, in verband met het verleenen van Rijkssubsidie aan hulpbehoevende gemeenten, waar gebrek aan genees- en verloskundige hulp bestaat, hadden uitvoerige besprekingen plaats; omtrent de vraag, welke gemeenten in aanmerking komen om te worden gesubsidieerd van wege het Rijk; aan welke eischen de geneeskundigen aan wie subsidie zal worden verleend, zullen moeten voldoen; voor hoelang telkens de benoeming zal geschieden en met welke werkzaamheden, die geneeskundigen van wege het openbaar gezag zullen worden belast, terwijl ten slotte de vraag werd gesteld, door wie de voordracht ter benoeming en de benoeming zelf zouden behooren te geschieden. Omtrent het antwoord op de eerste vragen, was de vergadering spoedig eenstemmig; omtrent de laatste verschilde één lid in meening met de meerderheid der vergadering; terwijl deze toch van oordeel was, dat de voordracht aan den Minister zou dienen te geschieden door Gedeputeerde Staten in overleg met den geneeskundigen ambtenaar, meende dit ééne lid, dat de benoeming moest plaats hebben door het gemeentebestuur, in overleg met Gedeputeerde Staten en den geneeskundigen ambtenaar.

Ook werden eenige dier vragen besproken ten opzichte van vroedvrouwen.

Art. 9, al. 2, der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* n°. 58).

Door één lid der vergadering werd de vraag gesteld, of de betrekking van vaccinateur of voorzitter van een gesubsidieerd bureau van vaccinatie, welke eene jaarlijksche bezoldiging of geldelijke toelage ontvangt, al of niet is eene bediening in den geest van art. 9, alin. 2, der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 58), zoodat daarvoor noodig is de toestemming des Konings, en of door den geneeskundigen ambtenaar niet in strijd met dit wetsartikel werd gehandeld, als hij zonder bedoelde vergunning die gesalarieerde

betrekking waarnam. Hierop werd met algemeene stemmen een bevestigend antwoord gegeven.

Het schrijven van den geneeskundigen raad voor Gelderland en Utrecht, betreffende den vrijen handel in vergiften, aan de vergadering gezonden bij brief van 9 Maart 1887, n°. 890, M.P. werd behandeld. Uit de besprekingen bleek, dat meerdere geneeskundige raden de wenschelijkheid van meer afdoende wettelijke bepalingen omtrent dit onderwerp vroeger ook hadden uitgesproken en dat vergiftiging met arsenicum meer was voorgekomen, dan algemeen bekend is. Schrijven van den geneeskundigen raad voor Gelderland en Utrecht, betreffende den vrijen handel in vergiften.

Aan eene commissie werd opgedragen om, met het oog op de in Duitschland thans bestaande wettelijke voorschriften omtrent dit onderwerp een rapport uit te brengen in de volgende vergadering.

Naar aanleiding van de door de Regeering aan den vice-voorzitter gezonden brief van den Raad van toezicht op de spoorwegdiensten, begeleidende een schrijven van den Directeur-generaal der maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, die meende dat door de geneeskundige ambtenaren meermalen ongegronde klachten over den slechten toestand van de in de verbandkisten aangetroffen kleefpleister bij den Staatsspoorweg, waren uitgebracht, had de vice-voorzitter aan de geneeskundige ambtenaren verzocht om hunne klachten meer te preciseeren. Hieraan kon echter niet geheel worden voldaan, daar de meesten van hen hiervan geene aanteekening hadden gehouden, maar zich hadden bepaald om de stationschefs op de tekortkomingen te wijzen. Brief dd 25 Maart jl. n°. 1093 M. P., betreffende verbandkisten op spoorwegen.

Bij de bespreking van dit onderwerp werd nogmaals de wenschelijkheid uitgedrukt, dat ook op de stoomtramsverbandkisten werden aangetroffen. De vergadering besloot, wegens het belang der zaak — daar met stoomtrams, zooals de ondervinding geleerd heeft, meer ongelukken voorkomen dan op de gewone spoorwegen — het verzoek aan de Regeering te herhalen, dat de stoomtrams voorzien worden van middelen tot het verleenen van de eerste hulp bij ongelukken.

Het door de Regeering, bij brief van 9 April 1887, n°. 1282, afd. M.P., aan den vice-voorzitter gezonden voorstel van dr. Gori aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid tot betere regeling van de geneeskundige hulp bij spoorwegongelukken, werd door dezen vóór de vergadering in handen gesteld van het lid der commissie uit de vergadering ad hoc, die een praeadvies aan de vergadering uitbracht, waarmede zich de vergadering vereenigde. Voorstel van dr. Gori tot betere regeling van de geneeskundige hulp bij spoorwegongelukken.

Naar aanleiding van den brief van dr. Gori, werd de inhoud van de verbandkisten besproken, inzonderheid met het oog op de vraag, of er noodzakelijkheid bestond om daarin wijziging voor te stellen. Daar hieromtrent verschil van gevoelen bleek te bestaan, werd eene commissie benoemd om na te gaan, of, en, zoo ja, welke veranderingen in den inhoud der kisten wenschelijk moeten worden geacht.

De door de Regeering aan den vice-voorzitter toegezondene missive, dd. 5 April 1887, n°. 1212, MP., met de daarbij gevoegde stukken, waaruit bleek, waaruit bleek, dat door de Fransche douane Hollandsch, met salicylzuur bedeeld bier was teruggezonden, en waarin aan de vergadering inlichting werd gevraagd, of die maatregel billijk was en, zoo ja, of het dan niet raadzaam zou zijn, dat ook hier te lande maatregelen werden genomen tegen het in consumtie brengen van dergelijk bier, gaf aan den vice-voorzitter aanleiding, om met assumtie van dr. Saltet, een rapport te stellen, waarin de gedane vragen werden overwogen en beantwoord. Gesalicyleerd bier.

Dit rapport werd in discussie gebracht en gaf aanleiding tot velerlei besprekingen, niet alleen betreffende de billijkheid en juistheid van den door de Fransche Regeering genomen maatregel, maar ook betreffende de verschillende, in den laatsten tijd gebruikte middelen om het bier, zonder toevoeging van salicylzuur, tegen bederf te vrijwaren. Ten slotte vereenigden alle leden zich met de zienswijze, dat het gebruik van het gesalisyleerd bier schadelijk moet worden geacht voor de gezondheid; dat de in Frankrijk genomen maatregel billijk was en dat, indien bevestigd werd dat in ons land dergelijk bier werd gedronken, het wenschelijk zou zijn, daartegen maatregelen te doen nemen. De vergadering was intusschen van oordeel, dat om te kunnen beoordeelen of gesalicyleerd bier hier werd gedronken, zulks door onderzoekingen moest worden nagegaan met medewerking van de scheikundige leden van de geneeskundige raden.

Trichinose.

De vice-voorzitter had, ter bespreking in de vergadering, ontvangen een adres van de Hollandsche Maatschappij van landbouw, waarin aan de Regeering werd verzocht maatregelen te willen doen nemen, om onder de varkens de uitbreiding der trichinose, welke ziekte zich in het begin dezes jaars te Goes had voorgedaan, tegen te gaan.

De vergadering vereenigde zich, met enkele kleine wijzigingen, met de maatregelen vermeld in een door dr. Ali Cohen opgemaakt rapport, wier toepassing van Regeeringswege noodzakelijk werden geacht. Daarbij werd tevens ingevolge het verlangen der vergadering gewezen op de wenschelijkheid, dat bij de herziening van het Koninklijk besluit van 14 Maart 1880 (*Staatsblad* n°. 31), worde voorgeschreven de desinfectie der varkensstallen en vernietiging der trichineuse varkens en dat bij het Veeartsenijkundig Staatstoezicht worden aangedrongen op toezicht op de inrichting en reinheid der varkensstallen.

Drinkwater.

Het ingebracht rapport gaf geene aanleiding tot besprekingen. De leden werden verzocht met bekwamen spoed aan een lid der bestaande commissie op te geven de gemeenten, waar waterleidingen bestaan, wáár men met den aanleg bezig is en wáár men voornemens is ze tot stand te brengen.

Ontsmetting van geneeskundigen, belast met het onderzoek van zeescheepen.

Ingevolge het besluit van de vergadering in 1886 gehouden, werd door de commissie het desbetreffende rapport uitgebracht. Na eenige gedachtenwisseling over de vraag of de afsponsing der kleedingstukken moest plaats hebben vóór of onmiddellijk na het verlaten van het schip, werd adhaesie geschonken aan de meening der commissie, dat zulks geschieden moest vóór het verlaten van het schip en besloten de in het rapport vermelde maatregelen aan te bevelen.

Ingevolge het voorstel der commissie werd het wenschelijk geacht, dat alsnog worde aangeschaft, ter beproeving, eene locomobile-oven van de firma De Jongh en C°. en werd de commissie diligent verklaard, met verzoek om nog eenige ovens te willen onderzoeken, zooals dien van den hoogleeraar Van Overbeek de Meijer te Utrecht en den portatieven van Huijgens, welke kosteloos ter beproeving is aangeboden; verder werd aan de commissie opgedragen om op hare verantwoordelijkheid te publiceeren de vastgestelde eischen, waaraan ontsmettingsovens moeten voldoen en om aan de belanghebbenden mede te deelen de resultaten van het onderzoek van hunne ovens.

Besmettelijkheid van longtering en te nemen maatregelen.

Een uitgebreid verslag door de commissie, die in 1883 over de longtering en parelziekte rapporteerde, uitgebracht ingevolge het verzoek der vergadering van 1886 aan haar gedaan, gaf aanleiding tot velerlei besprekingen, welke konden worden verwacht met het oog op de belangrijkheid van het onderwerp, daar door de vergadering moesten worden beantwoord de twee volgende vragen:

1°. Is de tuberculeuse longtering besmettelijk, onverschillig welke de aard (het wezen) der smetstof is, en

2°. Is het noodzakelijk om tegen deze ziekte preventieve maatregelen te nemen, en, zoo ja, in hoever kan de vergadering zich vereenigen met de door de commissie vermelde conclusiën.

Op de eerst gestelde vraag werd door alle leden, op één na, een bevestigend antwoord gegeven.

Meer tegenspraak ondervonden de voorgestelde maatregelen. Ofschoon alle leden, uitgezonderd één, van meening waren, dat thans maatregelen door de geneeskundige ambtenaren kunnen en moeten worden aanbevolen, kon men zich met alle conclusiën, als van te verre strekking, niet vereenigen en werd besloten, op het nader voorstel van de commissie als volgt:

1°. de aandacht van de geneeskundigen en van het publiek in ons land zal worden gevestigd op de uitspraak van deze vergadering betreffende de besmettelijkheid der tuberculeuse longtering;

2°. de uitvoering van het besluit sub 1°. wordt opgedragen of wel overgelaten aan de commissie op hare eigen verantwoordelijkheid;

3°. de mededeeling der commissie zal plaats hebben enkel in het *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* en daarin zal worden gewezen:

a. op de noodzakelijkheid van het vernietigen van het beddegoed, lijflinnen en ander goed dat door sputa is verontreinigd, in allen gevalle op flinke desinfectie er van;

b. op de noodzakelijkheid om zooveel mogelijk in acht te nemen de andere maatregelen van voorzorg;

4°. voor het oogenblik blijft nog rusten de toepassing van de uitspraak der vergadering op onze wetgeving.

Vaccinatiebewijzen

Een aan de Regeering gericht schrijven van eene commissie uit den geneeskundigen raad voor Friesland en Groningen, naar aanleiding van een bestaand verschil van meening omtrent de invulling van verklaringen van inenting, ingeval geene koepokken zijn opgekomen, en omtrent de toelating tot de school van kinderen van dergelijke verklaringen voorzien, werd in handen gesteld van eene commissie uit de vergadering om een gewijzigd model te ontwerpen.

Inenting tegen hondsdolheid aan het instituut Pasteur.

De nieuwe door Pasteur gevolgde intensieve methode en het nadeel dat zij kon veroorzaken aan hen, welke er aan werden onderworpen, gaf aanleiding tot velerlei discussiën, die hoofdzakelijk gevoerd werden tusschen dr. Dozy, die deze methode gevaarlijk achtte, — hoofdzakelijk op grond van de mededeelingen van Peter, Luteaud en Von Frisch, terwijl hij Pasteur's statistiek als onjuist voorstelde, — en dr. Saltet, die de intensieve methode als niet gevaarlijk bsschouwde, en de argumenten van de door dr. Dozy aangehaalde schrijvers wederlegde en de door Pasteur opgemaakte statistiek verdedigde, inzonderheid voor zoover zij betrof de volgens de intensieve methode ingeënten.

Ten slotte stelde de vice-voorzitter de twee volgende vragen ter beantwoording aan de vergadering:

1°. Bestaat er reden om op dit oogenblik terug te komen op het in 1886 door de vergadering aanbevolene of om daarin eene wijziging voor te stellen?

2°. Wordt het door de vergadering raadzaam geacht aan de Academie van Wetenschappen in deze advies te doen vragen?

Op de *eerste* vraag werd met algemeene stemmen, met uitzondering van één lid, een ontkennend antwoord gegeven, met dien verstande, volgens twee leden, dat de geneeskundige ambtenaren zich moesten bepalen tot de medewerking om hen, die genegen zijn zich aan Pasteur's methode te Parijs te onderwerpen, van Rijkswege geldelijk te doen ondersteunen, zonder hun bepaald aan te raden zich derwaarts te begeven.

Het antwoord op de *tweede* vraag werd eenstemmig ontkennend beantwoord.

Verder werd besproken de al of niet bestaande noodzakelijkheid, dat de geneeskundige ambtenaar zich persoonlijk overtuigde omtrent den toestand van den lijder, om te beslissen of deze in de termen valt om naar Pasteur te worden gezonden, wanneer hij op eene andere wijze zich daaromtrent inlichtingen heeft kunnen verschaffen, — als ook de vraag, of het lid, dat tegen de toepassing van Pasteur's methode gestemd is, zich aan de uitspraak van de meerderheid der vergadering omtrent de opzending moet onderwerpen. Op de laatste vraag werd een bevestigend antwoord gegeven, omdat hij aan den Minister kan mededeelen, dat hij voor de opzending geadviseerd heeft, op grond van de beslissing der vergadering.

Vleesch van aan miltvuur gestorven of aan miltvuur lijdend afgemaakt vee.

De aanleiding tot de vraag, wat moest geschieden met het vleesch van aan miltvuur gestorven of van aan miltvuur lijdend afgemaakt vee, was deze: dat dit vleesch menigmaal, in strijd met de bestaande bepalingen, wordt in consumtie gebracht, en dat in den laatsten tijd door autoriteiten, op grond van genomen proeven, beweerd was, dat het gekookt vleesch, afkomstig van aan miltvuur lijdende dieren, zonder nadeel was gegeten.

De uitspraak was, dat, ofschoon het miltvuurvleesch, wanneer het versch en goed gekookt is, zonder nadeel kan worden gebruikt door den mensch, het echter raadzaam is, dit vleesch niet in consumtie te doen brengen, inzonderheid met het oog op het gevaar, dat de bacilli of hunne sporae zich gemakkelijk in keuken of slachterij op andere eetwaren kunnen verspeiden en in zulk vleesch zich spoedig ptomaïnen ontwikkelen.

Bij de bespreking van het bovenstaande had tevens eene woordenwisseling plaats over de vraag, in hoeverre de melk van aan miltvuur lijdend vee door den mensch zonder gevaar kan worden gebruikt. Ofschoon zij gekookt minder nadeelig werd geacht, meende de vergadering dat de melk uitsluitend diende te worden gebruikt tot andere doeleinden, bijv. tot voeding van varkens, mits in gekookten toestand.

Diphtheritis bij dieren.

Met het oog op de voorbeelden, dat diphtheritis door aan die ziekte lijdende huisdieren op den mensch kan worden overgebracht, besloot de vergadering aan de Regeering te verzoeken, dat art. 1 van het Koninklijk besluit van 14 Maart 1880 (*Staatsblad* n°. 31) wordt aangevuld met diphtheritis.

Toevoeging van het geboortecijfer bij de sterftestatistiek.

Aangezien het voor het maken van statistieke berekeningen in meerdere gevallen wenschelijk wordt geacht, dat de geneeskundige ambtenaren bekend zijn met de geboortecijfers van iedere gemeente, besloot de vergadering te wijzen op de wenschelijkheid, dat in de jaarverslagen die cijfers worden medegedeeld en dat zij op den maandstaat G worden vermeld.

Vaststelling der lijs-

Aangezien de geneeskundige ambtenaren meermalen bezwaren ondervinden om vóór

den 15den Januari de lijsten van het geneeskundig personeel met de vereischte volledigheid in te zenden, achtte de vergadering het gewenscht, dat de gemeentebesturen worden uitgenoodigd om vroeger, bijv. vóór den 8sten Januari, de door hen jaarlijks op te maken lijsten bij de geneeskundige ambtenaren in te zenden. ten van het geneeskundig personeel.

Toename der clandestine prostitutie en syphilis bij vermindering der openbare prostitutie, daar waar een reglement van toezicht op de laatste bestaat.

Daar in gemeenten waar een reglement van toezicht op de prostituées bestaat, de openbare prostitutie af- en de clandestine over het geheel schijnt toe te nemen, meende de vice-voorzitter dat het wenschelijk was, dat een grondig en onpartijdig onderzoek van deze zaak van wege het geneeskundig Staatstoezicht werd ingesteld door eene uit de vergadering te benoemen commissie.

Aangezien meerdere leden van oordeel waren, dat de prostitutiequaestie te weinig op den weg van het geneeskundig Staatstoezicht ligt, om dergelijk onderzoek in te stellen, werd met het oog op de omstandigheid, dat met de clandestine prostitutie ook de syphilis en venerische ziekten in den regel toenemen, besloten, aan eene commissie op te dragen om na te gaan of genoemde ziekten in de laatste jaren zijn toegenomen, en, zoo ja, of die toename in rechte reden staat tot de vermindering der publieke prostitutie.

Proefneming met het maken van sublimaat-oplossing.

Door het lid der vergadering, aan wien het vorig jaar was opgedragen in het hygiënisch bureau te Amsterdam proeven te nemen omtrent de werking van sublimaat als desinficiens in alkali-houdend water, was aan de gedane opdracht nog geen gevolg kunnen worden gegeven. Door de sublimaat-pastilles van Angerer was trouwens het bezwaar tegen het gebruik van sublimaat, opgelost in gewoon water als ontsmettingsmiddel, opgeheven.

De rapporteur werd diligent verklaard.

Kan eene vroedvrouw eene verklaring van overlijden afgeven voor een levenloos geboren kind, of moet dit kind geschouwd worden?

De vraag of eene vroedvrouw eene verklaring van overlijden mag afgeven voor een levenloos pasgeboren kind, zoodat de doodschouw door eenen geneeskundige niet noodig is, — eene vraag, waarop in den geneeskundigen raad voor Overijssel en Drenthe uiteenloopende antwoorden waren gegeven, — werd in ontkennenden zin beantwoord.

§ 3. Vergaderingen van de geneeskundige raden.

De geneeskundige raden hebben alle twee vergaderingen gehouden. Daarin werden de volgende punten behandeld.

Noordbrabant en Limburg.

Art. 18 der wet van 4 Dec. 1872 (*Stbl.* nº. 134).

Naar aanleiding van het wederom voorkomen van pokken in Noordbrabant werd in beide vergaderingen over het vaccineeren, vooral op het platte land, gesproken.

Daaruit bleek, dat de toepassing van art. 18 der epidemiewet in vele gemeenten van Noordbrabant nog te wenschen overlaat, niettegenstaande de gemeentebesturen zoowel door den Commissaris des Konings als door het geneeskundig Staatstoezicht herhaaldelijk op hunne verplichtingen dienaangaande werden gewezen.

Van onwil was echter zelden sprake, doch de ondervinding, reeds jaren achtereen opgedaan, dat slechts van ééne gelegenheid tot kostelooze inenting en herinenting, en dan meestal des zomers, werd gebruik gemaakt, had bij verscheidene gemeentebesturen deze zaak doen verflauwen, te meer omdat daardoor aan den geneesheer-vaccinateur veel moeite werd bespaard.

Deze toch moest zich òf behelpen met animale koepokstof die slechts voor enkele

kinderen voldoende was en dan nog dikwijls niet voldoende resultaten opleverde, òf voor een gezond kind met goed ontwikkelde pokken zorg dragen, om daarvan andere kinderen te kunnen inënten, wat niet zelden, zelfs met groote geldelijke aanbiedingen, onmogelijk bleek.

Een en ander gaf dr. Bruinsma aanleiding om mededeeling te doen van de wijze, waarop de koepokstof in het Rijks-parc-vaccinogène te Brussel verzameld en verzonden wordt. Hij betoogde niet alleen, dat men slechts aan den directeur dier inrichting het aantal kinderen behoefde op te geven, om daarvoor eene voldoende hoeveelheid stof te verkrijgen, maar ook was hem, volgens eigen ondervinding, en die van anderen gebleken, dat de resultaten van inënting met die stof zelden te wenschen overliet.

Onderzoek van bier op salicylzuur.

Nadat in de zomervergadering de pharmaceutische leden van den raad zich bereid hadden verklaard om ieder in hun kring een onderzoek in te stellen naar het voorkomen van salicylzuur in bier, en besloten was, dat allen, volgens eene bepaalde methode, dit onderzoek zouden verrichten, werd in de wintervergadering daaromtrent een algemeen rapport uitgebracht.

Volgens dit rapport hadden de pharmaceutische leden te Breda, 's Hertogenbosch, Eindhoven, Helmond, Venlo, Roermond en Maastricht resp. 10, 24, 21, 15, 13, 24 en 35 biersoorten onderzocht en waren resp. 2, 12, 2, 3, 0, 6 en 0 salicylhoudend bevonden.

Wijziging van de geneeskundige wetten.

De in 1886 benoemde commissie uit den geneeskundigen raad bracht een rapport uit over alle ingediende geneeskundige wetsontwerpen.

Nadat de vergadering vooraf op een vroeger genomen besluit in zoover was teruggekomen, dat een eventueel goedgekeurd rapport niet aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, maar aan den Minister van Binnenlandsche Zaken zou worden toegezonden, werd het rapport in behandeling gebracht en vervolgens na breedvoerige gedachtenwisseling over sommige punten, vastgesteld.

Purgatief Oidtmann.

Nogmaals kwam het afleveren van fleschjes purgatief door den plattelands heel- en vroedmeester Oidtmann te Maastricht ter sprake.

Dr. Bruinsma deelde namelijk mede, dat hij bij den procureur-generaal te 's Hertogenbosch op eene vervolging tegen Oidtmann aangedrongen, doch later daarvan niets meer vernomen had.

Hierop is door den voorzitter geantwoord, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken over deze quaestie het gevoelen heeft ingewonnen van den Minister van Justitie, en dat deze het niet wenschelijk heeft geacht op strafvervolging van den plattelands heel- en vroedmeester Oidtmann aan te dringen, zoolang door een chemisch onderzoek niet is aangetoond, dat het bedoelde purgatief bepaalde absolute geneesmiddelen bevat.

Gelderland en Utrecht.

Onbevoegde uitoefening der geneeskunst.

Ten opzichte eener aankondiging in de *Nijmeegsche Courant*, waarbij een persoon, onbevoegd tot uitoefening der geneeskunst, mededeelde, dat hij voor sommige ziekten op bepaalde dagen en uren zou te consulteeren zijn, werd betoogd dat de aankondiging zelve reeds strafbaar is volgens art. 3 van de wet regelende de uitoefening van de geneeskunst.

Onderzoek van bodem en grondwater.

Omtrent de resultaten van het scheikundig en microscopisch onderzoek van den toestand van den bodem en het grondwater op de begraafplaats te Lobith, werd medege-

deeld dat het onderzoek plaats had bij lagen waterstand en het wenschelijk ware geweest om na hoogen waterstand te onderzoeken. Hoe dichter de putten bij het kerkhof lagen, des te nadeeliger waren de uitkomsten van het bacteriologisch onderzoek. (Zie begraafplaatsen). op de begraafplaats te Lobith.

Naar aanleiding eener mededeeling dat in Gelderland eene vroedvrouw aan godsdienstwaanzin leed, werd gewezen op eene leemte in de geneeskundige wetten en het wenschelijke betoogd van eene bepaling, die bevoegdheid geeft aan de geneeskundige ambtenaren, om preventief op te treden ten aanzien van personen die in een toestand verkeeren als deze vroedvrouw. Vroedvrouw lijdende aan godsdienstwaanzin.

Door een lid werd de vraag gedaan welke maatregelen de Officier van Justitie kan nemen, wanneer een geneeskundige verklaringen van overlijden afgeeft, betreffende overledenen, die hij noch gedurende de ziekte, noch na het overlijden heeft gezien. Verklaringen van overlijden.

Het rechtsgeleerd lid was van meening dat zoodanige verklaring gelijk staat met geene verklaring en hij zou er voor zich geen bezwaar in zien, om een geneeskundige die zoo handelt, te veroordeelen op grond van overtreding van art. 5 der wet regelende de uitoefening van de geneeskunst.

In de vergadering werd medegedeeld dat aan 's Rijks Veeartsenijschool bij sectie was gebleken dat een hond aan dolheid was overleden. Een der leden wees er op, dat dit bij sectie niet kon worden uitgemaakt, maar slechts kan blijken uit inentingsproeven met het versche ruggemerg. Hondsdolheid.

Verdachte ziektegevallen te Beltrum deden de vraag rijzen of deze moesten worden toegeschreven aan het gebruik van pruimen of van bedorven gerookt vleesch. Het onderzoek heeft negatieve uitkomsten opgeleverd. Vergiftiging door het gebruik van pruimen of gerookt vleesch.

Ingevolge besluit van de vergadering van inspecteurs, werd aan de pharmaceutische leden en plaatsvervangende leden van den raad verzocht om een quantitatief onderzoek te willen instellen naar de aanwezigheid van salicylzuur in bier, dat hier te lande gedronken wordt. Aan de opdracht werd voldaan en van de rapporten werd aan de vergadering mededeeling gedaan. Onderzoek van bier op salicylzuur.

Naar aanleiding van een gerucht, dat een geneesheer te Vorden met schoon water inentte, werd medegedeeld dat ten opzichte dezer zaak voor de toekomst afdoende maatregelen zijn genomen. Inenting met water.

Naar aanleiding van de mededeeling omtrent den slechten toestand van het drinkwater te Vinkeveen, werd besloten, om hierover een schrijven te richten aan burgemeester en wethouders van Vinkeveen en aan Gedeputeerde Staten. De uitslag van die briefwisseling werd medegedeeld. Naar aanleiding hiervan werd de aandacht gevestigd op de veldfilters van het stelsel-Chamberland. Drinkwater te Vinkeveen.

De desinfecteeroven te Arnhem, die bij eerste beproeving niet voldeed, werd ten tweedemale beproefd en daarna werd door burgemeester en wethouders aan den adjunct-inspecteur medegedeeld, dat de oven in gebruik kon worden genomen, als hebbende voldaan aan de eischen. De adjunct-inspecteur verzocht daarop te mogen worden ingelicht omtrent de gestelde eischen en omtrent de bijzonderheden der genomen proeven. Desinfecteeroven te Arnhem.

Na uitvoerige bespreking der eischen, die moeten worden gesteld aan desinfecteerovens, werd met algemeene stemmen besloten, dat namens den raad bij burgemeester en wethouders van Arnhem zal worden aangedrongen op eene betrouwbare beproeving van den ontsmettingsoven, wanneer de adjunct-inspecteur dien aandrang wenschelijk acht.

Maatregelen tegen syphilis te Utrecht.

Naar aanleiding van de uitbreiding van syphilis en venerische ziekten te Utrecht werden de volgende voorstellen aangenomen:

a. de inspecteur dringe, namens den raad, in de eerstvolgende inspecteursvergadering er op aan, dat die vergadering zich wende tot de Regeering, met het advies om eene wet in te voeren tot beteugeling der syphilis;

b. de geneeskundige raad wende zich tot burgemeester en wethouders van Utrecht, om hen te wijzen op het toenemen, het gevaar en de bronnen van de syphilis, met kennisgeving van den wensch der vergadering, dat het geneeskundig toezicht op de prostituées worde opgedragen aan een daartoe aangewezen geneeskundige, volgens bepaalde regelen. Voorts worde aan burgemeester en wethouders aanbevolen om de clandestine prostitutie zooveel mogelijk te beteugelen;

c. de raad wende zich tot de militaire chefs, de directeuren van groote werkinrichtingen en de hoogleeraren, om hunne medewerking in te roepen, ten einde hunne onderhoorigen en de studenten te wijzen op het groote gevaar, dat syphilis met zich brengt.

Het voorstel van een lid, om bij het gemeentebestuur aan te dringen om de bordeelen op te heffen, werd met groote meerderheid verworpen.

Slechte toestand van het water in Amstelland.

Omtrent den slechten toestand van het water in Amstelland werd, ingevolge het voorstel van een lid, met algemeene stemmen besloten, dat de voorzitter zich namens den raad zal wenden tot den dijkgraaf van Amstelland, om aan te dringen dat de overeenkomst, in 1880 tusschen Amsterdam en Amstelland gesloten, over het openen en sluiten der sluizen tusschen Amsterdam en Amstelland, nauwgezet worde nageleefd.

Vaccinatie.

Eene uitvoerige statistiek betreffende de vaccinatie in Gelderland en Utrecht, door een lid van den raad opgemaakt, werd medegedeeld, en besloten te verzoeken, dat deze in haar geheel zal worden opgenomen in het verslag aan Gedeputeerde Staten en in de verzameling van stukken.

Zuidholland.

Trichinose.

Het voorkomen van trichinenziekte te Goes gaf aanleiding tot het bespreken van de wenschelijkheid van toezicht op varkensvleesch.

De voorzitter deelde mede, dat deze zaak ook was besproken in eene vergadering der geneeskundige inspecteurs en deze de aandacht van de Regeering daarop had gevestigd en aangedrongen had op maatregelen tegen het in consumtie brengen van trichineus vleesch. Ook de Hollandsche Maatschappij van Landbouw had zich tot de Regeering gewend, met het verzoek, om maatregelen te nemen ten einde uitbreiding der trichinose onder varkens tegen te gaan.

Methode van onderzoek van drinkwater.

Door een der leden, dr. F. J. Dupont, werd eene belangrijke voordracht gehouden over het bacteriologisch onderzoek van drinkwater, die door demonstraties werd opgehelderd. De voordracht werd gevolgd door eene discussie over dat onderwerp.

Het wasschen van kinderen op eene bewaarschool met sponzen, zoo dat verscheidene kinderen met dezelfde spons en hetzelfde water worden gewasschen, werd naar aanleiding van eene vraag door een lid eener plaatselijke bewaarschoolcommissie aan den geneeskundigen inspecteur gedaan, besproken en gevaarlijk geacht. Wasschen van kinderen op bewaarscholen.

De wettelijke bepalingen betreffende aflevering van vergiften werden besproken, waarbij bleek dat de daaromtrent bestaande voorschriften niet altijd behoorlijk worden in acht genomen. Aflevering van vergift.

Naar aanleiding van een vonnis van een kantongerecht, in hooger beroep door eene rechtbank bevestigd, waarbij een apothekersbediende, die in plaats van een voorgeschreven „decoctum album Sydenhami" eene oplossing van gom met suiker had bereid, was vrijgesproken, omdat het afleveren van het drankje door den bediende onbewezen was gebleven en art. 8 der wet op de artsenijbereidkunst van *afleveren* spreekt, besloot de geneeskundige raad zich tot de Regeering te wenden en zoodanige wijziging der wet te verzoeken, dat bedienden bij begane overtredingen der wet strafbaar zijn. Verantwoordelijkheid van apothekersbedienden.

De raad besloot tot een onderzoek naar het voorkomen van salicylzuur in bier en beraamde een plan, volgens hetwelk het onderzoek zou geschieden en die werkzaamheid onder de apothekers-leden zou worden verdeeld. Onderzoek van bier.

Noordholland.

In de zomervergadering bracht de commissie, die benoemd was om de regeeringsontwerpen tot wijziging der geneeskundige wetten te onderzoeken, een uitgebreid rapport uit. Herziening der geneeskundige wetgeving.

Uit de besprekingen bleek, dat de hoofdzaak, concentratie en vereenvoudiging met aanvulling van het ontbrekende, onverdeelden bijval vond, evenzeer het opheffen van de betrekking van adjunct-inspecteur en het vervallen van de *verplichte* vergaderingen van den geneeskundige raad.

Voorts werd gewezen op de dringende noodzakelijkheid, om den inspecteur bij uitbreiding zijner ambtsplichten de noodige hulp voor zijne administratieve werkzaamheden te geven, en op de noodzakelijkheid om aan de adviseurs voor hunne diensten eenige belooning toe te kennen, in dier voege echter, dat alleen bewezen diensten zouden worden beloond. Voortreffelijk werd het geacht, dat jaarlijks, ten minste éénmaal onder voorzitterschap van den Minister, de inspecteurs en, indien zulks noodig geacht wordt, ook andere deskundigen, als geneeskundige raad zouden bijeenkomen. Evenzoo de vorming van eene centrale commissie, en uitbreiding van de gezondheidscommissiën. Aan laatstgenoemde zou echter de verplichting moeten worden opgelegd, den inspecteur door het toezenden van afschriften van besluiten, geregeld op de hoogte te houden van de uitgebrachte adviezen.

Met betrekking tot de bevoegdheden, werd intrekking van de in het wetsontwerp voor den inspecteur gevorderde machtiging van den Minister, om woningen ondanks den wil der bewoners binnen te treden, wenschelijk geacht. Jaarlijksche visitatie van de apotheken werd beter geacht dan eene driejarige, omdat deze tot achteruitgang door zorgeloosheid aanleiding kan geven.

Met betrekking tot de zeer gewenschte bepalingen ten opzichte van het verrichtte van den doodschouw, werd het evenwel noodig geacht, daaraan eenige bepalingen toe te voegen voor het geval, dat de lijder stierf op eene van de standplaats der geneeskundigen te ver verwijderde plaats.

Wijziging van art. 3 der geldende wet op de uitoefening der artsenijbereidkunst, in dier voege, dat zouden vervallen de woorden: „*of door een hulpapotheker*" werd noodig geacht, om de misbruiken die herhaalde malen voorkomen en ten gevolge hebben, dat apothekersbedienden aan het hoofd van apotheken staan tegen te gaan.

In verband daarmede zou dan aan art. 18 der geldende wet, de tijdelijke waarneming betreffende, moeten worden toegevoegd de bepaling, dat de vergunning slechts wordt verleend, wanneer de apotheek 's nachts door een apothekersbediende bewoond wordt, en zou art. 19 moeten worden aangevuld met de bepaling, dat vergunning van den inspecteur noodig is.

Drinkwater.

Ten slotte werden mededeelingen gedaan betreffende het toenemend gebruik van duinwater in Noordholland en van de maatregelen door het gemeentebestuur te Hoorn genomen om die stad van onschadelijk drinkwater te voorzien.

Apotheken in krankzinnigengestichten.

In de wintervergadering gaven de mededeelingen van den voorzitter aanleiding tot de vraag, of het wel wenschelijk is om apothekersbedienden, in de plaats van apothekers, in krankzinnigengestichten aan te stellen, hetgeen vooral van den kant der apothekers werd bestreden.

Lood in voorwerpen van huishoudelijk gebruik.

Daar in het Duitsche Rijk eene wet tot stand gekomen was, waarin bepaald wordt, dat eet-, drink- en kookgereedschappen, alsmede maten voor vloeistoffen, bierpompen, syphons enz., niet boven een bepaald percentage lood mogen bevatten, en men vreesde dat, bij het in werking treden dier wet, ons land overstroomd zou worden met in Duitschland afgekeurde schadelijke voorwerpen, werd, op voorstel van den voorzitter, besloten, om een onderzoek in te stellen naar het loodgehalte van velerlei vaatwerk tot huishoudelijk gebruik ten onzent, en reeds dadelijk de aandacht der Regeering op deze aangelegenheid te vestigen, opdat tijdig maatregelen werden genomen om den invoer van in Duitschland afgekeurde voorwerpen te kunnen beletten.

Redding van drenkelingen.

De vraag of de kist die door de Maatschappij tot redding van drenkelingen beschikbaar gesteld werd, nog voldeed aan de eischen van den tegenwoordigen tijd, werd besproken, en besloten aan die Maatschappij in overweging te geven, om daarin eenige veranderingen te brengen en om een inductietoestel de plaats van thans in onbruik geraakte middelen te doen innemen.

Verontreiniging van voedingsmiddelen.

Ten slotte werden mededeelingen gedaan aangaande de verontreiniging van voedingsmiddelen, bij de bereiding tot verkoop; inzonderheid op de verontreiniging der melk vóór en bij den invoer daarvan.

Door het centrifugeeren der melk blijkt hare onzuiverheid zeer sprekend.

Zeeland.

Drukkerijen te Middelburg.

Door eene commissie uit den geneeskundigen raad werd een onderzoek ingesteld naar den toestand der drukkerijen en letterzetterijen te Middelburg, uit een hygienisch oogpunt. Omtrent éene letterzetterij werd een bepaald ongunstig oordeel uitgebracht. Van het verslag der commissie werd een afschrift toegezonden aan de firma's, voor zoover zij bij dat onderzoek betrokken waren, en aan de commissie van enquête uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De te Goes voorgekomen trichinosis gaf aanleiding tot belangrijke mededeelingen van den voorzitter en tot meerdere onderzoekingen van varkensvleesch door het bureau voor scheikundige onderzoekingen, enz. te Middelburg. Trichinosis te Goes. (1)

Bij het plaatselijk optreden der ziekte, meende de raad zich van verdere waarschuwingen, dan bereids door het gemeentebestuur van Goes waren afgekondigd, te kunnen onthouden.

Toen evenwel in September eene vrij uitgebreide vleeschvergiftiging te Middelburg, zoo onder het garnizoen als onder de ingezetenen, werd waargenomen, wendde zich de raad tot Gedeputeerde Staten van Zeeland met verzoek, om bij de gemeentebesturen op eene krachtige verscherping der plaatselijke verordeningen, wat de vleeschkeuring betreft, aan te dringen. Deze maatregel werd genomen na eene uitvoerige beraadslaging in de najaarsvergadering, die, op uitnoodiging van den voorzitter, ook werd bijgewoond door den provincialen veearts 1ste klasse te Middelburg, den heer C. Mazure, correspondeerend lid van den geneeskundigen raad. Daartoe had bijgedragen een uitvoerig schrijven van den heer M. Luteyn Mazure, provinciaal veearts 2de klasse te Oostburg, correspondeerend lid van den raad. Vleeschvergiftiging te Middelburg. (1)

Uit het jaarverslag van het bureau voor scheikundige en microscopische onderzoekingen over 1886 bleek, dat 214 monsters ter onderzoeking waren aangeboden. Daartoe behoorden 143 monsters drinkwater en 35 monsters cretonne, behangselpapier enz., waarvan 4 arsenichoudend waren; voorts verschillende voorwerpen en voedingsmiddelen, als 8 monsters wijn, waarvan slechts 3 volkomen zuiver en onvervalscht bleken; van 5 monsters boter was één slecht bewerkt, de andere goed; verder enkele monsters bier, melk, brood, enz., die alle onvervalscht waren. Bureau voor scheikundige en microscopische onderzoekingen.

Door het lid dr. Couvée werd een verzamelstaat overgelegd van de resultaten van het onderzoek van het regenwater op lood, van ieder perceel in de gemeente Middelburg en tevens een overzicht van dit onderzoek in de verschillende wijken dier gemeente. Dit verslag gaf aanleiding tot een nader schrijven aan het gemeentebestuur van Middelburg, waarin aangedrongen werd op het in het leven roepen eener duinwaterleiding. Tevens werd besloten dit onderzoek ook aan andere gemeentebesturen in Zeeland aan te bevelen. Een dientengevolge tot het gemeentebestuur van Zierikzee gericht schrijven, waarin gevaagd werd, hoedanig de toestand van het drinkwater te Zierikzee is, in betrekking tot een mogelijk loodgehalte, is in 1887 niet beantwoord. Drinkwaterrapport.

Nog werd door den raad een onderzoek ingesteld naar het aanwezig zijn van salicylzuur in de in Zeeland gebrouwen bieren, welk onderzoek in 1887 niet is afgeloopen. Salicylzuur in bier.

De reeds sedert jaren te Middelburg bestaande ontsmettingsoven van den heer Pennock werd door eene commissie uit den raad onderzocht ter beoordeeling, of de oven aan de tegenwoordige eischen van de wetenschap kon beantwoorden. Uit verschillende genomen proeven bleek, dat de oven in zeker opzicht aan de eischen voldeed; dat de temperatuur in de voorwerpen tot 100° C. kon gebracht worden; maar het verkrijgen dezer temperatuur te veel tijd vereischte en de voorwerpen vochtig uit den oven kwamen. De heer Pennock stelde zich daarop in betrekking met een ingenieur, volgens wiens advies de verbeteringen Ontsmettingsoven.

(1) Zie het Verslag van het veeartsenijkundig Staatstoezicht over 1887, bladz. 80.

van den oven naar de eischen van den tijd veel onkosten zouden vorderen. De heer Pennock kon bij de geringe voordeelen, die de oven afwerpt, die onkosten niet op zich nemen, zonder financieelen steun van derden, weshalve hem werd aanbevolen, daar in dezen een groot gemeentebelang betrokken is, zich met verzoek om eene bijdrage te wenden tot het gemeentebestuur van Middelburg. Dit verzoek zou c. q. door den waarnemenden geneeskundigen Inspecteur gesteund worden.

Opleiding van desinfecteurs.

Ten einde ook in andere opzichten aan het ontsmettingsregulatief eene behoorlijke uitvoering te verzekeren, werd door eene commissie uit den raad eene poging aangewend tot opleiding van desinfecteurs. Deze poging werd met een gunstigen uitslag bekroond en van dezen uitslag kennis gegeven aan den burgemeester van Middelburg, door wien bedoelde personen als deskundige desinfecteurs zijn aangesteld en hunne werkzaamheden, belooningen, enz. nader zijn geregeld.

Hervisitatie of proces-verbaal.

De bij de visitatie gebleken toestand van de apotheek van een geneeskundige, tegen wien proces-verbaal was opgemaakt, gaf aanleiding tot eene uitvoerige beraadslaging omtrent het nut van eene gerechtelijke vervolging, tegenover eene hervisitatie, waaruit bleek, dat het meerendeel der pharmaceutische leden van den raad in het belang van de verbruikers der geneesmiddelen eene hervisitatie wenschelijker vond dan eene vervolging.

Afwezigheid van den apotheker.

Ook de afwezigheid van een apotheker, tijdens de visitatie, gaf aanleiding tot eene belangrijke gedachtenwisseling. Aan eene commissie uit den raad werd opgedragen, om, na nadere raadpleging van de geschiedenis der wet, der vergadering mede te deelen, wat naar hare overtuiging onder de *afwezigheid*, bedoeld bij art 18 en 19 der wet, regelende de uitoefening der artsenijbereidkunst, moet worden verstaan.

Levenloos aangegevenen.

Door den secretaris werd een verslag uitgebracht omtrent het cijfer en de doodsoorzaken der levenloos aangegevenen in Zeeland, waaruit bleek, dat het cijfer der levenloos aangegevenen, in overeenstemming met de gunstige sterfte in Zeeland, in de laatste jaren aanmerkelijk gedaald was, dat evenwel het in de officieele bescheiden voorkomend cijfer der levensvatbare doodgeborenen niet overeenstemt met de waarheid. Dientengevolge werd aan de Regeering verzocht, om de gemeentebesturen tot een nauwkeuriger invulling van de maandstaten uit te noodigen, wat betreft de opgave, of de levenloos aangegevenen al of niet levensvatbaar waren ter wereld gekomen.

Lintwormziekte.

Door het lid dr. de Man werd een overzicht gegeven van het voorkomen van lintwormziekte in Zeeland, waaruit het meerder voorkomen der ziekte in de latere jaren aan het licht kwam.

Friesland en Groningen.

Opzending naar Pasteur van door dolle honden gebeten personen.

Ter zake van de opzending van door dolle honden gebeten personen naar Parijs, om daar door Pasteur behandeld te worden, had de raad zich gewend tot de Regeering met de vraag omtrent de wenschelijkheid van die opzending van Rijkswege van onbemiddelde gebetenen en of niet hier te lande de zaak ook wetenschappelijk (bij de Academie van Wetenschappen) onderzocht behoorde te worden.

De Regeering wees in haar antwoord op het oordeel der geneeskundige ambtenaren, dat met bedoelde opzending behoort te worden voortgegaan. Na uitvoerige behandeling der zaak werd besloten, nogmaals te verzoeken, de inentingsquaestie Pasteur aanhangig

te maken bij de Academie van Wetenschappen, ten einde de waarde van die methode te leeren kennen, en omdat de wetenschappelijke zijde van de quaestie juist te huis behoort bij die academie.

Vaccinatie-formulieren.

Aan de vergadering werd medegedeeld, dat naar aanleiding van het schrijven dezerzijds aan de vergadering van geneeskundige inspecteurs over de vaccinatieformulieren, laatstgenoemde de zaak had gesteld in handen van eene commissie, ten einde na te gaan welke redactiewijzigingen noodig zouden kunnen zijn in model I (Koninklijk besluit van 28 Februari 1873 (*Staatsblad* n°. 35), in verband met art. 17 der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134).

Schrijfmethode op de lagere school.

De raad wendde zich tot de inspecteurs van het lager onderwijs ten aanzien van de schrijfmethode op de lagere school uit het sanitair oogpunt beschouwd, en wel naar aanleiding van hetgeen omtrent dat onderwerp in de jongste vergadering van dezen raad was behandeld, en van het feit, dat die aangelegenheid thans ook in België door de Regeering is ter harte genomen. (Zie verslag over 1886, bladz. 23).

Behoefte aan genees- of verloskundige hulp.

Bij de discussie over de vraag in hoever in Friesland en in Groningen behoefte bestaat aan meer genees- of verloskundige hulp, bleek, dat op slechts zeer enkele plaatsen zoodanige behoefte bestaat, maar dat, wat de plaatsen in Friesland betreft, er weinig kans bestaat dat daarin voorzien zal kunnen worden, nu van wege de provincie niet zal worden bijgedragen in de kosten.

Tuberculeuse longtering.

Het belangrijke vraagstuk van de besmettelijkheid der tuberculeuse longtering werd door den voorzitter aan de orde gesteld, met het doel, dat, zooals de vergadering van de geneeskundige inspecteurs ook deze raad als zijn gevoelen zou uitspreken, dat de tijd is gekomen, om ten aanzien van deze zaak in het volksbelang tot handelen over te gaan, en wel in dezen zin, dat de aandacht van de geneeskundigen en van het publiek in dit ressort worde gevestigd op de mogelijkheid van besmet te worden door lijders aan tuberculeuse longtering; dat al vast moet aanbevolen worden het zooveel mogelijk isoleeren van de lijders aan die ziekte; dat bij het leven der patiënten de uitwerpselen uit hunne longen en na hun dood het beddegoed, enz. ontsmet behooren te worden. De raad vereenigde zich hiermede.

Gesalicyleerd bier.

Een rapport betreffende het terugwijzen uit Frankrijk van gesalicyleerd Nederlandsch bier en wat naar aanleiding daarvan in de jongste vergadering van de geneeskundige inspecteurs is besloten, werd door den voorzitter uitgebracht en naar aanleiding daarvan door hem voorgesteld, aan de pharmaceutische leden van den raad op te dragen, de biersoorten die in hunne omgeving gedronken worden op salicylzuur te onderzoeken.

In de winterbijeenkomst bracht de voorzitter een rapport uit, dat de uitkomsten bevatte van de onderzoekingen in Friesland en Groningen gedaan. Er waren onderzocht 72 monsters van 18 inlandsche on 5 buitenlandsche brouwerijen. In 26 (36 pct.) daarvan was salicylzuur gevonden. In de meeste gevallen was de hoeveelheid minder dan 10 gram per hectoliter. De vergadering was echter van meening dat ook kleine hoeveelheden salicylzuur, lang gebruikt, schadelijk geacht moeten worden. De resultaten van het onderzoek zouden medegedeeld worden aan de vergadering der geneeskundige inspecteurs.

Ontsmettingsovens.

Het belang der ontsmettingsovens werd andermaal uitvoerig behandeld. De voorzitter zette uiteen, dat sinds de vorige vergadering die zaak zoozeer is vooruitgebracht, dat thans kan worden overgegaan tot hare toepassing ook in dit ressort. Hij wees er onder andere op, dat, als te Leeuwarden een behoorlijke desinfectioven had bestaan, de gelden uitgegeven aan onteigening en verbranding grootendeels zouden zijn bespaard.

Doordien inmiddels te Groningen een beddenfabrikant het plan had voor eigen rekening zich een oven aan te schaffen, zou er in de eerstvolgende vergadering van den raad gelegenheid zijn nader terug te komen op deze belangrijke zaak.

Bewaar- en kleinkinderscholen.

In de zomervergadering werd besloten, om overeenkomstig het in 1882 genomen besluit, tot een tweede onderzoek naar den toestand van de zoogenaamde bewaar- en kleinkinderscholen in Friesland en Groningen over te gaan en daartoe even als vóór 5 jaren ook te verzoeken de hulp van de plaatsvervangende en correspondeerende leden van den Raad. Het algemeen rapport van de uitkomsten van dat onderzoek werd in de wintervergadering behandeld. Daarbij werd onder andere geconstateerd, dat, met het oog op de verkregen uitkomsten, er vooralsnog geen genoegzame gronden zijn om aan te dringen op spoedige tusschenkomst van de Regeering, voor zoover betreft de verplichting aan de gemeentebesturen op te leggen, om deze aangelegenheid als een gemeentebelang te bevorderen en zulks te minder, omdat het geneeskundig staatstoezicht de bevoegdheid heeft, om zoo noodig repressief op te treden.

Terrein voor een op te richten ziekenhuis

De voorzitter bracht ter spraak de vraag, waar te Groningen het nieuwe ziekenhuis zou behooren gesticht te worden. Hij deed dit naar aanleiding van de vraag, hem door de Regeering gedaan, welke van de beide terreinen die in aanmerking waren gekomen, uit het sanitair oogpunt de voorkeur verdiende. Vermits vele leden verklaarden, niet genoegzaam bekend te zijn met de plaatselijke gesteldheid, meende de vergadering zich in deze zaak onbevoegd te moeten verklaren.

Faecaliën.

Uitvoerig werd besproken de wijze waarop te Groningen nog altijd plaats heeft de verzameling van de faecaliën en de verwijdering er van uit de woningen.

Een enkel lid was van oordeel dat niet genoegzaam was gebleken, dat die wijze van doen „bepaald schadelijk" was voor de gezondheid. Bij groote meerderheid van stemmen sprak de raad als zijn oordeel uit „dat ook uit het hygienisch oogpunt het te Groningen bestaande tonnenstelsel afkeuring verdiendt".

Onteigening en vernietiging van goederen van een zieke.

Naar aanleiding van een onteigening en de vernietiging van goederen te Groningen, afkomstig van een lijder, besmet met een ziekte, niet genoemd in de ziektewet, werd geconstateerd dat het nuttig en noodig kan zijn, ook bij zulke in genoemde wet niet genoemde ziekten, tot onteigening, enz. over te gaan, overeenkomstig de algemeene onteigeningswet.

Trichineus vleesch te Goes.

Met het oog op hetgeen in den jongsten tijd te Goes en te Middelburg was gebleken ten aanzien van de gevolgen van het nuttigen van trichineus en van ptomaïnehoudend vleesch, herinnerde de voorzitter aan hetgeen met name uit Groningen vroeger en later was bekend geworden nopens de gebrekkige keuring van vee en vleesch en wat nu in den laatsten tijd hier te lande over dat onderwerp was gezegd.

Zijne meening, dat de contrôle op het vleesch ten onzent algemeen verscherpt moest worden, werd nader aangedrongen door het aanwezige correspondeerend lid van den

in dit opzicht? De voorzitter deed hierbij opmerken, dat de burgemeester slechts in *één* geval, de ingezetenen in *drie* gevallen (van welke laatste één kan worden ontgaan) tot desinfectie *verplicht* zijn. De besprekingen hieromtrent leidden tot geen stellige uitkomsten.

Wanneer is gevaar van besmetting geweken?

Op de vraag hoe men met het oog op alinea 2 van art. 20 der epidemiewet kan weten, „dat het gevaar van besmetting geweken is", antwoordde de voorzitter, dat niette durven beslissen, doch dat men mag veronderstellen dat dit na behoorlijke ontsmetting volgens art. 25 het geval zal zijn. Heeft er geen ontsmetting plaats gehad, dan zou men uit de bepaling van alinea 1 van art. 14 kunnen afleiden, dat de wetgever van oordeel is geweest, dat acht dagen na het wijken der ziekte ook het gevaar van besmetting geweken is,

Men vond de zaak echter moeielijk te beslissen en men achtte het wenschelijk dat ontsmetting steeds verplichtend werd gesteld.

Onbevoegde verloskundige hulp.

In de tweede vergadering werd een voorstel in behandeling genomen om bij de gemeentebesturen er op aan te dringen, dat bij de aangifte van de geboorte van een kind onderzocht werd, wie verloskundige hulp bij die geboorte had verleend, ten einde alzoo de verloskundige praktijk van onbevoegden te ontdekken en te keer te gaan. Dit voorstel, ofschoon door eenige leden bestreden, werd met meerderheid van stemmen aangenomen.

Provinciale subsidiën aan vroedvrouwen.

Er werd met algemeene stemmen besloten Gedeputeerde Staten van beide provinciën te verzoeken om terug te komen op hun besluit, geen provinciaal subsidie te verleenen ter begunstiging van de vestiging van vroedvrouwen.

Salicylzuur in bier.

Omtrent het voorkomen van salicylzuur in bier werd een rapport uitgebracht door een van de leden der vaste commissie tot onderzoek van levensmiddelen. Er waren 13 biersoorten onderzocht, en in 11 daarvan was in meer of mindere mate salicylzuur aangetroffen. Ook werden de resultaten van het door een particulier in het werk gestelde onderzoek medegedeeld. Beide stukken werden gesteld in handen van de bovengenoemde commissie, met uitnoodiging om het onderzoek voort te zetten. Tevens werd besloten aan alle geneeskundige raden in overweging te geven, dat elke raad zich vooreerst bepalen zal tot het onderzoek der bieren, die in zijn ressort worden gebrouwen, om daarna tot het onderzoek der hier te lande meest gedronken wordende buitenlandsche bieren over te gaan.

Besmettelijkheid van longtering.

De voorzitter zette in 't kort uiteen, hoe en waarom in de laatste jaren het geloof aan de besmettelijkheid der longtering zoo was toegenomen, dat men thans wel kon aannemen dat de meeste geneeskundigen, die zich met eenigen ernst met de studie van dat vraagstuk hebben bezig gehouden, aan die besmettelijkheid niet meer twijfelden. Dit gaf aanleiding tot eenige besprekingen, waarbij bleek, dat de groote meerderheid der aanwezige medische leden er van overtuigd was, dat de longtering inderdaad besmettelijk is.

Kanker.

Op de vraag, door een der leden gedaan, of er meer lijders aan inwendigen dan aan uitwendigen kanker sterven, werd èn op grond van de maandelijksche sterfte-opgaven der gemeenten èn op dien der ondervinding der aanwezige geneeskundigen geantwoord, dat er in deze provinciën veel meer sterfgevallen aan inwendigen dan aan uitwendigen kanker voorkomen. Ook over de oorzaken van kanker, meer bepaald van maagkanker, werd gehandeld en het vermoeden geuit, dat het veelvuldig gebruik van foezel-jenever, maar vooral het drinken van heete koffie en thee als oorzaken kunnen worden aangemerkt.

De vraag werd geopperd, of op niet-geneeskundigen, die in de couranten geneesmiddelen voor allerlei kwalen aanbevelen en te koop aanbieden, art. 1 der wet op de uitoefening der geneeskunst kan worden toegepast. Het rechtsgeleerd lid nam op zich dit te onderzoeken en daaromtrent een schriftelijk rapport in te dienen.

Art. 1 wet 1 Juni 1865 (*Stbl.* n°. 60).

ONDERZOEK NAAR DE VOLKSGEZONDHEID.

§ 1. STERFTESTATISTIEK.

De volgende tabellen, op dezelfde wijze ingericht als in het verslag over 1886, geven een overzicht van de sterfte in elke gemeente des Rijks naar den leeftijd en de oorzaken van den dood in 1887. Een meer uitgewerkte staat van die sterfte in eenige der voornaamste steden des Rijks is daaraan toegevoegd.

Onderzoek naar de volksgezondheid.

STERFTE

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Toring. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
1	Aalst	566	14	24.74	16	»	1	1	»	1	2	2	6	1	»	6	»	»	»	1	»
2	Aarle-Rixtel . . .	1 522	33	21.68	34	2	5	5	2	»	5	7	5	2	»	4	»	»	1	1	»
3	Alem, Maren en Kessel	1 311	36	27.46	45	3	3	5	4	»	6	4	8	3	»	4	2	»	2	1	»
4	Almkerk	3 007	67	22.28	112	5	20	4	1	2	6	5	16	8	»	14	2	1	2	»	»
5	Alphen	1 795	36	20.06	42	1	6	6	1	»	6	4	10	2	»	5	»	1	2	»	»
6	Andel (Op- en Neer-)	880	22	25.00	31	2	6	1	»	»	2	1	7	3	»	3	1	»	»	»	»
7	Asten	3 362	84	24.99	90	4	12	1	2	»	16	25	18	6	»	19	»	»	3	1	»
8	Baardwijk. . . .	1 624	36	22.17	55	4	12	3	1	»	6	6	4	»	»	10	»	»	1	»	»
9	Baarle-Nassau . .	2 223	46	20.69	53	4	3	6	6	»	4	8	13	2	1	7	»	»	»	»	
10	Bakel en Milheeze .	1 802	35	19.42	38	3	9	1	3	»	6	5	6	2	»	2	»	»	2	»	2
11	Beek en Donk . .	1 560	31	19 87	56	5	7	3	1	1	3	2	8	1	-	1	1	»	1	»	»
12	Beers	803	18	22.42	16	»	»	3	»	»	4	5	4	2	»	4	»	»	2	»	»
13	Bergeijk	1 760	32	18.18	44	1	7	1	»	2	3	5	9	4	»	8	»	»	1	»	»
14	Bergen op Zoom .	11 724	218	18.59	427	17	62	32	6	5	28	18	33	17	1	51	»	2	6	1	1
15	Berghem	2 032	61	30.02	68	4	14	2	2	2	9	10	15	3	»	15	»	»	»	1	»
16	Berkel	1 219	14	11.49	37	3	3	»	»	»	1	3	3	1	»	2	»	»	1	»	»
17	Berlicum	2 631	62	23.57	81	6	17	1	2	1	10	10	10	5	»	6	»	1	4	»	2
18	Besoijen	1 731	50	28.88	55	7	16	5	»	1	7	3	8	3	»	15	»	»	1	»	1
19	Best	2 275	51	22.42	71	4	10	10	2	1	3	6	14	1	»	4	»	2	»	»	»

OORDBRABANT IN 1887.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18	19.	20.	21.	22.	23.	24	25.	26.	27.	28.	29	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	4	1	3	»	3	»	»	4	1	»	2	»	1	»	2	2	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	2	2	»	»	2	»	»	4	4	1	»	»	»	»	6	1	1	1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	5	»	»	5	»	»	7	3	1	4	»	»	»	9	1	1	»	»	1	4	1
»	»	»	»	»	1	1	1	»	1*4	»	2	12	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1*1	1	»	2	1
	»	»	»	»	3	4	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	1	»	4	3
»	1	»	»	»	3	6	2	»	7	»	»	10	13	»	1	»	»	»	2	1	»	»	3	1	7	4
»	»	»	»	»	3	»	2	»	5	»	»	8	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»
.	»	2	5	»	2	1	2	»	2	»	2	4	5	»	1	»	1	»	1	2	2	»	1	»	1*1	»
»	»	»	»	»	8	»	2	»	4	»	»	1	5	»	»	»	»	»	1	4	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	2	3	»	»	2	»	»	5	»	1	2	»	»	»	6	1	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	6	1	»	1	,	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	5	»	»	»	6	»	»	6	2	»	1	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»
1	»	»	»	1	12	12	5	»	11	5	»	26	7	2	2	4	8	1*1	20	5	3	»	1	1	1*11	10
»	7	»	»	»	1	1	3	»	7	»	»	5	7	1	3	»	»	»	3	1	1	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	3	1	»	»	2	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	2	1	»	4	»	»	5	»	»	2	»	»	»	»	2	2	1	1	»	23	23
»	»	»	»	»	2	1	1	»	4	1	»	9	2	»	1	»	»	»	2	1	1	1*1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	4	1	2	1	»	»	»	8	3	»	»	.	»	»	»	2	»	»	»	»	20	19

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Alsces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Typhus. Febris typhoidea. 7.
20	Beugen en Rijkevoort	1 613	29	17.98	46	2	6	2	»	»	4	3	10	2	»	7	»	»	2	»	1
21	Bladel en Netersel .	1 359	16	11.77	35	1	2	1	»	»	1	5	5	1	»	4	»	»	»	»	»
22	Boekel	2 273	49	21.96	63	4	13	1	1	1	6	8	10	5	»	11	»	1	1	1	»
23	Bokhoven	266	5	18.80	7	1	1	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	»
24	Borkel en Schaft .	532	7	13.16	16	»	1	1	»	»	2	»	2	1	»	4	»	»	»	1	1
25	Boxmeer	2 223	45	20.20	82	7	10	2	1	2	9	3	5	6	»	8	»	2	2	»	»
26	Boxtel	5 857	141	24.07	205	8	31	16	4	3	20	17	31	11	»	25	2	4	3	1	»
27	Breda	20 321	583	28.69	761	48	165	77	30	8	78	54	83	40	»	85	5	8	12	4	2
28	Budel	2 114	54	25 54	55	7	6	8	6	2	6	4	10	5	»	»	»	2	2	2	»
29	Capelle	2 305	45	19.52	87	4	14	5	3	2	4	1	9	3	»	9	»	3	»	»	1
30	Chaam	1 351	15	11.10	37	4	3	»	1	»	»	2	4	1	»	»	»	»	»	»	»
31	Cromvoirt	512	17	33.20	23	3	8	2	»	»	3	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»
32	Cuijk en St. Agatha	2 595	41	15.80	82	2	7	3	2	1	6	5	11	4	»	6	»	»	»	»	»
33	Deurne en Liesel .	5 147	121	23.51	146	10	33	8	3	2	17	15	27	6	»	27	»	»	2	»	2
34	Deursen en Dennenburg	405	7	17.28	7	»	2	»	»	»	»	»	3	2	»	5	»	»	»	»	»
35	Dieden, Demen en Langel	557	14	25.14	9	1	4	»	»	»	4	3	2	»	»	1	»	»	»	»	»
36	Diessen	887	15	16.91	18	»	2	»	1	»	1	7	4	»	»	2	»	3	1	»	»
37	Dinteloord en Prinsland	2 858	84	29.39	125	6	38	11	1	»	7	11	9	1	»	15	1	1	1	»	»
38	Dinther	1 649	29	17.59	52	3	6	1	1	1	3	5	6	3	»	2	»	»	»	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

9. Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	10. Pokken.	11. Roodvonk.	12. Mazelen.	13. Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	14. Stuipen. Trismus. Epilepsia.	15. Apoplexia.	16. Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	17. Ruggemergslijden. (Paralysis.)	18. Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	19. Croup.	20. Kinkhoest.	21. Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	22. Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	23. Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	24. Organische hartgebreken. Aneurysma.	25. Angina diphtherina.	26. Diarrhoea. Dysenteria.*	27. Cholera asiatica. Cholera nostras.*	28. Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	29. Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	30. Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	31. Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	32. Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	33. Verdrinken. Zelfmoord.*	34. Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
»	»	»	»	1	2	3	»	1	2	»	»	2	1	»	1	»	»	»	3	»	»	1*1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	2	»	»	1	3	»	»	»	»	»	»	3	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	8	6	»	1	2	1	»	2	2	1	»	»	»	»	3	3	»	»	»	»	2	1
»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	3	2	1	1	9	»	»	3	1	1	»	»	»	»	4	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	1	6	2	2	10	»	»	23	5	8	5	»	1*1	»	9	3	1	2*2	1*4	2	1*13	3
»	»	»	»	2	44	19	29	3	34	25	1	76	26	7	11	14	»	»	77	17	9	2*4	2*6	2*8	6	1
»	»	»	1	»	7	2	4	»	6	»	»	8	3	»	»	2	»	»	1	3	2	»	2	»	»	»
»	»	»	»	»	1	4	2	»	4	1	»	9	2	»	»	»	2	»	2	»	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	1	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	6
»	»	»	»	1	2	1	»	»	1	»	»	4	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	3	3
»	»	»	»	»	3	3	»	»	6	»	»	11	2	1	1	»	»	»	2	3	1	»	»	»	»	»
»	»	»	1	1	5	5	5	1	7	»	1	4	5	»	5	2	»	»	6	3	3	»	2	»	24	19
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	3	1	»	1	»	»	»	1	»	»	1	»	1	1	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	3	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2
»	»	»	»	1	5	2	2	»	1	1	3	6	6	1	4	1	6	»	9	2	1	»	1	3	4	2
»	»	»	»	»	2	1	»	»	4	»	2	1	1	»	1	1	»	»	1	»	»	»	1	»	9	2

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
39	Dommelen . . .	361	8	22.16	10	2	»	1	»	»	1	2	2	»	»	3	»	»	»	1	»
40	Dongen	4 781	131	27.40	136	12	32	18	1	4	18	6	20	20	»	22	3	1	2	1	1
41	Drongelen, Hangoort, Gansoijen en Doeveren . .	460	9	19.57	10	1	1	1	»	»	1	2	3	»	»	2	»	»	»	»	»
42	Drunen.	2 962	58	19.58	84	4	13	4	1	2	10	9	10	5	»	15	»	»	2	»	1
43	Duizel en Steensel ,	549	6	10.93	20	1	1	1	»	»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»
44	Dungen (den) . .	1 332	32	24.02	39	1	8	3	1	»	7	3	7	2	1	6	1	»	1	»	»
45	Dussen, Munster en Muilkerk . . .	2 738	58	21.18	92	6	21	3	4	2	6	3	11	2	1	15	1	»	4	»	»
46	Eersel	1 005	19	18.91	32	3	2	1	1	»	1	3	6	2	»	5	»	»	»	1	»
47	Eindhoven . . .	4 347	136	31.29	175	5	48	6	»	1	26	14	27	9	1	11	»	3	13	»	»
48	Empel en Meerwijk	570	6	10.53	16	»	2	»	»	»	»	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»
49	Engelen	430	12	27.91	9	1	4	2	1	1	1	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»
50	Erp	2 436	54	22.17	70	6	15	1	1	1	5	8	13	4	»	8	»	1	»	1	»
51	Esch	494	13	26.32	14	3	2	2	1	»	3	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»
52	Escharen	1 040	28	26.92	22	1	5	1	3	»	8	2	7	1	»	5	»	1	»	1	»
53	Etten en Leur . .	5 912	146	24.70	184	16	42	15	2	3	19	14	25	10	»	14	»	1	3	»	»
54	Fijnaart en Heiningen	5 153	80	25.37	97	3	25	9	4	2	4	8	18	7	»	10	»	3	1	1	»
55	Gassel	587	12	20.44	18	»	3	2	»	1	»	1	5	»	»	»	»	»	»	2	»
56	Geertruidenberg .	2 088	44	21.07	54	4	11	5	2	1	5	5	7	4	»	8	1	»	1	»	»
57	Geffen	1 408	42	29.83	41	4	8	»	1	»	8	5	8	8	»	10	»	»	»	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

Tusschenpoozende koorts. Febr int. perniciosa.* 9.	Pokken. 10.	Roodvonk. 11.	Mazelen. 12	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.) 13.	Stuipen. Trismus. Epilepsia. 14.	Apoplexia. 15.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.) 16.	Ruggemergslijden. (Paralysis). 17.	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.* 18	Croup. 19	Kinkhoest. 20.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen. 21.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18). 22.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24). 23.	Organische hartgebreken. Aneurysma. 24.	Angina diphtherina. 25.	Diarrhoea. Dysenteria.* 26.	Cholera asiatica. Cholera nostras.* 27.	Acute ziekten der spijsverteringwerktuigen. 28	Chronische ziekten der spijsverteringwerktuigen. (Exc. kol. 5.) 29.	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.) 30.	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.* 31.	Geweldadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.) 32.	Verdrinken. Zelfmoord.* 33.	Onbekende oorzaak. Plotseling.* 34.	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	»	»
»	»	»	»	»	6	6	5	1	11	»	5	39	6	1	»	»	1	»	1	4	»	2*3	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1	»
»	»	»	»	»	2	4	»	»	5	»	»	4	2	1	2	»	»	»	3	1	»	1	1*1	»	10	4
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1*1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	1	1	»	3	»	»	8	1	2	»	»	»	»	2	1	1	»	»	»	1	1.
»	»	»	»	»	1	3	6	»	2	»	»	4	2	»	1	»	1	»	7	1	1	»	»	1	1	»
»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	4	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	4	12	3	»	11	»	»	23	2	»	1	»	1	»	35	4	4	»	»	2	1	1
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	2	1
»	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	7
»	»	»	»	»	3	»	1	»	3	»	»	5	3	»	»	»	1*3	»	4	3	3	»	»	»	2*10	8
»	»	»	»	»	1	»	1	»	2	»	1	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1
»	»	»	»	»	1	»	»	»	3	»	»	2	2	»	1	»	1	»	1	1	»	»	»	»	8	2
»	»	»	»	»	3	1	3	1	10	3	»	36	13	»	4	»	1	»	29	1	4	»	1*3	»	»	»
»	»	»	1	»	5	6	»	»	2	4	»	18	2	1	1	4	3	»	12	1	1	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	6	6
»	»	»	»	»	5	3	»	1	2	»	»	6	»	1	1	»	2	»	4	»	2	»	»	»	1	1
»	»	»	»	1	1	3	3	»	2	»	»	5	5	2	»	»	»	»	3	2	1	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Febris. Typhus typhoïdes
58	Geldrop.	2 608	73	27.99	85	6	26	14	»	2	6	5	11	3	»	17	2	»	»	4	»
59	Gemert	5 022	140	27.88	136	8	27	16	6	4	26	22	25	6	»	10	1	»	3	»	»
60	Gestel en Blaarthem	2 665	68	25.52	93	3	24	7	2	2	7	8	13	2	»	3	»	2	4	»	»
61	Giessen	463	9	19.44	16	»	5	»	»	»	»	1	2	1	»	2	»	»	»	»	»
62	Gilze en Reijen . .	3 162	59	18.66	93	2	12	12	1	1	13	3	9	6	1	8	»	2	»	1	»
63	Ginneken en Bavel.	4 687	116	24.75	142	5	21	14	12	4	17	13	18	12	»	2	»	1	8	2	»
64	Goirle.	2 026	53	26.16	74	6	18	11	2	1	2	7	6	»	1	11	1	1	1	»	1
65	Grave.	2 493	56	22.46	84	6	10	5	1	2	11	6	10	5	»	8	»	1	2	»	»
66	's Gravenmoer . . .	1 158	23	19.86	45	2	7	2	1	1	4	»	4	2	»	4	»	»	»	»	»
67	Haaren	1 665	31	18.62	34	5	8	1	1	»	8	5	2	1	»	3	1	2	1	»	»
68	Halsteren	3 012	65	21.58	84	6	15	7	4	1	12	6	10	4	»	11	»	»	5	3	3
69	Haps	866	10	11.55	17	»	1	1	»	»	»	4	4	»	»	3	»	»	»	»	»
70	Hedikhuizen. . . .	1 148	22	19.16	33	2	5	»	2	1	4	1	7	»	»	3	»	»	»	»	»
71	Heesbeen, Eethen en Genderen	981	16	16.31	31	2	7	1	»	»	2	1	2	1	2	1	2	»	1	1	»
72	Heesch	2 163	38	17.57	57	1	5	2	3	1	5	7	10	4	»	10	2	»	1	4	»
73	Heeswijk	1 103	26	23.57	29	1	11	»	1	»	3	4	5	1	»	6	1	»	»	2	»
74	Heeze.	1 824	28	15.35	50	1	10	3	»	1	5	4	3	1	»	6	»	»	»	1	»
75	Helmond	8 437	276	32.71	262	31	97	35	6	4	33	33	29	8	»	73	1	»	10	»	1
76	Helvoirt.	1 712	29	16.94	43	1	6	2	»	1	4	7	6	2	»	6	»	»	»	»	1
77	Herpen	1 645	37	22.49	56	5	7	2	2	»	6	6	6	3	»	4	»	1	1	»	1

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. Exc. kol. 10. 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11	12.	13.	14	15	16.	17.	18	19	20.	21.	22.	23	24.	25.	26.	27	28.	29.	30	31	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	6	3	»	»	5	1	»	11	3	1	»	»	3	»	»	3	1	»	»	1	6	6
»	»	»	1	»	26	3	5	»	22	2	»	14	15	1	3	4	»	»	7	5	6	»	1	»	3	»
»	»	»	»	»	2	2	»	»	5	»	»	6	3	»	»	1	»	»	5	»	2	1	»	»	29	»
»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»
[1]*1	»	»	»	»	8	»	2	1	3	1	2	13	4	»	1	»	1	»	2	1	»	[1]*3	[1]*1	»	1	»
»	»	»	»	»	2	6	6	2	[1]*11	4	1	27	3	2	7	»	1	»	4	2	1	»	1	2	16	14
»	»	»	5	»	»	1	2	»	2	»	2	15	2	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	3	4	2	1	11	»	»	10	2	»	1	»	3	»	1	»	»	[1]*1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	»	»	»	3	1	»	7	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	1	3	»	»	3	3	2	1	»	»	»	2	1	1	[1]*1	»	»	»	»
»	»	»	1	»	»	1	1	»	2	1	»	5	2	1	1	1	7	»	3	»	»	»	2	2	6	6
»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	»	»	1	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	5	»	1	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	7	7
»	»	»	»	»	»	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	1
»	»	»	»	»	1	1	1	1	2	1	»	1	3	»	1	»	1	»	1	4	1	[1]*1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	10
»	»	»	»	»	8	3	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	»	»	[1]*1	»	»	3	3
»	»	»	5	»	32	6	3	1	8	5	1	26	23	»	5	»	»	[1]*1	33	»	»	[1]*1	2	1	7	1
»	»	»	»	»	2	2	1	»	2	»	1	4	2	»	2	»	»	»	2	2	»	»	»	»	1	1
»	1	»	»	»	3	2	1	»	1	»	»	3	4	»	3	»	»	»	4	»	2	»	»	[1]*1	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overledenen op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige outwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Typhus. Febris typhoides. 7.
78	Herpt	493	7	14.20	11	1	2	»	»	»	1	»	2	1	»	1	1	»	1	»	»
79	's Hertogenbosch	25 906	669	25.82	936	41	226	63	18	10	96	77	101	37	»	130	6	5	16	4	2
80	Heusden	2 003	42	20.97	60	2	11	1	»	4	6	7	9	2	»	17	»	1	2	»	»
81	Hilvarenbeek	2 287	31	13.55	59	»	3	3	»	3	5	5	10	2	»	2	»	»	1	»	»
82	Hoeven	2 578	57	22.11	87	9	11	7	1	»	4	11	12	2	1	6	»	»	4	»	»
83	Hooge- en Lage-Mierde	1 320	18	13.64	35	»	3	»	1	»	1	7	4	2	»	3	»	»	»	1	»
84	Hoogeloon, Hapert en Casteren	1 496	22	14.71	35	5	3	2	1	»	1	3	3	4	»	8	»	»	1	»	»
85	Huijbergen	713	5	7.01	12	»	»	»	»	»	3	»	1	1	»	1	»	»	»	1	1
86	Huisseling en Neerloon	618	15	24.27	15	2	»	»	1	2	3	3	4	»	»	2	»	»	1	»	3
87	Klundert	3 340	75	22.46	111	8	24	5	4	2	8	5	9	10	»	17	»	»	3	1	»
88	Leende	1 427	25	17.52	39	2	10	»	»	2	2	3	5	1	»	5	»	»	»	2	»
89	Liempde	1 464	18	12.30	24	2	3	4	1	»	3	4	1	»	»	2	»	»	1	»	»
90	Lierop	913	17	18.62	15	2	3	»	»	»	5	3	3	1	»	3	»	»	»	1	»
91	Liesbout	1 200	26	21.67	34	4	8	3	»	»	1	3	6	1	»	6	»	»	»	»	»
92	Linden	534	8	14.98	20	1	1	»	»	»	2	1	1	2	»	1	»	»	»	»	»
93	Lith	1 277	24	18.79	40	3	6	1	1	»	2	4	4	3	»	1	»	»	»	»	»
94	Lithoijen	683	19	27.62	22	»	8	1	»	»	1	3	5	1	»	1	»	»	»	»	»
95	Loon op Zand	7 158	183	25.56	248	16	49	30	6	2	31	15	28	6	»	32	1	2	»	2	»
96	Luyksgestel	845	20	23.67	25	3	3	»	»	1	2	4	7	»	»	4	»	»	»	1	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.* 9.	Pokken. 10.	Roodvonk. 11.	Mazelen. 12.	Huidziekten. (Exc. kol 10, 11 en 12.) 13.	Stuipen. Trismus. Epilepsia. 14.	Apoplexia. 15.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.) 16.	Ruggemergslijden (Paralysis.) 17.	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.* 18.	Croup. 19.	Kinkhoest. 20.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen. 21.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 24.) 22.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus Arthritis. (Exc. kol. 24.) 23.	Organische hartgebreken Aneurysma. 24.	Angina diphtherina. 25.	Diarrhoea Dysenteria.* 26.	Cholera asiatica. Cholera nostras.* 27.	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen. 28.	Chronische ziekten derspijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.) 29.	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.) 30.	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.* 31.	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.) 32.	Verdrinken. Zelfmoord.* 33.	Onbekende oorzaak. Plotseling.* 34.	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
»	»	»	»	1	53	32	42	1	59	»	3	86	7	8	31	»	1*5	»	99	11	5	»	2*7	2	11	1
»	»	»	»	»	3	3	1	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	»	1*1	2	3	»
»	»	»	»	»	1	2	2	»	1	1	»	7	3	»	3	»	»	»	2	4	»	»	»	»	2	2
»	»	»	»	»	4	3	1	»	2	»	»	13	3	1	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	7	7
»	»	»	»	1	1	1	1	»	»	»	1	4	»	»	1	»	»	»	1	1	»	»	»	1	1	1
»	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	2	»	»	2	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	4	»	3	6	3	»	1*7	»	2	6	3	1	1	»	1	»	6	2	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	8	2	»	»	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	1	»	3	»	»	6	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	»	»	1	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	3	1
»	»	»	1	»	1	»	1	»	»	1	»	3	»	»	2	»	»	»	3	1	»	»	1	»	1	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	»	»	4	1	»	»	»	1	»	5	1	»	»	»	»	5	3
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	3	1	»	»	»	»	»	4	1	»	»	»	1	5	1
»	»	»	5	1	18	1	6	»	1*21	4	3	14	8	2	4	1	7	»	3	3	2	2*4	3	»	1*19	7
»	»	»	»	»	1	1	»	1	1	»	»	5	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
97	Maarheeze. . . .	615	16	26.02	18	»	1	5	1	2	3	2	1	1	»	»	»	»	»	»	»
98	Maashees en Overloon	1 260	27	21.43	34	1	5	6	»	1	5	2	4	3	»	7	»	»	»	»	»
99	Made en Drimmelen	3 560	108	30.34	123	4	30	31	3	2	16	7	8	7	»	5	»	1	4	»	3
100	Meeuwen, Hill en Babiloniënbroek .	765	10	13.07	25	»	4	»	1	»	1	1	1	2	»	»	»	»	»	»	1
101	Megen, Haren en Macharen . . .	1 737	25	14.39	45	1	1	4	»	1	3	1	8	6	»	7	»	»	»	»	»
102	Michielsgestel (St.)	3 745	74	19.76	97	2	23	4	7	2	7	10	16	3	1	15	3	1	4	»	»
103	Mierlo	2 587	59	22.81	75	3	18	1	1	1	6	13	14	2	»	17	1	»	2	4	»
104	Mill en St. Hubert .	2 399	57	23 76	50	5	4	6	1	3	10	8	12	8	»	9	1	1	2	1	»
105	Moergestel . . .	1 300	28	21.54	42	5	6	»	2	»	3	5	6	1	»	3	»	»	3	»	»
106	Nieuwkuijk . . .	1 367	31	22.68	47	4	8	1	»	»	6	4	7	1	»	6	»	»	»	»	»
107	Nieuw-Vossemeer .	1 157	32	27.66	39	1	6	4	7	»	2	4	3	5	»	3	1	1	1	3	1
108	Nistelrode. . . .	2 226	44	19.77	60	6	11	4	2	1	8	3	8	1	»	2	»	1	3	1	»
109	Nuland.	1 045	15	14.35	39	3	2	»	»	»	»	3	6	1	»	2	»	»	»	»	»
110	Nuenen, Gerwen en Nederwetten . .	2 595	47	18.11	59	»	11	5	1	3	3	10	10	4	»	10	3	»	1	3	»
111	Oedenrode (St.) . .	4 567	110	24.09	126	8	19	8	9	»	18	13	29	6	»	22	»	1	1	7	»
112	Oeffelt	1 048	21	20.04	35	1	3	»	»	»	3	6	5	3	»	6	»	»	»	»	»
113	Oerle	613	10	16.31	8	»	»	»	»	1	2	1	6	»	»	1	»	»	»	1	»
114	Oijen en Teeffelen .	763	16	20.97	23	2	3	1	2	»	2	2	3	1	»	3	1	»	»	»	»
115	Oirschot	4 364	96	22.00	103	5	18	8	3	1	10	15	27	9	»	15	»	2	3	2	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:																										
Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10	11	12.	13	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21	22.	23.	24	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34	
»	»	»	»	1	1	»	2	»	1	»	»	2	1	»	»	4	»	»	1	1	»	1*1	1	»	»	»
»	»	»	»	»	6	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	1	»	»	1	4	4
»	»	»	7	1	2	4	5	2	5	13	»	17	3	1	2	1	1	»	16	2	3	2*2	»	2	2	2
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	5	5
»	»	»	»	»	2	3	4	»	2	»	»	3	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	1	1
»	»	»	»	»	4	4	1	1	1*4	»	»	13	»	2	1	3	5	»	2	2	3	1	»	»	2	2
»	»	»	»	»	5	3	»	»	3	»	1	4	6	1	2	»	»	»	»	3	»	»	»	1	3	3
»	»	»	»	»	1	2	2	1	11	»	»	2	»	»	»	»	»	»	3	5	1	»	1	»	8	8
»	»	»	»	»	»	3	2	»	3	»	1	3	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	1
»	»	»	»	»	2	1	»	»	3	»	»	4	»	»	1	»	»	»	1	1	1	»	»	»	7	»
»	»	»	»	»	»	3	»	»	1	3	»	1	»	1	1	7	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	2	»	3	»	»	2	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	22	22
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	5	5
»	»	»	»	»	2	2	»	»	2	»	1	4	4	»	»	»	»	»	2	3	1	»	»	»	7	7
»	»	»	»	»	14	3	3	1	4	2	»	19	5	»	»	1	4	»	1	3	»	»	3	»	5	2
»	»	»	»	»	»	3	»	-	3	»	»	2	2	»	1	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	7	7
»	»	»	»	»	1	»	2	»	1	»	»	4	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	4	4	3	»	2	»	»	13	10	»	6	»	»	»	2	1	1	»	1*1	»	20	17

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typho…
116	Oisterwijk.	2 865	73	25.48	84	5	11	9	1	»	13	12	17	5	»	9	1*1	1	2	1	[illegible]
117	Oost-, West- en Middelbeers.	1 022	15	14.68	28	2	4	»	»	1	1	»	5	2	»	2	»	»	»	»	»
118	Oosterhout.	10 683	274	25.65	371	28	70	46	10	4	16	27	48	25	»	67	2	5	5	1	»
119	Oploo, St. Antonius en Ledeacker. . .	1 763	56	31.76	41	5	8	9	1	1	17	3	7	5	»	12	»	1	3	»	»
120	Oss.	6 740	187	27.74	293	29	66	15	4	3	26	13	22	9	»	26	1*3	3	3	»	»
121	Ossendrecht	2 311	44	19.04	67	2	11	7	4	»	6	5	7	2	»	4	»	»	2	2	»
122	Oudenbosch	4 384	82	18.70	120	7	20	9	2	1	11	8	16	8	»	5	1	2	4	»	»
123	Oud- en Nieuw-Gastel.	3 912	95	24.10	110	11	29	9	3	3	9	11	15	5	»	10	»	»	1	3	
124	Oudheusden	892	11	12.33	23	»	1	»	»	»	1	3	4	2	»	3	»	»	»	»	»
125	Prinsenhage. . . .	6 988	147	21.08	237	17	27	7	7	6	26	15	26	16	1	30	1	1	6	1	»
126	Putte.	1 130	12	10.62	33	2	5	1	»	»	1	»	1	2	»	4	»	»	1	»	»
127	Raamsdonk	4 757	118	24.81	199	13	47	13	4	3	11	7	12	8	»	27	1	»	5	1	»
128	Ravenstein.	960	20	20.83	26	3	4	1	4	1	1	2	3	1	»	3	»	»	»	»	»
129	Reek	895	20	22.35	25	2	6	»	1	3	»	2	3	3	»	4	»	»	1	»	»
130	Reusel	1 103	15	13.60	26	1	1	1	»	»	5	5	2	»	»	1	»	»	1	1	»
131	Riethoven	597	17	28.48	10	2	4	»	»	3	4	1	3	»	»	4	»	»	»	»	»
132	Rijsbergen.	1 512	24	15.87	36	4	»	1	1	»	5	5	7	1	»	1	»	2	1	»	»
133	Rijswijk.	513	10	19.49	16	2	2	»	»	1	3	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»
134	Rosendaal en Nispen.	10 435	256	24.53	385	22	80	34	4	6	27	18	47	18	»	66	6	2	9	5	[illegible]

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. * 9.	Pokken. 10.	Roodvonk. 11	Mazelen. 12.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.) 13.	Stuipen. Trismus Epilepsia. 14.	Apoplexia. 15	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.) 16.	Ruggemergslijden. (Paralysis.) 17.	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Sinkertering. * 18.	Croup. 19.	Kinkhoest. 20.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen. 21.	Chronische ziekten der ademhalingwerktuigen. (Exc. kol. 18.) 22.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.) 23.	Organische hartgebreken Aneurysma. * 24.	Angina diphtherina. 25.	Diarrhoea. Dysenteria. * 26.	Cholera asiatica. Cholera nostras. * 27.	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen. 28.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.) 29.	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.) 30.	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. * 31.	Geweldadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.) 32.	Verdrinken. Zelfmoord * 33.	Onbekende oorzaak. Plotseling. * 34.	Zonder geneeskund ge behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
»	»	»	»	»	2	10	2	»	4	»	3	12	1	»	5	»	»	»	4	»	5	[1]*1	2	1	1	1
»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	»	»	1	»	»	»	2	»	»	1	»	»	3	2
»	»	»	5	3	6	11	4	»	10	9	1	40	5	»	9	»	»	»	14	3	1	»	[1]*2	1	41	35
»	»	»	»	»	11	2	2	1	8	»	2	4	»	»	»	»	»	»	1	»	1	[3]*3	»	»	»	»
»	»	»	»	2	5	5	8	»	14	3	»	7	16	3	2	»	3	»	18	6	3	[1]*2	3	»	[1]*23	21
»	»	»	»	»	7	»	1	»	3	»	»	13	4	»	1	»	»	»	1	1	»	[2]*2	»	1	»	»
[1]*1	»	»	1	»	14	4	»	»	8	»	»	17	3	»	»	1	»	»	10	2	»	»	»	1	1	»
[1]*1	»	»	6	»	4	4	2	»	7	»	5	10	4	1	3	»	1	»	14	»	1	»	1	2	4	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	3	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	11	9	9	1	18	»	»	5	3	2	6	»	»	»	6	5	3	1	2	1	8	»
»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	11	4	3	1	8	2	»	19	»	»	3	1	5	»	8	»	2	»	2	1	»	»
»	»	»	»	»	4	»	3	»	3	»	»	1	1	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	4	2	2	»	1	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»
1	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	»	1	2	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	1	»
»	»	»	»	»	2	»	»	»	7	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	1	3	1	1	»	»	»	1	3	1	1	»	»	2	2
»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»
»	»	»	1	1	31	10	6	»	[1]*17	»	10	27	10	1	6	»	2	»	11	1	6	»	2	2	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1885.	Overleden in 1886. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis Syphilis. * 3	Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.) 4.	Kanker. 5	Waterzucht Scheurbuik * 6.	Typhus. Febris typhoides. 7.
135	Rosmalen	2 960	102	34.46	103	5	18	4	2	3	19	24	21	6	»	19	»	5	3	1	»
136	Rucphen en Vorens-einde	4 311	72	16.70	148	13	17	6	2	1	10	6	16	1	»	14	»	1	1	2	»
137	Sambeek	1 520	39	25.66	40	3	8	6	3	1	4	5	8	1	»	5	»	1	1	»	»
138	Schaijk	1 532	24	15.67	33	3	3	1	»	1	4	3	9	»	»	1	»	»	3	»	»
139	Schijndel	5 514	120	21.76	165	13	23	12	5	2	15	14	30	6	1	35	4	1	»	2	»
140	Soerendonk, Sterk-sel en Gassel. . .	963	28	29.08	35	2	10	3	2	1	1	4	4	1	»	2	»	»	3	»	»
141	Someren.	2 952	66	22.36	74	2	16	4	4	»	3	8	20	9	»	16	»	»	2	2	»
142	Son en Breugel . .	1 609	46	28.59	28	»	6	8	9	»	3	7	11	2	»	16	»	»	»	1	»
143	Sprang	1 974	54	27.36	90	1	22	7	1	1	8	4	8	2	»	15	»	»	1	»	»
144	Standdaarbuiten . .	1 442	24	16.64	37	4	3	3	2	4	3	3	2	»	»	2	1	»	1	»	»
145	Steenbergen en Kruisland	6 818	157	23.03	194	16	38	12	10	2	15	15	35	14	1	21	1* 6	3	3	2	»
146	Stiphout.	661	8	12.10	19	»	2	»	»	»	1	1	4	»	»	2	»	»	»	»	»
147	Stratum.	3 515	118	33.57	127	10	33	25	5	»	25	13	7	»	2	2	1* 1	»	5	»	»
148	Strijp.	1 896	41	21.62	69	10	15	1	1	»	6	3	5	»	»	2	»	»	3	»	»
149	Terheijden.	3 262	72	22.07	104	7	28	6	8	»	10	4	4	5	»	12	4	»	1	»	»
150	Teteringen.	2 215	57	25.73	78	4	15	7	1	2	6	12	9	1	»	6	»	3	»	»	1
151	Tilburg.	32 016	733	22.89	1092	66	187	168	35	12	73	67	96	29	3	79	8	5	18	2	[illegible]
152	Tongelre	1 124	13	11.57	33	»	3	»	1	»	3	4	2	»	»	2	»	»	1	»	[illegible]
153	Uden	5 892	158	26.82	183	18	46	6	4	5	18	22	29	10	»	33	1	3	4	1	[illegible]

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

... Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten, (Exc. kol. 15)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Cronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoen. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Geweldadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	6	5	8	3	6	»	»	7	5	»	1	»	»	»	4	5	3	1	2	»	13	»
»	»	»	»	»	10	5	1	»	6	»	3	5	4	»	»	»	»	»	5	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	2	1	7	3	1	»	5	»	2	»	1	»	2	»	»	»	1	1	2	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	2	2	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	»
»	»	»	»	»	11	5	2	»	4	1	»	11	8	»	1	»	3	»	13	4	»	1	»	»	»	»
»	»	»	»	1	7	1	»	1	1	»	»	5	2	»	»	2	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	2	»	»	»	2	»	2	3	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	1	29	30
»	»	»	»	»	4	2	»	»	3	2	»	12	2	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
»	»	»	»	»	5	1	1	»	5	»	1	12	1	1	»	»	1	»	2	2	3	[1]*1	1	»	»	»
»	»	»	»	»	1	1	»	»	[1]*3	1	»	2	»	»	»	2	»	»	3	»	»	»	»	3	»	»
»	»	»	5	»	6	15	4	1	[1]*5	3	»	16	6	5	4	2	8	»	10	4	4	»	1	4	[1]*2	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1
»	»	»	1	»	2	2	4	»	13	7	»	19	1	»	»	1	»	»	10	1	2	1	»	2	[1]*32	4
»	»	»	»	1	1	»	1	»	2	»	»	2	3	»	»	»	»	»	5	»	1	»	»	»	9	1
»	»	»	»	»	9	3	2	»	5	1	»	15	1	»	3	»	7	»	1	»	»	»	»	»	1	»
»	»	»	1	»	2	3	»	»	5	2	»	15	3	1	2	»	»	»	2	»	1	[1]*1	[1]*1	1	3	3
1	»	»	34	2	52	26	20	4	31	50	11	115	36	4	10	1	14	»	57	12	11	[3]*4	[3]*9	1	38	»
»	»	»	»	»	1	2	»	»	2	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	5	7	1	1	13	»	»	16	15	»	2	»	»	»	8	4	1	[1]*1	1	»	22	21

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoïdea.
154	Udenhout. . . .	2 344	46	19.62	61	4	10	2	1	»	7	9	10	3	»	5	»	1	4	»	»
155	Valkenswaard . .	1 688	35	20.73	65	4	4	5	3	1	5	5	3	5	»	5	1	»	1	»	»
156	Veen	938	16	17.06	31	1	4	3	»	1	1	5	1	»	»	2	»	»	»	3	»
157	Veghel.	5 716	182	31.84	179	18	39	25	7	10	25	17	33	8	»	31	»	»	5	3	1
158	Veldhoven en Mereveldhoven . . .	1 354	21	15.51	34	»	5	2	2	1	3	1	6	1	»	9	»	»	1	2	»
159	Velp	676	16	23.67	7	1	1	1	1	»	5	1	5	1	»	1	»	»	1	»	»
160	Vessem, Wintelre en Knegsel . .	1 080	23	21.30	25	3	1	1	1	»	3	3	11	»	»	4	»	»	»	2	»
161	Vierlingsbeek . .	1 377	31	22.51	42	»	7	4	»	»	4	6	10	»	»	14	»	1	1	»	»
162	Vlierden	590	12	20.34	16	3	2	2	»	»	2	2	»	1	»	3	»	»	»	»	»
163	Vlijmen	3 403	85	24.98	123	1	26	9	1	1	10	8	24	5	»	26	»	1	5	»	»
164	Vrijhoeve-Capelle .	419	6	13.36	18	»	3	»	»	»	»	»	2	1	»	3	»	»	1	»	»
165	Vught	4 604	141	30.62	142	5	29	8	2	4	31	28	26	8	»	21	»	1	3	1	1
166	Waalre, ...	836	21	24.25	18	4	1	1	1	»	3	3	5	3	»	5	»	»	»	»	»
167	Waalwijk. . . .	4 433	85	19.17	170	7	27	9	1	3	15	7	10	6	»	16	1	4	5	»	1
168	Wanroy	1 002	28	27.94	23	1	7	»	1	»	6	6	5	2	»	8	»	»	1	1	»
169	Waspik	3 024	71	23.48	93	4	21	9	2	»	6	10	13	6	»	19	»	1	4	4	»
170	Werken (de) en Sleeuwijk, . .	2 469	54	21.37	99	5	21	5	4	»	1	4	8	6	2	8	1	2	1	»	»
171	Werkendam . . .	2 643	76	28.76	111	3	35	9	1	»	7	5	14	2	»	16	»	»	3	»	»
172	Westerhoven. . .	552	7	12.68	11	2	»	»	»	»	2	»	3	»	»	2	»	»	1	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

	Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord.* (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. Begrepen in de vorige kolommen.)
	9.	10.	11.	12.	13	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34	
4.	»	»	»	»	»	4	1	2	»	1*6	»	»	4	2	2	»	»	1	»	3	1	2	»	2	»	2	2
5	»	»	»	»	»	2	»	»	»	3	3	»	6	2	»	»	»	1	»	1	1	2	1*2	»	»	»	»
6	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	3	2
7	»	»	»	»	»	9	7	2	»	22	5	·	19	10	»	3	1	1	»	4	1	»	1*1	»	1	38	37
8.	»	»	»	»	»	2	1	»	»	3	»	1	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
9	»	»	»	»	»	1	1	»	»	2	»	»	3	»	»	1	»	»	»	1	»	»	1	»	»	3	3
0.	»	»	»	»	»	1	4	»	»	2	1	»	1	1	»	1	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»
1	»	»	»	»	»	3	1	1	»	1	»	»	2	3	»	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»
2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	»
3	»	»	»	»	»	4	6	»	»	4	»	»	12	»	»	4	»	»	»	2	»	»	»	»	»	20	19
4	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	»	»	»	»	»	»	»
5	»	»	»	»	»	16	10	17	»	9	»	»	22	7	»	2	»	5	»	9	4	1	2	1	2	2	»
6	»	»	»	»	»	1	»	»	1	2	»	»	4	2	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»
7	»	»	»	»	2	2	3	1	»	10	»	»	16	2	1	1	»	»	»	8	1	4	»	»	»	»	»
8	»	»	»	»	»	2	»	»	»	1*5	»	»	»	»	»	1	»	»	»	3	»	»	1	»	»	5	6
9	»	»	»	»	»	4	6	2	»	4	3	1	4	1	»	»	»	8	»	1	1	2	»	»	1	»	»
0	»	»	»	»	»	8	3	2	»	»	»	»	10	2	»	2	»	2	»	2	»	1	»	1*1	»	1	»
1	»	»	»	»	1	7	7	2	1	3	1	»	7	1	1	»	»	16	»	3	1	1	1	»	»	»	»
2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overledenen op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.	8. [illegible]
173	Wijk en Aalburg .	2 046	46	22.48	84	2	14	4	2	»	8	4	11	1	»	8	»	»	»	»	»	2
174	Willemstad	2 065	39	18 89	74	3	12	4	1	»	4	4	9	2	»	7	»	»	»	1	»	»
175	Woensdrecht. . . .	2 830	52	18.37	90	3	18	6	2	1	5	2	10	5	»	2	»	1	1	1	»	»
176	Woensel.	5 552	123	22.15	187	15	28	13	5	3	18	16	23	2	»	13	»	»	5	2	1	1
177	Woudrichem. . . .	1 919	51	26.58	95	4	22	3	1	1	8	4	4	4	»	11	»	1	1	»	»	»
178	Wouw	3 807	88	23.12	124	7	26	10	1	»	8	10	19	7	»	19	3	»	4	7	»	3
179	Zeeland.	1 882	62	32.94	34	2	10	7	11	»	7	10	10	5	1	17	»	»	2	1	»	2
180	Zeelst.	1 308	27	20.64	26	1	3	3	1	»	4	5	8	2	»	11	»	1	3	1	»	»
181	Zes Gehuchten. . .	1 055	20	18.96	32	»	9	3	1	»	1	3	2	1	»	2	»	»	»	»	»	»
182	Zevenbergen. . . .	6 488	176	27.13	225	9	61	30	5	5	14	13	28	11	»	50	1	»	2	»	»	3
183	Zundert.	4 107	77	18.75	92	4	16	12	5	4	5	6	19	6	»	7	»	1	3	»	»	»
184	Zwaluwe	4 258	112	26.30	153	9	40	17	5	4	12	8	13	4	»	33	6	2	»	»	1	»
	DE PROVINCIE	500 315	11 676	23.34	16 056	963	3068	1294	437	236	1516	1334	2086	742	22	2031	102	124	325	133	49	4

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

	Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. * 9.	Pokken. 10.	Roodvonk. 11.	Mazelen. 12.	Huidziekten. (Exc. kol 10, 11 en 12.) 13.	Stuipen. Trismus. Epilepsia. 14.	Apoplexia. 15.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.) * 16.	Ruggemergslijden (Paralysis.) 17.	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. * 18.	Croup. 19.	Kinkhoest. 20.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen. 21.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 24.) 22.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus Arthritis. (Exc. kol. 24.) 23	Organische hartgebreken Aneurysma. 24.	Angina diphtherina. 25.	Diarrhoea Dysenteria. * 26.	Cholera asiatica. Cholera nostras. * 27.	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen. 28.	Chronische ziekten derspijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.) 29	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.) 30.	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. * 31.	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.) 32.	Verdrinken. Zelfmoord. * 33.	Onbekende oorzaak. Plotseling. * 34.	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.
3	»	»	»	1	»	2	1	1	»	3	»	»	4	3	»	»	»	»	»	5	»	»	»	»	2	12	»
4	»	»	»	1	»	4	2	1	»	1	»	»	6	1	1	1	1	1	»	4	2	»	»	»	2	»	»
5	»	»	»	»	»	3	2	»	»	2	»	»	13	3	»	1	1	1	»	5	»	»	2* 2	1* 2	»	9	9
6	»	»	»	»	»	1	1	1	»	10	3	»	24	3	1	»	»	2	»	5	1	1	1* 2	1	»	30	3
7	»	»	»	»	»	3	2	1	»	3	»	»	8	1	1	1	»	»	»	8	»	2	»	»	1	3	»
8	»	»	»	1	»	9	2	1	»	4	»	»	8	3	»	4	»	»	»	1	1	»	»	»	»	11	5
9	»	»	5	»	»	6	»	2	»	9	»	»	2	8	»	»	»	»	»	5	»	»	»	»	»	»	»
0	»	»	»	»	»	»	2	»	»	3	»	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	»	1* 1	»	»	»	»
1	»	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	4	2	»	»	»	»	»	2	1	»	1* 1	»	»	4	4
2	»	»	»	»	2	6	5	3	»	11	6	6	31	9	5	8	2	»	1* 1	7	1	4	»	»	»	1* 1	2
3	»	»	»	»	»	1	2	2	1	2	»	»	4	13	»	»	12	»	»	4	2	»	»	»	1	18	»
4	»	»	1	1	»	8	5	1	»	2	»	8	10	8	»	1	»	6	»	2	»	»	»	1	3	4	»
	4*6	10	8	97	32	783	496	333	46	11* 821	188	92	1499	529	96	253	81	3* 164	4* 4	825	238	162	42* 74	18* 96	3* 77	10* 868	515

STERFTE I

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
1	Aalten	6 781	116	17.11	183	15	19	6	4	1	8	22	32	9	1	19	»	1	4	3	»
2	Ammerzoden. . .	2 074	72	34.72	72	3	17	6	3	4	13	5	15	6	2	16	»	»	»	»	2
3	Angerlo	1 949	[1]) 23	11.80	66	1	6	3	1	»	3	3	2	3	1	3	1	1	1	»	»
4	Apeldoorn. . . .	17 822	305	17.11	630	33	62	31	9	10	50	42	46	22	3	45	3	2	15	1	»
5	Appeltern. . . .	3 042	71	23.34	93	5	12	6	1	»	12	7	17	11	»	23	»	2	2	1	1
6	Arnhem	47 285	1012	21.40	1655	62	268	86	26	17	207	133	156	57	6	149	[2]*11	6	34	4	[illegible]
7	Balgoij.	467	6	12.85	9	»	2	»	1	»	1	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»
8	Barneveld. . . .	6 817	137	20.10	212	12	21	17	4	3	21	17	33	9	6	13	3	1	8	6	»
9	Batenburg . . .	644	8	12.42	12	1	2	»	1	»	»	1	2	1	»	»	»	»	1	»	»
10	Beesd	2 526	67	26.52	87	1	15	4	3	2	16	4	17	5	1	10	1	1	»	1	»
11	Bemmel	5 801	103	17.76	178	9	24	10	6	4	13	12	20	5	1	11	5	2	2	1	2
12	Bergh	5 727	159	27.76	195	9	24	37	13	3	13	22	32	6	2	1	1	1	3	3	»
13	Bergharen. . . .	1 577	20	12 68	42	2	2	2	2	»	3	4	3	2	»	2	»	»	»	»	»
14	Beuningen . . .	2 241	48	21.42	47	1	7	7	5	2	7	4	10	5	»	21	»	»	»	»	»
15	Beusichem . . .	1 873	47	25.09	66	2	12	6	»	2	10	7	6	2	1	3	»	1	2	1	»
16	Borculo	4 029	100	24.82	109	6	13	15	9	3	14	15	18	7	2	10	2	»	1	5	2
17	Brakel	1 250	32	25.60	52	4	8	2	1	2	4	3	7	1	»	2	»	1	1	1	»
18	Brummen. . . .	7 135	149	20.88	210	17	25	11	5	5	21	24	31	10	2	24	3	1	6	3	»
19	Buren	1 824	43	23.57	67	6	9	3	1	»	8	6	3	7	»	11	1	»	2	»	»
20	Buurmalsen . . .	1 818	26	14.30	58	2	5	4	1	1	1	2	7	3	»	4	»	»	»	»	»

LDERLAND IN 1887.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Geweldadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18	19.	20.	21.	22	23.	24	25.	20.	27.	28.	29	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	10	3	1	1	9	»	»	6	12	1	6	»	»	»	4	2	2	»	1*4	»	12	8
1	»	»	»	»	2	3	1	1	6	1	»	8	3	»	6	»	1	»	11	»	»	»	»	»	3	3
»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	2	1	»	»	1	1	6	1
»	»	»	8	1	4	18	16	1	1*34	8	1	38	15	2	16	»	1*8	1*1	9	5	9	1	4	1	1*3	23
»	»	»	»	»	3	5	1	»	8	»	»	6	2	2	2	»	1	»	1	4	2	»	»	»	»	»
»	»	»	»	2	37	38	50	2	2*137	1	28	84	62	21	45	1	8	»	98	19	37	1*8	3*13	2	40	37
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	5
»	»	»	»	1	1	9	4	1	2*10	8	»	17	13	1	6	1	2	»	5	2	1	1*2	2	2	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	1	6	»	9	»	»	3	13	»	6	»	3	»	3	3	»	»	1	»	1*1	1
»	»	1	2	»	6	10	2	»	1*12	1	1	12	2	»	3	»	»	»	11	»	1	1	2	1	»	»
1	»	6	16	»	3	1	2	1	10	»	1	12	14	»	5	2	»	»	9	4	1	1	»	»	48	48
»	»	»	»	»	1	.	1	»	2	»	»	1	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	6	6
»	»	»	»	»	2	1	3	»	9	»	»	2	2	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	1	3	»
»	»	»	»	»	3	2	2	1	6	»	»	6	4	»	1	»	1	»	»	3	4	»	»	1	3	7
»	»	»	2	1	1	2	3	»	5	14	»	6	23	»	1	1	»	»	4	1	2	»	1	»	3	7
»	»	»	»	»	1	»	»	»	4	»	»	1	3	1	»	»	»	»	4	2	»	1	»	»	6	6
»	»	»	»	2	9	6	4	1	10	»	8	16	16	2	3	»	2	»	4	2	1	»	2*5	1	»	»
»	»	»	»	»	5	2	1	»	7	»	»	2	3	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1	»
»	»	»	»	»	1	»	1	»	1	1	»	1	1	1	1	»	»	»	3	1	2	»	»	»	6	5

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
21	Culenborg . . .	7 250	152	20 97	264	13	41	13	14	3	22	12	20	14	2	13	1	4	5	»	»
22	Deil	2 220	60	27.03	62	3	9	4	3	2	15	9	8	7	»	15	»	3	2	»	1
23	Didam	3 841	97	25.25	124	6	12	16	10	3	12	13	19	6	»	20	»	2	1	»	»
24	Dinxperlo	2 515	59	23.46	82	6	8	12	6	2	10	4	8	3	»	3	»	»	1	»	»
25	Dodewaard . . .	1 882	33	17.53	50	5	3	3	2	1	5	2	6	6	»	7	»	»	2	»	»
26	Doesburg	4 433	111	25.04	137	12	15	25	9	1	14	7	20	8	»	8	1	1	2	1	»
27	Doetinchem (Ambt-)	3 970	80	20.15	126	2	13	18	5	7	9	10	15	1	2	3	2	»	3	1	»
28	Doetinchem (Stad-).	3 471	71	20.46	99	7	11	15	6	2	10	3	13	4	»	4	1	2	»	1	»
29	Doornspijk . . .	3 061	68	22.22	106	10	12	5	6	»	8	8	11	8	»	10	»	»	3	»	1
30	Doorwerth . . .	392	5	12.75	11	1	1	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»
31	Dreumel	2 168	41	18.91	51	1	5	2	2	1	9	8	8	5	»	11	»	»	2	»	»
32	Driel	3 373	63	18.68	92	1	23	4	»	»	8	8	12	7	2	19	2	»	3	»	»
33	Druten	4 566	81	17.74	106	3	9	5	2	3	20	11	18	10	»	14	1	2	6	2	»
34	Duiven	2 972	61	20 52	86	1	8	6	8	1	7	7	16	7	»	27	»	»	1	»	»
35	Echteld	2 424	51	21.04	81	3	11	7	5	»	4	5	12	4	»	8	2	»	1	1	»
36	Ede	12 593	205	16.28	478	25	39	19	12	8	23	27	35	17	1	23	1	1	3	2	»
37	Eibergen	5 020	112	22.31	151	7	13	9	6	1	16	17	34	9	2	19	»	3	2	2	»
38	Elburg	2 640	58	21.97	95	3	12	8	5	1	9	3	11	6	»	7	»	»	»	»	»
39	Elst	5 918	109	18.42	208	14	21	17	2	1	16	14	15	9	»	29	»	»	»	1	1
40	Epe	7 939	195	24.56	231	22	30	16	6	7	33	28	43	10	»	20	1	3	»	[1]*3	4
41	Ermelo	5 396	116	21.50	158	7	10	14	14	1	24	19	21	6	1	6	»	1	4	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.* 9.	Pokken. 10.	Roodvonk. 11	Mazelen. 12.	Huidziekten. Exc. kol. 10. 11 en 12.) 13.	Stuipen. Trismus. Epilepsia. 14	Apoplexia. 15	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.) 16.	Ruggemergslijden. (Paralysis.) 17.	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.* 18.	Croup. 19	Kinkhoest. 20.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen. 21.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.) 22.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24) 23	Organische hartgebreken. Aneurysma. 24.	Angina diphtherina. 25.	Diarrhoea. Dysenteria.* 26.	Cholera asiatica. Cholera nostras.* 27.	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen. 28.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.) 29.	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.) 30.	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.* 31	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.) 32.	Verdrinken. Zelfmoord.* 33.	Onbekende oorzaak. Plotseling.* 34.	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
»	»	»	1	2	4	3	17	»	14	5	1	13	12	7	6	1	»	»	16	4	6	1	»	1	»	10
»	»	»	»	»	3	»	5	1	5	»	»	4	5	»	2	»	»	»	3	3	1	»	»	2	1	»
»	»	»	8	»	»	2	1	»	13	»	»	10	3	3	»	»	»	»	4	3	1	1	1	»	18	16
»	»	»	14	1	2	1	»	»	4	1	»	»	3	1	1	»	»	»	»	2	»	»	1	»	18	16
»	»	»	»	»	»	3	3	»	3	»	»	1	»	»	3	2	»	»	1	»	»	»	»	1	2	2
»	»	»	23	»	2	6	3	»	1*8	1	1	15	7	2	1	»	1	»	1	6	2	»	1	1	2	1
»	»	1	4	»	8	1	4	1	6	»	3	15	10	2	3	»	1	»	4	2	»	»	1*2	»	»	»
»	»	»	10	»	6	3	1	»	8	»	»	13	8	»	2	»	1	»	»	2	1	»	»	1	»	1
»	»	2	»	»	1	2	3	»	6	1	»	9	6	1	»	»	»	»	2	»	4	1*1	2	»	4	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2
»	»	»	»	»	»	1	1	»	3	»	»	4	7	»	2	»	»	»	1	1	1	»	»	»	6	6
»	»	»	2	»	8	3	2	»	3	»	»	5	4	1	»	»	1	»	4	3	»	»	»	»	»	18
»	»	»	»	»	3	7	3	»	9	»	»	3	7	3	2	»	»	»	1	2	1	»	»	1	11	11
»	»	»	»	»	6	3	5	»	6	»	»	6	2	»	2	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»
»	»	»	»	»	2	4	1	»	4	1	»	6	2	»	1	1	»	»	5	»	5	1	»	»	3	»
»	»	2	1	3	6	4	12	1	2*14	3	»	17	16	1	15	2	»	1*1	11	6	5	1	3	1	24	28
»	»	»	»	»	4	4	2	»	7	2	»	6	17	3	7	»	1	»	3	8	»	3	1*5	»	4	»
»	»	»	»	»	»	1	3	»	8	2	»	7	6	»	4	2	»	»	8	»	3	2	1	»	1	1
»	»	»	»	»	2	5	6	»	9	»	2	11	3	1	»	»	»	»	7	»	»	1	»	1	16	14
»	»	»	»	»	8	9	6	3	14	»	»	17	33	»	1	»	»	»	12	19	1	1	1*1	1	15	15
1	»	»	»	2	1	4	5	2	19	9	1	17	13	»	3	4	»	»	2	4	3	»	»	»	7	7

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Febris. Typhus typhoïdes.
42	Est en Opijnen . .	1 098	14	12.75	38	»	4	1	»	»	3	2	4	»	»	3	»	»	»	»	»
43	Ewijk	2 002	44	21.98	51	7	8	3	»	1	2	3	10	10	»	7	»	»	»	1	»
44	Gameren	1 683	26	15.45	9	1	2	6	2	1	4	2	6	2	»	8	1	»	»	»	»
45	Geldermalsen . .	2 806	45	16.04	110	2	11	1	»	»	9	5	14	3	1	6	1	»	2	»	»
46	Gendringen . . .	5 875	139	23.66	144	15	11	16	13	2	26	11	33	12	»	10	1	1	4	1	»
47	Gent	2 657	43	16.18	81	6	8	8	3	1	3	3	8	3	»	7	1	1	»	2	»
48	Gorssel.	4 490	116	15.84	134	17	19	16	10	1	13	17	19	4	2	16	5	1	2	3	2
49	Groenlo	2 550	57	22.35	70	5	7	1	4	»	13	11	12	4	»	9	»	»	1	»	»
50	Groesbeek. . . .	4 875	70	14.36	145	15	10	10	2	2	6	13	7	5	»	2	»	»	»	»	»
51	Haaften	2 203	54	24.51	85	7	18	7	2	1	4	4	8	3	»	11	»	»	3	»	»
52	Harderwijk . . .	7 804	137	17.56	245	11	23	15	7	5	30	16	22	8	»	14	»	3	2	»	4
53	Hattem.	2 795	62	22.18	90	7	13	4	4	»	7	12	9	6	»	8	1	»	2	1	»
54	Hedel	1 735	31	17.87	53	1	8	2	»	3	4	7	3	3	»	5	»	»	2	»	1
55	Heerde	5 398	101	18.71	161	21	19	9	2	1	15	9	20	5	5	11	»	»	1	1*3	»
56	Heerewaarden . .	1 014	[1]) 16	15.78	32	1	7	»	»	»	2	»	4	1	»	1	1	»	»	»	»
57	Hemmen	269	3	11.15	7	»	»	»	»	»	2	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»
58	Hengelo . , . .	3 528	89	25.23	104	11	17	1	4	2	15	16	17	6	1	6	2	»	3	1	»
59	Herwen en Aerdt .	3 538	39	11.02	93	8	4	2	4	1	5	7	4	4	1	4	»	»	2	1	»
60	Herwijnen . . .	1 885	28	14.85	70	2	2	7	»	»	5	2	5	5	»	5	»	1	1	»	»
61	Heteren	3 233	41	12.68	93	9	2	6	2	1	3	9	8	1	»	4	»	»	5	»	»
62	Heumen	1 601	21	13.12	33	1	4	1	»	»	5	2	6	2	»	2	»	»	1	»	»

[1] Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina iphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15	16.	17.	18.	19	20	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29	30	31.	32.	33.	34.	
»	»	1	»	»	»	»	»	»	2	»	»	1	1	2	»	»	»	»	1	»	2	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	2	7	»	»	2	»	»	4	4	»	2	»	»	»	2	2	1	»	1	»	2	3
»	»	»	»	1	1	1	»	»	2	1	»	2	»	1	2	·	»	»	1	»	»	»	1	3	»	»
»	»	»	»	»	1	3	2	2	4	»	»	7	1	1	»	»	»	»	3	2	2	1* 2	2* 2	»	1* 1	»
»	»	»	11	»	»	4	3	»	13	1	»	8	11	»	5	»	»	»	2	2	»	2	1	1	42	41
»	»	»	»	»	2	2	2	»	»	»	»	6	»	»	1	»	2	»	2	»	1	»	»	1* 1	7	2
»	»	»	»	»	2	2	6	1	5	3	1	13	7	1	3	7	1	»	4	4	1	»	1* 1	2	4	5
»	»	»	»	»	1	2	»	»	7	»	»	10	10	2	2	»	»	»	3	»	1	1* 2	»	1	1	1
»	»	»	»	»	»	1	1	1	4	1	1	4	1	1	»	2	2	»	3	3	1	1* 1	»	»	26	26
»	»	»	»	»	2	1	1	1	1	2	»	3	3	»	1	»	»	»	7	1	1	2	1	1	5	10
*2	»	»	»	»	4	5	4	»	12	2	»	17	13	2	11	1	1	»	10	4	2	2	1*2	1	6	3
»	»	»	»	»	»	3	1	»	5	1	»	8	2	1	5	»	2	»	»	3	»	»	»	»	12	12
»	»	»	»	»	»	3	»	»	5	»	»	3	»	»	2	»	4	»	2	»	1	»	1	»	»	»
»	»	»	»	1	2	1	1	»	11	»	»	6	5	1	6	·	»	»	4	4	2	»	1* 3	3	10	10
»	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	4	»	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	1	3	1	11	»	»	9	6	»	1	»	»	1* 1	2	6	1	1* 3	1* 1	»	17	17
»	»	»	1	»	»	1	1	»	3	3	»	»	2	»	2	»	»	»	1	2	4	»	»	2	1	1
»	»	»	»	»	»	2	2	1	3	»	»	1	3	1	»	»	»	»	2	1	»	»	1	»	1	1
»	»	»	»	»	1	3	2	1	2	»	»	4	1	»	»	·	»	»	»	1	»	»	1	2	5	3
»	»	»	»	»	2	»	2	»	»	»	»	1	3	»	3	»	»	»	1	3	1	»	»	»	1	1

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.) 4.	Kanker. 5	Waterzucht. Hoheurbuik. * 6.	Typhus. Febris typhoides 7.
63	Hoevelaken	882	23	26.08	31	3	7	1	2	»	4	»	2	4	»	7	»	»	»	»	»
64	Horssen.	890	9	10.11	18	2	»	1	»	»	1	1	3	1	»	1	»	»	3	»	»
65	Huissen	4 113	67	16.29	138	9	10	6	7	1	12	4	15	3	»	4	»	»	»	2	3
66	Hummelo	3 152	42	13.32	74	4	4	9	1	2	6	8	7	1	»	4	1	»	2	1	1
67	Hurwenen.	611	7	11.46	9	»	2	»	»	»	2	»	3	»	»	1	»	»	»	1	»
68	IJzendoorn.	570	9	15.79	20	2	»	»	»	»	2	2	3	»	»	1	»	»	»	»	2
69	Kerkwijk	954	19	19.92	20	2	5	1	1	1	2	1	1	5	1	4	»	»	1	1	»
70	Kesteren.	2 998	64	21 35	114	5	22	2	2	3	8	5	13	4	1	9	»	1	5	1	»
71	Laren.	3 979	68	17.09	89	6	6	9	2	1	10	13	18	3	»	9	»	1	4	3	1
72	Lichtenvoorde . . .	4 296	99	23.04	126	11	12	8	4	4	17	19	20	4	1	19	»	1	2	2	»
73	Lienden	4 074	78	19.15	122	6	15	9	5	3	6	10	14	10	1	10	1	»	2	»	»
74	Lochem	3 366	78	23.17	120	9	14	4	4	1	15	10	20	1	»	13	3	»	1	»	»
75	Maurik	3 698	1) 67	18.12	101	8	5	5	7	4	7	9	16	5	»	8	1	1	3	1	»
76	Millingen	2 670	28	10.49	56	1	5	2	3	1	7	2	4	3	»	2	»	»	1	»	»
77	Nederhemert. . . .	818	24	29.34	33	3	12	4	»	»	»	2	3	»	1	4	»	»	»	[1]*2	»
78	Neede.	3 421	73	21.34	93	7	10	12	4	2	13	10	11	4	1	12	1	»	»	1	»
79	Nijkerk	7 712	159	20.62	243	11	30	28	6	5	22	19	28	10	2	28	1	1	1	2	1
80	Nijmegen	30 372	759	24.99	1081	50	218	104	37	15	88	71	130	46	3	204	9	1	8	7	»
81	Oldebroek	5 202	134	25.76	163	17	28	12	4	1	21	16	25	10	2	24	2	»	2	4	[illegible]
82	Ophemert	1 209	25	20.68	30	2	6	»	2	»	1	5	5	4	»	7	»	»	2	»	»
83	Overasselt	1 765	36	20.40	43	»	7	1	3	3	8	5	6	3	»	7	»	»	2	»	»

1) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis).	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18).	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24).	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringwerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord.* (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10	11.	12	13.	14.	15.	16.	17.	18	19	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	1	1	1	1	»	2	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	3	1
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	4	1	»	2	»	»	6	7	1	2	»	5	»	2	3	3	1*2	1*2	»	3	9
»	»	»	4	»	1	1	1	»	4	»	1	2	3	»	2	»	»	»	1	2	»	»	»	»	7	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»
»	»	»	»	»	2	1	1	1	1	»	»	2	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	4	3	2	»	8	»	»	5	3	1	2	»	»	»	5	»	4	»	»	»	4	4
»	»	»	»	»	»	2	2	»	9	5	»	2	11	»	4	1	»	»	3	1	»	2	»	»	2	2
»	»	»	»	1	»	1	4	»	21	1	2	4	13	1	1	»	»	»	5	2	»	1	1	»	4	2
»	»	»	»	»	1	4	5	»	4	»	»	10	9	4	»	»	2	»	7	1	3	»	1	»	1*7	7
»	»	»	»	1	1	4	2	»	6	2	»	6	6	1	8	»	»	»	4	3	3	»	»	»	5	6
»	»	»	»	»	»	»	4	»	10	»	1	5	8	»	3	5	»	»	2	»	1	»	1	1	4	4
»	»	»	»	1	4	1	1	»	7	1	»	5	3	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	4	1	»	»	2	»	»	1	1	»	»	»	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	5	1	4	»	3	4	»	11	7	»	»	2	2	»	»	7	2	1	1*1	»	1	»
2	»	»	»	»	11	12	2	1	18	16	1	20	7	1	4	»	»	»	7	4	1	1*2	1	1	1	»
»	»	»	16	»	50	18	24	4	1*38	4	»	112	37	4	20	2	8	»	51	12	9	»	9	8	50	»
1	»	»	»	1	5	3	5	1	15	1	»	10	9	1	4	»	2	»	2	2	1	1*1	1	»	17	29
»	»	»	»	»	4	1	1	»	1	»	»	»	1	»	2	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	2
»	»	»	1	»	2	1	2	1	7	»	»	3	1	»	2	»	1	»	2	»	»	»	1	»	3	3

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6	Typhus. Febris typhoides. 7
84	Pannerden . . .	1 028	10	9.7[illegible]	30	»	2	»	»	»	1	4	1	2	»	2	»	»	»	»	1
85	Poederoijen . . .	941	22	23.38	32	»	8	3	»	»	3	4	3	1	»	1	»	»	»	1	»
86	Putten	5 154	82	15.91	164	12	4	4	3	3	12	23	16	5	1	11	»	1	3	1	»
87	Renkum	6 812	107	15.71	248	11	27	11	1	4	18	10	18	7	1	10	1	1	8	1	3
88	Rheden.	13 317	267	20.05	434	25	70	29	8	3	37	32	46	17	2	31	7	2	5	1* 6	1
89	Rossum.	1 178	22	18.68	38	1	4	2	1	»	6	2	4	2	»	3	»	»	»	»	»
90	Rozendaal. . . .	461	8	17.35	14	»	3	»	»	»	»	1	3	1	»	»	»	»	2	1	»
91	Ruurlo.	2 792	62	22.2[illegible]	66	7	8	1	2	2	13	9	15	5	»	16	1	»	»	1	1
92	Scherpenzeel. . .	1 302	29	22.27	31	1	4	6	5	1	3	2	3	4	»	3	»	»	1	»	»
93	Steenderen . . .	3 604	98	27.19	96	9	18	10	2	5	9	14	20	11	2	16	1	2	7	»	»
94	Tiel.	9 568	[1]) 168	17.5[illegible]	342	18	43	10	5	7	29	18	28	9	3	35	1	1	5	2	»
95	Ubbergen	3 407	81	23.78	103	9	18	9	4	1	9	9	14	8	2	18	»	»	»	1	»
96	Valburg	5 403	80	14.81	159	12	17	7	4	2	15	3	14	6	2	10	1	1	3	2	»
97	Varik	1 114	35	31.42	27	5	5	2	2	»	3	6	8	4	1	11	»	»	[illegible]	3	»
98	Voorst	9 090	173	19.0[illegible]	298	18	29	26	9	5	29	19	27	11	»	28	»	»	6	1	3
99	Vorden.	2 880	50	17.36	78	4	7	10	4	1	9	6	7	2	1	6	1	1	»	2	»
100	Vuren	1 387	29	20.91	60	2	10	3	4	»	4	2	2	2	»	4	»	»	1	»	[illegible]
101	Waardenburg . .	1 214	22	18.12	28	2	3	»	1	»	3	4	7	2	»	5	»	»	»	»	»
102	Wadenoijen . . .	1 556	28	18.00	44	5	5	2	1	1	2	4	8	»	»	5	»	»	2	»	[illegible]
103	Wageningen. . .	7 472	140	18.74	249	14	30	18	6	1	21	22	20	8	2	5	»	»	7	»	1
104	Wamel.	4 960	93	18.75	143	5	17	8	3	1	17	14	18	10	1	23	1	»	8	2	1

1) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overledenen op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
105	Warnsveld.	2 526	46	18.21	78	4	5	4	»	2	7	9	12	3	»	7	1	»	3	»	1
106	Wehl	2 228	55	24 68	68	3	11	9	3	»	3	7	15	4	1	11	»	»	4	»	2
107	Westervoort	1 710	23	13.45	46	3	2	4	1	»	5	3	5	»	»	2	»	»	»	»	»
108	Wijchen.	3 832	86	22.44	105	9	14	9	2	»	12	13	20	7	»	16	»	2	4	»	»
109	Winterswijk	8 838	173	19.58	291	13	28	11	3	4	27	33	41	13	3	19	»	2	8	»	»
110	Wisch	6 296	142	22.55	163	8	21	27	10	4	20	16	26	10	2	25	5	2	4	3	1
111	Zaltbommel	3 891	81	20.82	129	9	19	9	2	1	14	6	15	6	2	12	»	1	3	2	2
112	Zelhem	3 724	79	21.21	107	8	13	14	3	2	16	4	17	2	»	15	»	1	2	1	2
113	Zevenaar.	4 260	62	14.55	123	8	9	2	2	»	8	11	17	5	»	16	»	1	3	1	»
114	Zoelen	2 358	49	20.78	65	5	9	5	1	5	5	4	12	3	1	4	»	1	2	1	»
115	Zuilichem.	872	23	26.38	29	5	2	6	1	1	4	1	3	»	»	2	»	»	1	»	»
116	Zutphen	16 357	396	24.21	581	29	99	45	8	4	76	54	62	19	3	51	4	3	15	2*3	1
	DE PROVINCIE	502 049	10 237 [1]	20.39	15 932	912	2038	1114	473	233	1568	1281	1897	717	91	1574	2*99	77	300	6*120	55

[1] Hieronder 4 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 24.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten derspijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23	24.	25.	26.	27.	28.	29	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	»	1	»	1	6	»	»	2	8	1	1	»	1	»	2	3	»	1* 1	1*2	»	1	»
»	»	»	7	1	4	1	»	»	»	»	»	8	7	»	1	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	15
»	»	»	»	1	1	2	2	»	3	»	»	2	1	»	1	»	»	»	»	1	1	»	»	2	1	4
»	»	»	1	»	»	1	1	»	7	»	»	16	6	»	1	2	»	»	2	2	3	»	1*1	»	1*12	11
»	»	»	»	3	4	3	6	»	8	»	2	31	18	3	4	»	»	»	9	2	5	1	»	»	26	24
»	»	»	24	»	7	2	5	»	8	»	»	10	21	1	2	»	»	»	1	3	1	1* 1	»	»	6	3
»	»	»	»	»	5	6	3	»	5	»	4	6	6	»	»	»	1	»	4	2	3	2	1*1	1	1	»
»	»	»	3	»	7	4	4	»	6	»	»	9	4	1	1	»	»	»	2	1	4	»	1	»	1	»
»	»	»	»	»	3	2	1	»	2	»	1	3	9	1	1	»	»	»	3	1	»	1	»	-»	1* 5	2
»	»	»	»	»	1	4	2	»	3	1	»	4	4	»	4	»	»	»	6	1	2	»	3	»	»	»
1*1	»	»	»	1	»	2	1	»	2	»	»	3	»	»	»	1	»	»	2	»	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	3	34	20	23	1	1*41	4	6	42	26	2	8	»	7	»	27	12	2	1*5	2*9	6	6	1
1*10	»	13	173	41	426	386	382	39	13* 942	133	78	991	784	109	349	52	2* 85	1*5	538	253	205	15* 77	21* 118	4* 75	* 687	651

STERFTE

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	Typhus, Febris typhoidea.
1	Aar (Ter)	2 282	51	22 35	87	4	22	5	3	1	4	1	8	3	»	12	1	»	1	1	»
2	Aarlanderveen . .	2 963	55	18.56	123	6	23	7	3	1	3	6	4	2	»	19	3	»	2	2	»
3	Abbenbroek . . .	725	11	15.17	19	1	1	1	4	»	2	»	1	1	»	»	»	»	1	»	[illegible]
4	Alblas (Oud-) . .	1 062	23	21.66	45	»	5	3	»	»	3	4	5	3	»	3	2	»	2	»	»
5	Alblasserdam. . .	4 754	144	30.29	189	8	47	33	11	4	15	6	15	5	4	32	9	»	5	2	»
6	Alkemade. . . .	4 303	112	26.03	164	6	45	13	1	2	14	11	17	3	»	18	1	1	2	1	»
7	Alphen.	3 988	94	23.57	149	3	35	10	»	4	8	14	15	5	2	24	2	2	3	1	[illegible]
8	Ameide	1 419	29	20.01	60	4	9	2	1	2	5	2	2	2	1	3	»	»	1	»	[illegible]
9	Ammerstol . . .	1 060	23	21.70	48	4	11	»	2	»	2	1	3	»	1	4	1	»	»	»	»
10	Arkel	775	16	20.65	28	1	5	»	1	»	2	3	3	1	»	5	»	»	»	»	»
11	Asperen	1 572	38	24 17	53	5	12	2	3	2	3	»	6	5	»	9	2	»	1	»	»
12	Barendrecht . . .	3 225	90	27.91	124	6	30	10	9	2	8	9	14	2	»	18	1	1	1	»	[illegible]
13	Barwoutswaarder .	823	19	23.09	32	2	8	3	1	2	1	1	1	»	1	2	1	»	»	»	»
14	Beijerland (Nieuw-)	1 602	33	20.60	65	4	9	5	1	1	2	4	5	2	»	4	»	»	»	1	»
15	Beijerland (Oud-) .	5 100	107	20.98	235	8	53	9	2	4	5	6	13	7	2	33	3	4	2	»	»
16	Beijerland (Zuid)- .	1 943	37	19 04	78	3	18	4	2	»	3	4	1	2	»	6	4	»	2	»	»
17	Benthuizen . . .	699	18	25.75	27	1	9	6	1	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»
18	Bergambacht. . .	2 830	69	24.38	111	11	20	16	4	»	8	5	4	1	1	12	3	»	2	»	»
19	Bergschenhoek . .	1 113	18	16.17	36	4	3	1	1	»	2	2	5	»	»	3	»	1	1	1	»
20	Berkel	1 617	33	20 41	45	2	9	2	»	1	4	4	8	3	»	5	»	1	1	1	»

DHOLLAND IN 1887.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

… Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10	11	12.	13.	14.	15	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	3	4	7	»	3	»	»	2	3	»	»	»	1	»	4	1	»	»	»	1	2	»
»	»	»	»	1	2	1	4	»	»	2	»	4	»	»	2	»	»	»	1	2	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	1	1	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	1	»
»	»	»	»	»	3	1	»	»	1	»	»	1	4	»	2	»	»	»	1	1	»	»	»	1	»	»
»	»	»	15	»	7	5	5	»	7	4	»	9	5	»	3	»	5	»	4	3	3	»	1	4	2	»
»	»	»	»	1	3	4	10	»	9	»	2	10	5	4	»	»	2	»	21	6	1	»	»	1	1	»
»	»	»	2	2	6	8	3	»	4	»	1	6	3	1	1	»	2	»	7	7	1	1*1	»	»	1	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	2	2	»	2	»	3	»	»	1	3	»	»	1	2	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	1	1	»	1	»	3	»	»	2	»	»	»	1	2	2
»	»	»	»	»	»	»	1	»	3	»	»	»	»	1	3	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	1	2	»	4	»	»	»	»	1	2	»	»	1*1	6	1	1	»	»	»	»	»
»	»	»	5	»	6	1	4	»	1*7	»	1	4	5	1	1	»	1	»	2	10	»	»	»	»	10	8
»	»	»	»	»	3	[illegible]	»	»	1	»	1	»	1	»	1	»	»	»	3	»	1	»	»	»	»	»
»	»	1	»	»	1	1	»	»	2	»	»	1	4	»	1	»	1	»	»	»	»	»	1	2	9	»
»	»	»	»	»	3	2	6	»	1*3	»	»	5	10	1	»	»	4	»	4	1	»	»	1	1	12	1
»	»	»	»	»	8	2	2	1	2	»	»	3	2	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	4	5	»	»	1	»	3	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	6	1	4	»	4	4	»	10	2	1	1	»	1	»	3	1	1	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	3	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	1	»	3	1	»	»	»	3	6	»	»	»	»	»	3	»	1	»	»	»	2	2

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1885.	Overleden in 1886. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht Scheurbuik *	7. Typhus. Febris typhoidea.
21	Berkenwoude . .	627	15	23.92	16	1	4	2	»	1	2	2	3	»	»	2	3	»	»	»	»
22	Bleiswijk	1 597	44	27.55	59	3	9	10	5	1	5	1	8	2	»	10	»	»	2	1	»
23	Bleskensgraaf . .	1 007	13	12.91	36	2	3	»	2	1	2	»	3	»	»	3	»	1	»	»	»
24	Bodegraven . . .	3 553	89	25.05	135	12	28	10	3	2	13	7	10	4	»	29	1	2	2	»	1
25	Bommel (den) . .	1 518	37	24.37	51	4	15	3	1	1	2	3	6	2	»	2	2	»	1	»	»
26	Boskoop	2 701	73	27.03	99	4	22	15	3	2	5	7	12	3	»	22	»	»	2	»	2
27	Brandwijk . . .	837	23	27.48	21	2	10	5	1	»	2	2	1	»	»	3	»	»	»	»	»
28	Brielle	4 584	112	24.43	179	6	44	10	7	5	16	9	10	5	»	16	4	»	4	»	1
29	Capelle a/d IJssel .	3 098	62	20.01	142	6	28	3	2	1	6	6	8	2	»	9	»	2	1	1	»
30	Charlois	8 943	256	28.73	407	15	103	39	7	5	37	19	21	10	1	52	4	1	9	1*3	2
31	Delft	27 372	705	25.76	998	33	227	72	35	11	101	69	109	48	5	90	16	2	17	1*4	2
32	Dirksland	2 162	29	13.41	70	3	5	4	»	»	4	2	10	1	»	2	1	»	3	»	»
33	Dordrecht	30 360	744	24.51	1118	52	190	91	29	22	117	90	109	44	1	131	2*14	4	15	1*1	»
34	Dnbbeldam . . .	4 307	1) 99	22.99	190	9	41	8	5	5	8	6	12	4	2	23	1	1	3	»	»
35	Everdingen . . .	1 116	22	19.71	42	1	8	3	»	»	3	1	4	2	»	3	»	»	»	»	»
36	Geervliet	1 140	27	23.69	41	3	9	8	1	»	2	1	2	1	3	3	»	»	»	»	»
37	Giessendam . . .	3 492	116	33.22	155	2	52	24	7	1	10	9	8	3	»	24	13	3	2	»	»
38	Giessen-Nieuwkerk.	915	23	25.14	35	»	8	3	»	»	1	6	4	1	»	5	1	»	1	1	»
39	Goedereede . . .	1 062	20	18.83	44	2	4	2	2	1	3	2	4	»	1	1	»	1	3	»	»
40	Gorinchem . . .	11 281	264	23.40	431	18	104	28	4	4	31	21	41	13	2	56	13	1	9	1	1
41	Gouda	19 354	681	35.19	835	34	230	112	43	15	87	56	84	20	1	167	14	7	23	5	2

1 Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	ApoPlexia.	Hersenziekten, (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Geweldadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	»	2	2	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
2*2	»	»	»	»	2	1	3	»	1	»	»	3	2	»	»	7	»	»	4	2	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	1	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	3	1	1	9	»	»	8	4	»	1	»	3	»	»	»	3	1	»	»	1*6	3
»	»	»	»	»	»	1	1	»	1*2	»	2	4	2	3	»	3	»	»	6	2	»	»	1	»	1	1
1*1	»	»	4	»	1	3	1	»	3	1	»	9	2	»	»	2	2	1*1	3	3	2	»	1*2	1	»	»
»	»	»	»	»	3	»	3	»	1	»	»	2	»	1	»	»	1	»	3	2	»	»	»	1	1	»
»	»	1	»	2	5	8	12	»	9	»	»	9	6	1	»	1	7	»	14	1	»	»	2	1	»	»
1	»	»	»	»	6	»	»	1	»	»	»	7	5	»	2	1	3	»	7	5	1	1	»	1	»	»
»	»	»	10	2	4	4	14	3	12	»	10	22	16	3	6	1	7	»	24	11	4	2	4	4	5	»
1	»	11	»	1	36	38	50	1	1*67	4	1	74	56	4	16	»	22	1*1	64	33	18	1*3	4*11	6	5*17	4
1	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	6	5	»	1	»	1	»	1	»	1	»	»	1	»	»
1*1	»	»	6	1	28	40	70	8	1*68	3	13	66	58	10	28	1	16	1*1	22	16	25	1*3	1*5	9	4*19	»
»	»	»	4	»	2	12	4	»	5	»	»	3	3	1	»	»	4	5*5	6	4	2	1*1	1*1	3	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	3	1	»	2	»	»	»	4	1	3	1	»	»	»	»
»	»	»	»	1	2	1	»	»	»	1	»	6	»	»	»	3	1	»	»	»	1	»	»	1	1	1
»	»	»	14	1	3	»	5	»	4	1	»	9	6	1	4	»	14	»	4	2	1	1	»	»	2	2
»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	1	»	1	»	5	»	1	2	2	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	2	1	1	»	»	»	»	2	1	»	1	»	1	»	»	1	1	»	»	1	»	»
»	»	1	1	»	12	12	19	»	21	»	5	23	15	3	6	»	8	»	8	11	6	2	1*2	3	4	1
»	»	14	»	3	13	6	47	1	41	15	4	71	38	6	14	1	29	»	29	40	25	3*7	5	9	3	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
42	Gouderak	1 752	52	29.68	74	5	21	7	4	1	3	8	3	»	»	11	2	»	»	»	»
43	Goudriaan . . .	661	14	21.18	19	»	6	»	»	»	4	3	1	»	»	3	»	1	»	»	»
44	Goudswaard . . .	1 170	20	17.09	40	2	3	2	»	»	2	5	4	2	1	2	1	»	1	»	»
45	's Gravendeel. . .	3 820	122	31.94	168	9	52	12	7	4	20	7	8	3	»	50	1	»	2	2	[illegible]
46	's Gravenhage . .	143 626	3 117	21.70	5456	256	996	340	92	50	428	305	467	183	38	507	4*28	24	96	3*19	[illegible]
47	's Gravenzande . .	4 877	88	18 04	187	11	37	3	4	2	12	6	10	3	2	2	3	»	1	1	2
48	Groot-Ammers . .	1 438	34	23 64	64	2	12	4	3	»	2	»	8	3	»	9	»	»	»	»	»
49	Haastrecht . . .	1 707	43	25.19	56	3	14	3	2	1	2	4	8	6	»	8	1	»	2	»	1
50	Hagestein. . . .	880	18	20.45	36	2	9	1	»	2	1	1	»	2	»	4	»	1	2	»	»
51	Hardinxveld . . .	4 758	106	22.28	180	7	35	20	6	2	8	4	13	11	1	16	7	»	2	2	»
52	Hazerswoude . .	3 333	83	24.90	118	2	22	15	2	3	11	11	11	6	1	14	4	»	1	»	1
53	Heenvliet	1 336	23	17.22	40	1	4	6	»	»	4	2	3	3	»	5	»	»	»	»	»
54	Heerjansdam. . .	1 537	36	23.42	78	3	15	4	»	»	3	4	5	2	»	4	4	»	1	»	»
55	Hei- en Boeicop. .	612	16	26.14	20	»	5	»	»	»	3	1	6	1	»	5	»	»	»	»	»
56	Heinenoord . . .	2 044	50	24.46	81	5	21	6	1	1	5	4	5	2	»	14	»	»	»	1	»
57	Hekelingen . . .	1 013	27	26.65	37	1	13	2	2	»	3	3	3	»	»	9	1	»	1	»	»
58	Hekendorp . . .	662	17	25.68	33	1	7	2	2	»	2	1	1	1	»	2	»	»	1	»	»
59	Hellevoetsluis . .	4 525	71	15.69	185	7	21	17	4	2	7	5	8	»	3	7	»	1	2	»	»
60	Helvoet (Nieuw-) .	1 558	30	19.26	72	2	15	2	»	»	6	2	2	1	1	7	1	»	1	»	»
61	Hendrik-Ido-Ambacht . . , . .	2 820	79	28.01	115	13	29	7	8	»	5	6	10	1	»	24	1	1	3	1	1

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis).	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18).	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	2	1	»	1	4	2	»	6	»	»	6	1	1	1	»	2	[1]*1	1	1	»	»	»	»	3	1
»	»	»	»	»	»	1	1	1	1	»	»	2	1	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	3	1	»	1	1	»	1	2	»	»	1	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	7	2	7	»	8	»	»	5	6	»	»	»	2	»	5	2	1	»	»	»	[1]*1	»
2	»	4	17	13	132	120	171	12	[11]*254	29	20	333	186	24	99	11	14	[1]*1	369	58	67	[5]*15	[8]*34	21	[10]*112	95
*1	»	»	»	3	»	2	3	2	7	»	»	8	5	3	1	»	10	»	9	3	»	»	1	2	6	4
»	»	»	»	»	2	1	3	»	4	»	»	2	2	»	»	»	4	»	1	2	1	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	4	»	1	»	»	7	4	»	2	»	»	»	2	6	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	3	4
»	»	»	4	»	6	2	11	2	5	3	»	12	4	»	1	2	5	»	2	2	»	»	»	1	8	7
»	»	»	10	»	3	»	1	»	5	»	»	12	9	»	7	1	2	»	6	1	1	»	»	1	1	1
»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	1	1	2	4	»	»	»	3	»	»	1	1	1	1	»	»	»
»	»	»	2	»	2	»	1	»	2	»	»	2	5	»	1	»	2	»	4	2	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	4	1	1	»	1	»	1	»	»	»	[1]*1	»	»	»
2	»	1	»	»	6	»	2	»	2	1	»	1	»	»	2	2	2	»	»	1	»	»	[2]*2	1	5	3
»	»	3	»	»	2	»	1	»	2	»	1	4	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	»	»	»	2	»	»	2	»	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	2	2	1
1	»	9	»	»	2	2	5	»	4	»	»	7	4	1	»	»	1	»	3	5	4	»	1	1	»	»
»	»	»	»	»	2	2	1	»	»	»	»	6	2	1	»	»	»	»	1	1	1	»	[1]*1	»	»	»
»	»	»	»	»	3	1	3	»	1	1	»	3	3	1	»	»	5	»	5	5	2	6	[1]*1	»	1	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
62	Herkingen.	674	13	19.29	30	»	3	1	»	»	3	»	6	»	»	2	»	»	2	»	»
63	Heukelum.	1 502	41	27.30	59	4	16	5	2	»	5	3	6	»	1	9	1	»	»	»	»
64	Hillegersberg . . .	3 798	89	23.43	170	5	39	11	2	1	12	5	8	6	»	12	5	»	1	»	1
65	Hillegom	3 560	78	21.91	142	13	19	7	5	1	13	8	11	1	»	11	»	»	2	»	»
66	Hof van Delft . . .	2 751	53	26 54	106	5	23	5	5	1	6	4	3	1	»	8	4	»	1	»	2
67	Hoogblokland . . .	728	18	24.73	25	2	6	2	»	1	4	1	1	1	1	2	2	»	1	»	»
68	Hoogvliet	1 105	14	12.67	32	3	4	2	1	»	»	1	3	»	»	2	»	1	»	»	»
69	Hoornaar	568	9	15.84	23	»	4	1	»	1	1	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»
70	IJsselmonde	3 180	72	22.64	127	9	24	8	6	1	5	9	8	2	»	9	5	»	3	»	1
71	Katwijk.	6 790	188	27.69	285	13	59	47	12	5	19	11	14	8	1	7	»	4	3	»	2
72	Kedichem	856	16	18.69	24	1	5	3	»	»	4	»	2	1	»	4	»	1	1	»	»
73	Kethel	1 314	38	28.92	58	»	15	5	»	»	7	2	9	»	2	5	»	»	»	»	»
74	Klaaswaal.	1 631	44	26.98	74	5	19	5	1	1	2	4	5	2	2	8	»	»	3	»	1
75	Koudekerk	1 464	49	33.47	57	1	19	7	3	1	8	6	3	1	»	10	»	1	1	»	1
76	Kralingen	13 662	308	22.54	624	20	123	43	12	3	38	28	32	9	7	58	5	»	10	[1]*1	2
77	Krimpen a/d Lek. .	2 144	53	24 72	85	6	14	6	»	2	9	6	8	2	»	11	»	1	2	2	»
78	Krimpen a/d IJssel .	2 036	[1]) 78	38.31	96	7	25	11	7	6	5	5	8	3	»	»	1	»	»	»	1
79	Langerak	994	35	35.21	48	2	10	7	3	1	3	5	4	»	»	4	»	1	1	»	»
80	Lange-Ruige-Weide	564	8	14.18	19	»	3	2	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»
81	Leerbroek	801	11	13.73	20	3	2	»	»	2	1	2	1	»	»	»	»	»	1	»	»
82	Leerdam.	3 756	110	29.29	148	11	38	8	5	1	14	9	13	11	»	24	2	2	4	»	»

1) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN																										
Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina iphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29	30	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	3	»	2	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	2	2	»	4	1	»	4	2	»	1	»	»	»	6	»	1	»	»	»	3	3
»	»	1	3	1	7	2	3	»	9	»	»	14	3	»	6	»	6	»	6	»	»	1	»	1	1	»
»	»	»	1	»	9	»	6	»	7	»	»	7	2	»	1	»	1*1	»	8	4	1	»	2	1	1	»
»	»	2	»	1	4	1	2	»	1	»	»	5	3	»	1	»	3	»	2	1	3	»	1*1	2	1	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	3	»	»	»	1	»	»	»	2	1*1	1	»	»	1	»	»	»	»
»	»	»	2	»	»	1	1	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	4	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
1	»	»	1	»	1	4	2	1	3	1	»	6	3	»	2	»	»	»	14	1	4	»	»	»	1	»
»	»	»	31	1	14	10	14	»	15	2	»	22	9	»	2	»	10	»	10	9	1	1	2	1	3	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	1	»	»	»	1	»	1	»	2	2
»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	5	6	3	»	2	»	3	»	2	4	3	»	1	»	»	»
2	»	»	3	»	2	1	1	»	»	»	»	2	1	»	3	»	3	»	1	1	»	»	1*1	1	»	»
»	»	»	»	»	4	1	5	»	1	»	2	9	2	1	3	»	»	»	4	2	»	»	»	1	»	»
1*1	»	3	8	1	29	8	14	»	1*28	3	2	24	17	2	5	»	10	»	24	7	1	1*1	1*4	4	1*3	2
»	»	»	»	»	3	»	5	2	4	1	·	2	3	3	1	»	3	»	2	1	»	»	»	1	»	»
»	»	18	2	1	5	2	15	»	5	»	»	1	6	1	»	»	3	»	1	3	2	1	1*1	1	1	»
»	»	»	»	»	4	1	1	»	2	1	»	5	3	»	1	»	3	»	2	1	»	1	1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	»	»	1	»	2	»	1	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	1	»	»	»
1*1	»	»	2	»	5	1	2	»	8	1	»	3	9	3	1	»	»	1*1	19	1	2	»	1*2	1	1*5	1

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Typhus. Febris typhoidea. 7.
83	Leiden	45 511	1031	22 65	1608	58	297	118	38	16	155	133	153	63	15	177	17	18	58	1*1	3
84	Leiderdorp . . .	3365	76	22.59	143	7	25	12	»	5	10	7	8	2	1	24	4	1	»	»	»
85	Leimuiden . . .	1 623	38	23.41	43	5	12	5	2	1	3	4	4	2	»	5	2	»	4	»	»
86	Lekkerkerk . . .	3 394	1) 73	21.51	142	4	22	4	2	3	12	8	10	7	»	26	1	»	1	»	»
87	Lekkerland (Nieuw-)	2 703	57	21.09	95	5	15	6	2	2	10	7	5	5	»	11	1	»	4	»	1
88	Lexmond , . . .	1 683	43	25.55	52	2	18	5	2	3	1	4	6	2	»	11	2	1	1	»	»
89	Lier (de)	997	29	29.09	36	4	8	5	3	»	2	3	2	2	1	7	4	1	1	»	1
90	Lisse	2 525	54	21.39	114	2	24	9	4	2	3	3	7	»	2	4	2	1	2	»	3
91	Loosduinen . . .	3 330	61	18.32	125	8	25	5	»	»	4	7	7	5	2	11	1	»	2	»	1
92	Maasdam	1 857	57	30.69	70	2	17	7	2	1	12	4	10	2	»	11	3	»	2	1	»
93	Maasland	2 745	39	14.21	73	6	10	»	1	1	3	12	6	»	»	4	»	1	4	»	1
94	Maassluis	5 550	143	25.77	229	8	62	12	2	4	12	7	19	17	»	36	5	»	2	»	1
95	Meerkerk	1 501	27	17.99	61	4	7	4	1	1	4	2	2	2	»	3	»	»	»	»	»
96	Melissant	1 383	22	15.91	51	»	6	3	1	1	4	1	3	3	»	4	»	»	1	»	»
97	Middelharnis . . .	4 034	64	15.86	164	4	16	15	6	1	5	6	5	6	»	7	»	2	2	»	»
98	Mijnsheerenland. .	1 663	28	16.84	55	4	7	6	1	1	2	5	2	»	»	»	1	»	1	»	»
99	Moercapelle . . .	631	11	17.43	28	1	5	»	»	»	2	»	2	1	»	3	»	»	2	»	»
100	Molenaarsgraaf . .	505	11	21.78	19	»	7	»	»	»	1	1	»	2	»	1	»	1	»	1	»
101	Monster	4 437	94	21.19	210	5	48	6	3	2	6	9	10	5	1	15	1	1	3	»	1
102	Moordrecht . . .	22 10	54	24.43	81	1	22	10	3	»	4	4	6	4	»	10	»	»	3	»	»
103	Naaldwijk. . . .	5 395	88	16 31	186	7	24	6	3	5	17	10	11	5	»	7	1	1	3	1	1

1) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. Exc. kol. 10. 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
2	»	»	3	9	27	47	42	3	1*87	8	15	102	72	23	39	21	30	»	34	21	34	1*4	3*13	2*11	1*33	19
»	»	»	»	»	1	2	3	»	3	»	»	4	3	2	6	1	2	»	»	2	2	2	2	2	1	1
»	»	»	»	»	3	»	6	»	2	»	1	1	1	»	1	»	»	»	5	1	»	»	1*1	»	»	»
»	»	»	»	»	5	2	2	»	1*6	»	»	7	9	»	1	»	2	»	1	3	1	1	»	1	»	»
1	»	»	1	»	5	1	»	»	1*7	»	»	3	1	2	2	»	3	»	»	2	»	1	2*2	»	3	»
»	»	»	»	»	»	»	2	»	3	»	»	6	4	»	»	»	4	»	3	1	»	»	»	1	1	1
»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	»	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	1*1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	4	»	2	»	»	9	4	1	2	2	1*1	»	10	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	3	2	2	2	3	»	»	4	5	»	»	»	5	»	3	2	1	»	1	2	»	»
»	»	»	2	»	3	2	1	»	7	1	»	»	5	1	»	2	5	»	2	»	1	1	»	1	3*4	»
»	»	»	»	»	»	2	4	1	1	»	»	4	2	1	»	»	1	»	»	2	1	»	1	»	3	2
»	»	»	»	»	2	6	3	2	1*7	3	2	10	10	»	2	»	15	1*1	8	6	»	1	1*4	»	9	2
»	»	1	»	»	»	1	1	»	1*4	»	»	1	2	2	»	»	4	»	»	1	2	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	»	4	»	1*2	1	»	1	1	»	1	1	»	»	1	1	1	»	»	»	3	3
»	»	8	»	»	1	1	3	»	2	2	2	6	3	3	4	»	»	»	5	3	3	»	»	1	1	»
»	»	1	»	»	1	1	»	»	6	»	»	2	2	»	»	»	1	2*2	2	2	»	»	»	»	2	3
»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	4	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	5	4	6	»	2	»	2	6	4	»	4	»	2	1*1	22	3	1	»	»	»	1*3	1
»	»	2	1	»	1	»	4	»	3	»	»	2	4	»	2	»	3	»	1	3	1	»	1	1	11	11
»	»	»	»	»	»	3	3	»	4	3	»	19	6	3	1	»	10	»	3	5	4	»	1	1	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDENEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	Typhus typhoides
104	Nieuwenhoorn . . .	1 732	34	19.63	71	2	13	3	3	»	5	1	5	2	»	9	1	»	1	»	»
105	Nieuwerkerk a/d IJssel.	2 402	44	18.32	92	7	15	4	2	1	3	4	4	4	2	4	4	1	3	1*1	»
106	Nieuwkoop	2 738	57	20.82	85	6	19	4	1	»	9	5	8	5	»	9	1	»	2	1	»
107	Nieuwland	623	14	22.47	21	1	3	1	2	»	1	3	3	»	»	1	»	»	4	»	»
108	Nieuwpoort	637	16	25.12	31	2	4	3	»	1	1	2	1	2	»	5	»	»	»	»	»
109	Nieuwveen	1 270	32	25.20	43	4	12	4	1	»	6	3	»	2	»	5	»	»	1	»	1
110	Noordeloos.	1 050	17	16.19	42	»	8	»	1	»	3	2	2	1	»	3	»	2	»	»	»
111	Noordwijk.	4 221	115	27.24	183	4	35	25	5	1	14	6	17	8	2	16	3	3	2	»	1
112	Noordwijkerhout . .	1 579	29	18.37	70	1	9	3	2	»	3	4	6	1	»	6	»	»	»	»	»
113	Nootdorp	752	13	17.29	22	3	5	»	»	»	»	1	3	1	»	3	»	»	»	1	»
114	Numansdorp. . . .	3 241	82	25.30	112	7	29	4	7	4	9	4	14	4	»	16	3	»	1	1	1
115	Oegstgeest.	3 306	80	24.20	112	7	15	8	3	4	15	11	11	6	1	10	»	2	2	»	»
116	Ooltgensplaat . . .	2 457	47	19.13	109	7	14	5	2	1	7	4	6	1	»	3	3	»	3	»	1
117	Oostvoorne.	1 773	32	18.05	65	4	9	7	3	2	2	2	3	»	»	1	1	»	»	»	»
118	Ottoland.	629	10	15.90	22	1	4	1	»	»	»	»	4	»	»	2	»	»	»	»	»
119	Ouddorp	2 650	31	11.70	100	3	12	3	»	»	3	2	4	4	1	11	»	»	»	1	»
120	Oudenhoorn	883	19	21.52	29	1	8	1	1	»	2	4	1	1	»	5	1	»	»	»	»
121	Ouderkerk a/d IJssel	2 711	55	20.29	103	2	24	8	4	»	4	4	7	2	»	6	3	1	2	»	»
122	Oudewater.	2 634	81	30.75	94	7	39	4	3	2	6	5	10	5	1	4	4	»	»	»	»
123	Oudshoorn	2 302	55	23.89	86	3	21	4	1	2	4	8	9	3	»	7	»	»	1	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Geweldadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling (Begrepen in de vorige kolommen.)
9	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18	19.	20.	21.	22	23.	24	25.	26.	27.	28.	29	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	1	1	2	»	1	»	1	3	3	1	1	»	»	»	2	»	2	»	»	3	»	»
»	»	»	»	»	2	3	»	»	1*4	»	»	4	»	»	1	»	»	»	3	3	1	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	1	2	4	»	5	»	1	6	3	»	2	»	2	»	6	3	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	2	2	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	2	1	»	»	»	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	5	»	2	»	1	»	»	1	1	1	»	1	4	»	2	1	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	1	»	1	»	2	»	»	3	»	»	1	»	»	»	1	»	2	»	»	1	»	»
»	»	»	9	»	7	4	8	»	5	1	6	10	5	»	5	3	2	»	1	5	2	1*3	1*2	2	2*4	1
»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	5	3	3	1	4	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1	»
»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»
1*9	»	»	»	»	3	4	8	»	7	»	»	3	4	»	2	2	2	2*2	2	2	»	»	»	»	3	3
»	»	»	»	»	4	5	3	»	11	»	»	11	4	»	3	»	5	»	4	2	»	1*1	1*1	1	1*3	»
»	»	»	»	»	3	3	2	»	3	»	1	7	3	1	1	»	»	»	2	»	»	1*1	»	1	2	2
»	»	»	»	»	5	»	5	»	1	»	»	4	4	»	1	»	»	»	2	»	1	»	1	2	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	1	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	3	1	»	»	»	»	2	2	2	»	1	»	2	»	»	»	1	»	»	»	1	»
»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	3	2	1	»	3	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»
»	»	8	»	»	»	1	2	»	1	1	»	7	6	»	1	»	4	»	4	1	2	1	»	»	2	1
»	»	»	»	»	2	»	5	»	3	»	»	10	5	1	1	»	2	»	26	4	2	»	1	1	»	»
»	»	»	»	»	8	5	5	»	6	»	»	1	4	»	3	»	6	»	2	2	»	»	1	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoïdes.
124	Overschie	4 167	97	23 28	161	3	42	11	2	»	14	9	13	3	»	11	»	»	4	»	»
125	Papekop.	348	5	14 37	13	»	»	1	»	»	1	1	2	»	»	»	»	1	»	»	»
126	Papendrecht	2 880	67	23.26	114	9	26	1	2	4	9	5	8	3	»	13	1	»	»	»	»
127	Pernis	2 556	53	20.74	92	6	17	1	1	2	5	9	8	4	1	6	»	»	1	»	1
128	Peursum	402	11	27.36	20	1	2	1	»	»	3	1	2	1	»	5	»	»	»	»	»
129	Piershil	749	20	26.70	34	2	8	»	5	»	»	3	1	1	1	3	»	»	»	»	»
130	Pijnacker	1 601	27	16 86	56	3	6	3	»	»	»	7	4	4	»	1	1	»	2	»	»
131	Poortugaal	1 199	27	22.52	49	3	5	10	2	»	1	1	3	2	»	3	»	»	»	»	1
132	Puttershoek	2 028	49	24.16	103	1	20	10	1	2	5	5	4	1	»	10	5	»	»	»	1
133	Reeuwijk	2 889	74	25 61	120	8	19	16	6	3	10	5	3	4	»	4	4	»	»	»	»
134	Rhoon.	1 647	31	18 82	56	1	14	3	1	1	7	2	1	1	»	3	»	»	1	»	»
135	Ridderkerk.	7 628	177	23 20	317	14	62	21	6	6	13	18	27	10	1	38	2	1	4	»	3
136	Rietveld.	582	11	18.90	31	»	6	3	»	»	»	»	1	1	»	4	»	»	»	»	»
137	Rijnsaterwoude. . .	598	13	21.74	22	»	5	2	1	1	»	2	2	»	»	2	1	»	»	»	»
138	Rijnsburg.	3 235	36	16.11	93	6	9	7	2	»	2	4	2	4	1	5	»	»	»	»	»
139	Rijswijk.	2 718	66	24.28	75	3	22	7	4	»	10	7	10	3	»	14	1	1	5	1	»
140	Rockanje	1 759	30	17.06	62	4	8	3	1	1	2	6	5	»	»	5	»	»	»	»	»
141	Rotterdam.	190 545	4581	24.04	6955	395	1383	638	131	94	660	474	570	236	51	768	[2*]67	33	135	[3*]40	14
142	Rozenburg.	2 092	36	17.21	81	1	14	5	»	2	5	3	4	2	»	9	»	1	»	»	1
143	Sassenheim	1 335	17	12.73	56	5	4	2	»	»	3	»	2	1	»	2	»	»	»	»	»
144	Schelluinen	362	13	35.91	15	3	3	»	1	»	»	2	3	1	»	2	»	»	»	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN																										
Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	ApoPlexia.	Hersenziekten, (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Cronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	1	6	1	-	9	»	»	14	6	»	1	»	14	»	11	7	5	»	»	3	1	»
»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	1	1	1	»	4	»	»	5	2	»	1	»	2	»	1	4	2	»	1*2	1	16	14
1*1	»	»	»	»	»	»	1	»	2	1	1	8	8	»	1	»	4	»	3	3	1	»	»	»	4	4
»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1	»	1	1	»	»	4	1	»	1	2	1	»	»	»	»	»
1	»	»	»	»	2	2	2	»	1	»	»	3	3	»	»	»	1	»	2	3	»	»	»	»	»	»
»	»	»	4	»	»	1	»	»	1	2	»	6	2	1	»	»	1	»	1	1	»	»	»	»	»	»
1	»	»	»	»	1	1	1	»	4	3	»	3	4	»	»	2	2	»	3	3	»	»	»	1	2*3	»
»	»	1	1	»	3	2	3	1	7	»	1	15	1	»	2	2	»	»	4	2	3	»	1*2	1	6	6
»	»	»	»	»	»	»	1	»	4	3	»	3	3	»	1	»	7	»	»	3	1	»	»	»	»	1
•3	»	»	11	»	1	4	11	1	6	2	»	9	10	»	3	»	16	»	12	8	4	1	2	»	7	»
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	1	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	2	1	»	1	»	3	»	»	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	»	1	3	2	»	6	1	»	3	»	»	»	2	»	2	»	1	»	2	1
»	»	»	»	»	4	»	1	»	6	2	»	12	5	»	»	»	1	»	1	»	4	1	»	3	1*1	»
»	»	»	»	»	1	2	»	»	1	»	1	3	3	1	3	»	1	»	2	1	»	»	»	2	»	»
'8	»	23	70	16	364	173	202	19	366	30	60	487	299	43	113	4	2*152	5*5	208	122	115	1*7	8*57	33	7*84	4
»	»	»	»	»	»	4	1	»	3	1	»	4	»	»	2	»	3	»	2	»	2	»	»	2	»	»
»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	4	»	»	»	»	1	»	2	»	»	»	»	»	1*1	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	2	»	»	»	2	»	»	2	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Typhus. Febris typhoïdes. 7.
145	Schiebroek . . .	398	7	17.59	16	1	2	1	»	»	1	»	2	»	»	2	»	»	1	»	»
146	Schiedam	24 806	[1])574	23.14	939	36	204	85	18	14	66	64	55	31	6	129	4	3	12	15	5
147	Schipluiden . . .	1 023	12	11.73	37	»	5	1	»	»	2	»	2	2	»	2	»	»	1	»	»
148	Schoonhoven. . .	4 212	100	23.74	146	6	39	5	4	4	15	4	19	4	1	26	»	1	»	»	»
149	Schoonrewoerd . .	8[illegible]9	25	28.12	34	2	9	1	1	»	4	3	3	2	»	3	»	»	2	1	»
150	Sliedrecht. . . .	9 869	251	25.43	403	14	8[illegible]	45	12	9	20	21	22	12	»	28	7	1	5	»	»
151	Sommelsdijk . . .	2 719	61	22.43	97	3	17	14	3	2	5	6	7	4	»	9	»	»	1	»	»
152	Spijkenisse . . .	1 968	35	17.78	80	4	13	3	2	»	5	2	4	2	»	3	1	»	1	»	1
153	Stad aan 't Haring-vliet.	1 129	18	16.07	44	1	6	2	»	»	4	»	5	»	1	1	»	»	»	»	
154	Stellendam . . .	1 174	18	15.33	39	1	7	2	»	1	2	2	1	2	1	»	»	1	1	1	»
155	Stolwijk	2 191	49	22.36	92	4	14	5	4	3	9	6	2	2	1	4	1	»	1	»	1
156	Stompwijk . . .	2 795	52	18.60	99	4	15	5	2	2	7	6	9	2	»	5	»	1	»	»	»
157	Streefkerk. . . .	1 789	45	25.15	77	1	20	3	1	1	8	5	4	2	3	3	»	»	»	»	1
158	Strijen	4 197	93	22.16	153	7	30	10	2	4	12	3	19	6	1	14	»	»	4	1	»
159	Tienhoven. . . .	326	9	27.61	12	»	3	1	»	»	»	2	2	1	»	»	»	»	2	»	»
160	Tonge (Nieuwe-) .	1 568	37	23.60	42	1	12	3	2	1	3	3	8	4	»	7	1	»	2	»	»
161	Tonge (Oude-) . .	2 675	78	29.16	98	4	21	10	3	1	7	12	18	2	2	9	2	2	1	»	
162	Valkenburg . . .	576	11	19.10	26	»	5	3	1	»	»	2	»	»	»	2	»	»	»	»	»
163	Veur	1 057	20	18.92	46	3	11	»	»	»	3	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»
164	Vianen.	3 799	89	23.43	145	10	35	9	3	»	11	4	12	5	»	12	»	»	1	»	3

1) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis).	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18).	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24).	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12	13.	14.	15.	16.	17.	18	19	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26	27.	28	29.	30.	31.	32.	33	34.	
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	·	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	2	1	1	49	22	11	»	45	15	38	45	32	7	16	4	1*29	»	14	14	9	2*2	1	5	6	1
»	»	»	»	»	1	»	1	1	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»
1*1	»	»	»	»	3	3	9	»	6	»	»	6	7	»	5	»	6	»	7	2	2	1	1	»	7	5
»	»	»	»	»	1	»	1	»	2	»	»	3	1	»	»	»	»	»	2	3	»	»	1	1	1*1	»
»	»	1	22	»	5	9	13	»	22	2	»	27	16	2	2	»	15	2*1	12	24	3	»	2	4	1*3	»
1*1	»	2	»	»	»	7	»	»	1*5	13	»	5	5	»	2	1	5	»	»	1	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	»	»	4	»	2	»	1	6	3	2	»	»	2	»	2	3	»	»	»	·	»	»
»	»	»	»	»	1	2	2	»	1	1	2	»	2	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1	2	»	»	»	5	»	»	»	1	»	»	»	2	1
»	»	»	4	»	3	»	1	2	7	»	»	5	3	1	1	»	1	»	2	»	»	»	»	1	6	2
»	»	»	»	»	1	2	3	»	6	»	»	3	8	»	1	2	1	»	4	7	»	1	»	»	3	»
»	»	»	»	»	4	»	6	»	4	2	»	1	2	»	2	»	6	1*1	»	4	1	1	»	»	2	»
»	»	»	»	»	6	2	5	»	4	3	»	11	16	»	»	1	3	»	4	6	1	1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	1	»	1	1	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	3	1	2	»	»	»	3	5	7	1	»	»	»	»	2	1	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	2	1	»	3	»	7	11	9	»	2	1	5	»	2	11	1	»	1	»	»	»
»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»	»	3	1	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	1	2	»	1	»	»	4	1	»	»	»	»	1*1	3	3	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	3	2	1	»	2	2	1	10	7	»	1	»	5	»	6	3	6	1	1*2	»	11	12

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887 (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Zie kol. 10.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abcess. Ulcus. Gangraena. Pyaemie. Haemorrhagia. (Zie kol. 11.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
165	Vierpolders. . . .	771	8	10.38	23	»	2	»	1	»	1	1	2	1	»	2	1	»	»	»	»
166	Vlaardingen. . . .	11 684	287	24.56	538	17	95	63	12	5	32	21	27	15	4	26	16	2	3	5	»
167	Vlaardinger-Ambacht	1 242	23	18.52	51	2	7	2	1	»	3	1	5	2	»	»	1	»	»	1	»
168	Vliet.	451	2	2.22	13	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»
169	Voorburg	3 272	45	13.75	88	3	10	3	1	3	10	2	12	1	1	2	»	2	2	»	»
170	Voorhout	1 237	27	21.83	47	»	10	2	1	3	5	2	2	2	3	»	1	»	2	»	»
171	Voorschoten	2 280	42	18.42	91	1	13	2	3	»	9	3	7	4	2	7	2	»	2	»	»
172	Vrijenban	1 985	39	19.65	75	4	19	4	3	1	4	2	2	»	»	5	»	»	»	1	»
173	Waarder	771	18	23.35	35	3	5	»	1	»	5	2	1	1	»	2	»	»	1	»	»
174	Waddinxveen . . .	4 358	131	30 06	151	12	49	22	15	2	9	5	12	5	1	47	1	»	1	1	»
175	Warmond.	1 409	34	24.13	36	2	6	3	4	»	3	8	7	1	»	2	1	1	1	1	»
176	Wassenaar.	3 280	64	19.51	108	12	13	6	3	2	8	8	10	2	»	11	»	2	4	»	2
177	Wateringen	1 903	47	24.70	67	4	19	1	2	2	6	8	3	2	1	2	1	»	2	»	»
178	Westmaas.	1 014	28	27.61	30	4	9	2	2	»	6	2	3	»	»	2	»	1	2	»	»
179	Wijngaarden. . . .	396	7	17.68	18	»	3	»	»	2	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»
180	Woerden	4 419	125	28.29	158	9	54	11	4	2	12	13	14	6	2	25	1	»	2	»	1
181	Woubrugge. . . .	2 130	68	31.93	86	2	20	10	4	2	8	4	14	4	1	7	1	2	1	1	»
182	Zegwaart	1 449	28	19.32	47	2	4	8	»	1	4	2	5	2	»	»	»	»	»	»	1
183	Zevenhoven	1 127	22	19.52	46	1	9	2	»	1	1	3	3	2	»	»	»	»	»	1	»
184	Zevenhuizen. . . .	2 296	51	22 21	84	2	23	6	1	»	7	7	3	2	2	8	1	»	1	1	»
185	Zoetermeer.	1 119	30	26 81	45	2	9	4	»	»	7	2	4	2	»	5	»	»	»	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord.* (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18	19	20.	21.	22	23.	24	25.	26.	27.	28	29	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	4	2	15	7	22	1	24	18	12	49	13	2	5	»	5	»	12	8	4	1	1	1	1	»
»	»	»	»	»	3	1	»	»	1	2	1	4	4	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	5	2	»	4	»	»	4	3	1	1	»	2	»	3	3	2	»	»	2	1	»
»	»	»	»	»	»	1	1	»	4	»	»	5	1	1	1	·	1	»	1	»	»	»	1	»	2*4	»
»	»	»	»	»	1	»	4	»	1	2	»	2	1	»	1	1	»	»	3	2	1	»	1*2	»	7	7
»	»	3	»	»	»	»	5	»	1	»	»	4	»	»	»	»	4	»	5	»	3	1	1	1	1*1	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	5	»	1	»	»	1	»	»	1	»	1	»	1	1	»	»	»	»
1	»	5	5	»	8	»	4	»	7	3	»	5	2	1	5	»	»	»	11	4	2	1	»	1	1	»
»	»	»	2	»	3	2	1	»	2	»	»	2	3	1	1	1	»	»	1	4	2	»	»	1	»	»
»	»	»	»	1	»	3	8	»	6	»	»	»	4	»	1	•	1	»	»	2	4	»	1	1	1	»
»	»	»	»	»	1	»	1	»	4	»	»	8	5	»	1	»	9	»	4	1	2	1	»	»	»	»
»	»	2	»	»	»	»	»	»	4	»	»	»	2	»	2	»	2	»	3	1	»	»	1	»	2	2
»	»	»	»	»	2	»	»	»	2	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
»	»	1	»	1	13	4	5	1	1*7	»	3	14	5	»	5	»	»	»	14	4	3	1	1	2	1	4
»	»	»	2	»	7	2	2	1	4	»	»	7	7	1	3		6	»	2	1	3	»	»	4	1	»
»	»	»	»	»	»	6	1	»	»	»	1	9	2	»	»	»	4	»	»	1	»	»	»	»	»	»
1	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	1	2	»	1	»	4	»	4	2	»	»	1	1	1	»
»	»	»	»	»	1	3	2	»	6	»	»	11	6	»	»	1	3	»	2	1	»	»	»	»	»	»
1*1	»	»	»	1	3	2	»	»	3	»	»	6	3	»	»	»	»	1*1	1	1	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol 18)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoides.
186	Zoeterwoude . . .	4 486	92	20.51	170	5	29	9	3	4	14	9	14	5	»	19	1	»	4	2	»
187	Zuidland	1 856	49	26.40	58	5	14	8	1	1	4	5	6	5	»	11	»	»	3	»	»
188	Zwammerdam . .	1 621	52	32.08	58	4	20	4	2	2	8	2	9	1	1	17	»	»	1	»	1
189	Zwartewaal . . .	948	26	27.43	39	3	6	7	1	»	4	1	1	3	»	3	»	»	1	»	»
190	Zwijndrecht . . .	5 000	116	23.16	223	7	44	16	3	2	21	10	11	2	»	1	3	1	7	»	1
	DE PROVINCIE . .	911 534	21 294 [1]	23.36	34 775	1633	7021	2701	817	460	2739	2042	2765	1112	209	3628	397	168	622	128	[illegible]

[1] Hieronder 4 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. * 9.	Pokken. 10.	Roodvonk. 11	Mazelen. 12	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.) 13.	Stuipen. Trismus Epilepsia. 14.	Apoplexia 15	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.) 16.	Ruggemergslijden. (Paralysis.) 17.	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Slikertering. * 18.	Croup. 19.	Kinkhoest. 20.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen. 21.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.) 22.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.) 23.	Organische hartgebreken Aneurysma. 24.	Angina diphtherina. 25.	Diarrhoea. Dysenteria. * 26.	Cholera asiatica. Cholera nostras. * 27.	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen. 28.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.) 29	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.) 30.	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. * 31.	Gewelddadige dood. Zelfmoord * (Exc. kol. 33.) 32	Verdrinken. Zelfmoord * 33.	Onbekende oorzaak. Plotseling. * 34.	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
1*1	»	»	»	1	2	1	6	»	1*[illegible]	»	»	9	3	1	3	»	3	»	6	3	1	»	1	2	6	1
»	»	»	»	»	2	5	2	»	3	»	6	5	2	»	»	»	2	»	1	»	»	»	1	1	»	»
»	»	»	»	»	»	:	1	»	7	1	»	2	1	2	1	»	4	»	1	4	1	»	»	»	2	1
1*1	»	»	4	»	»	1	1	»	1	»	»	5	2	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	3	»	3	1	5	»	7	»	7	8	6	1	2	»	3	»	21	19	3	1*1	2*3	1	2	1
26* 52	»	132	301	72	1077	751	1087	7[illegible]	27* 1550	215	270	2[illegible]01	1340	201	547	94	6* 729	28* 2[illegible]	1372	701	476	21* 86	50* 218	2* 2[illegible]2	48 556	269

STERFTE…

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1885.	Overleden in 1886 (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht Scheurbuik *	7. Typhus. Febris typhoidea.
1	Aalsmeer	4 351	92	21.14	163	4	38	16	2	4	11	5	10	2	»	13	4	1	3	»	»
2	Abbekerk	733	19	25.92	17	»	6	1	»	»	4	4	2	2	2	1	1	»	1	»	»
3	Akersloot , . . .	1 603	31	19.34	62	4	8	4	1	2	4	3	4	1	»	6	»	»	»	1	»
4	Alkmaar	14 966	256	17.11	503	22	54	21	12	9	56	28	44	10	»	40	2	»	7	1	»
5	Amsterdam . . .	378 686	[1]9237	24.39	13 811	876	2485	1335	302	173	1428	1075	1154	403	20	1151	31* 153	75	282	30	4* 54
6	Andijk	2 561	40	15.62	94	2	9	4	1	2	9	3	8	2	»	6	»	»	2	»	1
7	Ankeveen	490	10	20.41	11	1	5	»	»	»	1	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»
8	Anna Paulowna .	2 745	38	13.84	82	4	18	6	»	»	3	3	3	1	»	2	»	1	»	»	»
9	Assendelft. . . .	3 447	63	18.28	110	3	18	6	3	2	13	4	12	2	»	7	3	2	»	1	»
10	Avenhorn	1 340	21	15.67	31	1	»	4	3	1	4	4	4	»	»	»	»	»	2	»	»
11	Barsingerhorn . .	2 358	40	16.96	61	4	12	4	3	1	5	3	6	2	»	5	2	»	1	»	»
12	Beemster	4 595	69	8.71	118	6	22	6	5	3	7	4	12	4	»	8	»	»	1	»	1
13	Beets	588	8	13.61	17	»	3	»	»	»	»	3	2	»	»	»	»	»	»	»	»
14	Bennebroek . . .	913	18	19.72	28	»	6	4	2	1	2	»	1	2	»	4	»	»	»	»	»
15	Bergen	1 492	19	12.73	32	2	1	2	2	1	3	2	5	1	»	1	1	»	»	1	»
16	Berkhout	2 322	40	17.23	77	1	9	1	3	»	5	5	13	3	»	1	»	»	1	1	»
17	Beverwijk	4 025	72	17.89	148	5	23	6	5	2	8	10	12	1	»	11	4	1	1	»	»
18	Blaricum	888	17	19.14	14	2	2	»	»	1	3	5	4	»	»	2	»	1	»	»	»
19	Bloemendaal . . .	4 006	[2] 115	28.71	104	3	15	7	2	6	33	19	26	3	»	9	1	»	6	»	»
20	Blokker	1 683	33	19.61	52	»	9	3	1	1	4	7	6	2	»	»	»	1	»	»	»

1) Hieronder 6 van onbekenden leeftijd. 2) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

ORDHOLLAND IN 1887

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. Exc. kol. 10. 11 en 12.)	Stuipen. Trismus Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten derspijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandenling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11	12.	13.	14	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	4	2	2	1	2	»	»	18	4	»	2	»	»	»	14	8	2	1*1	»	3	4	4
»	»	»	»	»	»	1	2	»	6	»	»	1	»	»	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	5	1	»	»	2	»	»	3	1	1	1	»	»	»	1	1	1	»	»	1	2	»
»	»	»	»	2	8	15	18	1	31	»	2	25	18	5	7	1	2	»	20	4	9	1*1	4	4	7	»
33*36	4	21	197	34	489	392	610	26	867	112	96	1245	312	70	300	140	5*63	2*2	554	285	354	39*64	13*116	86	2*85	610
»	»	»	»	»	1	1	»	»	8	»	»	9	3	»	1	»	»	»	3	»	»	»	1	2	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	3	1	»	»	1	»	»	»
»	»	»	3	»	1	2	»	»	2	»	»	7	2	»	1	»	»	»	6	»	1	»	»	1	5	3
»	»	»	»	1	3	7	6	»	9	»	»	5	1	»	»	»	»	»	7	2	4	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	1	1	»	3	»	»	5	1	»	1	»	»	»	1	1	1	»	»	1	»	»
»	»	»	5	»	2	»	2	»	2	»	»	5	»	»	»	»	2	»	3	1	1	»	»	»	2	»
»	»	»	»	1	4	3	6	»	3	»	»	10	5	»	»	1	1	1*1	7	3	1	»	»	»	6	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	2	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	4	»	4	»	»	1	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	1	2	»	»	1	»	3	»	»	»	»	»	»	2	»	1	1	»	»	1	»
»	»	»	»	1	»	2	2	»	7	»	»	8	1	1	1	»	1	»	4	2	»	»	»	»	»	»
»	»	1	»	»	6	2	3	»	5	»	»	13	3	»	»	»	5	»	3	4	»	»	1*3	1	»	»
»	»	»	»	1	1	1	»	»	2	»	»	4	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	8	1	18	1	16	1	»	19	2	3	3	1	2	»	6	7	2	1	3	1	»	»
»	»	»	»	»	1	2	6	2	2	1	»	8	1	1	»	»	1	»	1	»	1	»	1	1	2	1

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overledenen op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: beneden 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige outwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis.	4. Abces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik.	7. Typhus. Febris typhoides.
21	Bovenkarspel . .	1 600	21	13.13	52	2	7	1	»	»	5	3	2	1	»	6	»	»	»	2	
22	Broek in Waterland	1 527	32	20.96	51	1	8	3	1	»	5	4	8	2	»	5	1	»	3	»	1
23	Broek op Langedijk.	1 295	28	21.62	46	2	7	2	1	2	6	2	6	»	»	4	»	1	1	»	»
24	Buiksloot	994	23	23.14	29	4	4	1	»	»	5	2	5	2	1	5	»	»	»	»	»
25	Bussum	2 938	81	27.62	133	7	33	10	1	2	13	4	9	2	1	15	»	»	3	»	
26	Callantsoog . . .	685	9	13.14	25	»	5	2	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»
27	Castricum	1 664	45	27.04	53	3	13	8	2	»	8	4	5	2	»	4	»	»	[illegible]	»	
28	Diemen.	1 334	34	25.49	77	1	11	7	2	»	4	6	2	1	»	4	1	»	1	»	»
29	Edam	6 244	100	16.02	243	8	31	13	5	3	15	10	11	4	1	13	2	3	4	»	»
30	Egmond aan Zee .	2 205	45	20.41	97	3	19	3	1	»	7	6	5	1	»	10	»	»	»	»	1
31	Egmond-Binnen .	1 327	18	13.56	47	1	6	4	»	»	4	1	1	1	»	2	2	»	»	2	»
32	Enkhuizen . . .	6 332	91	14.37	198	2	20	8	5	1	18	12	23	2	»	21	3	»	2	3	1
33	Graft	1 539	22	14.29	38	3	6	3	»	»	1	3	4	2	»	6	1	»	1	1	»
34	's Graveland . . .	1 345	34	25.28	49	3	11	4	»	»	2	4	7	3	»	5	»	»	1	1	»
35	Grootebroek . . .	2 262	42	18.57	66	»	12	4	1	1	12	5	5	2	»	4	»	»	1	1	
36	Haarlem	48 159	[1])1019	21 16	1710	81	273	175	51	23	132	93	143	47	1	138	10	9	25	5	3
37	Haarlemmerliede en Spaarnwoude . .	2 722	52	19.10	106	4	20	8	1	»	7	5	5	2	»	6	»	»	1	»	»
38	Haarlemmermeer .	14 733	309	20.97	621	29	116	44	11	5	33	34	33	4	2	41	15	2	10	2	»
39	Harenkarspel. . .	2 022	57	28.19	77	3	15	6	7	»	10	6	10	»	»	5	»	»	1	2	»
40	Heemskerk . . .	1 902	34	17.88	71	2	10	6	1	2	4	3	5	1	»	4	1	»	»	1	»

[1] Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. †	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Geweldadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
.	10.	11.	12.	13.	14.	15	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29	30	31.	32.	33.	34.	
.	»	»	»	»	2	1	»	»	2	»	»	2	1	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	4	»	2	»	»	6	»	»	»	»	»	»	2	2	1	1	1	»	1	1
»	»	»	»	»	2	2	1	»	7	»	»	»	»	»	1	»	»	»	2	2	2	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	»	1	1	4	»	»	1	3	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	1	»	»
»	»	»	4	»	8	1	2	»	9	2	1	8	1	2	»	»	1	»	9	1	2	1	1	»	2	2
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	4	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1
»	»	»	2	»	1	1	1	1	6	4	»	8	»	»	1	»	1	»	7	»	1	»	3	»	1	»
»	»	2	2	1	1	»	1	»	2	2	»	4	2	»	1	1	»	»	1	2	»	»	»	2	3	»
»	»	»	2	»	6	3	6	1	8	2	»	12	»	»	6	1	2	»	2	»	4	1	»	1	12	»
»	»	»	»	»	20	»	1	»	2	»	»	1	»	»	3	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	3	»	»	1	2	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»
»	»	»	»	»	2	3	6	»	11	1	»	9	3	1	5	»	4	»	3	2	»	»	2	»	8	3
»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	»	»	1	»	2	»	1	»	»	1	1	»	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	6	»	3	1	»	3	1	1	1	»	»	»	6	1	»	»	»	»	»	»
1	»	»	»	»	12	1	1	»	6	»	»	4	2	»	2	»	»	»	2	»	»	»	»	2	»	»
1	»	1	18	2	29	47	52	3	99	64	7	124	51	10	26	14	4	[1]*1	62	26	17	[3]*5	8	5	58	»
2	»	»	1	1	1	2	5	»	2	2	»	5	2	1	»	»	»	[1]*1	3	»	4	»	[1]*1	3	3	2
1	»	»	1	1	7	7	14	2	12	3	2	53	16	4	3	1	1	»	31	13	6	[1]*1	2	7	16	13
»	»	»	1	1	3	2	4	»	4	»	»	6	2	3	2	»	1	»	7	1	1	1	»	3	[1]*3	»
»	»	»	2	»	6	»	»	»	5	»	»	6	»	»	2	»	»	»	1	1	2	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoides.
41	Heemstede . . .	3 643	86	23.61	130	5	26	10	8	»	15	12	9	1	1	21	»	»	2	4	[illegible]
42	Heerhugowaard .	3 065	64	20.88	102	3	26	6	1	2	8	7	9	2	1	4	2	1	2	»	[illegible]
43	Heilo	1 647	33	20.04	62	5	8	3	2	»	6	3	4	2	1	8	1	»	1	2	[illegible]
44	Helder (den) . . .	21 545	[1])416	19.31	825	36	120	52	15	15	65	41	60	11	»	57	7	4	14	4	[illegible]
45	Hensbroek. . . .	889	10	11.25	26	»	3	1	2	»	»	»	4	»	»	1	»	»	»	»	[illegible]
46	Hilversum. . . .	11 584	318	27 45	512	31	119	49	8	3	21	39	39	9	»	75	2	»	4	»	[illegible]
47	Hoogkarspel . . .	1 301	18	13 84	33	1	6	3	2	»	3	3	»	»	»	»	»	»	»	»	[illegible]
48	Hoogwoud . . .	2 163	33	15.26	71	2	9	»	1	2	6	5	3	5	»	2	»	»	3	»	[illegible]
49	Hoorn	10 564	216	20.45	337	19	57	7	6	5	50	27	35	10	1	25	[1]*2	»	2	2	[illegible]
50	Huizen.	4 319	66	15 28	153	7	22	4	»	2	9	10	8	4	»	9	4	»	»	»	[illegible]
51	Ilpendam	1 905	29	15.22	71	3	9	2	2	3	5	1	2	2	»	5	»	»	»	»	[illegible]
52	Jisp	746	7	9 38	20	1	»	1	1	»	»	3	1	»	»	»	1	»	»	2	[illegible]
53	Katwoude. . . .	213	3	14.08	7	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	[illegible]
54	Koedijk.	1 064	22	20.68	31	1	5	1	1	»	8	4	1	1	»	2	»	»	1	»	[illegible]
55	Koog aan de Zaan .	2 547	40	15.71	87	»	8	5	»	»	7	5	10	5	»	4	»	»	3	»	[illegible]
56	Kortenhoef . . .	893	26	29.12	39	1	13	3	»	»	2	1	4	2	»	6	1	»	2	»	[illegible]
57	Krommenie . . .	2 670	41	15.36	87	4	13	4	»	1	5	4	7	3	»	8	»	»	1	1	[illegible]
58	Kwadijk	482	8	16.60	19	2	2	»	»	»	2	1	1	»	»	»	»	»	»	»	[illegible]
59	Landsmeer . . .	1 722	31	18.00	72	3	9	2	3	»	6	2	5	1	1	2	[1]*3	»	2	»	[illegible]
60	Laren	2 153	42	19.51	77	5	13	1	1	»	8	5	5	4	»	15	1	1	»	»	[illegible]
61	Limmen	1 094	20	18.28	42	1	8	2	1	1	3	1	2	1	»	2	»	»	»	2	[illegible]

1) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	1	»	10	3	2	»	8	»	»	10	»	2	1	»	5	»	3	1	»	»	3	»	2	»
»	»	»	5	»	4	1	1	»	6	1	1	7	4	»	»	»	»	»	5	»	2	»	3	2	8	3
»	»	»	»	»	»	2	1	»	1	»	»	4	»	1	»	»	1	»	1	1	1	»	»	»	1	»
1*2	»	»	3	1	29	11	20	»	27	10	4	59	27	»	7	4	6	»	33	11	11	»	5	7	12	2
»	»	»	»	»	1	2	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	1	1
»	»	»	1	1	13	12	8	1	18	1	7	46	8	2	15	14	2	»	38	1	11	»	1*2	»	2	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	3	1	»	3	1	»	1	»	1	»	2	»	»	»	1	»	1	»
»	»	»	»	»	1	1	2	»	4	»	»	5	1	1	2	»	»	»	4	1	»	»	1*1	»	»	»
»	»	»	»	1	13	19	9	»	28	»	1	27	7	1	2	»	3	»	15	23	1	1	3	4	3	1
1*1	»	»	»	1	12	4	»	»	2	3	»	7	4	»	»	»	2	»	2	3	3	1	»	»	1	»
»	»	»	»	»	3	4	2	»	6	»	»	1	»	»	»	1	»	»	2	»	1	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	»	2	3	»	1	»	»	2	3	»	»	»	1	»	2	»	»	»	»	2	»	»
»	»	»	»	»	1	»	1	1	5	»	»	6	4	»	4	»	»	1*1	»	3	3	»	»	1	2	»
»	»	»	»	»	2	»	1	»	2	»	»	2	1	»	1	»	1	»	6	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	1	1	»	1	1	2	8	»	»	4	»	»	»	1	»	1	»	1	»	4	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	3	»	»	»	1	1	»	»
»	»	»	1	»	»	»	2	»	3	»	»	5	1	»	1	»	»	»	6	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	1	»	2	1	»	»	»	»	»	4	4	1	2	»	2	»	»	1	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	1	»	5	»	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	2

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Febris. Typhus typhoïdea ... 7.
62	Maarten (St.) . . .	1 037	16	15.4[illegible]	28	2	2	1	»	2	4	1	2	2	»	»	»	»	1	»	»
63	Marken	1 242	23	18.52	39	»	7	1	1	»	9	1	3	1	»	7	2	»	1	1	»
64	Medemblik	2 879	¹)103	35.78	73	5	10	11	6	3	31	15	14	5	»	5	2	2	2	»	»
65	Middelie.	697	15	21.52	23	1	3	1	1	»	3	1	2	3	»	4	»	»	»	»	»
66	Midwoud	956	18	18.63	29	»	3	»	1	»	3	4	5	2	»	»	»	»	»	»	»
67	Monnikendam . . .	2 771	40	14 44	90	2	11	4	2	1	8	6	6	»	»	5	1	»	4	»	1
68	Muiden	1 956	63	32.21	88	5	22	7	5	1	7	3	9	4	»	1	5	»	3	»	»
69	Naarden.	2 853	66	23.13	137	4	18	11	1	3	7	6	11	5	»	12	»	1	1	»	1
70	Nederhorst den Berg.	1 171	31	26.47	47	3	15	3	»	1	2	3	2	2	»	4	»	»	2	»	»
71	Nibbixwoud	1 302	20	15.36	21	1	4	4	1	»	1	3	4	2	»	1	»	»	»	»	»
72	Nieuwendam . . .	1 541	²) 45	29.20	56	4	13	4	2	»	8	5	6	2	»	3	2	»	2	»	»
73	Nieuwe-Niedorp . .	1 602	24	14.98	35	2	3	3	»	1	5	5	3	2	»	5	»	1	»	»	»
74	Nieuwer-Amstel . .	22 685	533	23.50	912	50	178	86	18	11	60	52	57	21	2	64	¹*5	4	18	»	4
75	Noord-Scharwoude .	930	16	17.20	20	1	3	»	2	1	5	1	3	»	»	2	»	»	»	»	1
76	Obdam	974	27	27.72	38	»	13	5	»	1	2	2	3	1	»	3	2	»	2	»	»
77	Oosthuizen.	1 327	13	9.80	33	1	4	1	1	1	1	2	2	»	»	2	»	»	»	»	»
78	Oostzaan.	2 721	50	18.38	117	6	15	10	4	»	5	3	7	»	»	5	»	»	1	»	1
79	Opmeer	457	11	24.07	13	1	1	»	»	»	3	4	1	1	»	»	»	»	»	»	»
80	Opperdoes	789	14	17.74	23	»	1	»	2	»	4	2	4	1	»	1	»	»	1	»	»
81	Oterleek.	765	15	19.61	14	2	3	»	»	»	3	4	2	1	»	2	»	»	1	»	»
82	Oudendijk.	619	11	17.77	17	1	1	»	»	»	1	1	6	1	»	3	»	»	1	»	»

1) Hieronder 3 van onbekenden leeftijd. 2) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.* 9.	Pokken. 10.	Roodvonk. 11.	Mazelen. 12.	Huidziekten. (Exc. kol 10, 11 en 12.) 13.	Stuipen. Trismus. Epilepsia. 14.	Apoplexia. 15.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.) 16.	Ruggemergslijden (Paralysis.) 17.	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.* 18.	Croup. 19.	Kinkhoest. 20.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen. 21.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 21.) 22.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus Arthritis. (Exc. kol. 24.) 23	Organische hartgebreken Aneurysma. 24.	Angina diphtherina. 25.	Diarrhoea Dysenteria.* 26.	Cholera asiatica. Cholera nostras.* 27.	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen. 28	Chronische ziekten derspijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.) 29	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.) 30.	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.* 31.	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.) 32.	Verdrinken. Zelfmoord.* 33.	Onbekende oorzaak. Plotseling.* 34.	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vrige kolommen.
»	»	»	»	»	»	1	1	»	2	»	»	3	2	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	1	6	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»
»	»	»	»	»	13	5	12	»	21	»	»	10	2	»	5	»	1*1	»	2	10	5	»	»	»	1	»
»	»	»	4	»	1	1	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	1	1	»	4	»	»	4	1	»	»	»	1	»	1	3	»	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	4	1	2	2	»	10	2	1	»	»	»	»	3	»	1	»	»	»	1	»
2*4	»	»	»	»	4	»	10	»	3	»	»	8	»	»	»	»	5	»	4	2	1	»	»	3	2	»
»	»	»	»	1	2	4	3	»	4	1	»	12	3	1	1	4	»	»	5	»	2	1	»	2	1	1
»	»	»	»	»	2	2	1	»	3	»	»	4	»	»	»	»	1	»	7	2	»*	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	»	5	2	»	2	»	2	»	3	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	3	3	»	»	2	»	2	8	2	1	»	»	»	»	10	»	1	1*1	»	»	1	1
»	»	»	1	»	2	3	1	»	3	»	»	»	2	1	»	»	»	»	2	»	»	»	»	1	»	»
1*6	»	2	12	2	55	13	16	3	36	12	3	77	11	8	13	3	»	»	57	9	12	2*3	7	11	11	10
»	»	»	1	»	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	1	»	»	»	2	1	2	»	»	1	»	»
1	»	»	»	»	2	1	»	»	3	»	2	3	»	1	2	»	»	»	5	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	1	»	»	»	1	»	1	»	»	2	»	»	»	»	1	»	2	»	»	»	»	»	2	»
1*1	»	»	»	»	2	»	1	1	1	3	»	5	2	1	1	4	»	»	5	5	1	1	1	1	1	»
»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	3	»	»	2	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»
1	»	»	»	»	»	2	1	»	1	1	»	»	2	»	1	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	1	1	»	3	»	»	1	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
83	Oude-Niedorp	1 114	23	20.65	43	»	7	2	2	»	3	3	3	3	»	5	»	»	1	»	»
84	Ouder-Amstel	2 709	51	18.83	100	3	25	5	1	2	6	2	4	3	»	15	»	»	2	»	»
85	Oud-karspel	1 417	31	21.88	42	1	10	4	2	»	4	2	3	5	»	9	»	»	2	»	»
86	Oudorp	726	11	15.15	26	2	»	»	»	1	3	3	2	»	»	1	1	»	1	»	»
87	Pancras (Sint)	489	9	18.40	21	»	4	»	»	»	3	1	1	»	1	2	»	»	1	»	»
88	Petten	389	3	7.71	11	»	»	»	»	»	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»
89	Purmerend	5 602	92	16.42	201	3	36	13	1	1	12	11	8	7	»	17	1	2	3	2	»
90	Ransdorp	1 698	26	15.31	57	3	8	3	1	»	4	1	4	2	»	5	»	»	»	»	»
91	Rijp (de)	1 879	39	20.76	52	1	8	12	2	2	3	5	3	3	»	4	1	1	»	2	2
92	Schagen	3 075	61	19.84	94	8	13	5	9	1	3	8	11	3	»	6	1	»	1	»	2
93	Schellinkhout	548	8	14.60	13	»	2	»	»	»	2	2	1	1	»	»	»	»	1	»	»
94	Schermerhorn	1 196	31	25.92	44	3	9	4	1	1	2	5	4	2	1	2	»	»	2	»	»
95	Schoorl	1 456	37	25.41	44	5	13	3	1	2	7	3	3	»	»	1	2	»	»	»	»
96	Schoten	585	10	17.09	25	4	1	»	»	»	»	1	4	»	»	1	»	»	»	»	»
97	Sloten	6 864	[1]) 143	20.83	308	13	59	12	13	4	14	11	11	3	1	15	9	1	4	2	»
98	Spaarndam	885	16	18.08	42	1	7	1	»	»	1	1	5	»	»	5	»	1	»	1	»
99	Spanbroek	1 505	33	21.93	45	1	8	3	2	»	5	3	10	1	»	7	»	1	5	»	»
100	Sijbekarspel	1 153	26	22.55	25	4	3	»	»	2	4	6	6	1	»	1	»	»	1	»	»
101	Terschelling	3 723	65	17.46	128	6	18	7	2	1	8	7	11	5	»	11	1	»	2	3	1
102	Texel	6 307	101	16.01	140	3	11	11	7	5	24	8	22	10	»	12	2	»	4	[1]*1	»
104	Twisk	828	14	16.91	24	»	4	»	»	»	3	3	3	1	»	2	»	»	1	»	»

1) Hieronder 3 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:																										
Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingwerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskund ge behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	1	»	4	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	1	»	2	2	»	»	»	1	2	»
»	»	»	1	1	5	1	»	»	4	»	»	9	»	»	»	»	2	»	2	1	2	1*1	»	1	1	3
»	»	»	1	»	»	1	3	»	4	»	»	1	»	1	»	·	1	»	3	3	»	»	»	»	1	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	17	1	1	»	7	2	2	12	2	»	2	3	5	»	4	1	1	»	2	1	1	»
»	»	»	»	»	3	1	1	»	2	»	»	2	»	1	»	»	»	»	5	2	»	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	1	2	1	2	3	5	»	3	2	»	2	»	»	»	2	2	2	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	2	2	3	»	1	1	»	6	»	1	»	»	2	»	5	4	6	»	1	»	9	9
»	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	2	3	»	1	»	»	4	1	1	1	»	»	»	5	1	1	»	»	1	1	»
»	»	»	»	»	2	1	1	»	3	»	»	6	1	2	1	»	2	»	»	»	1	1	1	»	6	»
1*1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
1	»	2	1	»	10	4	5	»	6	3	»	15	2	»	»	»	2	»	11	5	4	1*1	5	4	10	4
1*1	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	1	»	4	2	1	2	3	2	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	1	1	»	1	3	»	»	4	1	»	2	»	»	»	2	2	1	1	1*1	»	»	»
»	»	2	»	»	3	2	1	»	2	2	»	11	1	1	1	1	»	»	4	»	»	»	1	2	1	»
1	»	3	2	1	10	4	7	»	10	»	2	20	4	1	»	»	»	»	5	1	5	»	1	1	1	1
»	»	»	»	»	2	»	»	»	2	»	»	4	»	1	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. …
104	Uitgeest.	2 589	43	16.61	101	1	12	4	1	2	6	5	9	3	»	7	2	1	»	»	»
105	Uithoorn	2 072	44	21.24	88	5	15	4	1	»	11	4	3	1	»	4	1	»	1	»	»
106	Urk.	2 576	71	27.56	112	3	16	17	7	1	8	6	6	7	»	6	»	»	2	»	»
107	Ursem.	1 286	31	24.11	37	4	9	1	»	1	7	5	3	1	»	2	»	1	3	1	»
108	Velzen	6 290	88	13.99	257	9	28	11	4	»	19	8	7	2	»	19	1	1	3	»	1
109	Venhuizen.	1 977	39	19.73	51	»	11	5	»	1	6	6	9	1	»	5	»	»	1	1	»
110	Vlieland.	724	14	19.34	20	»	3	»	»	»	1	2	6	2	1	2	»	»	»	»	»
111	Warder.	470	4	8.51	11	1	1	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	1	»	»
112	Warmenhuizen. . .	1 317	24	18.22	42	»	10	1	1	»	3	2	5	2	»	4	»	»	»	»	1
113	Watergraafsmeer. .	2 289	61	26 65	109	4	25	6	2	2	11	2	8	1	»	8	1	»	2	»	[illegible]
114	Weesp	4 251	102	23.99	190	10	33	11	3	2	14	7	13	9	»	5	1	»	5	»	3
115	Weesperkarspel . .	2 174	50	23 00	96	3	17	9	1	»	4	6	7	3	»	8	1	1	1	»	[illegible]
116	Wervershoof. . . .	2 106	36	17.09	71	3	14	4	3	»	5	2	4	1	»	»	»	»	1	»	»
117	Westwoud	1 005	15	14.93	37	»	7	1	1	»	2	»	3	1	1	1	»	»	»	»	»
118	Westzaan	2 303	39	16 93	67	5	3	7	2	3	2	9	7	1	»	4	1	1	3	1	»
119	Wieringen.	2 610	62	23.75	70	»	11	10	8	4	11	7	8	3	»	3	»	»	1	2	3
120	Wieringerwaard . .	1 279	32	25.02	40	2	9	6	2	1	5	5	2	»	»	2	1	»	1	»	»
121	Wijdenes	749	17	22.70	7	»	1	1	1	2	3	2	6	1	»	1	»	»	1	2	»
122	Wijdewormer . . .	731	10	13.68	19	»	3	3	1	1	1	»	1	»	»	1	»	»	1	1	»
123	Wijk aan Zee en Duin	1 760	43	42.43	72	4	12	4	2	2	9	3	6	1	»	4	2	»	»	2	»
124	Winkel	1 850	42	22.70	49	2	9	3	4	2	7	3	10	2	»	5	1	»	»	1	1

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN																										Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Cronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Geweldadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	1	1	1	»	1	8	1	»	6	3	»	2	»	»	»	3	1	2	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	1	1	2	1	4	»	»	8	»	2	2	»	2	»	4	3	1	»	»	2	»	»
»	»	»	»	»	1	2	2	»	4	1	5	8	1	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	33	33
»	»	»	»	»	1	3	»	»	3	»	2	1	1	1	»	»	»	»	5	»	»	»	»	»	1	»
1*2	»	»	»	»	4	1	2	1	9	»	1	14	1	2	»	1	»	»	7	2	3	»	»	1	»	»
1	»	»	»	»	11	1	2	»	5	»	»	7	»	»	»	»	1*1	»	1	2	»	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	2	2	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	2	»	»	3	»	»	3	1	1	1	»	1	»	2	1	1	»	»	1	»	»
»	»	1	1	»	5	2	3	»	2	2	1	7	1	»	2	1	»	»	9	»	4	»	1	2	1	»
»	»	»	2	»	4	9	9	»	9	»	1	10	4	»	3	»	2	»	10	9	1	1*1	»	2	2	1
»	»	»	4	»	4	4	»	»	2	1	»	4	2	»	1	1	»	»	6	3	»	»	»	2	1	2
1	»	»	»	»	4	»	4	»	4	»	»	6	2	»	1	»	1	»	3	1	1	»	»	»	4	1
»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	4	1	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	2	»	»
»	»	»	3	»	2	2	»	»	6	»	»	4	1	1	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	1	»
»	»	»	»	»	3	5	1	»	2	3	»	11	2	»	»	7	»	»	9	1	3	1*1	1*1	1*2	1	»
»	»	»	2	»	3	»	1	»	6	2	»	1	»	»	1	1	1	»	3	1	»	»	1	1	2	1
»	»	»	»	»	1	2	2	»	5	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	1	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	5	1	1	»	6	»	»	5	»	»	1	»	»	»	4	2	1	»	1*2	»	»	»
»	»	»	2	»	3	4	»	»	4	»	»	4	1	1	»	»	5	»	4	1	1	»	1*1	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
125	Wognum	1 674	29	17.32	46	1	9	1	1	»	5	4	7	1	»	3	1	»	1	»	»
126	Wormer	1 791	37	20 66	65	1	13	»	2	»	6	7	6	2	»	11	1	»	2	1	»
127	Wormerveer	4 548	71	15.61	169	10	16	5	3	2	14	7	11	3	2	7	»	1	4	»	»
128	Zaandam	14 351	234	16.31	491	18	63	38	5	5	32	25	37	11	»	25	1*4	3	4	»	1
129	Zaandijk	2 338	76	19.68	63	5	4	4	1	2	8	10	11	1	»	3	»	1	6	»	1
130	Zandvoort	2 559	72	28.14	131	4	31	7	3	1	9	5	9	3	1	3	1*10	1	»	»	1
131	Zijpe (de)	4 635	67	14.46	126	9	12	2	3	3	14	8	10	6	»	2	1	1	4	»	»
132	Zuid- en Noord-Schermer	1 159	17	14.67	34	2	7	1	»	»	»	3	2	2	»	1	1	1	3	»	»
133	Zuid-Scharwoude	1 230	29	23.58	45	4	7	3	1	»	4	1	7	2	»	4	»	»	»	»	»
134	Zwaag	1 238	22	17.77	33	»	7	1	3	1	4	3	3	»	»	»	»	»	»	»	»
	DE PROVINCIE	786 116	[1] 17 338	22.05	28 214	149[illegible]	4842	2305	648	368	2639	1941	2325	762	43	2219	36* 298	130	521	1* 94	104

1) Hieronder 16 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24	25.	26.	27.	28.	29	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	1	»	»	1	5	»	»	8	»	»	»	»	»	»	3	1	»	»	»	1	3	»
»	»	»	»	»	5	»	2	»	4	»	»	3	1	»	2	»	1	»	1	»	1	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	3	»	3	»	10	1	»	6	3	1	6	1	»	»	4	3	1	»	»	1	3	2
»	»	»	1	1	4	10	21	»	20	1	5	35	11	1	7	2	2	»	18	5	4	1	4	5	21	16
»	»	»	»	»	»	5	2	»	5	»	»	9	3	»	3	»	»	»	»	»	1	»	2	»	»	»
»	»	»	»	»	4	3	1	»	5	2	»	17	3	5	1	»	»	»	7	2	1	1*1	»	»	»	»
»	»	»	1	»	»	4	1	»	8	1	»	12	7	1	»	»	»	»	4	5	4	»	»	1	1	»
»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	3	»	1	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	1	»	1	2	1	1	3	»	»	2	2	»	»	»	»	»	3	3	1	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	3	1	2	1	4	»	»	7	»	»	1	»	1	»	»	1	»	»	»	»	1	1
33* 65	4	35	297	59	976	699	984	60	1586	265	151	2323	610	164	486	210	7* 161	6*6	1200	535	542	53* 95	21* 206	1* 198	4* 395	748

STERFTE

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1885.	Overleden in 1886 (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik *	7. Typhus. Febris typhoidea.
1	Aagtekerke . . .	569	8	14.06	18	2	4	1	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»
2	Aardenburg . . .	1 913	26	13.59	62	1	4	5	2	»	5	2	4	2	»	3	»	»	»	»	»
3	Annaland (St.) . .	2 3 9	50	21.47	97	4	15	6	2	»	9	4	9	1	4	4	»	»	2	»	1
4	Arnemuiden . . .	1 911	42	21.98	95	2	17	2	2	»	4	4	8	3	»	4	»	1	3	4	1
5	Axel	3 232	86	26 61	130	7	21	7	4	1	16	15	10	5	3	8	»	2	1	»	»
6	Baarland	676	18	26.65	22	1	»	2	»	»	6	4	4	1	»	»	»	»	1	»	»
7	Biervliet	2 276	40	17.57	65	3	11	2	2	»	6	1	9	6	1	17	»	1	»	»	»
8	Biggekerke . . .	690	17	24 64	25	1	5	»	2	»	2	1	6	»	1	1	»	»	2	»	»
9	Borsselen	1 001	15	14.98	29	»	6	»	»	»	»	2	7	»	2	3	2	»	»	»	»
10	Boschkapelle. . .	1 270	31	24 41	35	3	2	2	2	»	7	6	6	3	»	2	»	»	5	»	»
11	Breskens	1 560	22	14 10	55	3	3	2	1	»	3	2	4	4	»	7	»	»	»	2	»
12	Brouwershaven . .	1 665	31	18.62	60	3	6	2	1	2	2	6	7	2	1	3	1	»	2	»	»
13	Bruinisse	2 264	45	19.88	75	8	11	1	3	1	8	5	7	1	3	3	»	1	1	»	»
14	Burgh	618	5	8.09	18	1	1	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	1	»	»	»
15	Cadzand	1 237	27	21.82	44	1	12	»	»	1	5	5	2	1	4	7	»	»	»	1	1
16	Clinge	2 472	55	27.37	83	3	21	7	»	1	7	7	7	2	»	»	»	»	1	1	»
17	Colijnsplaat . . .	2 044	40	19.57	75	2	14	3	»	1	3	5	9	3	2	4	»	»	1	2	»
18	Domburg	964	18	18.67	29	1	5	1	»	1	3	2	5	»	»	3	»	»	»	»	»
19	Dreischor	1 182	16	13.53	40	1	3	1	»	»	2	4	4	1	2	1	»	»	»	»	»
20	Driewegen . . .	583	11	18.87	16	1	5	1	»	»	»	1	3	»	2	2	2	»	»	»	»

ELAND IN 1887.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN																										
Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis).	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18).	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24).	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2
1	»	»	3	»	2	2	»	»	4	»	»	1	2	1	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	2	2
»	»	»	2	»	2	»	1	»	3	»	»	9	1	»	3	»	5	»	1	»	6	»	1	»	»	»
»	»	»	1	»	1	3	»	»	1	»	»	2	1	1	»	»	4	»	3	»	1	»	»	»	9	10
2	»	»	2	»	»	1	6	»	8	»	»	16	7	4	1	»	5	»	6	2	3	»	1*2	»	»	»
2	»	»	»	»	1	2	»	»	5	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	1		»	»	»	3	3
	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	»	7	3	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	1*1	»	11
1*1	»	»	»	»	1	1	1	»	1	»	»	2	»	»	»	»	2	»	»	»	»	1	»	»	2	2
»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	1	»	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	1	3	»	»	4	3	»	1	»	3	»	2	»	»	1	»	»	»	7
»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	2	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	1	4	»	5	»	»	5	4	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»
1	»	»	»	»	»	1	4	2	3	»	»	1	»	»	2	»	4	»	»	4	1	»	1*1	1	4	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	1	5	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	»	»	1*1	6
»	»	»	»	»	8	3	2	»	4	»	»	6	1	2	3	»	9	»	5	2	2	»	1*1	1	»	»
»	»	»	»	»	1	1	2	»	3	»	»	»	4	»	»	»	9	»	2	3	»	»	1	»	3	3
»	»	»	»	»	1	1	»	»	2	»	»	4	1	»	2	»	1	»	»	1	»	»	»	»	1	2
»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	»	»	3	»	1	2	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	»		1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Typhus. Febris typhoidea. 7.
21	Duivendijke	629	7	11.13	21	»	2	»	»	1	2	»	1	1	1	»	»	»	»	»	1
22	Eede	1 226	24	19.58	32	»	5	3	1	»	4	4	5	2	»	1	»	1	1	»	»
23	Elkerzee.	529	9	17.01	17	»	2	2	»	»	3	»	1	1	1	»	»	1	»	»	»
24	Ellemeet	542	6	11.07	19	3	1	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»
25	Ellewoutsdijk . . .	698	10	14.33	21	»	2	»	»	»	1	2	2	3	»	1	1	1	»	»	»
26	Goes	6 714	144	21.45	240	6	30	17	4	2	27	15	34	9	5	9	16	3	8	1	»
27	Graauw en Langendam.	1 992	36	18.07	51	7	5	»	2	2	6	5	6	3	»	5	»	1	1	1	»
28	's Gravenpolder. . .	871	10	11.48	30	»	2	1	1	»	2	2	1	1	»	1	»	»	»	»	
29	Grijpskerke	759	23	30.30	30	1	7	3	2	1	3	1	4	1	»	4	1	»	»	»	»
30	Groede	2 617	44	16.81	63	3	9	6	5	»	6	4	9	2	1	6	»	»	3	»	»
31	Haamstede.	969	16	16.51	25	1	5	2	»	1	2	»	3	2	1	6	1	»	»	1	»
32	's Heer Abtskerke. .	365	3	8.22	14	»	2	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
33	's Heer Arendskerke.	2 962	57	19.24	106	2	20	2	3	3	5	9	10	3	2	3	1	3	2	»	1
34	's Heerenhoek . . .	964	18	18.67	34	1	1	»	»	1	1	6	5	3	1	1	»	»	1	2	»
35	Heinkenszand . . .	1 617	33	20.41	54	4	5	3	3	»	2	6	9	1	»	2	»	1	3	1	1
36	Hengstdijk.	677	8	11.82	13	1	»	1	1	»	3	2	»	»	»	1	»	»	»	»	»
37	Hoedekenskerke . .	1 000	19	19.00	35	5	3	»	2	»	3	4	2	»	»	»	»	»	»	1	»
38	Hoek	1 956	52	26.59	78	5	16	6	4	1	6	4	8	2	2	1	»	1	»	»	1
39	Hontenisse.	5 052	90	17.81	131	5	25	4	7	3	9	9	18	10	4	21	2	»	2	6	»
40	Hoofdplaat.	1 575	30	19.05	46	3	4	4	3	2	2	4	7	1	1	3	1	»	»	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. Begrepen in de vorige kolommen.
9.	10	11	12.	13	14.	15.	16	17	18.	19.	20.	21	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34	
»	»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
1	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	3	»	1	»	»	1	»	»	2	»	1	»	»	9	9
»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1
1	»	»	1	»	2	10	8	2	15	1	»	28	8	»	3	»	1	»	2	4	7	»	3	»	»	»
»	»	»	»	»	1	1	1	»	3	»	1	2	4	»	2	»	1	»	3	»	1	1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	»	3	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	2
1*1	»	»	»	»	1	1	1	»	»	2	»	3	»	»	2	»	1	»	1	»	1	»	»	»	3	3
*1	»	»	»	»	2	2	»	»	3	1	»	6	2	»	»	3	1	»	1	1	»	1	1	»	4	3
1	»	»	»	»	»	2	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»
1	»	»	1	»	1	3	1	»	3	1	1	7	3	»	»	»	3	»	3	1	7	»	»	»	6	12
»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	3	1	»	»	»	»	»	1	2	2	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	»	2	3	»	»	»	»	»	2	»	2	»	»	»	9	9
»	»	»	»	»	1	»	1	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	1	»	1	»	»	1	»	»	»	»	1*1	1*1	»	5	5
»	»	»	2	»	3	3	1	»	2	1	»	11	3	1	»	»	8	»	2	1	2	1	»	»	»	2
1*1	»	»	»	»	»	2	6	»	3	»	»	9	3	2	3	1	6	»	8	»	»	»	»	2	3	1
»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1	»	9	3	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	1	»	8

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Febris. Typhus typhoides.
41	Hulst.	2 408	54	22.42	61	6	6	1	1	»	9	14	13	4	»	5	»	3	1	1	»
42	IJzendijke.	3 049	68	22.30	76	5	12	5	10	2	12	14	8	»	1	12	1	»	2	1* 2	1
43	Jan Steen (St.). . .	2 164	42	19 41	92	4	14	3	»	»	4	4	11	2	»	2	»	»	1	3	»
44	Kapelle	1 915	53	27.68	79	6	16	4	4	»	9	6	6	2	»	6	2	1	2	»	»
45	Kats	634	9	14 20	19	1	2	1	1	»	»	2	1	1	»	1	»	»	»	»	»
46	Kattendijke	1 124	12	10.68	32	2	4	»	»	1	2	»	3	»	»	3	»	»	1	»	»
47	Kerkwerve	742	14	18.87	29	1	4	1	»	2	5	»	1	»	1	»	1	»	»	»	»
48	Kloetinge	1 256	19	15.13	35	4	6	1	1	»	3	1	3	»	»	1	»	»	»	»	»
49	Koewacht	2 270	48	21.15	74	5	11	6	5	»	6	7	7	1	1	3	1	»	4	»	»
50	Kortgene	1 085	20	18.43	37	2	6	»	»	1	2	2	3	4	»	4	»	1	1	1	»
51	Koudekerke	1 741	40	22.97	65	2	16	4	3	»	5	3	7	»	3	2	1	»	1	»	»
52	Krabbendijke. . . .	1 943	33	16.98	82	3	10	1	4	1	7	3	4	»	2	»	»	»	3	1	2
53	Kruiningen	3 041	86	28.28	125	2	29	9	7	2	17	7	10	3	1	17	»	1	1	»	»
54	Kruis. (St.)	683	8	11.76	16	»	»	»	1	»	3	1	1	2	»	1	»	»	»	»	»
55	Laurens (St.). . . .	562	6	10.68	12	1	3	1	»	»	»	»	1	»	1	2	»	»	»	»	»
56	Maartensdijk (St.) .	2 763	43	15.56	86	4	13	3	1	1	3	3	13	2	1	»	2	1	1	»	2
57	Meliskerke.	576	12	20.83	19	4	1	»	»	»	1	1	5	»	»	1	»	»	»	»	»
58	Middelburg	16 378	396	24.18	422	24	86	57	24	8	47	42	69	39	13	46	11	»	8	2	1
59	Neuzen (ter). . . .	5 708	109	19.10	239	9	42	6	3	5	18	8	12	6	4	13	1	1	3	3	»
60	Nieuw- en St. Joosland	987	29	29 38	38	2	10	»	1	1	5	6	3	1	3	3	»	»	3	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 24.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten derspijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23	24.	25.	26.	27.	28.	29	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	2	»	1	5	1	2	»	»	7	3	»	3	»	4	»	3	2	1	1	1*1	»	1*2	3
1	»	»	»	»	2	1	3	»	3	»	»	11	5	3	3	3	2	»	4	1	»	1*1	1*1	»	»	18
2	»	»	»	1	2	4	1	»	1	»	2	4	3	1	2	»	6	»	1	»	»	1	»	»	1	18
1*1	»	»	»	1	1	1	2	»	5	»	»	11	1	»	»	»	3	»	2	»	3	1*1	»	»	4	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	4	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»
2	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	4	»	»	3	1	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	1	3
1	»	»	»	»	1	»	1	»	5	»	»	7	»	3	1	4	1	»	5	1	1	1*1	»	»	1	»
»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	1	»	1	»	»	4	»	»	2	»	»	»	»	»	2
»	»	»	»	»	»	2	6	»	1	»	»	5	1	2	1	1	5	»	2	»	1	»	»	»	4	6
»	»	»	»	»	»	»	3	»	3	»	»	4	1	»	»	1	5	»	»	»	»	»	1	»	4	4
1	»	»	7	»	»	1	3	»	10	1	»	16	»	1	3	»	4	»	2	»	3	1*2	»	1	7	7
»	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	2	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»
1	»	»	»	»	2	4	»	»	3	»	»	4	3	»	4	»	2	»	3	»	5	»	»	»	1	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	»	»	1	»	1	»	»	1	1
2	»	»	»	»	7	25	16	2	27	36	2	44	25	4	21	7	21	»	6	7	11	1	2*3	1	7*21	11
1*4	»	»	»	»	1	3	6	»	9	»	»	12	»	1	4	2	12	»	4	»	1	»	2	1*1	12	16
»	»	»	»	»	»	»	1	»	5	»	»	1	1	»	»	1	»	»	3	»	»	»	1*1	»	2* 5	4

611948

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemie. Haemorrhagia. (Exc. kol. 11.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Schourbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
61	Nieuwerkerk . . .	1 394	17	12.20	41	1	5	2	»	»	1	3	4	1	»	2	»	»	2	»	»
62	Nieuwvliet . . .	748	4	5.35	18	»	1	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
63	Nisse	621	14	22.55	23	1	3	1	»	»	4	1	3	1	»	»	»	»	»	»	»
64	Noordgouwe . . .	816	17	20.83	28	4	5	»	»	1	1	2	3	1	1	4	»	»	»	»	»
65	Noordwelle . . .	559	10	17.89	15	1	»	2	»	1	1	»	4	1	»	»	»	»	1	»	2
66	Oostburg	1 941	36	18.55	59	4	10	6	»	»	3	7	4	2	6	7	»	»	»	»	»
67	Oost- en West-Souburg.	1 553	17	10.95	45	2	3	1	1	»	2	5	3	»	»	3	»	»	2	»	»
68	Oosterland . . .	1 411	14	9.92	37	»	4	»	1	1	2	1	5	»	2	»	1	»	1	»	»
69	Oostkapelle . . .	1 017	25	24.58	40	1	4	3	1	»	3	4	7	2	1	4	»	»	1	1	»
70	Ossenisse	872	14	16.05	28	1	4	1	»	»	3	3	1	1	1	3	»	1	1	»	»
71	Oudelande. . . .	692	14	20.23	18	»	2	»	2	»	4	1	5	»	1	1	»	»	»	2	»
72	Oud-Vossemeer . .	1 873	35	18.69	63	2	11	2	»	1	5	5	6	3	»	4	1	»	1	3	4
73	Ouwerkerk . . .	836	16	19.14	27	»	5	2	»	»	2	1	3	3	»	4	»	»	»	»	»
74	Overslag	519	9	17.34	18	»	2	»	1	»	»	»	4	2	»	»	»	»	»	»	»
75	Ovezande . . . ,	898	23	25.61	32	2	8	»	2	»	4	3	2	2	1	»	2	»	»	»	1
76	Philippine. . . .	831	6	7.22	38	1	3	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	»
77	Philipsland (St) .	1 575	16	10.16	57	4	3	»	»	»	2	4	2	1	1	1	»	»	3	»	»
78	Poortvliet	1 628	29	17.81	57	2	7	2	1	1	3	7	5	1	2	3	»	1	1	»	»
79	Renesse.	624	9	14.09	17	1	1	»	»	»	1	1	4	1	»	1	»	»	»	»	»
80	Retranchement . .	842	12	14.25	33	1	5	3	»	»	1	1	1	»	»	1	»	»	»	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN																										
Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29	30	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	2	1	»	»	»	4	»	»	1	»	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	»	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	6	»	»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	2	2
»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	2	2	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	2
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	2	1	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	7	1	2	»	1	»	»	»	2	2	2	»	1	»	»	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	3	2	»	»	»	1	»	1	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	»	1	»	1	»	2	»	»	»	2	»	»	»	»	»
1*1	»	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	3	»	»	1	»	»	»	3	1	1	»	1	»	2	2
»	»	»	»	»	1	1	»	»	2	»	»	»	»	2	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	»	4	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1
1*1	»	»	»	»	3	2	»	»	5	»	»	4	»	»	»	1	3	»	1	»	»	»	»	»	»	»
1*3	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	3	1	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	»	1	1	2	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	2	2	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	8	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	»	1	»
*1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	1	1	»	»	»	»
»	»	»	1	»	3	2	1	»	1	2	»	5	»	»	1	»	1	»	1	»	1	»	»	»	1	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	1	1
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	4	»	»	2	»	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overledenen op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Typhus Febris typhoïdes 7.
81	Rilland-Bath. . . .	1 586	28	17.65	58	7	6	4	»	1	2	6	2	»	»	5	1	1	»	1	»
82	Ritthem.	603	16	26.53	15	2	5	»	»	1	3	4	1	»	1	3	»	»	»	1	»
83	Sas van Gent . . .	1 330	20	15.04	48	1	6	»	»	»	1	5	4	3	2	1	»	»	»	»	»
84	Scherpenisse. . . .	1 495	26	17.39	53	2	8	2	2	»	1	1	7	3	»	5	»	1	2	»	»
85	Schoondijke	1 828	40	21.88	63	3	10	5	3	1	5	1	7	5	4	»	»	1	1	1	»
86	Schore	839	19	22.65	36	1	6	2	1	1	2	1	4	1	1	4	»	»	1	»	»
87	Serooskerke (Schouwen).	342	2	5.85	11	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»
88	Serooskerke (Walcheren)	1 218	29	23.81	28	1	6	4	»	»	1	8	7	2	»	3	[1]*1	»	»	»	»
89	Sluis	2 709	61	22.52	79	4	17	4	1	3	9	9	11	3	2	10	»	1	2	1	»
90	Stavenisse.	1 555	26	16.72	53	2	7	2	1	»	3	4	4	3	1	»	2	»	1	»	»
91	Stoppeldijk	1 742	28	16.07	38	»	6	2	1	1	5	6	6	1	1	2	»	»	4	»	»
92	Tholen	2 863	54	18.86	107	3	17	7	7	1	5	4	8	2	3	10	2	»	3	»	»
93	Veere	957	18	18.81	33	»	4	2	1	»	3	3	4	1	»	2	»	»	»	»	»
94	Vlissingen.	12 005	243	20.24	489	20	84	30	9	6	29	20	38	7	7	61	7	1	2	1	2
95	Vrouwepolder . . .	939	15	15.97	42	»	6	»	1	»	1	2	5	»	»	2	»	»	»	»	1
96	Waarde.	765	7	9.15	28	3	3	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	1	»	»
97	Waterlandskerkje. .	794	9	11.33	13	»	2	»	»	»	2	3	1	1	»	1	»	»	1	»	»
98	Wemeldinge. . . .	2 002	34	16 98	88	1	10	4	»	2	7	1	7	2	3	5	»	»	»	»	»
99	Westdorpe.	1 774	[1]) 21	11.84	50	3	3	1	3	»	2	4	3	1	»	1	»	»	1	»	»
100	Westkapelle. . . .	2 061	38	18.44	61	6	8	5	2	1	6	4	5	1	1	5	»	1	5	»	»

1) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. Exc. kol. 10. 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11	12.	13.	14	15	16.	17.	18	19	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27	28.	29.	30	31	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	1	2	1	»	2	»	»	»	3	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	2	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	2*2	»	»	»
»	»	»	»	»	1	4	»	»	2	»	»	4	»	»	1	»	2	»	1	»	»	»	»	»	1*1	»
»	»	»	1	»	1	1	1	»	»	»	»	4	2	»	»	2	2	»	1	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	2	2	»	1	»	2	5	2	»	»	5	3	»	4	2	»	»	1*2	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	»	1	»	»	»	6	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	2	»	3	2	»	»	1	1	»	2	2	1	»	»	1	6	6
»	»	1	»	»	5	1	2	»	6	»	»	9	2	»	3	»	4	»	4	»	2	1	1	»	»	20
»	»	»	1	»	»	2	1	»	2	»	»	8	1	»	2	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»
1	»	»	»	»	3	1	»	»	3	1	»	3	1	»	»	»	3	»	1	»	1	»	1	1*1	1	8
»	»	»	»	»	1	1	8	»	6	»	1	6	1	1	1	3	2	»	»	1	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	2	»	2	1	2	»	»	3	»	2	»	1	»	»	»	»	3
»	»	»	»	1	5	15	22	»	15	1	1	31	9	3	2	»	11	»	8	5	2	»	2	3	2	2
»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	3	1	»	»	»	»	»	2	1	2	»	»	»	»	2
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	1	2	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	3
»	»	»	2	»	1	»	1	»	5	»	»	5	»	»	2	»	2	»	»	1	2	»	1*1	1	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	1	7	7
1	»	»	»	»	»	1	1	»	2	»	»	8	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	1*1	4	4

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige outwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis Syphilis. * 3.	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.) 4.	Kanker 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Typhus. Febris typhoides. 7.
101	Wissenkerke . . .	3 130	84	26.84	125	4	25	8	6	2	17	7	10	5	2	16	3	2	»	1	»
102	Wolphaartsdijk . .	2 054	43	20.93	102	5	15	5	1	2	5	6	4	»	1	6	»	2	1	»	»
103	Yerseke	3 798	95	25.01	210	9	43	18	8	3	4	3	5	2	5	»	»	»	1	»	»
104	Zaamslag	2 878	53	18.42	97	3	21	5	2	1	6	4	8	3	»	9	2	»	4	1* 1	»
105	Zierikzee	7 099	111	15.64	246	10	17	8	5	2	15	18	24	12	3	18	3	1	4	»	»
106	Zonnemaire . . .	1 067	24	22 49	39	2	6	5	1	1	2	2	3	2	1	1	1	»	2	»	2
107	Zoutelande . . .	624	17	27.24	22	3	3	2	1	1	1	2	3	1	»	»	1	»	»	»	»
108	Zuiddorpe	922	13	14 10	26	2	2	2	»	»	1	2	2	2	»	3	»	»	»	1	»
109	Zuidzande . . .	1 142	20	17.51	31	4	6	1	»	»	3	1	5	»	2	1	»	1	»	»	»
	DE PROVINCIE . .	198 567	[1] 38 74	19.51	6 756	311	1041	357	190	84	520	461	674	235	134	472	1* 75	40	122	2* 50	2[illegible]

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
2	»	»	5	»	1	2	1	1	7	2	»	4	3	2	»	»	11	»	4	2	»	1	1	»	1* 1	»
»	»	»	»	»	2	»	1	»	5	»	1	4	1	»	»	»	4	»	1	»	2	1	»	»	6	6
»	»	»	10	»	»	»	9	1	7	1	»	9	»	»	2	»	20	»	2	1	»	1*1	1	»	16	15
»	»	»	»	»	3	»	»	»	5	»	»	10	5	»	»	2	4	»	2	1	1	»	»	»	1	2
1* 1	»	»	»	»	2	10	4	»	12	»	»	8	6	5	5	»	5	»	3	2	3	1	»	1	1	8
»	»	»	1	»	»	»	4	»	»	»	»	7	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	1
1*1	»	»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	2	»	»	2	»	1	»	»	»	1	»	»	»	3	2
»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	7	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6
12* 41	»	1	40	7	84	159	167	14	293	62	20	488	165	51	98	38	247	1*1	147	75	97	6*23	15* 39	4* 20	14* 212	333

STERFTE

	GEMEENTEN	Werkelijke bevolking op 31 December 1882	Overleden in 1882 (met inbegrip van de levenloos aangegevenen)	Overleden op 1000 inwoners	Levend geborenen	Levenloos aangegeven	Overleden op den leeftijd van: minder dan 1 jaar	1-5 jaren	5-10 jaren	10-20 jaren	20-40 jaren	40-60 jaren	60-80 jaren	boven 80 jaren	1. Gebrekkige ontwikkeling	2. Levenszwakte. Tering. (Exc. kol. 18)	3. Kliergezwellen. Rhachitis. Syphilis.	4. Abscess, Ulcus, Gangraena, Pyaemia, Haemorrhagia. (Exc. kol. 21)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik	7. Typhus. Febris typhoidea …
1	Abcoude-Baambrugge	1 523	37	24.29	56	4	10	7	»	»	6	3	6	1	»	5	»	1	1	»	»
2	Abcoude-Proosdij	1 580	55	34.81	73	5	14	8	8	2	5	5	5	3	»	8	1	»	1	»	»
3	Achttienhoven	535	14	26.17	18	1	5	2	»	1	1	1	1	2	»	1	»	»	»	1	»
4	Amerongen	2 302	36	15.65	96	1	10	2	3	»	3	5	11	2	1	12	»	»	2	»	»
5	Amersfoort	15 178	349	22.99	528	29	72	28	12	6	55	43	76	28	2	76	11	4	21	3	2
6	Baarn	4 588	66	14.38	157	6	12	6	7	2	12	10	7	4	1	8	»	3	3	1	3
7	Benschop	1 773	49	27.64	73	4	26	3	1	1	4	2	5	3	2	7	1	1	2	»	»
8	Bilt (De)	2 586	57	22.04	100	5	19	5	»	»	8	5	11	4	4	2	»	»	3	1	1
9	Breukelen-Nijenrode	2 031	48	23.63	98	»	26	4	3	»	2	3	5	5	3	9	»	1	2	»	1
10	Breukelen-St. Pieters	904	21	23.23	18	4	10	»	»	»	2	1	1	3	»	6	»	»	»	»	»
11	Bunnik	1 218	27	12.17	44	2	12	2	»	1	2	1	4	3	»	5	»	»	2	»	»
12	Bunschoten	2 236	39	17.44	73	6	6	1	3	2	5	6	7	3	»	2	»	»	4	»	2
13	Cothen	778	13	16.71	21	1	7	1	»	»	1	1	2	»	»	5	»	»	»	»	»
14	Doorn	1 676	33	19.69	66	5	7	2	1	1	6	3	6	2	»	5	»	»	»	»	»
15	Driebergen	2 440	33	13.52	72	3	5	3	»	»	4	6	10	2	»	3	»	»	»	2	»
16	Eemnes	1 331	26	19.53	27	2	2	6	1	»	2	5	5	3	1	6	»	1	1	»	»
17	Haarzuilens	363	6	16.53	11	2	2	1	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»
18	Harmelen	1 768	41	23.19	60	3	14	5	2	»	4	2	7	4	»	3	»	»	4	1	»
19	Hoenkoop	426	10	23.47	13	1	5	»	1	»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»

TRECHT IN 1887.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

	Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Cronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Geweldadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	20.	30.	31.	32.	33.	34.	
1	»	»	»	»	»	»	3	»	»	2	1	»	5	»	1	2	5	1	»	4	»	»	1	»	1	»	3
2	»	»	»	3	»	»	»	2	1	6	2	»	2	2	»	3	11	2	»	3	»	1	»	2	»	»	»
3	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	2	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	1	»	»	»
4	»	»	»	»	»	»	»	2	1	1	»	»	3	4	»	»	1	»	»	2	1	1	»	»	»	3	4
5	»	»	3	»	5	10	13	9	1	17	»	4	34	34	4	8	1	4	»	15	9	2	1*3	3	5	1* 16	19
6	»	»	»	»	»	4	2	2	»	4	»	»	9	1	4	3	»	»	»	6	2	»	»	1*4	»	»	»
7	»	»	»	»	»	»	2	2	»	2	»	»	3	4	1	2	»	6	»	2	1	»	»	»	»	7	7
8	»	»	»	»	1	»	2	5	1	1	»	»	11	6	1	»	»	2	»	3	2	»	1*1	»	2	3	2
	»	»	1	»	»	2	1	1	»	1* 3	»	»	3	2	1	1	»	1	»	11	1	3	»	»	»	1	1
	»	»	»	»	»	2	2	»	»	1	»	»	1	1	»	1	»	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	3	1	1	»	»	1	»	4	»	1	»	»	»	3	4
	»	»	»	»	»	»	4	1	»	2	»	»	6	2	»	»	»	2	»	5	»	»	1	»	1	1	»
	»	»	»	»	»	1	»	1	»	2	»	»	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	5	3	»	2	»	1	»	6	1	»	»	»	»	2	3
	»	»	»	»	»	2	5	2	1	1	»	»	1	3	»	2	»	1	»	1	2	1	»	1	»	2	3
	»	»	»	»	»	»	1	»	»	3	2	»	2	3	»	»	2	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	1	2	»	1	1	3	3	3	1	1	»	»	»	9	2	»	»	1*1	2	»	»
	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1885.	Overleden in 1886 (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik *	7. Typhus. Febris typhoidea.
20	Hoogland	2 262	34	15.03	65	1	7	2	»	1	5	7	10	1	»	7	»	»	2	1	»
21	Houten	1 745	23	13.18	58	2	3	3	3	1	4	»	7	»	»	»	»	»	4	»	»
22	IJsselstein . . .	3 501	77	21.99	130	7	30	5	»	»	12	5	10	8	3	8	»	1	2	»	»
23	Jaarsveld	1 495	47	31.44	65	4	17	5	1	»	7	4	6	3	1	10	1	1	4	»	1
24	Jutphaas	2 630	68	25.85	101	7	25	14	»	1	5	5	8	3	»	4	1	1	3	1	1
25	Kamerik	1 749	48	27.44	66	4	18	2	1	»	8	5	8	2	»	9	»	»	4	»	»
26	Kockengen . . .	863	18	20.86	35	»	8	»	2	2	3	2	1	»	»	1	1	»	»	»	1
27	Laagnieuwkoop. .	414	6	14.49	19	2	2	»	»	»	1	»	1	»	1	1	»	»	»	»	»
28	Langbroek . . .	1 203	17	14.13	45	»	9	1	»	»	1	1	3	2	»	9	»	»	1	»	»
29	Leersum	1 380	25	18.12	37	2	3	4	»	4	4	6	2	»	»	4	»	»	»	»	2
30	Leusden	1 811	27	14.91	57	3	3	1	1	»	4	4	8	3	»	3	»	1	1	»	»
31	Linschoten . . .	1 467	31	21.13	60	6	11	5	1	1	3	»	3	1	»	4	»	»	»	»	»
32	Loenen.	1 269	28	22.06	35	3	9	3	»	1	2	4	3	3	»	6	»	»	1	»	»
33	Loenersloot. . . .	513	16	31.19	18	2	5	1	2	»	2	2	2	»	»	»	1	»	»	»	»
34	Loosdrecht . . .	3 218	62	19.27	116	4	23	8	1	»	5	5	14	2	»	7	1	»	»	»	1
35	Lopik	1 581	42	26.57	61	5	13	4	2	1	5	6	»	6	»	6	»	»	»	»	»
36	Maarn	699	11	15 74	29	3	2	»	»	»	2	»	2	2	»	1	»	»	»	1	»
37	Maarssen	1 985	36	18.14	69	4	8	2	»	1	3	7	8	3	»	4	1	»	»	[1*]1	»
38	Maarsseveen . . .	1 359	42	30.91	47	7	7	5	2	»	6	2	9	4	»	4	»	»	1	1	1
39	Maartensdijk. . .	2 027	50	24.67	77	7	19	4	3	»	8	2	5	2	2	3	»	»	2	2	»
40	Mijdrecht	3 940	60	15.23	125	4	31	6	3	»	2	9	3	2	2	6	4	»	»	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22	23.	24	25.	26.	27.	28.	29	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	»	3	1	»	3	»	1	2	4	1	»	»	»	»	2	»	»	»	1	2	3	3
2	»	»	»	»	1	1	1	»	1	»	»	3	1	»	3	»	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	»	5	»	1	2	6	3	3	»	3	[1]*1	5	1	2	1	2	1	16	16
»	»	»	»	»	»	1	1	»	5	1	»	2	2	1	»	»	1	»	7	»	»	»	»	2	»	»
»	»	»	»	»	2	3	5	1	»	»	2	11	3	4	»	»	1	»	15	1	»	»	»	2	»	3
»	»	»	»	1	2	»	»	»	8	»	1	5	5	»	1	»	1	»	3	»	1	[1]*2	»	»	1	1
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	5	»	1	3	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	1	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	2	»	1	»	»	»	1	»	»	»	1	»	5	5
»	»	»	»	»	1	3	»	»	»	»	»	7	4	»	»	»	»	»	1	2	1	»	»	»	»	»
»	»	1	»	»	1	»	1	»	[1]*2	1	1	4	»	»	1	»	»	»	5	1	»	»	»	2	1	1
»	»	1	»	»	3	2	»	»	4	»	»	2	1	»	»	»	»	»	3	»	1	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	1	1	1	»	2	»	»	3	»	»	»	»	1	»	2	»	»	»	»	2	»	»
»	»	»	»	»	4	2	1	»	[1]*6	»	1	7	5	»	2	»	1	»	9	4	2	»	»	1	4	4
»	»	»	»	»	»	4	2	»	1	1	»	7	2	»	2	»	1	»	8	1	1	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	5	1	»	4	»	»	2	2	1	2	»	»	»	5	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	2	3	1	»	2	»	»	5	3	»	»	»	1	»	4	4	»	»	»	1	1	2
»	»	»	»	1	2	3	1	»	»	1	»	6	2	»	2	»	4	»	9	»	»	»	»	2	1	3
»	»	»	»	1	4	3	3	»	3	»	»	12	2	1	3	»	1	»	5	»	2	»	»	»	3	4

Volgnummer.	GEMEENTEN	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
41	Montfoort	1 834	54	29.44	57	6	19	3	2	1	8	3	10	2	»	6	»	»	3	»	»
42	Nichtevecht . . .	585	17	29.06	18	»	6	3	1	1	3	»	2	1	»	2	»	»	1	»	»
43	Odijk	464	9	19.40	13	1	2	2	»	»	1	»	3	»	»	1	1	»	»	»	»
44	Oudenrijn	532	8	15.04	23	1	4	1	»	1	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»
45	Polsbroek	965	26	26.94	38	»	7	2	3	»	7	3	3	1	»	»	1	»	2	»	»
46	Renswoude . . .	1 215	21	17.28	53	3	3	4	1	1	2	2	2	3	»	6	»	»	»	»	»
47	Rhenen.	4 853	87	17.93	187	8	11	5	4	1	16	12	24	6	»	9	»	1	5	1	»
48	Rijsenburg . . .	461	8	17 35	16	1	3	»	»	1	1	»	1	1	»	1	»	1	»	»	»
49	Ruwiel. , . . .	515	14	27.18	19	2	6	3	»	1	2	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»
50	Schalkwijk . . .	1 167	23	19.71	36	»	5	»	»	1	4	4	6	3	»	1	»	»	1	»	»
51	Snelrewaard . . .	512	14	27.34	11	»	6	3	»	»	2	»	2	1	»	1	»	»	»	»	»
52	Soest	3 859	83	21.51	127	8	17	8	5	1	11	13	14	6	1	14	»	»	6	»	»
53	Stoutenburg . . .	831	15	18.05	28	2	1	1	»	1	2	4	1	3	»	3	»	2	1	»	»
54	Tienhoven. . . .	494	12	24.29	19	1	»	3	1	»	1	1	4	1	»	1	»	»	1	1	»
55	Tull en 't Waal .	517	10	19.34	13	1	1	3	»	»	2	1	»	2	»	»	»	1	»	»	»
56	Utrecht.	79 166	1861	23.51	2997	135	520	256	69	42	259	220	277	83	17	183	1*24	13	65	1*9	[illegible]
57	Veenendaal . . .	4 382	76	17.34	194	9	16	10	1	1	11	11	11	6	1	11	1	»	2	7	»
58	Veldhuizen . . .	389	6	15.42	11	»	4	1	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»
59	Vinkeveen. . . .	3 694	80	21.66	153	3	36	5	1	1	12	7	13	2	4	11	2	»	4	»	»
60	Vleuten	1 297	39	30.07	53	4	12	2	1	»	4	1	14	1	1	5	»	»	1	1	»
61	Vreeland	841	20	23 78	28	2	8	2	»	»	1	1	6	»	»	7	»	»	1	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

… Febr int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis).	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18).	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24).	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	1	1	4	»	»	5	1	3	6	1	2	1	»	2	»	4	1	2	»	»	1	4	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	6	1	»	»	»	»	»	3	»	»	1	1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	2	1	1	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	»	4	»	»	1	»	1	»	1	1	»	4	1	»	»	»	1	7	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	2	»	1	1	»	»	1	1	2	»	»	1	»	4
»	»	»	»	»	1	2	3	1	6	»	»	9	15	1	5	»	1	»	5	3	7	»	1*1	»	3	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	1	»	»	»	»	1*1	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	4	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»
2	»	»	»	»	»	3	»	»	1*4	»	»	1	1	»	3	»	3	»	1	»	2	»	»	»	1	3
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	3	1	1	»	1	1	1	1
»	»	»	»	»	1	3	»	»	8	3	»	14	5	»	»	1	»	»	6	4	4	1	1	»	1*3	4
»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»
»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	1	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	2
1	»	36	35	9	47	71	138	9	1*147	25	14	173	117	14	97	2	46	3*3	208	52	41	7	6*17	12	3*82	69
»	»	»	»	1	2	2	1	»	10	»	»	4	5	»	1	1	5	»	2	2	»	»	1	»	6	15
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»
1	»	»	»	»	3	4	1	»	6	»	»	4	4	»	1	3	1	»	10	5	1	»	»	3	1*1	»
»	»	»	»	»	»	3	2	»	1	1	»	2	5	1	1	»	»	»	4	2	»	1	1	»	3	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	3	»	1	»	3	»	1	»	1	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoïdea.
62	Vreeswijk	1 625	35	21.54	57	2	13	3	1	1	4	4	4	3	»	3	1	»	1	»	»
63	Werkhoven	977	15	15.35	34	1	3	3	1	»	3	1	3	»	»	3	1	»	1	»	»
64	Westbroek.	996	24	24.10	37	3	4	3	1	3	4	2	3	1	»	1	1	1	»	»	»
65	Wijk bij Duurstede.	3 154	67	21.24	87	9	19	5	1	1	5	7	15	5	»	8	»	1	1	»	»
66	Willeskop	752	25	33.24	22	2	6	2	1	1	3	3	4	3	»	»	»	»	3	»	»
67	Willige Langerak .	893	22	24.64	29	6	5	2	»	1	2	»	5	1	»	5	»	»	1	»	»
68	Wilnis.	2 224	48	21.58	96	4	21	2	1	2	5	3	8	2	»	15	»	»	»	»	»
69	Woudenberg. . . .	2 428	33	13.59	80	2	5	5	5	»	2	5	4	5	1	4	»	1	1	»	»
70	Zegveld.	976	18	18.44	30	1	6	3	»	»	1	2	5	»	»	»	»	»	1	»	»
71	Zeist	6 553	152	23.20	222	10	28	22	18	5	12	18	23	16	3	25	»	»	2	»	1
72	Zuilen.	866	18	20.79	28	1	6	2	1	»	3	3	2	»	»	4	2	»	»	1	1
	DE PROVINCIE	212 454	4 668	21.97	7 735	389	1320	530	184	97	609	510	751	278	53	594	1*57	36	176	2* 36	24

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11	12.	13.	14.	15	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23	24.	25.	26.	27	28.	29.	30.	31	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	1	»	2	»	2	2	»	3	1	»	2	»	1	»	4	1	1	»	»	2	6	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	»	»	»	1	»	3	»	»	»	»	1	»	»
»	»	»	»	»	1	2	»	»	3	»	»	5	1	»	1	»	»	»	3	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	7	5	4	»	5	»	»	7	5	1	2	»	1	»	5	2	1	1	»	»	1* 1	»
»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	2	1	3	»	1	»	»	»	6	1	»	1	»	»	2	2
»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	»	»	1	2	»	1	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»
*1	»	1	»	»	1	2	3	»	4	»	1	1	2	»	1	»	»	»	3	3	4	1	»	»	»	2
»	»	»	»	1	1	1	2	»	»	3	»	2	4	»	3	1	»	»	»	»	3	»	1	1	1	2
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	5	2	»	1	»	»	»	5	1	»	»	»	»	»	»
»	»	3	»	»	10	12	5	»	1* 13	12	»	8	7	»	7	13	1* 1	»	12	2	4	1	1	»	»	»
»	»	»	»	1	1	1	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	»	»
8	»	47	39	26	130	192	219	19	6* 326	61	36	459	309	49	178	44	1* 114	4* 4	471	130	96	4* 25	9* 42	56	6* 195	227

STERFTE

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.
1	Achtkarspelen . . .	10 689	181	16.9	308	9	42	27	11	4	22	25	33	8
2	Aengwirden	4 132	59	14.28	114	2	11	14	3	»	11	7	8	3
3	Ameland.	2 280	71	31.14	64	2	9	9	23	2	7	4	9	6
4	Baarderadeel. . . .	6 194	107	17.2	164	5	20	13	6	5	20	12	18	8
5	Barradeel	7 803	144	18.45	271	14	34	21	14	5	19	13	17	7
6	't Bildt	8 981	194	21.6	274	22	49	29	7	3	24	26	26	8
7	Bolsward	6 036	88	14.5	162	3	19	12	5	1	11	5	25	7
8	Dantumadeel. . . .	10 391	170	16.3	312	23	33	17	3	4	29	16	32	13
9	Dokkum.	4 198	85	20.25	105	6	12	6	3	»	19	12	18	9
10	Doniawerstal. . . .	4 647	92	19.80	160	6	17	10	9	1	15	11	16	7
11	Ferwerderadeel. . .	8 350	142	17.01	258	15	38	18	7	1	21	13	23	6
12	Franeker	6 989	138	19.7	222	13	23	9	6	5	40	15	23	4
13	Franekeradeel . . .	5 227	91	17.41	168	5	11	10	8	3	14	15	18	7
14	Gaasterland	5 732	92	16.0	155	6	14	12	12	1	14	14	12	7
15	Harlingen	10 340	232	22.44	313	15	43	18	10	5	42	35	50	14
16	Haskerland	8 008	133	16.61	229	6	25	23	16	5	13	14	22	9
17	Hemelumer Oldephaert.	4 992	87	17.43	182	4	12	14	12	4	13	13	13	2
18	Hennaarderadeel . .	5 149	88	17.0	142	6	22	15	2	3	12	10	10	8
19	Hindeloopen	1 134	10	8.82	29	»	»	»	»	1	2	2	3	2

Volgnummer.	GEMEENTEN.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Febris. Typhus typhoides.
1	Achtkarspelen	2	25	3	3	6	7	»
2	Aengwirden	»	7	»	»	5	3	»
3	Ameland	1	9	1	»	2	3	»
4	Baarderadeel	»	22	1	3	5	1	[illegible]
5	Barradeel	2	33	1	1	2	4	[illegible]
6	't Bildt	1	35	6	2	2	1*8	[illegible]
7	Bolsward	1	20	2	1	5	»	»
8	Dantumadeel	2	37	»	»	1	3	[illegible]
9	Dokkum	1	11	»	2	4	2	[illegible]
10	Doniawerstal	2	14	»	3	2	»	[illegible]
11	Ferwerderadeel	1	17	4	4	8	1*2	»
12	Franeker	3	32	1	4	2	»	»
13	Franekeradeel	»	19	»	1	4	2	[illegible]
14	Gaasterland	»	13	2	»	1	2	[illegible]
15	Harlingen	2	39	12	4	12	1*2	[illegible]
16	Haskerland	1	16	1	1	3	1*1	»
17	Hemelumer Oldephaert	»	8	3	»	3	2	[illegible]
18	Hennaarderadeel	4	8	4	»	1	2	»
19	Hindeloopen	»	1	»	»	1	»	[illegible]

IESLAND IN 1887.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 24.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling.
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
1*2	»	»	5	1	7	3	16	»	10	6	11	11	11	2	»	»	1	»	5	7	4	»	3*6	1	17	
1*1	»	»	5	»	»	1	2	»	1	»	»	7	2	»	»	»	2	»	3	»	1	2*2	»	»	1*13	
»	»	1	»	»	3	2	1	»	7	2	»	10	2	»	»	17	»	»	1	1	»	1	»	1	3	
»	»	»	»	»	»	5	6	1	10	4	»	18	12	2	2	3	»	»	1	1	1	»	»	2	1	
1	»	2	»	1	3	6	5	»	13	1	»	19	6	4	2	5	»	»	6	3	2	1	»	6	»	
1*1	»	»	8	1	20	6	5	2	·15	8	»	10	8	4	»	1	1*10	»	7	5	1	»	1*1	1	1	
»	»	»	1	»	»	4	3	»	9	3	8	8	5	1	3	»	»	»	2	8	1	»	»	»	»	
1*2	»	»	3	2	8	8	5	2	13	»	1	25	9	2	2	»	»	»	3	1	2	1*2	»	3	2*8	
»	»	»	»	1	1	6	4	»	5	1	»	9	7	1	1	»	»	»	1	2	1	»	»	»	6	
1*2	»	»	3	1	3	3	4	»	8	3	»	13	7	2	2	»	1*2	»	3	3	3	»	1*1	1	»	
3	»	8	6	»	10	4	7	»	11	»	»	15	7	2	2	»	4	»	4	2	2	2	1	1	»	
1	»	»	1	»	5	5	7	1	25	2	1	9	2	»	4	»	»	»	5	3	6	1	1*2	1	1	
3	»	»	»	»	2	4	3	1	6	6	»	9	9	»	1	2	1	»	2	3	»	»	»	4	»	
»	»	»	1	»	2	4	6	1	8	9	3	11	8	»	3	»	»	»	3	2	2	»	»	2	1	
»	»	»	1	»	7	9	8	2	8	»	4	28	23	6	18	»	»	»	6	1	8	2*4	3	2	1	
»	»	»	14	1	7	3	11	»	9	2	»	12	15	2	2	1	»	»	2	2	4	»	2	1	14	
»	»	»	»	»	»	4	6	»	6	12	7	9	5	»	»	»	»	»	7	1	5	1*1	»	1	»	
»	»	»	1	1	»	7	9	»	5	3	8	7	4	»	1	»	»	»	4	4	2	1	2	3	»	
»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	1	2	1	»	»	»	

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Schourbuik. *	7. Typhus. Febris typhoides.
20	Idaarderadeel. . . .	5 523	112	20.28	180	3	29	25	9	3	14	9	10	10	»	25	»	»	1	1	»
21	IJlst	1 514	37	24.44	38	»	8	8	2	»	3	5	6	5	»	2	»	»	1	1	»
22	Kollumerland . . .	7 414	157	21.18	246	9	27	20	17	6	22	19	25	12	3	17	1	4	10	4	2
23	Leeuwarden	29 472	625	21.21	837	39	131	67	21	13	98	76	125	55	4	107	10	10	23	11	2
24	Leeuwarderadeel . .	9 721	158	16.25	278	10	48	13	7	5	34	14	18	9	2	29	3	1	4	4	3
25	Lemsterland	5 985	103	17.21	227	9	23	11	5	2	17	9	14	13	1	24	2	2	4	1	»
26	Menaldumadeel. . .	10 658	201	18.86	307	22	37	16	10	6	39	25	34	12	1	40	»	1	8	5	2
27	Oostdongeradeel. . .	8 077	128	15.85	203	10	15	7	16	3	24	23	21	9	»	10	4	5	6	5	»
28	Ooststellingwerf . .	9 090	187	20.57	322	22	26	24	9	4	32	24	34	12	»	17	6	2	6	5	»
29	Opsterland.	14 699	277	18.84	475	26	53	32	20	9	41	32	48	16	2	55	1	2	14	9	2
30	Rauwerderhem . . .	2 933	57	19.43	77	1	13	7	4	1	10	5	10	6	3	12	1	»	»	»	»
31	Schiermonnikoog. .	914	9	9.85	18	»	1	1	»	1	1	3	2	»	»	3	»	»	»	»	»
32	Schoterland	14 038	278	19.80	454	26	48	29	12	7	59	25	46	26	»	21	»	4	8	4	»
33	Sloten.	780	14	17.95	25	»	»	1	»	1	3	1	7	1	»	2	»	»	»	»	1
34	Smallingerland. . .	9 995	202	20.21	304	12	43	17	9	3	35	26	42	15	»	40	1	2	9	4	2
35	Sneek.	11 163	219	19.62	346	9	48	36	12	6	37	19	42	10	2	36	4	2	13	4	»
36	Stavoren.	793	14	17.65	31	2	3	1	1	»	3	2	2	»	»	1	1	»	»	»	»
37	Tietjerksteradeel . .	13 882	266	19.16	394	24	37	32	17	7	46	37	47	19	»	60	3	2	4	4	4
38	Utingeradeel. . . .	5 168	99	19.16	148	7	24	19	7	2	14	3	15	8	1	14	6	»	3	»	1
39	Westdongeradeel . .	8 075	121	14.98	227	6	28	12	6	2	20	21	19	7	1	21	»	2	6	»	»
40	Weststellingwerf . .	15 044	283	18.81	487	24	24	31	25	9	52	32	55	31	2	35	1	2	13	3	3

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN																										
Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.* 9.	Pokken. 10.	Roodvonk. 11.	Mazelen. 12.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.) 13.	Stuipen. Trismus. Epilepsia. 14.	Apoplexia. 15	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.) 16.	Ruggemergslijden. (Paralysis.) 17.	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.* 18.	Croup. 19.	Kinkhoest. 20.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen. 21.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.) 22.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.) 23	Organische hartgebreken. Aneurysma. 24.	Angina iphtherina. 25.	Diarrhoea. Dysenteria.* 26.	Cholera asiatica. Cholera nostras.* 27	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen. 28.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.) 29	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.) 30	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.* 31	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.) 32.	Verdrinken. Zelfmoord. * 33.	Onbekende oorzaak. Plotseling.* 34.	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen)
[1]*1	»	5	1	»	4	2	10	»	14	7	2	7	1	»	2	»	5	»	1	3	4	1	1	1	8	9
»	»	»	2	»	»	1	7	»	2	2	1	5	2	»	1	»	[1]*1	[1]*1	»	3	»	»	»	»	[2]*5	3
*1	»	»	6	»	6	5	6	1	17	12	»	17	10	»	8	2	»	»	2	3	2	1	[2]*2	1	5	8
[3]*2	»	»	18	4	10	31	34	2	51	1	10	79	53	10	13	1	2	»	11	19	19	5	[5]*6	[1]*2	[7]*32	22
1	»	2	4	»	7	2	7	»	16	3	2	13	5	3	3	»	3	[2]*2	2	4	6	[1]*3	[1]*1	2	[4]*9	3
»	»	»	»	»	2	4	4	»	7	3	»	11	5	»	»	1	»	»	3	1	7	[4]*4	2	1	3	»
2	»	1	3	1	10	4	10	2	21	1	1	23	7	4	5	2	»	»	3	6	6	1	[2]*4	1	1	12
2	»	»	2	1	1	6	6	2	19	3	»	9	2	2	3	»	»	»	7	5	2	1	1	»	13	16
1	»	6	1	»	7	8	9	3	12	8	»	19	12	8	»	»	1	»	3	6	3	7	[3]*3	1	10	49
»	»	1	11	3	2	12	13	»	24	6	2	27	23	1	4	2	1	»	4	4	2	[2]*6	[1]*1	»	[1]*16	12
1	»	1	»	»	1	2	1	»	9	»	»	7	4	»	2	»	2	»	1	2	1	1	»	1	1	»
»	»	»	»	1	»	»	»	»	2	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1
»	»	»	8	1	1	10	8	1	22	5	1	16	9	1	3	»	»	»	4	»	4	[2]*5	[1]*1	1	114	48
»	»	»	»	»	»	3	»	»	4	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2
»	»	»	4	1	5	9	5	1	11	1	5	34	14	»	4	1	2	»	4	3	5	2	2	1	18	21
»	»	»	4	1	6	7	21	»	22	2	4	26	8	1	11	»	1	»	4	4	9	[1]*4	[1]*2	2	9	10
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1	2	»	»	2	»	»	»	2	»	»	»	1	3
[1]*2	»	»	12	»	7	13	13	1	16	5	3	44	15	1	3	»	1	»	10	3	6	»	[1]*1	3	2	29
»	»	»	3	»	2	4	8	»	9	1	6	13	5	3	1	2	»	»	»	1	»	»	[1]*2	»	[1]*6	4
1	»	»	1	»	5	7	6	»	9	2	»	19	3	2	»	1	5	»	2	4	4	2	»	3	[2]*7	13
»	»	8	»	1	7	14	13	1	32	10	»	38	27	2	7	»	[1]*3	»	3	6	10	2	2	3	10	47

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overledenen op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Typhus. Febris typhoidea. 7.
41	Wijmbritseradeel .	12 138	238	19.61	385	17	60	40	9	5	38	28	27	14	3	34	4	5	6	2	3
42	Wonseradeel . . .	13 005	230	17.69	419	17	41	31	25	5	28	27	41	15	3	35	5	1	17	1	2
43	Workum	4 244	83	19.56	119	8	19	17	3	1	13	10	11	1	1	20	2	1	5	1	3
	DE PROVINCIE . .	335 597	6302	18.78	10 179	465	1220	774	403	154	1031	737	1077	441	52	1026	96	77	228	113	55

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11	12	13.	14.	15	16.	17.	18	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26	27.	28.	29	30.	31.	32	33.	34.	
[1*] 1	»	»	10	»	4	9	16	»	30	4	11	27	11	3	8	2	2	»	5	7	3	[1*] 1	[1*] 2	1	[1*] 6	15
2	»	1	3	»	5	7	11	»	20	8	6	34	15	7	4	1	»	»	7	3	5	2	[1*] 1	2	5	4
»	»	1	1	»	3	1	1	»	2	7	1	4	6	1	2	»	»	»	1	1	4	[1*] 2	[1*] 2	»	2	5
[12*] 33	»	37	143	23	173	245	320	24	540	153	99	706	383	79	127	44	[4*] 51	[3*] 3	142	139	151	[18*] 66	[27*] 54	[1*] 56	[21*] 349	454

STERFTE

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking 31 December 1888.	Overleden in 1887 (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegevenen.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Longontsteking. Tering. (Kue. kol. 18.)	3. Kinderziekte. Kinkhoest. Syphilis •	4. Almeen, Uleus, Gangraena, Pyaemia. Haemorrhagia. (Kue. kol. 11.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. •	7. Typhus. Febris typhoïdea.
1	Almelo (Ambt-) . .	4 675	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	13	[illegible]	2	2	26	[illegible]	[illegible]	4	»	[illegible]	1	»	1	2	1
2	Almelo (Stad-) . .	[illegible]	143	17.7[illegible]	256	8	28	13	12	4	25	13	18	6	»	21	1	3	2	3	1
3	Avereest	6 684	113	16.9[illegible]	159	6	26	11	6	1	27	11	15	10	1	24	»	1	3	1	»
4	Bathmen	1 4[illegible]8	28	19.8[illegible]	40	2	8	1	»	1	10	3	2	1	»	4	1	»	»	»	3
5	Blankenham . . .	5[illegible]	7	12.9[illegible]	18	2	2	»	»	»	1	»	1	1	»	1	»	»	»	»	»
6	Blokzijl	1 591	36	22.6[illegible]	38	3	3	3	3	1	9	3	8	3	»	4	1	1	»	»	4
7	Borne	4 223	95	22.5[illegible]	116	4	16	16	5	3	18	14	15	4	»	12	»	3	6	1	»
8	Dalfsen.	5 [illegible]2	132	24.5[illegible]	139	13	16	12	13	5	23	19	25	6	3	20	5	3	6	1	[illegible]
9	Delden (Ambt-) .	2 975	62	20.84	69	1	11	9	6	»	6	12	13	4	»	4	»	1	4	»	1
10	Delden (Stad-) . .	1 752	57	32.5[illegible]	43	3	8	8	7	1	6	10	10	4	»	7	3	4	4	»	»
11	Denekamp. . . .	3 897	90	23.1[illegible]	106	5	10	6	6	6	17	19	18	3	»	16	5	3	2	1	»
12	Deventer	22 449	564	25.12	805	35	147	68	30	12	103	51	87	31	5	67	8	7	21	1	14
13	Diepenheim . . .	1 608	33	20.52	34	»	5	4	2	1	7	6	6	2	2	2	1	»	»	1	»
14	Diepenveen . . .	3 869	72	18.61	115	14	11	7	1	1	16	5	13	4	1	8	2	1	2	»	2
15	Enschedé	13 749	271	19.72	577	31	58	31	12	8	40	34	46	11	3	38	»	8	14	»	2
16	Genemuiden . . .	2 911	70	24.05	101	4	23	7	6	»	13	1	12	4	»	41	»	»	»	»	1
17	Giethoorn	1 924	38	19.75	64	3	5	11	»	2	8	3	3	3	»	3	3	2	3	»	»
18	Goor.	2 664	64	24.02	95	16	7	5	2	6	6	6	12	4	»	4	»	»	3	1	»
19	Gralhorst	673	27	40.12	16	»	7	2	2	1	7	4	2	2	»	4	»	»	»	»	»
20	Gramsbergen. . .	3 345	57	17.0[illegible]	119	5	9	8	6	1	11	7	9	1	»	5	1	1	2	1	»

[B]RIJSSEL IN 1887.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

[...]poozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	ApoPlexia.	Hersenziekten, (Exc. kol. 15)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Cronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zond geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26	27.	28.	29.	30	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	8	1	4	»	9	1	»	11	5	3	2	»	»	»	4	1	»	»	1* 1	»	5	»
1	»	1	»	»	22	8	6	»	1* 13	3	2	14	10	1	2	»	1	»	10	3	5	»	»	2	»	9
»	»	1	»	»	3	1	4	»	15	1	»	24	6	1	2		2	1* 1	9	2	1	1	2	1	»	19
»	»	»	»	»	5	»	»	»	2	»	»	3	4	»	2	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»
»	»	3	2	»	1	2	»	1	5	»	»	2	1	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	2	3
»	»	»	»	»	2	3	2	»	14	12	8	6	»	»	10	1	3	»	»	»	2	2	2	»	2	4
»	»	1	»	»	8	2	2	»	12	3	1	14	9	1	7	»	»	»	»	6	6	»	»	»	8	33
»	»	»	»	»	1	2	1	»	4	»	»	9	3	1	»	3	»	»	»	»	1	»	»	»	26	26
»	»	»	»	»	2	1	1	»	6	2	3	4	»	1	2	1	»	»	1	»	»	»	1	»	11	10
»	»	»	»	»	2	3	3	»	20	1	1	9	1	2	»	4	2	»	4	»	1	1	2	»	»	»
»	»	»	41	4	23	28	30	3	41	7	»	67	20	8	23	»	13	»	34	6	10	1* 3	4* 5	5	33	29
»	»	»	»	»	1	»	4	»	6	»	»	6	2	1	2	»	»	»	3	1	»	»	»	1	»	»
»	»	»	2	»	5	2	»	»	5	»	»	7	8	1	1	»	»	»	2	3	1	»	2* 2	1	2	1
»	»	»	»	1	3	6	16	»	27	7	10	36	5	»	10	6	1* 2	1* 1	23	6	1	2* 3	6	»	4	7
2	»	»	»	»	4	1	1	»	9	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	4* 4	1	»	»	»
»	»	1	»	»	3	»	1	»	7	»	»	4	2	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	3	»	12
»	»	»	»	»	3	1	5	»	1* 10	1	»	10	3	1	»	»	»	»	5	»	»	1	»	»	»	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	8	2	»	1	»	»	»	1	»	1	»	»	»	9	»
»	»	3	»	»	4	1	3	»	5	»	»	4	3	»	»	4	3	»	2	1	»	1* 2	1	»	5	17

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Typhus. Febris typhoidea. 7.
21	Haaksbergen . . .	4 896	102	20.83	148	11	11	6	3	1	16	20	25	9	»	15	»	3	6	»	1
22	Ham (den)	4 383	90	20 53	156	9	11	14	3	2	16	9	19	7	»	18	4	»	»	»	[illegible]
23	Hardenberg (Ambt-)	8 415	190	22.58	266	22	24	27	23	4	38	20	23	9	»	22	4	5	2	1	1
24	Hardenberg (Stad-).	1 377	37	26 87	36	4	4	1	3	1	8	6	8	2	»	7	»	»	»	»	»
25	Hasselt.	2 551	50	19 60	64	5	11	3	3	»	10	4	8	6	3	1	1	2	4	2	»
26	Heino	2 035	61	29 98	54	6	5	2	4	»	13	11	14	6	»	9	»	»	»	1	1
27	Hellendoorn. . . .	6 058	150	24.76	193	9	18	29	12	8	31	15	23	5	»	11	3	»	1	»	»
28	Hengelo	9 211	186	20.19	376	23	40	20	7	5	36	20	29	6	»	23	»	10	2	»	2
29	Holten.	2 863	59	20.61	97	5	11	14	2	4	5	8	10	»	»	7	1	5	»	»	1
30	IJsselmuiden . . .	2 135	37	17 33	77	3	10	5	3	1	6	4	5	»	»	2	»	»	3	»	»
31	Kampen	18 699	[1] 572	30.59	678	26	154	173	31	16	52	42	55	22	3	78	9	2	9	1	3
32	Kamperveen . . .	656	14	21.34	21	2	2	2	»	1	1	1	3	2	»	2	»	»	2	»	»
33	Kuinre.	925	13	14 0[illegible]	17	2	»	»	3	»	4	»	1	3	»	1	1	»	»	»	»
34	Lonneker.	7 298	139	19.05	210	13	19	12	7	3	23	20	34	8	»	9	»	6	12	»	»
35	Losser	4 840	93	19.21	128	3	5	10	13	2	14	11	29	6	»	16	1	2	1	2	1
36	Markelo	4 307	98	22 75	125	7	15	12	9	2	12	17	21	3	»	13	2	1	4	»	»
37	Nieuwleusen . . .	2 348	50	21.29	74	4	6	3	3	3	4	12	13	2	»	5	1	2	3	»	1
38	Oldemarkt	2 821	65	23 04	93	5	10	6	6	2	12	5	11	8	»	17	6	»	3	1	»
39	Oldenzaal.	4 167	99	23 70	133	10	23	9	7	2	12	16	17	3	1	11	1	1	3	1	1
40	Olst	4 583	106	23.13	138	15	21	15	2	3	12	17	15	6	2	16	»	1	1	»	1
41	Ommen (Ambt-). .	4 032	104	25.79	125	6	21	13	13	1	25	10	15	»	1	6	4	»	4	»	1

1) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. * 9.	Pokken. 10.	Roodvonk. 11.	Mazelen. 12.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.) 13.	Stuipen. Trismus. Epilepsia. 14.	Apoplexia. 15.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.) 16.	Ruggemergslijden. (Paralysis). 17.	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. * 18.	Croup. 19.	Kinkhoest. 20.	Acute ziekten der ademhalingswertkuigen. 21.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18). 22.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24). 23.	Organische hartgebreken. Aneurysma. 24.	Angina diphtherina. 25.	Diarrhoea. Dysenteria. * 26.	Cholera asiatica. Cholera nostras. * 27.	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen. 28.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.) 29.	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.) 30.	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. * 31.	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.) 32.	Verdrinken. Zelfmoord. * 33.	Onbekende oorzaak. Plotseling. * 34.	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
1	»	»	»	1	3	4	1	1	10	»	2	13	»	2	»	»	»	»	4	2	3	»	»	»	19	22
»	»	»	»	2	3	2	1	1	10	1	1	18	2	»	3	»	»	»	1	1	8	1*3	»	1	1	27
»	»	18	»	»	4	6	10	»	25	2	»	17	5	1	1	»	»	»	6	1	8	»	1*2	1	24	41
»	»	»	»	»	1	1	»	»	8	»	»	7	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	6
»	»	»	»	»	1	1	1	»	7	»	5	4	6	1	»	»	1	»	1	»	»	»	1	1	2	»
»	»	»	»	»	5	4	4	»	»	»	1	17	6	»	2	»	»	»	»	»	2	1*3	»	»	»	10
1*1	»	»	5	1	4	4	6	»	26	4	5	32	5	2	»	»	»	»	17	12	2	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	5	6	10	1	22	5	2	32	10	3	7	1	»	»	15	2	4	1	»	»	»	1
»	»		»	»	3	2	»	2	2	4	»	7	5	»	1	1	2	»	3	1	»	»	1	1	3	21
»	»	1	3	»	2	»	»	»	3	»	»	9	»	1	»	»	»	»	2	»	1	»	1*1	»	5	1
1	»	5	100	1	37	20	31	»	44	3	1	79	11	2	5	2	16	»	55	1	10	1	1*5	2	7	24
»	»	»	1	»	1	»	1	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1
»	»	»	»	»	»	1	2	»	1	»	»	1	1	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»
1*1	»	»	»	»	2	3	2	1	12	2	4	18	6	»	6	7	1	»	7	»	»	1*1	»	»	26	25
»	»	»	»	2	2	5	2	»	16	3	5	12	7	»	»	2	»	»	6	»	2	1*1	»	»	1	16
»	»	»	»	»	3	3	5	»	2*19	3	3	13	11	»	1	»	»	»	4	»	1	2	2	»	1	13
»	»	»	»	»	4	1	»	2	4	»	»	4	5	3	»	»	1	»	3	»	4	»	1	1*1	1	2
»	»	»	»	»	3	1	2	»	9	1	»	5	2	1	1	»	2	»	5	»	»	»	1	»	»	12
»	»	»	»	1	7	1	4	1	10	1	6	8	12	1	1	»	»	»	8	1	3	»	»	»	3	20
»	»	»	»	»	2	1	9	1	11	3	1	10	9	3	2	2	»	»	8	»	2	»	3*5	1	»	12
»	»	2	»	»	5	»	5	»	8	2	5	29	3	3	4	»	»	1*1	6	1	5	2	1*1	»	»	28

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1885.	Overleden in 1886. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht Scheurbuik *	7. Typhus. Febris typhoidea.
42	Ommen (Stad) . .	2 987	66	22.10	52	5	4	2	1	»	9	16	26	3	»	11	»	»	3	»	»
43	Ootmarsum . . .	1 513	28	18.51	40	1	2	2	4	1	3	4	8	3	»	4	»	»	»	1	»
44	Raalte	5 672	142	25.04	150	9	15	17	6	6	27	21	31	10	2	41	2	5	5	2	2
45	Rijssen	4 493	147	32.72	205	15	32	26	14	4	26	6	21	3	1	27	2	1	1	»	»
46	Staphorst	5 174	100	19.33	106	4	17	12	3	6	18	13	23	4	5	8	3	1	5	»	1
47	Steenwijk	5 228	100	19.13	202	7	14	19	6	2	23	10	13	6	1	9	7	1	3	»	»
48	Steenwijkerwold .	6 161	128	20 78	207	12	18	19	4	5	26	14	23	7	»	18	7	»	6	1	»
49	Tubbergen . . .	6 367	114	17.90	173	4	21	5	3	3	27	27	20	4	»	16	3	»	3	3	1
50	Vollenhove (Ambt)	2 286	53	23.18	76	3	6	11	3	2	14	7	6	1	»	4	1	2	1	1	3
51	Vollenhove (Stad) .	1 755	37	21.08	56	»	4	15	9	»	5	»	2	2	»	3	»	1	1	»	»
52	Vriezenveen . . .	3 712	114	30.71	113	12	17	9	6	5	21	17	23	4	»	8	5	2	6	4	1
53	Wanneperveen . .	1 481	39	26 33	43	4	5	4	3	2	8	2	9	2	»	5	»	1	»	1	2
54	Weerseloo. . . .	4 715	97	20.57	101	9	6	7	8	1	12	20	28	6	»	22	»	»	5	2	1
55	Wierden	5 963	135	22 64	184	12	23	24	5	3	20	13	31	4	»	22	6	1	4	»	»
56	Wijhe	4 124	94	25.79	110	9	10	10	5	2	16	14	25	3	1	13	1	2	3	»	2
57	Wilsum	752	29	38.56	24	4	7	5	4	»	8	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»
58	Zalk en Veecaten .	939	8	8.52	27	»	2	1	1	»	3	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»
59	Zwartsluis . . .	4 255	88	20.68	94	6	18	9	5	2	19	13	8	8	»	16	»	1	3	»	3
60	Zwolle	25 005	580	23 20	869	33	124	88	32	15	92	72	99	25	2	56	3	9	24	»	4
61	Zwollerkerspel . .	5 884	134	22.77	186	11	27	24	12	6	16	12	13	13	»	14	1	1	4	»	»
	DE PROVINCIE . .	291 462	[1])6588	66.60	9402	514	1216	917	412	182	1116	787	1114	329	37	884	111	106	210	37	64

1) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:																										
Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling (B-grepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18	19.	20.	21.	22	23.	24	25.	26.	27.	28.	29	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	1	2	3	2	»	7	1	»	7	5	2	5	»	»	»	4	2	6	»	»	»	»	5
»	»	»	»	»	»	2	2	»	6	1	»	3	1	»	1	»	»	»	1	1	2	»	»	»	2	2
»	»	»	»	»	5	7	3	1	81	1	»	15	12	2	4	»	»	2*2	4	2	»	1*3	1*2	»	»	»
»	»	»	»	»	9	3	8	1	3*19	16	2	13	3	1	2	5	2	»	2	»	»	1*3	1*2	»	9	29
»	»	3	»	»	3	3	8	2	9	1	1	23	5	1	1	»	»	»	»	2	6	2	2*2	1	»	14
»	»	»	»	»	7	4	2	1	2*11	5	»	20	6	»	4	1	»	»	3	»	1	3*4	1*1	1	1	9
»	»	2	»	»	14	2	»	»	23	4	»	16	3	2	4	»	1	»	4	2	5	»	1*1	»	»	27
»	»	»	»	»	4	3	2	»	2*17	1	1	15	1	»	»	2	1	»	1	»	1	2*4	1	»	30	26
»	»	3	»	»	3	»	4	»	9	»	»	6	»	1	»	»	1	»	4	»	»	»	1*1	4	»	3
»	»	9	»	1	2	»	»	»	»	2	»	7	1	»	»	3	»	»	5	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	4	2	»	14	2	7	20	11	»	1	»	»	2*2	5	2	2	»	»	»	3	17
»	»	1	»	»	»	2	»	»	3	2	»	6	1	»	»	»	1	»	2	»	»	»	»	1	7	8
»	»	»	»	»	1	3	5	1	10	»	5	8	1	1	5	»	2	»	»	1	1	1*2	»	»	11	9
»	»	»	»	2	3	3	1	1	9	6	3	28	2	»	2	»	1	»	1	»	1	1	1*1	»	25	46
»	»	»	»	»	1	3	3	1	6	3	1	8	7	1	9	»	»	»	2	1	2	1	»	2	11	15
»	»	»	3	»	4	1	3	»	1*4	»	»	4	2	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	1	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
»	»	2	»	»	5	2	»	»	9	4	»	8	7	»	»	»	3	»	12	2	»	2*2	»	1	»	19
1*1	»	9	»	3	24	18	31	5	55	20	8	9[illegible]	25	12	22	9	9	1*1	49	17	11	4	3*5	1*5	7	23
»	»	1	»	1	11	2	5	2	13	6	2	18	7	5	5	1	»	»	7	1	1	»	1	3	11	2
*8	»	66	157	21	295	193	261	29	13*697	148	96	900	293	72	165	55	1*71	8*3	365	86	124	22*57	25*60	2*39	327	717

STERFTE

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1888.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
1	Adorp	1 524	22	14.44	44	3	2	1	»	»	5	6	3	2	»	4	»	1	3	»	»
2	Aduard.	2 121	49	23.10	52	5	8	5	4	1	5	2	16	3	1	1	1	1	1	1	»
3	Appingedam . . .	4 299	61	14.19	132	5	18	2	2	»	13	10	7	4	»	11	1	1	3	»	»
4	Baflo.	2 341	35	14.95	80	8	6	4	1	»	9	1	5	1	1	2	»	»	1	»	»
5	Bedum.	5 140	104	20.23	148	5	23	6	4	2	18	23	16	7	»	10	»	1	5	»	»
6	Beerta	4 242	91	21.45	128	6	24	25	9	1	11	3	6	6	»	7	1* 1	2	»	»	2
7	Bellingwolde . . .	4 391	101	23.00	138	6	17	21	12	6	8	6	18	7	»	7	»	»	5	»	»
8	Bierum.	3 746	59	15.75	114	9	9	10	4	»	9	7	6	5	»	6	1* 1	2	3	»	1
9	Delfzijl.	6 441	86	13.35	233	8	16	9	8	»	21	7	13	4	»	13	1	4	2	»	1
10	Eenrum	3 272	48	14.67	88	6	8	1	1	1	11	4	12	4	»	2	»	»	1	»	»
11	Ezinge	2 109	42	19.91	70	1	12	6	4	2	6	5	4	2	»	3	»	2	»	»	»
12	Finsterwolde . . .	2 904	59	20.32	103	6	12	10	5	»	9	7	5	5	»	3	»	»	7	»	»
13	Groningen	51 821	978	18.87	1593	74	177	95	61	30	201	103	163	74	13	94	4* 4	25	36	3	14
14	Grootegast	4 799	102	21.26	157	3	14	18	6	5	15	9	26	6	2	11	1* 3	1	5	»	1
15	Grijpskerk	3 727	49	13.15	80	2	9	4	»	4	8	10	6	6	1	2	»	1	3	»	1
16	Haren	3 780	69	18.25	110	4	11	9	5	»	16	6	16	2	1	8	»	»	3	»	»
17	Hoogezand	8 471	173	20.42	293	13	33	20	11	2	27	25	30	12	1	16	2	2	10	1	2
18	Hoogkerk.	1 645	18	10.94	41	»	4	»	»	1	6	1	4	2	»	4	»	»	1	»	1
19	Kantens	2 302	31	13.47	73	3	5	1	1	2	7	5	3	4	1	4	»	»	1	»	»
20	Kloosterburen . . .	2 105	24	11.4	57	3	3	»	2	1	4	4	6	1	»	3	»	»	1	»	»

ONINGEN IN 1887.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Geweldadige dood. Zelfmoord.* (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. Begrepen in de vorige kolommen.
9.	10.	11.	12.	13	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34	
»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	1	»	1	3	»	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	4	1	5	»	1	1	»	7	5	»	1	»	»	»	1	7	2	»	1*2	»	»	»
1*1	»	»	»	»	1	1	3	1	5	»	»	14	1	»	2	»	1	1*1	4	2	1	»	1	1	»	»
»	»	»	»	»	2	»	3	»	3	»	»	3	4	»	»	»	»	»	4	2	»	1	»	1	»	»
2*2	»	»	»	»	1	3	10	»	13	»	»	18	9	»	2	1	3	»	4	2	8	»	3	»	2	»
1*1	»	1	20	»	3	1	4	»	6	2	1	8	8	1	2	»	»	»	8	3	1	»	2	»	1	1
»	»	1	17	»	»	3	3	1	6	5	»	10	7	4	3	7	»	»	4	3	3	»	5	»	1	2
»	»	»	»	1	1	3	1	»	2	2	»	14	5	1	»	2	»	»	4	»	»	1	»	»	»	2
1*2	»	»	4	»	5	3	2	»	5	»	»	8	5	1	1	»	»	»	5	2	1	»	3	1	6	4
»	»	1	»	»	3	3	3	»	6	»	»	1	4	»	3	»	»	»	3	7	1	1	1*1	1	1	3
»	»	1	»	»	2	»	2	»	6	1	»	5	4	»	1	3	»	»	6	1	»	»	1*2	»	»	»
»	»	»	2	»	3	1	6	1	2	2	»	7	2	»	4	»	»	»	4	1	3	1	1	»	3	1
»	»	2	3	6	27	41	64	5	95	5	2	101	95	15	30	10	»	3*3	71	45	40	3	1*17	9	1*25	20
»	»	»	»	»	4	1	7	2	11	2	4	7	7	1	»	1	»	»	12	10	2	1	1*2	1	1	15
»	»	»	»	»	1	3	3	»	5	»	»	5	3	»	3	»	»	»	4	7	2	»	1*3	»	»	»
*1	»	»	»	»	1	1	6	»	6	1	»	14	10	»	3	»	»	»	1	2	1	1*1	»	»	5	2
»	»	»	6	»	4	7	9	1	16	»	6	16	17	5	3	»	»	»	13	4	1	»	2*5	3	8	4
»	»	»	»	»	1	»	»	»	4	»	»	2	3	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»
»	»	»	»	»	1	»	1	»	4	»	»	6	2	»	1	»	»	»	1	1	1	»	2	»	2	2
1	»	»	»	»	»	»	2	»	3	»	»	1	4	»	»	»	»	»	3	»	1	1	1	»	»	1

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.) 4.	Kanker. 5	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Typhus. Febris typhoidea. 7
21	Leek	5 123	98	19.13	136	6	12	4	8	7	24	13	17	7	1	12	1	2	2	»	[illegible]
22	Leens	4 131	77	18.64	110	10	4	7	7	3	11	12	14	9	»	5	»	2	1	»	»
23	Loppersum . . .	2 816	70	24.86	96	8	13	7	4	3	9	7	12	7	1	6	»	1	1	»	»
24	Marum.	4 082	68	16.66	112	13	7	10	5	»	14	6	9	4	»	12	»	1	3	»	»
25	Meeden.	1 667	32	19.20	36	6	4	»	1	2	9	1	5	4	1	2	»	»	»	»	1
26	Middelstum . . .	2 319	29	12 51	75	4	5	2	1	1	3	5	4	4	»	7	»	»	»	»	»
27	Midwolda	4 359	99	22.77	165	11	21	20	6	3	12	5	11	10	»	6	»	»	1	»	»
28	Muntendam . . .	3 113	66	21.08	100	4	12	13	4	3	14	6	7	3	»	2	»	2	2	»	2
29	Nieuwe-Pekela . .	5 048	68	13.47	126	7	9	12	6	2	10	5	12	5	»	5	1*1	1	1	1	1
30	Nieuwe-Schans . .	1 403	49	34.93	59	1	11	15	6	3	4	1	5	3	1	6	»	1	»	»	»
31	Nieuwolda . . .	2 361	41	17.37	71	6	11	9	2	»	4	2	3	4	»	6	»	»	»	»	[illegible]
32	Noordbroek . . .	2 543	33	12.98	60	3	5	4	1	»	5	4	8	3	»	2	»	»	2	»	»
33	Noorddijk	1 524	25	16.40	46	3	1	1	2	2	5	1	6	4	»	1	»	3	»	»	»
34	Oldehove	2 732	40	14 64	96	3	9	2	2	4	8	6	5	1	»	4	»	1	3	»	»
35	Oldekerk	1 270	25	19 69	34	1	5	»	2	1	5	2	6	3	»	5	»	1	»	»	»
36	Onstwedde . . .	8 429	156	18.51	309	23	28	14	9	1	24	13	25	19	»	32	1	3	6	2	1
37	Oude Pekela . . .	5 039	88	17.46	149	7	15	10	3	»	15	12	16	10	»	8	»	1	5	»	1
38	Sappemeer . . .	4 979	77	15.47	144	4	14	7	4	3	16	10	15	4	»	6	»	2	4	»	1
39	Scheemda	5 060	90	17.79	167	4	9	11	5	5	17	10	21	8	»	6	2	2	4	»	[illegible]
40	Slochteren . . .	10 004	170	16.99	309	20	28	20	19	3	16	14	35	15	»	19	1	»	7	»	»
41	Stedum.	2 337	33	14.12	79	1	7	1	3	1	7	3	7	3	»	8	1	»	2	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord.* (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34	
»	»	»	»	»	1	2	9	»	13	3	»	12	8	»	3	»	»	»	2	6	»	»	1*1	1	7	6
1*1	»	4	»	1	»	2	7	1	5	2	»	5	7	3	3	1	»	»	3	6	3	1	2	»	»	»
»	»	»	3	»	1	3	2	»	5	1	3	9	7	2	2	»	1	»	3	2	6	»	2	»	1	»
1*1	»	»	»	»	5	»	3	»	5	»	4	10	1	2	1	»	»	»	2	3	1	»	1	»	»	3
»	»	»	»	»	»	»	1	»	6	»	»	»	6	»	»	»	»	»	»	4	2	»	1	»	2	2
»	»	»	»	»	»	1	1	»	2	»	»	2	2	»	2	»	»	»	3	1	1	»	»	1	2	2
1	»	»	2	1	2	»	5	»	10	1	6	22	11	»	2	1	»	»	5	3	2	1	1	»	5	10
»	»	1	9	»	2	2	1	»	10	»	2	7	7	»	»	»	»	»	4	2	»	1	»	»	6	6
»	»	2	2	1	3	3	3	1	6	»	1	10	6	2	»	1	»	»	4	3	»	»	3	»	»	»
1	»	6	4	»	»	3	2	»	1	1	2	5	3	»	»	1	»	»	2	»	»	»	»	1	8	8
»	»	»	»	»	2	»	2	»	1	»	2	11	2	1	»	»	»	»	3	3	»	1*1	1	»	»	»
1	»	»	»	»	»	2	1	1	1	»	2	4	1	1	»	»	»	»	2	»	2	»	1	»	7	5
2	»	»	»	»	»	2	»	1	4	»	»	»	4	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	1	2	1
1	»	»	4	»	1	1	2	»	3	»	»	3	3	2	»	»	»	»	3	1	2	1	1*1	1	»	»
»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	6	5	2	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	»
1	»	6	»	»	5	5	4	1	14	»	»	13	5	»	»	»	2	2*2	15	7	2	1	»	2	3	»
2	»	1	»	»	6	4	4	»	6	1	»	5	13	»	1	1	»	»	9	11	»	2	»	»	»	»
»	»	»	1	»	1	6	2	»	10	»	»	11	6	»	1	»	»	»	6	8	1	»	»	1	6	1
»	»	»	1	3	2	1	2	1	9	2	»	6	15	1	3	1	2	»	7	3	2	1	3	»	1	7
2	»	»	»	2	12	9	13	1	10	»	2	22	14	1	3	6	»	1*1	6	3	4	1*1	2*4	1	6	10
»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	3	7	1	1	»	»	»	4	1	1	»	»	»	1	1

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
42	Ten Boer	5 109	86	16.83	169	9	14	10	4	3	13	13	13	7	4	7	»	2	2	»	»
43	Termunten	3 137	69	21.99	99	7	19	14	7	1	10	3	6	2	»	8	»	2	1	»	»
44	Uithuizen	3 300	39	11.82	128	3	11	4	1	»	5	4	7	4	1	6	»	»	3	»	
45	Uithuizermeden . .	3 309	81	20.72	128	7	18	9	3	8	12	6	16	2	1	9	1	»	2	»	2
46	Ulrum	3 624	70	19.32	107	5	12	2	5	4	14	6	18	4	1	5	»	1	4	»	»
47	Usquert.	1 802	26	14.43	53	1	2	3	4	»	2	9	2	3	»	3	»	»	2	»	»
48	Veendam	10 522	182	17.30	295	13	31	18	10	7	34	29	29	11	5	26	1*1	2	10	»	3
49	Vlagtwedde	5 046	98	19.42	175	14	19	11	10	1	17	13	9	4	1	7	1	2	1	»	3
50	Warffum	2 408	38	15 78	48	1	2	»	2	1	11	9	8	4	1	2	»	»	3	»	3
51	Wedde	2 651	62	23.39	86	3	9	22	6	»	7	3	9	3	»	7	»	»	»	1	»
52	Wildervank	8 839	205	23.19	273	16	32	42	20	5	26	17	38	9	»	19	1	3	6	2	3
53	Winschoten . . .	7 559	147	19.45	238	12	29	32	11	3	20	16	16	8	»	21	»	1	6	»	»
54	Winsum.	2 152	50	23.23	68	2	8	5	5	2	9	8	9	2	»	1	1	1	3	»	»
55	Zand ('t)	3 615	59	16.60	114	3	12	9	6	1	8	6	9	5	»	5	»	»	1	»	»
56	Zuidbroek.	2 579	36	13.96	74	3	9	1	»	2	7	9	4	1	»	3	»	2	1	»	»
57	Zuidhorn	2 847	37	13.00	83	3	7	3	»	»	6	5	8	5	1	2	»	»	2	»	»
	DE PROVINCIE	270 608	4 920	18.18	8 351	417	875	601	334	143	842	538	809	361	40	502	9* 26	82	182	11	49

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord.* (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18	19.	20.	21.	22	23.	24	25.	26.	27.	28.	29	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	1	»	»	»	1	8	1	15	»	1	3	8	1	3	»	»	»	6	3	1	»	1	1	4	2
1*1	»	»	»	»	6	1	1	»	4	»	2	17	»	»	1	»	1	»	5	»	3	3	»	6	»	»
»	»	»	»	»	3	»	3	»	4	»	»	5	3	1	2	»	»	»	»	1	1	»	»	1	1	»
1*2	»	»	»	»	4	»	4	»	7	7	»	14	11	1	»	»	»	1*1	3	1	3	»	»	»	»	1
»	»	»	2	1	1	1	5	1	4	»	»	7	9	1	1	»	3	»	4	6	6	»	1	1	»	»
»	»	»	»	»	»	3	3	»	2	»	»	4	2	»	»	»	»	»	1	1	1	»	2	»	»	»
»	»	4	1	2	1	9	10	»	14	»	»	21	18	1	7	»	1	»	10	8	5	»	1*4	2	4	2
»	»	»	6	2	6	1	»	»	12	»	»	17	3	2	1	1	»	»	4	5	3	»	3	»	3	8
»	»	»	»	»	»	1	3	»	4	»	»	5	6	»	1	»	»	»	»	2	2	2	2*2	»	»	1
»	»	»	21	»	1	2	»	»	3	2	2	6	6	»	»	»	2	»	3	»	»	»	1	»	2	5
»	»	17	1	2	11	10	13	2	8	1	3	17	9	3	3	2	3	»	25	11	6	»	1*2	4	»	4
»	»	»	23	1	7	3	6	1	10	»	»	19	11	2	3	1	2	»	6	3	2	»	1*2	»	5	1
»	»	2	»	1	2	2	4	1	2	»	»	6	6	»	3	»	»	»	4	3	1	1	»	2	»	»
1	»	»	»	»	1	1	3	»	3	»	»	8	8	»	1	6	1	»	7	3	1	»	»	1	3	7
»	»	»	»	1	»	2	3	»	3	»	»	7	1	»	1	»	»	1*1	3	»	1	»	1*1	2	1	
»	»	»	1	»	2	6	2	1	5	»	»	6	1	»	3	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»
17* 25	»	50	133	26	152	162	270	25	422	43	45	576	433	58	112	46	22	9*9	322	215	135	3* 26	15* 90	46	1* 136	150

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking 31 December 1886	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus ...
1	Aalo	3 467	89	25.67	99	9	16	9	5	2	15	12	17	4	1	6	3	»	1	1	»
2	Assen	8 856	161	18.18	270	14	22	15	9	3	38	18	32	10	1	15	»	4	6	1	»
3	Beilen	4 512	85	18.84	140	5	14	12	6	2	20	7	17	2	»	9	1	»	1	2	3
4	Borger	6 195	135	21.79	198	12	25	25	10	3	23	11	18	8	1	19	2	2	2	2	2
5	Coevorden	3 048	53	17.39	102	5	11	4	3	2	11	5	9	3	»	3	1	1	[illegible]	»	»
6	Dalen	2 515	38	15.11	82	3	6	5	1	3	11	4	4	1	»	1	3	1	1	»	»
7	Diever	1 902	32	16.82	54	1	3	3	1	»	6	7	9	2	»	5	»	»	»	»	»
8	Dwingelo . . .	2 094	35	16.71	74	2	6	2	3	»	8	6	7	1	»	3	1	»	»	»	»
9	Eelde	1 799	28	15.56	62	4	2	2	2	»	2	3	9	4	»	3	»	»	»	3	»
10	Emmen	12 378	209	16.89	505	23	41	33	12	5	28	33	29	5	1	20	10	2	5	1	»
11	Gasselte	2 267	32	14.12	74	2	4	2	4	»	6	3	9	2	»	1	»	»	1	»	[illegible]
12	Gieten	2 250	37	16.44	61	5	4	8	1	»	8	3	6	2	»	2	»	»	»	»	»
13	Havelte	3 136	62	19.77	88	6	7	9	3	»	10	8	15	4	»	4	3	1	1	2	»
14	Hoogeveen . . .	11 866	289	24.36	336	32	36	48	27	10	51	33	42	10	»	15	2	1	3	5	[illegible]
15	Meppel	8 825	243	27.54	304	13	47	45	17	13	41	17	38	12	1	39	2	5	3	»	[illegible]
16	Nijeveen	1 241	23	18.53	30	2	4	3	1	1	2	1	4	5	»	4	»	1	»	»	»
17	Norg	4 022	110	27.35	55	7	8	2	1	»	21	28	37	6	»	7	»	1	7	1	»
18	Odoorn	6 928	123	17.75	249	21	22	15	13	2	23	12	12	3	»	10	»	»	»	1	»
19	Oosterhesselen . .	1 329	28	21.07	34	3	1	5	3	»	6	5	3	2	»	1	»	»	1	1	1
20	Peize	1 591	20	12.57	56	2	2	4	1	»	1	4	4	2	»	2	»	»	1	1	»

E N T H E I N 1887.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN																										
Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten, (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Cronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Geweldadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zond geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23	24.	25.	26	27.	28.	29.	30	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	1	»	5	»	10	»	»	13	5	1	1	»	1	»	3	3	2	1	»	1	20	20
»	»	2	»	2	6	6	7	1	23	2	»	21	3	2	3	1	3	»	12	4	5	1	3*4	2	9	4
»	»	»	»	»	1	»	4	1	9	1	»	6	»	1	2	1	1	»	5	»	1	1*3	1	2	25	19
»	»	5	14	»	4	2	4	»	7	»	3	26	1	2	1	1	1	»	9	9	1	»	2	1	»	12
»	4	»	»	»	1	»	1	1	3	4	»	4	»	3	3	»	»	»	»	2	4	1	»	»	9	9
»	»	1	»	»	1	2	1	»	5	»	»	2	2	»	2	»	1	*1	1	1	»	»	»	»	9	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	»	»	3	4	3	1	»	»	»	1	2	2	»	1	»	2	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	1	»	5	»	»	2	»	»	»	2	»	2	»	»	»	13	13
1*1	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	5	»	»	»	»	»	»	3	1	3	»	»	»	2	2
»	»	1	»	1	3	5	7	1	32	3	2	37	8	2	»	»	5	1*1	9	3	3	2	2	2	17	1
»	»	1	3	»	»	3	4	»	2	»	2	2	5	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	3	3
»	»	2	1	»	»	1	3	»	3	»	»	3	»	1	»	1	1	»	3	1	1	2	»	1	5	5
»	»	»	»	»	2	4	3	2	6	»	»	3	6	»	1	1	1	»	3	2	1	»	»	»	10	9
»	»	»	»	2	8	3	5	1	30	3	7	42	18	4	4	»	2	»	20	4	4	2*7	1	»	58	57
»	»	4	1	»	7	3	6	»	26	14	»	48	7	2	7	2	»	»	36	1	8	»	1	1	1	»
»	»	1	»	»	1	1	»	»	2	»	»	3	1	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	5	5
»	»	»	»	1	1	6	5	»	16	1	»	22	20	1	2	»	»	»	1	1	4	1	1	»	4	3
»	»	7	»	»	2	2	»	1	1*9	1	1	15	4	1	»	»	2	»	13	3	4	3	1	2	20	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	2	2	1	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	11	9
»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	2	»	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	1	5	5

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1885.	Overleden in 1886 (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis Syphilis. * 3.	Absces, Ulcus, Gangraena, Pyaemia, Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht Scheurbuik * 6.	Typhus. Febris typhoides. 7.
21	Roden	2 707	57	21.06	72	15	14	3	3	»	4	4	13	1	»	2	»	3	1	»	»
22	Rolde	1 746	33	18.90	58	1	7	3	1	1	5	7	6	2	»	6	»	»	6	»	»
23	Ruinen	3 363	69	20.52	111	5	4	13	10	1	11	11	11	3	»	5	1	1	1	»	2
24	Ruinerwold . . .	2 272	49	21 57	73	3	10	10	4	1	5	5	9	2	»	4	2	»	5	»	»
25	Schoonebeek . . .	1 707	24	14.06	55	3	4	»	»	»	6	3	6	2	»	3	»	2	»	1	»
26	Sleen	2 916	60	20.5[illegible]	120	9	12	2	6	»	10	7	10	4	3	6	1	2	1	1	1
27	Smilde	5 135	105	20 45	176	7	19	14	4	3	16	22	15	5	1	8	»	3	8	1	1
28	Vledder	2 553	58	22 72	74	4	3	6	5	4	13	11	8	4	»	4	»	1	1	1	»
29	Vries	2 965	59	19.90	89	6	12	8	3	1	14	5	9	1	»	1	»	1	2	»	»
30	Westerbork . . .	2 610	46	17.62	80	3	8	3	2	2	7	9	11	1	»	4	1	1	1	2	1
31	Wijk (de)	2 411	46	19.08	63	3	2	7	1	5	8	8	12	»	»	3	1	»	2	»	»
32	Zuidlaren	2 153	28	13.01	58	3	7	1	1	»	7	4	4	1	»	3	2	1	»	»	»
33	Zuidwolde. . . .	3 395	65	19.15	83	7	12	6	3	3	16	6	10	2	»	1	»	4	»	»	»
34	Zweelo.	1 155	27	23.38	37	3	7	2	1	»	8	2	4	»	3	1	»	1	»	»	»
	DE PROVINCIE . .	127 309	2558	20.09	4022	243	402	329	167	67	461	324	449	116	12	220	36	39	62	27	21

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis).	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18).	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24).	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12	13.	14.	15.	16.	17.	18	19	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	1	1	2	»	»	1	»	»	7	2	»	»	»	»	»	6	»	1	2	[1]*1	»	12	12
»	»	»	»	»	1	»	1	»	3	»	4	4	2	»	»	»	»	»	1	»	»	»	[1]*1	»	2	»
»	»	5	»	»	1	1	6	»	8	2	»	5	2	»	1	1	[1]*3	»	4	»	»	»	»	»	12	12
»	»	»	»	»	3	2	2	»	5	3	»	14	1	»	»	»	2	»	1	1	1	»	»	»	»	2
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	1	»	»	2	»	»	»	1	1	»	2	»	»	5	»
»	»	»	»	1	2	1	3	»	5	1	»	6	1	2	»	»	1	»	»	1	»	[1]*1	[1]*1	»	10	11
»	»	»	»	1	2	10	5	»	13	4	1	5	3	1	1	»	2	»	6	1	7	»	[1]*1	2	11	12
»	»	5	»	»	»	1	2	»	[1]*10	1	»	11	5	»	»	»	»	»	6	2	1	»	»	»	3	3
»	»	1	»	»	1	1	3	»	7	1	»	8	6	»	2	»	»	»	3	»	1	1	1	»	13	13
»	»	1	1	»	1	3	1	»	5	»	»	4	»	»	2	»	1	»	2	»	1	»	1	»	10	10
»	»	»	»	»	4	2	»	»	5	1	»	12	1	1	»	4	»	»	2	»	»	»	[2]*2	»	3	3
»	»	»	»	»	»	1	1	1	1	»	»	9	»	»	»	»	»	[1]*1	2	1	»	1	»	»	1	»
[1]*1	»	1	»	»	1	2	1	1	6	»	»	1	2	»	»	1	»	»	2	3	1	»	[2]*2	»	28	28
»	»	»	»	»	1	2	1	»	4	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	3	»	»	1	»	4	4
[2]*2	4	37	20	9	56	68	82	10	[2]*274	45	20	352	112	28	38	13	[1*]27	[3]*3	163	52	59	[4]*29	[11*]25	15	342	300

STERFTE

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Gebrekkige ontwikkeling. 1.	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.) 2.	Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. * 3.	Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.) 4.	Kanker. 5.	Waterzucht. Scheurbuik. * 6.	Typhus. Febris typhoidea. 7.
1	Ambij	1 002	14	13.97	24	1	6	1	»	»	2	1	2	1	1	1	»	»	»	»	»
2	Amstenrade . . .	566	15	26 50	15	3	2	2	1	»	1	»	4	2	»	5	»	»	»	1	»
3	Arcen en Velden .	2 178	¹) 52	23.88	44	4	3	12	2	3	12	4	8	3	»	9	4	»	2	1	»
4	Baexem	726	9	12.40	13	»	1	2	»	»	2	1	2	1	»	1	»	»	»	»	»
5	Beegden	689	7	10.16	21	»	»	»	»	»	1	1	5	»	»	»	»	»	»	»	»
6	Beek	2 797	62	22.17	82	8	14	3	3	1	7	7	13	6	»	8	1	1	2	2	»
7	Beesel	2 016	¹) 37	18.35	61	7	6	5	»	1	5	6	5	1	»	3	»	»	»	»	»
8	Belfeld	595	16	26.89	33	»	6	1	»	1	4	3	1	»	»	3	»	»	1	»	»
9	Bemelen	369	7	22.65	12	»	3	2	»	»	»	1	1	»	»	1	»	»	»	»	»
10	Berg en Terblijt .	1 162	21	18.07	37	»	8	»	1	»	1	5	2	4	»	9	»	»	1	»	1
11	Bergen	4 817	86	17.85	156	6	13	7	5	2	14	8	25	6	»	21	»	»	3	8	»
12	Bingelrade . . .	438	11	25.11	5	»	1	2	1	»	3	1	2	1	»	1	»	»	»	2	»
13	Bocholtz	1 384	31	22.40	42	1	9	7	2	»	3	6	1	2	»	3	»	»	1	2	»
14	Borgharen. . . .	638	9	14.11	17	1	3	2	»	»	2	»	1	»	»	»	»		»	»	»
15	Born	1 628	34	20 88	58	»	9	4	2	»	6	2	10	1	»	5	»	»	1	»	»
16	Broekhuizen . . .	891	18	20.20	20	1	1	4	2	»	1	7	2	»	»	3	»	»	2	»	»
17	Broeksittard . . .	661	9	13.62	22	»	2	3	»	1	1	1	1	»	»	3	»	1	»	»	»
18	Brunssum	1 218	26	21.35	33	1	3	4	2	»	2	4	9	1	»	4	1	2	1	»	»
19	Buggenum . . .	731	15	20.52	20	2	4	»	2	»	2	3	2	»	»	1	2	»	»	»	»
20	Bunde	981	10	10.19	22	1	4	»	»	»	»	2	2	1	»	3	»	»	»	»	»

1) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

IBURG IN 1887.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN																										
…ussenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.* 9.	Pokken. 10.	Roodvonk. 11.	Mazelen. 12.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.) 13.	Stuipen. Trismus. Epilepsia. 14.	Apoplexia. 15	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.) 16.	Ruggemergslijden. (Paralysis.) 17.	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.* 18.	Croup. 19.	Kinkhoest. 20.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen. 21.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.) 22.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.) 23.	Organische hartgebreken. Aneurysma. 24.	Angina iphtherina. 25.	Diarrhoea. Dysenteria.* 26.	Cholera asiatica. Cholera nostras.* 27.	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen. 28.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.) 29.	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.) 30.	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.* 31.	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.) 32.	Verdrinken. Zelfmoord.* 33.	Onbekende oorzaak. Plotseling.* 34.	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen).
»	»	»	»	»	3	»	1	»	1	»	»	2	»	»	2	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	2	1	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	7	1	2	»	6	1	»	2	1	1	1	1	»	»	»	3	3	1	»	2	»	»
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	2	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	3	»	1	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	11	2	3	»	7	»	»	5	»	»	8	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	1	2	1	»	»	3	»	3	6	5	»	1	»	»	»	»	2	»	»	1*1	1	1	»
»	»	»	»	»	2	»	1	»	1	»	»	2	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	»	2	1
»	»	»	»	»	3	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	1	6	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	1	3	»	9	1	2	1	10	»	»	3	9	1	1	»	»	»	1	2	»	»	»	»	4	1
»	»	»	»	»	2	»	»	»	4	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	10	1	1	»	1	»	»	5	2	»	»	»	»	»	1	3	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	4	»	»	»	2	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	8	1	»	1	3	»	»	8	2	»	»	»	»	»	1	2	2	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	3	1	»	»	3	»	»	2	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	3	2	»	1	»	»	9	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	2	1	»	1	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoïdea
21	Cadier en Keer . .	705	12	17.02	23	»	6	2	»	»	2	1	»	1	»	2	»	»	»	»	[illegible]
22	Echt.	4 946	101	20.42	146	8	21	5	1	4	17	14	24	[illegible]	»	35	»	3	5	»	[illegible]
23	Elsloo	1 400	29	20.71	42	»	9	3	»	1	7	3	4	2	»	5	»	»	[illegible]	»	[illegible]
24	Eijgelshoven . . .	486	15	30.8	13	1	7	1	2	»	2	1	1	»	»	5	»	»	2	»	[illegible]
25	Eijsden.	2 228	[1]) 55	24.68	48	1	14	9	3	1	6	7	9	[illegible]	»	16	»	1	»	»	[illegible]
26	Geertruid (St) . .	925	19	20.54	37	»	7	1	»	1	4	2	2	2	»	»	»	»	»	»	[illegible]
27	Geleen	2 426	55	22.67	69	3	8	10	4	1	7	11	8	3	1	7	»	»	1	»	[illegible]
28	Gennep.	1 756	50	28.47	67	7	13	6	4	»	6	2	7	5	»	11	»	»	2	»	[illegible]
29	Geulle	1 020	[2]) 23	22.55	21	2	3	1	»	1	6	5	2	2	»	1	»	»	1	»	[illegible]
30	Grathem	1 134	27	23.8	30	1	3	2	4	1	4	3	7	2	»	8	»	»	1	»	[illegible]
31	Grevenbicht . . .	1 129	22	19.49	29	2	5	1	3	»	2	4	4	1	»	4	»	»	1	»	[illegible]
32	Gronsfeld	1 901	43	22.62	[illegible]	5	5	6	2	1	7	2	9	6	»	4	»	»	1	»	[illegible]
33	Grubbenvorst. . .	1 700	21	12.35	42	1	3	1	»	»	3	3	9	1	»	8	»	»	1	»	[illegible]
34	Gulpen	2 741	[2]) 63	22.98	68	4	10	7	2	»	10	4	21	4	»	17	»	2	»	1	[illegible]
35	Haelen	904	20	22.12	22	»	4	1	2	»	6	4	2	1	»	5	»	»	1	»	[illegible]
36	Heel en Panheel .	983	17	17.29	26	»	3	»	1	1	3	3	4	2	»	4	»	»	»	»	[illegible]
37	Heer.	1 560	41	26.28	71	4	17	3	2	»	4	3	6	2	»	9	»	»	1	»	[illegible]
38	Heerlen	5 746	140	24.36	158	9	43	11	5	2	17	15	25	13	2	35	»	»	5	7	[illegible]
39	Helden	3 874	59	15.23	119	5	8	8	2	»	10	11	9	6	»	11	»	»	2	1	[illegible]
40	Herten	1 056	12	11.3	[illegible]	2	2	1	1	»	2	1	2	1	»	3	1	»	»	»	[illegible]
41	Heijthuijsen . . .	2 088	33	15.80	38	2	3	5	»	»	8	7	7	1	»	4	2	»	»	2	[illegible]

1) Hieronder 2 van onbekenden leeftijd.

2) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overledenen op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 21.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoid …
42	Hoensbroek	1 243	18	14.42	43	»	3	5	»	»	1	1	6	2	»	6	»	»	»	3	»
43	Horn	1 267	18	14.21	35	2	»	1	»	»	5	3	4	3	»	3	»	»	2	»	»
44	Horst	3 985	80	20.08	121	5	9	14	4	2	14	16	13	3	1	7	»	1	4	»	»
45	Houthem	928	19	20.47	22	»	9	1	»	1	1	3	2	2	»	5	»	»	»	»	»
46	Hulsberg	1 369	21	15.34	34	3	5	1	1	»	2	2	4	3	»	6	»	»	2	»	»
47	Hunsel.	1 068	15	14.05	33	1	3	2	»	»	2	4	3	»	»	2	»	»	»	»	»
48	Itteren	484	15	30.99	17	»	2	2	2	»	1	3	2	3	»	1	»	»	»	1	»
49	Ittervoort	253	4	15.81	7	»	»	»	2	»	1	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»
50	Jabeek	423	8	18.91	5	1	»	»	»	»	2	»	5	»	»	1	»	»	»	»	»
51	Kerkrade	6 472	164	31.90	255	22	40	30	7	»	16	16	25	8	»	40	»	»	3	5	»
52	Kessel	1 519	21	13.82	30	3	2	3	2	»	3	2	2	4	»	10	»	»	»	»	»
53	Klimmen	1 200	26	21.67	46	3	8	1	1	2	1	2	4	4	»	5	»	»	1	»	»
54	Limbricht. . . .	1 400	18	12.86	36	2	4	1	1	»	1	3	5	1	»	2	»	1	2	»	»
55	Linne	1 030	24	23.30	33	5	6	1	»	1	5	3	3	»	»	4	»	»	»	»	»
56	Maasbracht . . .	1 514	27	17.83	44	7	3	»	1	»	3	4	8	1	1	4	»	1	»	»	»
57	Maasbree	5 367	97	18.07	150	12	16	11	7	2	13	10	21	5	2	30	»	1	3	2	»
58	Maasniel	2 209	27	12.22	59	2	5	2	3	1	3	5	5	1	»	5	1	»	»	»	»
59	Maastricht. . . .	31 031	[1])841	27.10	1134	54	238	163	31	13	102	82	113	44	3	199	5	17	24	6	3
60	Margraten. . . .	1 169	20	17.11	31	»	7	4	»	»	1	2	4	2	»	7	1	»	1	»	»
61	Meerloo	1 687	30	17.78	37	3	2	7	3	»	3	3	7	2	»	5	»	»	.	2	1
62	Meerssen	1 875	92	23.74	111	8	18	22	5	»	6	12	12	9	1	15	»	2	2	2	»

1) Hieronder 1 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Geweldadige dood. Zelfmoord.* (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskund ge behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	1	3	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	1	3	1	2	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»
»	»	»	2	»	»	2	4	»	11	»	»	3	3	1	3	»	»	»	2	»	3	2	»	»	26	16
»	»	»	»	»	6	»	»	»	1	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	1	»	1	»
»	»	»	»	»	2	1	1	»	1	»	»	2	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	1
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	5	2	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	2
»	»	»	»	»	4	»	»	»	2	»	·	1	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	4	3
»	»	»	»	»	1	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	»	»	»	»	1	1
»	»	»	1	1	40	7	11	»	8	»	2	6	5	»	2	»	»	»	»	2	2	1*2	1*3	»	2	2
»	»	»	2	»	1	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	3	1	»	1	2	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	5	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	1	2	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	4	4
»	»	»	»	»	2	»	»	»	5	»	2	2	2	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	1	»	»	3	»	1	2	1	»	1	»	»	»	1	2	1	»	1	»	»	»
»	»	»	2	1	4	»	3	»	11	1	3	4	3	»	2	4	»	»	2	2	1	2	1	1	»	»
»	»	»	»	»	2	»	3	»	1	1	»	5	4	»	1	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»
»	»	1	27	4	73	32	46	1	3*71	5	6	143	9	3	42	»	1*2	10* 10	12	11	6	2	6	7	1*10	1
»	»	»	»	»	2	3	»	»	»	»	1	4	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	4	1	»	»	2	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	7	6
»	»	»	21	»	10	6	1	»	4	»	5	7	»	1	2	»	1	»	1	1	2	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen,	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1-5 jaren.	5-14 jaren.	14-20 jaren.	20-50 jaren.	50-65 jaren.	65-80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abscess. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Schourbuik. *	7. Febris. Typhus typhoidea.
63	Melick en Herkenbosch.	1 713	27	15.76	69	3	3	4	»	1	5	5	4	2	»	5	»	»	»	»	»
64	Merkelbeek . . .	653	18	27.57	17	1	3	4	2	1	1	1	4	1	»	4	»	»	1	1	1
65	Mesch	256	8	31.25	10	»	5	2	»	»	»	»	»	1	»	5	»	»	»	»	»
66	Meijel	1 507	28	18.58	43	1	2	1	2	1	6	6	6	3	»	12	»	»	»	1	»
67	Mheer	942	12	12.74	23	»	2	3	1	»	2	2	2	»	»	1	»	»	»	1	»
68	Montfort	821	17	20.71	20	2	2	5	1	»	2	4	1	»	»	5	1	»	»	»	»
69	Mook en Middelaar.	1 312	26	19.82	44	»	2	3	»	»	7	7	4	3	»	3	1	1	2	»	»
70	Munstergeleen . .	743	9	12.11	16	1	3	»	»	»	1	1	2	1	»	1	»	»	»	»	»
71	Nederweert . . .	4 729	106	22.42	136	5	13	17	6	»	17	16	26	6	2	34	5	»	1	3	»
72	Neer.	1 584	25	15.78	42	4	2	6	»	»	3	2	7	1	»	4	»	»	»	»	»
73	Neeritter	718	11	15.32	23	»	2	»	2	»	2	1	2	2	»	2	»	»	1	»	»
74	Nieuwenhagen . .	1 183	32	27.05	47	3	9	4	1	1	6	2	6	»	»	7	»	2	»	2	»
75	Nieuwstad. . . .	774	11	14.21	23	2	»	»	»	1	1	1	2	4	»	3	»	»	»	1	»
76	Noorbeek	793	21	26.48	21	3	2	»	1	»	3	3	5	4	»	3	»	1	»	»	»
77	Nunhem	258	2	7.75	6	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
78	Nuth	1 183	31	26.20	32	2	3	3	1	1	7	2	10	2	»	10	»	»	»	1	2
79	Obbicht en Papenhoven	775	18	23.23	30	2	6	1	»	»	2	2	5	»	»	2	»	»	»	1	»
80	Odilienberg (St) .	1 028	14	13.62	26	1	3	1	1	»	3	2	3	»	»	3	»	»		»	»
81	Ohe en Laak. . .	509	4	7.86	13	1	1	»	»	»	1	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:																										
Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	Ruggemergslijden (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 21.)	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea Dysenteria.*	Cholera asiatica. Cholera nostras.*	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord.*	Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.)
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	4	3	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	6	4
»	»	»	»	»	6	»	»	»	»	»	1	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	1	»	1	»	6	»	»	2	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»
»	»	»	»	»	1	»	2	»	2	»	»	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	»	»	4	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	»	1	4	1	»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	3	3
»	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	9	2	»	»	13	»	»	5	10	2	»	1	»	»	1	5	»	1	1	2	4	1
»	»	»	4	»	»	»	»	»	1	»	»	2	7	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1* 1	1
»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	4	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	6	2	1	»	2	»	»	4	»	»	1	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	
»	»	»	»	»	2	2	»	»	2	»	»	1	1	»	2	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1* 3	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	2	1	»	»	2	»	»	6	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	2	»	1	1
»	»	»	»	»	5	2	»	1	2	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1* 3	»	»	2	1	»	1	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners	Levend geboren.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Watersucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoides.
82	Oirsbeek.	1 028	15	14 59	28	2	5	»	»	»	»	3	3	2	»	2	»	»	3	1	»
83	Ottersum	2 104	44	20.91	74	2	6	6	3	1	8	5	11	2	»	3	»	1	4	»	»
84	Oud-Valkenburg. .	685	17	24.82	9	2	4	»	»	»	3	2	5	1	»	3	»	»	»	»	»
85	Oud-Vroenhoven . .	1 632	23	14.09	48	2	8	»	»	»	4	4	5	»	»	5	»	»	1	»	»
86	Pieter (St.)	1 105	28	25.34	49	1	10	7	1	»	1	4	4	»	»	7	»	»	»	»	»
87	Posterholt.	1 424	28	19.66	51	3	4	2	2	»	5	5	6	1	»	5	1	»	1	1	»
88	Rijckholt	264	3	11.37	8	»	1	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»
89	Roermond.	11 618	226	19.45	357	22	56	27	9	8	31	18	45	10	1	44	1	2	4	»	1
90	Roggel	1 626	34	20.91	54	2	8	4	2	»	4	5	8	1	»	6	»	»	»	4	»
91	Roosteren	904	12	13.28	25	1	5	1	»	»	1	1	3	»	»	3	»	»	»	»	»
92	Schaesberg.	1 150	34	29.56	37	1	9	3	2	»	4	4	9	2	»	8	»	»	1	3	»
93	Schimmert.	1 348	20	14.84	37	1	7	»	1	1	2	»	4	4	»	8	»	»	»	»	»
94	Schinnen	2 044	45	22.02	55	6	7	3	1	»	8	7	10	3	»	6	1	1	1	»	»
95	Schin op Geulle . .	758	14	18.47	31	»	5	3	»	»	2	»	3	1	»	3	»	»	1	1	»
96	Schinveld	1 220	31	25.41	30	4	9	3	1	»	2	4	5	3	»	9	»	»	»	»	»
97	Sevenum	2 138	40	18.71	63	»	4	3	2	1	5	8	13	4	»	3	»	»	1	»	»
98	Simpelveld.	1 937	38	19.62	50	1	9	8	3	»	7	4	4	2	»	7	1	»	2	1	»
99	Sittard	5 685	106	18 65	171	2	36	10	»	3	11	9	29	6	3	25	»	1	2	4	»
100	Slenaken	574	10	17.42	10	2	1	»	»	»	1	4	2	»	»	1	»	»	»	»	»
101	Spaubeek	522	17	27.33	21	3	6	»	1	»	4	3	»	»	»	»	»	»	2	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *
102	Stein	1 926	53	27.52	64	6	10	5	3	1	4	8	12	4	1	3	1	»	2	»
103	Stevensweert. . . .	1 052	11	1046	25	1	3	2	»	»	»	3	»	2	»	5	»	»	»	»
104	Stramproij.	1 131	18	15.92	28	2	3	2	»	»	1	5	4	1	»	1	»	»	2	»
105	Susteren.	2 044	33	16.14	55	2	2	2	2	3	4	6	8	4	»	8	»	1	2	»
106	Swalmen	2 338	43	18.39	69	2	7	1	4	»	11	8	9	1	»	4	2	1	»	»
107	Tegelen.	3 100	69	22.26	106	4	14	8	2	3	19	11	6	2	»	10	»	1	1	1
108	Thorn.	1 609	26	16.16	45	»	2	»	2	1	4	6	4	7	»	5	1	»	»	»
109	Ubach over Worms en Rimburg. . .	1 547	21	16.24	54	3	8	3	1	2	»	2	2	»	1	4	»	»	»	»
110	Ulestraten.	780	20	25.64	19	3	4	2	1	»	2	»	6	2	»	5	»	»	»	»
111	Urmond.	1 208	23	19.04	29	»	3	3	2	»	2	5	6	2	»	6	»	»	»	3
112	Vaals.	4 799	108	22.50	149	6	36	7	3	4	7	11	27	7	»	15	1	2	2	1
113	Valkenburg	1 134	25	22.0[illegible]	35	2	7	5	»	1	1	2	4	3	»	5	»	»	1	1
114	Venlo	10 550	270	25.59	390	24	67	54	7	5	38	33	36	6	1	63	1	3	6	3
115	Venray	5 721	136	23.77	157	10	26	10	6	4	17	21	31	11	1	19	2	3	6	5
116	Vlodrop.	1 077	9	8.36	28	1	1	»	»	»	1	»	4	2	»	4	»	»	»	1
117	Voerendaal	1 918	30	15.64	54	2	9	4	»	1	2	4	3	5	»	7	»	»	»	6
118	Wanssum	743	14	18.84	20	»	3	2	»	1	1	1	3	3	»	4	»	»	»	»
119	Weert.	7 911	204	25.7[illegible]	208	21	26	32	5	2	28	30	50	1[illegible]	»	31	1	1	4	2
120	Wessem.	1 012	21	20.7[illegible]	19	2	6	1	»	»	1	1	9	1	»	5	»	»	»	»

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

9. [T]usschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa.*	10. Pokken.	11. Roodvonk.	12. Mazelen.	13. Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	14. Stuipen. Trismus. Epilepsia.	15. Apoplexia.	16. Hersenziekten. (Exc. kol. 15.)	17. Ruggemergslijden. (Paralysis.)	18. Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering.*	19. Croup.	20. Kinkhoest.	21. Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	22. Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.)	23. Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	24. Organische hartgebreken. Aneurysma.	25. Angina diphtherina.	26. Diarrhoea. Dysenteria.*	27. Cholera asiatica. Cholera nostras.*	28. Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	29. Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	30. Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	31. Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis.*	32. Gewelddadige dood. Zelfmoord.* (Exc. kol. 33.)	33. Verdrinken. Zelfmoord.*	34. Onbekende oorzaak. Plotseling.*	Zonder geneeskundige behandeling (Begrepen in de vorige kolommen.)
»	»	»	»	»	8	1	1	»	1	»	»	5	4	»	10	»	2	»	2	1	3	»	1	»	1	1
»	»	»	1	»	»	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	2	5	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	1*1	»	»	»
»	»	»	»	»	»	2	»	»	5	1	1	2	»	»	6	»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»
»	»	»	»	2	»	»	2	»	2	»	»	5	7	1	2	»	»	»	2	3	2	»	»	»	6	4
»	»	»	3	1	8	1	4	»	14	1	»	12	3	»	1	»	»	»	2	»	»	»	1	1	»	»
»	»	»	»	»	1	1	»	»	2	»	»	3	2	2	3	»	»	»	3	2	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	7	2	3	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	5	2	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	4	1	1	»	2	»	»	3	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	9	4	6	»	5	»	»	3	8	1	7	»	»	»	»	2	3	»	1	»	31	19
»	»	»	»	»	5	1	1	1	1	»	»	6	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	32	»	16	2	16	»	28	1	3	32	7	2	14	»	1	»	1	5	3	1	2	»	1	1
»	»	»	»	»	20	8	3	1	15	1	1	14	8	»	2	»	»	»	6	9	»	2	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	6	2	1	»	»	»	»	3	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1
»	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	3
»	»	»	»	»	34	21	2	»	12	»	3	31	11	»	6	2	»	»	6	3	3	5	2	1	2	2
»	»	»	»	»	2	3	»	»	2	»	1	2	1	1	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea
121	Wittem	3 964	74	18.67	100	4	20	7	5	3	8	7	17	3	»	11	»	1	»	2	3
122	Wijlre	1 737	33	19.00	52	1	7	5	»	2	5	5	6	2	»	5	»	»	2	2	»
123	Wijnandsrade . .	565	10	17.70	11	»	1	»	»	»	»	3	5	1	»	2	»	»	1	»	»
	DE PROVINCIE . .	254 846	[1])5387	21.14	7 735	410	1201	705	221	98	717	665	1019	344	22	1112	38	56	139	101	13

1) Hieronder 7 van onbekenden leeftijd.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. *	Pokken.	Roodvonk.	Mazelen.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.)	Stuipen. Trismus. Epilepsia.	Apoplexia.	Hersenziekten, (Exc. kol. 15)	Ruggemergslijden. (Paralysis.)	Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. *	Croup.	Kinkhoest.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen.	Cronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc. kol. 24.)	Organische hartgebreken. Aneurysma.	Angina diphtherina.	Diarrhoea. Dysenteria. *	Cholera asiatica. Cholera nostras. *	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.)	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.)	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. *	Geweldadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.)	Verdrinken. Zelfmoord. *	Onbekende oorzaak. Plotseling. *	Zond geneeskundige behandeling. (Begrepen in de vorige kolommen.
9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	
»	»	»	1	»	10	2	3	»	1* 2	»	7	11	2	»	3	1	»	»	1	4	2	1	2	»	1	1
»	»	»	1	»	4	1	»	»	4	»	1	5	1	»	1	»	»	»	»	1	1	»	»	1	2	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	2	2
»	»	2	141	17	541	196	192	14	8* 474	17	66	669	229	43	224	12	1* 6	13* 13	77	136	86	3* 32	3* 46	1* 38	4* 218	133

RECA

Volgnummer.	GEMEENTEN.	Werkelijke bevolking op 31 December 1886.	Overleden in 1887. (met levenloos aangegevenen.)	Overleden op 1000 inwoners.	Levend geborenen.	Levenloos aangegeven.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: minder dan 1 jaar.	1–5 jaren.	5–14 jaren.	14–20 jaren.	20–50 jaren.	50–65 jaren.	65–80 jaren.	boven 80 jaren.	Onbekend.	1. Gebrekkige ontwikkeling.	2. Lichaamszwakte. Tering. (Exc. kol. 18.)	3. Klierziekte. Rhachitis. Syphilis. *	4. Abscos. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. kol. 31.)	5. Kanker.	6. Waterzucht. Scheurbuik. *	7. Typhus. Febris typhoidea.
1	Noordbrabant. .	500 315	11 676	23.34	16 056	963	3068	1294	437	236	1516	1334	2086	742	»	22	2031	4* 102	124	325	135	49
2	Gelderland . . .	502 049	10 237	20.39	15 932	912	2038	1114	473	233	1568	1281	1897	717	4	91	1574	2* 99	77	300	6* 120	55
3	Zuidholland. . .	911 534	21 294	23.36	34 775	1633	7021	2701	817	460	273[illegible]	2042	2765	1112	4	209	3628	8* 397	108	622	12* 128	[illegible]
4	Noordholland. .	786 116	17 338	22.05	28 214	1492	4842	2305	648	368	2639	1941	2325	762	16	43	2219	36* 298	130	521	1* 94	104
5	Zeeland.	198 567	3 874	19.51	6 756	311	1041	357	190	84	520	461	674	235	1	134	472	1* 75	40	122	2* 50	25
6	Utrecht	212 454	4 668	21.97	7 735	389	1320	530	184	97	609	510	751	278	»	53	594	1* 57	36	176	2* 36	24
7	Friesland	335 597	6 302	18.78	10 179	465	1220	774	403	154	1031	737	1077	441	»	52	1026	96	77	228	5* 113	55
8	Overijssel	291 462	6 588	22.60	9 402	514	1216	917	412	182	1116	787	1114	329	1	37	884	111	106	210	37	64
9	Groningen. . . .	270 608	4 920	18.18	8 351	417	875	601	334	143	842	538	809	361	»	40	502	9* 26	82	182	11	49
10	Drenthe	127 309	2 558	20.09	4 022	243	402	329	167	67	461	324	449	116	»	12	220	36	39	62	27	21
11	Limburg.	254 846	5 387	21.14	7 735	410	1201	705	221	98	717	665	1019	344	7	22	1112	38	56	139	101	13
	HET RIJK . .	4 390 857	94 842	21.60	149157	7749	24244	11627	4286	2122	13758	10620	14966	5437	33	715	14262	61* 1335	935	2887	28* 850	568

[...]ULATIE.

OVERLEDEN TEN GEVOLGE VAN:

Tusschenpoozende koorts. Febr. int. perniciosa. * 9.	Pokken. 10.	Roodvonk. 11	Mazelen. 12.	Huidziekten. (Exc. kol. 10, 11 en 12.) 13	Stuipen. Trismus. Epilepsia 14.	Apoplexia. 15.	Hersenziekten. (Exc. kol. 15.) 16.	Ruggemergslijden. (Paralysis.) 17.	Keel en longtering. Bloedspuwing. Suikertering. * 18.	Croup. 19.	Kinkhoest. 20.	Acute ziekten der ademhalingswerktuigen. 21	Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen. (Exc. kol. 18.) 22.	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis. (Exc kol. 24.) 23.	Organische hartgebreken. Aneurysma. 24.	Angina diphtherina. 25.	Diarrhoea. Dysenteria. * 26.	Cholera asiatica. Cholera nostras. * 27.	Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen. 28.	Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen. (Exc. kol. 5.) 29.	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. kol. 5.) 30.	Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis. * 31.	Gewelddadige dood. Zelfmoord. * (Exc. kol. 33.) 32.	Verdrinken. Zelfmoord. * 33.	Onbekende oorzaak. Plotseling. * 34	Zonder geneeskundige behandeling. Begrepen in de vorige kolommen.)
4* 6	10	8	97	32	783	496	333	46	11* 821	188	92	1499	529	96	253	81	3* 164	4* 4	825	238	162	42* 74	18* 96	3* 77	10* 868	515
5* 10	»	13	173	41	426	386	382	39	13* 942	133	78	991	784	109	349	52	2* 85	5* 5	538	253	205	15* 77	23* 118	4* 75	9* 687	651
20* 52	»	132	301	72	1077	751	1087	76	27* 1550	215	270	2101	1340	201	547	94	6* 729	28* 28	1372	701	476	21* 86	50* 218	2* 212	48* 556	269
26* 65	4	35	297	59	976	699	984	60	1586	265	151	2323	610	164	486	210	7* 161	6* 6	1200	535	542	53* 95	21* 206	1* 198	4* 395	748
12* 41	»	1	40	7	84	159	167	14	293	62	20	488	165	51	98	38	247	1* 1	147	75	97	6* 23	15* 39	4* 20	14* 212	333
1* 8	»	47	39	26	130	192	219	19	6* 326	61	36	459	309	49	178	44	1* 114	4* 4	471	130	96	4* 25	9* 42	56	6* 195	227
12* 33	»	37	143	23	173	245	320	24	540	153	99	706	383	79	127	44	4 51	3* 3	142	139	151	18* 66	27* 54	1* 56	21* 349	454
5* 8	»	66	157	21	295	193	261	29	13* 6 7	148	96	900	293	72	165	55	1* 71	8* 8	365	86	124	22* 57	25* 60	2* 39	327	717
17* 25	»	50	133	26	152	162	270	25	422	43	45	576	433	58	112	46	22	9* 9	322	215	135	3* 26	18* 90	46	1* 136	150
2* 2	4	37	20	9	56	68	82	10	2* 274	45	20	352	112	28	38	13	1* 27	3* 3	163	52	59	4* 29	11* 25	15	342	300
»	»	2	141	17	541	196	192	14	8* 474	17	66	669	229	43	224	12	1* 6	13* 13	77	136	86	3* 32	3* 46	1* 38	4* 218	133
22* 250	18	428	1541	333	4693	3547	4297	356	80* 7925	1330	973	11064	5187	950	2577	689	26* 1677	84* 84	5622	2560	2133	191* 590	220* 994	18* 832	117* 4285	4497

I.

Verklaring der teekens	*Aantal overledenen op 1000 inw.*	*Noordbrab*
	27	
	26	
1883 ——	25	
1884 ——	24	
1885 ——	23	
1886 ——	22	
1887 ——	21	
	20	
	19	
	18	
	Aantal overledenen op 1000 inw.	*Noordbrab*

I.

Aantal overledenen op 1000 inw.
Voordbrab
27
26
25
24
23
22
21
20
19
18
Verklaring der teekens
1883
1884
1885
1886
1887
Aantal overledenen op 1000 inw.
Voordbrab

II.

Ve
der

1883

1884

1885

1886

1887

STERFTE IN 1887

NAAR

DEN LEEFTIJD EN DE OORZAKEN VAN DEN DOOD

IN EENIGE DER

VOORNAAMSTE STEDEN DES RIJKS.

20

…P ZOOM in 1887.

…-7… …en.	boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken…
V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	9	8	17	
»	»	»	»	»	1	»	1	1
8	7	4	»	»	29	22	51	2
»	»	»	»	»	»	»	»	3
»	»	»	»	»	1	1	2	4
»	»	1	»	»	2	4	6	5
»	»	»	»	»	1	»	1	6
»	»	»	»	»	»	1	1	7
»	»	»	»	»	1	»	1	8
»	»	»	»	»	»	1	1	9
»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	»	»	»	»	»	»	»	12
»	»	»	»	»	1	»	1	13
»	»	»	»	»	7	5	12	14
3	1	1	»	»	6	6	12	15
1	»	»	»	»	4	1	5	16
»	»	»	»	»	»	»	»	17
1	»	»	»	»	6	5	11	18
»	»	»	»	»	4	1	5	19
»	»	»	»	»	»	»	»	20
1	»	»	»	»	14	12	26	21
1	»	1	»	»	4	3	7	22
»	»	»	»	»	2	»	2	23
»	»	»	»	»	2	»	2	24
»	»	»	»	»	1	3	4	25
»	»	»	»	»	3	5	8	26
»	»	»	»	»	*1	»	*1	27
»	»	»	»	»	14	6	20	28
1	»	»	»	»	2	3	5	29
»	»	»	»	»	1	2	3	30
»	»	»	»	»	»	»	»	31
»	»	»	»	»	1	»	1	32
»	»	»	»	»	»	1	1	33
»	1	1	»	»	6	[1]*5	[1]*11	34
16	9	8	»	»	123	95	218	
»	1	1	»	»	6	4	10	35

Sterfte in de gemeente BREDA in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	28	20	48	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
16	18	2	2	»	»	»	»	1	1	2	2	6	19	5	11	»	»	32	53	85	2
3	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	2	5	3
»	2	»	»	»	»	»	»	1	2	1	»	1	1	»	»	»	»	3	5	8	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	6	»	1	1	1	»	»	1	11	12	5
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	»	»	2	2	4	6
»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	7
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1	2	13
25	9	5	2	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	32	12	44	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	5	1	6	2	2	»	»	6	13	19	15
7	1	5	3	3	2	»	»	3	»	»	»	2	1	»	2	»	»	20	9	29	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	3	3	17
»	»	»	1	»	1	»	4	15	7	3	2	1	»	»	»	»	»	19	15	34	18
1	»	12	8	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	15	10	25	19
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	20
8	4	10	9	1	4	»	»	11	4	4	1	6	10	2	2	»	»	42	34	76	21
»	»	1	»	1	»	»	»	»	1	5	4	4	7	1	2	»	»	12	14	26	22
»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	1	1	»	»	2	»	»	3	4	7	22
»	2	»	»	1	1	»	1	1	1	1	1	»	1	»	1	»	»	3	8	11	24
»	1	2	3	1	5	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	4	10	14	25
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
35	25	3	6	2	1	»	»	»	3	1	1	»	»	»	»	»	»	41	36	77	28
»	1	»	»	»	»	»	»	3	2	»	2	2	4	2	1	»	»	7	10	17	29
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	»	»	1	2	»	»	»	5	4	9	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	[2]*4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	[2]*4	[2]*4	31
»	»	1	»	[1]*1	»	»	»	»	»	2	1	[1]*1	»	»	»	»	»	[2]*5	1	[2]*6	32
»	»	»	»	»	»	1	»	[2]*5	»	1	»	»	1	»	»	»	»	[2]*7	1	[2]*8	33
3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	4	2	6	34
100	65	42	35	13	17	3	5	45	33	28	26	25	58	15	25	»	»	299	284	583	
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	35

Sterfte in de gemeente 'SHERTOGENBOSCH in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																On-bekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	21	20	41	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
21	20	2	2	»	3	»	»	1	2	5	6	20	22	9	17	»	»	58	72	130	
»	»	2	1	1	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	2	6	
»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	1	»	»	2	3	5	
»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	3	1	6	»	»	»	»	6	10	16	
»	1	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	4	4	
»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	2	»	2	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	
23	18	2	4	»	»	»	»	3	»	1	2	»	»	»	»	»	»	29	24	53	
»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	3	6	6	7	2	4	»	»	13	19	32	
8	10	2	9	2	»	»	3	1	1	1	1	»	3	1	»	»	»	15	27	42	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	
»	2	»	»	2	»	3	1	23	18	5	4	1	»	»	»	»	»	34	25	59	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	
12	12	15	10	1	1	»	1	8	3	3	4	9	6	»	1	»	»	48	38	86	
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	3	2	1	»	»	»	»	»	5	2	7	
»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	1	1	3	»	»	»	»	»	7	1	8	
1	2	»	»	1	»	»	1	2	»	4	6	3	9	»	2	»	»	11	20	31	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
3	»	1	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*5	»	1* 5	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
47	31	5	4	»	»	»	»	2	7	»	2	1	»	»	»	»	»	55	44	99	
»	»	»	»	1	2	»	»	1	3	4	»	»	»	»	»	»	»	6	5	11	
1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	1	»	»	»	»	3	2	5	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	4	1	»	»	»	»	»	1* 1	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	2*3	4	2* 7	
»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	
4	3	1	»	»	»	»	»	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	7	4	11	
122	104	32	31	10	8	4	6	55	41	37	40	46	55	12	25	»	»	339	330	669	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	35

Sterfte in de gemeente TILBURG in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	43	23	66	
1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	3	1
19	8	1	»	1	1	»	»	1	1	1	1	11	13	10	11	»	»	44	35	79	2
2	1	1	2	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	4	8	3
»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	1	»	1	»	»	»	»	2	3	5	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	6	»	4	3	1	1	»	»	11	7	18	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	1	2	6
»	»	»	»	»	»	»	»	4	1	1	»	1	1	»	»	»	»	6	2	8	7
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	1* 1	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
8	2	10	11	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	18	16	34	12
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	2	13
19	17	2	11	»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	21	31	52	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	4	2	5	10	3	1	»	»	12	14	26	15
4	2	3	2	1	3	»	1	1	»	1	2	»	»	»	»	»	»	10	10	20	16
»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	1	3	4	17
»	»	»	»	1	»	4	2	9	10	2	1	2	»	»	»	»	»	18	13	31	18
1	2	22	16	6	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	29	21	50	19
1	4	4	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	6	11	20
19	8	25	26	4	5	»	»	7	1	7	2	7	4	»	»	»	»	69	46	115	21
»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	9	4	9	7	1	»	»	»	22	14	36	22
»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	2	2	4	23
1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	3	3	»	»	»	»	»	6	4	10	24
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	25
5	2	2	4	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	8	6	14	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
16	17	4	4	1	»	»	»	2	4	3	1	3	2	»	»	»	»	29	28	57	28
»	»	1	1	»	»	»	»	»	4	1	3	»	1	»	1	»	»	2	10	12	29
2	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	»	4	1	»	»	»	»	8	3	11	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3*4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3* 4	3* 4	31
»	»	1	»	1	»	»	»	2*4	»	1*2	1	»	»	»	»	»	»	3* 8	1	3* 9	32
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	33
11	12	4	7	1	»	»	»	1	1	»	»	»	1	»	»	»	»	17	21	38	34
109	78	81	87	16	19	7	5	34	39	43	24	52	44	15	14	»	»	400	333	733	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	35

Sterfte in de gemeente ARNHEM in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																On-bekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	31	31	62	
2	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	4	6	1
33	39	7	1	»	»	»	»	1	»	4	»	13	28	9	14	»	»	67	82	149	2
2	»	1	4	1*1	1	»	»	1*1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	2*5	6	2*11	3
»	»	»	»	»	»	»	»	2	3	»	»	»	»	1	»	»	»	3	3	6	4
»	»	»	»	»	»	»	»	2	5	4	10	5	7	»	1	»	»	11	23	34	5
»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	2	»	»	»	»	1	3	4	6
»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	»	1	»	»	»	»	»	»	1	4	5	7
1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	13
16	12	2	1	»	2	»	»	1	2	1	»	»	»	»	»	»	»	20	17	37	14
»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	5	4	11	6	5	»	»	»	24	14	38	15
9	4	6	9	4	2	1	»	6	1	2	2	2	2	»	»	»	»	0	20	50	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	17
»	»	2	1	1	3	3	9	52	37	13	1*11	1*4	1	»	»	»	»	1*75	1*62	2*137	18
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	19
6	6	5	11	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11	17	28	20
11	12	11	8	1	2	1	»	10	10	11	6	1	»	»	»	»	»	46	38	84	21
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	11	10	18	11	3	7	»	»	33	29	62	22
»	»	»	»	»	1	»	1	3	3	5	2	4	2	»	»	»	»	12	9	21	23
»	2	»	»	»	»	»	1	4	3	9	3	6	12	1	4	»	»	20	25	45	24
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	25
3	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	4	4	8	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
40	37	6	3	1	»	»	»	3	6	1	»	1	»	»	»	»	»	52	46	98	28
»	»	»	»	»	»	»	»	2	6	1	»	3	4	2	1	»	»	8	11	19	29
2	1	1	»	2	1	»	»	4	8	7	2	3	3	1	2	»	»	20	17	37	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*8	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*8	1*8	31
»	»	»	1	»	»	»	»	6	1*1	2*3	»	2	»	»	»	»	»	2*11	1*2	3*13	32
»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	33
15	8	2	2	»	1	»	1	1	2	»	1	2	2	1	2	»	»	21	19	40	34
140	128	44	42	11	15	5	12	106	101	80	53	75	81	23	34	»	»	515	497	1012	
16	9	2	1	»	1	»	»	1	»	»	1	3	2	1	»	»	»	23	14	37	35

Sterfte in de gemeente NIJMEGEN in 1887.

van den dood.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	35	15	50	
1	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	1
2	38	22	10	9	4	3	1	»	7	6	11	10	28	20	12	23	»	»	111	93	204	2
3	2	3	1	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	4	5	9	3
4	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	4
5	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	3	»	1	1	»	»	»	»	5	3	8	5
6	»	»	»	»	1	»	»	»	2	»	»	1	2	1	»	»	»	»	5	2	7	6
7	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7
8	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	1	8
9	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
10	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
11	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
12	»	1	5	3	5	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	6	16	12
13	»	»	»	·	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	13
14	19	23	3	3	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	22	28	50	14
15	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	2	6	5	1	1	»	»	10	8	18	15
16	3	1	1	2	2	2	1	»	3	3	1	1	2	2	»	»	»	»	13	11	24	16
17	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	»	4	»	4	17
18	»	»	»	»	»	1	4	1	9	12	1* 3	3	3	2	»	»	»	»	1* 19	19	1* 38	18
19	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	19
20	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	20
21	22	20	23	19	2	4	1	1	8	4	6	1	1	»	»	»	»	»	63	49	112	21
22	»	»	3	»	»	»	»	»	1	4	2	1	10	11	4	1	»	»	20	1,	37	22
23	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	»	1	»	»	»	»	»	4	4	23
24	»	»	»	»	»	»	»	1	3	»	4	4	5	3	»	»	»	»	12	8	20	24
25	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	25
26	3	3	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	3	8	26
27	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
28	20	16	1	5	»	»	»	1	5	1	1	»	»	1	»	»	»	»	27	24	51	28
29	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	»	7	2	»	»	»	»	8	4	12	29
30	1	·	2	»	1	»	»	»	1	»	»	2	1	1	»	»	»	»	6	3	9	30
31	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	31
32	1	»	»	2	»	1	1	»	2	»	2	»	»	»	»	»	»	»	6	3	9	32
33	»	»	»	»	1	»	2	1	3	»	1	»	»	»	»	»	»	»	7	1	8	33
34	10	7	4	2	1	»	»	»	4	2	3	1	4	8	1	3	»	»	27	23	59	34
	121	97	56	48	20	17	10	5	50	38	43	28	72	58	18	28	»	»	425	334	759	
35	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	35

Sterfte in de gemeente ZUTPHEN in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	15	14	29	
2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	1
10	13	4	1	»	»	»	»	»	1	1	1	7	5	4	4	»	»	26	25	51	[illegible]
»	1	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	4	[illegible]
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	»	»	»	»	»	2	1	3	[illegible]
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	»	2	5	1	1	»	»	6	9	15	[illegible]
»	»	»	1* 1	»	1* 1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2* 3	2* 3	[illegible]
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	[illegible]
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	»	»	»	»	»	2	1	3	[illegible]
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	[illegible]
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	1	2	3	13
22	4	3	1	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	27	7	34	14
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	4	5	2	5	1	2	»	»	8	12	20	15
3	3	1	2	1	1	»	»	3	1	4	1	1	2	»	»	»	»	13	10	23	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	17
»	»	»	»	1	1	1	»	18	10	1*6	3	1	»	»	»	»	»	1*27	14	1* 41	18
»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	4	19
2	1	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	4	6	20
9	3	11	5	2	»	»	»	3	2	5	2	»	»	»	»	»	»	30	12	42	21
»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	1	3	7	9	1	2	»	»	11	15	26	22
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	2	23
»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	2	»	3	»	»	»	»	3	5	8	24
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25
2	3	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	3	7	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
7	7	2	»	»	»	»	»	3	5	2	»	1	»	»	»	»	»	15	12	27	28
»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	»	1	2	4	»	1	»	»	5	7	12	29
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	1	2	30
»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 5	1* 5	31
»	»	2	»	»	»	»	»	1* 2	»	1*3	»	»	1	1	»	»	»	2*8	1	2* 9	32
»	»	»	»	1	»	»	1	1	1	2	»	»	»	»	»	»	»	4	2	6	33
3	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	4	2	6	34
61	38	30	15	5	3	1	3	42	34	32	22	26	36	9	10	»	»	221	175	396	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	35

Sterfte in de gemeente DELFT in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	19	14	33	
3	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	2	5	1
29	23	»	2	»	1	»	»	»	2	»	2	7	9	8	7	»	»	44	46	90	2
7	2	3	1	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11	5	16	3
»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	4	3	5	1	1	»	»	6	11	17	5
»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	1	»	»	»	1* 4	1* 4	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	1	1	2	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	8
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
1	»	3	2	4	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	3	11	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	13
15	13	2	1	»	»	»	1	2	1	»	1	»	»	»	»	»	»	19	17	36	14
»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	2	4	10	13	3	3	»	»	16	22	38	15
3	5	9	6	3	2	»	1	7	3	4	1	1	4	»	1	»	»	27	23	50	16
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	17
»	»	»	»	»	6	2	3	25	18	9	3	1* 1	»	»	»	»	»	1* 37	30	1* 67	18
»	»	2	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	4	19
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	20
18	9	13	12	2	2	1	»	7	3	3	2	1	»	»	1	»	»	45	29	74	21
»	»	»	1	»	»	»	»	1	2	3	6	15	13	8	7	»	»	27	29	56	22
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	1	3	4	23
»	1	»	»	»	»	»	»	1	3	4	»	3	3	1	»	»	»	9	7	16	24
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25
8	12	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	8	14	22	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	1* 1	»	1* 1	27
24	27	»	5	1	»	»	»	»	1	1	1	1	3	»	»	»	»	27	37	64	28
12	5	2	»	1	»	»	1	2	»	»	4	3	3	»	»	»	»	20	13	33	29
»	1	1	»	1	2	1	»	»	3	3	1	»	3	2	»	»	»	8	10	18	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 3	1* 3	31
»	»	1	»	1	1	»	»	4* 5	1	»	»	»	1	1	»	»	»	4* 8	3	4* 11	32
»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»	5	1	6	33
2* 3	1* 3	[1] 1	»	»	»	»	»	3	1* 1	2	2	»	1	»	1	»	»	3* 9	2* 8	5* 17	34
123	104	38	34	18	17	4	7	57	44	36	33	47	62	25	23	»	»	367	338	705	
1	2	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	35

Sterfte in de gemeente DORDRECHT in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																On-bekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25	27	52	
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	
39	37	2	6	»	»	1	»	2	2	2	2	7	8	10	13	»	»	63	68	131	
3	3	1	2	1	1	1	»	»	»	»	1*1	»	1*1	»	»	»	»	6	2*8	2*14	
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	1	»	»	»	3	1	4	
»	»	»	»	»	»	»	»	2	4	4	2	1	2	»	»	»	»	7	8	15	
»	»	1*1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	1*1	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	1	2	»	»	1	»	1	1	»	1	1	»	1	»	»	»	»	4	5	9	
»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	1*1	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	1	2	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	4	6	
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	
12	6	5	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	17	11	28	
»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	2	7	11	7	4	6	»	»	19	21	40	
14	7	9	8	4	5	1	1	6	2	7	3	»	1	2	»	»	»	43	27	70	
»	»	»	»	1	»	1	1	1	1	1	»	1	1	»	»	»	»	5	3	8	
»	»	»	1	1	3	7	6	25	17	5	2	»	1*1	»	»	»	»	38	1*30	1*68	
»	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	3	
2	3	3	4	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	7	13	
11	10	9	16	1	2	1	»	6	4	5	1	»	»	»	»	»	»	33	33	66	
»	»	»	2	»	»	»	»	4	»	5	7	21	14	2	3	»	»	32	26	58	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	2	1	3	»	1	»	»	3	7	10	
1	»	»	»	»	»	»	»	3	5	5	5	1	8	»	»	»	»	10	18	28	
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	
7	6	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	6	16	
»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	1*1	
4	4	2	»	»	1	»	»	4	6	»	»	»	1	»	»	»	»	10	12	22	
1	1	»	»	»	2	»	»	2	»	3	2	3	2	»	»	»	»	9	7	16	
3	1	»	2	1	»	»	»	2	3	2	2	2	5	1	1	»	»	11	14	25	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*3	1*3	
»	»	»	»	2	»	»	»	1*2	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1*5	»	1*5	
»	»	»	»	1	»	»	»	4	»	3	»	1	»	»	»	»	»	9	»	9	
1*7	1* 3	»	»	»	»	»	»	»	1	2	1*3	»	1*3	»	»	»	»	1*9	3*10	4*19	
104	86	40	51	13	16	13	9	67	50	50	40	50	59	20	24	»	»	382	362	744	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	

Sterfte in de gemeente GORINCHEM in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9	9	18	
1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	1
19	25	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	2	4	»	»	22	34	56	2
6	4	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	7	6	13	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	4
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1	2	4	»	»	»	»	4	5	9	5
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	6
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	7
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	11
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	12
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	13
3	5	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	6	12	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	3	3	2	2	»	»	6	6	12	15
7	3	2	2	1	»	»	»	2	»	»	»	2	»	»	»	»	»	14	5	19	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17
»	»	»	»	»	1	1	3	5	9	1	1	»	»	»	»	»	»	7	14	21	18
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	19
»	1	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	3	5	20
8	6	2	4	»	»	»	»	1	»	1	»	»	1	»	»	»	»	12	11	23	21
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	2	1	2	8	1	»	»	»	5	10	15	22
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	2	1	3	22
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	1	1	1	»	»	»	3	3	6	24
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25
3	3	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	4	8	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
6	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	7	1	8	28
»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	4	»	1	2	1	»	»	»	7	4	11	29
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	1	2	»	»	»	»	»	5	1	6	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	31
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 2	»	»	»	»	»	1* 2	»	1* 2	32
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	1	»	»	»	»	»	3	»	3	33
2	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	4	34
55	49	12	16	2	2	1	3	16	15	13	8	19	22	7	6	»	»	134	130	264	
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	35

Sterfte in de gemeente GOUDA in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	21	13	34	
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1
53	62	10	6	»	»	»	»	2	1	3	1	4	13	4	8	»	»	76	91	167	2
»	5	4	2	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	5	9	14	3
»	»	1	»	»	»	»	1	2	1	»	1	1	»	»	»	»	»	4	3	7	4
»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	5	2	7	5	»	1	»	»	13	10	23	5
»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	1	»	»	»	»	»	2	3	5	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	7
»	»	1	1	1	»	»	»	1	»	»	2	1	»	»	»	»	»	4	3	7	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	4	4	2	1	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9	5	14	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	13
2	7	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	8	13	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	2	»	»	»	»	2	4	6	15
12	3	7	9	4	3	»	»	2	4	1	1	1	»	»	»	»	»	27	20	47	16
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	17
»	»	»	»	»	1	3	3	16	10	5	1	2	»	»	»	»	»	26	15	41	18
»	»	4	6	2	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	9	15	19
2	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	20
11	9	13	16	3	4	»	1	5	2	4	»	1	2	»	»	»	»	27	34	71	21
2	»	»	»	»	»	»	»	1	»	7	3	9	13	2	1	»	»	21	17	38	22
»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	1	»	2	»	»	»	»	1	5	6	23
1	»	»	»	»	»	1	»	»	2	2	2	5	1	»	»	»	»	9	5	14	24
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	25
11	7	2	1	»	1	»	»	1	1	»	3	»	2	»	»	»	»	14	15	29	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
6	9	1	1	»	2	2	1	»	2	»	2	1	1	1	»	»	»	11	18	29	28
11	13	»	1	»	1	»	»	4	2	1	2	3	2	»	»	»	»	19	21	40	29
1	1	4	4	6	3	»	»	»	2	1	»	1	1	»	1	»	»	13	12	25	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3*7	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3*7	3* 7	31
»	»	1	»	»	1	»	»	1	»	»	»	1	»	»	1	»	»	3	2	5	32
»	»	1	»	2	»	»	»	5	»	»	»	»	»	1	»	»	»	9	»	9	33
»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	34
112	118	56	56	21	22	7	8	47	40	31	25	40	44	8	12	»	»	343	338	681	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	35

Sterfte in de gemeente 'SGRAVENHAGE in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	153	103	256	
23	15	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	23	15	38	1
167	122	6	9	»	»	»	»	4	1	3	7	32	51	36	69	»	»	248	259	507	2
2* 6	2* 5	7	4	1	3	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2* 15	2* 13	4* 28	3
2	1	1	1	1	»	1	1	2	2	»	4	3	4	»	1	»	»	10	14	24	4
»	1	1	»	1	»	1	»	7	6	17	22	15	21	1	3	»	»	43	53	96	5
1	»	»	1* 2	2	»	»	1	»	»	1* 3	3	2	5	»	»	»	»	1* 8	1* 11	2* 19	6
»	»	1	»	»	»	»	2	5	1	»	»	»	»	»	»	»	»	6	3	9	7
3	5	1	2	»	1	»	»	2	»	1	1	2	3	1	»	»	»	10	12	22	8
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	2	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	1	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	11
2	3	5	5	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	10	17	12
2	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	2	4	1	1	»	»	5	8	13	13
53	52	6	11	1	1	»	2	3	2	»	»	1	»	»	»	»	»	64	68	132	14
»	»	»	»	»	»	»	1	10	7	12	11	26	29	7	17	»	»	55	65	120	15
21	11	31	33	9	15	6	2	13	3	13	4	4	4	»	2	»	»	97	74	171	16
»	»	»	»	1	»	»	1	4	1	2	»	2	»	»	1	»	»	9	3	12	17
1	2	1	2	10	9	13	10	86	3* 76	3* 16	1* 16	3	3* 7	»	1* 2	»	»	3* 130	8* 124	11* 254	18
3	»	14	11	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	18	11	29	19
4	2	5	9	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9	11	20	20
77	46	52	55	6	6	2	1	35	21	16	15	1	»	»	»	»	»	189	144	333	21
1	1	1	»	»	1	»	»	3	1	24	11	52	73	4	14	»	»	85	101	186	22
1	»	»	»	»	»	»	1	3	2	2	3	2	6	3	1	»	»	11	13	24	23
4	3	1	1	1	1	1	»	6	4	19	17	11	26	1	3	»	»	44	55	99	24
»	1	6	3	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	5	11	25
5	6	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	5	9	14	26
1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	1* 1	27
149	115	11	11	3	3	»	»	20	11	8	11	12	11	1	3	»	»	204	165	369	28
6	7	3	2	1	»	»	»	7	4	9	7	3	6	1	2	»	»	30	28	58	29
1	3	1	4	»	»	1	»	12	14	7	4	10	8	»	2	»	»	32	35	67	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	5* 15	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5* 15	5* 15	31
1	2	3	3	3	1	»	»	6* 10	1* 2	1* 2	2	2	3	»	»	»	»	7* 21	1* 13	8* 34	32
»	»	3	1	3	1	»	»	6	3	»	2	2	»	»	»	»	»	14	7	21	33
30	29	6	3	»	»	1	»	4* 5	2* 6	1* 4	1* 6	1* 9	1* 7	2	4	»	»	6* 57	4* 55	10* 112	34
564	432	167	173	45	47	27	23	244	184	158	147	197	270	58	125	»	»	1613	1504	3117	
34	24	6	4	»	»	1	»	1	2	2	4	5	6	2	4	»	»	51	44	95	35

Sterfte in de gemeente KRALINGEN in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																On-bekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9	11	20	
2	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	5	7	1
25	17	1	3	1	»	»	»	»	»	2	»	4	1	1	3	»	»	34	24	58	2
2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	2	3	5	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	4	»	»	»	»	»	7	3	10	5
»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	1* 1	6
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	7
»	»	»	1	1	2	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	6	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	»	»	»	»	1*1	1* 1	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	
1	1	4	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	3	8	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	
18	6	»	3	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	19	10	29	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	1	3	»	2	»	»	1	7	8	
»	4	2	3	»	1	1	»	1	1	»	»	»	»	1	»	»	»	5	9	14	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	»	2	»	1	2	»	10	8	1*3	1	1	»	»	»	»	»	1*16	12	1* 28	
1	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	
1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	
3	2	6	5	»	»	»	»	1	1	4	2	»	»	»	»	»	»	14	10	24	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	7	4	1	1	»	»	10	7	17	
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	2	
»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	1	»	1	»	»	»	»	»	[illegible]	2	5	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
8	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	2	10	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
7	12	2	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	12	12	24	
1	»	»	»	»	»	»	»	3	»	1	»	2	»	»	»	»	»	7	»	7	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	1* 1	
»	1	1	»	»	»	»	»	1*1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1*3	1	1* 4	
»	»	3	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	4	
»	»	1	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1*2	1	1* 3	
70	53	22	21	5	7	3	»	21	17	18	10	22	10	3	6	»	»	173	135	308	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	1	2	

Sterfte in de gemeente LEIDEN in 1887.

van den dood.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
	M.	V.	M	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	30	28	58	
1	11	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11	4	15	1
2	81	46	6	3	»	»	»	»	»	1	1	3	11	6	7	12	»	»	106	71	177	2
3	1	1	2	5	1	1	»	1	1	3	»	»	1	»	»	»	»	»	6	11	17	3
4	2	2	1	»	»	»	»	»	3	1	1	»	1	2	2	3	»	»	10	8	18	4
5	»	»	»	»	»	»	»	»	4	5	15	14	11	7	1	1	»	»	31	27	58	5
6	»		»	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	1* 1	6
7	»	»	»	»	»	»	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	7
8	»	»	2	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	8
9	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	9
10	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
11	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
12	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	3	12
13	1	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	1	1	»	3	»	»	3	6	9	13
14	9	7	6	2	»	»	»	1	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	17	10	27	14
15	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	6	12	6	16	1	2	»	»	14	33	47	15
16	10	3	4	5	6	2	1	»	2	3	»	2	2	1	»	1	»	»	25	17	42	16
17	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	2	1	3	17
18	1	»	3	»	5	5	2	2	32	1*20	7	4	3	2	»	1	»	»	53	1* 34	* 87	18
19	»	»	6	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	2	8	19
20	5	4	2	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	7	15	20
21	24	15	16	19	3	1	1	2	8	2	7	3	»	1	»	»	»	»	59	43	102	21
22	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	10	6	13	21	8	10	»	»	34	38	72	22
23	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	2	5	7	3	1	1	»	»	14	9	23	23
24	1	1	»		»	1	»	»	4	3	3	5	7	12	»	2	»	»	15	24	39	24
25	1	1	12	2	»	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	13	8	21	25
26	14	10	1	1	»	1	»	»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	16	14	30	26
27	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
28	10	10	2	1	»	»	»	1	2	3	1	2	1	1	»	»	»	»	16	18	34	28
29	1	2	»	1	1	»	»	»	2	2	3	2	5	1	»	1	»	»	12	9	21	29
30	»	»	2	»	»	»	1	»	10	10	2	4	3	1	»	1	»	»	18	16	34	30
31	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 4	1* 4	31
32	»	»	2	1	»	2	»	»	2* 3	1	1* 4	»	»	»	»	»	»	»	3* 9	4	3* 13	32
33	»	»	»	»	1	»	1	»	2* 5	1	1	»	2	»	»	»	»	»	2* 10	1	2* 11	33
34	1* 10	8	1	»	»	»	1	»	1	3	3	»	»	2	2	2	»	»	1* 18	15	1* 33	34
	182	115	72	46	18	20	9	7	86	69	70	63	75	78	22	41	»	»	564	467	1031	
35	4	7	»	»	»	»	»	»	1	1	2	»	»	1	1	2	»	»	8	11	19	35

Sterfte in de gemeente ROTTERDAM in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 8' jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	230	165	395	
18	32	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	18	33	51	1
251	176	14	24	5	5	»	4	8	7	6	17	47	81	44	79	»	»	375	393	768	2
1* 14	1* 9	13	14	1	4	1	3	7	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 36	1* 31	2* 67	3
1	2	2	»	3	»	»	1	2	4	7	1	2	6	1	1	»	»	18	15	33	4
»	»	1	»	»	»	»	»	7	21	24	33	12	31	2	4	»	»	46	89	135	5
1* 2	3	1* 1	2	1* 2	1	»	»	1	1	2	7	5	8	1	4	»	»	3* 14	26	3* 40	6
»	»	»	1	»	»	1	2	5	4	1	»	»	»	»	»	»	»	7	7	14	7
»	»	3	1	»	2	»	4	1	2	»	1	1	2	»	1	»	»	5	13	18	8
»	»	»	1	»	»	»	1* 1	1	1* 3	»	»	2	»	»	»	»	»	3	2* 5	2* 8	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	4	4	7	3	1	1	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	12	11	23	11
10	10	26	22	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	36	34	70	12
2	3	»	»	»	»	»	»	2	3	1	1	1	1	»	2	»	»	6	10	16	13
155	114	41	39	3	2	»	2	1	3	1	»	1	1	1	»	»	»	203	161	364	14
»	»	»	»	»	»	»	»	14	7	26	20	29	50	7	20	»	»	76	97	173	15
28	13	47	46	12	14	1	3	10	7	5	6	6	4	»	»	»	»	109	93	202	16
»	»	1	»	»	»	»	»	3	3	8	»	3	1	»	»	»	»	15	4	19	17
»	»	3	»	5	5	17	23	137	2* 115	30	1* 19	5	4	»	3	»	»	197	2* 169	3* 366	18
1	»	10	10	6	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17	13	30	19
16	10	17	16	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	33	27	60	20
94	72	105	89	5	9	1	3	35	18	23	25	1	4	»	3	»	»	264	223	487	21
5	3	3	3	»	»	1	1	15	8	45	39	57	85	14	20	»	»	140	159	299	22
»	»	1	»	»	3	2	1	8	»	3	5	3	11	2	4	»	»	19	24	43	23
3	3	1	1	1	2	»	»	17	13	15	13	17	20	1	6	»	»	55	58	113	24
»	»	3	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	4	25
76	53	3	6	»	»	»	1	1* 4	1* 2	2	2	»	3	»	»	»	»	1* 85	1* 67	2* 152	26
2* 2	2* 2	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3* 3	2* 2	5* 5	27
62	63	9	9	1	1	5	4	16	12	9	10	1	6	»	»	»	»	103	105	208	28
27	12	4	5	»	»	»	1	13	5	13	9	10	18	2	3	»	»	69	53	122	29
5	1	11	4	7	4	»	»	18	30	13	5	7	6	2	2	»	»	63	52	115	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 7	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 7	1* 7	31
»	»	3	7	3	2	4	»	4* 12	2	2* 13	1* 1	1* 8	2	»	»	»	»	7* 43	1* 14	5* 57	32
»	»	1	»	5	»	3	»	17	1	4	1	1	»	»	»	»	»	31	2	33	33
1* 17	2* 13	2* 3	3	1	1	1	1	1* 14	1* 8	2	6	1	6	3	4	»	»	4* 42	3* 42	7* 84	34
789	594	330	308	67	64	38	56	370	290	253	221	220	350	80	156	»	»	2377	2204	4581	
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	2	»	»	»	»	1	3	4	

Sterfte in de gemeente SCHIEDAM in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	21	15	36	
2	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	6	1
49	38	6	5	»	2	»	»	»	1	2	1	3	9	5	8	»	»	65	64	129	2
»	»	»	2	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	4	3
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	2	1	3	4
»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	4	1	»	2	»	1	»	»	7	5	12	5
*1 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1	»	1	»	»	1* 3	2	1* 5	6
»	»	»	»	»	2	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	4	5	7
»	»	»	2	»	»	»	1	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	1	5	6	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	11
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	12
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	13
13	18	9	7	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	24	25	49	14
»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	4	5	2	5	2	1	»	»	8	14	22	15
2	»	2	1	2	»	»	»	1	»	2	»	»	1	»	»	»	»	9	2	11	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17
»	»	»	»	»	»	2	4	16	10	6	5	1	1	»	»	»	»	25	20	45	18
»	»	9	5	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	5	15	19
13	14	2	8	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	15	23	38	20
9	11	7	3	1	»	»	1	8	1	2	2	»	»	»	»	»	»	27	18	45	21
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	4	8	6	2	6	»	»	16	16	32	22
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	3	1	1	»	»	2	5	7	23
»	»	»	»	1	1	»	1	1	4	1	3	2	2	»	»	»	»	5	11	16	24
»	»	1	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	4	25
11	9	4	2	»	»	»	»	1* 1	»	»	1	»	»	»	1	»	»	1* 16	13	1* 29	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
4	3	1	1	1	»	»	»	1	»	»	1	»	2	»	»	»	»	7	7	14	28
»	1	1	1	»	»	»	»	3	1	4	»	3	»	»	»	»	»	11	3	14	29
»	»	1	1	»	»	»	»	1	1	3	»	2	»	»	»	»	»	7	2	9	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2* 2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2* 2	2* 2	31
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	32
»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	4	1	5	33
1	1	1	»	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	»	»	»	4	2	6	34
106	98	45	40	8	10	5	9	39	27	38	26	23	32	11	20	1	»	297	277	574	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	1	35

Sterfte in de gemeente ALKMAAR in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	13	9	22	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
14	13	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	3	4	1	»	»	23	17	40	2
1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	2	1	1	»	»	»	3	4	7	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	13
4	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	2	8	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	2	6	2	1	»	»	»	10	5	15	15
»	2	2	3	3	3	»	1	1	2	»	1	»	»	»	»	»	»	6	12	18	16
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	17
»	»	»	»	»	»	3	»	10	11	»	5	2	»	»	»	»	»	15	16	31	18
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	19
»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	20
4	1	2	4	»	1	1	»	2	2	1	»	4	3	»	»	»	»	14	11	25	21
»	»	»	»	»	»	»	»	4	5	»	4	3	2	»	»	»	»	7	11	18	22
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	2	1	»	»	»	2	3	5	23
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	3	2	»	»	»	»	»	4	3	7	24
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	25
»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
5	4	2	»	»	2	1	»	1	1	1	»	1	2	»	»	»	»	11	9	20	28
1	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	1	3	4	29
»	»	»	»	»	»	1	»	»	3	2	1	1	1	»	»	»	»	4	5	9	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	1* 1	31
»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»	4	»	4	32
»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	4	»	4	33
1	1	»	»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	»	2	»	»	2	5	7	34
30	24	12	9	6	6	8	1	23	33	9	19	28	16	7	3	»	»	136	120	256	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	35

Sterfte in de gemeente AMSTERDAM in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	457	419	876	
12	8	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12	8	20	1
334	327	23	31	1	»	»	»	5	8	22	13	90	113	62	122	»	»	537	614	1151	2
15* 49	11* 18	27	1* 14	4	3	1	2	»	4* 4		»	»	»	»	»	»	»	15* 82	16* 71	31* 153	3
4	3	1	5	8	»	3	2	9	8	3	11	2	11	3	2	»	»	33	42	75	4
»	»	»	»	»	»	»	»	18	35	59	62	43	55	4	6	»	»	124	158	282	5
1	1	»	1	2	1	1	»	3	2	3	3	1	6	»	5	»	»	11	19	30	6
1	»	»	3	5	4	8	2	9	17	4	»	1	»	»	»	»	»	28	26	54	7
3	3	1	4	3	»	2	»	1	1	»	1	1	10	1	5	»	»	12	24	36	8
8* 9	4* 6	1* 1	5* 5	»	1* 1	1* 1	1* 1	1* 1	1* 1	2* 3	1* 1	»	1	1* 2	1* 3	»	»	14* 17	14* 19	28* 36	9
»	»	1	1	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	4	10
»	»	4	10	3	3	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	7	14	21	11
30	23	67	68	3	5	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	100	97	197	12
7	3	1	1	»	1	»	2	»	5	4	4	3	2	»	1	»	»	15	19	34	13
204	176	39	39	2	4	1	»	4	14	2	2	1	1	»	»	»	»	253	236	489	14
1	»	»	»	1	»	3	2	22	15	52	65	60	115	17	39	»	»	156	236	392	15
79	55	105	97	31	39	11	4	61	26	38	19	21	15	4	5	»	»	350	260	610	16
»	2	2	»	1	»	2	1	8	»	4	3	1	2	»	»	»	»	18	8	26	17
12	10	19	22	18	24	34	22	295	228	72	66	22	23	»	»	»	»	472	395	867	18
19	3	36	41	8	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	63	49	112	19
18	22	23	32	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	41	55	96	20
194	149	192	176	8	16	5	4	88	51	86	65	62	109	12	28	»	»	647	598	1245	21
6	4	13	8	1	2	1	1	22	14	64	31	78	42	11	14	»	»	196	116	312	22
»	»	»	2	2	7	2	5	15	11	3	8	2	11	»	2	»	»	24	46	70	23
9	7	»	»	1	3	5	7	37	37	41	50	43	42	6	12	»	»	142	158	300	24
5	2	49	40	18	18	1	2	2	2	1	»	»	»	»	»	»	»	76	64	140	25
25	21	2	1* 5	»	2	»	1	2* 3	»	»	»	2* 3	»	»	1	»	»	4* 33	1* 30	5* 63	26
1* 1	»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2* 2	»	2* 2	27
193	158	25	26	7	4	4	4	25	28	16	19	18	18	1	8	»		289	265	554	28
121	76	15	15	2	1	»	2	10	10	10	6	4	13	»	»	»	»	162	123	285	29
5	1	4	8	3	5	5	4	49	70	62	46	45	34	4	9	»	»	177	177	354	30
»	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	38* 63	»	»	»	»	»	»	»	»	»	39* 64	39* 64	31
2	1	16	6	7	1	1* 6	3	7* 27	2* 6	2* 20	4	5	»	»	7	1* 5	»	11* 88	2* 28	13* 116	32
»	»	2	»	11	»	3	1	38	8	13	2	2	4	2	»	»	»	71	15	86	33
17	15	4	3	1	»	1	»	3	5	2* 8	3	1* 7	12	»	5	1	»	3* 42	43	3* 85	34
1361	1124	672	663	152	150	100	73	755	673	591	484	515	639	129	274	6	»	4738	4499	9237	
194	162	44	27	7	5	3	4	26	14	26	22	19	36	6	13	2	»	327	283	610	35

Sterfte in de gemeente HAARLEM in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 8) jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	39	42	81	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1
46	28	»	5	1	1	»	»	2	1	»	3	11	17	7	16	»	»	67	71	138	2
3	2	3	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	6	4	10	3
»	1	»	»	2	»	»	»	1	2	1	1	1	»	»	»	»	»	5	4	9	4
»	»	»	»	»	»	»	»	2	6	9	1	1	6	»	»	»	»	12	13	25	5
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	2	»	»	»	»	»	»	2	3	5	6
»	»	»	»	»	»	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	3	7
1	1	»	2	»	2	»	»	1	1	1	1	1	1	»	1	»	»	4	9	13	8
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	11
3	1	6	7	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9	9	18	12
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	2	13
16	8	3	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	19	10	29	14
»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	6	7	6	20	2	4	»	»	16	31	47	15
11	4	11	4	4	5	1	1	2	3	1	2	1	»	1	1	»	»	32	20	52	16
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	1	»	»	»	»	»	3	»	3	17
»	»	2	3	4	5	7	9	32	20	4	9	2	2	»	»	»	»	51	48	99	18
3	»	29	23	4	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	36	28	64	19
»	2	2	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	5	7	2
29	23	22	16	2	3	»	1	8	»	3	5	5	5	1	1	»	»	70	54	124	2
»	»	»	1	1	»	»	»	6	»	7	4	9	19	2	2	»	»	25	26	51	2
»	»	»	»	1	»	»	»	1	2	2	2	1	1	»	»	»	»	5	5	10	2
»	»	»	»	»	»	»	»	5	»	2	5	6	7	»	1	»	»	13	13	26	2
»	»	5	8	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	8	14	2
2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	2	2	4	2
»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	1* 1	2
28	15	4	1	1	1	1	»	2	5	»	1	1	1	»	1	»	»	37	25	62	2
4	2	»	1	1	2	»	»	2	3	4	2	2	2	»	1	»	»	13	13	26	2
»	»	1	»	»	»	»	1	4	3	1	2	2	2	1	»	»	»	9	8	17	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3* 5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3* 5	3* 5	3
»	1	»	»	1	»	»	»	»	2	1	»	1	»	1	1	»	»	4	4	8	3
»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	2	»	»	»	»	»	4	1	5	3
19	17	6	2	1	»	»	1	1	1	1	»	1	4	»	3	1	»	30	28	58	3
166	107	95	80	25	26	10	13	76	56	46	47	55	88	15	32	1	»	528	491	1019	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	«	

Sterfte in de gemeente HELDER in 1887.

Nummers der oorzaken van den dood.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11	25	36	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
2	5	8	2	3	»	1	»	»	4	4	1	5	8	8	4	4	»	»	24	33	57	2
3	3	2	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	3	7	3
4	»	»	»	1	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	4	4
5	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	4	4	2	3	»	»	»	»	7	7	14	5
6	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	»	»	»	2	2	4	6
7	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	7
8	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	1	»	»	»	»	3	1	4	8
9	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	1* 1	2* 2	9
10	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
11	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
12	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	3	12
13	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	13
14	16	8	2	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	18	11	29	14
15	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	4	3	2	1	»	»	»	»	7	4	11	15
16	7	3	3	4	»	1	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	10	10	20	16
17	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17
18	»	»	»	»	»	2	1	2	7	13	1	1	»	»	»	»	»	»	9	18	27	18
19	»	1	5	3	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	5	10	19
20	1	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	20
21	9	7	9	7	1	1	1	1	7	»	1	2	8	5	»	»	»	»	36	23	59	21
22	2	»	1	»	»	2	1	»	1	2	2	2	4	7	1	1	1	»	13	14	27	22
23	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	22
24	»	»	»	»	»	»	1	»	1	2	»	1	1	»	1	»	»	»	4	3	7	24
25	2	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	25
26	4	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	2	6	26
27	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
28	10	14	1	1	»	»	»	1	2	1	1	»	1	1	»	»	»	»	15	18	33	28
29	2	3	»	»	1	»	»	1	2	»	1	»	»	1	»	»	»	»	6	5	11	29
30	»	1	»	1	»	»	»	»	»	4	3	»	2	»	»	»	»	»	5	6	11	30
31	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	31
32	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	1	2	»	»	»	»	»	4	1	5	32
33	»	»	»	»	»	»	2	»	2	1	1	»	»	1	»	»	»	»	5	2	7	33
34	4	3	»	1	»	1	»	»	1	1	»	»	»	1	»	»	»	»	5	7	12	34
	66	54	26	26	3	12	7	8	33	32	21	20	31	29	6	5	1	»	205	211	416	
35	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	35

Sterfte in de gemeente HOORN in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	9	19	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1
7	1	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	5	6	2	2	»	»	16	9	25	2
1* 1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	1	1* 2	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4
»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	5
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1	2	6
»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	2	1	3	7
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	13
6	4	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	6	13	14
»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	1	4	3	4	2	3	»	»	8	11	19	15
»	»	1	»	2	»	»	1	»	»	2	3	»	»	»	»	»	»	5	4	9	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17
1	»	»	»	»	»	»	1	7	13	3	1	»	2	»	»	»	»	11	17	28	18
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	19
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	20
»	2	1	»	»	»	»	»	6	5	3	2	4	4	»	»	»	»	14	13	27	21
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	2	2	»	1	»	»	3	4	7	22
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	23
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	24
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25
1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
6	5	»	»	»	1	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	7	8	15	28
9	10	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	»	1	»	»	»	»	11	12	23	29
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	31
»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	3	3	32
»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	4	33
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	2	1	3	34
34	23	5	2	3	3	1	4	26	24	15	12	14	21	4	6	»	»	112	1C4	216	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	35

Sterfte in de gemeente ZAANDAM in 1887.

van den dood.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar. M.	V.	1—4 jaren. M.	V.	5—13 jaren. M.	V.	14—19 jaren. M.	V.	20—49 jaren. M.	V.	50—64 jaren. M.	V.	65—79 jaren. M.	V.	boven 80 jaren. M.	V.	Onbekende leeftijd. M.	V.	Totaal. M.	V.	Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12	6	18	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
2	2	3	1	1	»	»	»	»	»	»	»	2	4	3	3	6	»	»	10	15	25	2
3	»	1*1	»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*4	1*4	3
4	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	4
5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	3	»	»	»	»	»	3	1	4	5
6	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6
7	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	7
8	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8
9	»		»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
1	»	»	»		»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	12
3	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	13
4	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	14
5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	3	4	»	»	»	»	4	6	10	15
6	3	4	7	3	»	»	»	»	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	13	8	21	16
7	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17
8	2	»	1	1	»	»	2	1	5	5	1	1	»	1	»	»	»	»	11	9	20	18
	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	19
	»	1	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	5	20
	4	8	2	10	1	»	»	»	1	»	3	1	»	4	»	1	»	»	11	24	35	21
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	4	2	4	»	»	»	»	»	8	3	11	22
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	23
	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	3	1	»	1	»	»	5	2	7	24
	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	25
	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	26
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
	8	2	1	1	»	»	»	»	2	»	2	»	1	1	»	»	»	»	14	4	18	28
	4	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	1	5	29
	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1	1	»	»	»	»	»	3	1	4	30
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	31
	»	»	2	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	4	32
	»	»	»	»	1	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	3	2	5	33
	6	3	»	»	»	1	1	1	1	2	3	»	»	3	»	»	»	»	11	10	21	34
	34	29	16	22	3	2	3	2	19	13	16	9	19	18	3	8	»	»	125	109	234	
	6	3	»	»	»	1	1	»	1	»	2	»	»	2	»	»	»	»	10	6	16	35

Sterfte in de gemeente MIDDELBURG in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	14	10	24	
9	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	3	13	1
5	11	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	5	5	1	17	»	»	12	34	46	2
4	2	4	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	3	11	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	4	1	1	»	»	»	»	3	5	8	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	1	1	2	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	7
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	2	8
1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	13
4	1	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	4	3	7	14
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	4	3	1	9	2	5	»	»	8	17	25	15
»	1	1	»	3	»	2	»	4	1	1	1	»	1	»	1	»	»	11	5	16	16
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1	2	17
1	»	»	1	1	2	1	3	10	6	1	»	»	1	»	»	»	»	14	13	27	18
1	1	17	10	3	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	21	15	36	19
1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	20
5	4	2	6	4	2	»	1	2	4	3	2	3	5	»	1	»	»	19	25	44	21
»	»	»	»	1	1	»	»	2	1	2	2	3	6	3	4	»	»	11	14	25	22
»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1	»	»	»	»	»	2	2	4	23
1	»	»	»	»	1	»	»	1	2	2	1	5	7	»	1	»	»	9	12	21	24
»	»	1	4	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	4	7	25
11	8	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12	9	21	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	2	»	1	»	»	1	5	6	28
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	1	1	1	»	»	»	4	3	7	29
»	»	»	»	»	»	»	»	1	4	3	»	2	1	»	»	»	»	6	5	11	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	31
»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	[2]*2	1	»	»	»	»	»	1	[2]*2	[2]*3	32
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	33
[1]*6	[2]*4	1	1	»	»	»	[1]*1	»	»	»	3	[1]*1	[2]*2	»	2	»	»	[2]*8	[5]*13	[7]*21	34
50	36	31	26	14	10	3	5	25	22	19	23	26	43	7	32	»	»	189	207	396	
4	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	1	»	»	4	7	11	3

Sterfte in de gemeente VLISSINGEN in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																On-bekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	14	6	20	
3	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	4	7	1
25	18	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	6	6	»	5	»	»	32	29	61	2
2	2	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	3	7	3
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	1	1	2	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	6
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	2	7
»	»	»	1	»	1	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	3	4	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	13
2	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	3	5	14
»	»	»	»	»	»	1	»	2	»	3	2	4	3	»	»	»	»	10	5	15	15
4	1	4	5	2	2	1	»	1	1	»	»	»	1	»	»	»	»	12	10	22	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17
»	»	»	»	»	1	»	2	5	4	1	»	1	1	»	»	»	»	7	8	15	18
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	19
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	20
3	3	8	5	»	1	»	»	1	2	3	1	1	1	2	»	»	»	18	13	31	21
»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	1	»	3	2	»	»	»	»	5	4	9	22
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	3	»	3	23
»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	24
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25
4	7	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	7	11	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
1	1	»	1	»	»	»	»	1	2	»	2	»	»	»	»	»	»	2	6	8	28
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	3	»	»	»	»	»	4	1	5	29
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	31
»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	32
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	2	1	3	33
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	2	34
45	39	14	16	4	5	3	3	18	11	13	7	19	19	2	5	»	»	132	111	243	
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	2	35

Sterfte in de gemeente AMERSFOORT in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																On- bekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17	12	29	
»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	3	1
14	18	»	1	»	»	»	»	»	»	3	2	9	11	9	9	»	»	35	41	76	2
2	3	2	2	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	7	11	3
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	1	»	»	»	»	2	2	4	4
»	»	»	»	»	»	»	»	2	3	2	6	3	5	»	»	»	»	7	14	21	5
»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	2	3	6
»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	1	1	»	»	»	»	2	3	5	13
5	3	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	4	10	14
»	»	»	»	»	»	»	»	3	2	2	1	»	3	1	1	»	»	6	7	13	15
»	»	2	2	1	1	»	»	1	1	»	»	»	1	»	»	»	»	4	5	9	16
»	»	»	»	»	»	»	»	«	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	17
»	»	»	1	1	1	»	1	5	5	1	2	»	»	»	«	»	»	7	10	17	18
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	19
»	»	2	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	20
1	4	6	2	1	1	2	2	5	3	1	4	2	»	»	»	»	»	18	16	34	21
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	5	3	8	9	5	1	»	»	18	16	34	22
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	»	1	»	»	2	2	4	23
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	1	3	»	»	»	»	1	7	8	24
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	25
1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	3	1	4	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
5	4	»	3	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	6	9	15	28
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	4	2	»	»	»	»	6	3	9	29
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	2	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*3	1*3	31
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	»	»	»	»	1	2	3	32
»	»	»	»	1	»	»	»	3	»	»	1	»	»	»	»	»	»	4	1	5	33
3	6	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	1*4	»	»	»	»	5	1*11	1*16	34
31	41	15	13	4	8	3	3	25	30	18	25	33	43	16	12	»	»	162	187	349	
7	5	»	»	»	»	»	»	1	2	»	»	1	3	»	»	»	»	9	10	19	[illegible]

Sterfte in de gemeente UTRECHT in 1887.

[Nummers] van den dood.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar. M.	V.	1—4 jaren. M.	V.	5—13 jaren. M.	V.	14—19 jaren. M.	V.	20—49 jaren. M.	V.	50—64 jaren. M.	V.	65—79 jaren. M.	V.	boven 80 jaren. M.	V.	Onbekende leeftijd. M.	V.	Totaal. M.	V.	Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	82	53	135	
1	12	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12	5	17	1
2	64	34	6	5	»	»	»	»	»	1	1	2	14	27	8	21	»	»	93	90	183	2
3	1*13	4	3	2	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*16	8	1*24	3
4	»	»	1	1	»	1	2	»	1	3	»	»	2	2	»	»	»	»	6	7	13	4
5	»	»	»	»	»	»	»	»	9	8	16	16	7	8	»	1	»	»	32	33	65	5
6	»	»	1	»	2	»	»	»	1*2	1	»	1	1	1	»	»	»	»	1*6	3	1*9	6
7	»	»	»	»	1	3	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	4	6	7
8	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	2	»	»	1	»	»	»	»	4	2	6	8
9	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	9
0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
1	3	4	11	10	5	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	20	16	36	11
2	4	1	19	9	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	24	11	35	12
3	2	2	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	1	1	»	»	»	»	5	4	9	13
4	21	10	5	7	1	»	1	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	28	19	47	14
5	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	8	8	15	27	2	7	»	»	29	42	71	15
6	18	10	12	26	6	9	1	»	18	5	13	2	3	12	1	2	»	»	72	66	138	16
7	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	»	2	3	»	»	»	»	6	3	9	17
8	»	2	1	1	5	3	9	12	54	34	17	5	1*2	2	»	»	»	»	1*88	59	1*147	18
	1	3	9	10	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	15	25	19
	1	6	3	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	10	14	20
	28	17	32	29	5	4	1	3	14	3	26	8	»	2	»	1	»	»	106	67	173	21
	1	1	»	2	»	2	2	»	5	2	14	7	26	30	9	16	»	»	57	60	117	22
	»	»	1	»	»	»	2	2	1	3	»	»	3	1	»	1	»	»	7	7	14	23
	»	»	»	»	1	1	1	1	5	10	14	17	13	26	3	5	»	»	37	60	97	24
	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	25
	21	14	3	4	»	»	»	»	»	1	1	»	2	»	»	»	»	»	27	19	46	26
	2*2	»	1*1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3*3	»	3*3	27
	86	78	14	6	4	1	1	»	5	8	»	4	1	»	»	»	»	»	111	97	208	28
	»	»	»	»	»	1	»	»	10	3	8	7	7	13	2	1	»	»	27	25	52	29
	4	»	1	2	2	2	»	1	6	4	5	2	6	5	1	»	»	»	25	16	41	30
	»	»	»	»	»	»	»	1	»	6	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	7	31
	»	»	»	1	1	2	»	»	3*5	2*2	2	1*2	1	»	»	1	»	»	3*9	3*8	6*17	32
	»	»	»	2	»	»	»	»	4	1	3	»	1	1	»	»	»	»	8	4	12	33
	28	1*20	7	3	»	»	»	»	1*3	8	1*4	1	2	5	»	1	»	»	44	1*38	3*82	34
	309	211	131	125	34	35	20	22	153	106	137	83	109	168	26	57	»	»	1001	860	1861	
	27	19	6	3	»	»	»	»	2	5	3	1	1	2	»	»	»	»	38	30	69	35

Sterfte in de gemeente FRANEKER in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	5	13	
2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	1
2	11	»	»	»	1	»	»	»	1	1	1	3	9	2	1	»	»	8	24	32	2
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	3
»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»	1	»	»	»	»	»	»	1	3	4	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	1	1	2	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	8
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	12
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	13
1	»	1	»	»	»	»	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	2	3	5	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	1	»	1	»	»	»	2	3	5	15
1	1	1	»	1	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	4	3	7	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	17
»	»	»	»	1	»	1	1	10	8	3	1	»	»	»	»	»	»	15	10	25	18
»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	19
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	20
»	2	1	»	»	»	»	2	1	1	»	2	»	»	»	»	»	»	2	7	9	21
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	2	»	2	22
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	23
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	2	»	»	»	»	»	3	1	4	24
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	»	1	»	»	»	»	»	»	1	4	5	28
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	»	»	1	2	3	29
»	»	»	»	»	2	»	»	1	1	»	»	1	1	»	»	»	»	2	4	6	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	31
»	»	1	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 2	»	1* 2	32
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	33
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	34
7	16	5	4	2	4	1	4	16	24	7	8	9	14	3	1	»	»	58	80	138	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	35

Sterfte in de gemeente HARLINGEN in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	10	15	
1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	1
11	9	1	»	1	»	»	»	1	1	»	1	3	5	5	1	»	»	22	17	39	2
7	1	3	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	2	12	3
1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	1	»	»	1	3	4	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	4	2	2	3	»	»	»	»	6	6	12	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	[1]*1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	*[1] 2	[1]* 2	6
»	»	»	»	1	1	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	4	7
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	2	1	3	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	12
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	13
3	3	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	3	7	14
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	4	»	3	1	»	»	8	1	9	15
»	»	2	»	2	»	»	»	3	»	»	»	»	1	»	»	»	»	7	1	8	16
»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	17
»	»	»	1	»	»	1	1	»	5	»	»	»	»	»	»	»	»	1	7	8	18
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	19
»	1	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	20
2	1	4	2	1	»	»	1	5	3	9	»	»	»	»	»	»	»	21	7	28	21
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	10	7	1	1	»	»	12	11	23	22
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	2	»	1	»	»	2	4	6	23
»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	3	6	»	5	»	»	»	»	4	14	18	24
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	1	1	»	»	»	»	»	»	3	3	6	28
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	29
»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	1	1	1	2	»	»	»	»	4	4	8	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	[2]* 4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	[2]* 4	[2]* 4	31
»	»	»	1	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	3	32
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	2	33
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	34
27	16	13	5	8	2	2	3	17	25	20	15	23	27	9	5	»	»	124	108	232	
6	5	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	8	5	13	35

Sterfte in de gemeente LEEUWARDEN in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	22	17	39	
2	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	1
26	25	5	4	»	»	»	»	3	2	2	»	6	8	7	19	»	»	49	58	107	2
4	1	1	1	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	4	10	3
»	»	»	»	»	2	»	»	3	»	»	»	1	2	2	»	»	»	6	4	10	4
»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	7	7	2	3	»	»	»	»	10	13	23	5
»	2	1	»	»	»	»	1	»	1	1	2	»	1	2	»	»	»	4	7	11	6
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	7
»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	»	»	2	2	4	8
»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	1* 1	1* 1	2* 2	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
2	3	7	4	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11	7	18	12
»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	2	2	4	13
4	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	5	5	10	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	6	3	4	11	1	5	»	»	11	20	31	15
2	3	2	4	4	1	1	1	2	3	2	2	3	2	1	1	»	»	17	17	34	16
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	2	17
»	»	»	»	2	»	3	»	20	19	3	2	2	»	»	»	»	»	30	21	51	18
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	19
2	3	1	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	7	10	20
15	14	9	11	2	3	2	1	9	3	5	4	»	1	»	»	»	»	42	37	79	21
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	14	24	5	4	»	»	22	31	53	22
»	»	1	»	»	»	»	»	2	2	2	»	»	1	»	2	»	»	5	5	10	23
»	»	»	1	»	»	»	»	2	1	1	1	6	1	»	»	»	»	9	4	13	24
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	25
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	2	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
»	»	»	»	»	1	2	»	3	2	3	»	»	»	»	»	»	»	8	3	11	28
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	6	5	1	4	»	»	8	11	19	29
»	»	1	»	»	»	»	»	2	2	2	2	5	5	»	»	»	»	10	9	19	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	5	31
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3* 4	»	2* 2	»	»	»	»	»	5* 6	»	5* 6	32
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	1	1* 1	1* 2	33
3* 8	10	1* 1	3	2	»	»	»	»	2	1* 1	1	3* 3	1	»	»	»	»	7* 15	17	7* 32	34
65	66	32	35	13	8	9	4	51	47	43	33	58	67	19	36	»	»	312	313	625	
6	11	»	2	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	7	15	22	[illegible]

Sterfte in de gemeente SNEEK in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar. M.	V.	1—4 jaren. M.	V.	5—13 jaren. M.	V.	14—19 jaren. M.	V.	20—49 jaren. M.	V.	50—64 jaren. M.	V.	65—79 jaren. M.	V.	boven 80 jaren. M.	V.	Onbekende leeftijd. M.	V.	Totaal. M.	V.	Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	2	9	
1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	1
10	8	»	4	»	»	»	»	»	»	»	1	1	7	2	3	»	»	13	23	36	2
2	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	4	3
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	2	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	4	3	4	»	1	»	»	4	9	13	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	1	»	»	»	»	2	2	4	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	»	1	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	12
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	13
»	3	2	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	6	14
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1	3	»	1	»	»	»	6	1	7	15
3	2	6	5	2	»	»	1	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	13	8	21	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17
»	»	»	»	»	4	1	»	7	6	1	3	»	»	»	»	»	»	9	13	22	18
»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	19
»	»	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	4	20
5	3	2	6	1	1	»	»	4	3	1	»	»	»	»	»	»	»	13	13	26	21
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	3	1	»	»	»	5	3	8	22
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	22
»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	3	4	»	1	»	»	4	7	11	24
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
»	»	»	1	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	1	3	4	28
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	»	»	»	»	3	1	4	29
1	»	»	»	1	»	1	1	1	2	»	»	2	»	»	»	»	»	6	3	9	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 4	1* 4	31
»	»	»	»	»	»	»	»	1* 2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 2	»	1* 2	32
»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	33
5	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	6	3	9	34
27	21	15	21	7	5	3	3	18	19	8	11	21	21	4	6	»	»	110	109	219	
3	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	6	4	10	35

Sterfte in de gemeente DEVENTER in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12	23	35	
1	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	4	5	1
22	15	1	1	»	2	»	»	»	2	»	1	5	11	6	1	»	»	34	33	67	2
2	1	»	»	2	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	5	3	8	3
1	»	»	»	1	»	»	»	1	2	»	1	1	»	»	»	»	»	4	3	7	4
»	»	»	»	»	1	»	»	1	3	5	3	3	5	»	»	»	»	9	12	21	5
»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	6
»	»	»	»	1	»	»	2	2	4	»	2	1	1	»	1	»	»	4	10	14	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	2	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
5	3	11	15	5	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	21	20	41	12
2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	2	2	4	13
10	6	1	2	»	»	1	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	13	10	23	14
»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	3	5	4	9	2	3	»	»	11	17	28	15
1	4	8	5	1	4	1	»	2	1	2	»	»	»	1	»	»	»	16	14	30	16
1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	3	»	3	17
1	»	»	»	»	2	1	1	21	11	1	3	»	»	»	»	»	»	24	17	41	18
»	»	2	4	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	3	4	7	19
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	20
11	9	1	5	1	1	»	»	7	3	4	2	12	5	4	2	»	»	40	27	67	21
»	»	1	»	»	»	»	»	1	2	3	2	3	5	2	1	»	»	10	10	20	22
»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	1	»	3	»	1	»	»	»	8	8	23
1	1	»	»	»	»	2	1	2	2	7	1	2	1	2	1	»	»	16	7	23	24
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25
7	3	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	9	4	13	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
7	9	1	»	2	»	1	»	4	4	1	»	2	1	1	1	»	»	19	15	34	28
1	»	»	»	»	»	»	»	2	2	»	»	»	1	»	»	»	»	3	3	6	29
»	»	1	1	1	1	»	»	2	1	1	»	1	1	»	»	»	»	6	4	10	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*3	1* 3	31
»	»	1	»	»	»	1*1	»	1*1	1*1	»	»	1*1	»	»	»	»	»	3* 4	1* 1	4* 5	32
»	»	1	»	1	»	1	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	5	»	5	33
11	8	1	2	»	»	»	»	1	3	2	»	2	1	1	1	»	»	18	15	33	34
84	63	31	37	16	14	8	4	53	50	30	21	41	46	19	12	»	»	294	270	564	
8	8	1	2	»	»	»	»	1	2	2	»	2	1	1	1	»	»	15	14	29	35

Sterfte in de gemeente KAMPEN in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar. M.	V.	1—4 jaren. M.	V.	5—13 jaren. M.	V.	14—19 jaren. M.	V.	20—49 jaren. M.	V.	50—64 jaren. M.	V.	65—79 jaren. M.	V.	boven 80 jaren. M.	V.	Onbekende leeftijd. M.	V.	Totaal. M.	V.	Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	13	13	26	
3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	3	1
22	14	3	2	»	1	»	»	»	»	3	1	7	11	8	6	»	»	43	35	78	2
»	»	4	1	2	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	1	9	3
»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	5	»	2	»	»	»	»	»	9	9	5
»		»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	6
»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	7
»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	2	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	2	5	11
6	5	42	37	4	5	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	52	48	100	12
»	»	»		»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	13
15	9	4	6	1	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	21	16	37	14
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	5	4	3	4	1	1	»	»	10	10	20	15
5	3	9	8	1	1	1	»	»	2	»	»	»	»	»	1	»	»	16	15	31	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17
»	»	»	»	»	2	7	3	15	12	3	1	1	»	»	»	»	»	26	18	44	18
»	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	3	19
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	20
10	7	19	15	3	4	»	»	6	»	4	2	2	5	2	»	»	»	46	33	79	21
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	5	2	1	»	»	»	8	3	11	22
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	1	1	2	23
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	1	1	»	»	»	»	2	3	5	24
1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	25
2	7	»	3	»	»	»	»	1	»	»	1	»	1	1	»	»	»	4	12	16	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
20	17	3	8	1	2	»	»	1	1	»	1	1	»	»	»	»	»	26	29	55	28
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	29
»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	2	1	3	1	»	»	»	»	6	4	10	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	31
1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1* 1	1	»	»	»	»	1* 3	2	1* 5	32
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	»	2	33
3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	4	3	7	34
90	64	89	84	14	17	12	4	29	23	20	22	25	30	13	9	1	»	306	266	572	
10	6	1	»	1	»	»	»	»	»	1	2	1	1	1	»	»	»	15	9	24	35

Sterfte in de gemeente ZWOLLE in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den staat.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	24	9	33	
1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	1
7	12	2	4	»	»	»	»	»	»	»	2	9	10	8	2	»	»	26	30	56	2
»	»	»	1	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	3
»	»	»	1	»	1	»	»	3	»	1	1	2	»	»	»	»	»	6	3	9	4
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	3	5	7	7	»	»	»	»	11	13	24	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6
»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	4	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	8
»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	1* 1	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	4	3	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	4	9	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	3	3	13
13	6	1	3	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	14	10	24	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	3	3	5	2	1	»	»	7	11	18	15
2	2	5	6	2	4	2	»	2	1	2	2	1	»	»	»	»	»	16	15	31	16
»	1	»	»	»	»	1	»	1	»	1	»	1	»	»	»	»	»	4	1	5	17
»	»	»	»	1	3	5	3	24	12	4	1	1	1	»	»	»	»	35	20	55	18
»	»	13	3	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	16	4	20	19
1	2	2	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	5	8	20
13	16	8	7	2	4	2	1	12	1	5	6	8	8	2	3	»	»	52	46	98	21
»	1	»	»	»	»	»	»	»	3	2	4	4	6	3	2	»	»	9	16	25	22
»	»	»	»	1	»	»	»	1	3	2	»	2	3	»	»	»	»	6	6	12	23
»	1	»	»	»	1	»	1	2	2	»	9	2	4	»	»	»	»	4	18	22	24
»	»	1	6	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	7	9	25
2	2	3	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	4	9	26
1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	1* 1	27
20	9	5	2	1	1	»	»	1	1	1	3	2	3	»	»	»	»	30	19	49	28
2	2	»	1	»	»	»	»	»	1	3	1	4	2	1	»	»	»	10	7	17	29
1	»	2	»	»	»	»	»	1	1	3	1	1	1	»	»	»	»	8	3	11	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	1	»	»	»	»	»	4	4	31
1	»	»	»	»	1	»	»	1* 1	1* 1	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	1* 2	2* 3	3* 5	32
»	»	»	»	1	»	»	»	3	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	1* 5	»	1* 5	33
2	2	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	»	»	3	4	7	34
66	58	46	42	14	18	10	5	59	33	30	42	47	52	16	9	»	»	312	268	580	
10	7	2	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	1	»	»	»	14	9	23	35

Sterfte in de gemeente GRONINGEN in 1887.

… van den dood.	OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																On-bekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
	Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	36	38	74	
1	7	6	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	6	13	1
2	19	10	»	»	»	»	1	1	»	»	1	3	8	21	12	18	»	»	41	53	94	2
3	1* 1	2* 2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	1* 1	3* 3	4* 4	3
4	»	»	3	1	»	»	2	1	7	3	3	2	1	2	»	»	»	»	16	9	25	4
5	»	»	»	»	»	»	»	»	3	5	7	4	9	6	2	»	»	»	21	15	36	5
6	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	1	3	6
7	»	»	»	»	1	2	2	1	2	5	»	1	»	»	»	»	»	»	5	9	14	7
8	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	8
9	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
10	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
11	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	11
12	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	3	12
13	»	»	1	»	1	1	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	4	2	6	13
14	15	5	»	3	»	2	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	17	10	27	14
15	»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	4	3	7	13	5	6	»	»	16	25	41	15
16	5	8	6	10	8	10	»	1	3	3	1	1	2	3	1	2	»	»	26	38	64	16
17	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	1	1	»	»	»	»	»	»	3	2	5	17
18	»	»	»	»	3	7	7	3	34	27	2	8	1	3	»	»	»	»	47	48	95	18
19	»	»	1	3	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	3	5	19
20	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	20
21	18	13	20	7	4	4	»	»	13	7	3	4	3	4	»	1	»	»	61	40	101	21
22	»	2	»	»	3	2	»	2	9	11	6	5	20	21	6	8	»	»	44	51	95	22
23	»	»	»	»	1	1	1	1	3	»	2	3	»	2	1	»	»	»	8	7	15	23
24	»	»	»	»	»	»	»	»	7	6	2	5	1	5	2	2	»	»	12	18	30	24
25	1	»	3	4	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	5	10	25
26	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	26
27	»	1* 1	»	1* 1	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3* 3	3* 3	27
28	26	17	2	6	1	»	1	»	6	2	2	3	1	4	»	»	»	»	39	32	71	28
29	3	7	4	5	1	1	»	»	4	4	2	2	3	5	1	3	»	»	18	27	45	29
30	1	»	1	1	1	2	1	1	8	6	6	6	1	3	»	2	»	»	19	21	40	30
31	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	31
32	»	»	»	1	1	»	»	»	1* 8	»	4	»	»	3	»	»	»	»	1* 13	4	1* 17	32
33	»	»	»	1	»	»	»	1	2	1	»	2	2	»	»	»	»	»	4	5	9	33
34	6	3	3	1	»	»	1	»	3	1	1	»	»	4	1	1* 1	»	»	15	1* 10	1* 25	34
	102	75	49	46	27	34	16	14	114	87	48	55	64	99	31	43	»	»	487	491	978	
35	7	2	1	1	»	»	»	»	1	1	1	»	1	4	»	1	»	»	11	9	20	35

Sterfte in de gemeente ASSEN in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	7	14	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1
»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	5	3	»	4	»	»	5	10	15	2
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3
1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	2	2	4	4
»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	1	2	»	»	»	»	»	»	1	5	6	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	1	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12
»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	13
3	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	6	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	2	»	»	»	4	2	6	15
»	»	2	»	»	1	»	»	1	»	1	1	1	»	»	»	»	»	5	2	7	16
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	17
»	»	»	»	»	1	1	2	8	7	3	»	1	»	»	»	»	»	13	10	23	18
»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	19
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	20
2	2	»	1	1	1	»	»	5	2	2	»	1	1	»	3	»	»	11	10	21	21
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	2	1	3	22
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	»	2	23
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	2	1	3	24
»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	25
1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	2	3	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
2	1	1	1	2	1	»	»	2	»	»	1	»	1	»	»	»	»	7	5	12	28
»	»	1	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»	4	29
»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	4	1	5	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	31
»	»	1	»	»	»	»	»	1* 1	»	»	»	2* 2	»	»	»	»	»	3* 4	»	3* 4	32
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	33
»	2	1	»	»	»	»	»	»	1	2	»	1	1	1	»	»	»	5	4	9	34
10	12	8	7	5	4	1	2	23	15	12	6	21	11	3	7	»	»	90	71	161	
»	2	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	1	3	4	35

Sterfte in de gemeente MEPPEL in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	6	13	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1
2	5	2	»	»	»	»	»	»	»	1	1	9	8	7	4	»	»	21	18	39	2
»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	3
»	»	»	1	»	»	»	1	2	»	»	»	»	1	»	»	»	»	2	3	5	4
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	3	»	3	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6
»	»	»	»	»	»	1	»	1	2	1	»	»	»	»	»	»	»	3	2	5	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	1	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	4	11
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	1	12
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	13
4	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	2	7	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	2	1	3	15
»	1	2	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	4	6	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17
»	»	»	»	»	1	2	3	8	9	»	1	»	2	»	»	»	»	10	16	26	18
2	»	4	5	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	7	14	19
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	20
3	1	10	8	5	1	1	»	2	6	2	2	3	4	»	»	»	»	26	22	48	21
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	2	»	2	1	»	»	»	2	5	7	22
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	1	1	2	22
»	»	»	»	»	»	1	»	1	1	2	1	»	1	»	»	»	»	4	3	7	24
»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	25
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
14	13	4	1	»	1	»	»	»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	18	18	36	28
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	29
»	»	1	»	2	1	»	»	1	2	1	»	»	»	»	»	»	»	5	3	8	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	31
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	32
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	33
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	34
26	21	25	20	9	8	7	6	18	23	9	8	17	21	8	4	»	»	126	117	243	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	35

Sterfte in de gemeente MAASTRICHT in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN: Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	34	20	54
2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3
64	51	20	12	3	1	»	»	»	»	3	»	8	12	7	18	»	»	105	94	199
1	»	1	»	»	1	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	3	2	5
1	1	1	»	»	»	»	»	4	»	2	2	»	3	»	3	»	»	8	9	17
»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	6	5	5	»	2	»	»	10	14	24
»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	2	1	»	1	»	»	»	»	3	3	6
»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1
4	3	9	9	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	15	12	27
3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	4	»	4
26	26	10	8	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	38	35	73
»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	4	2	12	8	»	3	»	»	18	14	32
2	2	14	8	8	2	1	1	2	»	»	»	3	1	1	1	»	»	31	15	46
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	1
»	»	»	»	»	»	2	4	31	20	9	2* 4	»	1* 1	»	»	»	»	42	3* 29	3* 71
»	»	4	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	1	5
1	4	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	5	6
14	18	33	26	5	4	1	1	6	3	5	5	11	7	1	3	»	»	76	67	143
»	»	2	»	»	»	»	»	1	»	2	1	1	»	1	1	»	»	7	2	9
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	»	»	»	»	2	1	3
1	»	1	»	»	»	»	»	1	2	10	10	6	9	»	2	»	»	19	23	42
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1* 1	1* 2
5* 5	4* 4	1* 1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6* 6	4* 4	10* 10
1	»	1	»	»	»	»	1	2	3	»	1	2	1	»	»	»	»	6	6	12
»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	1	»	4	1	1	»	»	»	9	2	11
»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1	2	1	»	»	»	»	»	3	3	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2
»	1	1	»	1	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	4	2	6
»	»	»	»	1	»	»	1	2	»	»	»	2	»	»	»	1	»	6	1	7
»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	3	2	1* 2	1	»	»	»	»	1* 6	4	1* 10
125	113	98	65	23	8	4	9	64	38	46	36	61	52	11	33	1	»	467	374	841
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1

Sterfte in de gemeente ROERMOND in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																Onbekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	12	10	22	
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1
16	12	4	2	1	1	»	»	»	»	»	»	3	3	2	»	»	»	26	18	44	2
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	3
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	2	4
»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	»	1	»	»	»	»	»	4	»	4	5
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	7
»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
»	1	4	4	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	5	10	12
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	13
7	4	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8	4	12	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	5	»	1	»	»	5	7	12	15
»	»	1	1	1	1	1	»	1	»	1	»	»	1	»	»	»	»	5	3	8	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17
»	»	»	»	»	»	2	1	11	3	3	1	»	»	»	»	»	»	16	5	21	18
»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	3	19
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	20
5	9	3	2	3	»	»	1	3	1	»	1	1	»	»	»	»	»	15	14	29	21
»	»	»	1	»	»	1	»	1	1	2	2	9	7	2	3	»	»	15	14	29	22
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	»	»	1	2	3	23
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	1	»	»	»	3	1	4	24
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»		»	2	1	3	28
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	2	3	»	»	»	»	3	4	7	29
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	1	2	3	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	31
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	32
»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	2	1	3	33
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	34
28	28	14	13	7	2	5	3	22	9	10	8	23	22	5	5	»	»	126	100	226	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	35

Sterfte in de gemeente VENLO in 1887.

OVERLEDEN OP DEN LEEFTIJD VAN:																On-bekende leeftijd.		Totaal.		Algemeen totaal.	Nummers der oorzaken van den dood.
Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.		14—19 jaren.		20—49 jaren.		50—64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.							
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11	13	24	
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1
16	12	6	3	»	»	»	»	»	1	»	2	9	9	1	4	»	»	32	31	63	2
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	3
»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	2	1	3	4
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	2	1	»	»	»	»	»	3	3	6	5
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	3	3	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7
»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	8
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11
5	1	10	12	1	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	16	16	32	12
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	13
7	5	2	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	6	16	14
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	1	1	2	15
2	2	3	1	»	»	»	»	4	1	»	2	»	1	»	»	»	»	9	7	16	16
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17
»	»	»	»	»	»	2	»	12	5	5	4	»	»	»	»	»	»	19	9	28	18
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	19
1	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	3	20
8	6	2	6		2	»	»	4	»	1	1	»	2	»	»	»	»	15	17	32	21
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	3	»	»	»	»	3	4	7	22
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	23
»	»	»	»	»	1	1	»	»	3	3	2	2	2	»	»	»	»	6	8	14	24
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	25
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	26
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27
»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	28
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	2	»	»	»	»	»	5	5	29
»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	2	1	3	30
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	31
»	»	»	»	»	»	»	»	1	.	1	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	32
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	33
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	34
40	27	23	31	1	6	5	»	25	13	15	18	15	21	1	5	»	»	136	134	270	
»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	35

De sterfte in het Rijk in 1887 bedroeg 21.60 op 1000 inwoners, tegen 23.77 in 1886. In alle provinciën is het aantal overledenen, in verhouding tot de bevolking, kleiner dan gedurende het vorige jaar geweest. Sterfte in het Rijk.

De volgende tabel geeft een overzicht van de verhouding der levenloos aangegevenen tot het aantal geborenen in elke provincie.

PROVINCIEN.	Levenloos aangegevenen in 1887.	Geborenen in 1887 (met inbegrip der levenloos aangegevenen).	Levenloos aangegevenen op 1000 geborenen in 1887.
Noordbrabant	963	17 019	56.59
Gelderland	912	16 844	54.14
Zuidholland	1633	36 408	44.85
Noordholland	1492	29 706	50.23
Zeeland	311	7 067	44.01
Utrecht	389	8 124	47.88
Friesland	465	10 644	43.69
Overijssel	514	9 916	51.84
Groningen	417	8 768	47.56
Drenthe	243	4 265	56.98
Limburg	410	8 145	50.34
HET RIJK	7749	156 906	49.39

Na aftrek van de levenloos aangegevenen en 33, van welke de leeftijd onbekend was, stierven in het Rijk op den leeftijd van:

minder dan 1 jaar	24 244	of 27.85 pct.
1 tot 5 jaren	11 627	„ 13 35 „
5 „ 14 „	4 286	„ 4.92 „
14 „ 20 „	2 122	„ 2.44 „
20 „ 50 „	13 758	„ 15.80 „
50 „ 65 „	10 620	„ 12.20 „
65 „ 80 „	14 966	„ 17.19 „
boven 80 „	5 437	„ 6.25 „

In de maandelijksche opgaven der overledenen, volgens art. 15 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 58), door de gemeentebesturen aan de geneeskundige inspecteurs gezonden, is in 1887, zooals sints 1883 geschiedde, aanteekening gehouden of bij geboorten van kinderen, die als levenloos zijn aangegeven, al of niet verloskundige hulp is verleend, en of de levenloos aangegevenen al of niet levensvatbaar waren. Dit laatste is van belang te weten, omdat het bekend is, dat niet zelden niet-levensvatbare kinderen, zelfs vruchten van weinige maanden, bij den burgerlijken stand als geboren worden aangegeven, ten einde de premiën door levensverzekeringmaatschappijen bij overlijden uitgekeerd te innen.

De uitkomsten van dit onderzoek zijn in de volgende tabel verzameld.

PROVINCIEN.	GEBOREN met verloskundigen bijstand. van: Geneesheer. Levens-vatbaar.	Geneesheer. Niet levens-vatbaar.	Vroedvrouw. Levens-vatbaar.	Vroedvrouw. Niet levens-vatbaar.	zonder verloskundigen bijstand. Levens-vatbaar.	zonder verloskundigen bijstand. Niet levens-vatbaar.	Totaal.
Noordbrabant . . .	618	131	128	7	68	11	963
Gelderland	481	82	268	51	24	6	912
Zuidholland	788	221	480	125	14	5	1 633
Noordholland . . .	613	168	489	205	17	"	1 492
Zeeland	173	40	50	12	34	2	311
Utrecht	208	51	95	31	4	"	389
Friesland	284	81	40	21	28	11	465
Overijssel	309	68	85	12	34	6	514
Grrningen	230	76	35	36	26	14	417
Drenthe	96	29	48	9	52	9	243
Limburg	156	22	196	23	10	3	410
HET RIJK . .	3 956	969	1 914	532	311	67	7 749

Uitdeze tabel blijkt, dat van de 7749 levenloos aangegevenen 1568 of bijna 20 23 pct. niet levensvatbaar waren. Deze behooren dus eigenlijk van het aantal levenloos aangegevenen te worden afgetrokken, waardoor dit tot 6181 daalt. In de verschillendeprovinciën zijn de uitkomsten als volgt:

In	Noordbrabant	waren van	963	levenl. aangeg.	149	niet levensvatb.,	dit is ruim	15 pct.
„	Gelderland	„ „	912	„ „	139	„ „	„ „ „	15 „
„	Zuidholland	„ „	1633	„ „	351	„ „	„ „ „	21 „
„	Noordholland	„ „	1492	„ „	373	„ „	„ „ „	25 „
„	Zeeland	„ „	311	„ „	54	„ „	„ „ „	17 „
„	Utrecht	„ „	389	„ „	82	„ „	„ „ „	21 „
„	Friesland	„ „	465	„ „	113	„ „	„ „ „	24 „
„	Overijssel	„ „	514	„ „	86	„ „	„ „ „	16 „
„	Groningen	„ „	417	„ „	126	„ „	„ „ „	30 „
„	Drenthe	„ „	243	„ „	47	„ „	„ „ „	19 „
„	Limburg	„ „	410	„ „	48	„ „	„ „ „	11 „

De volgende staat geeft een overzicht van de sterfte in het Rijk. ten gevolge van de verschillende in de sterftetabel vermelde doodsoorzaken, berekend op 1000 inwoners.

Volgnommer.	DOODSOORZAKEN.	Aantal sterfgevallen.		Op 1000 inwoners zijn aan de in de 2de kolom vermelde oorzaken overleden.	
		In 1886.	In 1887.	In 1886.	In 1887.
1	Gebrekkige ontwikkeling	707	715	0.16	0 16
2	Lichaamszwakte. Tering. (Exc. n°. 23)	16 402	14 262	3.78	3.25
3	Klierziekte. Rachitis.	1 555	1 274	0.36	0.29
4	Syphilis	77	61	0.02	0.01
5	Abces Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia. (Exc. ziekten van het kraambed	1 048	935	0.24	0.21
6	Kanker.	2 925	2 887	0 67	0.66
7	Waterzucht. Scheurbuik	844	850	0.19	0.19
8	Typhus. Febris typhoïdea.	670	568	0.15	0.13
9	Pokken.	72	18	0.017	0.004
10	Roodvonk.	844	428	0 195	0.097
11	Mazelen	2 035	1 541	0.47	0.35
12	Diphtheritis	814	689	0.19	0.16

Volgnommer.	DOODSOORZAKEN.	Aantal sterfgevallen.		Op 1000 inwoners zijn aan de in de 2de kolom vermelde oorzaken overleden.	
		In 1886.	In 1887.	In 1886.	In 1887.
13	Croup	1 491	1 330	0.34	0.30
14	Kinkhoest	1 326	973	0.31	0.22
15	Aanhoudende koorts. (Exc. n°. 8)	745	606	0.17	0.14
16	Tusschenpoozende koorts	153	128	0.04	0.03
17	Febris int. perniciosa	131	122	0.03	0.03
18	Huidziekten. (Exc. n°. 9, 10 en 11)	295	333	0.07	0.07
19	Stuipen. Trismus. Epilepsia	5 118	4 693	1.18	1.07
20	Apoplexia	3 285	3 547	0.76	0.81
21	Hersenziekten. (Exc. n°. 20)	4 561	4 297	1.05	0.98
22	Ruggemergslijden. Paralysis	396	356	0.09	0.08
23	Keel- en longtering. Bloedspuwing, suikertering	8 594	7 925	1.98	1.80
24	Acute ziekten der ademhalingsorganen	10 869	11 064	2.51	2.52
25	Chronische ziekten der ademhalingsorganen. (Exc. n°. 23)	5 106	5 187	1. 8	1.18
26	Hart- en vaatziekten. Rheumatismus Arthritis. (Exc. n°. 27)	942	950	0.22	0.22
27	Organische hartgebreken. Aneurysma.	2 356	2 577	0.54	0.59
28	Diarrhoea	2 708	1 651	0.62	0.38
29	Dysenteria	25	26	0.006	0.006
30	Cholera nostras	148	84	0.034	0.019
31	Acute ziekten der spijsverteringsorganen	6 736	5 622	1.55	1.28
32	Chronische ziekten der spijsverteringsorganen. (Exc. n°. 6)	2 747	2 560	0.63	0.58
33	Ziekten der organa urogenitalia. (Exc. n°. 6)	2 068	2 133	0.48	0.48
34	Geweldadige dood	751	774	0.17	0.18
35	Verdrinken	911	814	0.21	0.19
36	Zelfmoord	235	238	0.05	0.05

Uit den volgenden staat blijkt de sterfte op 1000 inwoners in het Rijk aan enkele ziektegroepen, gedurende de laatste 5 jaren.

ZIEKTEGROEPEN.	Op 1000 inwoners zijn overleden in				
	1883.	1884.	1885.	1886.	1887.
Besmettelijke en epidemische ziekten (nos. 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 en 29)	1.46	1.74	1.33	1.68	1.26
Ziekten van de ademhalingsorganen (nos. 23, 24 en 25)	5.91	5.71	5.89	5.67	5.51
Ziekten van de spijsverteringsorganen (nos. 28, 29, 30, 31 en 32)	2.53	2.78	2.18	2.85	2.26
Koortsziekten (nos. 8, 15, 16 en 17)	0.49	0.47	0.38	0.39	0.32
Ziekten van het zenuwstelsel (nos. 19, 20, 21 en 22)	3.14	3.20	3.08	3.08	2.94

De sterfgevallen aan ziekten van het kraambed zijn in den volgenden staat met het aantal geboorten vergeleken.

JAREN.	Aantal geboorten.	Sterfte aan ziekten van het kraambed.	Op 1000 geboorten stierven aan ziekten van het kraambed.
1879	153 120	594	3.87
1880	149 476	526	3.53
1881	148 884	576	3.87
1882	152 006	652	4.29
1883	149 960	579	3.86
1884	152 235	615	4.04
1885	153 903	677	4.40
1886	156 747	629	4.01
1887	154 903	590	3.81

§ 2. Besmettelijke en epidemische ziekten.

A. *Pokken* (variolae en varioloïdes).

Noordbrabant.

De navolgende staat geeft een overzicht van de waargenomen pokkengevallen in Noordbrabant.

Volgnummer.	Datum van aangifte.	Gemeente.	Geslacht. Mannelijk.	Geslacht. Vrouwelijk.	Leeftijd.	Ingeënt. Ja.	Ingeënt. Neen.	Ingeënt. Twijfelachtig.	Pokken.	Gewijzigde pokken.	Afloop. Hersteld.	Afloop. Overleden.
1	4 Maart	Geldrop		V	51 j.		N		P		H	
2	5 „	id.	M		42 j.			T	P		H	
3	5 „	id.		V	12 j.			T	P		H	
4	18 „	id.		V	36 j.	J			P		H	
5	18 „	id.	M		10 j.	J			P		H	
6	18 „	id.		V	9 j.	J			P		H	
7	20 April	Asten		V	25 j.			T	P			O
8	20 „	Geldrop	M		35 j.	J			P		H	
9	20 „	id.		V	39 j.	J				GP	H	
10	7 Mei	Berchem		V	14 d.		N		P			O
11	7 „	id.		V	29 j.		N		P			O
12	8 „	id.		V	9 j.	J				GP	H	
13	8 „	id.		V	10 j.	J				GP	H	
14	10 „	id.		V	37 j.	J				GP	H	
15	10 „	id.		V	20 j.			T	P			O
16	10 „	id.		V	19 j.	J				GP	H	
17	10 „	id.		V	9 j.	J				GP	H	
18	12 „	Huisseling		V	34 j.	J 2			P		H	
19	13 „	Berchem		V	17 j.			T	P		H	
20	14 „	id.		V	25 j.	J				GP	H	
21	15 „	Herpen		V	9 j.	J				GP	H	
22	15 „	id.		V	11 j.		N		P			O
23	16 „	Berchem		V	10 j.	J				GP	H	
24	16 „	id.		V	31 j.	J			P		H	

Volgnummer.	Datum van aangifte.	Gemeente.	Geslacht.		Leeftijd.	Ingeënt.			Pokken.	Gewijzigde pokken.	Afloop.	
			Mannelijk.	Vrouwelijk.		Ja.	Neen.	Twijfelachtig.			Hersteld.	Overleden.
53	4 Juni	Berchem	M		21 j.	J				GP	H	
54	4 „	id.	M		51 j.			T	P		H	
55	6 „	id.		V	57 j.	J				GP	H	
56	8 „	id.	M		39 j.	J				GP	H	
57	8 „	id.	M		19 j.	J				GP	H	
58	13 „	Oss.	M		56 j.	J				GP	H	
59	14 „	Berchem	M		60 j.	J				GP	H	
60	18 „	id.	M		43 j.	J				GP	H	
61	18 „	id.		V	41 j.	J				GP	H	
62	18 „	id.	M		14 j.	J				GP	H	
63	26 „	id.	M		73 j.			T	P			O
64	26 „	id.	M		38 j.	J				GP	H	
65	26 „	id.		V	16 j.			T	P		H	
66	7 Juli	Dieden		V	57 j.	J				GP	H	
67	7 „	id.		V	17 j.	J				GP	H	
68	22 „	id.	M		60 j.	J				GP	H	
69	22 „	id.		V	42 j.	J				GP		O

De oorzaak van besmetting te Geldrop is zonder twijfel geweest een dochtertje van de twee eerstgenoemde, buiten de kom der gemeente wonende, lijders, dat ongeveer 14 dagen te voren aan een lichten huiduitslag (volgens verklaring der ouders waterpokken, zoodat geen geneeskundige hulp is ingeroepen) had geleden. Dit meisjes, oud 12 jaren, en in haar jeugd met goed gevolg gevaccineerd, werkte in eene fabriek naast de sub 3 genoemde lijderes.

Hoe het meisje de zoogenaamde waterpokken, die bepaald als zeer gewijzigde pokken moeten worden aangemerkt, heeft opgedaan, is, ná een nauwkeurig onderzoek, niet ontdekt kunnen worden.

Alle lijders te Geldrop zijn in de inrichting tot verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, behoorende tot het liefdegesticht aldaar, opgenomen, waarna terstond voor desinfectie van de besmette woningen, enz. is zorg gedragen.

Het geval te Asten betrof eene dienstbode uit Geldrop, die, reeds ziek zijnde, per kar naar hare ouders is vervoerd en enkele dagen daarna door pokken bleek te zijn aangetast.

Van dit geval was aan het geneeskundig Staatstoezicht noch door den geneesheer, noch door den burgemeester kennis gegeven, omdat zij de woorden „eene ziekte" in art. 6 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 60) in het meervoud hadden opgevat, en alzoo meenden, dat eerst door meerdere gevallen de volksgezondheid bedreigd werd. Aangezien beiden verklaarden te goeder trouw te hebben gehandeld, terstond hunne dwaling inzagen en de meest doeltreffende maatregelen genomen hadden, is hiervan geen proces-verbaal opgemaakt.

Ook in de gemeente Berchem is deze ziekte verspreid door het verzwijgen van 2 gevallen van zeer gewijzigde pokken bij 2 met goed gevolg gevaccineerde meisjes (zusters van het sub n°. 10 vermelde kind).

Ook hier hadden de ouders den uitslag voor waterpokken aangezien, omdat de kinderen, zich bijna niet ziek gevoelende, de meisjesschool in het Liefdegesticht hadden kunnen blijven bezoeken.

Die school, weldra een brandpunt van besmetting, is terstond gesloten en, na herstel eener aangetaste onderwijzeres, flink ontsmet.

Op 21 Mei zijn de pokken in die gemeente epidemisch heerschende verklaard.

Op het verzoek van den geneeskundigen ambtenaar is daarop door den Commissaris des Konings eene circulaire aan de gemeentebesturen in Noordbrabant gericht, waarin deze zijn uitgenoodigd:

1°. om zorg te dragen voor de stipte naleving der voorschriften, vervat in art. 18 der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134); en

2°. om de ingezetenen met ernst te wijzen op de wenschelijkheid, om van de gelegenheid tot inenting en herinenting gebruik te maken, en op de noodzakelijkheid, om ook bij het in hun gezin voorkomen van vermeende waterpokken terstond een geneesheer te raadplegen.

Tevens werd met den burgemeester en den geneesheer herhaaldelijk overleg omtrent de noodige maatregelen gepleegd.

De aangetasten te Herpen waren meisjes, die, zeer nabij Berchem wonende, school gingen in het boven bedoelde Liefdegesticht.

De oorzaak van besmetting der patiënte te Huisseling bleef onbekend.

Bovendien hebben in de maand Juni te Berchem nog 10 personen, gedurende drie dagen, aan aanhoudende koorts geleden met eene temperatuur van 40° C., zonder dat er uitslag is gevolgd. Wegens de overige verschijnselen moeten deze gevallen als een abortiefvorm van pokken worden aangemerkt.

Op 16 Juli kon de verklaring omtrent het epidemisch heerschen van pokken te Berchem ingetrokken worden.

Door de Regeering werden, ongeveer één maand nadat de pokken te Berchem epidemisch waren verklaard, inlichtingen gevraagd betreffende de toepassing van art. 18 der epidemiewet.

Naar de daaromtrent verkregen opgaven kon worden medegedeeld, dat in 116 van de 184 gemeenten van Noordbrabant wederom gelegenheid tot kostelooze inenting en herinenting was gegeven, nadat in de *Staatscourant* het epidemisch heerschen van pokken te Berchem ter algemeene kennis was gebracht.

Niettegenstaande dus op 24 Mei jl. (3 dagen ná het epidemisch verklaren van de pokken te Berchem), op verzoek van het geneeskundig Staatstoezicht, door den Commissaris des Konings in Noordbrabant een verzoek tot alle gemeentebesturen was gericht, om zorg te dragen voor de stipte naleving der voorschriften, vervat in art. 18 der wet

van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134), waren toch nog 68 gemeenten in gebreke gebleven daaraan te voldoen.

Nogmaals, en thans op verzoek van de Regeering, werden de gemeentebesturen door den Commissaris des Konings in Noordbrabant op hunne verplichtingen dienaangaande gewezen.

Gelderland. Te Bemmel kwam één geval van varioloïdes voor bij een 20jarig gevaccineerd man. Bij onderzoek bleek, dat deze, als milicien opgeroepen, in de termen viel, om wegens een ooggebrek, voor den militairen dienst te worden afgekeurd. Daarvoor werd hij van 10 tot 23 Mei opgenomen in het militair hospitaal te Nijmegen, vanwaar hij, ter constateering van zijn ooggebrek, geëvacueerd werd naar het Militair-hospitaal te Amsterdam (23 Mei tot 9 Juni), om van daar naar Arnhem te vertrekken en in het Militaire hospitaal tot zijne definitieve afkeuring te verblijven (9—16 Juni).

Op de ziekenzaal te Amsterdam werd één der medeverpleegden aldaar door pokken aangetast, en hoewel deze lijder onmiddellijk van de ziekenzaal verwijderd werd om in het buitengasthuis verpleegd te worden, bleek de milicien reeds geïnfecteerd te zijn.

Na den 9den Juni het hospitaal te Amsterdam verlaten te hebben, vertoonden zich bij hem, nadat hij bij zijne ouders te Bemmel aangekomen was, den 26sten Juni gewijzigde pokken.

De genomen maatregelen bestonden in het revaccineeren der huisgenooten en bewoners van de naburige huizen, op den dag dat het bericht omtrent dit geval was ingekomen, en in de toepassing van de noodige ontsmettingsmaatregelen.

Te Nijkerk kwam in de maand Mei een zeer licht geval van varioloïdes voor bij een niet gevaccineerd 2jarig kind.

De maatregelen bepaalden zich tot toepassing van artt 14 en 20 der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134) en tot het wekelijks gelegenheid geven tot inenting en herinenting.

Zuidholland. Uit Waddingsveen werd op 15 April een geval van pokken aangegeven, bij een niet gevaccineerd kind van $1^1/_2$ jaar. De bron van besmetting scheen niet te kunnen worden opgespoord.

Destijds kwamen pokken voor in Noordbrabant.

De grootvader van het kind, die het dikwijls bezocht, is veehandelaar en daardoor veel op reis.

De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat dit een ernstig geval van varicellen was. Deze schijnen somtijds niet gemakkelijk van variolae te onderscheiden. Het was intusschen van belang dit te weten, daar het kind, zoo het variolae had, niet zou behoeven te worden ingeënt, maar zoo het aan varicellen leed, niet tegen pokken gevrijwaard is en vaccinatie noodig bleef. Daarom werd den geneeskundige voorgesteld, het kind, zoo mogelijk, in te enten.

Een geval van gewijzigde pokken werd waargenomen te 's Gravenhage bij eenen gegevaccineerden heer, uit Zwitserland teruggekeerd.

Strenge maatregelen van afzondering en ontsmetting werden genomen. De ziekte verspreidde zich niet.

Noordholland. Te Amsterdam werden 34 gevallen van variolae waargenomen, waarvan 4 met doodelijken afloop.

Deze gevallen verdeelden zich als volgt:

In April werd 1 geval aangegeven, in Mei 11 gevallen, in Juni 10, in Juli 6, in Augustus 4, in December 2.

Voor desinfectie werd gezorgd en zooveel mogelijk verpleging in het Buitengasthuis bevorderd.

Bijgaande staat geeft een overzicht der waargenomen gevallen. Uit andere gemeenten werden geene gevallen opgegeven.

N°.	1887.	Woonplaats der aangetasten.	Geslacht.	Leeftijd.	Gevacci- neerd.	Overleden of hersteld.	Buiten- gasthuis of te huis.	Wijze van besmetting.
1	22 April	Commelinstraat 116	Vr.	4½	neen	overleden	Buiten- gasthuis	Een niet geneeskundig behandeld kind uit Antwerpen.
2	13 Mei	" 116 (3 hoog)	Vr.	4	neen	hersteld	"	In contact met n°. 1, heeft uit armoede haar inboedel moeten verkoopen in den tijd dat n°. 1 ziek was.
3	16 Mei	Commelinstraat 118	Vr.	45	gevaccin. 3 litt., niet gerevaccin.	hersteld	"	Waarschijnlijk contact met n°. 1 in de water- en vuurnering, Commelinstraat 116.
4	"	" 118	M.	2	neen	hersteld	"	Als hierboven.
5	"	Wagenaarstraat 88	Vr.	43	gevaccin. in jeugd, 3 litt.	hersteld	"	Contact met n°. 4.
6	18 Mei	Tollensstraat 85 1e et.	M.	5	neen	hersteld	"	Onbekend.
7	"	"	M.	2	neen	hersteld	"	Contact met n°. 6.
8	19 Mei	Commelinstraat 116	Vr.	50	gevaccin.	hersteld	te huis	Water- en vuurnering, waar de bovenbewoners n°. 1 en 2 kwamen.
9	"	Tollensstaat 85	Vr.	35	gevaccin. 6 litt.	overleden	Buiten- gasthuis	Moeder van n°. 6 en 7.
10	22 Mei	Commelinstraat 114	Vr.	35	gevaccin., 3 litt. op ieder arm.	hersteld	"	In contact met de buren.
11	"	Tollensstraat 85	M.	38	gevaccin., 2 litt. op ieder arm.	hersteld	"	Contact met n°. 6.

N°.	1887.	Woonplaats der aangetasten.	Geslacht.	Leeftijd.	Gevacci-neerd.	Overleden of hersteld.	Buiten-gasthuis of te huis.	Wijze van besmetting.
12	25 Mei	Commelinstraat 114	M.	43	gevaccin., geen litt.	hersteld	Buiten-gasthuis	Contact met n°. 10.
13	4 Juni	Heerenstraat 3	Vr.	31	gevaccin., geen litt.	hersteld	„	Heeft Nieuwendijk 84 een poklijder opgepast, die besmet was door n°. 2.
14	6 Juni	Nieuwendijk 84		3		hersteld	te huis	Besmet door n°. 2.
15	6 Juni	10de comp., 2de Reg. artillerie	M.	20	gevaccin, 5 litt.	hersteld	Buiten-gasthuis	Besmet door n°. 8.
16	13 Juni	Beerenstraat 14		$3^1/_2$	gevaccin.	hersteld	te huis	Onbekend; zeer lichten graad.
17	14 Juni	Tollensstraat 83 1e et.	Vr.	58	gevaccin.	hersteld	„	In aanraking geweest met n°. 6.
18	14 Juni	Elandstraat 159	„	19 m.	gevaccin.	overleden	„	Onbekend.
19	14 Juni	Lijnbaangracht 52	„	11 m.	niet gevaccin.	hersteld	„	Onbekend.
20	14 Juni	Nieuwendijk 84	M.	1	gevaccin. tijdens ziekte van n°. 14	hersteld	„	Contact met n°. 14.
21	22 Juni	Lijnbaansgracht 146	M.	41	gevaccin., 5 litt., gerevaccin. in 1868 zonder gevolg	hersteld	Buiten-gasthuis	Onbekend.
22	25 Juni	Gerard Douwstraat 1	M.	21	gevaccin., 8 litt.	hersteld	„	Contact met n°. 14.
23	7 Juli	Lijnbaangracht, hoek Goudbloemstraat	M.	1	ongevaccin.	hersteld	te huis	Onbekend.
24	5 Juli	Schip uit Brussel	M.	26	ongevaccin. pokken gehad	hersteld	Buiten-gasthuis	Schip uit Antwerpen, kapt. Hardebol.
25	12 Juli	Elandstraat 1	Vr.	56	gevaccin.	hersteld	„	Besmet, zie n°. 27.
26	23 Juli	„	Vr.	21	gevaccin., 3 litt.	hersteld	„	Contact met n°. 25.

N°.	1887.	Woonplaats der aangetasten.	Geslacht.	Leeftijd.	Gevacci-neerd.	Overleden of hersteld.	Buiten-gasthuis of te huis.	Wijze van besmetting.
27	24 Juli	Elandstraat 1	M.	10	gevaccin., 5 litt	hersteld	Buiten-gasthuis	De oudste broeder is 2 maanden geleden uit Antwerpen gekomen, heeft uitslagpuisjes gehad; de 2e broeder eveneens; zijn als diamantslijpers blijven werken.
28	27 Juli	(Boerhavestraat) Amstel-Hotel	Vr.	23	gevaccin., 1 litt.	hersteld	te huis	Onbekend. De lijderes kwam uit Berlijn.
29	4 Aug.	Boomstraat 78	M.	45	gevaccin. en gerevaccin.	hersteld	Buiten-gasthuis	16jarig dochtertje heeft aan waterpokken geleden.
30	„	„	Vr.	47	gevaccin., 2 litt.	overleden	„	Contact met n°. 29.
31	„	„	M.	14	gevaccin., 3 litt.	hersteld	„	Contact met n°. 29.
32	6 Aug.	Westerstraat 146	Vr.	9	gevaccin., 4 litt.	hersteld	„	Onbekend.
33	„	Binnengasthuis	Vr.	17	gevaccin., 3 litt.	hersteld	„	Onbekend.
34	„	Brouwerstraat 5	Vr.	$7\frac{1}{2}$	niet gevaccin.	hersteld	„	Onbekend.

Gedurende 1887 werden in Zeeland geen gevallen van pokken waargenomen. **Zeeland.**

Volgens ingekomen berichten kwam te Utrecht in dezelfde woning in de maand Januari varioloïdes voor bij $1\frac{1}{2}$-, 3- en 5-jarige gevaccineerde kinderen; dezelfde ziekte werd waargenomen in November bij een gevaccineerd tweejarig kind, terwijl variolae in dezelfde maand voorkwamen bij een niet gevaccineerd kind van 5 maanden. Al die gevallen deden zich voor in van elkander verwijderde buurten. **Utrecht.**

De ziekte was, zooals bij onderzoek bleek, van zeer lichten aard; alle lijders herstelden. Bijzondere maatregelen werden niet toegepast. . . . .

Op 1 Juni ontving de adjunct-inspecteur bericht omtrent een geval van varioloïdes bij eene vrouw in de gemeente Haskerland. Zij was 50 jaar oud en vroeger gevaccineerd en had voor eenige dagen hare zuster bezocht te Amsterdam, die aan pokken leed. De huisgenooten werden gerevaccineerd. Tevens werden aan de geneeskundigen in de aan elkander grenzende gemeenten Haskerland, Aengwirden en Schoterland eenige glaasjes met versche animale koepokstof verstrekt, door tusschenkomst van het vaccinatiebureel te Leeuwarden. **Friesland.**

De patiënte herstelde.
In Friesland zijn verder geen gevallen meer voorgekomen.

Overijssel. Te Gramsbergen kwam op 1 Juli, in de buurtschap de Krim, een geval van pokken voor. De aangetaste, eene dienstbode, was te Coevorden besmet. Zij herstelde.

Groningen. In de provincie Groningen kwamen in 1887 geen gevallen van pokken voor.

Drenthe. In Juli kwamen te Coevorden 9 gevallen van pokken voor in één gezin, reizende in een woon- of kermiswagen. Een zoon had de ziekte elders (waarschijnlijk te Amsterdam) opgedaan en naar de zijnen overgebracht. Ook 3 te Coevorden wonende personen werden aangetast. De 9 zieken in den wagen en een der andere aangetasten waren nooit gevaccineerd geworden. De vader van het reizend gezin was vroeger gevaccineerd en heeft, in weerwil dat hij steeds zijne zieke vrouw en kinderen oppaste, de pokken niet gekregen. Er overleden aan de ziekte vier niet gevaccineerden.

Limburg. In Juni werd te Horst een geval van varioloïdes waargenomen bij een kind van 6 jaar, dat volgens den behandelenden geneesheer op zeer jeugdigen leeftijd, doch met twijfelachtig gevolg, gevaccineerd was. Omtrent de vermoedelijke oorzaak der infectie kon niets met zekerheid opgespoord worden. Tengevolge eener strenge afzondering en behoorlijke ontsmetting bleef alles tot dit enkele geval beperkt. Aan het voorschrift van van art. 18 der epidemiewet werd voldaan.

Bevordering der koepokinenting. De Rijkssubsidiën aan inrichtingen voor vaccinatie en de kosten van het Rijksvaccinatiepark bij de veeartsenijschool te Utrecht bedroegen te zamen f 9619,03[5].

Overzicht van de werkzaamheden der vaccinatiebureelen. De volgende tabel geeft een overzicht van de werkzaamheden der inrichtingen voor vaccinatie.

BUREELEN EN GENOOTSCHAPPEN.	Getal vaccinatiën.	Getal revaccinatiën.	Getal buisjes of glaasjes die zijn afgeleverd.
Utrecht (Rijks-vaccinatiepark)	1396	62	2270
„ (bureel voor vaccinatie) . . .	399	4	62
's Hertogenbosch	509	436 (1)	740
Arnhem	1065	775 (2)	988
Rotterdam	4123	538 (3)	4382
's Gravenhage	3112	214	1256
Dordrecht	706	2	53

(1) Waaronder 334 militairen.
(2) „ 741 militairen.
(3) Van deze hadden 20 vroeger pokken gehad.

BUREELEN EN GENOOTSCHAPPEN.	Getal vaccinatiën.	Getal revaccinatiën.	Getal buisjes of glaasjes die zijn afgeleverd.
Amsterdam	5334	531	1783 (1)
Haarlem	1534 (2)	„	910
Middelburg	326	329	230
Harlingen	259	„	„
Leeuwarden	451 (2)	461	1041
Groningen	1303	42	484
Maastricht (Calvariënberg)	447	28	764
Totaal	20 964	3422	14 963

De volgende tabel geeft een overzicht van het aantal inentingen, waarvan opgave is gedaan. Statistiek der vaccinatie.

PROVINCIËN.	Aantal in 1887 verrichte vaccinatiën en revaccinatiën.	AANTAL GEVACCINEERDEN				
		beneden het jaar.	van 1—3 jaren.	van 3—6 jaren.	van 6—12 jaren.	boven 12 jaren.
Noordbrabant	13 676	1 960	5 599	3 530	720	249
Gelderland	12 844	2 266	5 828	3 733	895	122
Zuidholland	23 947	2 047	8 092	10 634	2 645	529
Noordholland	20 073	2 714	8 235	7 134	1 862	128
Zeeland	5 068	479	1 895	2 147	526	21
Utrecht	5 211	347	2 075	2 229	537	23
Friesland	7 604	169	1 755	5 025	586	65
Overijssel	7 305	530	2 402	3 490	849	34
Groningen	6 276	274	1 242	4 126	581	53
Drenthe	3 023	363	933	1 455	256	16
Limburg	6 444	1 655	3 228	1 120	410	31
Het Rijk	111 471	12 804	41 284	44 623	9 867	1 271

(1) Hieronder 30 buisjes met Reissuersche stof.
(2) Waaronder de militairen van het garnizoen.

Uitvoering van art. 17 der wet van 4 Dec. 1872 (*Stbl.* n°. 134).

Door den burgemeester van Breukelen-Nijenrode werden aan den geneeskundigen inspecteur ter beoordeeling gezonden 13 verklaringen van inenting, op de school ingeleverd; van deze bleken 9 niet te voldoen aan het wettelijk voorschrift.

Het hoofd der openbare school te Polsbroek meende, dat eene verklaring niet voldeed aan het voorschrift der wet, omdat daaruit bleek, dat slechts 1 pok was opgekomen. Hem werd bericht, dat deze verklaring moest worden goedgekeurd, omdat de geneeskundige, die de verklaring had afgegeven, had aangeteekend, dat die eene pok voldoende waarborgt tegen kinderpokken.

RECAPITULATIE.

PROVINCIEN.	Sterfte aan pokken in:					Van 1000 overledenen (na aftrek der levenloos aangegevenen en van de overledenen waarvan de oorzaak des doods onbekend is) stierven in 1887 aan pokken:	Van 1000 inwoners stierven aan pokken in 1887.	Van 1000 inwoners werden gevaccineerd of gerevaccineerd in:	
	1883.	1884.	1885.	1886.	1887.			1886.	1887.
Noordbrabant . .	21	9	22	65	10	1.02	0.020	29.68	27.34
Gelderland . . .	3	1	»	7	»	»	»	25.19	25.58
Zuidholland . . .	597	50	1	»	»	»	»	24.42	26.27
Noordholland . .	52	2	»	»	4	0.26	0.005	25.59	25.53
Zeeland	»	»	»	»	»	»	»	24.96	25.52
Utrecht	»	»	»	»	»	»	»	24.15	24.53
Friesland	»	»	5	»	»	»	»	22.12	22.66
Overijssel	»	»	»	»	»	»	»	24 33	25.06
Groningen . . .	»	»	2	»	»	»	»	22.51	23.19
Drenthe	»	»	»	»	4	2.03	0.031	22.12	23.75
Limburg	»	»	1	»	»	»	»	25.31	25.29
Het Rijk	673	62	31	72	18	0.22	0.004	25.01	25.39

B. *Roodvonk.*

Noordbrabant.

Roodvonk werd in 20 gemeenten waargenomen.

Het aantal aangegeven gevallen bedroeg in de opvolgende maanden 10, 2, 4, 8, 6, 2, 13, 3, 0, 9, 16 en 3, alzoo te samen 76, waarvan uit Almkerk 19, Zevenbergen 9, Zeeland 7, Dinteloord en Zwaluwe 5, Esch en Goorle en Heusden 4, Breda en Reek 3, Baarle-Nassau, Bergen op Zoom en Tilburg 2, Aarle-Rixtel, Empel, Geertruidenberg, Helvoirt, Lithoijen, St. Michels Gestel en Woensel 1.

Aan deze ziekte stierven te Zeeland 5, te Baarle-Nassau 2 en te Zwaluwe 1.

De drie gevallen te Reek kwamen in één gezin voor.

Bij de aangifte van 4 gevallen te Esch werd bericht, dat in die gemeente vele kinderen ziek waren, zonder geneeskundig te worden behandeld. Bij onderzoek bleken deze aan bronchitis te lijden.

Te Lithoijen kwam het geval voor in de kloosterschool; waarop deze terstond is gesloten en ontsmet.

Een onderzoek werd ingesteld naar het al of niet heerschen van roodvonk bij een melkboer te Oud-Heusden, nadat in twee huisgezinnen, die door dien boer van melk werden voorzien, roodvonkgevallen waren voorgekomen. Het kind bleek aan waterpokken te hebben geleden, zonder daarbij bepaald ziek te zijn geweest.

Uit de volgende gemeenten werden gevallen van roodvonk medegedeeld:

Gelderland.

NAMEN DER GEMEENTEN.	Aantal ziektegevallen in:												Totaalcijfer der ziektegevallen.	Aantal overledenen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.		
Apeldoorn	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Arnhem	1	2	6	4	2	"	"	"	1	1	3	7	27	"
Bemmel	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
Bergh	"	"	"	"	9	3	"	"	"	"	"	"	12	6
Dodewaard	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	1	3	"
Doetinchem (Ambt)	"	"	"	"	"	4	"	"	"	"	"	"	4	1
Doetinchem (Stad)	"	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	"
Doornspijk	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2
Echteld	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	"
Ede	1	"	2	9	2	"	"	"	"	"	"	"	14	2
Elburg	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	2	"
Ermelo	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Est en Opijnen	"	"	"	"	"	"	1	1	1	"	"	"	3	1
Herwen en Aerdt	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	"	3	"
Kesteren	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	2	3	"
Lochem	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	"
Maurik	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Nijmegen	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Ophemert	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1	"
Rheden	"	"	"	"	"	"	"	"	5	"	"	"	5	"

NAMEN DER GEMEENTEN.	Aantal ziektegevallen in:												Totaalcijfer der ziektegevallen.	Aantal overledenen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.		
Tiel	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1	"
Valburg	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	2	"
Voorst	"	"	"	"	1	"	2	"	"	"	"	"	3	"
Vorden.	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Vuren	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Wisch	"	"	3	"	"	"	2	"	"	"	"	"	5	"
Zoelen	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Zutphen	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	1	"
DE PROVINCIE	8	14	11	16	17	10	6	3	8	2	7	11	110	13

De maatregelen bepaalden zich tot naleving van het bepaalde bij artt. 14 en 20 der epidemiewet.

Toen die ziekte zich voordeed op de inrichting „Ruimzicht" te Doetinchem, werd, behalve toepassing der gepaste maatregelen, aan alle de daar gehuisveste kweekelingen het bezoek van het gymnasium te Stad-Doetinchem tijdelijk ontzegd.

Aangezien het geval te Buurmalsen zich voordeed in de woning waar de hulponderwijzer woonde, werd het geven van onderwijs door hem gestaakt. Te Buurmalsen, evenals te Doornspijk, werd met zorg ontsmet.

Zuidholland. Roodvonk kwam, met uitzondering van de noordelijke duinstreek, in elk gedeelte der provincie voor. De ziekte vertoonde zich 't meest op Voorne en Putten, en werd epidemisch verklaard te Hellevoetsluis en Krimpen a/d IJssel.

Roodvonk werd aangebracht van Oudenhoorn naar Nieuw-Helvoet, van Heemstede naar Spijkenisse, van Rotterdam naar Nieuw-Lekkerland, naar 's Gravenhage uit Amsterdam, naar Ouderkerk a/d IJssel uit Krimpen a/d IJssel, naar Woerden uit Gouda.

Te Schiedam werd iemand besmet door een huisgenoot, die aan twijfelachtige verschijnselen van roodvonk had geleden.

Te Dordrecht werd een helpster van de kinderbewaarplaats aangetast. Te Heinenoord kwamen 3 roodvonklijders in één huis voor.

Te Middelharnis werd de ziekte bevorderd door het bezoek der Zondagschool door kinderen uit besmette gezinnen. Hierop werd de aandacht van den burgemeester gevestigd.

Uit 52 gemeenten werden gevallen van roodvonk gemeld.

Noordholland Gevallen van roodvonk werden uit de onderstaande 29 gemeenten aangegeven.

GEMEENTEN.	Ziektegevallen van roodvonk.													Overledenen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	
Aalsmeer	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»
Amsterdam . . .	27	14	35	17	15	17	6	20	25	15	14	24	229	21
Beverwijk	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
Bloemendaal. . .	4	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	»	8	»
Bussum	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»
Castricum	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Diemen	»	3	1	»	»	»	»	»	3	»	»	»	7	2
Haarlem.	13	2	7	4	4	1	3	3	5	4	4	3	53	1
Haarlemmermeer.	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»
Haringcarspel . .	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	3	»
Heemstede. . . .	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Helder	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7	»	7	»
Hilversum. . . .	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»
Krommenie. . . .	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Landsmeer. . . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	2	»
Naarden.	1	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	4	»
Nieuwer-Amstel .	3	5	1	»	1	2	1	1	»	»	»	»	14	2
Oostzaan	»	»	»	»	»	»	»	»	9	»	»	»	9	»
Ouder-Amstel . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»
Oudkarspel . . .	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	2	4	»
Sloten.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2
Terschelling . . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2
Texel	»	1	»	3	2	19	7	7	26	4	»	5	74	3
Urk.	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»
Watergraafsmeer.	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1
Wormerveer . . .	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»
Wijk aan Zee . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3	»
Zaandam	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	5	»
Zaandijk.	»	»	»	»	1	3	»	»	»	»	»	»	4	»
PROVINCIE	50	29	49	27	24	44	17	35	69	27	29	40	440	35

Zeeland. Te Middelburg en te Sluis kwamen vele gevallen van roodvonk voor; één lijder bezweek slechts aan de ziekte.

Te Sluis overleed eene kwaamvrouw, met verschijnselen dier ziekte; van daar werd de ziekte naar IJzendijke overgebracht.

Utrecht. Roodvonk kwam in onderstaande gemeenten in de opvolgende maanden, volgens ingekomen berichten, voor:

GEMEENTEN.	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	Aantal overledenen.
Amersfoort . . .	4	13	12	2	4	2	»	»	»	»	»	»	37	3
Breukelen-Nijenrode	»	»	»	»	»	»	»	»	13	3	1	4	21	1
Breukelen-St.Pieter	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	3	»	4	»
de Bildt.	3	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	5	»
Bunschoten . . .	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»
Doorn.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1
Harmelen	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	2	»	5	»
Hoogland	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	4	»
Houten	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	2	»
Kamerik.	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	»
Linschoten . . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	3	1
Loenen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	1
Loosdrecht. . . .	»	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	3	»
Maartensdijk. . .	1	»	1	1	4	»	»	»	»	»	»	»	7	»
Oudenrhijn . . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»
Rhenen	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»
Utrecht	21	27	12	5	5	4	13	9	25	51	63	38	273	36
Wilnis	»	»	»	1	»	2	1	»	»	»	»	»	4	1
Zeist	»	»	1	»	»	»	1	2	1	3	»	»	8	3
	29	40	29	10	14	8	16	12	44	59	71	53	385	47

De epidemisch-verklaring, welke te Utrecht 1 October 1886 was afgegeven, werd den 28sten Maart 1887 ingetrokken, doch den 3den November werd de ziekte weder epidemisch heerschende verklaard, eene verklaring die op het einde van het jaar nog niet was ingetrokken.

Te Amersfoort werd een aan roodvonk lijdend officier in de bij de militaire zieken-inrichting aanwezige barak opgenomen; aldaar werd ook de Fröbelschool gesloten; te Breukelen werd de toepassing der ontsmetting aan den geneeskundige overgelaten; te Doorn werd ontsmetting en spoedig begraven van een lijder toegepast; te Kamerik zouden de noodige maatregelen tot ontsmetting worden genomen; te Maartensdijk werd eene woning ontsmet en de openbare school gesloten wegens roodvonk ten huize van den hoofdonderwijzer; toen ten huize van den geneesheer aldaar roodvonk voorkwam, werd dezen aangeraden de verloskundige praktijk te staken en aan het gemeentebestuur verzocht door eene in de naburige gemeente de Bildt gevestigde vroedvrouw in de verloskundige hulp te voorzien, waaraan terstond werd gevolg gegeven.

Te Utrecht werden 41 woningen, waarvan één school of gedeelten van deze, met zwavelig zuurgas ontsmet; in eene bijzondere school aldaar werd, toen ten huize van den hoofdonderwijzer roodvonk voorkwam, het onderwijs voortgezet door het hulppersoneel, nadat met het oog op de lokaliteit de twee met de hoofdonderwijzerswoning communiceerende deuren met papier waren dicht geplakt en voor deze een in carbolzuurwater gedrenkt en daarmede nat gehouden laken was opgehangen; op eene bewaarschool aldaar werd, toen ten huize van de boven deze school wonende onderwijzeres een patiënte aan roodvonk leed, de Kerstvacantie vervroegd en verlengd.

Te Zeist werd een aan rondvonk lijdend kind in het lokaal voor lijders aan besmettelijke ziekten opgenomen. Het lokaal werd later ontsmet door den daartoe aangewezen desinfecteur.

Omtrent het heerschen van roodvonk in Friesland geeft de navolgende staat een overzicht. **Friesland.**

GEMEENTEN.	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	Sterfgevallen.
Tietjerksteradeel . . .	2	3	3	4	1	»	»	»	3	»	3	6	25	»
Smallingerland . . .	»	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»
Opsterland	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	1
Ooststellingwerf . . .	2	»	»	3	7	»	»	»	»	»	1	2	15	6
Weststellingwerf . . .	6	4	»	»	»	»	»	»	5	20	12	10	57	8
Schoterland	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»

GEMEENTEN.	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	Sterfgevallen.
Utingeradeel	2	„	„	3	„	„	„	„	2	„	„	1	8	„
Haskerland.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	3	„
Doniawerstal	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	3	2	7	„
Workum.	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1
Wijmbritseradeel. . .	„	„	„	1	2	1	„	„	„	4	„	„	8	„
Bolsward	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	1	„	3	„
Wonseradeel	1	„	7	1	4	7	„	„	„	3	„	1	24	1
Hennaarderadeel . . .	„	„	„	„	„	„	1	1	„	2	„	„	4	„
Franekeradeel. . . .	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	9	11	„
Franeker.	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	1	2	6	„
Harlingen	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Barradeel	„	1	5	6	4	3	1	3	1	„	1	7	32	2
het Bildt	„	1	„	„	„	„	„	„	1	1	2	„	5	„
Menaldumadeel . . .	„	5	1	4	„	„	„	1	3	8	„	9	31	1
Baarderadeel	„	„	2	„	„	„	„	„	„	1	„	„	3	„
Rauwerderhem . . .	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	2	1
Idaarderadeel	3	2	4	7	3	„	1	3	6	5	26	7	67	5
Leeuwarderadeel . . .	2	5	5	„	„	„	„	„	„	„	1	„	13	2
Ferwerderadeel . . .	15	14	2	„	„	„	„	„	1	„	1	1	34	8
Westdongeradeel . .	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	„
Eiland Ameland . . .	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Leeuwarden	1	1	„	2	2	4	1	„	2	8	7	8	36	„
Totaal . .	44	39	31	35	24	15	4	11	26	55	61	67	412	37

In ongeveer 40 gemeenten werden gezamenlijk 350 gevallen van roodvonk aangegeven, tegen circa 280 in 18 gemeenten in het vorig jaar. De meeste gevallen kwamen voor te Zwolle (81), Kampen (62) en Stad Vollenhove (37). Te Gramsbergen traden roodvonk en diphtheritis te gelijk en plotseling zoo onrustbarend op, dat de inspecteur die ziekte aldaar epidemisch heerschende verklaarde; weldra echter kon die verklaring weder worden ingetrokken. Over het algemeen was de ziekte niet kwaadaardig; te Zwolle overleden daaraan 9, te Kampen 5 en te Stad Vollenhove 9, terwijl de overige 43 sterfgevallen over 15 gemeenten verdeeld waren. **Overijssel.**

In 18 gemeenten van de provincie heeft in 1887 zich roodvonk voorgedaan, in Groningen met eenige uitbreiding en in Leens, Nieuweschans, Onstwedde, Ten Boer en Wildervank met betrekkelijk aanzienlijke uitbreiding. Te Groningen had wegens roodvonk 6maal onteigening en vernietiging van besmette goederen plaats. Te Nieuwe Schans, waar 14 gevallen aangegeven werden, rezen moeilijkheden en onaangenaamheden. Van opzettelijk niet aangeven van ziektegevallen door den Nederlandschen geneeskundige is niets gebleken, terwijl bij deze gelegenheid den Duitschen grensgeneeskundige, die te Nieuwe Schans praktijk uitoefent, de verplichtingen moesten worden onder het oog gebracht, die hij in zijn praktijk in Nederland heeft na te komen. **Groningen.**

In November deed zich plotseling weder een geval van roodvonk in deze gemeente (te Oude Zijl) voor, zonder dat de oorsprong kon worden geconstateerd.

Te Nieuw-Beerta kwam den 2den October een geval van roodvonk voor in een huisgezin van 16 personen. Het geval verliep normaal. Na den afloop werden de kleederen van den lijder verbrand, het besmette beddegoed enz. uitgestoomd, het ziekenvertrek schoongemaakt, ontsmet, gewit en geverfd; de verklaring, dat het gevaar van besmetting was geweken, werd door den behandelenden geneeskundige afgegeven. Na 8 weken werd eene dienstbode ongesteld naar hare ouders gebracht en als aan roodvonk lijdend door een anderen geneesheer behandeld. De smetstof was in dit geval blijkbaar niet genoegzaam onwerkzaam gemaakt. De geneeskundige, die het huisgezin behandelde, trad in overleg met den geneeskundigen inspecteur omtrent hetgeen hem te doen stond.

Te Groningen werd in Februari de bewaarschool van de „Maatschappij tot Nut van het Algemeen" gedurende een week gesloten, wegens het voorkomen van een paar gevallen van roodvonk onder de kinderen van die school; de school werd ontsmet.

In den sterftestaat van Oude Pekela over Januari stond vermeld een persoon als overleden aan „rubeola". Het was niet de eerste maal dat dit feit zich in die gemeente voordeed. De geneeskundige inspecteur vestigde daarop de aandacht van burgemeester en wethouders van die gemeente, onder opmerking, dat er grond bestond voor het vermoeden, dat te Oude Pekela thans ten aanzien van roodvonk of mazelen beproefd zou worden te doen, wat nu sedert het vorige jaar daar is geschied met betrekking tot den typhus. Rubeola toch komt bij name niet voor in art. 1 der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134), wel roodvonk of mazelen.

Uit 18 gemeenten ontving de inspecteur bericht van het ontstaan van roodvonk. Het aantal der als lijdende aan die ziekte aangegevenen bedroeg, volgens die berichten, 98. De meesten kwamen voor te Meppel (19), Odoorn (11) en Ruinen (10). In 1886 bedroeg het aantal aangegevenen ongeveer 150, waarvan de meesten te Assen. Het aantal overledenen was 37, verdeeld over 14 gemeenten, tegen 38 in 8 gemeenten in het vorig **Drenthe.**

jaar. De meeste sterfgevallen kwamen voor te Borger, Ruinen en Vledder; in elke dier gemeenten overleden 5 lijders.

Limburg. In 7 gemeenten kwamen 25 gevallen van roodvonk voor, waaronder 8 te Maastricht, 6 te Arcen, 4 te Ulestraten, 3 te Susteren, 2 te Bergen en 1 te Helden en Roermond. Twee gevallen hadden een doodelijken afloop, namelijk 1 te Maastricht en 1 te Bergen.

RECAPITULATIE.

PROVINCIËN.	Sterfte aan mazelen in:					Van 1000 overledenen (na aftrek der levenloos aangegevenen en van de overledenen, waarvan de oorzaak des doods onbekend is), stierven in 1887 aan roodvonk:	Van 1000 inwoners stierven aan roodvonk in 1887.
	1883.	1884.	1885.	1886.	1887.		
Noordbrabant	19	6	9	3	8	0.81	0.016
Gelderland	16	54	71	44	13	1.51	0.016
Zuidholland	100	168	184	239	132	6.91	0.145
Noordholland	65	645	421	105	35	2.27	0.045
Zeeland	5	29	21	3	1	0.30	0.005
Utrecht	3	17	68	125	47	11.51	0.221
Friesland	24	38	302	217	37	6.74	0.110
Overijssel	17	33	59	47	66	11.48	0.226
Groningen	3	5	131	20	50	11.45	0.185
Drenthe	4	10	12	38	37	18.75	0.291
Limburg	3	12	8	3	2	0.42	0.008
Het Rijk	259	1017	1286	844	428	5.17	0.097

C. *Mazelen.*

Noordbrabant. Mazelen kwamen voor in 47 gemeenten, en wel in meerdere mate in de gemeenten Alphen, Baarle-Nassau, Bakel, Boxmeer, Deurne, Fijnaart, Oud- en Nieuw-Gastel, Goirle, Helmond, 's Hertogenbosch, Hooge en Lage Zwaluwe, Klundert, Made en en Drimmelen, Oeffelt, Oosterhout, Roosendaal, Steenbergen, Tilburg, Udenhout, Willemstad, Wouw en Zevenbergen, terwijl slechts sporadische gevallen zijn waargenomen te Aarle-Rixtel, Asten, Beek en Donk, Berlicum, Breda, Budel, Capelle, Dongen, Eindhoven, Geertruidenberg, Gemert, Halsteren, Lieshout, Linden, Loon op Zand, Oudenbosch, Raamsdonk, Sambeek, Standdaarbuiten, Stratum, Strijp, Terheijden, Teteringen, Vierlingsbeek en Wijk.

In het begin van het jaar heerschten de mazelen nog epidemisch te Boxmeer, Steen-

bergen, Zevenbergen, Wouw en Zwaluwe. De verklaring daaromtrent kan voor de 3 eerstgenoemde gemeenten op 18 Januari en voor de 2 laatstgenoemde gemeenten op 19 Maart ingetrokken worden. Bovendien heeft deze ziekte nog epidemisch geheerscht van 24 Januari tot 20 April te Made en Drimmelen, van 19 Maart tot 16 Juli te Tilburg en van 16 Juli tot 23 Augustus te Udenhout. In de opvolgende maanden zijn respectievelijk 173, 132, 121, 169, 94, 94, 126, 13, 2, 3, 10 en 9 ziektegevallen aangegeven.

In het geheel zijn aan mazelen overleden 97 personen, waarvan te Tilburg 34, grootendeels kinderen beneden de 2 jaren oud, te Made en Drimmelen 7, Oud- en Nieuw-Gastel 6, Baarle-Nassau, Goirle, Helmond, Loon op Zand, Oosterhout en Steenbergen 5, Klundert 4, Sambeek 2 en in 14 andere gemeenten 1.

Wegens het verzwijgen van gevallen moest aan tal van gemeentebesturen het verzoek worden gericht om de ingezetenen bij publicatie op art. 14 en 19 van de epidemiewet te wijzen, terwijl daaromtrent ook in verscheidene gemeenten een persoonlijk onderzoek werd ingesteld. In den regel had een en ander een gunstig gevolg.

Herhaaldelijk had eene sluiting der scholen plaats om deze te desinfecteeren en vervolgens flink te reinigen. Niet zelden bleek deze maatregel gunstig te werken.

Vele mazelengevallen in de gemeente Fijnaart kwamen niet ter oore van het geneeskundig Staatstoezicht, omdat, naar de inspecteur mededeelt, geneeskundige hulp niet werd ingeroepen en de burgemeester weigerde opgave in te zenden van de huizen, die, na de aangifte van de hoofden der gezinnen, door hem van het kenmerk, bedoeld in art. 20 der epidemiewet, waren voorzien. Hij grondde zijne weigering op het woord „onmiddellijk", voorkomende in art. 26 dier wet, dat, volgens hem, alleen toepasselijk kan zijn op art. 2 en dergelijken, die hem recht gaven krachtens deze wet op te treden.

Deze ziekte kwam voor in de hieronder staande gemeenten:

Gelderland.

NAMEN DER GEMEENTEN.	Aantal ziektegevallen in:												Totaalcijfer der ziektegevallen.	Aantal overledenen.
	Januari	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.		
Aalten	„	1	4	„	„	„	„	„	„	„	„	1	6	„
Angerlo	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	2	„	4	„
Apeldoorn	44	9	„	1	„	1	„	1	„	„	„	„	56	8
Arnhem	3	„	1	1	„	1	„	„	1	„	„	1	8	„
Barneveld	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Bemmel	1	2	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	5	2
Bergh	„	„	1	8	157	7	4	„	„	„	„	„	177	16
Bommel (Zalt-)	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„
Borculo	36	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	37	2
Brummen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9	3	39	51	„

NAMEN DER GEMEENTEN.	Aantal ziektegevallen in: Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaalcijfer der ziektegevallen.	Aantal overledenen.
Buurmalsen. . . .	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Culemborg	1	2	4	"	"	"	1	"	"	1	"	"	9	1
Didam.	"	"	"	"	"	"	41	42	5	"	"	"	88	8
Dinxperlo	11	91	66	4	1	"	"	1	"	"	3	"	177	14
Doesburg.	"	"	"	"	"	"	"	12	29	78	14	5	138	23
Doetinchem (Ambt).	"	"	"	"	1	5	15	3	2	2	20	7	55	4
Doetinchem (Stad) .	"	"	"	2	"	"	38	22	8	8	20	3	101	10
Driel	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
Duiven	57	2	3	"	16	"	"	"	"	"	"	"	78	"
Echteld	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1	"
Ede.	"	"	"	2	1	"	"	"	"	"	"	"	3	1
Gendringen. . . .	"	"	6	1	50	5	"	"	"	"	"	"	62	11
Gent	"	"	"	"	1	"	"	1	"	"	"	"	2	"
Groenlo	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Groesbeek	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"
Hattem	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	11	3	16	"
Heerde	"	2	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	"
Hengelo	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	19	23	"
Herwen en Aerdt .	"	"	"	"	"	2	76	20	"	"	1	"	99	1
Heteren	"	"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	3	"
Hummelo	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	92	93	4
Kesteren.	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1	"
Lichtenvoorde. . .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"
Nijkerk	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	2	"
Nijmegen	73	1	"	"	1	"	"	5	2	"	1	"	83	16
Ophemert	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	"
Overasselt	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
Renkum	1	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1	3	"

NAMEN DER GEMEENTEN.	Aantal ziektegevallen in:												Totaalcijfer der ziektegevallen.	Aantal overledenen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.		
Rheden	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	60	61	4
Ruurlo.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»
Steenderen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	10	20	6	36	2
Tiel.	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»
Valburg	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Voorst	17	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	19	8
Wadenoijen. . . .	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	2	»
Wageningen . . .	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Wehl	»	»	»	»	»	37	26	1	»	»	»	1	65	7
Winterswijk . . .	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	8	34	43	»
Wisch.	»	»	1	55	4	3	95	4	1	42	61	31	297	24
Wychen	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1
Zelhem	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	7	14	22	3
Zevenaar.	»	»	»	1	»	»	»	4	»	»	»	»	5	»
Zutphen	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	2	4	»
De provincie. .	254	115	89	77	234	68	300	118	49	153	177	322	1956	173

Bij den aanvang van het jaar heerschte deze ziekte epidemisch in de gemeente Borculo, Lienden, Nijmegen, Voorst en Westervoort.

In den loop van het jaar 1887 werd deze ziekte epidemisch verklaard in de gemeenten:

Bergh (in Mei), Didam (in Augustus). Dinxperlo in Februari), Doesburg (in October), Ambt- en Stad-Doetinchem (in Augustus), Duiven (in Januari), Hengelo (in December), Herwen en Aerdt (in Juli), Hummelo (in December), Rheden (in December), Wehl (in Juni); terwijl de ziekte drie malen epidemisch optrad in de verschillende onderdeelen der gemeente Wisch en wel eerst in April te Silvolde, in Juli te Terborg en in October te Varsseveld.

De opheffing der epidemisch-verklaring had als volgt plaats:

in Januari van de gemeenten Lienden en Westervoort;
„ Februari van Burculo, Nijmegen en Voorst;
„ Maart van Duiven;
„ April van Dinxperlo;

in Juni van Bergh en Wisch (Silvolde);
„ Augustus van Wehl en Wisch (Terborg);
„ September van Didam, Ambt- en Stad-Doetinchem, zoomede voor Herwen en Aerdt;

zoodat op ultimo December de ziekte nog epidemisch voorkwam in de gemeenten: Hengelo, Hummelo, Rheden en Wisch (Varsseveld).

Over het algemeen was het verloop dezer ziekte niet ongunstig, ofschoon toch van enkele gemeenten, het zich ontwikkelen van een minder gunstig ziektekarakter — meestal voorkomende op het einde der epidemie — niet mag worden ontkend. Ongetwijfeld had de tijd van het jaar ook invloed op het karakter der ziekte, zoo onder anderen was dit ongunstig voor de gemeenten Dinxperlo, Doesburg en Nijmegen, alwaar de epidemie voorkwam respectievelijk in de maanden Januari, Februari en October.

Daarentegen had de ziekte in de gemeente Herwen en Aerdt, alwaar ze juist in de 3 zomermaanden epidemisch optrad, een zeer gunstig verloop. Van de 99 aangetaste kinderen is er slechts 1 overleden.

De genomen maatregelen bestonden hoofdzakelijk in toepassing van artt. 14 en 20 der epidemiewet.

Uit de absentenlijsten op de scholen bleek niet zelden dat het aantal door mazelen aangetaste kinderen veel grooter was dan dat van de als zoodanig aangegevenen. Zoo onder anderen bleek, dat op de bewaarschool te Terborgh het cijfer der kinderen, dat aanwezig moest zijn met $^2/_3$ was verminderd en ontbraken op de school te Herwen en Aerdt 40 à 50 kinderen uit gezinnen, ten opzichte van welke niet altijd het voorkomen van besmettelijke ziekte aan den burgemeester was gemeld. Dit gaf dan ook aan de burgemeesters dezer gemeenten aanleiding om de ingezetenen op de bepalingen der wet opmerkzaam te maken.

Te Brummen werd de ontvolkte bewaarschool tijdelijk gesloten. Te Didam werd de zomervacantie verlengd.

Te Dinxperlo werden de ingezetenen en de hoofden der scholen door den burgemeester op enkele wettelijke bepalingen opmerkzaam gemaakt, terwijl, toen de epidemie aldaar een minder gunstig karakter begon aan te nemen, in overleg met den geneeskundigen adjunct-inspecteur en den gemeente-geneeskundige, de gemeenteschool tijdelijk werd gesloten, gedesinfecteerd en uitgeschrobt.

In de „*Lucas-stichting*" te Doetinchem (de opleidingsschool voor aanstaande geneeskundigen aldaar), bepaalde de ziekte zich tot één der kweekelingen. Te IJzenvoorde (gem. Ambt-Doetinchem), werd de school, wegens het voorkomen der ziekte ten huize van den onderwijzer tijdelijk gesloten.

Toen de ziekte in de gemeente Gendringen een minder goedaardig karakter begon aan te nemen, werd aan de schooljeugd te Ulft en op het dorp Gendringen, gedurende eenigen tijd vacantie gegeven.

Te Hummelo werd evenals te Spankeren (gemeente Rheden), de school tijdelijk gesloten, terwijl te Silvolde (gem. Wisch), alwaar de ziekte in het voorjaar optrad, de Paaschvacantie op de gemeenteschool werd verlengd, en de school gedesinfecteerd en uitgeschrobt.

Zuidholland. Mazelen kwamen door de geheele provincie voor. Zij heerschten epidemisch te Boskoop, Delftshaven, Hazerswoude, Kralingen, Rotterdam, Waddinxveen, Warmond, Zwijndrecht, Charlois, Giessendam, Goedereede, Hardingsveld, Hoogvliet, Katwijk, Noordwijk, Oegstgeest, Poortugal, Rijnsburg, Valkenburg en Vlaardingen.

Mazelen werden overgebracht van Warmond naar Koudekerk, uit Rotterdam en uit Zwartewaal naar Hellevoetsluis, van Gouderak naar Sliedrecht, van Heerjansdam naar Ooltgensplaat, van Kampen en Amsterdam naar den Haag en van Scheveningen naar Voorschoten.

Kralingen werd besmet door leerlingen eener bijzondere school te Rotterdam.

Te Sliedrecht werden te gelijk 11 kinderen aangetast, allen geïnfecteerd op de openbare school.

Te 's Gravenhage leed een persoon voor de tweede keer aan mazelen.

Te Maasdam werd de school gesloten wegens mazelen in het gezin van het hoofd der school.

Bij het voorkomen van mazelen onder de kinderen van een bewaarschool te Dordrecht gaf de adjunct-inspecteur in overweging deze te sluiten en te ontsmetten.

Daaraan werd gevolg gegeven.

Het voorkomen van mazelen werd uit 78 gemeenten bericht.

Noordholland.

Deze ziekte kwam wederom veelvuldig in Noordholland voor. Zij werd epidemisch heerschende verklaard in Nieuwer-Amstel, Buiksloot, Haarlem, Westzaan en Katwoude.

De ziekte was in den regel goedaardig, zoodat vele gevallen buiten geneeskundige behandeling bleven.

De aangegeven gevallen zijn op den volgenden staat vermeld:

GEMEENTEN.	Ziektegevallen aan mazelen													Sterfgevallen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	
Aalsmeer	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Amsterdam	115	148	414	308	399	339	335	207	130	110	119	200	2824	197
Anna Paulowna	5	5	13	88	7	"	"	"	"	"	"	"	118	3
Barsingerhorn	46	19	11	10	"	"	"	"	"	"	"	"	86	5
Bennebroek	3	41	1	"	5	"	"	"	"	"	"	"	50	4
Beverwijk	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	"	2	5	"
Bloemendaal	"	"	1	"	"	3	"	"	"	"	"	"	4	"
Broek in Waterland	"	"	1	"	2	9	"	"	"	"	"	"	12	"
Buiksloot	"	"	"	42	"	"	"	"	"	"	"	"	42	"
Bussum	"	"	1	25	"	"	"	"	1	"	"	"	27	4
Castricum	32	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	33	2
Diemen	"	"	"	"	20	28	"	1	7	"	"	"	56	2
Edam	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
Enkhuizen	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"

GEMEENTEN.	Ziektegevallen aan mazelen.													Sterfgevallen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	
's Graveland . . .	„	„	3	1	„	„	„	„	„	„	„	„	4	„
Haarlem.	3	2	2	10	181	208	125	41	21	13	7	1	614	18
Haarlemmermeer .	„	5	3	„	„	„	29	„	„	„	„	„	37	1
Haarlemmerliede. .	21	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	22	1
Haringkarspel . .	„	8	17	2	„	„	„	„	„	„	„	„	27	1
Heemskerk. . . .	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2
Heemstede. . . .	5	5	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	12	1
Heer-Hugowaard .	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	5
Helder	12	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	12	3
Hilversum	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Hoorn	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	2	„
Ilpendam	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„
Katwoude	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„	2	5	12	„
Kortenhoef. . . .	„	„	„	3	1	„	„	„	„	„	„	„	4	„
Krommenie . . .	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Landsmeer. . . .	„	34	10	1	„	„	„	„	1	„	„	„	46	1
Laren	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1
Limmen.	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Sint Maarten . . .	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Middelie.	„	±30	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	30	4
Monnikendam . .	16	28	13	11	„	„	„	„	„	„	„	„	68	„
Muiden	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
Naarden.	„	„	10	2	4	2	„	„	„	„	„	2	20	„
Nieuwe Niedorp. .	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Nieuwer-Amstel. .	2	11	97	14	5	5	7	11	3	6	4	17	182	12
Noord-Scharwoude .	14	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	14	1
Oosthuizen. . . .	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Oostzaan	„	„	„	1	„	„	„	„	„	3	16	2	22	„
Oude Niedorp. . .	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Ouder-Amstel. . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1
Oud-Karspel . . .	24	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	26	1

GEMEENTEN.	Ziektegevallen aan mazelen.													Sterfgevallen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	
St.-Pancras . . .	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
Ransdorp	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	»
Schagen.	1	1	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	4	»
Schermerhorn. . .	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Sloten	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1
Texel.	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	4	2
Twisk	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Velzen	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Watergraafsmeer .	»	»	»	»	1	»	»	»	»	10	»	»	11	1
Weesp	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2
Weesperkarspel . .	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	3	4
Westzaan	»	»	»	»	»	9	141	5	»	1	»	»	156	3
Wieringerwaard. .	11	12	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	23	2
Winkel	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2
Zaandam	»	»	»	»	»	»	10	»	»	»	»	1	11	1
Zaandijk	5	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	7	»
Zandvoort	»	»	»	1	»	3	»	»	»	»	»	»	4	»
Zuidscharwoude . .	17	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	17	1
Zijpe	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1
Provincie. .	342	362	614	522	632	613	647	266	164	145	149	231	4675	297

Mazelen heerschten in deze provincie epidemisch te Heinkenszand, Kruiningen, Wemeldinge, Axel, Tholen, Hoek, Poortvliet, Wissekerke, Schore, Scherpenisse, Oud-Vosmeer, St.-Annaland, Aardenburg, Krabbendijke en Stavenisse. **Zeeland.**

Met het einde van 't jaar was de ziekte uit de provincie geweken.

Het aantal overledenen aan mazelen bedroeg 40.

Van de volgende gevallen werd kennis gegeven. Dit getal is, naar het oordeel van den inspecteur, kleiner dan het werkelijke, omdat, wanneer meerdere ziektegevallen in hetzelfde huis voorkwamen, gewoonlijk slechts van het eerste werd bericht gezonden: **Utrecht.**

GEMEENTEN.	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	Aantal overledenen in 1887.
Abcoude Baambrugge	„	„	„	„	„	8	2	„	„	„	1	„	11	„
Abcoude Proostdij . .	„	„	„	„	3	16	5	„	„	„	„	„	24	3
Amersfoort	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	8	8	„
Baarn.	„	1	5	„	„	„	„	„	„	„	„	1	7	„
de Bilt	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„
Bunnik	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Bunschoten	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	4	„
Eemnes.	„	„	„	„	7	„	„	„	„	„	„	„	7	„
Houten	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Langbroek	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	2	„
Leersum	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	„	4	„
Loenen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„
Loosdrecht	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	2	„
Maarssen	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	„
Maarsseveen.	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	„
Rhenen.	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	2	„
Soest	„	„	„	„	1	5	„	1	„	„	1	„	8	„
Tull en 't Waal. . .	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Utrecht.	12	15	18	11	1	„	1	5	3	2	91	339	498	35
Veenendaal	1	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	3	„
Vreeland	„	„	„	„	„	20	19	2	„	„	„	„	41	„
Vreeswijk	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	„
Zeist	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Provincie	14	23	25	13	15	53	28	8	4	3	97	350	633	39

De ziekte werd den 12den December te Utrecht epidemisch heerschende verklaard. Aan het voorstel, aan het hoofd eener bijzondere armenschool gedaan, om de school te sluiten, werd voldaan.

Toen onder de inwonende leerlingen van 's Rijks Veeartsenijschool te Utrecht zich enkele gevallen van mazelen hadden voorgedaan, en de lijders naar het ziekenhuis

werden overgebracht, omdat de gelegenheid tot afzondering in de school groote bezwaren opleverde, werden al de leerlingen door den in die inrichting practiseerenden geneesheer en den geneeskundigen inspecteur onderzocht en enkele verdachten afgezonderd. Niettegenstaande dezen maatregel kwam kort daarna weder een nieuw geval voor, op grond waarvan de geneeskundige ambtenaar den directeur dier school in overweging gaf, om de Regeering voor te stellen, de leerlingen gedurende 14 dagen naar hunne ouders te zenden, waaraan met den meesten spoed werd voldaan.

Gedurende hunne afwezigheid werden alle van besmetting verdachte lokalen ingevolge een aan den burgemeester gedaan verzoek ontsmet.

Te Tull en 't Waal werd eene woning, waarin een kind aan mazelen overleed, gedesinfecteerd.

Aan burgemeester en wethouders van Abcoude Baambrugge en Proostdij, evenals aan die te Utrecht en Vreeland, werd verzocht om de ingezetenen te herinneren aan het voorschrift, gegeven bij artt. 14 en 19 der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134).

Friesland.

In Friesland werden, zooals de volgende staat aantoont, 3968 ziektegevallen van mazelen, waarvan 143 met doodelijken afloop, aangegeven:

GEMEENTEN.	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	Sterfgevallen.
Dantumadeel	„	„	„	„	1	„	15	4	1	„	15	83	119	3
Tietjerksteradeel . . .	„	„	„	„	„	36	124	56	56	134	72	87	565	12
Achtkarspelen	„	„	„	„	„	1	37	5	„	„	37	113	193	5
Smallingerland . . .	„	„	16	19	51	39	6	2	1	„	„	„	134	„
Opsterland	3	1	11	28	„	„	„	„	„	„	„	„	43	11
Ooststellingwerf . . .	1	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	2	1
Weststellingwerf . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	4	„	5	„
Schoterland	„	10	54	1	3	1	„	3	33	„	„	„	105	8
Aengwirden	„	„	79	4	„	„	„	„	„	„	„	„	83	5
Utingeradeel	1	1	„	1	8	18	2	„	„	„	„	1	32	3
Haskerland	„	1	65	106	10	„	1	„	„	„	„	„	183	14
Doniawerstal	5	35	19	„	9	51	1	2	„	„	„	1	123	3
Lemsterland	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„
Gaasterland	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Workum	4	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	5	1
Wijmbritseradeel . . .	21	42	13	14	1	1	„	„	„	„	„	„	92	10

GEMEENTEN.	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	Sterfgevallen.
IJlst	3	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	2
Sneek.	16	3	7	»	»	»	»	»	»	»	»	»	26	4
Bolsward.	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1
Wonseradeel	57	9	28	»	1	»	2	4	»	4	»	»	105	3
Hennaarderadeel . . .	»	»	5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	1
Franekeradeel	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Franeker.	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»	»	»	3	1
Harlingen	»	»	7	3	1	»	»	»	»	»	»	»	11	1
Barradeel	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Het Bildt	163	40	66	»	»	»	»	»	»	»	1	»	270	8
Menaldumadeel . . .	8	10	71	5	»	»	1	»	»	»	»	1	96	3
Baarderadeel	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»
Rauwerderhem . . .	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»
Idaarderadeel	»	»	»	»	1	24	11	»	»	»	»	69	105	1
Leeuwarderadeel . . .	2	»	34	14	59	82	108	14	»	»	»	»	313	4
Ferwerderadeel . . .	»	3	51	54	»	2	1	»	»	78	25	59	273	6
Westdongeradeel . . .	»	»	5	»	»	2	»	»	»	2	6	»	15	1
Oostdongeradeel . . .	»	»	»	12	200	96	58	1	»	3	1	»	371	2
Dokkum	»	»	»	»	1	»	»	2	32	67	16	»	118	»
Kollumerland	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	20	6	28	6
Leeuwarden.	46	85	245	77	25	13	6	14	8	»	1	5	525	18
De provincie. .	332	242	788	340	371	367	376	107	131	290	198	425	3968	143

Mazelen werden epidemisch verklaard in Maart te Leeuwarden en in Juni te Leeuwarderadeel, Oostdongeradeel en Doniawerstal.

De adjunct-inspecteur bezocht te Leeuwarden op 27 Juli met den dirigeerenden officier van gezondheid vijf militairen, die aan mazelen leden en als zoodanig waren aangegeven. Zij werden uit de kazerne overgebracht naar het militair hospitaal. In de kazerne verspreidde de ziekte zich niet.

Overijssel.

Ook de mazelen heerschten in Overijssel sterker dan in het vorig jaar. In 20 gemeenten werden te zamen 715 gevallen aangegeven, doch de inspecteur twijfelt niet, of het getal der aangetasten is grooter geweest. De meesten werden aangegeven te Kampen (408), waar de mazelen als epidemisch heerschende werden verklaard. Te Deventer, waar reeds in het vorig jaar zeer vele gevallen voorkwamen, bereikte de epidemie in Januari haar toppunt, om daarna langzamerhand af te nemen; het aantal aangegeven gevallen bedroeg daar 224. Te Zwolle werden 25 gevallen aangegeven. Te Kampen overleden 100 lijders, te Deventer 41 en te Zwolle geen. De overige 16 overledenen waren over 7 gemeenten verdeeld. In de laatste maanden des jaars kwamen de mazelen in de provincie bijna niet meer voor.

Groningen.

In niet minder dan 34 gemeenten dezer provincie zijn 1614 gevallen van mazelen aangegeven, dus slechts 50 gevallen minder dan in 1886 (¹). In Januari werd het epidemisch heerschen der ziekte als geëindigd verklaard in Slochteren en te Veendam. Later werd de ziekte epidemisch verklaard in de gemeenten Winschoten, Wedde, Scheemda, Bellingwolde, Vlagtwedde en Delfzijl. In het oostelijk gedeelte van Groningen kwamen mazelen algemeen verbreid voor. Hier en daar was het karakter tijdelijk kwaadaardig. De scholen werden op v le plaatsen tijdelijk gesloten, ook wegens het gering aantal leerlingen dat nog ter school kwam. Te Wedde bijv. waren op 25 Februari van de 270 schoolgaande kinderen nog slechts 80 aanwezig. Te Groningen kwam het eerste geval der ziekte op 5 November voor. Drie militairen, die lijdende aan mazelen in September uit het kamp in Drenthe per spoor naar het militair hospitaal te Groningen werden gezonden, besmetten daar 2 soldaten. Uit Leek, Zuidhorn, Hoogkerk en Ezinge werd bericht, dat de bijzondere scholen aldaar de brandpunten van besmetting waren.

Drenthe.

In 1887 kwamen in Drenthe meer mazelen voor dan in 1886. Vooral te Borger en te Gasselte werd een groot aantal gevallen aangegeven. De ziekte was overigens zeer goedaardig, gelijk uit het sterftecijfer (20 in 't geheel) blijkt.

Limburg.

Mazelen traden veelvuldig op in tal van gemeenten en door de geheele provincie verspreid. Over het algemeen werd zelden geneeskundige hulp ingeroepen, zoodat de adjunct-inspecteur geen nauwkeurige gegevens heeft kunnen verkrijgen omtrent oorsprong en verbreiding.

Te Bergen (Siebengewald en Afferden), Stevensweert, Haelen, Roggel, Roermond, Meerssen. Maastricht, Heer, Eysden, Geleen, Grathem, Horst, Belfeld, Weert, Gennep, Ottersum en Venlo moest de ziekte epidemisch verklaard worden. Voorts werd kennisgeving ontvangen van het voorkomen van vele gevallen van mazelen te Echt, Baexem, Heythuizen, Nederweert, Beesel, Kessel, Maasbree, Tegelen, St.-Pieter, Eysden, Gronsveld, St.-Geertruid, Margraten, Heer, Ambij, Borgharen, Bemelen, Cadier en Keer, Beek, Geul, Hulsberg, Klimmen, Voerendaal, Heerlen, Schinnen, Simpelveld, Wijlré, Wittem en Gulpen.

Het aantal sterfgevallen bedroeg 141 (waaronder 32 te Venlo, 27 te Maastricht, 21 te Meerssen, 10 te Roermond, 9 te Gennep en 8 te Geleen), een getal echter, dat, naar het oordeel van den adjunct-inspecteur, beneden het juiste moet gesteld worden, daar het niet onwaarschijnlijk is, dat een gedeelte der menigvuldige sterfgevallen aan acute ziekten der ademhalingswerktuigen op rekening dient gebracht te worden van naziekten van mazelen.

1) In het verslag over 1886 (bladz. 231) staat abusievelijk 164 in plaats van 1664.

Als voorzorg werden op sommige plaatsen (voornamelijk daar waar de ziekte epidemisch heerschte) de scholen tijdelijk gesloten en werd zooveel mogelijk uitvoering gegeven aan de artt. 14 en 20 der epidemiewet. De toepassing dezer wet scheen intusschen op sommige plaatsen te wenschen over te laten; van de gemeente Kerkrade bijv. bracht eerst de sterftelijst, waaruit bleek dat gedurende de maand Augustus van de 25 overledenen 20 beneden het 5de levensjaar gestorven waren, aan het licht, dat er de mazelen geheerscht hadden.

RECAPITULATIE.

PROVINCIEN.	Sterfte aan mazelen in:					Van 1000 overledenen (na aftrek der levenloos aangegevenen en van de overledenen, waarvan de oorzaak des doods onbekend is) stierven in 1887 aan mazelen.	Van 1000 inwoners stierven aan mazelen. in 1887.
	1883.	1884.	1885.	1886.	1887.		
Noordbrabant	32	73	7	98	97	9.85	0.194
Gelderland	31	228	57	180	173	20.03	0.345
Zuidholland	398	677	73	839	301	15.76	0.330
Noordholland	177	391	252	423	297	19.22	0.378
Zeeland	58	7	2	49	40	11.94	0.201
Utrecht	13	164	43	76	39	9.55	0.184
Friesland	114	158	52	176	143	26.06	0.426
Overijssel	7	86	126	23	157	27.32	0.539
Groningen	134	225	1	162	133	30.46	0.492
Drenthe	21	90	13	6	20	10.14	0.157
Limburg	27	94	31	3	141	29.63	0.553
HET RIJK	1012	2193	657	2035	1541	18.61	0.351

D. *Typhus en febris typhoïdea.*

Noordbrabant. In 52 gemeenten kwamen te zamen 162 gevallen van typhus of febris typhoïdea voor, namelijk in Helmond 16, in Tilburg 15, in Made en Drimmelen 14, in Breda 11, in Hooge en Lage Zwaluwe en Huisseling 9, in 's Hertogenbosch 7, in Bakel, Goirle en Halsteren 5, in Bergen op Zoom, Meeuwen en Steenbergen 4, in Berlicum, Princenhage en Terheijden 3, in Deurne, Dussen, Empel, Etten, Geertruidenberg, Grave, Heesch, Vrijhoeve-Cappelle en Woensel 2 en in 27 andere gemeenten 1.

In Januari, enz. zijn resp. aangegeven 26, 21, 12, 10, 9, 17, 13, 12, 15, 15, 9 en 3 ziektegevallen.

In het geheel stierven aan deze ziektevormen 49 personen, waarvan te Tilburg 8, te te Halsteren, Huisseling en Made 3, te Bakel, Berlicum, Breda, Deurne en 's Hertogenbosch 2 en in 22 gemeenten 1.

De gevallen te Goirle werden toegeschreven aan het telken jare gedurende de wintermaanden laten overstroomen van verscheidene nabij die gemeenten gelegen hectaren land, als het gevolg van het dichthouden van eene sluis in het riviertje de Leij, om een watermolen steeds door eene voldoende hoeveelheid water te kunnen laten werken. Bij onderzoek moest dit vermoeden ongegrond verklaard worden, daar het bedoelde land, zijnde weiland, reeds wederom 7 maanden droog had gelegen en nadeelige gevolgen dier overstrooming in de laatste 10 jaren niet waren gebleken.

Te Helvoirt, alwaar in Januari en Februari 10 gevallen van typhus in dezelfde buurt zijn voorgekomen, moest de oorzaak, volgens mededeeling, bepaald aan het gebruik van slecht water worden toegeschreven, daar dit een walgelijken smaak en reuk had en veel ammonia en nitriten bevatte.

De buurtepidemie van typhus, die in Maart en April te Huisseling heeft geheerscht, nam een aanvang in een huisgezin, waarvan successievelijk 5 leden aan die ziekte lijdende zijn geweest, terwijl de 4 overige aangetasten ook in hetzelfde gezin verblijf hadden gehouden. Met den burgemeester en den geneeskundige had overleg omtrent de noodige maatregelen plaats, waarbij vooral op het verstrekken van goed drinkwater werd aangedrongen, daar een monster water uit den put, liggende in de nabijheid van den koestal, bij onderzoek eene groote hoeveelheid organische stoffen bleek te bevatten.

Gelderland.

Deze ziekte kwam in verscheidene gemeenten slechts sporadisch voor. In de gemeente Ubbergen ontwikkelde zich in de maand Augustus eene kleine epidemie van zeer lichte gevallen; dit had ten gevolge, dat de ongezonde toestand in de nabijheid dezer woningen zooveel doenlijk werd verbeterd.

Typhus en febris typhoïdea werd medegedeeld uit de volgende gemeenten:

GEMEENTEN.	Aantal ziektegevallen in:													Aantal overledenen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaalcijfer der ziektegevallen.	
Ammerzoden	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	2	2
Angerlo	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„
Apeldoorn	„	„	1	„	„	1	„	1	„	„	„	„	3	„
Appeltern	1	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	„	4	1
Arnhem	4	1	1	3	2	2	„	1	1	„	3	1	19	5
Batenburg	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Bemmel	4	„	2	1	„	1	„	„	„	1	„	„	9	2

GEMEENTEN.	Aantal ziektegevallen in:													Aantal overledenen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaalcijfer der ziektegevallen.	
Bergharen	„	„	„	1	1	„	1	„	„	„	„	„	3	„
Bommel (Zalt-)	„	1	„	„	„	1	„	„	1	„	„	„	3	2
Borculo	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	2	2
Brummen	„	„	„	„	1	„	„	4	2	„	„	„	7	„
Culemborg	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	„	„	2	„
Deil	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	2	1
Dinxperlo	„	1	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	3	„
Dodewaard	„	„	„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	2	„
Doesburg	1	„	„	„	„	„	„	„	1	2	„	„	4	„
Doetinchem (Stad)	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„
Doornspijk	1	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	2	1
Echteld	1	1	1	„	„	„	1	1	„	„	„	2	7	„
Ede	„	„	„	„	„	„	„	3	1	„	„	„	4	„
Elburg	„	1	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	2	„
Elst	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	2	3	1
Epe	„	„	„	„	„	1	„	1	4	„	1	„	7	4
Ermelo	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	2	„
Gent	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
Gorssel	1	„	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	4	2
Groesbeek	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Harderwijk	3	„	1	„	„	„	„	3	„	„	„	„	7	4
Hedel	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	1
Heerde	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„	3	„
Hengelo	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	„
Herwijnen	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Huissen	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1	1	„	4	3
Hummelo	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Kesteren	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2	„

lijders aan typhus waren verpleegd, gedesinfecteerd, en in de 4 laatstgenoemde gemeenten werd de begraving der overledenen vervroegd.

Aan een hulponderwijzer van een der scholen te Ambt Doetinchem, die inwoonde bij een gezin aldaar, waarvan twee personen aan typhus leden, werd tijdelijk het bezoek der school verboden.

Meermalen gebeurde het dat typhuslijders uit hunne woningen te Arnhem ter verdere verpleging werden overgebracht, naar het daarvoor bestemde verplegingsgebouw der diaconessen aldaar, waar zij voortreffelijk werden verpleegd; in dien tusschentijd werd de woning door den daarvoor aangewezen gemeente-desinfecteur ontsmet.

Toen in een beperkt deel der gemeente Ubbergen (de Waterstraat), verscheidene bewoners aan typheuse koortsen leden, en bleek, dat de rioleering langs die huizen zeer veel te wenschen overliet; terwijl in het midden van dit terrein een stilstaande modderpoel met gebrekkige afwatering was, en het drinkwater der nabij zijnde put eene groote hoeveelheid nitriten en organische stoffen bevatte, werd op last van burgemeester en wethouders de aanwezige zinkput onmiddellijk gedempt.

Ook bleek het drinkwater, door een gezin te Gent waar typhus voorkwam gedronken, vele organische stoffen, chloor en kalk te bevatten. Het gebruik van dit water, als drinkwater werd ontraden.

Te Vaassen (gem. Epe), deden zich in de maand September bij vier personen, behoorende tot één gezin van eenen landman, binnen korten tijd, opvolgend typheuse verschijnselen voor, omtrent de oorzaak waarvan de geneesheer aanvankelijk in het onzekere verkeerde. Het eerste bericht dienaangaande kwam ter kennis van den inspecteur uit de dagbladen. Na informatiën bij den geneesheer en den burgemeester, bleek hem, dat hoogst waarschijnlijk het gebruik van bedorven vleesch, afkomstig van een ziek varken, dat jongen geworpen had, en in bedorven toestand gebruikt was, de aanleiding der ziekte was; 3 personen overleden aan de ziekte.

Pogingen aangewend om dat vleesch tot onderzoek te verkrijgen, waren vruchteloos; toen de ziektegevallen bekend werden, was het vleesch reeds verbruikt. Zooals den inspecteur gemeld werd, zag het vleesch na de slachting er zeer goed uit.

Te Deil, Epe en Zaltbommel, werd desinfectie van woningen en kleederen toegepast; te Heerde werden, toen zich in een logement febris typhoïdea voordeed, de logeergasten uitgenoodigd te vertrekken en den eigenaar verboden andere toe te laten.

Te Harderwijk werden de goederen van 2 lijders verbrand en hunne woningen ontsmet. Dit laatste geschiedde ook met 3 woningen te Scherpenzeel en 2 te Doornspijk. Te Doornspijk werd ook een aan typhus overleden kind, op last van den burgemeester, spoedig begraven.

Zuidholland. Typhus en febris typhoïdea werden hier en daar verspreid in de provincie waargenomen, vooral in Rijnland, Schieland en op het eiland IJsselmonde.

Epidemisch werd febris typhoïdea te 's Gravendeel, waar de hygiënische toestand, met het oog op verzamelingen van vuil, de onreinheid der slooten enz., veel te wenschen overliet.

Te Haastrecht en 's Gravenzande werd de ziekte waargenomen in hetzelfde huis, waar zij vroeger was voorgekomen.

Te 's Gravenhage werd de ziekte aangebracht uit Rotterdam.

Te Spijkenisse werd iemand aangetast, die werkzaam was als modderwerker aan den Nieuwen waterweg.

Te Lisse kwamen vijf gevallen voor.

Bericht betreffende waargenomen gevallen van typhus of febris typhoïdea werd uit 65 gemeenten ontvangen.

Noordholland.

In Amsterdam kwamen verschillende gevallen van vlektyphus voor, die duidden op het bestaan van brandpunten van besmetting. Met de directeuren van het Buitengasthuis en van het Israëlietisch gasthuis werd door den inspecteur overleg gepleegd en afgesproken, dat zij hem terstond alle gevallen zouden melden, die patiënten hun mededeelden en konden leiden tot opsporing van verdachte gevallen.

Een logement op de Prinsengracht bleek een brandpunt te zijn en is gedesinfecteerd, nadat de lijders naar het Buitengasthuis waren overgebracht.

Een perceel in de Uilenburgerstraat, bestaande uit een kelder en 2 vertrekjes, wordt door 17 menschen bewoond. Hiervan hebben 7 aan vlektyphus geleden, terwijl bovendien 2 dochters, die aldaar nu en dan haar moeder bezochten, typhus in abortiefvorm vertoond hebben. Op één na zijn allen opgenomen in het Israëlietisch ziekenhuis, en de woning is ontsmet. De inspecteur gaf den burgemeester kennis van dit geval en verzocht een onderzoek te doen instellen naar de gesteldheid der riolen.

Water uit Haarlem, dat vermeend werd de oorzaak van febris typhoïdea te zijn, werd door den adjunct-inspecteur volgens Chantemesse's methode op typhusbacillen onderzocht. Het resultaat was negatief.

De ziekte kwam in 57 gemeenten voor. De volgende staat geeft een overzicht.

GEMEENTEN.	Ziektegevallen van typhus en febris typhoïdea.													Sterfgevallen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	
Aalsmeer	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»
Amsterdam (waaronder vlektyphus)	19 (11)	10 (5)	23 (2)	12 (5)	31 (13)	10 (3)	13 (3)	8 (0)	9 (0)	26 (2)	11 (1)	12 (4)	184 (49)	54
Andijk	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1
Anna Paulowna	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	»
Assendelft	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Beemster	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1
Bennebroek	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»
Beverwijk	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»
Blokker	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»
Broek in Waterland	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1
Broek op Langedijk	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Egmond aan Zee	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1

GEMEENTEN.	Ziektegevallen van typhus en febris typhoïdea. Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	Sterfgevallen.
Enkhuizen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1
Graft	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»
Haarlem	1	»	»	2	»	»	»	»	»	»	3	»	6	3
Haarlemmermeer . .	1	»	»	»	»	»	»	1	3	3	»	»	8	»
Harenkarspel . . .	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	2	4	»
Heemstede	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	3	2
Heer Hugowaard. .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1
Heilo	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1
Helder	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1
Hilversum	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	2	1
Hoogkarspel . . .	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	2	2
Hoogwoud	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	2	2
Hoorn.	1	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	3	3
Ilpendam	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»
Koedijk	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1
Koog aan de Zaan .	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1
Krommenie. . . .	1	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	4	»
Laren	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1
Monnikendam . . .	»	»	1	»	»	»	1	»	»	1	»	»	3	1
Naarden	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	2	1
Nederhorst den Berg	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Nieuwer-Amstel . .	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	2	»	4	4
Noord Scharwoude .	»	»	»	1	1	1	3	1	»	»	»	»	7	1
Oostzaan.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1
Ouder-Amstel . . .	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	2	»
Oudkarspel	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	4	»
Ouddorp	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	3	»
Purmerend	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»

GEMEENTEN.	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	Aantal overledenen.
Abcoude Proostdij	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»
Amerongen . . .	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Amersfoort . . .	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2
Baarn.	»	»	»	»	»	»	1	1	3	»	»	1	6	3
Benschop	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»
de Bildt	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1
Breukelen Nijenrode	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1
Bunschoten . . .	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	2
Driebergen . . .	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Houten	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»
Jaarsveld	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	3	1
Jutphaas	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1
Kamerik	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	2	»
Kockengen . . .	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	2	1
Langbroek. . . .	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Leersum.	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2
Leusden.	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	»
Loosdrecht . . .	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	2	1
Maarssen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»
Maarsseveen. . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	2	1
Nigtevecht . . .	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Soest.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»
Stoutenberg . . .	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	3	»
Tienhoven. . . .	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»

GEMEENTEN.	Ziektegevallen van typhus en febris typhoïdea.													Sterfgevallen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal der ziektegevallen.	
Doniawerstal . .	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1
Sloten.	1	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	4	1
Gaasterland. . .	»	»	»	»	»	1	2	3	»	»	»	»	6	1
Hemelumer Oldephaert. . . .	2	»	»	»	»	4	»	1	5	»	2	1	15	3
Hindeloopen . .	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Workum . . .	»	»	»	6	»	»	»	»	»	3	»	»	9	3
Wijmbritseradeel.	»	»	5	»	»	»	2	4	»	»	»	»	11	3
Sneek.	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Wonseradeel . .	»	1	»	»	»	»	»	3	4	2	»	»	10	2
Hennaarderadeel.	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	2	»
Franekeradeel. .	»	»	7	»	»	»	»	2	»	»	»	»	9	3
Franeker. . . .	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»
Harlingen . . .	»	»	4	2	»	»	»	»	»	»	8	2	16	4
Barradeel . . .	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	3	1
het Bildt . . .	3	»	»	»	»	»	»	1	2	»	1	»	7	1
Menaldumadeel .	2	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	4	2
Baarderadeel . .	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1
Idaarderadeel . .	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	3	»
Leeuwarderadeel.	»	1	3	»	»	»	»	»	2	»	1	»	7	3
Oostdongeradeel.	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»
Dokkum. . . .	»	20	52	12	12	3	»	»	»	»	1	»	100	9
Kollumerland . .	»	»	»	2	»	»	»	»	»	1	»	»	3	2
Leeuwarden . .	»	2	»	1	1	1	3	»	5	3	»	1	17	2
Provincie . .	9	30	75	30	16	28	20	28	26	14	16	8	301	55

Het eerste typhusgeval is aangegeven 14 Februari, het laatste 28 Juni. In 't geheel in dezen tusschentijd 89. Het aantal lijders en lijderessen stond gelijk. Het laatste sterfgeval had plaats 14 Mei. Op 30 Juli is de laatste hersteldverklaring afgegeven. In een ziekenhuis is voor 't eerst één opgenomen op 6 Maart en het laatst op 28 Juni. In 't geheel 32, waarvan in het burgerlijk ziekenhuis 27; in het weeshuis 5.

De hoofdverschijnselen van den typhus exanthematicus in Dokkum waren in den aanvang moe- en matheid, hoofdpijn. Al deze verschijnselen namen allengs in hevigheid toe. De patiënten bleven bij bewustzijn; hun blik was in 't algemeen wezenloos starend. Na 5 à 6 dagen ontstond het exantheem, het sterkst op borst en buikstreek, somtijds bijna overal.

Tijdens het ontstaan van 't exantheem verhief zich de temperatuur; deze was zelden lager dan 39° C. Op het ergst der ziekte was zij zeer verschillend en steeg bij enkelen tot 42° C.

Bij sommigen week de hoofdpijn langzaam. Slapeloosheid bestond bij velen; bij sommigen in hooge mate met diliria. Eenigen bleven kalm, anderen waren zeer beweeglijk en moeilijk in 't bed te houden.

Hoest werd bij velen waargenomen.

Darmverschijnselen waren bijna nergens aanwezig, evenmin pijn in 't abdomen, de faeces waren normaal; zeer enkele malen kwam geringe diarrhoea voor. De milt was vergroot. De patiënten dronken dikwijls veel melk, waardoor de tong minder droog bleef. Slechts bij 2 is decubitus ontstaan; decubitus werd voorkomen door ligging op matrassen, goed gevuld met houtwol, en door de patiënten dikwijls en ± om 't uur in eene andere richting en op een frissche matras te doen verleggen. Waar roodheid van de huid ontstond, werd deze met brandewijn gewasschen. Vele gevallen hadden een lichter verloop.

De leeftijd der lijders bedroeg: 3—5 jaar bij 4; 6—10 j. bij 17; 11—15 j. bij 14; 16—20 j. bij 16; 21—25 j. bij 6; 26—30 j. bij 2; 31—35 j. bij 4; 36—40 j. bij 8; 41—45 j. bij 11; 46—50 j. bij 5; 53 j. bij 1; 62 j. bij 1; 63 j. bij 1.

Van de 90 aangegeven typhuslijders zijn 81 hersteld. Tusschen aangifte van hun ziektegeval en hersteldverklaring zijn verloopen: 6—9 dagen bij 6; 10—14 d. bij 13; 15—19 d. bij 13; 20—24 d. bij 18; 25—29 d. bij 2; 30—34 d. bij 19; 35—39 d. bij 5; 40—44 d. bij 4; 47 d. bij 1.

Velen bleven lang daarna nog zwak.

Van de 9 overledenen was de leeftijd der 5 mannen respectievelijk 48, 37, 45, 43 en 41 jaren; der 4 vrouwen 40, 62, 63 en 45 jaren.

De dood volgde bij de mannen bij n°. 1 vier dagen na de aangifte; bij n°. 9 na 15 d.; bij n°. 19 na 9 d.; bij n°. 35 na 2 d.; bij n°. 50 na 11 d.; bij de vrouwen bij n°. 2 na 5 dagen; bij n°. 33 na 3 dagen; bij n°. 42 na 6 dagen; bij n°. 79 na 6 dagen.

Van de 27 in het gemeenteziekenhuis en van de 5 in het ziekenhuis van het weeshuis opgenomen typhuslijders, te zamen 32, waren 15 mannen en 17 vrouwen. De opgenomen mannen hadden den leeftijd van: 8 jaar 1; 11 j. 1; 14 j. 4; 17 j. 2; 20 j. 2; 23 j. 1; 35 j. 1; 40 j. 1; 41 j. 1; 42 j. 1.

Van de opgenomen vrouwen was de leeftijd 7 jaar bij 2; 10 j. bij 3; 11 j. bij 2; 16 j. bij 1; 18 j. bij 1; 20 j. bij 1; 32 j. bij 1; 39 j. bij 1; 40 j. bij 1; 41 j. bij 1; 50 j. bij 1; 62 j. bij 1; 63 j. bij 1.

Niemand der in ziekenhuizen opgenomenen is overleden.

Na de in 't laatst van 1886 en begin 1887 voorgekomen enkele ziektegevallen van febris catarrhalis in Dokkum, betroffen de 2 eerstaangegeven ziektegevallen van typhus

Is hier misschien de oorspronkelijk aanwezige smetstof van typhus abdominalis, door het voorkomen in een schip hetwelk tot vervoer van mestspecie diende en tijdelijk als woonschip dienst deed, zoodanig gewijzigd, dat zij later exanthematische typhus deed ontstaan?

Deze hypothese kan niet bewezen worden.

Terwijl de wetenschap thans over zeer positieve gegevens omtrent typhus abdominalis beschikt, weet men van typhus exanthematicus zoo goed als niets.

De typhus exanthematicus is in het buitenland zeer zeldzaam; hij komt, vooral in enkele plaatsen van Nederland in den laatsten tijd, dikwijls gelijktijdig met typhus abdominalis voor.

Reeds meermalen is het feit opgemerkt dat typhus abdominalis den exanthematischen vorm schijnt te verdringen, en in steden, waar vroeger de laatste vorm inheemsch was, thans bijna uitsluitend de typhus abdominalis wordt waargenomen.

Wat aangaat de smetstof van exanthematischen typhus, omtrent de bacterie is nog nimmer iets gepubliceerd.

Alleen is gebleken uit nog niet gepubliceerde onderzoekingen, in het hygiënisch laboratorium te Groningen, dat bij exanthematischen typhus, doch zeer onstandvastig, alleen in enkele gevallen, eene bacterie gevonden wordt, die in vele opzichten met de bacterie van typhus abdominalis overeenkomt, maar toch niet volkomen identisch is.

Het bacteriologisch onderzoek leidde in April 1887 tot het volgend resultaat:

1°. dat vooralsnog in de drie onderzochte watersoorten geen bacterie gevonden is, die met dien van typhus overeenkomt;

2°. dat het water van de Bonifaciusbron bacteriologisch zeer zuiver moet worden geacht en weinig microben bevat;

3°. dat het water uit de Spinhuispomp en van de Weeshuisdobbe eene matige hoeveelheid 62—80 bacteriën per c.c. bevat.

Hoogst belangrijk komt het prof. Fokker voor, dat, ofschoon in deze epidemie van 1887 de typhus exanthematicus in dezelfde straten en buurten is voorgekomen, waar ook in de epidemie van 1885 typhus geheerscht had, op den dag van het onderzoek ter plaatse nog geen enkel geval was voorgekomen in eenig huis, dat door de vorige epidemie was bezocht.

Overijssel. Typhus, doch vooral febris typhoïdea kwamen als gewoonlijk gedurende het geheele jaar hier en daar sporadisch voor. Alleen te Deventer moest typhus epidemisch heerschende worden verklaard. Reeds in December 1886 waren daar een vijftal gevallen bij werklieden in de Koninklijke Nederlandsche tapijtfabriek waargenomen. In Januari en Februari 1887 kwamen in de stad meer sporadische gevallen voor, waarvan het aantal in het laatst van Februari en in 't begin van Maart sterk toenam. Daar nu de ziekte uiterst besmettelijk en van exanthematischen aard bleek te zijn, achtte de inspecteur het raadzaam de ziekte epidemisch te verklaren, 't geen dan ook den 8sten Maart geschiedde. Van 6 Maart tot 9 Juli werden 79 lijders aan typhus aangegeven; doch in Januari en Februari, naar de inspecteur meent, veel te weinig, namelijk veelal niet meer dan de eerste lijder in een huisgezin, terwijl ook het getal der latere aangiften niet geheel te vertrouwen is.

De ziekte kwam bijna uitsluitend voor onder den arbeidersstand, wonende in nauwe stegen en gangen, in slechte en onzindelijke woningen. De oorzaak bleef in zoover in het duister, dat van eenigen invloed van drinkwater niets te bespeuren was, van

Te Warffum kwam in het voorjaar typhus voor. Er werd aangifte gedaan van 6 gevallen over het geheele jaar. Maar naar het den inspecteur toescheen, zouden verscheidene gevallen zijn verzwegen en zoodoende de verbreiding van de ziekte er zijn in de hand gewerkt. Het onderzoek leidde er niet toe, om aan te nemen dat die meening juist geweest was. Bijzondere omstandigheden moeten geacht worden aanleiding te hebben gegeven tot overdreven voorstellingen.

In Hoogkerk kwam den 5den Juni een geval van typhus voor. De burgemeester zond eene verklaring naar het ziekenhuis te Groningen voor de opneming van den patiënt in die inrichting, vergezeld van eene verklaring van een geneeskundige, dat die opneming wenschelijk was en door hem werd voorgesteld. Op de vraag van een lid der commissie van beheer over het ziekenhuis op denzelfden dag gedaan, of die opneming mocht geschieden, antwoordde de inspecteur dat dit niet het geval was; 1° omdat het hier niet gold het vervoer in dezelfde gemeente (art. 9, alin. 2, „epidemiewet"; 2° noch de toepassing van art. 9, alin. 2, „bijzondere gevallen" en 3° de barak te Groningen uitsluitend is bestemd voor de eigen Groningsche zieken in verband met art. 9. De patiënt bleef in het dorp waar hij woonde.

In de gemeente Usquert kwam in Augustus één geval van onderbuikstyphus voor, dat werd toegeschreven aan het drinken van water uit de bij de woning gelegen sloot. Ook in 1886 was in dezelfde woning typhus voorgekomen. De mesthoop lag in de onmiddellijke nabijheid van de sloot, waaru t het drinkwater werd genomen. Er was aldaar noch put- noch regenwater.

Te Vlagtwedde kwamen 17 gevallen van typhus voor in 5 huisgezinnen. Drie der patiënten overleden, namelijk twee mannen van middelbaren leeftijd en één meisje van 10 jaar. De aangetaste gezinnen waren grootendeels aan elkander verwant.

Te Wagenborgen (gem. Termunten) deed de ziekte zich voor in het huis van den onderwijzer.

Te Grootegast had, wegens typhus, eene onteigening en vernietiging van besmette goederen plaats.

Op het platteland kwam zelden een geval van onteigening wegens besmetting voor.

Drenthe. Omtrent het ontstaan van typhus of febris typhoïdea ontving de inspecteur berichten uit 16 gemeenten. Het aantal aangegevenen bedroeg gezamenlijk 59, tegen 43 in 15 gemeenten in 1886. De meeste werden aangegeven te Odoorn (13), Borger (6), Meppel (6) en Smilde (5). Overleden aan deze ziekte in het vorig jaar in 15 gemeenten 22 lijders; in 1887 stierven daaraan 21 in 9 gemeenten, de meesten te Hoogeveen en te Meppel (elk 5).

Limburg. De volgende staat geeft een overzicht van het aantal aangegeven ziektegevallen en van dat der overledenen.

GEMEENTEN.	Aantal ziektegevallen.													Getal overledenen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	
Bergen	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	„
Berg en Terblijt .	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„	„	„	2	1
Bunde	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	„
Echt	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„
Geul	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Heer	„	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	3	„
Hulsberg . . .	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	„
Maasbree. . . .	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	2	3	„
Maastricht . .	„	„	„	„	1	„	„	3	„	„	4	„	8	3
Meerlo	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	1
Merkelbeek . . .	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Nuth	„	„	„	„	2	„	„	4	2	„	„	„	8	2
Obbicht	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„
Oud-Vroenhoven .	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
Roermond . . .	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1
Thorn.	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
Vaals	„	11	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	11	1
Venlo	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	„
Wessem	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Wittem	„	„	„	„	„	„	„	3	1	„	„	„	4	3
	2	12	1	2	3	„	4	15	6	„	5	3	53	13

RECAPITULATIE.

PROVINCIEN.	Sterfte aan typhus en febris typhoïdea in:					Van 1000 overledenen (na aftrek der levenloos aangegevenen en van de overledenen, waarvan de oorzaak des doods onbekend is), stierven in 1887 aan typhus en febris typhoïdea:	Van 1000 inwoners stierven aan typhus en febris typhoïdea in 1887.
	1883.	1884.	1885.	1886.	1887.		
Noordbrabant	44	57	34	59	49	4.98	0.098
Gelderland	78	75	70	77	55	6.37	0.110
Zuidholland	117	147	99	122	109	5.71	0.120
Noordholland	224	157	129	137	104	6.73	0.132
Zeeland	11	19	14	20	25	7.46	0.126
Utrecht.	48	35	38	30	24	5.88	0.113
Friesland	69	74	61	57	55	10.02	0.164
Overijssel	64	80	53	70	64	11.14	0.220
Groningen.	50	44	40	67	49	11.22	0.181
Drenthe	37	46	15	22	21	10.64	0.165
Limburg	23	30	18	9	13	2.73	0.051
Het Rijk	765	764	571	670	568	6.86	0.129

E. *Diphtheritis.*

Noordbrabant. Het aantal waargenomen gevallen van diphtheritis bedroeg in 47 gemeenten 172; in de opvolgende maanden 6, 9, 21, 10, 27, 17, 17, 5, 18, 12, 13 en 17.

Hiervan kwamen voor te Zundert 22, te Nieuw-Vosmeer 17, te Breda 15, te Fijnaart 11, te Bergen op Zoom en Soerendonk 7, te Woensel 6, te Gemert, Halsteren, Maarheeze, St. Michels-Gestel, Son, Willemstad en Zevenbergen 5, te Alphen, Budel, Dinthel, Eindhoven, Steenbergen en Standdaarbuiten 3, te Deurne, Dinteloord, Gestel, 's Hertogenbosch, Raamsdonk, Sambeek en Zwaluwe 2, te den Dungen, Geldrop, Helvoirt, Heusden, Hoeven, Loon op Zand, Made, Mill, Nistelrode, St. Oedenrode, Oisterwijk, Oosterhout, Oudenbosch, Reek, Stratum, Terheyden, Tilburg, Veghel, Waalwijk en Woensdrecht 1.

Van de 81 sterfgevallen zijn te Breda 14, te Zundert 12, te Nieuw-Vosmeer 7, te Bergen op Zoom, Fijnaart, Gemert en Maarheeze 4, te St. Michels-Gestel en Son 3, te Budel, Deurne, Steenbergen, Soerendonk, Standdaarbuiten en Zevenbergen 2 voorgekomen.

Te Zundert had deze ziekte evenals in 1886 een kwaadaardig karakter. Terwijl zich aldaar in den regel het ziekteproces over de geheele pharynx uitbreidde, werden in andere

NAMEN DER GEMEENTEN.	Aantal ziektegevallen in:												Totaalcijfer der ziektegevallen.	Aantal overledenen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.		
Groesbeek	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2
Harderwijk . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	2	1
Hummelo	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„
Laren	„	„	„	„	1	2	1	„	„	„	„	„	4	1
Lochem	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	2	„
Maurik	6	6	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	13	5
Neede	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	3	5	2
Nijmegen	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2
Rheden	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„
Ruurlo	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	„
Scherpenzeel . . .	1	„	„	„	1	1	2	2	3	„	„	„	10	8
Ubbergen	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	1
Valburg	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Voorst	„	„	„	„	„	3	„	„	„	1	1	„	5	1
Wageningen . . .	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1
Westervoort . . .	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	2	„
Winterswijk . . .	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„
Wijchen	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	2
IJzendoorn . . .	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	„
Zuilichem	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Zutphen	1	„	„	„	„	„	1	„	1	„	3	1	7	„
De Provincie	16	14	17	10	10	18	12	12	14	7	10	6	146	52

De genomen maatregelen bepaalden zich in hoofdzaak tot de toepassing van de bij artt. 14 en 20 der epidemiewet voorgeschreven bepalingen.

Te Borculo werd op last van den burgemeester eene woning, waarin een kind aan de gevolgen van angina diphtherina was overleden, gedesinfecteerd.

Toen een geval dezer ziekte in de woning van het hoofd der school te Neede voorkwam, onthield hij zich van het bezoeken der school.

Toen te Voorst een kind aan angina diphtherina was overleden, werd door den burgemeester eene spoedige begraving van het lijk gelast.

GEMEENTEN.	Ziektegevallen van diphtheritis.													Sterfgevallen.
	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.	
Graft	„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	3	„
Haarlem.	„	„	4	1	2	2	„	1	1	1	3	3	18	14
Haarlemmermeer .	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Helder	1	„	1	„	1	1	„	1	„	„	„	„	5	4
Heemstede. . . .	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„
Hilversum	1	6	„	1	3	„	„	2	„	2	1	„	16	14
Ilpendam	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	1
Naarden.	2	„	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	6	4
Nieuwer-Amstel .	„	2	„	„	„	2	„	„	„	„	„	1	5	3
Oostzaan	1	„	„	„	„	„	„	6	9	28	3	5	52	4
Opmeer	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Opperdoes	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„
Ouder-Amstel . .	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
Oudkarspel . . .	1	2	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	4	„
Purmerend . . .	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3
Rijp.	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„
Terschelling . . .	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Texel	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	„
Urk.	„	„	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	3	„
Velsen	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	1
Watergraafsmeer .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	1
Weesperkarspel. .	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	1
Wieringen. . . .	„	„	„	1	„	„	„	„	„	7	3	1	12	7
Wieringerwaard .	„	„	„	„	„	„	„	2	„	5	2	1	10	1
Wormerveer . . .	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Zaandam	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	2
Provincie	17	40	26	28	44	29	38	30	48	76	31	61	468	210

Te Abcoude Baambrugge en Abcoude Proostdij, zoo ook te Zeist, kwamen meermalen in dezelfde woning meerdere gevallen voor: te Abcoude Proostdij werden zelfs 5 kinderen nagenoeg op denzelfden dag aangetast; niet zelden werden naast elkander staande woningen geïnfecteerd en werden leden van dezelfde familie op verwijderde punten der gemeente woonachtig aangetast, vermoedelijk ten gevolge van bezoeken, gebracht aan besmette woningen.

Aan den burgemeester van Abcoude Baambrugge en Proostdij werd verzocht eenige door den inspecteur hem medegedeelde maatregelen bij openbare publicatie aan de ingezetenen mede te deelen en aan het daar wonend plaatsvervangend lid van den geneeskundigen raad, dr. J. P. Kapteijn, diens medewerking daartoe ingeroepen; aan dien geneesheer werd tevens aangeraden wekelijks keel en neus van de kinderen op de openbare school te onderzoeken. Op voorstel van den geneeskundigen ambtenaar werden alle scholen gedesinfecteerd.

Aan burgemeester en wethouders werd aanbevolen gebruik te maken van de bevoegdheid, hun gegeven bij art. 6 der epidemiewet.

Nadat een te Renswoude aangegeven lijder was vervoerd naar zijne woning te Amerongen, waar hij overleed, werden de woningen in beide gemeenten ontsmet. Te Amerongen werd het lijk spoedig begraven.

Te Baarn en te Eemnes werden eenige woningen ontsmet.

Te Utrecht werden vijf woningen ontsmet.

Te Zeist werden alle woningen, waarin diphtheritis zich vertoonde, gedesinfecteerd, zoo ook het lokaal tot afzondering van lijders aan besmettelijke ziekten, waarin een aan diphtheritis lijdend kind was opgenomen; aldaar werden enkele goederen van geringe waarde na onteigening vernietigd.

Na eene conferentie met den burgemeester van Zeist en de geneeskundigen, welke laatsten den inspecteur schriftelijk adviseerden om alle scholen aldaar te sluiten, werd door den gemeenteraad besloten, met goedkeuring van Gedeputeerde Staten, om de openbare scholen te sluiten en om aan de besturen der bijzondere voor te stellen denzelfden maatregel daarop toe te passen, waaraan door de meesten werd voldaan, terwijl enkele berichtten dat zij meenden, dat daartoe vooralsnog geen termen bestonden, maar genegen waren aan den maatregel gevolg te geven, indien zich meerdere gevallen der ziekte voordeden onder de leerlingen, die hunne scholen bezochten.

De sluiting der scholen had den 20sten Maart plaats; den 24sten April werd de maatregel weder ingetrokken; nadat den 22sten door den inspecteur in overleg met de geneeskundigen, het voorstel daartoe aan burgemeester en wethouders was gedaan.

Niet zonder belang wordt geacht hier te vermelden, dat vele woningen waarin de ziekte zich voordeed, vochtig waren.

Friesland. In de volgende gemeenten kwamen gevallen van diphtheritis voor.

Op Ameland is de bevolking omtrent deze ziekte zeer zorgeloos geweest. Er is dikwijls niet dan op het laatste oogenblik of in 't geheel niet geneeskundige hulp ingeroepen, zoodat vele gevallen slechts bij doodschouw bekend zijn geworden.

Den 19den Augustus berichtte de geneeskundige op Ameland den adjunct-inspecteur dat hij voor eenige dagen aan angina diphtherina behandeld had, eene vrouw van 68 jaren, die te Nes op Ameland alleen woonde; dat zij was overleden; binnen den kortst wettigen termijn was begraven, en haar inboedel zoowel als haar huis waren ontsmet; dat hij daarop een meisje van 8 jaar, eveneens aan angina diphtherina in behandeling kreeg, wier ziekte hevig toenam en in weinige dagen doodelijk afliep. Hierbij werd gehandeld als bij het vorig geval. Later schreef hij, bij gerucht te hebben vernomen, dat de eerste zieke aan diphtheritis een scheepsjongen was geweest, van elders overgekomen; dat er méér gevallen waren geweest, die echter niet in behandeling kwamen, en zacht schenen te verloopen. De adjunct-inspecteur heeft daarop dien geneeskundige uitgenoodigd zich verder met de desinfectie te belasten, zoo mogelijk op te sporen of die geruchten waarheid bevatten, en zoo ja, eene lijst van alle gevallen te willen opmaken en die aan hem over te zenden; op die lijst den naam van elken vroegeren of lateren lijder in 1887 aan diphtheritis te vermelden, en daarbij aan te teekenen of zij al of niet geneeskundig behandeld waren of nog werden en of zij bij den burgemeester overeenkomstig art. 19 waren aangegeven. De geneeskundige heeft hieraan voldaan. Bij zijn onderzoek op Ameland heeft de adjunct-inspecteur verscheidene aan diphtheritis in verscheidene stadia lijdende personen van verschillenden leeftijd onderzocht, waaronder velen die niet in behandeling waren heweest en te kennen gaven niet van den besmettelijken aard der ziekte of verplichting tot aangifte bij den burgemeester te hebben geweten. In enkele gezinnen zijn opvolgend méér dan een aangetast en overleden. Hij heeft tevens met den burgemeester en den geneeskundige overlegd welke de geschiktste maatregelen ter voorkoming van verdere verspreiding en tot herstel zouden zijn, en hen uitgenoodigd hem mededeeling te doen van de voorkomende gevallen.

Hij verzocht verder den burgemeester schriftelijk de wet stipt toe te passen en zooveel mogelijk de bewoners van het eiland voor het gevaar van besmetting te waarschuwen.

Tusschen 26 October en 29 November is slechts één geval voorgekomen; in December nog 2; zoodat de ziekte die waarschijnlijk in 1887 55 personen, meerendeels kinderen, heeft aangetast, waarvan echter slechts 17 als ziektegevallen in geneeskundige behandeling zijn aangegeven, als geweken kan worden beschouwd. In het geheel zijn 17 personen overleden.

Overijssel. Volgens de ontvangen opgaven kwam angina diphtherina voor in 23 gemeenten, en werden 129 personen daardoor aangetast, tegen 110 in 30 gemeenten in het vorig jaar. De meeste gevallen kwamen voor te Enschedé (28), Zwolle (21), Rijssen (15) en Ambt Delden (10). De meeste sterfgevallen kwamen voor te Zwolle (9), Lonneker (7), Enschedé (6) en Rijssen (5). Ook nu hing blijkbaar in vele gevallen de diphtheritis samen met scarlatina.

roningen. Wegens het voorkomen van deze ziekte hadden te Groningen 4 onteigeningen plaats. Bijzonderheden zijn met betrekking tot deze ziekte aldaar niet te vermelden.

Bellingwolde had 20, Bierum 11, Ezinge 28, Oldehove 15 en 't Zandt 19 ziektegevallen; in deze 5 gemeenten dus ongeveer 60 % van alle gevallen in de provincie. Onder de gemeenten in deze provincie, waar sinds lang veel diphtheritis pleegt voor te komen, behoort Ezinge. Tot dusverre ontdekte de geneeskundige inspecteur de reden

F. *Croup.*

Noordbrabant. Zooals uit de sterftestaten blijkt, zijn aan croup 188 kinderen overleden.

Hiervan kwamen in de opvolgende maanden 22, 30, 19, 16, 14, 21, 8, 6, 5, 5, 22 en 20 gevallen voor.

Gelderland. Aan croup overleden volgens de maandelijksche staten 133 kinderen, waarvan te Ammerzoden 1, Apeldoorn 8, Arnhem 1, Barneveld 8, Bemmel 1, Borculo 14, Buurmalsen 1, Culemborg 5, Dinxperlo 1, Doesburg 1, Doornspijk 1, Echteld 1, Ede 3, Eibergen 2, Elburg 2, Ermelo 9, Gameren 1, Gendringen 1, Gorssel 3, Groesbeek 1, Haaften 2, Harderwijk 2. Hattem 1, Herwen en Aerdt 3, Laren 5, Lichtenvoorde 1, Lochem 2, Millingen 1, Neede 4, Nijmegen 4, Nijkerk 16, Oldebroek 1, Putten 1, Rheden 5, Scherpenzeel 1, Tiel 1, Valburg 2, Voorst 2, Vorden 1, Wageningen 8, Zoelen 1 en te Zutphen 4.

Alleen uit de gemeente Ermelo werd kennisgeving ontvangen omtrent het voorkomen dezer ziekte.

De geneeskundige inspecteur stelde hieromtrent een onderzoek in, ook van de kinderen welke de openbare school in het dorp Ermelo bezochten, alwaar ook te gelijkertijd meerdere gevallen van angina diphtherina voorkwamen. Bij dit onderzoek bleken verscheidene kinderen te lijden aan keelaandoeningen, waarvan enkele van verdachten aard.

De school werd op zijn advies tijdelijk gesloten, gereinigd, gewit met kalk, vermengd met carbolzuur, en gedesinfecteerd.

Zuidholland. De berichten uit deze provincie behelzen alleen het aantal sterfgevallen aan croup zooals in de sterftestaten wordt opgegeven.

Noordholland. Te Amsterdam stierven aan croup in de opvolgende maanden 7, 13, 18, 16, 4, 7, 6, 7, 5, 8, 13 en 8 personen; in het geheele jaar dus 112 personen.

Zeeland. Aan croup stierven 62 kinderen, de meesten daarvan te Middelburg.

Utrecht. Alleen uit de gemeente Zeist, waar gelijktijdig meerdere gevallen van diphtheritis voorkwamen, werd kennisgeving van enkele croupgevallen ontvangen.

Aan croup overleden:

te Abcoude-Baambrugge 1, te Abcoude-Proostdij 2, te Achttienhoven 2, te Eemnes 2, te Haarzuilens 1, te Hoenkoop 1, te Jaarsveld 1, te Linschoten 1, te Maarn 1, te Maartensdijk 1, te Montfoort 1, te Soest 3, te Utrecht 25, te Vleuten 1, te Vreeland 1, te Vreeswijk 2, te Woudenberg 3 en te Zeist 12 personen.

Friesland. Onderstaande staat geeft aan het totaal der kinderen overleden aan croup.

GEMEENTEN.	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Aantal sterf-gevallen.
Tietjerksteradeel . .	2	„	1	„	„	„	„	„	„	„	2	„	5
Achtkarspelen . . .	3	„	„	1	„	„	1	„	1	„	„	„	6
Smallingerland . .	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Opsterland	1	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	1	6
Ooststellingwerf . .	„	„	1	1	1	„	1	„	„	2	1	1	8
Weststellingwerf . .	3	1	„	„	1	1	„	„	„	„	„	4	10
Schoterland	1	1	1	1	„	„	„	„	„	„	„	1	5
Utingeradeel . . .	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Haskerland	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2
Doniawerstal . . .	„	1	„	„	„	„	1	„	„	1	„	„	3
Lemsterland . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	„	3
Gaasterland	1	2	2	„	„	„	„	„	2	„	1	1	9
Hemelumer Oldephaert c. a. . .	„	3	„	1	„	„	1	1	3	„	2	1	12
Workum	„	2	„	1	2	„	„	„	„	1	„	1	7
Wijmbritseradeel . .	1	„	1	„	2	„	„	„	„	„	„	„	4
IJlst	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2
Sneek	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	2
Bolsward	1	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	3
Wonseradeel . . .	„	„	1	1	„	„	„	„	„	1	2	3	8
Hennaarderadeel . .	„	„	1	1	1	„	„	„	„	„	„	„	3
Franekeradeel . . .	3	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	2	6
Franeker	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	2
Barradeel	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1

GEMEENTEN.	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Aantal sterf-gevallen.
Het Bildt	„	„	4	„	1	„	„	1	„	2	„	„	8
Menaldumadeel . .	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1
Baarderadeel . . .	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1	„	1	4
Idaarderadeel . . .	„	„	„	„	1	„	„	2	3	„	„	1	7
Leeuwarderadeel . .	1	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
Westdongeradeel . .	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	2
Eiland Ameland . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2
Oostdongeradeel . .	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	3
Dokkum	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Kollumerland c. a. .	„	2	„	1	„	2	3	2	„	„	„	2	12
Leeuwarden. . . .	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1
De Provincie	21	18	20	10	12	4	7	6	10	12	10	23	153

Overijssel. Croup kwam in ruim 45 gemeenten voor, doch het aantal aangetasten kan niet worden opgegeven. Die ziekte heerschte het geheele jaar door en maakte in 40 gemeenten 148 slachtoffers, de meesten in Januari en Februari. Te Zwolle overleden 20, te Rijssen 16 en te Borne 12. In 1886 bedroeg het aantal der aan croup overledenen 144.

Groningen. De berichten uit deze provincie behelzen alleen het aantal sterfgevallen aan croup, zooals in de sterftestaten wordt opgegeven.

Drenthe. Ontving de inspecteur in 1886 uit 9 gemeenten berichten omtrent croup, in 1887 ontving hij die uit 20 gemeenten. Cijfers konden echter niet worden opgegeven. Er overleden daaraan 45 in 17 gemeenten, het meest te Meppel (14). In 1886 bedroeg het aantal der aan croup overledenen 74 in 14 gemeenten.

Limburg. In deze provincie overleden aan croup 17 kinderen in 11 gemeenten.

schoten 1, te Loosdrecht 1, te Montfoort 3, te Ruwiel 1, te Utrecht 14, te Willeskop 2 en te Wilnis 1.

Van geen enkel geval werd bericht gezonden.

Friesland. Onderstaande staat geeft aan het totaal der overledenen aan kinkhoest.

GEMEENTEN.	Januari.	Februari.	Maart.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Augustus.	September.	October.	November.	December.	Totaal.
Dantumadeel	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1
Tietjerksteradeel	„	1	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	3
Achtkarspelen	3	„	2	1	„	1	„	„	„	„	„	4	11
Smallingerland	„	„	„	„	2	1	1	„	„	1	„	„	5
Opsterland	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	„	„	2
Schoterland	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Utingeradeel	„	1	1	„	2	1	„	1	„	„	„	„	6
Sloten	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1
Gaasterland	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
Hemelumer Oldephaert c. a.	„	„	3	„	„	„	1	„	1	2	„	„	7
Workum	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1
Wijmbritseradeel	„	1	„	1	1	„	2	2	„	1	3	„	11
IJlst	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Sneek	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	2	4
Bolsward	„	„	„	„	1	5	2	„	„	„	„	„	8
Wonseradeel	„	„	1	„	„	2	„	2	„	„	1	„	6
Hennaarderadeel	„	„	„	1	2	2	2	1	„	„	„	„	8
Franeker	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Harlingen	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	2	4
Menaldumadeel	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Idaarderadeel	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2
Leeuwarderadeel	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	„	„	2
Leeuwarden	„	1	„	„	1	1	4	1	1	„	1	„	10
De Provincie	5	9	11	3	9	15	13	8	3	9	6	8	99

H. *Dysenterie.*

Gelderland. In de maand September werd mededeeling ontvangen omtrent 2 gevallen dier ziekte, voorgekomen op de Dierensche heide (gemeente Rheden), (twee mannen, van 26 en 52 jaar) en omtrent 1 geval bij een 40-jarig man in de gemeente Zoelen.

Overijssel. Slechts te Deventer, Enschedé en in vijf huisgezinnen in de buurtschap Stokkum, gemeente Markelo, kwamen sporadische gevallen van dysenterie voor. Te Enschedé overleed één lijder.

Drenthe. Alleen te Ruinen kwam een geval van dysenterie voor met doodelijken afloop.

Limburg. In September deden zich te Vaals 9 gevallen van dysenterie voor, onder catarrhalen vorm. Bijzonderheden omtrent den oorsprong zijn niet bekend.

De Regeerings-President te Aken werd van het voorkomen der ziekte verwittigd.

Overige provinciën. Uit de overige provinciën zijn het aantal sterfgevallen aan dysenterie alleen opgegeven zooals die in de sterftestaten zijn vermeld.

I. *Andere ziekten.*

Febris puerperalis. **Noordholland.** De burgemeester van Haarlemmermeer vroeg advies omtrent de wijze van ontsmetting der kleederen van eene vroedvrouw. De adjunct-inspecteur raadde indompeling aan in $^{1}/_{1000}$ sublimaat-oplossing, onder behoorlijk toezicht, wegens de gevaarlijke eigenschappen van dit middel; de bedoelde kleederen zijn echter op kosten van de plaatselijke afdeeling van „het Witte Kruis" verbrand. Vroedvrouw en geneesheer hadden zich reeds ontsmet, voor dat het geval ter kennis van den adjunct-inspecteur was gekomen.

Te Amsterdam werd ontsmetting van vroedvrouwen, in wier praktijk kraamvrouwenkoorts werd waargenomen, steeds met goed gevolg in praktijk gebracht. Deze ontsmetting geschiedt kosteloos in het Buitengasthuis.

Friesland. In Friesland overleden aan deze ziekte 18 vrouwen in 11 der 43 gemeenten: waarvan in Augustus 4, October 3, Januari 2, April 2, Mei 2, Maart 1, Juni 1, Juli 1, November 1 en December 1.

Overijssel. Aan den inspecteur werden 10 gevallen van kraamvrouwenkoorts in even zoovele gemeenten opgegeven. Aan deze ziekte overleden echter in 14 gemeenten 22 lijderessen tegen 7 in 5 gemeenten in 1886.

Drenthe. Van deze ziekte kwamen 4 gevallen met doodelijken afloop voor.

Limburg. Volgens de sterftelijsten overleden aan febris puerperalis 3 vrouwen in 3 gemeenten. Nadere berichten omtrent deze ziekte zijn niet ingekomen.

Cholera nostras. **Overijssel.** In 6 gemeenten overleden aan cholera nostras 8 lijders, tegen 23 in 6 gemeenten in het vorig jaar.

Drenthe. In elk der gemeenten Emmen, Dalen en Zuidlaren kwam een geval van cholera nostras voor, allen met doodelijken afloop.

Opmerking verdient daarbij het feit, dat de leden van een aangetast gezin, die toevallig geen vleesch, soep noch bouillon hadden gebruikt, van de ziekte verschoond bleven.

De verschijnselen vertoonden zich het eerst op den avond van den 29sten Augustus 1887, nadat te Middelburg het vleesch was ingevoerd van eene koe, die den 26sten te Heinkenszand, stervende aan „kalfziekte" uit nood geslacht was.

Deze koe had volgens bericht van den districtsveearts 7 malen gekalfd, de laatste 4 keeren telkens van tweelingen. Eenige dagen vóór de rekening had deze in de „Poel" loopende koe weder gekalfd.

De geleiding naar den stal (een afstand van circa 2 uren) had geen bezwaar opgeleverd. Gedurende de eerste dagen was er, behalve dat de nageboorte eerst den 9den dag afging, niets afwijkends te bespeuren, terwijl het dier goed gevoed was. Toen begon de koe minder te eten, de melkafscheiding te verminderen en de ziekte meer en meer een ernstig karakter aan te nemen.

De zwakte van het dier nam hand over hand toe, zoodat deze stervende den hals werd afgesneden: Het lijk werd geopend, van de ingewanden ontdaan, de maag begraven, de afval op de mesthoop gebracht en het vleesch voor f 15 verkocht.

Dit vleesch was, volgens zeggen, te Heinkenszand reeds bestemd voor de militairen.

Het werd volgens den commissaris van politie te Middelburg in den nacht van den 27sten op den 28sten Augustus ontvangen door den slager, tevens leverancier van het garnizoen, in wiens winkel toen ook vleesch voor de militairen, door de voedingscommissie goedgekeurd, voorhanden was. Het des nachts ingevoerde vleesch werd echter eerst den volgenden morgen door den stedelijken keurmeester onderzocht en, volgens aanteekening op zijn register, goedgekeurd.

De slager kon echter het bij de gemeente-verordening voorgeschreven bewijs van goedkeuring niet vertoonen.

Te gelijk met de militairen werden ook burgers aangetast, die, voor zoover bekend, voor een klein gedeelte vleesch hadden gehaald bij den garnizoens-leverancier, maar voor het grootste gedeelte bij een anderen slager te Middelburg.

Ofschoon de eerste slager ontkende van het ingevoerde vleesch aan het garnizoen te hebben geleverd, doch tevens weigerde mede te deelen aan wie het werd verkocht of waar het gebleven was, en de tweede slager, die vleesch van den eersten ontving, beweerde geen ander dan zelf geslacht vleesch te hebben afgeleverd, zoo heeft het onderzoek toch genoegzaam aan het licht gebracht, dat het vleesch de oorzaak van de vergiftigingsverschijnselen was.

De aandacht van de justitie is van Regeeringswege hierop gevestigd.

De ziekteverschijnselen hebben zich reeds te Heinkenszand spoedig na het noodslachten, vertoond.

Behalve 4 familieleden van den eigenaar der zieke koe, die, volgens verklaring van den geneeskundige, bijna gelijktijdig door maagdarmaandoeningen werden aangetast (niettegenstaande zij beweerden niets van dit vleesch te hebben gegeten) zijn de varkens, honden en katten, die op den afval van de mestvaalt aasden, daarna plotseling ziek geworden onder dezelfde verschijnselen.

De gevolgtrekking ligt dus voor de hand, dat de uit nood geslachte, aan „kalfziekte" lijdende koe, voor mensch en dier schadelijke bestanddeelen bevatte.

De ervaring heeft reeds voldoende geleerd, dat ziekten bij het rund, veroorzaakt door opname in het bloed van ontbindingsproducten of etter, ten gevolge van ontstekingen met ontbinding of verettering gepaard (septichaemie en pyaemie), de meest voorkomende oorzaken zijn van vleeschvergiftigingen.

ziekteverschijnselen konden zijn, blijkt uit de omstandigheid, dat leverworst en hoofdkaas voor het gebruik waren gekookt.

Omtrent den toestand der dieren, waarvan het vleesch afkomstig was, werd niets vernomen.

Rubeolae.
Utrecht.

Uit Amersfoort werden één; uit Veenendaal meerdere gevallen van rubeolae gemeld; de gevallen in laatstgenoemde gemeente waren zoo goedaardig, dat daarbij geen geneeskundige hulp werd ingeroepen.

Metritis.
Utrecht.

Toen op de sterftelijst van Schalkwijk bleek dat in Maart aldaar twee personen aan metritis waren overleden, werden inlichtingen ingewonnen ter beoordeeling of hier ook aan febris puerperalis moest worden gedacht; het antwoord was ontkennend; geen der beide vrouwen stierven in het kraambed.

Syphilis en venerische ziekten.
Utrecht.

Te Utrecht namen de gevallen van syphilis zeer toe; men vermoedde dat dit in verband stond met de opheffing van het toezicht op de prostituées (zie adviezen over verschillende onderwerpen).

Groningen.

Te Groningen zijn op eene verklaring van een geneeskundige aldaar, krachtens art. 69 der wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 125), goederen onteigend en vernietigd, die in aanraking waren geweest met een aan syphilis lijdenden man.

Aan burgemeester en wethouders van Groningen is door den gemeenteraad aan het einde van het jaar opgedragen, den raad te dienen van advies betreffende de vraag in hoever de aldaar bestaande regeling van het toezicht op de prostitutie wijziging behoort te ondergaan. Met het oog op de omstandigheid, dat zaken van sanitair belang en behoorende tot het gebied van het geneeskundig Staatstoezicht, door het gemeentebestuur niet zelden, zonder toepassing van art. 14*b* der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 58), zijn behandeld, achtte de inspecteur het wenschelijk dat dit ten aanzien van deze zaak niet zou plaats hebben. Aan het daarop ontvangen verzoek om van zijne meening ten deze aan burgemeester en wethouders te doen blijken, zou gevolg gegeven worden zoodra het onderwerp in de bijeenkomst van de geneeskundige inspecteurs, waar het ook aan de orde is gesteld, zou zijn behandeld. De zaak eischt ook te Groningen bijzondere overweging. Immers, zóó verklaren burgemeester en wethouders in het gemeenteverslag over 1886, bladz. 155: „Als een minder gunstig verschijnsel valt te vermelden, dat het aantal clandestine prostituées steeds toeneemt."

(In dat jaar strekten de officiëele visitaties zich gemiddeld slechts uit tot 13.75 vrouwen per week.)

Dollehondsbeet.
Noordbrabant.

Te Zundert werd een jongen van tien jaren verwond. Er bestond echter twijfel of hij door den dollen hond was gebeten dan wel of de verwonding, slechts een schram op de duim der rechterhand, was te danken aan aanraking met een scherp haakje van de muilkorf, waardoor de jongen zijne vingers gestoken had.

Ernstiger geval deed zich te Zevenbergen voor, waar twee mannen, een stalknecht en een arbeider, door een dollen hond in het been werden gebeten. Zij verzochten, daar zij onvermogend waren en door particulieren hierin niet werden geholpen, ondersteuning van Rijkswege om zich te Parijs aan de inenting naar de methode van prof. Pasteur te gaan onderwerpen. Op advies van het Geneeskundig Staatstoezicht werd hun verzoek toegestaan, en zij vertrokken den 5den October naar Parijs.

Dolheid kwam dit jaar het eerst voor bij een hond te Krimpen aan de Lek. Nadat de districtsveearts uit de waargenomen verschijnselen dolheid had geconstateerd, werd dit bevestigd door de aan 's Rijks veeartsenijschool verrichte sectie, die razende dolheid aanwees. De hond had den zoon der eigenares aan hand en been en een arbeider aan de hand gebeten. Bij den laatstgenoemde was geen wond veroorzaakt; eerstgenoemde stelde zich op eigen kosten te Parijs onder behandeling van prof. Pasteur. **Zuidholland.**

Te Haastrecht werd den 3den Juli een kind in het been gebeten door een hond, waarvan de dolheid later werd geconstateerd aan de veeartsenijschool te Utrecht.

De wonden werden door den geneesheer onmiddellijk gecauteriseerd met nitras argenti.

Het kind is den 16den naar het instituut-Pasteur te Parijs vertrokken. Daaromtrent werd niets naders vernomen.

Te Leiden zijn den 18den Augustus twee kinderen aan de handen gebeten door een hond, die volgens verklaring van den directeur der Rijksveeartsenijschool aan dolheid heeft geleden. Beide kinderen zijn den 31sten Augustus op Rijks kosten naar prof. Pasteur vertrokken. De inenting geschiedde met goed gevolg.

Te Woerden werd de zoon van een landbouwer in den wijsvinger gebeten door een hond, die bij de sectie aan de Rijksveeartsenijschool werd verklaard aan dolheid te hebben geleden. De wond van den lijder was door „thermo-cautère" behandeld. De patiënt was ongenegen zich aan de inenting te Parijs, volgens de methode van Pasteur, te onderwerpen. Ook omtrent dezen persoon werd niets naders vernomen, zoodat vermoed wordt dat hij niet ziek geworden is.

Door den districtsveearts werd den geneeskundigen inspecteur den 27sten Februari bericht gezonden, dat hij den vorigen dag van den directeur van 's Rijks veeartsenijschool mededeeling had ontvangen, dat bij sectie van eenen aan die inrichting opgezonden doodgeschoten hond uit Jutphaas, was gebleken, dat die hond werkelijk aan dolheid had geleden, en dat deze getracht had zijn meester en diens zoon te bijten. Bij onderzoek werd geconstateerd dat geen dezer twee eenig letsel van dien hond had ondervonden. **Utrecht.**

Den 12den Maart meldde de districtsveearts, dat te Wijk bij Duurstede den 25sten Februari des namiddags omstreeks 4 uur een jongen door een verdachten vreemden hond was gebeten. Aangezien het signalement van den eveneens te Jutphaas tehuis behoorenden hond onbekend was, kon men niet nagaan of men hier met denzelfden hond te doen had. Nadat de geneeskundige inspecteur door opgraving van het lijk van den uit Jutphaas afkomstigen, te Utrecht onderzochten hond, zich omtrent het signalement had overtuigd, had hij den daarop volgenden dag eene samenkomst met den burgemeester van Wijk bij Duurstede en den geneesheer die den gebeten jongen onder behandeling had en kon hij uit de ingewonnen informatiën, ook bij personen die den hond beweerden gezien te te hebben, niet tot zekerheid komen omtrent de identiteit van den hond die gebeten had en van den te Jutphaas doodgeschoten hond: de jongen had nabij het polsgewricht eene 1 centimeter groote, vrij diepe wond, die veel gebloed had en op weg was van cicatrisatie toen hij onder behandeling kwam. Verder vernam hij dat de jongen de verwonding gedurende eenige dagen had stil gehouden, waardoor het vermoeden gegrond werd, dat hij den hond, die hem gebeten had, geplaagd had met een stokje, waarmede hij gezien was, kort voor dat hij gebeten werd.

In die onzekerheid was er geen reden tot opzending van den jongen — op 's Rijks kosten — naar Pasteur, te meer daar verondersteld werd, dat de hond den 25sten 's morgens te Jutphaas werd afgemaakt en de jongen eerst des namiddags van dien dag omstreeks 4 uur was gebeten. Den 17den Maart kwam men echter tot de overtuiging dat de

hond te Jutphaas eerst den 26sten des morgens was afgemaakt na den geheelen dag en nacht gezworven te hebben.

Den burgemeester werd alsnu, nadat gebleken was dat het signalement van den hond met dat van den te Jutphaas afgemaakten, overeen kwam, verzocht om de zeer arme ouders voor te stellen, den jongen op 's Rijks kosten naar Pasteur te zenden, hetgeen echter, nadat de vader dit voorstel 24 uren had in beraad gehouden, door dezen werd geweigerd.

De jongen ondervond verder geen letsel van de verwonding; vermoedelijk had de sterke bloeding het vergift uitgedreven.

Uit de sterftelijst van April kwam de geneeskundige ambtenaar tot de kennis dat een 6-jarige jongen te Baarn aan lyssa was overleden, zonder dat hem dienaangaande iets was medegedeeld. Uit de inlichtingen bij den burgemeester en den geneesheer ingewonnen bleek, dat den jongen eenige weken te voren een zeer lichte huidwond aan de onderlip door de beet van een hond werd toegebracht, welke hond nog denzelfden dag door den eigenaar was gedood, niet omdat hij hem van dolheid verdacht, maar omdat deze vreemd en lastig was. Binnen twee dagen nadat bij den jongen geneeskundige hulp was ingeroepen (8 weken na den beet), overleed hij onder de hevigste verschijnselen van lyssa, niettegenstaande de geneesheer onmiddellijk nadat de beet was toegebracht de wond met geconcentreerd phenylzuur had gecauteriseerd.

Overijssel. Den 12den Juli ontving de inspecteur bericht dat een man te Hoog-Zuthem, gemeente Zwollerkerspel, door een vermoedelijk dollen hond was gebeten Den 15den begaf hij zich daarheen, vond den gebetene wel is waar niet te huis, maar vernam van zijne broeders, dat de hond reeds den 8sten teekenen van ongesteldheid had vertoond, en hij hunnen broeder, toen deze hem van den grond oplichtte, in de hand gebeten had; dat het dier daarna onrustig had rondgezworven en door zijn vreemd gedrag het vermoeden had opgewekt dat het dol was. De hond was daarop doodgeschoten. Overigens was de wond den dag, volgende na den beet, te Zwolle uitgebrand. Den 10den werd het lijk van den hond geschouwd door den districtsveearts, die schriftelijk verklaarde dat de hond aan dolheid had geleden. De inspecteur gaf de familie van den gebetene denzelfden raad. De kop van den hond was naar de veeartsenijschool te Utrecht verzonden. De gebetene is niet naar Parijs gegaan, doch is gezond gebleven.

PLAATSELIJK ONDERZOEK EN HANDELINGEN TER BEVORDERING DER VOLKSGEZONDHEID.

§ 1. Onderzoek en handelingen van de geneeskundige ambtenaren.

A. Afvoer van vuil. Verontreiniging van bodem, water en lucht.

Noordbrabant. Geldrop. Wegens de aanwezigheid van mestvaalten en varkenshokken op terreinen nabij het postkantoor te Geldrop, werd, tot opruiming daarvan, door den Postdirecteur de hulp van het Geneeskundig Staatstoezicht ingeroepen.

Bij een onderzoek bleek de burgemeester dier gemeente bereid, zooveel mogelijk tot verbetering van dien toestand mede te werken.

Megen. Op verzoek van een inwoner te Megen, had een onderzoek plaats naar den toestand van een in die gemeente aanwezige binnenplaats, die voor mestverzameling diende en

den van haar afkomstige gier langs de straatgoten over eene groote uitgestrektheid deed afvloeien.

De burgemeester dezer gemeente beloofde met kracht bij den eigenaar te zullen aandringen op het gedeeltelijk overdekken dier binnenplaats en op het aanbrengen van een in cement gemetselden put, om den gier te kunnen opvangen.

Op verzoek van het gemeentebestuur van Oisterwijk had aldaar met eenige raadsleden eene bespreking plaats over den toestand van de rivier „de Leij" of „Voorste stroom." Oisterwijk.

De vervuiling van dat riviertje door het afvalwater van de Tilburgsche fabrieken, bleek, na het daarop ingesteld onderzoek, zeer onrustbarend. (Zie bladz. 271 van het Verslag aan den Koning van de Bevindingen en Handelingen van het Geneeskundig Staatstoezicht in 1884).

Reeds is een nauwkeurig onderzoek ingesteld naar de gangen en afmondingen, waarlangs het vuile afgewerkte fabriekswater in de Leij afloopt, terwijl een plan werd beraamd tot klaring van dat water, om dit aan het gemeentebestuur en bij minder gunstig onthaal aldaar, den fabriekanten van Tilburg, ter overweging aan te bieden.

Te Vught gaf eveneens eene geheel door huizen omringde binnenplaats aanleiding tot gegronde klachten, aangezien daarop niet alleen al het huiswater en den huisafval, maar ook de mest van geiten- en varkenshokken geworpen werd, alles zeer ten nadeele van een eveneens op die binnenplaats gelegen gemeenschappelijken drinkwaterput. Vught.

Bij een plaatselijk onderzoek werd met goed gevolg bij den eigenaar op het laten metselen van een waterdichten put van 3 M. diep en 1 M. in doorsnede op een aangewezen plaats aangedrongen, terwijl het gemeentebestuur verzocht werd vooreerst voor het geregeld leeg maken van dien mestput zorg te dragen, ten andere zoo spoedig mogelijk een gemeentereinigingsdienst in het leven te roepen, om te zorgen dat de ingezetenen hun huiswater en afval niet behoeven te behouden.

Gelderland.
Aalten en Bredevoort.

Te Aalten en te Bredevoort liet de open bewaarplaats van faecaliën, gelegen op de terreinen van de aldaar aanwezige weverijen, te wenschen over. In overleg met den burgemeester en de eigenaren der fabrieken werd een en ander binnen korten tijd verbeterd. Een slachter te Bredevoort bewaarde den dierlijken afval der slachterij in een put, die aan de openbare straat gelegen, slechts met een houten deksel was afgesloten. In het warme jaargetijde was de stank daardoor veroorzaakt voor de bewoners der nabij gelegen huizen ondragelijk. Door den Burgemeester werd dien slachter een terrein voor zijne bergplaats buiten de gemeente aangewezen.

Van burgemeester en wethouders van Nijmegen werd bericht ontvangen, dat door het bestuur dier gemeente maatregelen waren genomen om de mestverzameling gelegen nabij het St. Caniziushof te doen ontruimen. Bij een bezoek door den inspecteur in April aan die gemeente gebracht, bleek, dat men wel is waar aan eene opruiming bezig was, maar dat aan die opruiming meer tijd werd besteed, dan gewoonlijk voor zulk een arbeid gevorderd wordt. Nijmegen.

Burgemeester en wethouders van Tiel werden gewezen op den toestand, waarin zich eenige slooten met stilstaand water bevonden en tevens verzocht zoo mogelijk een plan voor betere rioleering, doorspoeling van vuil en verbetering in den bestaanden toestand der baggerbewaarplaats te willen doen ontwerpen en uitvoeren. In eene raadsvergadering Tiel.

werd besloten eene commissie, bestaande uit de geneeskundigen dier gemeente en een ingenieur te benoemen, ten einde een plan tot verbetering in deze te doen ontwerpen.

Ubbergen. Te Ubbergen werden verbeteringen aangebracht, ten opzichte van de bestaande verontreiniging van den bodem (waarvan reeds onder „typhus en febris typhoïdea" werd melding gemaakt). (Zie bladz. 232).

Wageningen. Eene klacht over eene bewaarplaats van afval eener slachterij te Wageningen, waardoor groote last voor de bewoners der nabij gelegen perceelen ontstond, had eene bebespreking met burgemeester en wethouders tot gevolg, waardoor het uitzicht op spoedige verbetering werd geopend.

Westervoort. Naar aanleiding van een klacht van den predikant te Westervoort, werd bij het bestuur dier gemeente aangedrongen op demping en opruiming van den stilstaanden poel in de nabijheid der pastorie en gelegen op het terrein van de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij te Westervoort. Terwijl de Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij zich bereid verklaarde om dezen poel te dempen, mits de gemeente een deel van de daaraan verbonden kosten wilde dragen, meende echter burgemeester en wethouders geen termen te vinden om voor dit doel gelden bij den raad aan te vragen, op grond dat zij nimmer klachten over dien toestand hadden vernomen. Later werd bericht ontvangen dat de directie der Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij besloten had, den poel op kosten dier maatschappij te doen dempen.

Culemborg. Te Culemborg wordt het tonnenstelsel steeds uitgebreid; in 1887 werden 50 nieuwe tonnen geplaatst, zoodat aldaar op het einde van dat jaar 990 tonnen in gebruik waren.

Scherpenzeel. Toen zich te scherpenzeel diphtheritis voordeed, werd bij burgemeester en wethouders aangedrongen, om, gebruik makende van art. 6 der epidemiewet, ophoopingen van vuil te verwijderen en om de varkenshokken op grooteren afstand der woningen te doen plaatsen of, indien hiertoe geen ruimte bestond, te waken voor zindelijkheid dier hokken.

Zuidholland.
Brielle. Aan het beluit tot demping van eenige vuile slooten te Brielle (zie verslag over 1886 bladz. 276) werd gevolg gegeven. Daardoor is de toestand in die buurten aanmerkelijk verbeterd.

's Gravenhage. Een ingezetene van 's Gravenhage die bij den inspecteur klaagde over onreine toestanden nabij zijne woning, werd verwezen naar burgemeester en wethouders, bij wie de klacht behoorde.

Mijnsheerenland. Achter de 1ste openbare school te Mijnsheerenland bevond zich eene verzameling van mest en ander vuil, welke stank in de school verspreidde.

Op aandrang van den adjunct-inspecteur werd deze opgeruimd.

Sommelsdijk. Als een vervolg op de mededeeling omtrent den toestand te Sommelsdijk in het vorige jaarverslag (bladz. 277) kan worden vermeld, dat burgemeester en wethouders hebben bericht, dat de sloot achter „de Tientzen" thans is gedempt en gerioleerd, waardoor een voor de gezondheid schadelijke toestand is verbeterd.

Voorburg. In het vorige jaarverslag werd medegedeeld (bladz. 277) dat door den inspecteur de

aandacht van het gemeentebestuur van Voorburg was gevestigd op een paar slooten in die gemeente, welke in eenen voor de omgeving nadeeligen toestand waren.

Rioleering en demping werden aangeraden.

De burgeneester berichtte na eenigen tijd, dat het dempen van verschillende slooten en het rioleeren der gemeente een punt van ernstig onderzoek had uitgemaakt.

Het gevolg daarvan is geweest, dat aan den gemeenteraad een ontwerp werd ingediend, waarvan de kosten geraamd worden op f 20 000 à f 25 000. De raad heeft toen het voorstel van burgemeester en wethouders aangenomen „om in beginsel te besluiten tot het dempen van verschillende slooten in de gemeente en tot het aanbrengen van rioleering op den grondslag van het den raad overgelegd ontwerp, bijaldien het na ingewonnen advies van een bevoegd deskundige blijken zal, dat dit ontwerp, behoudens nader aan te brengen wijzigingen van ondergeschikten aard, praktisch uitvoerbaar is en eene deugdelijke uitkomst zal opleveren."

De beslissing omtrent het crediet van f 500 dat burgemeester en wethouders hadden gevraagd voor het in te winnen advies, meende de raad te moeten aanhouden tot bij de behandeling der begrooting voor 1888, opdat inmiddels door burgemeester en wethouders nog meer zekerheid zou kunnen worden ingewonnen omtrent de vereischte medewerking van verschillende particulieren.

Later deelde de burgemeester mede, dat bij de vaststelling der begrooting voor 1888, door den gemeenteraad een bedrag van f 500 is toegestaan ter bestrijding der kosten van een onderzoek van de plannen tot demping van verschillende slooten en rioleering van de gemeente.

Noordholland.
Amsterdam.

Het gemeentebestuur van Amsterdam werd nogmaals verzocht maatregelen te nemen tot verbetering van de rioleering in het Sophiapark.

Advies werd uitgebracht aan burgemeester en wethouders van Amsterdam, dat de sloot bij de Boerhavestraat door bij voortduring daarin geworpen vuil schadelijk voor de gezondheid moest geacht worden.

Ten opzichte van eene sloot aan den Overtoom werd op gelijke wijze geadviseerd.

Schagen.

De burgemeester van Schagen werd opmerkzaam gemaakt op den sterk vervuilden toestand der sloot achter de gemeenteschool, waarin privaten der school loozen en hem aanbevolen dezen toestand te verbeteren.

Heemstede.

Bij twee bezoeken aan de gemeente Heemstede bleek den adjunct-inspecteur, dat deze gemeente, wat afvoer van vuil aangaat, in zeer slechten toestand verkeert. Wel is waar worden de faecaliën, naar bericht werd, tamelijk regelmatig uit de beerputten gehaald, daar een goed gebruik van deze stoffen in den omtrek kan worden gemaakt, doch het huiswater wordt in zinkputten verzameld, die telkens wegens gebrek aan rioleering en de blijkbaar geringe opslorpende kracht van den bodem moeten worden verlegd. Sterke verontreiniging van den bodem en het drinkwater, dat veelal in zoogenaamde welputten wordt verzameld, is hiervan te verwachten. De in die gemeente gelegen Bleekersvaart, waarin het ongezuiverde fabriekswater der bleekerijen wordt geloosd, is eveneens sterk verontreinigd. Deze vaart en andere slooten dier gemeente zullen worden uitgediept, doch dit zou slechts tijdelijke verbetering geven.

Aan de Regeering is door den adjunct-inspecteur voorlichting verzocht, om te vernemen of doorspoeling der gemeente Heemstede mogelijk zou kunnen zijn.

Hierop heeft de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid een arrondissements-

ingenieur te Amsterdam gemachtigd om den adjunct-inspecteur van advies te dienen en hem de verlangde voorlichting te geven. Het bleek dat zonder inpoldering van de gemeente Heemstede van eene behoorlijke doorspoeling geen sprake kon zijn, daar zoowel de Leidsche vaart als de vaarten en sloten van Heemstede tot Rijnlandsboezem behooren en gelijken waterstand hebben. Daar inpoldering niet wel doenlijk bleek, werd den adjunct-inspecteur in overweging gegeven, de noodige voorstellen tot verbetering van den afvoer van vuil en de rioleering te Heemstede aan het bestuur dier gemeente te doen.

Nieuwer-Amstel.

Op verzoek van het gemeentebestuur van Nieuwer-Amstel werden de Tuinpadsloot en een aantal slooten aan de Weesper- en Utrechtsche zijde bezichtigd, en wegens den sterk vervuilden, door de voortdurende verontreiniging niet door uitdiepen voldoende te verbeteren toestand, tot demping en behoorlijke rioleering geadviseerd. De Tuinpadsloot is sedert gedempt en gerioleerd; de faecaliën worden niet in het riool toegelaten, doch afzonderlijk verwijderd; het riool komt in een anderen poldersloot uit en wordt niet doorgespoeld.

Zeeland.
Hoofdplaat.

Bij een bezoek te Hoofdplaat trok de onreine verwaarloosde toestand van de buurt „de Oesterput" de aandacht van den waarnemenden inspecteur.

De mestverzamelingen en varkenshokken dicht bij, soms grenzende aan de woningen, gaven aanleiding tot luchtverontreiniging, schadelijk voor de gezondheid der bewoners.

Hij gaf het gemeentebestuur in overweging hierin verbetering te brengen.

Axel.

De aandacht van den burgemeester te Axel werd gevestigd op eene sloot, zoodanig gevuld met vuil, dat de geregelde waterloop daarin werd verhinderd.

Uitdelving en reiniging van deze sloot werd toegezegd.

Bruinisse.

Bij een bezoek te Bruinisse viel in het oog de verwaarloosde toestand van de goten en slooten, vóór en achter de huizen van „het Karreveld", waar ook typhus werd waargenomen.

In deze kon, door verstopping hier en daar, geen waterververSching plaats hebben, waarvan ophooping van vuil van allerlei aard een gevolg was.

Tevens werd bevonden dat de varkenshokken zich te dicht bij de woningen bevonden.

Op voorziening in den onhoudbaren toestand, in strijd met de bepalingen van het reglement van politie, werd aangedrongen.

Daarop werd bericht ontvangen, dat op de begrooting voor 1888 gelden waren uitgetrokken om in dezen toestand verbetering te brengen.

St. Maartensdijk.

Als een vervolg op de mededeeling in het verslag over 1886 (bladz. 279), kan thans worden vermeld, dat de moddersloot in de „Kleine kaai" te St. Maartensdijk is veranderd in een overdekt riool van voldoende wijdte (50 c.M. in den dag), en dat deze verandering aan de verwachting voldoet.

Poortvliet.

Het gemeentebestuur van Poortvliet werd gewezen op den onhoudbaren toestand achter eenige perceelen, waar de varkenshokken niet alleen van de bewoners maar ook van den elders wonenden eigenaar, op te korten afstand van de woningen waren geplaatst; en op een vuile sloot en mestverzameling in de nabijheid. Volgens bericht is de mestverzameling opgeruimd en de sloot gereinigd.

„Wat betreft het opruimen van varkenshokken (ook van eigenaars) wenschen burgemeester en wethouders niet verder te gaan, dan zulks aan belanghebbenden in overweging te geven, dewijl het eenigszins twijfelachtig voorkomt, of men, door den arbeider

en den geringen burger buiten gelegenheid te stellen een varken te mesten, de gezondder lieden (die nimmer bij machte zijn vleesch te nuttigen) wel bevordert."

Na dit antwoord meende de Inspecteur zich voorloopig van aandringen op het vaststellen eener verordening, waarbij een behoorlijke afstand tusschen de woningen en varkenshokken der bewoners wordt voorgeschreven, te moeten onthouden. Dergelijk voorschrift zou overigens niet misplaatst zijn in deze en andere gemeenten van Tholen, waar in de laatste jaren veel diphtheritis wordt waargenomen, welke dreigt aldaar endemisch te worden.

Daarom blijft de aandacht op dit onderwerp gevestigd.

Naar aanleiding van klachten over de verontreiniging van het water in de Rijkswaterleiding ten westen van het kanaal van Neuzen door de beetwortelsuikerfabriek, in strijd met de bij de vergunning daartoe gestelde voorwaarden, verzocht de Commissaris des Konings den waarnemenden Inspecteur het uit die fabriek gedurende de jongste campagne afgevoerde water wekelijks te doen onderzoeken en hem den uitslag mede te deelen. Hieraan werd gevolg gegeven. Sas van Gent.

De door tusschenkomst van den Hoofdingenieur van den waterstaat in het 11de district ontvangen monsters water werden door het bureau voor scheikundige en microscopische onderzoekingen uit den geneeskundigen raad te Middelburg onderzocht en de rapporten aan den Commissaris des Konings overgelegd.

Uit die rapporten bleek, dat dit water ongeschikt is voor drinkwater en vischwater, en door grondcommunicatie de omliggende putten kan bederven; dat bovendien de lucht werd verontreinigd door de ontwikkeling van zwavelwaterstofgas, waarvan de inademing schadelijk voor de gezondheid der omwonenden moet worden geacht.

Daarom werden, in het belang der volksgezondheid, meer afdoende maatregelen tegen de verontreiniging der Rijkswaterleiding dringend aanbevolen.

Utrecht.
De Ronde Veenen.

De gezondheidstoestand in het groot-waterschap „de Ronde Veenen" is in het jaar 1887 in vergelijking van vorige jaren bijzonder gunstig geweest. Een bepaalde ziektevorm kwam niet voor en het ziektegetal was weder kleiner dan in het vorige jaar.

De malaria-invloed der drooggemaakte polders is in dat jaar van weinig beteekenis geweest. Tusschenpoozende koortsen werden bij uitzondering waargenomen. Ook de febres quartanae, voorheen alhier eene volksziekte, kwamen zeldzaam voor.

Terwijl de inwoners van Mijdrecht, Wilnis en Vinkeveen nagenoeg onder dezelfde omstandigheden en uitwendige invloeden leven, is het ziektegetal te Vinkeveen ook in 1887 grooter geweest dan dat te Mijdrecht of Wilnis; vermoedelijk is de lagere ligging dier gemeente, waardoor de woonhuizen aan meerdere vochtigheid onderhevig zijn, niet zonder eenigen invloed op dezen minder gunstigen toestand, maar niet minder moet hiervoor in aanmerking komen „de weinige zorg die men aldaar aan het verkrijgen van goed drinkwater besteedt."

De toestand van den jongst drooggemaakten polder Groot-Mijdrecht wordt allengs beter. Er is blijkbaar vooruitgang en verbetering waar te nemen in de bewerking en bebouwing der drooggelegde gronden. Doordat alle perceelen thans in particuliere handen gekomen zijn, is te verwachten, dat de toestand nog gaandeweg verbeteren zal.

De waterstand in het groot waterschap „de Ronde Veenen" wisselde af tusschen 1.60 en 1.96 — A.P. Van af den 2den Maart tot in het laatst van October heeft men, met een tusschenruimte van p. m. 2 weken, toen de hoedanigheid van het in te laten water minder goed was, voortdurend door middel van duikers water uit den Heicop in den Oukoperpolder en vandaar in de Ronde Veenen ingelaten. Door het leggen van meerdere

35

duikers is dit hulpmiddel voor waterververschimg belangrijk verbeterd en heeft men den goeden invloed daarvan te Vinkeveen reeds waargenomen. Door de sluizen is slechts gedurende een week water ingelaten en wel door de Pondskoeker- en Dooijersluis, terwijl de Oudhuizer- en Demmeriksche sluis slechts een paar dagen hebben ingetapt.

Doode visch in het polderwater is in het afgeloopen jaar niet voorgekomen, althans niet in die mate dat daarover geklaagd is. Een weinig visch is in Proostdij wel gestorven, doch dat was van weinig beteekenis.

In de gemeenten Mijdrecht en Wilnis is tijdens de langdurige droogte, toen het regenwater verbruikt was, voor aanvoer van goed water gezorgd door middel van vaartuigen met tonnen, waarin water werd gehaald van den Heicop nabij Kockengen.

Hoewel ook in Vinkeveen over den slechten toestand van het water werd geklaagd, werden aldaar volstrekt geene pogingen aangewend om water van elders aan te voeren. Het gemeentebestuur bleef onwillig om voor dat groote volksbelang iets ten behoeve zijner gemeentenaren te doen.

Kockengen en nabij gelegen gedeelte der provincie Utrecht.

Met het oog op de argumentem door den Hoofdingenieur van 's Rijks waterstaat ingebracht tegen de bedenkingen van den geneeskundigen Inspecteur, dat de brakke toestand van de waterloopen in de omgeving van Kockengen, zou zijn toe te schrijven aan handelingen van Amsterdam, in strijd met de overeenkomst door die gemeente gesloten in 1880 met het hoogheemraadschap van Amstelland (zie jaarverslag 1886, blz. 282), welke argumenten door hem in een schrijven aan de Regeering in het laatst van December 1886 in extenso zijn weersproken — besloot de Inspecteur, toen gedurende meerdere achtereenvolgende dagen in Februari een oostenwind had gewaaid, om het water uit den Amstel, den Heicop en Bijleveld, geschept op dezelfde punten waar het in 1885 was genomen, aan een scheikundig onderzoek te onderwerpen, ten einde door vergelijking van de thans verkregen uitkomsten met die van 1885, een bewijs te meer te leveren, dat de brakke en vervuilde toestand van den Amstel, en opvolgend van de daarmede in verbinding staande waterloopen nabij Kockengen en omgeving, moest worden toegeschreven aan loozing op den Amstel van het met zeewater vermengd Amsterdamsch grachtwater.

Het resultaat van dit laatst ingesteld onderzoek sterkte hem allezins in zijne meening. Het blijkt uit onderstaande vergelijkende analysen.

De hoeveelheid keukenzout bedroeg in grammen per liter:

	in 1885.	2 Maart 1887.
Amstelwater nabij de Pondskoekersluis	5.8 gram.	0.280 gram.
Bijleveldsch water tusschen Oosthuijzen en Dooijersluis .	5.2 „	0.069 „
„ „ „ Dooijersluis en Joostendam .	4.9 „	0.04 „
„ „ In het dorp Kockengen.	4.5 „	0.046 „
Heicopperwater „ „ „ „	1.35 „	0.0348 „

De hoeveelheid organische bestanddeelen:

	in 1885.	2 Maart 1887.
Amstelwater nabij de Pondskoekersluis	2.2 gram.	0.12 gram.
Bijleveldsch water tusschen Oosthuijzen en Dooijersluis.	1.0424 „	0.097 „
„ „ „ Dooijersluis en Joostendam.	0.936 „	0.032 „
„ „ in het dorp Kockengen	niet onderzocht.	0.092 „
Heicopperwater „ „ „ „	0.309 gram.	0.012 „

Toen later aan den geneeskundigen Inspecteur voor de provincie Utrecht door de Regeering werd gezonden een rapport van den Inspecteur voor Noordholland, met verzoek dienaangaande zijn gevoelen mede te deelen, werd door den Inspecteur voor Utrecht bericht, dat hij zich met de zienswijze van zijnen ambtgenoot niet geheel kon vereenigen.

Ofschoon de ambtenaar voor Noordholland de meening van den Inspecteur voor Utrecht volkomen deelde, omtrent de oorzaak van de verontreiniging van het water der Heicop- en Bijleveld-inlating van met door zeewater verdund Amsterdamsch grachtwater op den Amstel, was hij van meening, in strijd met diens zienswijze, dat de verontreiniging van den Heicop door het op hooger peil houden van die wetering door inlating van water uit den Rhijn door de Stadsdammersluis te Utrecht, ten einde de Joostdammersluis gesloten te houden, kon worden tegengegaan.

Volgens hem was de inlating van zeewater in de Amsterdamsche grachten tot doorspoeling, uit een hygiënisch oogpunt noodig, terwijl tengevolge van de groote scheepvaart, de Amstelsluizen meestal openstaan.

Hij achtte het echter, van een hygiënisch standpunt beschouwd, een voordeel, dat het water van den Heicop brak en derhalve onbruikbaar is, omdat het onmogelijk was dit water vrij van faecaliën te houden, doordien op den Rhijn te Utrecht deze stoffen worden geloosd. Wordt het water ondrinkbaar, zoo meende hij, dan zou men genoodzaakt worden om bij het gebrek aan drinkbaar rivierwater, regenwater in voldoende hoeveelheid op te vangen, en hierop aan te dringen achtte hij meer in het belang van de bevolking, dan om maatregelen te nemen, die eene slechts schijnbare verbetering in het water brengen. Wanneer alle woningen voorzien waren van regenbakken en gemeente regenbakken van voldoende grootte bij alle openbare gebouwen werden gemaakt, zouden geen klachten over gebrek aan water voor den mensch vernomen worden, terwijl voor het vee geen bezwaar bestond, daar eene geringe mate van brakheid van het water voor het vee niet nadeelig wordt geacht. Hij meende dus, dat het van een hygiënisch standpunt wenschelijk is dat het water blijve zooals het is, totdat de inwoners zich van de noodige regenbakken hebben voorzien, terwijl vermindering van het zoutgehalte van het Amstelwater ten behoeve van het vee en van de kaasmakerij daarna zou kunnen verkregen worden door de sluizen te Amsterdam naar Schollenbrug te verplaatsen, waartoe Amsterdam, zijns inziens, wel genegen scheen, zoodra het gebruik maken kan van het Merwedekanaal, omdat die stad en de buitenwijken dan als polder bemalen kunnen worden. Verder zouden de verschillende polders dan kunnen zorgen in verbinding te komen met dit kanaal, om zoodoende water te bekomen, dat niet direct of indirect verontreinigd is door de Utrechtsche of Amsterdamsche grachten.

In zijne beschouwingen deelde de Inspecteur voor Utrecht aan de Regeering mede, dat het wenschelijk zou zijn dat in de plaats van Heicopperwater, algemeen regenwater werd gedronken, doch dat tegen het volvoeren van den raad van zijnen ambtgenoot groote bezwaren bestonden, daar de daken van de meeste boerderijen waren gedekt met riet, waarvan, gesteld dat de oppervlakte groot genoeg was, het afloopende regenwater uit een hygiënisch oogpunt niet tot drank kon worden aanbevolen; dat, behalve voor drank, ook veel water noodig is voor het boerenbedrijf en dat het niet aanging de genoemde streek de onkosten voor het maken dier daken en regenbakken te laten dragen, hoofdzakelijk in het belang van de scheepvaart en de gezondheid van Amsterdam, terwijl, indien Amsterdam naliet zijn vuil grachtwater met zeewater verdund, op den Amstel te loozen, hetgeen verboden was bij de tusschen Amsterdam en Amstelland in 1880 gesloten overeenkomst, het water uit den Heicop, dat niet zoo slecht was als werd verondersteld, niet zou bedorven worden, zooals in den laatsten tijd plaats had, daar de Joostdammer-

sluis alsdan niet zoo veelvuldig open zou zijn als in den laatsten tijd het geval was, doordien het peil van den Amstel en van de Bijleveld verhoogd werd door het laten afvloeien van het met zeewater vermengde Amsterdamsch grachtwater.

Verder werd gewezen op het groot belang, dat de met den Heicop en Bijleveld in verbinding staande slooten van de weilanden drinkbaar water bevatten voor het vee, dat wel is waar eenigszins zoutwater zonder nadeel kon drinken, ofschoon tengevolge van het drinken van dergelijk water eene voor de zuivelbereiding minder geschikte melk wordt verkregen, maar dat behalve het groot gehalte zout, het water van die sloten ook bezwangerd wordt met eene groote hoeveelheid van uit de grachten van Amsterdam afkomstig rioolvuil, hetgeen door het vee op den langen weg niet straffeloos kan worden gebruikt; bovendien werd door de omliggende gemeenten, waar ook geen goed drinkwater aanwezig is, thans na langdurige droogte bij gebrek aan regenwater, water uit den Heicop tot drank gehaald, waartoe die waterloop ongeschikt zou worden, wanneer Amsterdam ongehinderd zijn vuil zoutwater door de Amstelsluizen mocht laten afloopen.

Of de verbinding met het Merwede-kanaal verbetering van den toestand van het water in de polders zou bevorderen, werd door den inspecteur betwijfeld, op grond van eene toen onlangs uitgekomene brochure, waarin er op werd gewezen, dat, indien het ingediend wetsontwerp betreffende het Merwedekanaal tot stand kwam, de toestand van den Heicop en Bijleveld nog slechter zal worden.

Gedeputeerde Staten van Noordholland meenden dat de klachten te huis behoorden bij het bestuur van Amstelland, dat door handhaving van de met Amsterdam getroffen regeling de aangevoerde reden tot klagen, zoo niet geheel, dan toch grootendeels kon wegnemen, en bij het bestuur van het waterschap den Heicop, dat het in zijn hand heeft de instrooming van Amstelwater te beletten, daar de Heicop niet in vrije gemeenschap staat met het water van Amstelland.

Gedeputeerde Staten van Utrecht waren met den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat van oordeel, dat zelfs de meest stipte handhaving der overeenkomst tusschen Amsterdam en Amstelland niet zou kunnen strekken om in de onbruikbaarheid van het water in Amstellands boezem te voorzien. Wel zou, huns inziens, daartoe kunnen strekken eene doorgaande afsluiting van dien boezem van de Amsterdamsche grachten, in verband met de voeding van dien boezem uit het Vaartsche Rijnpand bij Utrecht, hoewel daaraan andere bezwaren verbonden waren, welke nader zouden moeten worden opgelost.

Aan het eind van 1887 was de zaak nog in overweging bij den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Loenen.

Eene klacht bij den Inspecteur ingediend door een particulier over den onzindelijken toestand van een in de kom der gemeente Loenen aanwezig riool, waarin faecaliën werden geloosd, waarvan hij nadeel vreesde voor de gezondheid, gaf aanleiding tot een onderzoek, waaruit bleek, dat de „loozing der faecaliën" zich bepaalde tot het urineeren in het riool door de bewoners van een vijftal huisjes op vrij grooten afstand van de woning van den klager, dat de burgemeester zulks aan die bewoners had laten verbieden en dat aan den veldwachter was opgedragen daartegen te waken.

Bij de herziening der politieverordeningen, die in het verschiet was, zouden daartegen maatregelen worden genomen.

Montfoort.

Aan Burgemeester en Wethouders van Montfoort, die de hulp van den geneeskundigen ambtenaar inriepen om maatregelen te nemen tegen eene alleronzindelijkste vrouw, wier woning, in een gedeelte waarvan een ander gezin gehuisvest was, zoo onrein was, dat daarvan nadeel werd gevreesd voor de gezondheid, terwijl de vrouw den toegang tot de

woning weigerde, werd, na overleg met het rechtsgeleerd lid van den geneeskundigen raad, aanbevolen om op grond van een artikel in de politieverordening, de woning zoo noodig met geweld binnen te dringen en te laten reinigen. Dienovereenkomstig werd gehandeld; het gebruik van geweld was niet noodig.

Met den Burgemeester te Montfoort, welke terecht meende dat door de wijze waarop men voornemens was het vuile water van eene in aanbouw zijnde boerderij in de kom der gemeente af te voeren, nadeel voor de gezondheid kon ontstaan, en met den eigenaar der woning werd besproken de beste wijze waarop die afvoer zonder nadeel voor de gezondheid kon geschieden.

Een bij den geneeskundigen ambtenaar ingekomen klacht over eenen nabij de naai- en breischool te IJsselstein bestaande groote mest- en vuilnishoop, waarop ook werd verzameld de afval van eene nabijzijnde slachterij en over den in zeer hooge mate onvoldoenden afvoer van het rioolvuil van een aangrenzend erf, waardoor de lucht in die school zeer werd bedorven, gaf aanleiding tot een onderzoek en tot bespreking met den eigenaar, waarvan het gevolg was, dat in overleg met den gemeente-bouwkundige, de noodige verbeteringen zouden worden aangebracht. IJsselstein.

Volgens kennisgeving van Gedeputeerde Staten heeft de gemeenteraad van Baarn zijn besluit tot heffing van eene recognitie voor het gebruik van het gemeenteriool (zie verslag 1886, blz. 286), ingetrokken en zal met hen die van dit riool wenschen gebruik te maken een contract worden gesloten. Baarn.

De afstrooming van het binnenwater in winter en voorjaar van 1887 tot betrekkelijk laag peil ten behoeve van landbouw, had tevens tengevolge dat in den hieropvolgenden drogen zomer het binnen- of boezemwater tot een buitengewoon lagen stand daalde, zoodat de binnenscheepvaart door minder diepte der vaarten zeer bemoeilijkt werd en afvoer bij eb van vuil water enz. naar zee ophield, vermits weken lang de zeesluizen voor afstrooming gesloten bleven en het stilstaand openbaar water in vele plaatsen slecht riekende gassen voortdurend ontwikkelden. **Friesland.**

Ter voorziening in dezen hinder zijn in vele gemeenten en plaatsen, vaarten, grachten en slooten extra uitgebaggerd, of ná afdamming en droogmalen tot op of in den vasten bodem van slib en slijk ontdaan.

Voor rekening der provincie werd in 11 perceelen het uitdiepen en op de diepte houden van eenige kanalen en groote vaarwaters in onderhoud aanbesteed ter verbetering van afstrooming en bevordering van binnenlandsche scheepvaart.

In Leeuwarden besloot de raad der gemeente, na jaren bemoeiingen en na het aannemen zijner voorwaarden door de naastlegers, de herhaald besproken stinksloot langs Tulpenburg en de Nieuwelaan, tusschen de Romkeslaan en Achter de Hoven in eigendom over te nemen. Die sloot is in het tweede halfjaar van 1887 gedempt. Leeuwarden

Op nieuw werd door den Inspecteur de aandacht van Burgemeester en Wethouders van Zwolle gevestigd op den onvoldoenden afvoer van water en vuil uit een blok huizen en tuinen buiten de Kamperpoort, met uitnoodiging hem mede te deelen wat gedaan was of gedaan zou worden tot verbetering van den toestand. Burgemeester en Wethouders antwoordden daarop, dat, naar aanleiding van eene met Gedeputeerde Staten gevoerde briefwisseling, door hen, ten genoegen van Gedeputeerde Staten, maatregelen waren **Overijssel.** Zwolle.

genomen ter tegemoetkoming aan de bekende klachten over den toestand der bewuste waterleiding buiten de Kamperpoort.

De Regeering stelde later in handen van den Inspecteur een brief van Gedeputeerde Staten van 13 October, betreffende den water- en vuilafvoer buiten de Kamperpoort te Zwolle, met uitnoodiging om, in verband met zijne correspondentie daarover met Burgemeester en Wethouders dier gemeente, de opmerkingen mede te deelen, waartoe hem de lezing aanleiding zou geven. Die brief hield in, dat uit een onderzoek van den Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat was gebleken, dat bij de opening van een sedert geruimen tijd gesloten „Zijltje" en het rioleeren van een deel der waterleiding, de door hen gestelde voorwaarden behoorlijk waren in acht genomen. In het onzekere of daarmede bedoeld werd, dat de den Inspecteur reeds van elders bekende opening van het zijltje en de rioleering van een gedeelte der waterleiding voldeed aan den door hem uitgedrukten wensch, dat de bewuste waterleiding zóó mocht worden verbeterd, dat het vuil met het water vrij en onbelemmerd kunne wegstroomen, — achtt ede Inspecteur het raadzaam van den genoemden Hoofdingenieur nadere inlichtingen te verzoeken, ook om te weten te komen in hoever thans de doorspoeling der waterleiding van een technisch standpunt voldoende kon worden geacht. Uit het antwoord van den Hoofdingenieur bleek, dat de voorwaarden, in den brief van Gedeputeerde Staten bedoeld, de voldoende afmetingen en diepte van het riool betroffen, en voorts, dat de opening van het zijltje op zich zelf weinig tot verbetering van den toestand zal afdoen, omdat de doorspoeling van de waterleiding thans alleen kan plaats hebben, wanneer het water in den polder Blalo hoog, en in de stadsgracht laag is, hetgeen alleen in den winter van tijd tot tijd kan plaats hebben. Verder meende de Hoofdingenieur dat de geheele waterleiding gerioleerd moest worden, en eindelijk, dat een geheel voldoende toestand eerst dán zal ontstaan, wanneer door stoombemaling gelegenheid tot geregelde doorspoeling zal zijn gegeven.

Aan Burgemeester en Wethouders van Zwolle werd mededeeling gedaan van deze zienswijze van den Hoofdingenieur. Zij antwoordden den inspecteur, dat de bedoelde waterleiding geen publiek eigendom is, maar dat van de particulieren, tusschen wier terreinen het ligt; — dat zij dan ook niet onder beheer, maar alleen krachtens in deze geldende verordeningen onder toezicht van het gemeentebestuur staat; — dat zij zich voortaan tot het laatste wenschen te bepalen, afgeschrikt door eene reeks van onaangenaamheden, die gevolgd zijn op eene door hen aangewende poging om in den toestand der bewuste sloot verbetering te brengen; — dat naar hunne overtuiging die poging (opheffing der verbinding tusschen de sloot en het Zijltje bij de Hoogstraat) gunstige gevolgen heeft gehad, dewijl hierdoor belet werd dat het vuile water der goten langs de Hoogstraat en de afval der broodfabriek van de firma Helder en Comp. in de sloot geraakten; — dat zij niettemin door hooger gezag gedrongen zijn geworden het door hen verrichtte ongedaan te maken.

Kampen.

De aandacht van het gemeentebestuur te Kampen werd wederom gevestigd op de meermalen in het jaarverslag (o. a. in het verslag van 1886 op bladz. 288) vermelde zoogenaamde spuisloot langs het plantsoen dier stad, aan welke in de laatste jaren onderscheidene woningen zijn gebouwd. Het antwoord luidde wederom, dat er plannen bestaan voor eene doortastende verbetering door een stoomgemaal, welke plannen echter in verband staan met eene wijziging der grensscheiding tusschen den polder Broeken en Maten en de kom der gemeente, op welke uitzicht bestond.

omtrent de daar te stichten groote varkensslachterij, waartoe concessie was verleend. De daarop ontvangen berichten schenen den Inspecteur alleszins geruststellend.

Limburg.
Stevensweert.

Bij het uitbreken der mazelenepidemie te Stevensweert werd de Burgemeester gewezen op de talrijke mestverzamelingen, waaruit de gier bij regenachtig weder over de straten loopt, en verzocht thans ten minste van de bevoegdheid van art. 6 der epidemiewet gebruik te maken. De Burgemeester weigerde echter, op grond dat de ingezetenen behoefte aan mest hebben, aan deze wenken gehoor te geven.

Vaals.

Bij het heerschen van typhus te Vaals werd bij het gemeentebestuur aangedrongen op betere bevordering der openbare reinheid, en herhaaldelijk gewezen op de vele mest- en vuilnishoopen op of naast de openbare straat te Gau, Kuil, Kerkberg, Nijssengas en St. Adelbert. Het advies van den Adjunct-inspecteur vond intusschen geen gehoor. Even vruchteloos bleven de pogingen tot opruiming der ontelbare mesthoopen te Wessem.

Maastricht.

Te Maastricht werd de aandacht der autoriteiten gevestigd op varkenshokken en verschillende mestverzamelingen in de bebouwde kom, welke tijdens de zomermaanden een ondragelijken stank verspreidden.

Bleijberg.

De geneeskundige Inspecteur stelde met den Adjunct-inspecteur een onderzoek in naar de wijze van afvoer van het fabriekswater uit de groote lood- en zinksmelterij te Bleijberg. In tegenstelling met den vroegeren toestand der geul valt thans eene belangrijke verbetering te constateeren, eensdeels doordien tal van kleinere en grootere bezinkingsbassins zijn aangelegd, anderdeels omdat de ertsen niet meer ter plaatse opgedolven, maar reeds gedeeltelijk gereinigd uit het buitenland aangevoerd worden.

B. Begraafplaatsen.

a. *Aanleg van nieuwe of vergrooting van begraafplaatsen.*

Noordbrabant.
Wouw.

Het bestuur van het R. K. Liefdegesticht te Wouw vroeg aan het gemeentebestuur vergunning tot aanleg eener bijzondere begraafplaats aan het einde van den bij dat gesticht gelegen moestuin.

Bij onderzoek bleek dat het bedoelde terrein wel meer dan 50 M. van de kom van het dorp verwijderd, doch op zeer korten afstand van een arbeiderswoning gelegen was, zoodat het gemeentebestuur in overweging werd gegeven slechts vergunning te verleenen, indien een aangewezen terrein, dat 50 M. van de kom der gemeente, van het Liefdegesticht en van de arbeiderswoning verwijderd lag, voor het verlangde doel bestemd werd.

Dienovereenkomstig is door het gemeentebestuur beslist.

c. *Bouwen binnen den afstand van* 50 *M. van begraafplaatsen.*

Badel.

Door het R. K. kerkbestuur van Bakel werd vergunning verlangd om in de plaats van 3 oude woningen, binnen den afstand van 50 M. van de R. K. begraafplaats gelegen, een Liefdegesticht te mogen bouwen en dit bovendien 1 M. nader bij het kerkhof te mogen brengen.

Hiertegen bestond uit een hygiënisch oogpunt geen bezwaar, mits gevolg gegeven werd aan het voornemen van het kerkbestuur om het gedeelte begraafplaats ten zuiden van de kerk gelegen, en waarop in de laatste 50 jaren geen lijken waren begraven,

b. *Onderzoek en sluiting van begraafplaatsen.*

Herwen en Aerdt.

Zoowel Burgemeester en Wethouders van Herwen en Aerdt als het Protestantsche kerkbestuur van Lobith kwamen in hooger beroep en wendden zich tot den Koning, ter verkrijging van vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij sluiting van de Protestantsche begraafplaats te Lobith was bevolen.

Hiermede in verband ontving de Geneeskundige Adjunct-inspecteur van de Regeering de opdracht, om alsnog een onderzoek in te stellen naar den toestand van den bodem en van het grondwater op bedoelde begraafplaats, en wel ter plaatse waar de eerstvolvolgende ter aardebestelling zou plaats hebben. Aan die opdracht werd voldaan.

Het scheikundig, microscopisch en bacteriologisch onderzoek in deze ingesteld door prof. dr. Van Overbeek de Meijer en prof. dr. Wefers Bettink gaf geene aanleiding om verandering te brengen in het destijds uitgebrachte advies tot sluiting der begraafplaats.

Bij Koninklijk besluit van 15 Juli 1887, n°. 18, werd het besluit van Gedeputeerde Staten vernietigd, o. a. op grond, dat volgens het verslag van den deskundige, aan wien het scheikundig onderzoek was opgedragen, waarschijnlijkheid of zekerheid dat het gebruik van het onderzochte water voor de gezondheid nadeelig zou zijn, uit dit onderzoek niet is af te leiden, en dat de deskundige, die het bacteriologisch onderzoek heeft ingesteld, wegens de daarbij gevonden soorten van bacteriën, het water uit de putten ongeschikt acht om gedronken te worden, en dat het resultaat van dit onderzoek wel wijst op eene verontreiniging van dat water, welker aard de mogelijkheid niet uitsluit dat zij van de begraafplaats uit zou geschieden; dat hierin echter geen voldoende grond gelegen is om tot het werkelijk langs dien weg plaats hebben van verontreiniging te besluiten, terwijl de uitslag van het scheikundig onderzoek het tegendeel waarschijnlijk maakt; dat in ieder geval ook de uitslag van het bacteriologisch onderzoek geen aanleiding geeft om de typhusgevallen, in de nabijheid der begraafplaats voorgekomen, welke als bewijs van de schadelijkheid der begraafplaats zijn aangevoerd, aan den invloed van de begraafplaats op het tot drinkwater dienende water der putten, of ook buitendien aan het gebruik van dat water, zijn toe te schrijven, daar in dat water geen typhus-bacillen of sporen daarvan gevonden zijn, ofschoon daarnaar zeer nauwkeurig is gezocht; dat overigens, indien het water in sommige putten ongeschikt is om gedronken te worden, nadeel uit dien hoofde is te voorkomen, door het gebruik van dat water na te laten; dat eindelijk uit eene opgave, omtrent de sterfgevallen te Lobith in de laatst verloopen twee jaren niet is gebleken, dat de sterfte in de omgeving der begraafplaats grooter zou zijn dan op grooteren afstand van daar; dat er dus geen voldoende redenen bestaan om aan te nemen dat de begraafplaats der Hervormde gemeente te Lobith schadelijk zou zijn voor de volksgezondheid.

Nijmegen

Door Gedeputeerde Staten werd in handen van den Geneeskundigen ambtenaar gesteld een adres van eenige ingezetenen te Nijmegen, verzoekende de sluiting of wel het niet meer in gebruik nemen der Israëlitische begraafplaats, gelegen binnen de bebouwde kom der gemeente.

Een nauwgezet scheikundig onderzoek van den bodem dier begraafplaats en van een onmiddellijk daaraan grenzend terrein, zoomede van het water genomen uit de meest nabijzijnde waterput (put van het arsenaal), leverde geen positief resultaat op voor het aannemen van een bedorven met lijkengif bezwangerden en nog veel minder van een als zoodanig gesatureerden bodem.

Ook verdiende het in deze opmerking, dat adressanten, grootendeels bouwmeesters,

d. *Lijkenhuizen.*

Arnhem. Het Kerkbestuur der Nederlandsch Israëlitische Hoofd-Synagoge te Arnhem verzocht in December van dit jaar van den Geneeskundigen ambtenaar te mogen weten of er ook bezwaar bestond om de op het kerkhof staande treur- of weenkamer tot eene woning te mogen uitbouwen ten dienste van den doodgraver.

Het Kerkbestuur werd medegedeeld dat het zich in deze tot Gedeputeerde Staten had te wenden, waaraan gevolg werd gegeven. Op het einde des jaars was in deze nog geen beslissing genomen.

Doornspijk. Aan Burgemeester en Wethouders werden door den Inspecteur eenige wenken gegeven, in acht te nemen bij den bouw en de plaatsing van een lijkenhuis op de nieuwe begraafplaats te Vosterwold. Hieraan zou worden voldaan.

e. *Opgraving en vervoer van lijken.*

Doesburg. Tegen de inwilliging van het verzoek tot overbrenging van een lijkje van een kind, overleden aan eene niet besmettelijke ziekte, van Doesburg naar Deventer, bestond met inachtneming van opgegeven voorzorgsmaatregelen geen bezwaar.

Wageningen. Op eene aanvrage tot overbrenging van de lijken uit een familie-aardgraf te Wageningen naar een graf te Delft, werd door den Geneeskundigen Adjunct-inspecteur ongunstig geadviseerd, op grond dat één dezer lijken afkomstig was van een meisje, destijds aan diphtheritis overleden, en het transport van zoodanig lijk, volgens zijne meening, verboden is bij art. 11 van de wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134).

Tegen het overeenkomstig dit advies door den Burgemeester van Wageningen genomen besluit, kwam de aanvrager in beroep bij den Koning, op grond dat in casu niet van toepassing was art. 11, boven aangehaald, maar art. 12 der begrafeniswet van 10 April 1869 (*Staatsblad* n°. 65). Door de Regeering hierover gehoord, adviseerde de Inspecteur het verzoek in te willigen, met toepassing van eenige maatregelen in acht te nemen bij het opgraven en vervoer van ieder lijk. De lijken toch waren allen langer dan 20 jaar begraven, zoodat volgens de meening van den Inspecteur geen gevaar meer was te vreezen van het opgraven en vervoer van een lijk, overleden aan diphtheritis, dat reeds zoo lang aan de aarde was toevertrouwd, terwijl art. 11 der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134), alleen betrekking heeft op het begraven onmiddellijk na den dood, terwijl art. 12 der begrafeniswet betreft het opgraven en vervoer van reeds sedert eenigen tijd begraven lijken.

Het vervoer werd bij Koninklijk besluit van 23 Augustus 1887, n°. 14, aan adressant toegestaan, onder voorwaarde, dat bij de ontgraving en het vervoer de noodzakelijk geachte maatregelen zouden worden nageleefd, en de opgraving en het vervoer zouden plaats hebben op een door den Geneeskundigen Inspecteur in overleg met de Burgemeesters van Wageningen en Delft en met den belanghebbende vast te stellen tijdstip.

a. *Aanleg van nieuwe of vergrooting van begraafplaatsen.*

Zuidholland. Heinenoord. Gedeputeerde Staten vroegen den Inspecteur advies omtrent den aanleg van eene begraafplaats te Heinenoord, meer dan 50 M. buiten de bebouwde kom.

Daartegen was geen bezwaar.

n°. 65), onder oprichting ook uitbreiding van bestaande gebouwen is te begrijpen, en mitsdien voor de voorgenomene vergrooting, ingevolge art. 48 j°. art. 16, 3de lid, dier wet verlof van Gedeputeerde Staten of in hooger beroep van Ons moet worden gevraagd;

„dat, aangezien die artikelen niet een volstrekt verbod bevatten, maar een voorschrift waarvan ontheffing kan worden verleend, het derhalve de vraag is, of de plaatselijke omstandigheden het toestaan van het verlof voldoende wettigen;

„dat de voorgenomen vergrooting wel in zeker opzicht geacht kan worden eene verbetering te zullen aanbrengen, daar eene uitbreiding van het gebouw alleszins gewenscht is;

„dat echter de naar de zijde der begraafplaats bij te bouwen vleugel onmiddellijk aan de begraafplaats zou grenzen, aangezien de ruimte van 6 meters, zich bevindende tusschen de eigenlijk gezegde begraafplaats en den te bouwen vleugel, wordt ingenomen door een 3 meter breed voetpad, dat tot de begraafplaats behoort, te allen tijde tot het opnemen van lijken kan worden bestemd, en eene even breede grasstrook, waarin tot 1878 lijken zijn begraven en waarvan een afgeperkt deel bestemd is voor de lijken die in ongewijde aarde moeten worden begraven;

„dat deze omstandigheid te meer grond oplevert om voor de schadelijke gevolgen te vreezen, omdat het voornemen bestaat, den nieuw te bouwen vleugel tot slaapvertrekken in te richten;

„dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland dus terecht voor de bedoelde vernieuwing en vergrooting verlof hebben geweigerd.

e. *Opgraven van lijken.*

'sGravenhage.

Aan Burgemeester en Wethouders van 's Gravenhage werd vergunning gevraagd om een lijk, dat vóór zeven maanden in de vijfde klasse der algemeene begraafplaats was begraven, op te graven en in de tweede klasse over te brengen.

Hierover werd het gevoelen van den Inspecteur gevraagd, die daartegen bezwaar had.

Het lijk lag zeven maanden in de aarde en de graad van ontbinding moest ongeveer die zijn van een lijk dat bijna ongekleed drie à vier weken in de open lucht heeft gelegen.

Opgraving in dat tijdperk van ontbinding is zeker ongeraden.

Daarbij komt dat een lijk, in de vijfde klasse begraven, waarschijnlijk niet in eene stevige en nauwkeurig bewerkte kist zal zijn gelegd.

Bovendien was het lijk het onderste van vier, weinige dagen na elkander in het graf geborgen lijken. Er zouden dus drie ongeveer in denzelfden toestand verkeerende kisten en lijken moeten worden opgegraven eer men de verlangde kist zou kunnen bereiken.

Men zou, al waren daartegen geen gewichtige bedenkingen, die drie andere lijken niet mogen opgraven buiten voorkennis en goedvinden van de naaste betrekkingen van die overledenen. Art. 12 der begraafwet zegt wel, dat geene opgraving van een lijk mag geschieden dan met toestemming van den eigenaar van het graf; maar de bedoeling kan niet zijn dat men lijken in graven, die geen bijzonder eigendom zijn, naar willekeur zou mogen begraven.

Bij de opgraving zouden ook nog meer kisten, naast de uitgegravene staande, gedeeltelijk bloot komen. Ook dit was een belangrijk bezwaar tegen het toestaan van het verzoek.

De Inspecteur ontried dan ook de gevraagde toestemming te verleenen. Zij werd daarop door Burgemeester en Wethouders geweigerd.

a. *Aanleg van nieuwe of vergrooting van begraafplaatsen.*

Noordholland.
Sloten.

Door het Gemeentebestuur van Sloten werd advies gevraagd over eene door het kerk-

werden aan den Burgemeester medegedeeld. Deze raadgevingen werden stipt opgevolgd en het overbrengen geschiedde den 23sten November in tegenwoordigheid van den Adjunct-inspecteur en onder toezicht van overheidswege. Nadat het deksel der kist was ontbloot, werd 100 liter eener oplossing van 5 pct. carbol en 1 pct. sublimaat in den grafkuil geledigd. Het nieuwe graf was gedolven en een wagen met eene ongeveer één decimeter hooge laag turfmolm bedekt, stond gereed om de kist te vervoeren. Na een half uur werd de kist op den wagen geplaatst; de schoppen, touwen, enz. bij de opgraving gebruikt, in een tweede vat met ontsmettingsvloeistof gebracht en met andere gereedschappen de kist in het nieuwe graf afgelaten. Hierop werd in den nieuwen grafkuil circa 50 liter ontsmettingsvloeistof gebracht, de turfmolm met petroleum gedrenkt en verbrand en de wagen met ontsmettingsvloeistof gedesinfecteerd. De werklieden, die de kist hadden overgebracht desinfecteerden hunne handen met de ontsmettingsvloeistof. Het kerkhof was gedurende de overbrenging voor het publiek gesloten.

c. *Bouwen binnen den afstand van* 50 *M. van begraafplaatsen.*

Zeeland.
St. Jansteen en Axel.

Gedeputeerde Staten vroegen den waarnemenden Inspecteur advies omtrent een besluit van den Gemeenteraad te St. Jansteen, betreffende den afstand aan de R. K. gemeente van een gedeelte der algemeene begraafplaats en omtrent het bouwen van eene woning nabij de begraafplaats te Axel.

Daartegen bestond uit een hygiënisch oogpunt geen bezwaar.

a. *Aanleg van nieuwe of vergrooting van begraafplaatsen.*

Utrecht.
Woudenberg.

Door Gedeputeerde Staten werd den Inspecteur bericht en advies gevraagd omtrent een verzoek van Burgemeester en Wethouders van Woudenberg tot aankoop van een terrein tot uitbreiding der bestaande algemeene begraafplaats. Het advies kon toestemmend zijn; de bestaande begraafplaats was nagenoeg overvuld en het aan te koopen terrein is uitstekend. De machtiging tot aankoop werd verleend.

c. *Bouwen binnen* 50 *M. van begraafplaatsen.*

Abcoude-Proostdij.

Door Gedeputeerde Staten werd advies gevraagd omtrent een verzoek van een ingezetene aldaar om drie nieuwe huizen binnen den afstand van 35 M. van de algemeene begraafplaats te mogen bouwen, ter vervanging van twee aldaar staande houten woningen. Het advies strekte tot inwilliging van het verzoek, mits de nieuw te bouwen huizen op minstens 4.5 M. afstand verwijderd bleven van de daar achter zich bevindende. Met inachtneming dier voorwaarde werd de vergunning verleend.

de Bildt.

Door een particulier die een terrein nabij de algemeene begraafplaats te de Bildt had gekocht om daarop eene villa te bouwen, werd de vraag gedaan op welken afstand van de begraafplaats hij bouwen mocht. Aangezien de kom der gemeente zich tot pl. m. 3 M. van de begraafplaats uitstrekt, werd geantwoord, dat hem op grond van art. 48 der begrafeniswet geoorloofd was, op dien afstand de woning te plaatsen.

Rijsenburg.

Te Rijsenburg was het Gemeentebestuur voornemens een reservoir voor drie bij elkander geplaatste nortonpijpwellen op 45 M. van de R. K. begraafplaats te maken, waarvan het water uitsluitend dienen zou bij brand en tot besproeiing der wegen.

Enschedé. Gedeputeerde Staten vroegen mede advies op een verzoek van een ingezeten van Enschedé, om om pl. m. 41 M. afstand van de R.-K. begraafplaats aldaar twee woningen te mogen bouwen. De inspecteur zag tegen de inwilliging van dat verzoek geen bezwaar.

Rijssen. Gedeputeerde Staten stelden in handen van den inspecteur een adres, inhoudende een verzoek van een ingezetene van Rijssen, om zijn huis, liggende binnen den bepaalden afstand van de algemeene begraafplaats aldaar, te mogen vergrooten. Tegen de inwilliging van dat verzoek, als alleen geldende de vergrooting van een reeds bestaand huis, bestond geen bezwaar, mits verboden werd het graven of boren van eene put op het bedoelde perceel.

Hengelo. Gedeputeerde Staten vroegen mede advies op een verzoek van een landbouwer te Hengelo, om te mogen bouwen op 43 M. afstand van de R.-K. begraafplaats. Burgemeester en wethouders hadden daartegen geen bezwaar gezien, doch stelden tot voorwaarde, dat de vloer der te bouwen woning 60 cM. boven den straatweg naar Oldenzaal moest liggen, en de duinwaterput op een afstand van 50 M. van de begraafplaats moest worden aangelegd. Daar het bedoelde bouwterrein hooger ligt dan de begraafplaats en ten oosten van deze, en de afwatering der begraafplaats noordwaarts en zuidwaarts plaats heeft, kon geadviseerd worden het verzoek toe te staan op de door het gemeentebestuur gestelde voorwaarden.

Steenwijkerwold. Voorts vroegen Gedeputeerde Staten van Overijssel bericht betreffende het verzoek van een ingezetene van Steenwijkerwold, om op de plaats eener reeds bestaande woning, welke afgebroken zal worden, en liggende op 32 M. afstand van de R.-K. begraafplaats, eene nieuwe woning te mogen bouwen. De inspecteur was van oordeel dat dit onder zekere voorwaarden kon worden toegestaan.

a. *Aanleg van nieuwe of vergrooting van begraafplaatsen.*

Groningen. Oldehove. Te Oldehove werd door den gemeenteraad besloten tot den aanleg van een nieuwe begraafplaats, aangezien de oude bijna geheel bezet was. Er bestond geen bezwaar tegen het daarvoor bestemd terrein. De aanbesteding van de nieuwe begraafplaats c. a. had reeds in het najaar plaats.

Leek. Te Tolbert (gemeente Leek) werd aangelegd een nieuwe bijzondere begraafplaats der Hervormde gemeente. Zij kwam nu gereed voor het gebruik. (Er ontbrak tijdelijk nog het lijkenhuisje, dat echter in 1888 zou worden tot stand gebracht, naar aanleiding van de daaromtrent gemaakte opmerking van den geneeskundigen inspecteur.

b. *Onderzoek en sluiting van begraafplaatsen.*

Tolbert. (Leek). De inspecteur had in het voorjaar aan Gedeputeerde Staten bericht, dat de bijzondere begraafplaats te Tolbert zoowel door haar geheel ongeschikte ligging midden in het dorp als wegens haar overvuld zijn met lijken, hem aanleiding gaf te adviseeren tot sluiting over te gaan, daar zij als schadelijk voor de volksgezondheid moest beschouwd worden. Vermits deze begraafplaats na het vestigen van den 5jarigen termijn niet was ingericht volgens het voorschrift van art. 18 der begrafeniswet, werd art. 47 van die wet hier van toepassing verklaard, en uit dien hoofde (dus wegens gemis aan afsluiting) door Gede-

werd gunstig geadviseerd, op grond dat het gekozen terrein zoo open en hoog gelegen is, dat de vrees voor schadelijke emanaties van het kerkhof niet gerechtvaardigd scheen en eene uitbreiding der stad Maastricht langs den Tongerschen weg thans niet meer te verwachten is.

d. *Lijkenhuizen.*

Wittem, Roosteren en Grevenbicht.

Aan de klachten wegens gemis van lijkenhuizen op de R. K. begraafplaatsen te Epen (Wittem) en Roosteren, alsmede op de Israëlitische begraafplaats te Grevenbicht werd te gemoet gekomen.

Baexem.

Te Baexem werd het lijkenhuis op de R. K. begraafplaats bouwvallig bevonden. Verbetering is toegezegd.

Blerick.

Op de R. K. begraafplaats te Blerick (Maasbree) beantwoordt het lijkenhuis niet aan het bestemde doel, maar wordt dit gebruikt als koetshuis; voorts bestaan de muren slechts uit ruwe steenen, ontbreken er de noodige vloer en zoldering en is zelfs geen enkel venster tot verlichting of ventilatie aangebracht. Deswege werd door den adjunct-inspecteur tot het gemeentebestuur een vertoog gericht, waarin op verbetering werd aangedrongen.

C. Gebouwen en inrichtingen.

b. *Scholen.*

Noordbrabant.
Eerde (gem. Vechel.)

Op verzoek van den districts-schoolopziener te Eindhoven werd een onderzoek ingesteld naar den toestand der openbare school te Eerde (gem. Vechel), die door kinderen van de drie gemeenten Schijndel, St. Oedenrode en Vechel bezocht en ook door de besturen der drie gemeenten beheerd wordt.

Het aantal kinderen, in verband met den vlakken en kubieken inhoud dier school, bleek veel te groot, terwijl ook nog andere gebreken werden aangetroffen.

Op grond daarvan zijn de lokalen dier school als schadelijk voor de gezondheid, afgekeurd.

Heeswijk.

Nadat van de Regeering mededeeling was ontvangen dat het Koninklijk besluit van 30 Augustus 1884 (*Staatsblad* n°. 197), wat schoolbanken betreft, ook voor afgekeurde schoollokalen gold, is aan het gemeentebestuur van Heeswijk de verlangde verklaring, betreffende toestemming tot heropening der afgekeurde en daarop verbeterde schoollokalen toegezonden. (Zie Jaarverslag 1886, bladz. 303).

a. *Woningen.*

Gelderland.

Met medewerking van de Hollandsche spoorwegmaatschappij zullen in eenige wachterswoningen op de lijn Amersfoort-Kesteren verbetering in de middelen tot luchtverversching der slaapvertrekken worden gebracht.

b. *Scholen.*

Tiel.

Op eene vraag van den districtsschoolopziener te Tiel of rood gekleurde wanden voor

onmiddellijke staking van het onderwijs. Aangezien die afkeuring hoofdzakelijk berustte op de zeer beperkte ruimte en oppervlakte, werd aan Burgemeester en Wethouders medegedeeld dat het onderwijs aan een door hem vast te stellen getal leerlingen zou kunnen worden hervat, indien een plan tot verbouwing door den districts-schoolopziener was goedgekeurd, en met de verbouwing spoedig zou worden aangevangen: toen later bleek dat hieraan was voldaan, werd de staking van het onderwijs op de laatstbedoelde voorwaarde opgeheven.

Gendringen.

Te Gendringen werd een onderzoek naar de inrichting der gemeenteschool ingesteld, naar aanleiding van daarover ingekomen klachten van den districts schoolopziener. De school viel niet in de termen om op sanitaire gronden ongeschikt te worden geoordeeld, zooals door den geneeskundigen Inspecteur werd geconstateerd. Inmiddels zijn plannen tot verbetering in bewerking.

Doornspijk.

Door den raad der gemeente Doornspijk werd een nieuw plan tot vernieuwing der openbare school te Kampernieuwstadt ontworpen en door den Districfs-schoolopziener goedgekeurd. (Zie verslag 1886, bladz. 304.)

Toen de geneeskundige Inspecteur de zekerheid had verkregen dat met den bouw spoedig zou worden aangevangen, werd het verzoek van het gemeentebestuur om het onderwijs in de afgekeurde school te hervatten ingewilligd, in zooverre, dat daarin niet meer kinderen te gelijk zouden worden toegelaten, dan de ruimte volgens de wet toeliet.

Heteren.

Door Gedeputeerde Staten werd den geneeskundigen Inspecteur gevraagd of er termen bestonden om de openbare school in het dorp Heteren af te keuren. Toen bij plaatselijk onderzoek bleek, dat de school uit een hygiënisch opzicht veel te wenschen overliet; o. a. dat de ruimte veel te klein was, werden Burgemeester en Wethouders bedreigd met afkeuring, tenzij de aanbesteding van de vergrooting binnen eenen bepaalden tijd had plaats gehad; het getal der toegelaten kinderen moest echter onmiddellijk worden gebracht in evenredigheid tot de beschikbare ruimte.

Aan de gestelde voorwaarden werd voldaan en het plan tot verbouwing aanbesteed.

Zutphen.

Naar aanleiding van een verzoek van den districts-schoolopziener te Zutphen, waarbij gewezen werd op de overbevolking in de school in den Polshoek te Zutphen, werden Burgemeester en Wethouders door den Adjunct-Inspecteur verzocht, te willen opgeven welke verbetering door uitbouwing en splitsing van de lokalen zij in deze wenschen aan te brengen, terwijl in overweging werd gegeven om een voorstel uit te lokken tot het bouwen van eene nieuwe openbare school. Hierop werd geantwoord, dat de Raad op de begrooting van 1888 eene memoriepost had uitgetrokken in afwachting van den uitslag van het onderzoek of door vergrooting van de school E in den Polshoek in de bestaande behoefte kan worden voorzien. Burgemeester en Wethouders hielden zich onledig met het voorbereiden van afdoende voorstellen aan den Raad, ten einde zoo spoedig mogelijk in de bestaande behoefte te voorzien.

Toen later bleek dat, om in de overvulling te gemoet te komen, een gedeelte van den gang tijdelijk als schoolvertrek was ingericht, en dat dit vertrek wegens slecht licht en te weinig ruimte, ondoelmatige verwarming, enz., voor een schoollokaal als ondoelmatig moest worden afgekeurd, kwam de Districts-schoolopziener in overleg met den Geneeskundigen Inspecteur om zoo noodig art. 5 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) toe te passen.

Naar aanleiding van besprekingen met Burgemeester en Wethouders, stelde de Inspecteur de afkeuring der school voorloopig uit, op voorwaarde, dat het onderwijs in het afgesloten gedeelte van den gang uiterlijk binnen zes weken zou worden gestaakt, en maatregelen zouden worden genomen om zoo spoedig mogelijk in de te kleine ruimte te voorzien. Uit een kort daarna ontvangen schrijven van Burgemeester en Wethouders bleek dat 132 leerlingen der school in den Polshoek, waaronder die uit het geïmproviseerde lokaal, waren overgegaan naar een nieuw ingericht schoollokaal, tijdelijk gevestigd op de Rozengracht aldaar.

b. *Scholen.*

Gedeputeerde Staten verzochten advies omtrent het bouwen van eene nieuwe school voor meer uitgebreid lager onderwijs te Bodegraven. **Zuidholland.** Bodegraven.

Daarop werd, na onderzoek, bericht, dat de toestand van de bestaande school onvoldoende is en tegen het bouwen van eene nieuwe op het daarvoor aangewezen terrein geen bezwaar was, indien in den toestand van eene sloot achter dit terrein, waarin faecaliën van de omwonenden werden geloosd, werd voorzien.

Hierop werd tevens de aandacht van het Gemeentebestuur gevestigd.

Bij een bezoek aan de burger-avondschool te Dordrecht bleek den Adjunct-inspecteur, dat de temperatuur te hoog en de ventilatie van het teekenlokaal geheel onvoldoende was. De thermometer wees 80° F. aan, terwijl de ramen gesloten waren en de lucht slechts door twee openingen in den zolder, welke niet van luchtkokers waren voorzien, kon worden ververscht. Met het oog op het groot aantal lampen in dit lokaal werd op een betere ventilatie aangedrongen. Dientengevolge is door het gemeentebestuur besloten, op dit lokaal twee zinken luchtkokers met schroefventilatoren te doen plaatsén. Dordrecht.

Naar aanleiding van eene opmerking van den Adjunct-inspecteur omtrent de onvoldoende luchtverversching in eene school te Dubbeldam werd door het gemeentebestuur besloten, hierin door het aanbrengen van tuimelramen te voorzien. Dubbeldam.

Omtrent een terrein te Hof van Delft. voor schoolbouw bestemd, werd advies gevraagd en kon gunstig geadviseerd worden. Hof van Delft.

De aankoop van gemeentewege werd door Gedeputeerde Staten goedgekeurd.

Naar aanleiding van eene briefwisseling met den Districts-schoolopziener over de openbare school n°. 1 te Numansdorp, werd door den Adjunct-inspecteur daaromtrent een onderzoek ingesteld. Daaruit bleek, dat die school met het oog op den steenen vloer, de banken, den afstand tusschen den werkmuur en de van deze het verst verwijderde banken veel te wenschen overliet. Maar vooral werd de aandacht getrokken door de vochtigheid van een lokaal en van den buitenmuur, welke op eene vroegere sloot gebouwd is, en waarlangs een open goot loopt. Daarom werd in overweging gegeven hierin te voorzien en tevens de privaatputten, die stank in de school verspreiden, van boven dicht te maken. Numansdorp.

Dientengevolge is in den toestand verbetering gebracht.

Twee malen werd door Gedeputeerde Staten advies gevraagd betreffende een plan van den gemeenteraad van Rotterdam, tot aankoop van grond om daarop eene school te bouwen. Rotterdam.

Onder voorwaarde dat vuile slooten op of langs die terreinen zouden worden gedempt

De privaten bevinden zich buiten. Een bevindt zich op de 1ste étage, alle zeer zindelijk op doorloopend riool en geventileerd.

Per nacht wordt 35 cents betaald, per week f 1.50. Beneden is een ruim vertrek om te eten, en een tweede voor conversatie. Dagelijks wordt voor 100 man gekookt. Een portie soep, aardappelen en groenten kost 22 cents. Bovendien kan men voor 10 of 15 cents vleesch bekomen.

Lange Leidsche dwarsstraat n°. 20. — 1°. een kamertje hoog 2, lang 4 en breed 4 M., voor 5 man. De ramen kunnen opengeschoven worden. Kribben met stroozakken en dekens en een paar kussens, 15 cent per nacht, f 1 per week; 2°. een zoldertje zonder bedsteden, in geval van nood; 3°. een lange gang, hoog 2 M., breed 1½ M., lang 10 M., met 8 kribben. Aan de voorzijde een schuifraam, achter een openslaand raam. Privaat op doorloopend riool. Men kan hier eten voor 10 à 15 cents de portie.

Toevlucht voor behoeftigen, Passeerdergracht. — Eene weldadigheids-inrichting, door giften gesteund. Op een ruime zaal wordt tegen 5 cents gelegenheid aangeboden om te slapen aan 84 mannen. Op eene andere zaal aan een 20tal vrouwen. Alle ramen kunnen openslaan, ventilatieroosters. Er zijn 3 privaten op de zalen op doorloopend riool, met ventilatie op straat en 2 urinoirs. Verwarming door stoom, verlichting door gas. Duinwater en gootsteenen, stroomatras en dekbed. 's Nachts is er een waker, 's winters wordt van half November tot half April ook eten verstrekt, door stoom toebereid, tegen afgifte van kaartjes à 10 cents. De eetzaal is door gas verlicht en door stoom verwarmd; tusschen 9 en 12 uur brood met koffie à 5 cent. Het middageten bestaat uit rijst met suiker à 5 cent, boekweite gort met 1 ons gehakt à 7 cent; 1000 à 2000 porties worden per dag verstrekt; ook kunnen spijzen worden afgehaald.

Volkskoffiehuis. Gelegen naast bovengenoemde weldadigheids-inrichting; hier kan men voor 25 cents eten zonder vleesch en voor 40 cents met vleesch. Een kop koffie voor 4 cent. Er is gelegenheid voor 40 man om te slapen in afzonderlijke goed ingerichte kamertjes, die voorzien zijn van ledikant met stroozakbed en wollen deken, waschtafel, kast en stoel, tegen f 1.50 per week. Privaten zindelijk, op door loopend riool.

De Paauw, Looierstraat n°. 28. — In vijf vertrekjes is plaats voor 45 mannen. De ventilatie geschiedt enkel door schuiframen, somtijd open, schoorsteenen en openstaande deuren, terwijl een raam op den gang openstaat. In een vertrekje is een luchtkokertje waaronder licht brandt, terwijl een ruit van het raam altijd openstaat. De kribben zijn ingericht op eene wijze, die het mogelijk maakt alle planken los te maken en te zuiveren. Bedden van zeegras, stroomatrassen en dekens. Er zijn 3 privaten op doorloopend riool; zindelijkheid liet niets te wenschen over. Er zijn 3 waterkranen. De hoogte van sommige vertrekjes was M. 1.8, terwijl de ruimte 3 à 4 M³. voor een persoon bedroeg. Per nacht wordt 15 cent betaald, terwijl ook gelegenheid bestaat om te eten.

De Zwaan, Oude Looiersstraat n°. 9. — 2 vertrekken, één voor 6 en één voor 7 mannen, schuiframen en open schoorsteen, raam op het portaal. Kribben voorzien van stroomatrassen en zeegrasbedden. Waterkranen. Petroleumverlichting. Privaat op riool met een raampje. Prijs 15 cents per nacht. Er wordt ook middageten en koffie verstrekt.

Goede Verwachting, Lauriergracht n°. 9. — Gelegenheid voor 19 mannen; in twee vertrekken, waarvan een onder de pannen. Ramen kunnen opgeschoven worden. Water-

leiding; 3 privaten op doorloopend riool. Stroomatrassen met haverdoppen. Prijs per nacht 10 of 15 cent.

Goede verwachting. Lauwerstraat n°. 186. Drie boven elkander gelegen vertrekken. Het trapgat zou voor goede ventilatie dienstbaar gemaakt kunnen worden, wanneer in het dak een luchtkoker werd aangebracht. Schuiframen en open schoorsteen; iedere krib is voorzien van stroomatras, zeegrasbed, katoenen en moltondeken. Plaats voor 36 mannen, soms ook voor getrouwden. Beneden is eene waterkraan en gootsteen, op de plaats bevindt zich een stilletje met emmer, die dagelijks door de reinigingsdienst wordt weggehaald. Prijs per nacht 15 cent.

Welgelegen, Rozenstraat n°. 88. — Gelijkvloers, is plaats voor 10 man, in den gang bevinden zich nog in eene afgeschoten ruimte 2 kribben, stroozakken en bedden van haverdoppen. Waterleiding en gootsteen; privaat op riool bevindt zich in den gang; het verspreidt stank

De Hoop. Bloemstraat. Voor 16 mannen is er gelegen tot slapen voor 25 cents, waar voor 's morgens en 's avonds ook een kop koffie verstrekt wordt. Stroomatrassen, zeegrasbed, wollen en katoenen deken. Het is zeer zindelijk en netjes, doch zeer eng. In één der kamertjes, 2 M. breed, 3.5 M. lang en 2 M. hoog, was plaats voor 3 man, zoodat ieder 4½ kub. M. ruimte had. Het privaat is op eene plaats. Een waterleiding is aanwezig.

Eindelijk werd bezocht het *voormalig Hulp-Hospitaal*, Lange Leidsche Dwarsstraat. Een der vele vertrekken is ingericht voor tijdelijke verblijfplaats van personen, die genoodzaakt zijn, wegens ontsmetting van hunne woning, elders verblijf te houden. Houten vloer, tuimelramen, 4 kribben met stroozakken, terwijl bedfournituren verstrekt worden door den ontsmetter. Er is gelegenheid om te stoken en te koken. In dit gebouw zijn gelijkvloers ongebruikt 3 groote vertrekken, waarvan één voorzien is met een houten vloer, twee met steenen vloer. Voorts zijn er 8 ongebruikte zolders. Alle ramen kunnen openslaan, terwijl het bovengedeelte kan openkleppen. Op elke zaal is een stookplaats, en een privaat op doorloopend riool.

b. *Scholen.*

Aangezien de ruimte en ventilatie op een der bijzondere scholen te Amsterdam veel te wenschen overliet, trad de Inspecteur in overleg met den Districts-Schoolopziener, ten einde den toestand niet alleen op deze, maar ook op andere scholen, waar ruimte en ventilatie zouden blijken even gebrekkig te zijn, te doen verbeteren. Amsterdam.

Een bewaarschool in de Houttuinen te Amsterdam werd bezocht, naar aanleiding van een schrijven van den inspecteur der bewaarscholen. De school werd uit eigen beweging door de bewaarschoolhoudster ontruimd.

In de Valkenburgerstraat werden drie bewaarplaatsen van kinderen bezocht, die zeer veel te wenschen overlieten uit een oogpunt van zindelijkheid. Soms vond de Inspecteur de kinderen op een opkamertje, soms in een vertrekje, waar tevens gewasschen werd. Privaat en waterleiding ontbrak. Een emmer met plank doet dienst tot verzamelplaats van faecaliën.

Op verwijdering van kinderen, die blijkbaar aan trachoma leden, uit twee openbare scholen, werd aangedrongen. Later bleek, dat die kinderen bij den geneesheer waren geweest, doch met eene verklaring, dat zij de school mochten bezoeken, waren teruggekomen.

Met betrekking tot het onderzoek van openbare scholen te Amsterdam kan worden medegedeeld, dat de Spiegelschool uit een hygiënisch oogpunt te wenschen overlaat, wegens de minder voldoende ventilatie in sommige lokalen, en omdat de wanden met papier behangen zijn. Bovendien is de toegang nauw en bezitten de vertrekken geen afzonderlijken toegang.

De openbare school in de Govert Flinckstraat n . 286 voldoet uitstekend. Van de vaccinebriefjes voldeed één niet aan h t voorschrift het hoofd der school zou zorgen voor verbetering.

Op eene bijzondere school, die overigens goed is ingericht, valt het licht in een der bovenlokalen van de rechterzijde in. Dit zou zonder bezwaar verbeterd kunnen worden door omzetting der banken, hetgeen besproken werd.

Eene andere bijzondere school op het Weesperplein laat, wat ruimte betreft, te wenschen over. De beide benedenvertrekken hebben ongeveer 110 M^3. ruimte voor 80 kinderen. Op ventilatie van den gang, waar de opgehangen kleedingstukken eene onzuivere lucht verspreidden, op verwijdering van het behangselpapier uit de schoolvertrekken en op voortdurend geopend blijven van een paar ramen werd aangedrongen.

Op omzetting van de banken ten behoeve van betere verlichting in eene bijzondere school op de Geldersche Kade, en op berging van de kleederen in een bovenvertrek werd aangedrongen. Een en ander werd toegezegd.

Helder

Naar aanleiding van de, door het gemeentebestuur te Helder, toegezonden plannen voor verbetering der scholen, waarop was aangedrongen, gaf de Inspecteur dat gemeentebestuur in overweging, ventilatiekachels aan te schaffen, die in verband met ventilatieschoorsteenen gebleken zijn zeer goed te voldoen.

De Burgemeester zond den Inspecteur de projecten van de verbouwing der scholen, waarop was aangedrongen en berichtte dat de onderwijzer van school n°. 3, wiens woning was afgekeurd, zijne woning heeft verlaten.

Egmond aan Zee.

De bewaarschool te Egmond aan Zee was te sterk bezet. Plannen voor vergrooting zijn in overweging. Er is slechts één privaat voor de vele kinderen; bij de uitbreiding zullen er meer worden ingericht. Favus was nagenoeg verdwenen, pediculi eveneens. (Zie verslag 1886, bladz. 306).

Texel.

Bij het bezoek aan verschillende scholen te Texel bleken de lijsten der vaccinatiën niet ingericht volgens het model, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 28 Februari 1873 (*Staatsblad* n°. 35). De Burgemeester werd hierop opmerkzaam gemaakt en verandering beloofd. De vaccinatiebewijzen waren in de bezochte scholen aanwezig.

Evenwel werden in de bijzondere school te Oosterend twee ongeldige vaccinatiebewijzen gevonden en den burgemeester nadere invulling (op een was het aantal pokken niet ingevuld: op het andere met het woord „geene') of revaccinatie dier kinderen aanbevolen.

a. *Woningen.*

Zeeland.
's Heer Arendskerke.

Van den geneeskundige te 's Heer Arendskerke, werd het bericht ontvangen, dat de

Daarom is een eerste eisch der gezondheidsleer, dat de in te ademen dampkringslucht zoo zuiver mogelijk en onvermengd zij. Daarom moeten de oorzaken van stank zooveel mogelijk uit de omgeving van den mensch verwijderd worden.

Uwe stelling, dat de algemeene gezondheidstoestand van de bewoners van het gedeelte der gemeente, waar zich de Heerengracht bevindt, voor zoover U E. A. bekend is, in geen enkel opzicht van andere als gezond geachte wijken verschilt, wordt door U E. A. niet bewezen, Dit kan ook moeielijk met cijfers worden aangetoond, zoolang wij, naast de sterftestatistiek, niet in het bezit zijn van een ziekte (morbiliteits-) statistiek over tientallen van jaren.

Maar bovendien wordt het leven en de gezondheid van den mensch beheerscht door zoovele invloeden, dat het moeielijk valt, in elk bijzonder geval van kleinen omvang, den invloed van een of andere schadelijke macht onder cijfers te brengen.

Daarom moet men te rade gaan met de wetenschap (de ervaring op groote schaal), welke het nadeel van de nabijheid van stilstaande wateren, vermengd met dierlijken afval, aan de gezondheid der omwonenden leert.

Deze leer werd ook steeds door mijne ambtsvoorgangers en uwe gezondheids-commissie verkondigd.

In dien geest spreekt ook het bovengenoemd rapport der Koninklijke academie van wetenschappen.

Mijne aanhaling van de conclusie uit dat rapport (welke ik in ha r geheel meende te moeten weergeven) had echter i. c. alleen ten doel, om te doen uitkomen de wenschelijkheid, dat geene schadelijke bestanddeelen der vuilnis door de lucht in den mensch geraken, aangezien het mij bekend was, dat het water uit de Heerengracht niet wordt gedronken.

Nu schijnt het U E. A. „onmogelijk dat de schadelijke bestanddeelen van die gracht (welke nooit droog loopt) door de lucht in den mensch geraken".

Tegen deze opvatting meen ik ten sterkste te moeten opkomen, door in de eerste plaats te herinneren aan hetgeen hierboven omtrent schadelijke gasvormige producten der rotting gezegd is, maar vooral door er op te wijzen, dat, in weerwil de gracht nooit droog loopt, toch bij afwisselende waterstand, hoe gering ook, door wind enz. vele niet vluchtige rottingsproducten, welke nog gevaarlijker zijn, en kiemen van ziekten zich in den dampkring kunnen verspreiden.

Uit het bovenstaande zal U.E.A. blijken, dat uw schrijven geene wijziging heeft gebracht in de overtuiging, uitgesproken in mijne missive dd. 5 Maart jl., n°. 6998. waaraan ik de eer heb te refereeren.''

Het gemeentebestuur heeft hierop het voorstel ingetrokken.

Stavenisse.

Aan den voet van den Molendijk te Stavenisse op een terrein van de ambachtsheerlijkheid staan eenige aan elkander grenzende arbeiderswoningen met varkenshokken, welke nog geen meter van deze verwijderd zijn.

Ten gevolge van dien en van de onvoldoende luchtverversching achter dien dijk, ontstaat verontreiniging der lucht in deze kleine woningen.

Op aandrang van den waarnemenden Inspecteur om in dezen onhoudbaren toestand te voorzien, zou, volgens bericht van het gemeentebestuur, zoo spoedig mogelijk daarin verbetering worden gebracht.

b. *Scholen.*

Middelburg.

Naar aanleiding van een schrijven der commissie van toezicht op de scholen van lager

onderwijs te Middelburg, wenschte het gemeentebestuur te worden ingelicht omtrent de vraag, wat, met het oog op desinfectie, moet geschieden in gevallen van besmettelijke ziekte (roodvonk), voorgekomen onder de leerlingen eener school. Daarbij was door de commissie de wensch uitgedrukt, dat, zoo tot desinfectie der scholen werd overgegaan, dit zoo spoedig mogelijk zou geschieden na het bekend worden van een geval van besmettelijke ziekten.

Hierop werd geantwoord: dat de ontsmetting van scholen, bij het voorkomen van besmettelijke ziekten, als een krachtig middel moet beschouwd worden tegen de verspreiding dezer ziekten, maar dat, zal het nut van dergelijke maatregel eenigszins opwegen tegen de opofferingen (staking van het onderwijs enz.) en in de praktijk deugdelijk worden bevonden, de maatregel slechts dient te worden toegepast in die gevallen, waarin de noodzakelijkheid blijkt, door dat de school werkelijk besmet is en daardoor een brandpunt van besmetting dreigt te worden.

Wanneer echter een leerling van school tehuis blijft, wegens het lijden aan eene besmettelijke ziekte, vóór dat hij nog in staat was zijne medeleerlingen, leermeesters of voorwerpen te besmetten, dan bestaat voor de toepassing van de ontsmetting op die school geen voldoende grond. Was het kind wel in staat te besmetten, dan is het daarom nog niet uitgemaakt, dat de school besmet is.

Eerst dan wanneer het besmette kind schoolmakkers besmet of langs anderen weg tot verspreiding der ziekte onder de bezoekers van de school aanleiding geeft, is de ontsmetting van de school aangewezen.

Daaruit volgde, dat de door de commissie voorgestelde algemeene maatregel niet genoegzaam verantwoord zou zijn.

Elk bijzonder geval toch moest op zich zelf worden beoordeeld. Wilde men echter in i. c. een algemeenen regel stellen, dan verdiende het volgende overweging:

Zoodra aan het hoofd der school kennis wordt gegeven van een geval van besmettelijke ziekte onder de schoolieren, dan vestigt hij zijne bijzondere aandacht op de leerlingen, die in de nabijheid van den patiënt hebben gezeten. Worden deze of een dezer ook door dezelfde ziekte aangetast, dan is sluiting en ontsmetting der school noodig.

Het behoeft nauwelijks te worden opgemerkt, dat het herhaalde schoonmaken en voortdurend luchten der lokalen, ook in epidemie-vrije tijden, tot bevordering van den gezondheidstoestand der leerlingen en onderwijzers en tot voorkoming van besmettelijke ziekten veel kan bijdragen.

Bij het heerschen van besmettelijke ziekten is herhaalde ontsmetting van de scholen noodzakelijk.

a. *Woningen*.

Utrecht. Amersfoort.

Aan den geneeskundigen ambtenaar werden ter inzage gezonden ontwerpen van eene algemeene politie-verordening en van eene verordening betreffende het bouwen en sloopen te Amersfoort. In het algemeen kon hij zich daarmede vereenigen; enkele opmerkingen van ondergeschikten aard werden medegedeeld.

Utrecht.

Door een particulier ingenieur werd een plan ontworpen, om te Utrecht eene straat te maken, loopende van af de Mariaplaats tot aan de Oude Gracht nabij de Hamburgerbrug, waarbij eene buurt, waarin de rioleering en de afvoer van vuil en faecaliën zeer veel te wenschen overlaten, bestaande grootendeels uit kleine in verval verkeerende, slecht onderhouden, van licht en lucht verstokene woningen, waaronder publieke huizen,

zou vervallen. Dit plan, onderteekend door ruim 600 ingezetenen, werd voor eenigen tijd aan den gemeenteraad ingezonden tot het bekomen van zijne ondersteuning bij de uitvoering. Ofschoon aldaar meerendeels over het doel een goedkeurend oordeel werd uitgesproken, meende de Raad echter, en te recht, dat het plan meer nauwkeurig moest worden uitgewerkt, ook met het oog op de onteigening, welke bij de wet zou moeten geschieden. Op verzoek van den ontwerper werd in eene algemeene vergadering de zaak nader besproken, en aan eene commissie, waarvan de Geneeskundige Inspecteur tot voorzitter werd benoemd, opgedragen om het uitgewerkt plan, dat de ontwerper zou maken, te beoordeelen en dezen te ondersteunen in zijne verdere stappen, om tot een goed einde te geraken, waardoor, met het oog op de gezondheid, de zedelijkheid en de betere communicatie, een goed werk zou tot stand komen. Aan die opdracht werd voldaan en het advies aan het gemeentebestuur ingezonden.

b. *Scholen.*

Abcoude-Proostdij. In de openbare lagere school te Abcoude Proostdij laat de ventilatie in enkele lokalen te wenschen over. Door eene kleine aan te brengen verandering kunnen de banken, welke voor het onderwijs in de nuttige handwerken gebruikt worden, uit een sanitair oogpunt veel verbeterd worden. Nabij de school bevindt zich een rioolput, welke ten gevolge zijner slechte constructie en niet behoorlijke sluiting te wenschen overliet. De Burgemeester werd met het een en ander in kennis gesteld, met verzoek verbetering daarin te bevorderen.

a. *Woningen.*

Friesland. Franeker. In Franeker zijn door de gezondheidscommissie de woningen der bedeelde armen opnieuw onderzocht. Hare bevinding was dat vele verbetering behoeven. Zij gaf hiervan aan armvoogden en Burgemeester en Wethouders kennis.

b. *Scholen.*

Aengwirden. Burgemeester en Wethouders van Aengwirden verzochten den Adjunct-inspecteur te onderzoeken of de standplaats van het tot die gemeente behoorende schoolgebouw te Heerenveen uit een hygiënisch oogpunt gunstig mocht worden genoemd, of wel, dat tot het bouwen van eene nienwe school op gezonder plaats behoorde te moeten worden overgegaan.

Na onderzoek ter plaatse, heeft hij Burgem. en Weth. bericht, dat hij instemde met het gevoelen van die raadsleden die de omgeving, vooral aan de achterzijde van het schoolgebouw, uit een gezondheidsoogpunt min gunstig achtten, vermits dat terrein onmiddellijk grenst aan eene vuile sloot waarin uit eenige ter zijde daarlangs staande privaten de faecaliën evenals de gier van eene aan de andere zijde aanwezige mestvaalt vloeien, wier ontbinding, voor de gezondheid nadeelige gassen ontwikkelt en openzetten van schoolramen van die zijde verhinderen.

Die nadeelige toestand echter kon, zijns inziens, worden weggenomen indien, vóór tot verbouwing op de bestaande plaats verdere stappen worden gedaan, de gemeenteraad zoodra mogelijk verordent dat het wisseltonnenstelsel in de gemeente Aengwirden, althans in de eerste plaats voor haar gedeelte Heerenveen, verplicht zal zijn.

Geschiedde dit, dan werd de gemeente Aengwirden in haar geheel gebaat, en kwam zij evenals de aangrenzende gemeenten Schoterland en Haskerland in het bezit van een doelmatig tonnenstelsel.

b. *Scholen.*

Groningen. Groningen. In de gemeente Groningen werd, den 7den Mei, door den gemeenteraad aangenomen het voorstel van Burgemeester en Wethouders om de openbare lagere school in de Rabenhaubtstraat te vergrooten. Den 26sten October 1886 had de ondergeteeke
gunste van het plan, om de vroeger door hem als zóódanig afgekeurde woning van het hoofd der school te bezigen tot vergrooting van de school, als daarbij de noodige voorzorgen werden in acht genomen. De bouw heeft plaats gehad.

Leek. In overleg met den districtsschoolopziener werd in den herfst van 1886 door den inspecteur besloten, de zaak van den bouw van twee nieuwe scholen in de gemeente Leek (te Zevenhuizen) tot het voorjaar van 1887 aan te houden. In Maart van dat jaar kwam de inspecteur alzoo op de zaak terug, maar vestigde nu de aandacht van den districtsschoolopziener ook op de noodzakelijkheid om de school te Tolbert te vergrooten. Op 1 Maart toch had in de groote school elk kind over 3.5 M^3. ruimte te beschikken en in de kleine school elk over ruim 2.30 M^3. Vermits op het toestaan van een buitengewoon subsidie van het Rijk voor dezen schoolbouw moest worden gewacht, werd nogmaals eenig geduld gebezigd. Den 26sten November eindelijk kon worden aanbesteed het bouwen van de nieuwe scholen te Leek zelf en te Tolbert en te Zevenhuizen (boven en beneden).

Slochteren. In de gemeente Slochteren bleef het met de verbetering der school in statu quo. Bij nader onderzoek bleek den inspecteur dat bedoeld schoollokaal het eenige onvoldoende in de gemeente was. Het gaf aan elk schoolgaand kind een inhoudsruimte van 3.12 M^3., bij vooral onvoldoende hoogte der 3 lokalen en had nog een aantal andere gebreken. Den gemeenteraad werd medegedeeld, dat sluiting van wege den geneeskundigen inspecteur wellicht zou kunnun plaats vinden.

b. *Scholen.*

Drenthe. Odoorn. De openbare scholen te Exloermond, te Exloerveen en te Valtherveen, allen onder Odoorn, werden bezocht. Het bleek dat de vlakke en vooral de kubieke inhoud dier scholen volstrekt niet voldeden aan de eischen, gesteld bij art. 17 van het Koninklijk besluit van 4 Mei 1883 (*Staatsblad* n°. 41). In geen dier drie scholen kan des winters — in welk seizoen de meeste kinderen ter school komen — ieder kind over 2 M^3. lucht beschikken. Middelen tot luchtverversching ontbreken en de bij die scholen behoorende privaten waren slecht en daarbij ondoelmatig geplaatst. Aan het betrokken gemeentebestuur werd te kennen gegeven, dat er voldoende termen bestaan om die scholen af te keuren, en voorgesteld den gemeenteraad te doen besluiten tot vervanging van deze door nieuwe.

Emmen. Ook werden bezocht de openbare lagere scholen te Nieuw-Dordrecht en te Erica, beide in de gemeente Emmen. In de school te Nieuw-Dordrecht is des winters slechts eene ruimte van nog geen 2 M^3. voor elken leerling, in die te Erica ruim 2 M^3. De ventilatie is in beide scholen onvoldoende, en ook hier zijn de privaten ondoelmatig geplaatst. Bovendien zijn de scholen vochtig en heeft men er veel last van lekken. Aan het gemeentebestuur van Emmen werd in denzelfden zin als aan dat van Odoorn geschreven.

Zweelo. Voorts bracht de inspecteur een bezoek aan de school te Meppen, gemeente Zweelo.

paalde soorten van fabrieken door het geheele Rijk aan een onderzoek te onderwerpen, en een aanvang te maken met die fabrieken en werkplaatsen, waar stoffen verwerkt werden, die uit haren aard voor de arbeiders gevaarlijk zijn. (1) De vergadering vereenigde zich daarmede en besloot tot een stelselmatig en volledig onderzoek van alle fabrieken, waar lood, kwik en zink wordt verwerkt.

Dat onderzoek had in 1887 plaats; voor een klein gedeelte in het begin van 1888.

Het werd verricht overeenkomstig de volgende handleiding:

1. Dag van het onderzoek.
2. Aanwijzing van de bezochte fabriek of werkplaats.
   Aard van den arbeid.
3. Zijn in de onmiddellijke omgeving der fabriek (of werkplaats) toestanden, die voor de arbeiders nadeelig zijn?
4. Is de ruimte in de verschillende lokalen voldoende voor het aantal daarin arbeidenden?
5. Verlichttng der lokalen bij dag, bij avond. Hoe? Voldoende?
6. Verwarming der lokalen. Hoe?
   Is bij den arbeid, die in een zeer warm vertrek moet geschieden, een thermometer voorhanden?
7. Gelegenheid tot luchtverversching. Hoe? Voldoende?
   Zijn de ventilatie-inrichtingen binnen het bereik der werklieden, zoodat zij die buiten werking kunnen stellen?
8. Reinheid der lokalen.
9. Privaten en waterplaatsen. Waarheen worden faecaliën en urine gevoerd?
10. Aantal werklieden.
    Mannen, vrouwen, jongelieden van 16—20 jaren (jongens, meisjes); kinderen van 12—16 jaren (jongens en meisjes).
    Voor welken arbeid worden die verschillende werkkrachten gebruikt?
11. Duur van den arbeid. Rusttijden, avond- en nachtwerk, rustdagen.
12. Is drinkwater beschikbaar? Is het uiterlijk goed? Goed van smaak?
13. Hoe is het uiterlijk der werklieden, die men bij het bezoek zag? (Afzonderlijk op uiterlijk der kinderen letten).
14. Reinheid der werklieden. Gelegenheid voor wasschen van handen en gelaat bij het verlaten der fabriek?
15. Is eenig bijzonder gevaar voor de gezondheid verbonden aan den hier verrichten arbeid? Blijken werklieden daardoor te lijden?
16. Welke maatregelen zijn genomen tegen het gevaar voor de gezondheid dat de arbeid oplevert?
    a. mechanische of chemische voorzorgen;
    b. door reglementen of raadgevingen. (In de lokalen opgehangen?)

(1) Zie bladz. 10 en 311 van het verslag van het Geneeskundig Staatstoezicht over 1886 en bijlage B van dat verslag.

middelen bij sommige deelen van den arbeid? Wordt het dragen van kort haar gevorderd? Het dragen van snor en baard tegengegaan? Is wasschen en mondspoelen vóór het verlaten der fabriek plicht?

Kwikzilverindustrie.

Spiegelmakerijen (waar ook zink wordt gebruikt); barometer- en thermometermakerijen; vergulden; verzilveren.

1. Zijn er verschijnselen van kwikvergiftiging bij de arbeiders? (Vaal uiterlijk; zwelling van tandvleesch; speekselvloed; bloeding van het tandvleesch; losstaan der tanden; beving van handen en armen.

2. Welke voorzorgsmaatregelen worden genomen tegen intoxicatie? (bijv.: asphaltvloer in de werkplaats, zoodat geen kwik in reeten van planken komt; wasschen van den vloer met ammoniakwater; niet lang achtereen met het behandelen van kwik bezig zijn.) Aandacht verdient, dat (volgens Hirt) vrouwen meer en spoediger door kwikvergiftiging lijden dan mannen en hare kinderen zeer jong sterven. Dit laatste wordt echter ook tegengesproken.

Zinkindustrie.

(Fabrieken van voorwerpen van zink.)

1. Zinkvergiftiging (de gestiestoornissen, zenuwaandoeningen, ruggemergsaandoeningen en allengs verlamming).

2. Zinkkoorts na het gieten.

Uit de ingediende rapporten is het verslag samengesteld, dat als bijlage A aan dit verslag is toegevoegd.

Wijders wordt in de verslagen der Geneesk. Inspecteurs omtrent het onderzoek van fabrieken en trafieken het volgende medegedeeld.

Gelderland.
Concessie leerlooierij te Lichtenvoorde.

Door Gedeputeerde Staten werd in handen van den adjunct-inspecteur gesteld, een verzoek tot oprichting van eene leerlooierij in de gemeente Lichtenvoorde. Het daaromtrent verstrekte advies luidde gunstig voor het verzoek, mits zou worden voldaan aan de voorwaarden, dat het water in de langs stroomende beek niet worde bedorven door de afvalproducten uit de looierij, en dat door gepaste voorzorgsmaatregelen worde voorkomen het gevaar voor paarden en voertuigen op den smallen weg langs de ontworpen looierij, door het plaatsen van een rasterwerk langs de beek.

De aanvragers kwamen omtrent deze beslissing in hooger beroep, waarvan bij het einde van 1887 de uitslag nog niet bekend was.

Niet naleving van gegeven voorschriften bij eene vroeger gegeven concessie tot oprichting eener looierij.

Toen bij een plaatselijk onderzoek te Lichtenvoorde bleek, dat aldaar een looierij bestond, voor welker oprichting de aanvrage destijds niet overeenkomstig de voorschriften had plaats gehad en dat door den afgevoerden afval de langs stroomende beek daar ter plaatse in een rottende poel was ontaard, werden burgemeester en wethouders verzocht in deze alsnog het bepaalde bij art. 17 der wet van 2 Juni 1875 (*Staatsblad* n°. 95) toe te passen.

des winters van 7½—12 uur;	des zomers van 7 —12 uur;
„ „ „ 1½— 4 „	„ „ „ 1½— 4 „
„ „ „ 4½— 7 „	„ „ „ 4½— 7 „

De fabriekant heeft, met het oog op de vingervlugheid voor dezen arbeid benoodigd, liefst jeugdige krachten. Op lateren leeftijd is deze vlugheid niet goed meer aan te leeren.

Sedert de oprichting is er onder deze meisjes, die er allen flink, gezond en tevreden uitzagen, niet een enkel ziektegeval voorgekomen.

De temperatuur op de fabriek was aangenaam, de lucht was er zuiver. Verlichting geschiedde door bovenramen, ventilatie door tuimelramen in de muren.

Stoomweverij en ververij te Winterswijk.

Op deze fabriek waren aanwezig 128 weefstoelen en waren werkzaam 67 mannen, 16 vrouwen en 35 kinderen. Er werd gewerkt:

des winters van 8 —12 uur;	des zomers van 6 — 8 uur;
„ „ „ 1 — 4 „	„ „ „ 8½—12 „
„ „ „ 4½— 8 „	„ „ „ 1½— 4 „
	„ „ „ 4½— 7 „

Voor dat het werkvolk in dienst wordt genomen, wordt het geneeskundig onderzocht. Alle arbeiders, vrouwen en kinderen hadden een betrekkelijk gezond voorkomen. Er heerschte eene opgeruimde geest. De meeste hunner hebben bij hunne woning een stukje grond om te bebouwen.

Er bestaat een ziekenfonds onder directie van den patroon. Elke fabrieksarbeider stort in dit fonds 1½ pct. van het loon. Hiervoor ontvangt deze bij ziekte gratis geneeskundige behandeling, geneesmiddelen en half loon, wanneer de fabrieksarbeiders moeten te huis blijven. De verdiensten loopen zeer uiteen. Kinderen verdienen per week f 1,50 à f 3, ouderen f 4, f 6 à f 8, zelfs f 12 per week.

De jongeren gaan iets vroeger naar huis dan de ouderen.

De ventilatie geschiedt door 26 ronde tuimelramen in de bovenlijst der fabriek aangebracht en door een Wolfert'sche ventilator. Op de fabriek (in de weefzaal) was betrekkelijk weinig stof. Verwarming geschiedde door afgewerkte stoom.

Voor het uitvliegen van de spoel waren afdoende veiligheidsmaatregelen genomen.

Verscheidene kinderen bezochten de avondschool.

Stoomweverij van wit goed te Winterswijk.

Op de stoomweverij van wit goed te Winterswijk waren 205 weefstoelen aanwezig.

Door verwerking van niet geapprêteerd wit goed was op deze fabriek veel meer stof dan bij de vorige. De ramen waren op deze fabriek voor het grootste deel gesloten.

Het aanbrengen van meerdere Wolfert'sche ventilatoren zou door den fabriekant in overweging worden genomen.

Op deze fabriek bestond geen ziekenfonds.

In 1885 was er, even als in 1886, 1 fabrieksarbeider aan tering overleden.

Stoomweverij.

Op een andere stoomweverij waren 28 weefstoelen, bediend door 12 man en 1 jongen. Ook hier waren de toestanden als bij de beide vorige fabrieken.

Bij ziekte genieten de arbeiders ondersteuning uit een ziekenfonds dat onder beheer staat van den patroon. In de beide laatste jaren waren 2 arbeiders (beide borstlijders) gestorven.

Noordholland.
Amsterdam.
Fabriek van werktuigen.

Behalve de in bijlage A opgenomene werden nog de volgende inrichtingen bezocht.

Hier werken in een lokaal van voldoende ruimte p. m. 30 man, waaronder 1 van $15\frac{1}{2}$ jaar. Deze werkt even als de anderen van 's morgens 7 tot 's avonds 7 uur met $1\frac{1}{2}$ uur rust. Hij maakt „nippels" om gaten in platen te boren.

Het werk geschiedt door eene machine, zoodat enkel oplettendheid wordt gevorderd. Tegen een paar uren overwerken, als het noodig is, hebben de werklieden geen bezwaar. De ventilatie en verlichting voldoende. Van elk raam kunnen 4 ruiten opengezet worden. Het privaat bevindt zich op eene opene plaats. Er is een drinkwaterkraan.

In de ketelmakerij, die aan eene zijde geheel open is, werken 34 man, waaronder 1 beneden 16 jaren Deze maakt nagels heet, bikt ketels, enz. staat niet aan de blaasbalg, omdat het blazen machinaal geschiedt.

Meelfabriek.

Deze fabriek is goed ingericht. Zooveel mogelijk zijn maatregelen genomen om het verstuiven van meel te beletten.

De graankaar, molensteenen en zakken zijn gesloten.

Voor ventilatie is gezorgd door het aanbrengen van twee stoomventilatoren, die de gedekte molensteenen ventileeren, door een voldoend aantal ramen en dakramen, die allen geopend kunnen worden. Stoffig was het in het magazijn, waar de onzuivere tarwe wordt nedergeworpen, hoewel dit zooveel mogelijk wordt tegengegaan, door het openzetten van voor- en achterpoort. Ook de silo was erg stoffig. De privaten zijn buiten en worden door middel van water uit de machinekamer gereinigd. In de machinekameris eene groote opene kap, die 's winters veel tocht schijnt te veroorzaken. De fabriek is goed verwarmd en electrisch verlicht, zoodat brand en ontploffingsgevaar weinig tevreezen zijn.

Overdag werken 40 man, van 's morgens 6 tot 's avonds 8 uur, met één rust van een half uur en één van $1\frac{1}{2}$ uur; 's nachts 6 à 10 man. Twee jongens beneden 16 jaar voeren meel aan met steekkarren en zijn handlangers bij de machine. Een ziekenfonds is er niet. De meesterknecht beweert, dat de werklieden niet gedwongen zouden willen zijn om een bepaalden geneesheer te raadplegen. Ieder wil vrij zijn in zijne keuze.

Meel- en broodfabriek.

De afdeeling, waar de tarwe gezuiverd wordt, is zooveel mogelijk afgescheiden van het overige gedeelte van de fabriek. Dit werk geeft aanleiding tot stofverspreiding, hoewel zulks door luchtkokers zooveel mogelijk verhinderd wordt.

Het breken en builen geschiedt in besloten toestellen, zoodat weinig meel in de ruimte kan verstuiven. Voor de bakkerij dient een stoomventilator. Daar uiterst fijn verdeeld meel, zooals bekend is, aanleiding kan geven tot het ontstaan van ontploffing, wordt de fabriek wekelijks met zorg gereinigd.

De bakkerij is zeer zindelijk. De kleeding wordt in een afzonderlijk lokaal bewaard. Privaten zijn zeer zindelijk. In het geheel werken 123 man, waarvan geen beneden de 1[illegible] jaren. Er wordt zoowel 's nachts als overdag gewerkt.

1ste diamant slijperij.

Zooals in bijna alle slijperijen worden de molens verhuurd. Toezicht op het werkvolk bestaat dus niet en het personeel wisselt zonder contrôle, zoodat de mogelijkheid bestaat, dat ook kinderen beneden 12 jaren aanwezig zijn.

Het 1ste lokaal is 40 M. lang, 7 M. breed, 3.3 M. hoog. Hier werken 32 man. Het licht is voldoende. Er is eene ventilatiebuis, die echter weinig dienst kan doen, wegens te geringe diameter en omdat de lucht in de buis niet in beweging gebracht wordt.

In het 2de lokaal, dat zich boven het eerste bevindt en even hoog is, werken 69 man. Er bevindt zich een exhaustor, die vroeger gebruikt werd, doch thans niet meer. De ramen kunnen gedeeltelijk geopend worden.

1ste suikerraffinaderij.

Hier werken 344 man, waarvan een zestal beneden de 16 jaren. De lokalen zijn voldoende geventileerd. De ramen kunnen of openslaan of tuimelen. De droogzolder voor beenzwart was vol damp, gevolg van den kouden binnenvallenden luchtstroom, waardoor de waterdamp condenseert. Voor ventilatie werd wel gezorgd door middel van een dakruiter met jalousie en 10 ramen, doch blijkbaar is dit 's winters onvoldoende. In de naproductenkamer bij eene hitte van 45' moeten de arbeiders wel eens 6 uren werken per dag; volgens hun beweren ondervinden zij hiervan echter geen nadeelige gevolgen.

Er is geen ziekenfonds noch uitkeeringsfonds.

2de suikerraffinaderij.

Deze werk met 270 man (waaronder 10 van 12—16 jaren en 20 van 16—20 jaren). Er is een afzonderlijke eetzaal en kleedzaal. Het eten wordt aan de fabriek bezorgd. Bier en koffie wordt verstrekt. Duinwaterleiding. De werklieden krijgen extra winsten door uitkeering van tantièmes voor elke 100 kilo die verwerkt worden.

Het uiterlijk der werklieden is goed. Bij het bezoek van den inspecteur waren slechts 6 zieken. Er is geen zieken- of uitkeeringsfonds. De te groote afstanden schijnen een bezwaar te zijn tegen aanstelling van een bepaalden geneesheer. Oude arbeiders worden gepensioneerd door den fabriekant. Bij ziekten krijgen ze het volle loon. Bij het aannemen van vaste werklieden wordt eene keuze gedaan uit de losse, die reeds gedurende eenigen tijd gewerkt hebben.

Werktijd is van 's morgens 6 tot 's avonds 6 uur met 1½ schaft. 80 Man werken ook 's nachts. Zon- en feestdagen wordt niet gewerkt. Tegen brandgevaar zijn 10 trappen.

De ventilatie door ramen, die geopend kunnen worden, is voldoende. Verlichting met gas en electriciteit, verwarming door stoom.

De werklieden in de droogvertrekken blijven daar hoogstens 2 uren.

Privaten en waterplaatsen voldoende. Loozing op de gracht.

Het beenzwart wordt met stoom en heet water gewasschen. Door stoomdruk wordt het overtollige water uitgeperst. Bij het drogen van het beenzwart ontstaat veel damp (waterdamp) die te veel blijft hangen.

Bier- en azijnfabriek.

Deze werkt met 140 man en 30 jongens. Werktijd van 's morgens 6 tot 's avonds 7 uur, soms tot 9½ uur; 's nachts werkt een afzonderlijke ploeg. Zon- en feestdagen altijd vrij.

In de kuiperij zijn boven de vaste ramen ventilatiekleppen aangebracht.

De verlichting is electrisch.

Op de azijnmakerij blijven de werklieden twee maal daags 1 uur. De baas is er 3 à 4 uren. Genoeg ventilatie. Verwarming met kachels. Zij maken wijn- en rozijn-azijn door middel van beukenkrullen.

In de kelders, waar gewoon bier ligt, is het duf. Er is bijna geen ventilatie, zoodat het noodig is die aan te brengen, omdat de werklieden geruimen tijd in die kelders werken.

De kelders, waar Beiersch bier ligt, zijn ruim.

Er is geen eigen ziekenfonds.

Likeur- en jeneverstokerij

Deze werkt met 9 volwassen personen. Er wordt niet gewerkt met stoom. De ruimte is voldoende. Er is duinwater. Privaten zijn zindelijk. Ventilatie voldoende.

Bierbrouwerij.

Hier werken in de verschillende groote ruimten 70 man, waaronder geen beneden 16 jaren.

Er wordt 's nachts gewerkt door ongetrouwden, die in de fabriek slapen, en gewekt worden om na afloop der werkzaamheden weder te kunnen slapen.

In de kokerij is veel damp, zoodat aldaar een exhaustor niet overbodig zou zijn. In de ruimte, waar open kuipen staan en koolzuur-ontwikkeling plaats heeft, moeten de

De werktijd is 11 uur per dag en 1 uur schaftijd. Wanneer het druk is werken de arbeiders nog 2 à 3 uren extra en verklaarden dat zij zulks zonder bijzondere inspanning konden doen.

Dekenfabriek.

Beneden zijn 2 toestellen om boomwol te kaarden, in een lokaaltje dat 2 deuren en een trapgat heeft. Het werk geschiedt machinaal, zoodat 2 man voldoende zijn. De een was 22 jaar bij het kaarden en verklaarde bijna altijd gezond te zijn, hoewel de lucht vol katoenvezels was in dit vertrek.

In een ander vertrek werken twee vrouwen, de eene werkt er reeds 50, de andere 11 jaren, die, hoewel steeds met watten bezig en blootgesteld aan de boomwolvezels, mij verklaarden nooit borstaandoeningen te hebben gehad en niet kortademig te zijn.

Boven dat vertrek houden 5 man zich bezig met dekenstikken, licht en lucht zijn hier in voldoende mate. Evenzoo op den zolder, waar zich nog een luchtkoker bevindt die de benedenvertrekken ventileert. De inspecteur informeerde naar de herkomst van oude dekens. De fabriekant zeide hem, dat hij wel verzoek ontving om oude dekens te overtrekken, welke verzoeken hij aannam, doch nieuwe dekens afleverde. Op de vraag van den inspecteur of zulke dekens niet afkomstig konden zijn van lijders aan besmettelijke ziekten, antwoordde hij, dat hij dat niet weten kon. Volgens den inspecteur ware het wenschelijk bepalingen te maken, dat zulke dekens zekerheidshalve altijd gedesinfecteerd moeten worden.

Betere ventilatie-middelen zijn noodig.

Fabriek van bedveeren en kapok.

De ruimte is voldoende. Luchtverversching geschiedt door ramen, openstaande deuren en door een groote lift, die op de vliering uitkomt. De lokalen zijn rein, zoodat slechts veeren de vloer bedekken. Over den gezondheidstoestand van het personeel valt niet te klagen. De baas is reeds 36 jaren in dien dienst.

Buiten de Haarlemmerpoort. De baas scheen aamborstig te zijn. De meisjes, die aanhoudend in een atmospheer werken vol fijne kapokvezelen, beweerden nooit ziek te zijn. De veeren worden in een geheel afgesloten ruimte geworpen en machinaal gezuiverd met stoom. Ventilatie-inrichtingen schijnen hier onmogelijk wegens de lichtheid der veeren en van de kapok. De kapok wordt machinaal „gewolfd". De bereide kapok, die uitgeworpen wordt, wordt met volle armen weggenomen.

De privaten zijn buiten en zindelijk. Voor drinkwater is gezorgd.

De werklieden kunnen beschuttingsbrillen krijgen, doch ze willen ze niet gebruiken. Voorzorgen tot bescherming van de ademhalingswerktuigen worden niet genomen.

Slechts overdag wordt er gewerkt.

Geneeskundige hulp wordt niet verstrekt, doch bij ziekte krijgen ze vol loon.

Het is wenschelijk dat (indien de inrichting niet kan veranderd worden op zoodanige wijze, dat de ruwe kapok in de machine gaat en de geheel gezuiverde in zakken terecht komt, zoodat de atmosfeer zuiver kan blijven), maskers van gaas met brillenglazen gedragen worden. De fabriekant beweert, dat het werkvolk er niets van wil weten.

In de beide inrichtingen werken 34 meisjes en 14 mannen.

1ste koffieverlezerij.

Hier vond de inspecteur 120 vrouwen, in een groot lokaal, dat goed verlicht en geventileerd was, bijeen. De vrouwen moeten hunne bovenkleederen in het lokaal zelf ophangen, hetgeen bij vochtig weder minder wenschelijk is. De privaten waren zeer zindelijk. Op de zolders waar de machines werken, zijn overal luchtkokers aangebracht, zoodat het fijne stof, dat bij het pellen ontstaat, zich niet op hinderlijke wijze in de

lokalen verspreid. Zieken- en pensioenfonds bestaat niet, doch de directeur geeft eene wekelijksche toelage in geval van ziekte aan arbeiders die lang in zijnen dienst zijn geweest.

Op een der hooge zolders vond de inspecteur 100 vrouwen aan den arbeid. Het licht is voldoende en voor ventilatie is gezorgd. In deze fabriek vond hij een zeeftoestel zonder stofkoker, zoodat de atmospheer in dat vertrek totaal bedorven werd door de fijne stof. Door doelmatige inrichting zou zulks voorzeker verholpen kunnen worden. Gelukkig werkt slechts één man in dat lokaal. 2de koffieverlezerij

Een vochtige ongezonde kelder. Achter bevindt zich een plaatsje, waar vuil wordt neergeworpen door de bovenbewoners, zoodat niet kan worden geventileerd door het kelderraam open te zetten. Smederij.

Er zijn vele dergelijke kelders in Amsterdam, doch er is geen verordening om ze onbewoonbaar te verklaren, tenzij ze 's nachts bewoond worden.

De trap is zeer slecht, doch de ruimte en ventilatie van de zolders, die afzonderlijk verhuurd worden aan kastenmakers, zijn voldoende. De ramen bevinden zich in voldoend aantal aan de eene zijde. Kastenmakerij.

In het benedenlokaal bevinden zich machines om stelen te pletten, tabak te kerven en te drogen, het lokaal is 9×8 M., hoog 3 M. Tabakskerverij.

De ramen kunnen geopend worden. Privaat is zindelijk.

Bij het bezoek van den inspecteur werd niet gewerkt en kon hij dus niet nagaan of het drogen van de tabak hinderlijke dampen verspreidt.

In het lokaal boven geven de ramen voldoende licht en lucht. De zeefmachine is goed gesloten, zoodat de stof niet in het vertrek komt.

Het lokaal daarboven heeft genoegzaam ruimte en kan voldoende geventileerd worden.

Over het algemeen was deze fabriek bekrompen en onzindelijk.

In het 1ste vertrek lang 6, breed 5 en hoog 2.30 M., werken 15 jongens en eene vrouw. Twee ramen en een aan de straat uitkomend luik kunnen geopend worden. Achter in dit lokaal bevindt zich een vertrek waar niet gewerkt wordt, en dat in verbinding staat met het eerste. 1ste sigarenfabriek.

Eene verdieping hooger is eene werkplaats voor 18 man, lang 11, breed 6 en hoog 2.30 M. Er zijn twee ramen aan de straat en zijdelings in het dak 2 luiken.

Eene vliering wordt 's zomers in gebruik genomen; 10 man vinden dan aldaar een plaatsje. Behalve een openslaand raam aan de voorzijde zijn er nog dakramen.

De droogkamer en sorteerderij zijn voldoende ingericht. De kleeding wordt in een afzonderlijk vertrek opgehangen. Op de vliering is een privaat, terwijl zich op elke verdieping waterkranen en gootsteenen bevinden.

Deze fabriek is goed ingericht. De mannen en vrouwen werken in afzonderlijke inrichtingen. De verwarming geschiedt door middel van heetwaterpijpen. De kleeding wordt in een daartoe bestemd vertrek opgehangen. Er zijn afzonderlijke eetlokalen. Voor de noodige ventilatie middelen is gezorgd. De privaten voor vrouwen zijn zindelijk, dat niet het geval was met dat voor de mannen, dat rechtstreeks met de werkzaal in verbinding staat. 2de sigarenfabriek.

De werkzaal waar 128 man werkten, is lang 20, breed 13, hoog $5\frac{1}{2}$ M. Er zijn 14 ventilatiekleppen aangebracht; de verlichting is zeer goed.

De werkplaats voor de 41 vrouwen, is lang 20, breed 6 en hoog 6 M. Behalve een ventilatieschoorsteen zijn er nog drie luiken.

Huidenzouterij.

De huiden worden op een steenen vloer terstond met kalk behandeld, van de haren ontdaan en in runkuipen gelegd. Het afvalwater vloeit af in de sloot. Het bedrijf wordt op kleine schaal uitgeoefend en geeft geen aanleiding tot bedenkingen.

Leerlooierij.

Vroeger werkte deze looier met 100 man en deed groote zaken in Frankrijk en Duitschland. Als gevolg van de hooge invoerrechten heeft hij zijn bedrijf zoodanig moeten inkrimpen, dat slechts een 12tal werklieden arbeid hebben.

De inrichting voldoet aan alle hygiènische eischen.

Steenhouwerij.

In het gesloten polijsthok werken 3 man. Daar de bodem vochtig gehouden wordt, kan geen stof ontstaan. In een andere gesloten werkplaats werkten enkelen aan fijneren arbeid. In een open loods arbeiden veel personen te dicht nabij elkander. Beschuttingsbrillen hadden zij niet, zoodat de scherven van naastzittende werklieden hun in de oogen kunnen vliegen.

De inspecteur vroeg een werkman, waarom hij geen beschuttingsbril op had. Hij had het beproefd, doch op den duur was hem de bril te zwaar geweest. Maskers tot bescherming tegen de stof zijn noodig.

Werkplaats voor koper, lood, zink en ijzer.

50 man (5 beneden 15 jaar). Werktijd van 6 uur 's morgens tot 8 uur 's avonds; 2 uren schafttijd. Ruimte, verlichting en ventilatie zijn voldoende; verlichting geschiedt met gas. Waterkraan en gootsteen. In de gieterij zijn verscheidene kleppen en ramen voor ventilatie en een goed trekkende schoorsteen. Bij het bezoek van den inspecteur werd lood gegoten in vormen, die in de werkplaats stonden. Koper werd bij zijn bezoek niet gegoten, zoodat het effect van de ventilatiemiddelen niet kon worden beoordeeld. De verschillende werktuigen zijn niet beschermd, behalve de stoomboor. Beschuttingsbrillen worden niet gebruikt. De handen worden niet gewasschen vóór dat brood wordt gegeten. In een afzonderlijk vertrek is de inrichting om te galvaniseeren. Er worden geene voorzorgen genomen tegen de nadeelige gevolgen van cyan-verbindingen.

Er is geen zieken- of uitkeeringsfonds.

IJzergieterij en grofsmederij.

Werkt met 60 man, waaronder 2 onder de 16 jaar. De werktijd van 6 uur 's morgens tot 8 uur 's avonds.

Verlichting met gas. Duinwaterkraan. Zoowel in de zeer ruime smederij en gieterij als in de bankwerkerij is de ventilatie voldoende; klepramen, dakruiten, groote deuren, terwijl bovendien de pannen niet aangestreken zijn. Het ijzer wordt in een groote retort met coaks gesmolten. Blaasbalgen worden door stoom in beweging gebracht. De rook trekt goed op. In de gieterij bevindt zich een fornuis om lood en zink te smelten, dat niet voorzien is van een kap; het wordt echter nooit gebruikt, misschien eens in de 5 jaren, zooals den inspecteur werd medegedeeld. Privaat op de gracht, die zich achter de fabriek bevindt en blijkbaar zeer vuil is. Stank verspreidde de gracht tijdens het bezoek niet.

Er is geen ziekenfonds, geen uitkeeringsfonds, zoodat de werklieden, in geval van ziekte, niets krijgen.

Stoomsmederij Vijlenfabriek.

12 man boven 15 jaar, werktijd van 7 tot 8 uur ($1\frac{1}{2}$ schafttijd); er wordt 's Zondags niet gewerkt; zelden 's nachts.

De werkplaats is ruim genoeg, de verlichting is niet best, zoodat al spoedig bij gaslicht gewerkt moet worden. Er is een waterleiding. Op het plaatsje bevindt zich een privaatton. Brillen tegen afspringende spaanders worden niet gebruikt, omdat de werklieden er niet van gediend willen zijn. De slijpsteen wordt natgehouden. Er is geen ziekenfonds en geen uitkeeringsfonds. In den laatsten tijd wordt niet meer zooals vroeger gecontribueerd aan het fonds van den werkenden stand., hoewel nu de loonen hooger zijn. Bij ziekte wordt geen loon uitgekeerd.

Vijlenfabriek.

10 man, (werktijd van 's morgens 7 tot 's avonds 7; $2^1/_2$ uur schafttijd). De lokalen waar dit bedrijf wordt uitgeoefend zijn behoorlijk geventileerd, verlicht en verwarmd. Het slijpen geschiedt op een steen, die steeds nat gehouden wordt door een waterstraal, zoodat geen vrees voor afspringende vonken bestaat.

Spiegellijstenfabriek.

12 man, geen beneden 16 jaar. Er wordt niet gefoelied. Het 1ste lokaal van de lijstenmakerij was vuil, overal lag krijt en chinaklei, welke zelfstandigheden met lijm gebruikt worden om de lijsten te maken. De ruimte van het lokaal is voldoende; ventilatie kan slechts plaats hebben door drie ramen, die geopend kunnen worden. De atmospheer was stoffig.

2de lokaal, schaverij en zagerij. Hier kon de ventilatie mede slechts plaats hebben door 3 dakramen.

3de lokaal om te politoeren. De laatste 2 jaren hebben de werklieden veel last van het methyl alcohol; verschillende soorten van alcohol worden gebruikt, doch dit maakt geen verschil. Nu stonden zij te werken voor een open raam, 's winters was het onmogelijk in dit kleine vertrek, dat op geen andere wijze geventileerd kon worden, te werken.

Privaat met ton, die dagelijks geledigd werd in een vaart. Drinkwaterkraan.

Diamantslijperij.

In de slijperij werken 80 man, die de molens huren. Verlichting goed, ventilatie redelijk, door middel van 3 luchtkokers en ramen. Verlichting door gas; 's avonds kunnen de ramen niet worden opengezet, uit vrees voor tocht en het daardoor springen van de glazen der lampen. Privaten zijn buiten, evenals waterkraan en gootsteen. De werklieden eten in de vertrekken, zonder hunne handen te wasschen. Om lood te smelten, wordt gas gebruikt. Somtijds worden de diamanten met zwavelzuur gekookt in de vertrekken.

Suikerraffinaderij.

432 man (2 onder 15 jaar) werktijd van 's morgens 7 tot 's avonds 7 uur, met $1^1/_2$ uur schafttijd. De nachtploeg komt van 's avonds 7 tot 's morgens 7 uur. Zooveel mogelijk zijn in deze fabriek maatregelen genomen om de werklieden tegen de groote warmte en andere nadeelen te beschermen. De verschillende lokalen zijn luchtig en hoog. Er zijn 13 afzonderlijk afgesloten droogstoven; het bewerken en drogen van beenzwart geschiedt zoodanig, dat hierdoor geen nadeelen ontstaan; het kleinmaken van de suiker geschiedt machinaal. Op elke verdieping zijn zindelijke privaten en waterleiding. Gedurende de schafttijd blijven de werklieden in de fabriek, waar hun eten bezorgd wordt. Er is echter slechts voor een 50-tal gelegenheid om hun maal te gebruiken op een gedeelte van een bovenlokaal, waar eenige banken staan; de overige blijven in de lokalen.

In een groote badkuip is gelegenheid tot het nemen van baden. De werklieden zijn geïnteresseerd bij het werk, daar zij op taak werken. wekelijks wordt 5 à 10 cents ingehouden ten behoeve van het uitkeeringsfonds. Er is geen ziekenfonds.

Rheumatische ziekten komen, volgens beweren van den fabriekant, niet voor. Er zijn echter strenge voorschriften omtrent de kleeding.

Abattoir voor runderen, schapen, varkens en paarden.

Er zijn 60 slachtkamers ieder voor 6 runderen. Per dag kunnen 600 varkens geslacht worden. Het vee wordt geslacht op de gewone manier. Het gebruik van maskers wordt niet voorgeschreven. Het bloed wordt opgevangen in ijzeren bakken. Voorloopig wordt duinwater gebruikt bij het bedrijf, hoewel het plan bestaat daarvoor later Vechtwater te bezigen. Ten einde in tijd van nood altijd over water te kunnen beschikken, zijn 5 regenbakken aangebracht, die gezamenlijk 1560 M^3. water kunnen bevatten. De inspecteur acht dit van belang, omdat het bij het heerschen van cholera aan de Vecht wellicht noodzakelijk zou kunnen zijn om de Vechtwaterleiding tijdelijk buiten gebruik te stellen bij dit bedrijf, tenzij dat water gekookt zou worden.

Het spoelwater vloeit langs geulen af naar een syphon en vervolgens in een riool, dat zich buiten bevindt. Dit riool dient tevens om het hemelwater van de straten op te nemen. Nadat het vuile water een bezinkingsbassin, dat met houten deksels is voorzien, gepasseerd is, vloeit het door een riool in het kanaal naar zee.

De vloer van de lokalen bestaat uit Medlager fliezen, die echter niet voldoende gevoegd zijn, zoodat het bloed tusschen de voegen kan komen, hetgeen de reiniging en eventueele desinfectie bemoeielijkt. Voor ventilatie is voldoende gezorgd door klepramen en door ventilatiekappen met jalouziën. Het vleesch wordt aan ijzeren haken opgehangen. In de koelkamers wordt geen ijs gebruikt, omdat het voldoende geacht wordt, dat de zon niet kan toetreden en dat zich boven de steenen zoldering water bevindt. De broeikuipen worden door stoom verwarmd. In de darmwasscherij zijn tal van kranen voor koud en voor warm water. Boven de broeikuipen zijn kappen aangebracht.

In den paardenstal bevinden zich houten ruiven. Beter ware het, met het oog op desinfectie, ijzeren aan te brengen.

In een afzonderlijk lokaal worden de darmen gereinigd van de zich daarin bevindende mest. Deze wordt met bloed en afval, die de slachters niet zelf willen behouden, naar de stedelijke vuilnisbelt vervoerd.

Een lokaal is bestemd om vet sterk te verhitten, onder een stoomdrukking van 6 atm., ten behoeve van technische doeleinden. Die inrichting is echter niet gereed.

Bloed, huiden en afval worden niet in de inrichting verwerkt, doch worden door de slachters, voor zooverre zij dit verlangen, medegenomen.

De privaten zijn goed ingericht en zindelijk. De inrichting was, bij het bezoek van den inspecteur, eerst sedert een paar weken in gebruik. Met November is het slachten in het abattoir verplichtend gesteld.

'sZomers wordt gewerkt van 5 's morgens tot 9 uur 's avonds; 's winters van 7—7.

Het vee wordt door een veearts gekeurd in een keuringslokaal met sectietafel. In het laboratorium is eene goede gelegenheid om microscopische onderzoekingen te doen.

Verdacht vee wordt in een afgezonderden stal gestald.

Nabij het abattoir bevinden zich opene en overdekte veemarkten.

Wegens den grooten afstand van het abattoir werd met den directeur de wenschelijkheid besproken, om een verbandkist en brancards aan te schaffen.

Hilversum. Tapijtweverij met de hand.

Deze werkt met 28 man (10 van 12—16 jaren); de jongens beneden de 16 jaren gebruikt men om kleine diensten te bewijzen. Eerst als ze 18 jaren zijn, kunnen zij met weven beginnen.

Voor ventilatie in de verschillende vertrekken is door luchtgaten, kokers en ramen gezorgd. Licht voldoende. 's Winters gaskachels. Onder de weefgetouwen veel koehaar, dat echter geregeld wordt opgeveegd. Urinoir en privaten buiten. Pomp- en waterleiding. Het kleuren der garens geschiedt met arzenikvrije aniline. Werktijd 6—7 uren (2 uren schafttijd).

Vrijwillige inhouding van 13 centen voor ziekenfonds, dat tevens uitkeert bij ziekten. Er zijn zelden zieken.

De spinnerijen waren schadelijk, omdat daarbij bindingsmiddelen werden gebruikt, die later bij het weven verstuiven. Nu niet meer gesponnen wordt, wordt het beroep niet meer ongezond geacht.

Deze werkt met 58 werklieden (6 jongen onder de 16, 9 meisjes boven de 16 jaren). 1ste lokaal voor het nazien der tapijten. Ramen kunnen geopend worden. — Stoomweverij van tapijten van koehaar en wol.

2de lokaal de weverij, ruim met kappen. Hier werken mannen en 2 meisjes als handlangsters.

Twijnerij (ineendraaien van garen). Dit veroorzaakt veel vezelig stof. Gebrek aan ventilatie. Hier werken alleen meisjes.

Schotsche weverij, voldoende ventilatie. Drinkwater goed. Verlichting met gas. Stoomverwarming. Privaat is buiten. Werktijd 6—9, 9½—12½. 1½—6½; ziekenfonds als boven.

Deze werkt met 30 man (7 jongens onder de 16 jaren). Er is een trekschoorsteen. De ramen kunnen geopend worden. Licht is voldoende. Er is drinkwater. Een privaat buiten. — Koehaartapijtenhandweverij.

Ventilatie des zomers is voldoende door aangebrachte jalouziën, die 's winters gesloten zijn, zoodat alsdan de ventilatie niet voldoende is. Verlichting met gas. Verwarming met kachels. 21 man (3 jongens). — Handweverij.

Er ligt zeer veel stof op de balken, erg onzindelijk. De ventilatie-inrichting als boven. Geen ventilatiekokers, zoodat zij des zomers voldoende, 's winters onvoldoende geacht wordt. Drinkwater goed. Privaat buiten. — Als boven.

Deze werkt met 35 man (6 onder de 16 jaren en 1 vrouw). Gas, ventilatiekokers en kleppen. Ramen kunnen geopend worden. — Als boven.

Deze werkt met 26 man (4 jongens beneden de 16 jaren en 1 meisje). De ramen kunnen geopend worden. Geen afzonderlijke ventilatiekokers. Verlichting is voldoende. De afval wordt tweemaal 's weeks weggeveegd. In een ander vertrek bevinden zich de ramen slechts aan de ééne zijde. Zij kunnen geopend worden. — Als boven.

Goede pompen. Privaten. Werktijd 10 uren effectief.

Deze werkt met 30 man, waaronder 6 jongens van 12—16 jaren. Werktijd van 6½—8 uren. Vrije Zon- en Feestdagen. Werk op taak. Om het garen te kleuren wordt gebruikt aniline zwavelzuur, zoutzuur, olie, koperrood en campêche. Het water van die kuipen vloeit langs open goten af. Privaten zijn buiten. Drinkwater is goed. Verlichting en ventilatie in de werkplaatsen is voldoende. Indien het vriest brandt er een kachel. Verlichting met petroleum. — Koehaartapijtweverij.

Bij karpetten weven, dat een zwaar werk is, schijnen breuken te kunnen ontstaan.

De werklieden hebben onder elkander een ondersteuningskas voor ziekten. De patroon geeft bij ziekten ook eene bijdrage.

De spinnerij is afgebrand, er is dus alleen eene weverij. 110 mannen (waarvan 30 onder de 18 jaren) en 60 vrouwen (waarvan 40 onder de 18 jaren). — Stoomspinnerij en weverij.

Werktijd van 's morgens 6 tot 's avonds 7½ uur (1¾ uur schafttijd). Zaterdag slechts tot 2 uur. Op Zondagen en 's nachts wordt nooit gewerkt.

Verlichting met gas; verwarming met stoom.

Ventilatie in de ruime werkplaatsen door 24 jalouziënkokers, die 's winters gesloten zijn; de werkman kan ze door middel van touwen openen. Bij vochtige weersgesteldheid mag niets geopend worden. Onder de weefgetouwen veel stof opgehoopt van vezels en stijfsel, overigens was in de werkplaats weinig stof bemerkbaar tijdens het bezoek. De arbeid was pas aangevangen. In dit lokaal werken mannen zoowel als vrouwen. Er zijn 2 privaten voor mannen en 2 voor vrouwen op doorloopend riool en geventileerd. Er is geen drinkwater in de fabriek, wel buiten, van goede hoedanigheid.

In het lokaal voor winding en schering werken alleen vrouwen, het is goed verlicht en geventileerd, door middel van jalouziënkokers.

In de stärkerei werken alleen mannen, ook in de papkokerij.

Het werk geschiedt op taak. Er is geen bezwaar op 14-jarigen leeftijd te beginnen, om het weven te leeren.

De fabriekant vraagt bewijs, dat ze 12 jaar oud zijn, hij neemt ook wel zwakken aan. Over het algemeen zien de werklieden er zeer goed uit; enkele zwakken uitgezonderd.

Het schijnt dat deze arbeid niet ongezond is. Alleen het kammen aandraaien, waarbij het lichaam den geheelen dag de beweging van het draaien, dat door de vingers moet geschieden, mede maakt, schijnt den inspecteur toe, nadeelig op het zenuwgestel te werken. Het aanhoudend geraas schijnt geen aanleiding tot doofheid te geven. Er is geen ziekenfonds.

Wormerveer. Meelfabriek.

Deze werkt met 32 man, 1 beneden 16 jaren. De fabriek is goed, voor ventilatie is naar vermogen gezorgd, vele exhaustoren. Omkokerde toestellen. Verlichting voldoende door electriciteit. Privaten zindelijk. Duinwaterleiding. Enkele riemen die den inspecteur gevaarlijk toeschenen, zouden omkokerd worden.

De werktijd is van 's morgens 5 tot 's avonds 8 uur met 4½ uur schafttijd. Van 's avonds 7½ uur tot 's morgens 10½ uur komt een nachtploeg.

Brandkranen en extincteurs zijn voorhanden.

Er is geen ziekenfonds. De werklieden zijn in een particulier ziekenfonds. Zij krijgen van de fabriek bij ziekte uitkeering. Zij zijn bij de zaak geinteresseerd, door extra winst van elke gemalen hoeveelheid.

Oliemolen.

Deze werkt met 30 man. Geen aanmerkingen te maken. De werklieden schijnen doof te worden door het herhaalde dreunen. Om dit te voorkomen zijn hydraulische persen uitgevonden, die echter volgens den baas niet zouden voldoen.

Chocoladefabriek.

Werkt met 11 man (3 jongens van 12—16 jaren); alle bewerkingen geschieden in afgesloten ruimten, zoodat geen stof verspreid wordt. Ventilatie voldoende. Het roostervertrek is hoog en ruim. Verlichting met gas. Privaten en urinoirs zindelijk. Waterleiding. De riemen zijn behoorlijk van hekken voorzien. Werktijd van 's morgens 6 tot 's avonds 5 uur (2½ uur schafttijd). Geen ziekenfonds, maar bij ziekte uitkeering van het volle loon; ook pensioen gelijk aan het loon.

In de verpakkerij werken 12 man (waaronder 2 jongens). Werktijd van 's morgens 6—8, van 9—12 en 's middags van 1½—4 uur. Als overgewerkt wordt, geschiedt dit van 's avonds 7—10 uur.

Zeepziederij van groene zeep.

Verlichting, verwarming en ventilatie voldoende. Duinwater. Privaten.

Drukkerij.

Verlichting, verwarming en ventilatie voldoende. Privaten zindelijk. Geen lettergieterij.

De werklieden eten hun brood in het vertrek. Verwarming door eene kachel. In geval van ziekte wordt het loon uitbetaald. Er zijn weinig zieken. Loodsmelten heeft niet plaats.

Verfhoutfabriek.

Blauw, rood, geel verfhout wordt eerst in kleine stukken gebroken, dan 14 dagen in water geweekt en fijn gemalen. Dit geschiedt met stoom. Er wordt geen stof verspreid. De ramen kunnen geopend worden. Er is duinwater. Er werken 8 man boven 16 jaar, werktijd 2 dagen van de week 9 uur; overige dagen 7 uur effectief; soms wordt overgewerkt. Loon gaat door ingeval van ziekte.

Molen voor verfwaren.

In den molen wordt bruinrood (Bristolrood met steen), potlood, houtskool, omber en muurzwart gemalen; amaril wordt gestampt in eene besloten ruimte. Werktijd 6 tot 7 uur, (2 uur schafttijd), 2 man; de een werkt reeds 13, de ander 15 jaar; zij zijn gezond en verklaren geen hinder van den stoffigen arbeid te hebben. Onlangs is er een oud man ontslagen, die er 38 jaar gewerkt heeft. Er wordt veel stof verspreid; de ramen zijn dicht, omdat bij open ramen nog meer stof verspreid zou worden. Er zijn geen maatregelen genomen om het verstuiven tegen te gaan.

Rijstpelmolen.

24 man (1 onder 16 jaar). Er wordt dag en nacht gewerkt, 16 uur waarvan 2 uur schafttijd. Er wordt gezorgd dat de werklieden 8 uren kunnen slapen. De verlichting is electrisch, ventilatie door groote openstaande deuren en 12 raampjes, die geopend kunnen worden. Hoewel de molensteenen gedekt zijn en van een exhaustor zijn voorzien, bevindt zich veel stof in de fabriek. Dit is in sterke mate het geval in het lokaal waar doppen gemalen w rden, hoewel 5 ramen en eene groote deur open stonden. In die lokalen bevinden zich echter weinig werklieden, omdat al het werk door de machine verricht wordt. De groote deuren van het magazijn, dat zich beneden bevindt, zijn steeds geopend. Toch is hier veel stof, en zou een exhaustor goede diensten doen. Boven bevindt zich een urinoir, privaten beneden op de plaats. Water van de duinwaterleiding. De baas die 20 jaar werkzaam is, zag er zeer welvarend uit.

Er is geen uitkeeringsfonds, doch bij ziekte gaat het loon door.

Grofsmederij.

8 man boven 16 jaar, werktijd 6 uur 's morgens tot 6 uur 's avonds, met 2 uur schafttijd. Verlichting en ventilatie voldoende. Gasverlichting. Regenwater is voldoende. Privaat op de sloot, die zeer vervuild is, omdat er geen strooming is.

Stoombroodfabriek

20 man, geen onder 16 jaar, werktijd 12 à 14 uur, ook 's nachts. Ventilatie, ruimte en zindelijkheid laten niets te wenschen over; privaten zijn zindelijk, er is duin- en regenwater om te schrobben.

Er is een reglement met bepalingen, die ten doel hebben tegen verontreiniging der lokalen te waken en persoonlijke zindelijkheid te bevorderen. De werklieden hebben werkpakken en kasten tot het opbergen van hunne kleederen. 1 pct. van het loon wordt ingehouden, ten behoeve van het uitkeeringsfonds; de patroon voegt daarbij 1½ pct. Bij ziekte krijgen de werklieden gedurende 3 maanden half loon.

Alkmaar.
Machinefabriek.

Deze werkt met 37 man (7 onder de 16 jaren). De ruimten zijn behoorlijk geventileerd. Het privaat loost in de gracht uit. Regenwater om te drinken is voorhanden, waaraan des zomers wel eens gebrek is, zoodat aansluiting bij de duinwaterleiding wenschelijk is. Werktijd 12½ uur; zeer zelden 's nachts.

Er is een fonds tot uitkeering bij ziekte met vrijwillige deelneming.

De kopergieterij, die alleen voor fijn werk dient, als kranen, enz., is veel te klein en kan niet behoorlijk worden geventileerd. Gezondheidstoestand van de werklieden is goed.

Laren. Diamantslijperij.

4 man. Stoomslijperij met 8 molens, waarvan 4 in gebruik. De ramen kunnen gedeeltelijk geopend worden door het kleppen van de bovengedeelten. Een kachel wordt niet noodig geacht. Lood wordt op houtskool gesmolten, zoodat de atmosfeer in het vertrek zeer verontreinigd wordt. De inspecteur gaf den raad om de 4 potten van kappen en schoorsteentjes te voorzien en in het vertrek een ventilatiekap aan te brengen.

De machine, die in het aangrenzende vertrek is geplaatst, geeft genoeg warmte, zoodat een kachel niet noodig wordt geacht. Het gevolg daarvan is, dat 's winters de ramen gesloten blijven.

Werktijd van 6 uur 's morgens tot 6 uur 's avonds zonder schafttijd; brood wordt onder het werken gegeten met ongereinigde handen. Er is een Nortonpomp buiten, die goed water geeft. Privaat buiten op een kuil.

Hennepspinnerij.

6 meisjes van 13 tot 23 jaar, die meestal slechts een paar jaar werken en dan een dienst zoeken. Werktijd van 's morgens half 7 tot 's avonds 7 uur.

Het spinnen geschiedt in eene groote loods met de hand. De ramen kunnen geopend worden. Er is een kachel. Verlichting met petroleum. Zindelijkheid liet veel te wenschen over; overal lag veel stof. Privaten zindelijk. Drinkwater goed.

Linnenweverij en ververij.

19 man, waaronder 4 jongens en 1 meisje. Het verven geschiedt in twee lokalen, die ruim zijn. Schadelijke stoffen worden niet gebruikt. De lokalen worden niet verwarmd. Verlichting met petroleum. Het gebezigde water vloeit af in een zinkput buiten. De weverij is zindelijk en ruim, goed verlicht, door stoom verwarmd. Twee privaten op beerputten. Drinkwater (welwater) goed. Werktijd van 6 uur 's morgens tot 7 uur 's avonds (2½ uur schafttijd). Tweemaal per jaar vacantie van 3 dagen. Werklieden zijn gezond. Ingeval van ziekte gaat het loon door. De fabriekant heeft vroeger een uitkeeringsfonds gehouden, doch heeft dit niet kunnen volhouden. De fabriekant acht het wenschelijk, dat reeds op het 12de jaar begonnen wordt met het vak te leeren, omdat het noodig is, de kinderen aan geregelden arbeid te gewennen, vóórdat de lust tot vagebondeeren wortel schiet.

Tapijtweverij.

9 man (1 onder 16 jaren). De ruimte en ventilatie door ramen is voldoende. De afval onder de weefgetouwen wordt tweemaal 's weeks opgeveegd. Werktijd 12 uren (waarvan 2 uren schafttijd). De garens worden niet geverfd, met uitzondering van de zwarte. Privaat is buiten, niet zindelijk. Bij ziekte wordt geen loon betaald. Er is geen uitkeeringsfonds.

Tapijtweverij en ververij

30 man (1 beneden 16 jaren). De ramen van de vertrekken kunnen geopend worden. Ruimte is voldoende. In de weverij is geen kachel. Verlichting met petroleum. De afval wordt Zaterdags weggeveegd. Van stof is weinig te bespeuren, omdat de garens geen kalkdeelen bevatten, die verstuiven. De garens worden geverfd met campèche en aniline. De fabriekant weet niet of de kleuren schadelijk zijn, daar hij ze uit Berlijn krijgt. Werktijd 6 uur 's morgens tot 8 uur 's avonds (2 uren schafttijd). Privaat buiten is zindelijk. Drinkwater goed De gezondheid der werklieden is goed. Het loon gaat niet door in geval van ziekte. Er is te Laren een weversbond, die uitkeering geeft in geval van ziekte en bij overlijden.

Weesp. Cacaofabriek.

110 ongehuwde vrouwen van 20—30 jaar, 60 gehuwde mannen. De inrichting van de fabriek laat niets te wenschen over, wat betreft ruimte, ventilatie (klepramen), verwarming (stoom), verlichting (gas). De privaten zijn buiten en beneden, voorzien van waterclosets. De verschillende toestellen zijn goed gesloten, zoodat de lucht in de vertrekken zuiver blijft. Het vertrek waar het cacaopoeder wordt opgeschept, maakt hierop eene uitzondering. De fabriekant heeft getracht garen maskers te doen gebruiken, doch de werklieden willen zulks niet, omdat deze op den duur te benauwd zijn.

Vrouwen en mannen werken in afzonderlijke lokalen. In elk lokaal is een mannelijk opzichter. De werktijd is 6½ tot 8, 8½ tot 10, 10½ tot 12½ en 2 tot 7 uur. De mannen komen een half uur vroeger. Er zijn zoowel voor vrouwen als voor mannen kleedkamers met waschinrichting, zeep en handdoeken, waar ieder der werklieden zich reinigt en fabriekskleeding aantrekt. De fabriek onderscheid zich door eene hooge mate van zindelijkheid. Er zijn aparte schaftlokalen, waar tweemaal daags koffie geschonken wordt. Het drink- en waschwater is regenwater, dat altijd in genoegzame hoeveelheid voorhanden is. Wanneer overgewerkt wordt, wordt nogmaals koffie verstrekt. De machinist en stokers krijgen tweemaal daags bier. Dagelijks houdt een geneesheer zitting in de fabriek. Vrije geneeskundige behandeling. Ziekelijke personen worden niet aangenomen De fabriekant geeft vrijwillig pensioen. De gezondheidstoestand der werklieden is zeer goed. Ongelukken zijn niet voorgekomen, behalve in de bussenmakerij, waar door onvoorzigtigheid vingers onder het mes kunnen komen.

Uithoorn. Zwavelzuurfabriek.

Er werken 20—40 man (waaronder 2 jongens onder 16 jaar, die stroo om de manden doen). Werktijd is 10 uren effectief; zij die 's nachts werken zijn over dag vrij

Het zwavelzuur wordt bereid uit pyriet, dat in een droogkamer is opgeslagen. De groote stukken worden machinaal verbrijzeld. De werkman, die 15 jaar die arbeid verrichtte, heeft nooit nadeelen ondervonden van verstuiven, hoewel hij geen voorzorgen (spons voor den mond) gebruikt; van dergelijke voorzorgen willen de werklieden niet weten. Het roosten geschiedt in twee groote gesloten ovens, op ijzeren ramen; in de eene loods kon de inspecteur niets waarnemen van het ontsnappen van gassen, alleen in de loods waar zwavelzuur van 60° wordt bereid, ontsnapten dampen, die echter tusschen de pannen opstegen, en in de ruimten niet hinderlijk waren. (De vraag van den inspecteur aan den geneesheer of hij bij de werklieden nadeelige gevolgen van het van het bedrijf had waargenomen, werd ontkennend beantwoord). De werkman die 12 jaren met dezen arbeid bezig was, was gezond. Vlugstofkamers zijn niet aanwezig; de loodenkamers waren volkomen dicht. Wanneer zij vuil zijn, worden zij niet schoongemaakt, doch afgebroken, om het loodwit te verkoopen. Coakstorens van Gay Lussac zijn aanwezig. Het indampen geschiedt op vuur in een ruim lokaal met open deuren. Hier is reuk van zwavelzuur zeer merkbaar. De werkman die reeds 12 jaren dezen arbeid verricht is gezond. De verlichting in de fabriek geschiedt met gas. Er is een groote regenbak met goed water zonder zwavelzuur, hetgeen wel bewijst, dat de inrichting van de fabriek zoodanig is, dat geen salpeter of zwavelzuur ontsnapt.

De inrichting is dus in alle opzichten voldoende.

Haarlem. Glasslijperij.

Hieraan is tevens een handel in verfwaren verbonden.

Het slijpen van glas geschiedt met amaril bij bevochtiging, het maken van figuren op glazen platen door een met kracht geblazen stroom van zand. Deze laatste bewerking, die veel stof verspreidt, geschiedt in eene gesloten kast.

Verffabriek.

In deze fabriek worden voornamelijk aardverven gemaakt. Het ijzererts wordt daartoe gescheiden van het zand, gemalen, geslibt, gedroogd tot verschillende graden verhit,

wederom gemalen en door een builmachine zeer fijn gezift. In het lokaal, waar de builmachine staat, is de lucht met ijzerstof bezwangerd. De oven brandt 's nachts door, doch het werkvolk blijft 's nachts niet in de fabriek. De fabricage van chemische verven en de menging van verschillende verven (welke in een gesloten trommel geschiedt) geven geen aanleiding tot opmerkingen. De lokalen waren in het algemeen donker. Er is in de fabriek een afzonderlijke eetkamer voor de werklieden, waar zij hunne handen kunnen wasschen. Aldaar worden ook hunne kleederen opgehangen: in de fabriek dragen zij andere door henzelven verschafte kleederen.

Utrecht.
Slachterij te De Bildt.

Door Gedeputeerde Staten werd aan den geneeskundigen inspecteur advies gevraagd omtrent een hooger beroep bij den Koning, ingesteld door eenen buurman tegen de door burgemeester en wethouders van de gemeente De Bildt verleende concessie tot oprichting eener slachterij, in den tuin grenzende aan dien van den reclamant in de onmiddellijke nabijheid zijner woning.

Hieromtrent werd geadviseerd de vergunning tot oprichting op de door den concessionaris aangewezen plaats te weigeren, maar de oprichting toe te staan in een ander gedeelte van den tuin, meer verwijderd van de woning van den reclamant en onder inachtneming van eenige voorgestelde voorwaarden.

Het beroep werd niet ontvankelijk verklaard, op grond dat de reclamant niet had voldaan aan art. 15, 2de lid, der wet van 2 Juni 1875 (*Staatsblad* n°. 94).

Varkensslachterij tot export te Veenendaal.

Hooger beroep werd bij den Koning ingesteld door eenen logementhouder tegen de door burgemeester en wethouders van Veenendaal verleende concessie tot oprichting van eene varkensslachterij op groote schaal, tot export naar Engeland, in eene schuur naast de woning van den klager.

Door den inspecteur werd geadviseerd het besluit van burgemeester en wethouders te handhaven, onder bijvoeging van eenige opgegevene voorwaarden.

Het besluit werd gehandhaafd, onder bijvoeging van die voorwaarden.

Zilverfabriek te Utrecht.

Te Utrecht werd een zilverfabriek onderzocht. De hooge ruime lokalen met flinke ventilatie lieten niets te wenschen over. In de fabriek was een thermometer aanwezig. Het getal arbeiders bedraagt 13.

Friesland.

Er werd geen enkele maal in 1887 advies door gemeentebesturen gevraagd, betreffende het verleenen van vergunning tot het oprichten van fabrieken.

Overijssel.
Onderzoek van fabrieken.

In November 1886 ontving de inspecteur eene gedrukte schets van hoofdpunten van het onderzoek betreffende werking en uitbreiding der wet van 19 September 1874 (*Staatsblad* n°. 130) en naar den toestand van fabrieken en werkplaatsen, met eene insgelijks gedrukte missive van de enquête-commissie ad hoc, waarin hij verzocht werd schriftelijk verslag te geven van zijne bevindingen betreffende de in de schets vervatte punten. In Januari 1887 volgde daarop eene kennisgeving, dat wellicht eerlang met een onderzoek van de fabrieken in Twenthe zou worden aangevangen, met verzoek op te geven van welke fabrieken aldaar een onderzoek zou moeten worden ingesteld, en welke personen ondervraagd zouden moeten worden.

De inspecteur antwoordde, dat, dewijl de textile-industrie met al wat daartoe behoort in Twenthe de hoofdzaak is, spinnerijen, weverijen, bleekerijen en ververijen in de eerste plaats behoorden te worden onderzocht. Daarna kwamen metaalgieterijen en machine-

fabrieken. Wat de te ondervragen personen aangaat, noemde hij arbeiders, patronen en opzichters, terwijl men zich over den gezondheidstoestand der eersten het best kon vergewissen met hulp van de geneeskundige ter plaatse.

Bij dit antwoord voegde de inspecteur een overzicht van hetgeen hem bij vroegere en latere bezoeken aan fabrieken omtrent de hoofdpunten der schets was bekend geworden, waarbij hij echter meende te moeten opmerken, dat die onderzoekingen indertijd niet waren verricht in het vooruitzicht van eenmaal de vragen van eene enquête-commissie te moeten beantwoorden.

Vergeleken met de uitkomsten, die de enquête hier en daar opleverde, luidde het door den inspecteur aan de enquête-commissie medegedeeld niet ongunstig, en kon hij omtrent Twenthe op vele lichtpunten wijzen.

Voorts werden in den loop van het jaar de volgende fabrieken in Overijssel, hetzij voor de eerste maal, hetzij bij herhaling bezocht.

Hengelo. Weverij.

De kinderen, allen boven de 12 jaren (wat trouwens in al de door den inspecteur bezochte fabrieken het geval is) arbeiden meest als helpers, en hun arbeid is licht. Dit neemt niet weg dat sommigen op zestienjarigen leeftijd reeds wevers zijn. De duur van den arbeid is van 8 uur 's morgens tot 10 uur 's avonds, waarvan afgaan één of anderhalf uur schafttijd voor allen en voor de kinderen de schooltijd in de door de firma opgerichtte en bekostigde fabriekscholen. Rusttijd ongelijk; veelal 's morgens een half uur. Zondagsarbeid zelden, en dan voor een halven dag. Geen nachtwerk. Onder de vrouwen zijn vele weefsters, doch ook dezen hebben geen zwaren arbeid. Overal, waar het kan, wordt op stuk gewerkt. De lokalen zijn ruim en goed geventileerd; nergens wordt bepaalde onreinheid bespeurd. Het uiterlijk der arbeiders is vrij goed. Er zijn ondersteunings-, zieken- en pensioenfondsen. Vele arbeiders bebouwen in hunne vrije uren een stukje grond, doch dit vermindert; het minst wordt dat gedaan door de van elders ingekomenen.

Spinnerij.

Hiervan geldt in de hoofdzaken wat van de weverij gezegd is. Uitmuntende ventilatie en voorzorgen tegen brandgevaar, in eene spinnerij te meer noodig omdat die verscheidene verdiepingen heeft.

Enschedé

Er is eene oude, r eds vroeger bezochte en eene nieuwe fabriek; de laatste is uit den aard der zaak de best ingerichte. De duur van de werkzaamheden voor allen van 7 uur des morgens tot 7 uur des avonds in den winter, des zomers van half 7 's morgens tot half 7 's avonds, waarvan een uur schafttijd afgaat De arbeiders werken liefst door, om des avonds vroeger gedaan te krijgen; zij kunnen altijd in den loop van den arbeid nog wat uitrusten en een boterham met een kop koffie gebruiken. Voor zooveel mogelijk wordt op stuk gearbeid. Het werk der vrouwen en kinderen is nooit zwaar en afmattend. Er bestaan ondersteuningsfondsen, enz. voor Enschedé en Lonneker. Vele arbeiders doen hier ook nog aan landbouw, doch hun getal vermindert.

Fabriek van weverskammen en breikatoen.

Eene kleine fabriek met 29 arbeiders, waaronder 18 meisjes en 4 jongens boven de 12 jaar. Het mannelijk en vrouwelijk personeel is gescheiden. De werktijd is van 's morgens 7 tot 's middags 12 uur, en van 1 tot 7 uur 's avonds, met eene rustpoos te 9 en te 5 uur. Geen nacht- of Zondagswerk. Allen werken op stuk. De lokalen zijn ruim en luchtig. Ondersteuningsfonds, enz. als boven. Sedert de stichting in 1868 zijn hier geen ongelukken voorgekomen.

Almelo. Wasscherij en ververij.

Hier werken geen jongens. Vrouwen en meisjes houden zich bezig met vrouwelijken arbeid: uit elkander tornen van de te wasschen en te verven kleedingstukken, enz., weer in elkander zetten, strijken, enz. Werktijd gemiddeld 9 uren, maximum $10\frac{1}{2}$, minimum 8 uren. Goede lokalen. Ondersteuningsfondsen. Men werkt meest op stuk, behalve in de ververij. In deze kan men 's winters van wege den dichten waterdamp nauwelijks even voor zich uitzien, niettegenstaande alle aangewende pogingen om hierin verbetering te krijgen.

Deventer. Tapijtfabriek.

De lokalen zijn ruim naar evenredigheid van het aantal der daarin werkende personen. De lokalen worden des zomers dikwijls, des winters van tijd tot tijd schoongemaakt. Vele vrouwelijke arbeidsters bij het vervaardigen van Smyrnasche en gebloemde tapijten. Werktijd des zomers van 6 uur 's morgens tot 8 uur des avonds, des winters van 8 tot 8 uur. Geen nacht- of Zondagswerk; overwerk zelden. Kinderen helpen en worden tevens tot het werk der volwassenen opgeleid. Het voorkomen der werklieden is zeer verschillend. Zij blijven aan de fabriek tot hun dood, tenzij ze om wangedrag worden weggezonden.

Zwolle. Werkplaats der maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen.

Deze werkplaats, op groote schaal aangelegd en met zeer ruime lokalen, komt in de hoofdzaken overeen met andere groote en goed ingerichte metaal- en machine-fabrieken. De indruk, dien de inspecteur (die reeds vroeger deze werkplaats bezocht) er van ontving, was deze, dat die werkplaats tot de, ook met het oog op het welzijn der werklieden, best ingerichte fabrieken in ons land behoort.

Naar aanleiding van zijn onderzoek merkt de inspecteur in het algemeen nog het volgende op:

Gelegenheid tot natuurlijke ventilatie door tuimelramen en dergelijke inrichtingen ontbreekt nergens, doch wordt te dikwijls door de werklieden zelven verwaarloosd.

De meeste ongelukken hebben plaats ten gevolge van onvoorzichtigheid, voortspruitende uit te groot zelfvertrouwen. Het is in de meeste fabrieken verboden gedeelten van machines te poetsen zoolang deze nog in gang zijn. Die dit of een ander in het belang der veiligheid gedaan verbod overtreedt en ten gevolge daarvan een ongeluk bekomt, wordt door eenige patroons weggezonden.

Lakstokerij.

Van Gedeputeerde Staten van Overijssel ontving de inspecteur eenige stukken betreffende de klachten, door ettelijke ingezetenen van Zwolle aangeheven over twee lak- en vernisstokerijen. De inspecteur onderzocht die inrichtingen en deelde de uitkomsten van dat onderzoek aan Gedeputeerde Staten mede. Eerst merkte hij aan, dat hier natuurlijk het nadeel voor de gezondheid, en niet de hinder of last, op den voorgrond moest staan. Voorts was het niet te ontkennen dat zekere in zulke fabrieken ontwikkelde dampen, in ruime hoeveelheid, weinig door lucht verdund, en aanhoudend ingeademd, nadeel aan de gezondheid zouden kunnen berokkenen, al is het dat niemand nog beweerd heeft dat de damp van kokende standolie (en juist daarover werd het meest geklaagd) schadelijk zou wezen. Dit is ook het gevoelen van Pappenheim. Aan den anderen kant worden in de Fransche regeeringstabellen betreffende de „Manufactures et ateliers insalubres, incommodes ou dangereux" van de nadeelen der lak- en vernisstokerijen alleen genoemd: „très grand danger de feu et odeur désagréable", geenszins: „émanations nuisibles", gelijk bij zooveel andere fabrieken.

Op grond hiervan, van hetgeen hij zelf bij het stoken waarnam, en van de opene ligging en den geringen omvang der fabrieken, kon de inspecteur geen vrijheid vinden om deze als bepaald schadelijk voor de gezondheid der omwonenden te verklaren. Het

was echter zijns inziens noodig de walmbuis van de eene fabriek, — die waarover het meest geklaagd werd, — tot gelijke hoogte (12 M.) op te trekken als die der andere; voorts dat tijdens het stoken de vensters en deuren der fabrieken gesloten moeten blijven; en eindelijk dat het afkoelen van het fabrikaat niet in de openlucht geschiede, welke twee laatste voorwaarden reeds vroeger door het gemeentebestuur waren gesteld.

Lood, kwik en zinkfabrieken.

Het is den inspecteur niet gelukt in zijne inspectie fabrieken of werkplaatsen te ontdekken, in welke lood, kwik of zink als grondstoffen worden bewerkt, zooals lood- of zinksmelterijen en gieterijen, loodwit- of zinkwitfabrieken, lettergieterijen, spiegelfabrieken, enz.

Groningen.

Groningen.

In deze gemeente werd in een pakhuis van een koopman in koloniale waren onvoldoende gelet op het afzonderlijk bewaren van verschillende goederen, waaronder bijv. phosphoruslucifers, muizentarwe, enz. Door tusschenkomst van den geneeskundigen inspecteur werd hierin voorzien.

Oude Pekela.

In de gemeente Oude-Pekela werd door burgemeester en wethouders concessie verleend tot het oprichten van een kartonfabriek, niet ver van de twee reeds aldaar bestaande, onder de noodige voorwaarden ten opzichte van het water, noodig voor de fabriek en van het afvalwater, welk laatste uit de fabriek in een bassin zal worden geleid, achter de fabriek gelegen. Dit bassin, in tweeën gescheiden door een dam, zal door twee buizen afwateren in een sloot; deze buizen zijn voorzien van schuiven, bekleed met mandwerk en kopergaas. Ten slotte loopt dan het water uit in de zoogenaamde Compagniesterwijk door middel van een houten grondbuis, voorzien van een schuif (van de 3 te Oude Pekela thans bestaande strookartonpapierfabrieken ontleenen de bovenste en benedenste hun fabriekswater uit het Pekelderdiep, terwijl de middenste haar afvalwater er in afvoert en de beide anderen in slooten achter de fabrieken). Oorspronkelijk schijnt het plan te zijn geweest ter plaatse, midden in het dorp, een aardappelmeel- en siroopfabriek op te richten en zou de vergunning daarvoor door burgemeester en wethouders ook zijn verleend. De inspecteur werd in deze aangelegenheid niet gehoord. Hij schreef, toen hij uit de couranten van die concessie had vernomen, aan burgemeester en wethouders, dat hij gekant was tegen het oprichten van een aardappelmeel- en siroopfabriek midden in het dorp en boven de 2 strookartonfabrieken, en dat het hier eene zaak van meer beteekenis betrof dan de quaestie, door hem met de fabriekanten te Oude Pekela herhaaldelijk behandeld en ten einde gebracht, betreffende de strookartonfabrieken. Van het plan werd afgezien.

Tegen de vergunning van 5 Mei kwamen bij den Koning in verzet twee belanghebbenden, en de zaak kwam den 30sten November in behandeling bij den Raad van State. Vóór het einde des jaars was nog geen beschikking in deze genomen.

Met het oog op het onderzoek naar de fabrieken en werkplaatsen, dat verondersteld moest worden door de Commissie van enquête uit de Tweede Kamer ook voor Groningen te zullen plaats hebben, werd door den inspecteur aan die Commissie medegedeeld, wat zijne ondervinding in hoofdzaak hem had geleerd ten aanzien van de fabrieken in deze provincie, uit een sanitair oogpunt. Wijders werd zooveel doenlijk afgedaan het onderzoek van fabrieken, die meer dan eens onderzocht behoorden te worden en het onderzoek van de machinale vlasfabrieken in de provincie ten einde gebracht, wier aantal en beteekenis in de latere jaren van vrij groote beteekenis is geworden, en die uit een sanitair oogpunt nog al te wenschen overlaten.

Drenthe.
Glasfabriek.

De glasfabriek te Nieuw-Buinermond werd door den inspecteur bezocht. Behalve de volwassenen werken hier ook jongens en meisjes. De werktijd is van 12 tot 12 uur, maar met twee elkander afwisselende ploegen, waarvan de eene rust, terwijl de andere werkt. Deze laatste heeft twee uren schafttijd en bovendien gelegenheid om eens uit te rusten en iets te gebruiken. Die het in den zomer vóór de ovens te warm krijgen, mogen eenigen tijd de lokalen verlaten. Er wordt weinig geblazen, meest gevormd. De fabriek staat, zooals de inspecteur vernam, ten opzichte van de behandeling der werklieden, te goeder naam. Hem viel de opgewektheid der jongens en meisjes, die de vormers hielpen, in het oog.

Limburg.
Maastricht.

Ter gelegenheid van de enquête naar den toestand van fabrieken en werkplaatsen zijn door den adjunct-inspecteur een 14tal fabrieken te Maastricht bezocht. Van de 5000 werklieden, die hier worden bezig gehouden, telt men:

in een fabriek van glas- en aardewerk 3209 (waaronder 2104 op de afdeeling aardewerk, en 750 op de afdeeling glaswerk);

in een aardewerkfabriek 764;

in een papierfabriek 518.

De belangrijkste bijzonderheden van dit onderzoek komen in het kort hierop neder:

1°. Arbeid van kinderen, jeugdige personen en vrouwen.

Jongens van 12—16 en van 16—18 jaar worden in de meeste fabrieken als werkkracht gebruikt; het minst echter in de geweerfabriek, alwaar slechts 1 jongen van 14—16 en 3 van 16—18 jaar werden opgemerkt. In de meelmolens, vermicellifabrieken, ijzergieterij worden geen jongens hoegenaamd, in de papierfabriek en aardewerkfabriek geen jongens beneden den 13jarigen leeftijd, aangenomen.

Vrouwelijk personeel werd niet aangetroffen in de behangselpapierfabrieken, meelmolens, ijzergieterij en geweerfabriek. In de andere inrichtingen waren jongens, meisjes en vrouwen werkzaam in de volgende verhouding:

	Jongens.		Meisjes.		Vrouwen.		Totaal.
	12—16.	16—18.	12—16.	16—18.	gehuwd.	ongehuwd.	
Fabriek van spijkers en draadnagels	16.6 %	13.6 %	„	1.5 %	„	10.6 %	42.3 %
Fabriek van wollen dekens en vilten	15 „	11.6 „	„	5 „	1.66 %	10 „	43.26 „
Sigarenfabriek	8.7 „	1.25 „	5.6 %	1.25 „	16.25 „	16.25 „	49.30 „
Behangselpapierfabriek	29.4 „	„	„	„	„	„	29.4 „
dito	29 „	16.3 „	„	„	„	„	45.3 „
Papierfabriek	1.15 „	6.08 „	6.9 „	7.9 „	15.8 „	18.3 „	56.13 „
Aardewerkfabriek	6.67 „	12.6 „	3.5 „	3.6 „	2.35 „	15.18 „	43.9 „
Fabriek van glas- en aardewerk: afd. aardewerk	16.2 „	6.08 „	15.13 „	6.8 „	5.5 „	12.4 „	62.11 „
Fabriek van glas- en aardewerk: afd. glaswerk	14.8 „	7.33 „	2.8 „	2.9 „	7.7 „	8.66 „	44.19 „

2°. Aard van den arbeid.

In de meeste fabrieken zijn over het algemeen de werkzaamheden geëvenredigd aan de krachten en ontwikkeling der jeugdige arbeiders, meisjes en vrouwen. Uitzonderingen komen natuurlijk voor; speciaal in de aardewerkfabrieken, waar het verblijf der jeugdige arbeiders in de vormzalen, vooral voor jongens van 12 - 14 jaar, op den duur leiden moet tot groote schade voor de gezondheid, daar zij genoodzaakt zijn, zelfs bij de meest doelmatig aangebrachte ventilatietoestelten, toch aanhoudend stof in te ademen. Absoluut verbod om te werken voor kinderen van 12—14 jaar, beperking van den arbeid tot 5 à 6 uren daags, voor jonge lieden van 14—16, met inachtneming van den arbeidstijd voor volwassenen, zijn, naar het oordeel van den adjunct-inspecteur, voor dezen tak van nijverheid gewenschte en gewettigde maatregelen.

In gelijke mate, omdat hier ook vele jonge meisjes en vrouwen werkzaam zijn, gelden deze opmerkingen voor de afdeeling, waar het aardewerk geglazeerd wordt. Ofschoon het alleen mannen zijn, die de voorwerpen met of zonder tang, naar gelang van den vorm, direct in het glazuur dompelen, zoo zijn hier toch de overige werkzaamheden van bedenkelijken aard: zoowel het aanvatten der nog natte, als het inpakken der drooge, ruw geglazuurde voorwerpen in de cassetten, gaat bij onvoldoende omzichtigheid met gevaar voor de gezondheid gepaard; zelfs het afstuiven van het zacht gebakken, poreuze vaatwerk, vóór dat dit in het glazuur gebracht wordt, heeft zijne bedenkelijke zijde.

Voorts verdienen ook de schilderzalen nadere aandacht, daar hier zoowel jongens als tal van jonge meisjes voortdurend aan de inademing van eene vrij scherpe terpentijnlucht blootgesteld zijn.

Bijzondere vermelding dient eindelijk gemaakt te worden van de jongens op de glasblazerij, die reeds op 12-jarigen leeftijd aangenomen wordende, evengoed als de volwassenen aan sterke temperatuursverwisselingen blootgesteld zijn, en daarenboven nog om de 2de week nachtarbeid te verrichten hebben.

3°. Duur van den arbeid.

Op geringe uitzonderingen na, zooals voor de ovenstokers en machinisten der groote fabrieken, molenaars, enz., bedraagt de duur van den arbeid voor het meerendeel te Maastricht 10 tot 11 uren, afgewisseld door een rusttijd van 1—1½ uur, met eene voor- en namiddagspauze van 10 minuten tot een half uur, voor de verschillende fabrieken verschillend.

Over het algemeen is de arbeidstijd dus niet te lang. Zooals reeds boven werd opgemerkt, is in de groote fabrieken geen onderscheid gemaakt tusschen den werktijd van volwassen mannen en jeugdige arbeiders of gehuwde vrouwen; toch is het werken gedurende 10 uren in de vormzalen der aardewerkfabriek, in de glasblazerij of slijperij, voor jongelieden oneindig veel schadelijker is, dan voor volwassenen, het verblijf in deze inrichting, gedurende 10 uren daags, van meer gewicht dan bijv. een dagelijksch oponthoud, gedurende 12 uren, van jonge meisjes in de vermicellifabrieken. De meeste jeugdige fabrieksarbeiders te Maastricht zijn dan ook klein, zwak en klierachtig.

4°. Overwerk.

Dit heeft in geen der fabrieken ge geld plaats, in enkele wel tijdelijk; het is geheel afhankelijk van de bestellingen en dikwijls door de werklieden zelven, om het geldelijk voordeel, zeer gewenscht. Waar dit alleen verricht wordt door volwassenen en met mate toegepast, heeft het niets bedenkelijks; iets anders is het natuurlijk in de 4 groote fabrieken met een talrijk personeel aan jongens, meisjes en gehuwde vrouwen.

heid der arbeiders opleveren, dienen vooral de aardewerkfabrieken genoemd te worden, te meer daar deze tak van industrie te Maastricht een zoo belangrijke uitbreiding heeft verkregen. Speciaal geldt dit, zooals reeds werd aangeroerd, voor de afdeelingen, waar de verschillende kleisoorten en andere grondstoffen bewerkt en het aardewerk gevormd worden. Naar eenparige verklaring der Maastrichtsche geneeskundigen lijden vele dezer werklieden aan aandoeningen der longen en sterven zij meerendeels op betrekkelijk jeugdigen leeftijd aan longtering. (*)

In het belang der glasslijpers, die tot vóór enkele jaren insgelijks onder zeer ongunstige conditiën verkeerden en waaronder tot dusver eveneens vele gevallen van tering voorkomen, zijn belangrijke verbeteringen ingevoerd, daar het slijpen van het glas thans langs den natten weg geschiedt; zoo ook zijn in de geweerfabriek de nadeelen, verbonden aan bewerkingen als snijden, boren, draaien, enz. van metaal tot een minimum gereduceerd, doordien de voorwerpen steeds door olie of zeepwater worden natgehouden.

In de sigarenfabriek wordt voorts ook veel stof ontwikkeld in de zalen, waar de tabak gesneden en gesorteerd wordt, doch gelukkig worden daarmede slechts een 10tal werklieden bezig gehouden. Ten aanzien van het meer of minder voorkomen van maag- en darmcatarrh bij de glasblazers, ten gevolge van het veel drinken van koud water, ontbreken nauwkeurige waarnemingen der geneesheeren.

Menigvuldiger echter komen ziekten voor in de aardewerkfabrieken als gevolg van loodvergiftiging. In 1885 en 1886 werden in het Maastrichtsche ziekenhuis 18 patiënten aan loodintoxicatie behandeld, terwijl de ziekte ook door de meeste armenartsen is waargenomen. (Zie bijlage A.)

8°. Welzijn der werklieden.

Uitvoerige bijzonderheden omtrent de maatregelen ter voorkoming van ongelukken, toepassing van boeten, fabrieksreglementen, pensioenfondsen voor invalieden, weduwen en weezen, spaarbank, onderwijs en meer speciaal fabriekscholen, instellingen van weldadigheid, soepkokerijen, enz., zijn opgenomen in den 2den bundel van het getuigenverhoor voor de commissie van enquête; zoo ook wat betreft de voorziening in geneeskundige hulp en arbeiderswoningen.

Ofschoon hier en daar fondsen aanwezig zijn ter tegemoetkoming in de kosten van geneesheer en geneesmiddelen, zoo zijn deze toch op verre na niet algemeen, maar komen de arbeiders bij ziekte grootendeels ten laste van het burgerlijk armbestuur, waaronder p. m. 1200 gezinnen ressorteeren.

In een aardewerkfabriek zijn voor de mannelijke bevolking 2 ziekenbussen opgericht, nl. die der faienciers met 250 en de quinzaine ziekenbeurs met 500 leden. In de glasfabriek telt de ziekenkas der glasblazers 125, die der glasslijpers 160 en de quinzaine ziekenkas 100 deelnemers. Onderlinge ondersteuningsbeurzen tot vrije geneeskundige hulp en geneesmiddelen bestaan voorts nog in de behangselpapierfabrieken en in een aardewerkfabriek voor de afdeeling aardewerkers. Voor het overige worden de werklieden verwezen naar de stads-armengeneesheeren en voor geneesmiddelen tot de armenapotheek.

Onder de arbeiderswoningen, die wegens doelmatige inrichting en gezonde ligging eene bijzondere vermelding verdienen, behooren 23 huisjes der papierfabriek en 79 in

(*) Dat aan deze grootere sterfte ook wel andere invloeden zullen ten grondslag liggen en deze ook ten deele afhankelijk is van omstandigheden, buiten de fabriek gelegen, behoeft wel geen betoog; zoolang intusschen nog nauwkeurige waarnemingen van algemeen aangestelde fabrieksart-en ontbreken, zal het, naar het oordeel van den adjunct-inspecteur, moeielijk blijven tusschen deze reeks van oorzaken en gevolgen behoorlijk te kunnen onderscheiden.

woordigheid van den directeur of van een door hem aangewezen verantwoordelijken persoon, het personeel der afdeeling te onderzoeken.

Voorts is hij gehouden voor de patiënten van deze afdeeling een boek bij te houden, dat steeds op de fabriek voorhanden is. Hierin zijn op te teekenen:

a. naam en voornaam van den patiënt;

b. naam der ziekte, zoo noodig met bijzonderheden;

c. wijze en duur der behandeling; gevolg der behandeling, ook voor de toekomst.

Art. 7. De fabrieksarts is verplicht, wanneer hij oordeelt dat, bij recidieven van bepaalde ziektegevallen, vrees bestaat voor functioneele stoornissen gedurende het geheele leven, hiervan officieël kennis te geven aan de directie en is in dat geval bevoegd het werk op deze afdeeling met dat op eene andere te doen verwisselen.

De personen, die het aardewerk direct in de glazuur brengen, moeten om de 2 jaren van werk verwisselen en kunnen eerst 2 jaren later weder op de afdeeling geplaatst worden.

Art. 8. De fabrieksarts is verplicht minstens eens per maand, doch op onverwachte tijden, zich in de werkzalen te overtuigen of de bestaande voorschriften worden nageleefd.

Art. 9. Ieder arbeider dezer afdeeling is in het bezit van een gedrukt exemplaar van dit reglement.

Ook werd aangedrongen bij een fabrikant om dit reglement van toepassing te verklaren op het personeel, dat werkzaam is in de afdeelingen, waar loodwit en menie bereid worden, onder bijvoeging der navolgende bepalingen:

1°. dat het personeel tijdens de werkzaamheden in deze afdeelingen minstens tweemaal per week in de gelegenheid zou gesteld worden, op kosten der fabriek, een warm bad te nemen;

2°. dat de werklieden in de loodwitfabriek zouden verplicht worden kort haar en geen baard te dragen;

3°. dat het personeel, in genoemde inrichting belast met het afkloppen der looden wafels, alsmede met het opladen, vervoer en uitladen van het schelpwit, bij het werk zou verplicht worden tot het dragen van respiratoren.

Eindelijk werd voor de loodwitfabriek op de wenschelijkheid gewezen, om het schelpwit machinaal in afgesloten ruimten van de looden platen af te zonderen.

Meerssen. Te Meerssen werden twee fabrieken bezocht, waarover een kort verslag volgt:

I. een porseleinfabriek.

Het deeg, waaruit de porseleinen voorwerpen vervaardigd worden, bestaat in hoofdzaak uit twee stoffen, namelijk eene onsmeltbare stof, het kaolien, en een als glas smeltend, niet plastisch toevoegsel, het zoogenaamde vloeimiddel. Het kaolien is een mengsel van verschillende grondsoorten, waarvan de zoogenaamde porseleinaarde, eene vette kleisoort, het hoofdbestanddeel uitmaakt. Het vloeimiddel, dat in geringe mate wordt toegevoegd, bestaat eveneens uit meerdere grondstoffen (gips, zand, enz.), waaronder het kwarts eene voorname plaats inneemt. Dit laatste, hetwelk uit ruwe stukken bestaat, wordt op een steenen molen droog gemalen en vervolgens in eene overdekte zift (ter vermijding van stof) gezift. De aldus gezifte grondstoffen worden nu op- maal-

2 cM. Doordien voorts slechts 2 biscuitovens per week gestookt worden en ook 2 verschillende ovens voorhanden zijn, kunnen deze steeds behoorlijk afkoelen.

De localen zijn ruim, 4 M. hoog, goed verlicht ('s avonds petroleum), voldoende met stoom verwarmd en worden driemaal per week geschrobt. Door groote vleugelramen kan in de noodige luchtverversching voorzien worden; in de vormerskamer is daarenboven een exhaustor aangebracht, die p. m. 15 000 M^3. lucht per uur opzuigt. Een lavoir met 18 kranen en de noodige handdoeken staan ter beschikking voor de reiniging na den arbeid, terwijl eene eigen waterleiding in de behoefte van drinkwater voorziet.

Tegen brand bestaat eene waterleiding met 8 brandkranen, welke in verband gebracht is met een reservoir van 15 000 liters inhoud; het reservoir wordt gevoed door eene perspomp, die 400 liters water per minuut kan aanvoeren.

Het personeel is samengesteld als volgt:

Mannelijke bevolking		Vrouwelijke bevolking		Totaal.
boven 16 jaren.	van 12—16 jaren.	boven 16 jaren.	van 12—16 jaren.	
86	6	41 (waaronder 7 gehuwd)	19	152

De jongens beneden 16 jaren zijn òf werkzaam in de schilderkamer, òf worden gebruikt voor het maken der hengsels, dat met eene slagmachine geschiedt. Jongelieden van 16 jaren of daarboven zijn meerendeels behulpzaam op de vormkamer en aan de ovens voor het laden en lossen der cassetten.

De meisjes zijn bestemd voor de schilderkamer, het afslijpen der scherpe randen van het gebakken porcelein en eindelijk voor de verniskamer; de gehuurde vrouwen zijn belast met het sorteeren van porcelein.

De duur van den arbeid bedraagt 10 uren, afgewisseld door eene middagsrust van 1½ uur en eene voor- en namiddagspauze van 7 minuten. Avond- of nachtwerk wordt alleen verricht door de 2 ovenstokers. De Zondag is steeds een rustdag.

In geval van ziekte wordt toelage verleend uit eene onderlinge ziekenkas, waarvan het reglement in de werkplaatsen is opgehangen. De verplichte storting is 2°/₀. Voor geneeskundige hulp en geneesmiddelen zijn de werklieden echter aangewezen op het burgerlijk armbestuur. Eene soepkokerij werd opgeheven wegens gebrek aan deelneming. 's Middags om 12 uur wordt koffiewater beschikbaar gesteld. Vijf arbeiderswoningen, in de nabijheid der fabriek gelegen, worden tegen f 4 's maands verhuurd.

Als wenschelijke verbeteringen werden aanbevolen:

1°. aanbrenging van exhaustoren in de zaal, waar de gipsmodellen gegoten worden en in de schilderkamer (ter verwijdering der terpentijnlucht);

2°. geneeskundig onderzoek van het personeel, alvorens dit in de fabriek toe te laten;

3°. opteekenen van afwezigheid wegens ziekte.

II. de papierfabriek.

Als grondstof worden alleen lompen gebruikt; stroo- en houtbrei worden gepraepareerd ingekocht.

Deze inrichting heeft al de nadeelen van een oud gebouw. De werklocalen zijn laag van verdieping en te klein in verband met de groote machines, welke in dezen tak van industrie vereischt worden, zoodat deze daardoor te dicht op elkander staan en de doorgangen te nauw zijn. De ventilatie is overal ontoereikend, daar nergens kunstmatige ventilatiemiddelen aangebracht zijn en zelfs de vensters niet kunnen geopend worden, een bezwaar dat zich vooral doet gevoelen in de localen, waar de lompen gesorteerd en gesneden worden. Hier heerscht vooral eene bedompte en stofferige lucht. Doordat de vloeren op vele plaatsen defect zijn, laat ook de reinheid te wenschen over. De privaten zijn van zeer primitieve inrichting; faecaliën en urine worden, evenals het afvalwater, in de Geul geleid. Als drinkwater wordt gebruikt gefiltereerd Geulwater.

Behalve aan de satineermachine, waar de walsen, ter voorkoming van kneuzing der vingertoppen, met ijzeren latten zijn afgedekt, zijn bijna geen maatregelen ter voorkoming van ongelukken genomen, daar de verschillende machinedeelen als riemen, raderen, enz. nergens omkleed zijn: hetzelfde geldt ook voor den lompensnijder, waar bij onbedachtzaamheid de arbeider, bij het invoeren der lompen met de hand, gevaar loopt in de entreéwals beklemd te raken. Daarbij komt, dat de werklieden bij de hanteering der machines hoogst onvoorzichtig zijn: zoo zag de adjunct-inspecteur een jongen bij het buiten werking stellen van den lompensnijder, dezen laatste bij een der messen vastgrijpen en stilzetten. Evenmin zijn bijzondere maatregelen genomen tegen het gevaar voor de gezondheid, dat de arbeid oplevert, respiratoren voor de lompensorteersters zijn niet beproefd, reglementen of raadgevingen nergens in de localen opgehangen; alleen het builen der lompen geschiedt in afgesloten kasten.

Het gezamenlijk personeel bedraagt 77 werklieden, waaronder 10 jongens en 4 meisjes van 12—20 jaar, 10 ongehuwde en 4 gehuwde vrouwen. De werkzaamheden zijn in het algemeen geevenredigd aan de physieke krachten. De arbeid duurt gemiddeld 10½ uur, terwijl 's Zondags niet gewerkt wordt. Nachtarbeid wordt alleen verricht door den stoker en 6 werklieden bij de molens (dag- en nachtploeg).

Een onderling ondersteuningsfonds in geval van ziekte bestaat niet; geneeskundige hulp en geneesmiddelen worden echter verstrekt op kosten der firma. Betreft het ziektegeval een ongeluk in de fabriek verkregen, dan wordt tijdens de ongeschiktheid tot werken ook het volle dagloon uitbetaald.

Als in te voeren voorzorgsmaatregelen werden aanbevolen:

a. Betere ventilatie, in het bijzonder voor de lompensorteerzaal; inrichting van tuimelramen voor alle localen; betere bevloering (van cement of asphalt) tot bevordering der reinheid;

dagelijksche reiniging van de localen, waar de lompen gesorteerd en gesneden worden;

inrichting van een wasch- en kleedkamertje, vooral met het oog op het personeel, dat dienst doet bij de verwerking der lompen.

b. Voorafgaand geneeskundig onderzoek (vooral te letten op de ademhalingsorganen) van laatstgenoemd personeel. Verplichting van dit personeel tot overlegging van een bewijs van ondergane vaccinatie en revaccinatie;

reiniging der lompen in de builmachines, voordat deze gesorteerd worden;

omkleeding der bewegende machinedeelen, welke gevaar kunnen opleveren voor de veiligheid der werklieden;

ophangen van een reglement met raadgevingen voor de hanteering der machines.

c. Betere verdeeling der rusttijden: 1/4 uur rust in den voor- en namiddag, 1 1/2 uur rust tegen den middag.

Beek. Te Beek werden twee sigarenfabrieken bezocht. De eerste, na de fabriek te Maastricht, de beduidendste sigarenfabriek van Limburg, is een nieuw gebouw, dat ten opzichte der arbeidsruimte, ventilatie, verwarming, verlichting en reinheid goed mag genoemd worden; minder goed daarentegen zijn de lokalen der tabakskerverij en spinnerij, vooral met het oog op de hier vereischt wordende luchtverversching. Een ander nadeel werd gevonden in de wanverhouding van den afstand tusschen het blad der werktafel en de zitbank, die voor de volwassenen te klein was, zoodat de arbeider, om scherp te zien, genoodzaakt is zich voortdurend voorover te buigen.

De tweede fabriek is meer eene inrichting op kleine schaal.

De eerste fabriek telt 88, de tweede 12 werklieden, waaronder respectievelijk 33 en 5 jongens van 12—16 jaar. Vrouwen worden niet aangenomen.

In het algemeen is het uiterlijk aanzien der werklieden gunstig; de aard van den arbeid der jongens is zoodanig, dat hij niet de krachten te boven gaat. De gemiddelde arbeidsduur bedraagt 11 uren; nacht- of Zondagswerk wordt niet verricht. In beide inrichtingen is een ziekenfonds opgericht, waarvoor 1 percent van het verdiende loon gestort wordt en waaruit bij ziekte voorzien wordt in de kosten van onderhoud, geneesheer en apotheker.

D. *Gestichten van liefdadigheid.*

Hieromtrent komen in de verslagen der inspecteurs dit jaar geene mededeelingen voor.

E. *Ziekenhuizen en gestichten tot verpleging van lijders aan besmet elijke ziekten.*

's Hertogenbosch. Op verzoek eener broeder-overste eener inrichting tot verpleging van lijders te 's Hertogenbosch, werd het daaromheen gelegen terrein, wegens het plan, om daarop eene inrichting tot verpleging van lijders aan eene besmettelijke ziekte te bouwen, in oogenschouw genomen.

De daarvoor bestemde plaats, werd, als zijnde te dicht bij de inrichting voor de gewone lijders gelegen, ten sterkste ontraden, temeer, omdat er alsdan slechts één toegang voor beide inrichtingen zou bestaan en die toegang, volgens voorschrift van het „Kenmerk" bedoeld in art. 20 der epidemiewet, zou moeten worden voorzien.

Oudenbosch. De gemeenteraad van Oudenbosch vroeg aan Gedeputeerde Staten van Noordbrabant vergunning, om de bestaande inrichting tot verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten te mogen opruimen en deze door eene dergelijke eveneens reeds bestaande inrichting van het Liefdegesticht aldaar te doen vervangen.

Hieromtrent werd ongunstig geadviseerd, omdat geen enkele redelijken grond bestond tot opheffing van die gemeente-inrichting, terwijl bij opruiming daarvan, de gemeenteraad geheel afhankelijk zou geraken van de regenten van het liefdegesticht; het laatste vooral zeer bedenkelijk met het oog op rondreizende personen, zoo deze in die gemeente door eene besmettelijke ziekte mochten worden aangetast.

De onvoldoende toestand van dit gebouw, wat bouwinrichting en onderhoud betreft, noopte de commissie van bestuur plannen vast te stellen om de meest dringende veranderingen te doen aanbrengen. Ofschoon de geneesheer-directeur, en de adjunct-inspecteur zich met die plannen van verbouw niet konden vereenigen, hoofdzakelijk op grond, dat daardoor een uit het oogpunt van hygiène afkeurendswaardige toestand plaatsing te midden van andere huizen binnen de stad, wordt bestendigd, zullen de voorgenomen wijzigingen, zóóals die zijn vastgesteld, goede verbeteringen aanbrengen. Aan het eind van het jaar is men hiermede begonnen.

Groningen.

In het begin van het jaar kon een kind dat aan typhus leed uit een gezin van veel kinderen en welks vader een winkelnering had, niet opgenomen worden in de barak voor lijders aan besmettelijke ziekten te Groningen, omdat daarvoor geen plaats meer was. De geneeskundige inspecteur wendde zich onmiddellijk tot burgemeester en wethouders met de opmerking, dat, vermits op dat oogenblik de barak geheel was gevuld, en er vrees bestond, dat nog menig geval van typhus zou kunnen voorkomen, dit hem er toe leidde om nochmaals er op aan te dringen dat de barak, bestemd voor de verpleging van choleralijders, althans tijdelijk zou worden in gebruik genomen ten behoeve van lijders aan andere besmettelijke ziekten, met name typhus. Dat achtte de inspecteur noodzakelijk, behalve om bovenvermelde reden, omdat reeds sinds eenigen tijd zieken en gezonden (deze laatsten oppassers en oppasseressen) in de barak besmet werden, en die oppassers en oppasseressen thans de ziekte door de stad verspreidden, aangezien zij na in de barak nacht- of dagdienst te hebben verricht, naar hunne woningen in de stad terugkeerden. In de cholerabarak was gelegenheid, ook om er het dienstdoend personeel te doen verblijven.

Er werd bijgevoegd, hoe de barak aan het voormalig Zuiderdiep verbeterd zou kunnen worden, dat het wel onnoodig was te zeggen, dat een ziekeninrichting uit haar aard niet behoort te zijn een brandpunt van waar besmetting uitgaat, en dat verbetering in deze niet kon wachten op den bouw van nieuwe ziekeninrichtingen.

Reeds drie dagen later besloot de gemeenteraad, op voorstel van burgemeester en wethouders, dat de noodbarak voor choleralijders tijdelijk beschikbaar gesteld zou worden voor de verpleging van typhuspatiënten. In de andere zaken kwam geen verandering.

Den inspecteur was medegedeeld, dat in de nieuwe cellulaire gevangenis te Groningen betrekkelijk veel sterfgevallen aan longtering zouden zijn voorgekomen. Bij onderzoek bleek hem, dat de sterfte aan longtering in de strafgevangenis te Groningen de aandacht had getrokken van den Minister van Justitie, en dat deze wenschte onderzocht te zien, of het maken van stroohulzen in de cellen in dit opzicht ook noodlottig kon werken.

Van 1 Maart 1884 tot 1 Maart 1887 zijn in genoemde gevangenis behandeld 14 lijders aan longtering (phtisis, gangreen, haemoptaë, enz.). Van dezen waren 5 aanvankelijk lijdende aan een andere ziekte; zij hadden dus bij hunne komst in de gevangenis waarschijnlijk geen tering. Bij de 9 anderen is dat moeielijk te bepalen. Van de 14 patiënten zijn 3 hersteld te noemen; 5 zijn onhersteld uit de gevangenis ontslagen en 6 zijn overleden.

In den loop van 1885 zijn ingekomen 967 gevangenen, het gemiddeld aantal was 197. Voor 1886 waren die getallen resp. 975 en 193. De sterfte aan longtering is hier dus niet zoo opvallend groot, dat daarbij aan een bijzondere aanleidinggevende oorzaak in het gebouw gedacht zou moeten worden. Eerder zal bedacht moeten worden, dat het maken van stroohulzen (een stofverwekkend werk) in een gevangenis niet aangeprezen kan worden uit een sanitair oogpunt, ofschoon bij behoorlijke aanwending van ventilatie veel kwaad daarbij kan worden voorkomen.

werd (in de zittingen van 5 en 23 November) dergelijke mededeeling van Curatoren ontvangen en evenals bij de Provinciale Staten voor kennisgeving aangenomen.

In het laatst van het jaar heeft de deskundige te Groningen de zaak in loco onderzocht en ook het tegenwoordige ziekenhuis opgenomen.

Winschoten.

In Winschoten schijnt de kwestie van het tot stand brengen eener kleine inrichting voor de opneming en verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, in 1887 in zoover ten einde gebracht te zijn, dat nu nog slechts de uitvoering der besluiten ontbreekt. Naar aanleiding van herhaald aandringen bij Gedeputeerde Staten hadden deze in Juli en October aan het bestuur van Winschoten te kennen gegeven, hoe zonder overwegend finantieel bezwaar aan den wensch van den geneeskundigen inspecteur zou kunnen worden tegemoet gekomen. Den 8sten November berichtten Burgemeester en Wethouders aan Gedeputeerde Staten, dat de zaak in orde was gekomen en in de weldra te houden vergadering van den gemeenteraad eene voordracht ter tafel zou komen en het vereischt krediet zou worden aangevraagd voor de uitvoering der zaak.

In zijne vergadering van 3 December werd de voordracht van Burgemeester en Wethouders aangenomen en werd spoedig aan den architekt der gemeente opgedragen, om het noodige in eigen beheer uit te voeren, ten einde tot afscheidingen enz. in genoemd gebouw, het diakonie-werkhuis, te geraken. Gedeputeerde Staten waren van oordeel, dat voorshands met de door het gemeentebestuur beoogde regeling genoegen kon worden genomen. Aangenomen de spoedige volledige uitvoering (waaromtrent den inspecteur nog niets was bekend geworden), kon deze zich zeer goed vereenigen met de meening van Gedeputeerde Staten.

Maastricht.

Te Maastricht had de aanbesteding plaats van het nieuw te bouwen gasthuis. De raming van kosten bedroeg f 175 000, de aannemingssom p. m. f 170 000. De nieuwe gebouwen zullen bestaan uit:

een front- of voorgebouw, bestemd voor betalende patiënten;

polikliniek met operatiezalen;

vertrekken voor de geestelijke zusters en dienstboden;

keuken met toebehooren;

recreatiezalen voor gewone zieken;

badinrichting;

2 verpleegzalen voor mannelijke zieken;

2 „ „ vrouwelijke „ ;

wasscherij

en lijkenhuis.

De opruiming van eenige bestaande gebouwen, de ontgraving voor kelders en riolen werd bereids ten einde gebracht, terwijl voorts de eerstbenoodigde bouwstoffen zijn aangevoerd.

Gennep.

Bij Gedeputeerde Staten werd bezwaar gemaakt tegen het voornemen van het gemeentebestuur van Gennep om de oude kantonale gevangenis in te richten voor verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten, en aangedrongen het daarheen te willen leiden, dat eene verplaatsbare houten barak worde aangeschaft.

Utrecht.

Het gesticht te Utrecht, door den inspecteur op de door de wet voorgeschreven tijdstippen met den officier van justitie bezocht, gaf geen aanleiding tot aanmerkingen.

Friesland.
Franeker.

Op 1 Januari 1887 werden in het gesticht 104 mannen en 118 vrouwen, te zamen 222, verpleegd. Die bevolking is over 1887 vermeerderd door opname van 21 mannen en 12 vrouwen; verminderd met 17 mannen en 20 vrouwen, waarvan: door overlijden 11 mannen en 17 vrouwen, en door vertrek 6 mannen en 3 vrouwen; zoodat op 31 December 1887 de bevolking van het gesticht bedroeg 108 mannen en 110 vrouwen, totaal 218.

De provincie heeft weder voor één jaar haar contract met het gesticht vernieuwd.

Het gesticht werd om de 3 maanden door den officier van justitie, vergezeld door den geneeskundigen adjunct-inspecteur, bezocht. Telkens konden zij in hun gemeenschappelijk verslag aan den Commissaris des Konings, omtrent hunne bevindingen, berichten: dat al de machtigingen waren verleend, dat zindelijkheid en orde, verpleging en voeding, uitmuntend waren. Het bestuur bleef hetzelfde.

Overijssel.
Deventer.

Het krankzinnigengesticht te Deventer werd elke drie maanden door den officier van justitie en den inspecteur bezocht. Op de verpleging der lijders, de orde, zindelijkheid, enz. waren geene aanmerkingen te maken. Doch in het proces-verbaal van het bezoek, den 21sten Juni afgelegd, moest wederom (iets wat vroeger ook reeds van tijd tot tijd geschied was) gewezen worden op de bekrompen ruimte in het gesticht, niettegenstaande de in de laatste jaren plaats gehad hebbende bijbouwingen en verbouwingen. Een der gevolgen van de bekrompenheid der gangen en corridors is, dat bij ongunstig weer de patiënten moeten verblijven in de niet altijd ruimen gemeenschappelijke vertrekken, omdat er geene gelegenheid bestaat zich binnenshuis te bewegen. Dit bericht gaf aanleiding, dat de Commissaris des Konings zich persoonlijk van de gegrondheid dier opmerkingen heeft overtuigd, en dat de Regeering daaromtrent bericht vroeg van de inspecteurs voor het Staatstoezicht op krankzinnigen. Deze erkenden het onvoldoende van den toestand, echter met de opmerking, dat die niet zóó was, dat het voortbestaan van het gesticht na de invoering der nieuwe wet had moeten geweigerd worden. Hij vermeldde daarbij dat thans de zaak van een nieuw gesticht op de Brinkgreve weer ter hand was genomen en men zich te dezen aanzien op een goeden weg bevindt.

Groningen.

Betreffende de stichting van eene inrichting ten behoeve van krankzinnigen voor de provincie Groningen, waaromtrent de geneeskundige raad voor Friesland en Groningen zich tot de Provinciale Staten van Groningen heeft gewend, kan worden medegedeeld, dat blijkens het rapport over de begrooting van 1888, Gedeputeerde Staten aan de centrale afdeeling hebben verklaard, dat de onderhandelingen met deskundigen worden voortgezet, doch dat deze nog tot geen uitkomst hebben geleid.

Limburg.
Maastricht.

Het krankzinnigengesticht Calvariënberg werd, door den geneeskundigen inspecteur met den officier van justitie, op geregelde tijden bezocht.

D. Voedsel en dranken.

Noordbrabant.
Drinkwater te Bergen op Zoom.

Op verzoek en onder leiding van den burgemeester van Bergen op Zoom had, met de gezondheids-commissie aldaar, eene bespreking plaats over den toestand van het drinkwater in die gemeente.

Algemeen was de commissie van oordeel, dat het putwater, hetwelk grootendeels gedronken werd, zeer veel te wenschen overliet.

Slechts op enkele plaatsen bezit de bodem der stad eene kleilaag, doch het bleek uit de besprekingen, dat deze op verre na niet van voldoende dikte en uitgestrektheid is, om het daardoor aanwezige welwater van eene vermenging met het zoogenaamde zakwater te vrijwaren.

Ten sterkste werd de wensch der commissie, om hierin door middel van eene drinkwaterleiding eene afdoende verbetering te verkrijgen, ondersteund.

De burgemeester beloofde daarop deze zaak in den gemeenteraad ter sprake te zullen brengen. Hieraan is reeds gevolg gegeven.

Drinkwater te Grave.

Een monster drinkwater uit eene openbare pomp van Grave, door den burgemeester dier gemeente toegezonden, werd scheikundig onderzocht.

Daarin werden als abnormale bestanddeelen aangetroffen eene groote hoeveelheid ammoniak, een vrij groote hoeveelheid nitrieten en sporen van nitraten; het gehalte aan organische stoffen bedroeg 0.2289 gram per liter of bijna 23 deelen op 100 000 deelen; terwijl van organische bestanddeelen, chloruren in groote hoeveelheid en sulfaten in geringe hoeveelheid voorhanden waren.

Op grond van dit onderzoek werd den burgemeester dringend in overweging gegeven het gebruik van dat water, in het belang van de openbare gezondheid, tegen te gaan en alzoo de bedoelde pomp te laten sluiten.

Arsenicum in suikergoed te Rosendaal.

Op verzoek van den burgemeester te Rosendaal werden scheikundig onderzocht enkele stukjes groen, geel en rood gekleurd suikergoed, een overblijfsel van hetgeen in een snoepwinkeltje gekocht en opgegeten was door 2 kinderen, die kort daarop hadden gebraakt en daarna verscheidene dagen aan koorts en hoofdpijn hadden geleden.

Dit onderzoek toonde sporen van arsenicum aan, terwijl chromaatgeel niet werd aangetroffen. Of deze geringe hoeveelheid arsenicum aan eene verontreiniging der glucose, dan wel aan eene der aniline kleurstoffen moet worden toegeschreven, kan niet worden uitgemaakt.

Aan den raad om al het suikergoed in bedoeld winkeltje in beslag te laten nemen, werd door den burgemeester terstond voldaan, terwijl een nader onderzoek naar de herkomst van dat suikergoed geen uitkomst heeft opgeleverd.

Salicylzuur in bier.

Er werden te Breda, 's Hertogenbosch, Eindhoven, Helmond, Venlo, Roermond en Maastricht respectievelijk 10, 24, 21, 15, 13, 24 en 25 biersoorten onderzocht en hiervan respectievelijk 2, 12, 2, 3, 0, 6 en 0 salicylzuur houdend bevonden.

Gelderland. Water te Culemborg.

Bij het ontstaan van typhus bij meerdere personen uit dezelfde woning, werd het water, dat door hen gewoonlijk gedronken werd van eene op 8 meters van een privaat staande pomp, onderzocht, en bleek het te bevatten, behalve eenig ammonia en nitrieten, eene groote hoeveelheid sulphaten, chloorverbindingen en kalk. Het gebruik werd ontraden. Op 15 meter bevond zich eene nortonpomp.

Water te Harderwijk.

Het onderzoek van het water in eene openbare pomp te Harderwijk, in de nabijheid van eene woning waarin febris typhoïdea voorkwam, leerde, dat het geen verschil opleverde met eene andere nabijstaande pomp, waarvan het water bij de gebruikers geen nadeel had opgeleverd.

Door den burgemeester van Harderwijk werd medegedeeld de uitkomst van het onderzoek van het water van alle openbare pompen; bij vergelijking met vroeger ingestelde onderzoekingen bleek, dat de samenstelling dier waters slechts zeer geringe veranderingen had ondergaan.

Water te Ophemert

Op verzoek van den burgemeester van Ophemert werd het water, uit eene nabij de openbare school nieuw geslagen nortonpomp, onderzocht; het bleek zeer rijk te zijn aan ijzer.

Nadat de buis 2 M. dieper was ingedreven, leerde het onderzoek, dat de hoeveelheid van dit metaal zeer was afgenomen, zoodat het water kon worden goedgekeurd.

Water van pompen aan den spoorweg: Amersfoort—Kesteren.

Na overleg van den geneeskundigen inspecteur met den spoorwegarts op de lijn Amersfoort-Kesteren, in exploitatie bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, werd door dien geneesheer aan de directie dier Maatschappij aangeraden, om verbetering aan te brengen in het drinkwater bij enkele woningen van wachters, enz. Genoemde Maatschappij stelde zich terstond bereid daaromtrent een onderzoek op te dragen aan prof. Gunning; uit het aan den geneeskundigen inspecteur door genoemden geneesheer overgelegd afschrift van het rapport bleek, dat 38 watersoorten waren onderzocht, waarvan 9 in meerdere of mindere mate te wenschen overlieten. Door aan te brengen verbeteringen zou daarin worden te gemoet gekomen.

Wateronderzoekingen in verscheidene gemeenten.

Het drinkwater uit de gemeenten Aalten (Bredevoort), Dinxperlo, Echteld, Lichtenvoorde, Lienden en Ubbergen werd door leden van den geneeskundigen raad onderzocht en de resultaten van dat onderzoek aan burgemeesters medegedeeld, waarbij dan wenken omtrent het al of niet gebruik van het bedoelde water werden gegeven. Dat in de onderwijzerswoning te Echteld verbeterde aanmerkelijk na aanwending van Chamberland's filter.

Over het onderzoek van het water op en nabij de begraafplaatsen te Lobith en te Nijmegen werd reeds gesproken. (Zie „Begraafplaatsen".)

Omtrent het nadeel ten gevolge van het gebruik van bedorven varkensvleesch, zie hiervoor bij „typhus en febris typhoïdea".

Pannenglazuursel te Ulft.

Het tot glazuring gebruikt wordend praeparaat van een fabriek te Ulft (gemeente Gendringen), werd scheikundig onderzocht, waaruit bleek, dat het loodvrij was en in hoofdzaak bestond uit sillicaat. De op deze fabriek bewerkte en geglazuurde potten zijn verre te verkiezen boven menig ingevoerd buitenlandsch fabrikaat.

Zuidholland

Keuring van levensmiddelen te Brielle.

Te Brielle is door het gemeentebestuur eene commissie benoemd om, ook op verzoek van belanghebbenden, levensmiddelen te keuren en te onderzoeken op voor de gezondheid schadelijke bestanddeelen, met het oog op art. 174 van het wetboek van strafrecht.

Vleesch te Zoeterwoude.

De mededeeling van den districtsveearts dat het vleesch van een te Zoeterwoude uit nood geslacht rund naar Leiden was vervoerd, gaf den inspecteur aanleiding daarover aan den burgemeester van die gemeente te schrijven.

Te Leiden bestaat geen verordening omtrent keuring van vleesch en geen toezicht op den invoer. Hij wees opnieuw, gelijk hij reeds vroeger had gedaan, op het wenschelijke van de instelling van eene vleeschkeuring.

In het antwoord, eenigen tijd daarna van den burgemeester ontvangen, werd medegedeeld, dat omtrent de wenschelijkheid van eene vleeschkeuring ook een schrijven was ontvangen van de afdeeling Leiden van de maatschappij tot bevordering der geneeskunst

gewone welpompen als slecht en één als zeer twijfelachtig volgens het scheikundig onderzoek aangewezen.

Welwater te Maartensdijk.

Op verzoek van den burgemeester van Maartensdijk werd het water uit een nieuw gemaakte welput aldaar onderzocht, omdat men meende dat het niet deugdelijk was. Voor zoover scheikundig onderzoek daaromtrent uitspraak kan doen, kon dit water goed worden verklaard.

Faecaliën bij de waterleiding te Utrecht.

Door een particulier te Soesterberg woonachtig, werd in het belang van het algemeen de aandacht van den geneeskundigen inspecteur gevestigd op het bemesten van den grond, nabij het bassin der Utrechtsche waterleiding, met eene zeer groote hoeveelheid faecaliën. Bij onderzoek ter plaatse bleek, dat de geheele zaak onjuist was en de faecaliën, van slechts een klein getal werklieden met enkele kinderen, op grooten afstand van het bassin werden begraven, op een terrein verwijderd van het machinegebouw.

De contracten met de Utrechtsche waterleiding nemen steeds toe, terwijl op ult. December 1886 dit getal 3267 bedroeg, was het op het einde van het jaar 1887: 3983.

Onderzoek van water te Vleuten.

Te Vleuten (de Meern) wilde men een bestaande particuliere welput gebruiken om deze in verbinding te brengen met eene te maken gemeentepomp. Ten einde te weten welk water van vier verschillende bestaande putten daartoe het best was, werd het water er van onderzocht, doch alle moesten ondeugdelijk worden verklaard, omdat zij behalve ammoniak, veel chloor, veel salpeterzure, zwavelzure en kalkverbindingen bevatten en zeer rijk waren aan phosphorzuur (50 ad 100 milligr. per liter). Zooals verondersteld werd, bevonden alle pompen zich in de nabijheid der overvulde begraafplaats. Eene goede nortonpomp op eene geschikte plaats te slaan, werd aangeraden.

Onderzoek van water te Wijk bij Duurstede.

Het onderzoek van 12 monsters water uit Nortonpompen te Wijk bij Duurstede in het laatst van Augustus, na langdurige droogte genomen, leerde, dat tien eene zeer groote hoeveelheid chloorverbindingen, acht veel nitraten en nitrieten, tien veel sulphaten en alle veel kalk bevatten. Zij bleken helder doch niet kleurloos. Daar die samenstelling het gevolg kon zijn van de groote droogte, werd het wenschelijk geacht na eenigen tijd een nieuw onderzoek in te stellen.

Onderzoek van bier.

Uit meerdere gemeenten werd inlandsch en ingevoerd bier op salicylzuur onderzocht.

Overijssel.
Vleesch te Kampen.

Naar aanleiding van eene vraag van een veearts te Kampen, werd aan dezen door den inspecteur medegedeeld dat deze het in consumtie brengen van het vleesch van een paard, dat kort voor het slachten 12 gram calomel en 16 gram nux vomica gebruikt had, geenszins raadzaam achtte.

Anijszaad.

Van den controleur der directe belastingen te Kampen werd ontvangen een monster anijszaad tot onderzoek. Het bleek vermengd te zijn met vruchtsteeltjes, vreemde zaadjes, zand, enz, doch geheel vrij van de zaden van conium,

Onderzoek van water te Markelo.

De burgemeester van Markelo zond twee monsters water tot onderzoek. Het eene was zwart van kleur, het andere bruin, beiden met een zwart bezinksel, voorts stinkend en, na eenige oogenblikken met de lucht in aanraking te zijn geweest, overdekt met een vlies. Het werd niet scheikundig onderzocht, daar het reeds op grond van het uiterlijk voor volstrekt ongeschikt voor drinkwater moest worden beschouwd. De burgemeester

werd echter uitgenoodigd om de oorzaak van zulk eene schromelijke vervuiling op te sporen. Later bleek dat dit water, niet uit een put, maar uit de Regge afkomstig, verontreinigd was door den afval van de stoombleekerij te Goor, en het hier vooral de belangen van het vischwater gold.

Meer levensmiddelen zijn niet tot onderzoek aangeboden, en er deden zich geene omstandigheden voor om zulk een onderzoek noodzakelijk te achten.

Salicylzuur in bier.

Omtrent de aanvankelijke uitkomsten van het onderzoek betreffende salicylzuur in bier in 1887 verricht, moet worden verwezen, naar hetgeen daaromtrent vermeld is in het verslag van de handelingen van den geneeskundigen raad.

Waterleiding te Kampen.

Men is thans begonnen met het leggen der straalbuizen voor de waterleiding te Kampen. De prise d'eau bevindt zich op de Veluwe bij Wezepe, en het daar verkregen water, voorzoover dat scheikundig en microscopisch onderzocht is, schijnt te voldoen aan alle eischen, die men aan goed drinkwater kan stellen. Of de hoeveelheid steeds voldoende zal zijn, zal de tijd moeten leeren.

Waterleiding te Zwolle.

Ook te Zwolle denkt men aan eene waterleiding. Men scheen evenwel nog niet tot een besluit te kunnen komen.

Groningen.
Salicylzuur in bier.

Ten gevolge van het besluit der jongste vergadering van de geneeskundige inspecteurs, dat in ons land de binnen- en buitenlandsche bieren op salicylzuur onderzocht zouden worden, is ook voor Friesland en Groningen uitvoering gegeven aan dat besluit. De pharmaceutische leden van den geneeskundigen raad aldaar hebben dat onderzoek (voorshands werd alleen een qualitatief onderzoek gevraagd) verricht. Er werden onderzocht 72 monsters van 18 inlandsche en 5 buitenlandsche brouwerijen, in 26 (d. i. 36 %) waarvan salicylzuur werd gevonden.

Overigens werd in de raadsvergadering de aandacht er op gevestigd, dat, behalve in bier, ook in bessensap en in andere vruchtensappen in deze streken salicylzuur wordt aangetroffen.

Toezicht op het slachten en op het vleesch te Groningen.

In de gemeente Groningen is eene reorganisatie van het toezicht op het slachten en op het vleesch ingevoerd.

Drenthe.

Uit deze provincie werden geen voedingsmiddelen tot onderzoek aangeboden.

Een monster water werd onderzocht en voor drankgebruik geschikt bevonden.

Limburg.
Onderzoek van water uit verschillende gemeenten.

Door leden van en geneeskundigen raad werden monsters drinkwater uit de gemeenten Wittem, Eysden, Venlo, Voerendaal en Melick- en Herkenbosch scheikundig onderzocht. De uitkomst van het onderzoek is geregeld aan de hoofden der betrokken gemeenten bekend gemaakt.

Per circulaire werden inlichtingen gevraagd omtrent de hoedanigheid en soort van het drinkwater, dat in de verschillende Limburgsche gemeenten gebruikt wordt. Volgens opgave der plaatselijke besturen vindt men in bijna alle gemeenten goed welwater. Uitzonderingen komen voor in de gemeenten Arcen en Velden (gehucht St. Antoniusbank), Echt (Echterbosch), Heerlen (Ter-Worm), Melick- en Herkenbosch (Gebroek), Heythuizen (Heide), Horst (in de Veenderij), Klimmen (Retersbeek), Maasbree (op sommige plaatsen in de afdeeling Maasbree). Meerssen (Raar), Oirsbeek (bovenste Doenrade),

Ottersum (Ven, Aaldonk, Milsbeek en Looierheide), Swalmen (Boukoul), Ulestraten (Kom) en Weert (Swartbroek en Tungelroy).

Op vele plaatsen is ook goed beekwater voorhanden.

Rivierwater wordt door sommige inwoners gedronken te St. Pieter, Bergen (Maas), Berg- en Terblijt en Meerssen (Geul).

Slootwater wordt nergens gedronken.

Kanaalwater alleen te Weert en St. Pieter en dan nog bij groote uitzondering.

Regenwater wordt alleen meer algemeen gedronken te Bisselt (Mook), Schildberg (Noorbeek), bovenste Doenrade (Oirsbeek) en Sibbe (Oud-Valkenburg).

E. Geneeskundige armenverzorging.

Noordbrabant. Evenals door het Rijk is ook door de provincie eene som vastgesteld als subsidie aan de gemeenten ter voorziening in genees-, heel- en verloskundige hulp.

Op een dienaangaand ingediend verzoekschrift door de gemeentebesturen van Bergeijk en Bladel bij Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, is door het geneeskundig Staatstoezicht gunstig geadviseerd.

Daarentegen moest ongunstig geadviseerd worden op een verzoek van het gemeentebestuur van Eersel, omdat de subsidie verlangd werd voor een reeds gevestigden geneesheer.

Gelderland. Door de geneeskundige ambtenaren werd advies uitgebracht omtrent de gemeenten, en buurtschappen, waarin gebrek bestaat aan genees- en verloskundige hulp en omtrent de wenschelijkheid dat aan deze, eene Rijks- en Provinciale subsidie worde verleend ter bestrijding der kosten voor die hulp.

Zuidholland. Naar aanleiding der op de Staatsbegrooting gebrachte som van f 6000 voor toelagen aan gemeenten ter tegemoetkoming waar dit noodig zou blijken, in de voor haar te zware kosten der zorg voor geneeskundige hulp, werd, op eene vraag van de Regeering door den inspecteur met den adjunct-inspecteur nagegaan, welke gemeenten daarvoor in aanmerking zouden kunnen komen.

Er waren er slechts enkele. Aan deze werd over de zaak geschreven. Zij antwoordden echter, dat zij aan die hulp geene behoefte hadden, daar voor hunne gemeente voldoende geneeskundige hulp beschikbaar was. Dit werd aan de Regeering medegedeeld.

Later verzochten Gedeputeerde Staten advies omtrent verzoekschriften van de gemeentebesturen van Rockanje en Oostvoorne, om toekenning van eene toelage ter voorziening in de behoefte aan geneeskundige hulp.

Daarop werd geantwoord, dat in die gemeente behoefte blijkt te bestaan aan ondersteuning voor het verkrijgen van genees- en verloskundige hulp, en de besturen dier gemeenten hebben getracht in die hulp te voorzien, door het uitloven van f 1200 voor beide gemeenten te zamen, en dat daarom ondersteuning van de provincie en het Rijk aanbeveling verdient. Dientengevolge heeft de Regeering op een verzoek van Gedeputeerde Staten zich bereid verklaard, wanneer de voor dergelijk doel op de Staatsbegrooting gebrachte som zal zijn toegestaan, aan den arts, die zich te Oostvoorne of Rockanje vestigt, eene rijkstoelage van f 300 te verleenen en werd door Gedeputeerde Staten besloten, uit de provinciale begrooting voor 1888 voor hetzelfde doel een gelijk bedrag beschikbaar te stellen.

Te Woubrugge ontstonden moeilijkheden tusschen den gemeente-geneeskundige en de

gemeente-vroedvrouw, zoodat eerstgenoemde weigerde de vroedvrouw bij te staan, wanneer zij hulp noodig had.

Het bleek bij onderzoek, dat de instructiën gebrekkig waren en o. a. in die van den gemeente-geneeskundige niet de verplichting was opgenomen om aan de vroedvrouw zoo noodig hulp te verleenen.

Op aandrang van den inspecteur werd de instructie gewijzigd.

Later heeft echter de geneeskundige de betrekking van gemeente-geneesheer opgezegd. Door het gemeentebestuur is daarin toen op andere wijze voorzien.

Noordholland

Te Callantsoog heeft zich de vroedvrouw A. de Groot gevestigd; zij geniet eene Rijks en Provinciale toelage.

Te Anna Pauwlowna, waarvoor ook Rijks en Provinciale toelage zijn toegezegd en de aldaar zich vestigende geneesheer, zoo hij tot reserve-officier van gezondheid werd benoemd, f 1700 toelage zou genieten, heeft zich nog geen geneeskundige gevestigd.

Ook Terschelling en Urk zochten te vergeefs in het gebrek aan geneeskundige hulp te voorzien. Te Urk was de toestand inderdaad bedenkelijk, vooral met het oog op den naderenden winter. Door den adjunct-inspecteur werd, bij de gebleken onmogelijkheid om vaste of tijdelijke, bevoegde hulp te verkrijgen, aan de Regeering verzocht, dat een officier van gezondheid tijdelijk aldaar gedetacheerd werd. Dientengevolge heeft de officier van gezondheid 2de klasse E. J. Kühne te Maastricht, op de vastgestelde voorwaarden (f 30 per week en vrije kost en inwoning) tijdelijk de praktijk te Urk waargenomen.

Ook andere, zelfs welvarende dorpen in Noordholland zochten niettegenstaande behoorlijke toelage, te vergeefs een geneesheer.

Zeeland.

Als gevolg van de pogingen om te voorzien in de behoefte aan genees- en verloskundige hulp werden na herhaalde briefwisseling met de gemeentebesturen en Gedeputeerde Staten de gemeenten aangewezen welke het eerst in aanmerking komen voor eene toelage van den Staat en de provincie: de gemeenten Hoedekenskerke, Baarland en 's Gravenpolder gezamenlijk, voor een geneeskundige; Lamswaarde (gemeente Hontenisse) en Colijnsplaat, elk voor een geneeskundige; de gemeenten Graauw, Hoofdplaat en Westkapelle voor eene vroedvrouw.

Utrecht.

Door de Regeering werd met het oog op het verleenen van toelage verzocht op te geven, de gemeenten waar de vestiging van een arts of vroedvrouw noodig is en werden voor de provincie Utrecht als zoodanig genoemd de gemeenten: Achttienhoven en Westbroek, terwijl tevens werd gewezen op de wenschelijkheid, dat eene toelage uit 's Rijks kas werd verstrekt aan de gemeenten Leersum en Renswoude tot bevordering van de vestiging van eene vroedvrouw. Daar echter van wege de provincie geene geldelijke ondersteuning werd gegeven, werd de geneeskundige inspecteur door de Regeering uitgenoodigd de betrokken gemeentebesturen te onderrichten, dat van wege het Rijk geen gelden tot voorziening in genees- en verloskundige hulp konden worden verstrekt.

Door den Commissaris des Konings werd advies gevraagd betreffende een aan hem door eenige ingezetenen van Westbroek gericht verzoekschrift, om zijne tusschenkomst tot bevordering van de vestiging van een geneeskundige aldaar. Aangezien de vestiging zeer gewenscht werd geacht, werd ondersteuning van het verzoek aanbevolen. Daar echter de geldmiddelen der gemeente toelaten, dat door de gemeente voor de vestiging zelf wordt gezorgd, werd door den Commissaris des Konings den requestranten aangeraden, zich met hun verzoek tot den gemeenteraad te wenden.

Een gelijk verzoek werd gedaan door burgemeester en wethouders van Renswoude, tot het verkrijgen van eene vroedvrouw; Gedeputeerde Staten waren van oordeel, dat ook voor deze gemeente geen toelage uit de provinciale kas kon worden verstrekt; èn omdat die gemeente niet behoorde tot de onvermogende, èn omdat op de provinciale begrooting geene gelden beschikbaar zijn gesteld, om in den geneeskundigen en verloskundigen dienst van gemeenten tegemoet te komen.

Op een door Gedeputeerde Staten aan den inspecteur om advies gezonden verzoek van het hoofdbestuur der Maatschappij tot bevordering der geneeskunst, om op de provinciale begrooting een post uit te trekken tot het verleenen van subsidie aan behoeftige gemeenten tot bevordering van de vestiging van een geneeskundige of vroedvrouw, werd geantwoord, dat, ofschoon in de provincie Utrecht voor het oogenblik dergelijke gemeenten niet bestonden, het raadzaam scheen een post uit te trekken, om, wanneer behoefte daaraan zich mocht voordoen, daaruit gelden te kunnen aanwenden.

Friesland. Over het verleenen van een Rijkstoelage ter benoeming van eene vroedvrouw te Oostdongeradeel, had eene langdurige briefwisseling plaats tusschen Regeering, Gedeputeerde Staten der provincie, het betrokken gemeentebestuur en den geneeskundigen inspecteur. Aangezien Gedeputeerde Staten geen gelden voor deze gemeente beschikbaar wilden stellen en door de Regeering voor het verleenen van toelagen de voorwaarde was gesteld dat èn de provincie èn de gemeente ieder voor 1/3 in de kosten moeten bijdragen, kon deze aangelegenheid tot geen goed einde worden gebracht.

Pogingen om te bevorderen dat zich te Stavoren een geneeskundige zou vestigen, door het toekennen van eene Rijks, provinciale en gemeentelijke toelage, leden eveneens schipbreuk op de weigering van Gedeputeerde Staten om daarin bij te dragen.

Aan het verzoek uit Schoterland en Haskerland om van Groningen uit te bevorderen, dat zich eene vroedvrouw zou beschikbaar stellen voor dorpen in die gemeenten, kon niet worden voldaan, omdat er geen kandidaten waren te vinden, genegen om zich in genoemde plaatsen te vestigen.

Overijssel Gelijk door den inspecteur in zijn vorig verslag werd medegedeeld, antwoordde hij in Maart 1886 op de vraag door de Regeering gedaan of en waar in Overijssel en Drenthe gebrek aan genees- en verloskundige hulp bestond. Naar aanleiding van een daarna in Februari 1887, ontvangen schrijven gaf de inspecteur den 1sten Maart daarvan kennis aan Gedeputeerde Staten, met verzoek hem te willen opgeven, in hoever door hem jaarlijks eene som zou kunnen worden bijgedragen om, in vereeniging met het Rijk en de betrokken gemeenten, in de eerste plaats vroedvrouwen te salarieeren. Tevens werd aan de besturen der in het verslag over 1886 (bladz. 340) vermelde gemeenten gevraagd of zij genegen waren in deze zaak finantieel het hunne te doen.

De daarop ontvangen antwoorden kwamen op het volgende neer.

Gedeputeerde Staten van Overijssel vonden, op grond van een vroeger besluit der Provinciale Staten van 10 Juli 1879 (afwijzende beschikking op een verzoek van ingezetenen van den Ham, Hellendoorn, Hardenberg, Gramsbergen en Ommen, welk ververzoek door den inspecteur ondersteund werd) geen vrijheid om door provinciale bijdragen te voorzien in verloskundige hulp.

Van de bovenbed elde gemeenten waren in Overijssel 5 bereid het hare te doen, ééne gemeente gaf een onbepaald antwoord, terwijl 6 gemeenten niet bereid waren eene bijdrage te verleenen.

Van dezen uitslag werd door den inspecteur aan de Regeering kennis gegeven met overlegging der ontvangen antwoorden.

Den 30sten Mei ontving de inspecteur het volgend schrijven van de Regeering:

„Wanneer uit de provinciale kas tot het door u beoogde doel gelden beschikbaar gesteld worden en de gemeenten mede het hunne bijdragen, kan dezerzijds in overweging komen of van Rijkswege het verleenen van subsidie bevorderd zal worden".

Hiervan is door den inspecteur mededeeling gedaan aan de gemeentebesturen, die zich bereid hadden betoond om van wege de gemeenten eene bijdrage te verleenen, met bijvoeging dat, voorzoover door hen hulp van Rijkswege werd verlangd, het noodig zou zijn zich te vergewissen van den steun der Provinciale Staten.

In het laatst van December 1886 werd den inspecteur medegedeeld, dat het te Heino geheel aan voldoende verloskundige hulp ontbreekt. Er is daar geene gemeente-vroedvrouw en verloskundige hulp moet op ruim een uur afstand uit Raalte worden ontboden. Zulk een toestand was, naar de meening van den inspecteur, onhoudbaar; hij heeft het gemeentebestuur van Heino daarop gewezen en op het verschaffen van meer bereikbare verloskundige hulp aangedrongen, waaraan echter tot dusver niet is voldaan.

Groningen

In den loop van het jaar had dikwijls bespreking plaats tusschen den geneeskundigen inspecteur en Gedeputeerde Staten, omtrent voorziening in genees- of verloskundige hulp in enkele gemeenten of onderdeelen daarvan, waar daarin niet kan worden voorzien zonder medewerking van het Rijk en de provincie.

Tusschen Gedeputeerde Staten en den geneeskundigen inspecteur had overleg plaats, om te bepalen aan welke gemeenten toelage zou worden toegekend. Het resultaat was, dat daarbij zou worden gelet op het gemis van hulp in de gemeenten Leek, (wat betreft verloskundige hulp, Zevenhuizen), Marum (genees- en verloskundige hulp), Grootegast (verloskundige hulp), Onstwedde (voor Musselkanaal, verloskundige hulp), Vlagtwedde en wellicht Termunten. Beide laatstgenoemde gemeenten konden verder niet in aanmerking komen, omdat beiden niet waren financieel hulpbehoevend.

Drenthe.

Gelijk boven voor Overijssel gemeld is, gaf de inspecteur in Maart 1886 aan de Regeering bericht op de vraag of en waar in Overijssel en Drenthe gebrek aan genees- en verloskundige hulp bestond. In Februari 1887 werd ook tot Gedeputeerde Staten van Drenthe een verzoek gericht van denzelfden inhoud als aan Gedeputeerde Staten van Overijssel en aan de besturen van de in het verslag over 1886 (bladz. 340) vermelde Drenthsche gemeenten daarover geschreven.

Gedeputeerde Staten, ofschoon de behoefte aan meer verloskundige hulp erkennende, waren van oordeel, dat de voorziening daarin minder op hun weg lag, en maakten bezwaar een voorstel daartoe aan de Provinciale Staten te doen.

Van de gemeentebesturen, aan welke geschreven was, waren vier genegen in deze zaak het hunne te doen.

Van dezen uitslag werd door den inspecteur aan de Regeering, met overlegging der stukken, bericht gegeven, terwijl van het daarna gevolgde schrijven der Regeering aan de bovenbedoelde gemeentebesturen mededeeling werd gedaan.

Limburg.

Ter voorziening in het gebrek aan genees- en verloskundige hulp op het platteland in Limburg werd, op voorstel van het geneeskundig Staatstoezicht, door de Regeering en de provincie voor eene gezamenlijke som van f 2000 per jaar bijgedragen, te verdeelen als volgt:

voor een geneesheer	te	Baexem c. a.	f 600,
id.	„	Amstenrade c. a. . .	600,
voor eene vroedvrouw	„	Wittem	200,
id.	„	Stein c. a.	200,
id.	„	Bergen	200,
id.	„	Melick c. a.	100,
id.	„	Posterholt c. a. . . .	100.

Wegens gebrek aan sollicitanten konden van deze vacaturen slechts die te Stein en Melick aangevuld worden.

Op een adres der gemeentebesturen van Grevenbicht, Obbicht en Born, tot tegemoetkoming in de kosten voor eene aan te stellen vroedvrouw door het Rijk en de provincie, werd bovendien gunstig geadviseerd.

F. Adviezen over verschillende onderwerpen.

Noordbrabant. Klachten van eene vroedvrouw tegen een gemeentebestuur.

Op verzoek der Regeering werd een onderzoek ingesteld naar de al of niet gegrondheid van ingediende klachten door eene vroedvrouw tegen een gemeentebestuur, hierop neerkomende, dat het gemeentebestuur haar geen bewijs van eervol ontslag als gemeentevroedvrouw wilde geven, alvorens zij afstand deed van haar eisch om het traktement te ontvangen voor de diensten, die zij nog gedurende drie maanden nà haar ontslag aan de gemeente had verleend.

Aangezien het misverstand bleek te berusten op eene mondelinge afspraak tusschen den burgemeester en de vroedvrouw, besloot de gemeenteraad haar eene gratificatie, zijnde de helft van het verlangde, te doen toekomen.

Hiermede nam de vroedvrouw genoegen.

Advies in zake fabriekshygiëne.

Negatief luidde het antwoord op eene vraag van de Regeering, hoeveel malen, in den loop van het jaar 1886, het advies van het geneeskundig Staatstoezicht door een der colleges van burgemeester en wethouders is gevraagd, ten aanzien van het verleenen van vergunning tot het oprichten van fabrieken, volgens de wet van 2 Juni 1875 (*Staatsblad* n°. 95).

Gebrek aan verloskundige hulp.

Aan den burgemeester der gemeenten Princenhage en Zevenbergen werden inlichtingen verstrekt ter verkrijging van eene gemeente-vroedvrouw te Beek en te Zevenbergschenhoek.

Niet afgeven van een recept-kopie.

Een geneesheer, bevoegd tot het afleveren van geneesmiddelen, verzocht de medewerking van het geneeskundig Staatstoezicht ten behoeve van eene onder zijne behandeling gekomen patiënte, om in het bezit te geraken van een kopie van een recept, dat bij een elders wonenden apotheker berustte en door dezen niet werd afgegeven, vreezende daardoor in strijd met de wet te handelen.

Daaromtrent gerustgesteld, werd de verlangde kopie terstond overhandigd en da rop aan de belanghebbende toegezonden.

Onbeheerde apotheek.

Na het overlijden van een apotheker te Oudenbosch, zijn, na mislukte pogingen om diens apotheek ondershands te verkoopen, de vergiften in eene kist gepakt en in overleg met den burgemeester, na verzegeling, voorloopig in het gemeentehuis aldaar geplaatst.

Aan verschillende ambtenaren bij het openbaar Ministerie werden op verzoek vijf ambtseedige verklaringen toegezonden, betreffende personen, onbevoegd tot het uitoefenen van eenigen tak van genees- of artsenijbereidkunst.

Ambtseedige verklaringen.

Aan twee burgemeesters van grensgemeenten werden inlichtingen verstrekt omtrent het vroedvrouwen-examen in Nederland. waaraan de in hunne gemeente practiseerende Belgische vroedvrouwen zich wenschten te onderwerpen.

Vroedvrouwen-examen

Wegens het heerschen van mazelen in hunne gemeenten, werd herhaaldelijk de vraag gedaan, zoowel door burgemeesters als door geneeskundigen: hoe er moet gehandeld worden bij het verwijderen van het „Kenmerk", bedoeld in art. 20 der epidemiewet, wanneer geen geneeskundige hulp was ingeroepen? Steeds luidde het antwoord, dat de verwijdering van het bedoelde kenmerk niet mocht plaats hebben, alvorens het gevaar voor besmetting geweken is, volgens verklaring van een geneeskundige. In hoofdzaak kwam het op de geldquaestie neer, wie den geneeskundige, voor het verrichten van het onderzoek, moest betalen, daar zoowel de gemeentebesturen als de hoofden van huisgezinnen (ook al waren zij daartoe in staat), weigerachtig bleven, hierin te voorzien. Onnoodig langer blijven hangen der bedoelde kenmerken was hiervan het gevolg.

Verwijderen van het kenmerk bedoeld in art. 20 der epidemie-wet.

Gelderland.

Paardenslachterij te Herveld. (gemeente Valburg).

Door Gedeputeerde Staten werd in handen van den geneeskundigen adjunct-inspecteur een verzoek gesteld van een inwoner te Herveld (gemeente Valburg), die aldaar eene paardenslachterij wenschte op te richten.

Onder enkele gestelde voorwaarden werd het verzoek, overeenkomstig het advies toegestaan.

Geneeskundige hulp te Millingen.

Door de Regeering werd den geneeskundigen adjunct-inspecteur advies gevraagd omtrent de toekenning van eene door het bestuur der gemeente Millingen aangevraagde Rijks toelage voor den aldaar gevestigden geneesheer. Het betrof in deze niet de bevordering van de vestiging van een geneeskundige in een van geneeskundige hulp ontblootte gemeente, maar de toekenning van eene toelage aan een geneesheer, die zich op 1 September van dit jaar aldaar heeft gevestigd, nadat de gemeente sinds 1883 van geneeskundige hulp was verstoken geweest.

Vóór deze vestiging had de adjunct-inspecteur ongunstig geadviseerd op het verzoek van burgemeester en wethouders aan de Regeering, om aan de geneeskundigen te Cleve toe te staan de geneeskunst te Milligen uit te oefenen, daar hij vreesde, dat door dien maatregel het gebrek aan een eigen geneeskundige in de gemeente waarschijnlijk zou worden bestendigd.

Op grond van de hierover reeds uitvoerig medegedeelde overwegingen, meende de geneeskundige adjunct-inspecteur, dat er vooralsnog geene voldoende termen aanwezig waren voor het toekennen van zoodanige Rijks toelage, maar meende in overweging te moeten geven, om bij den Minister van Oorlog te bevorderen, dien geneesheer, zoo mogelijk even als vroeger, te willen belasten met de behandeling van het garnizoen op het fort te Pannerden. dat in de onmiddellijke nabijheid van Millingen is gelegen. De toelage hieraan verbonden, gepaard aan de bezoldiging bij eene mogelijke aanstelling van dezen geneeskundige tot reserve-officier van gezondheid, zouden de positie van dien geneeskundige reeds aanmerkelijk verbeteren. Wegens de ligging van het fort te Pannerden, dat bij hoogen waterstand moeielijk te bereiken is van uit Millingen, maakte de Minister van Oorlog bezwaar om de geneeskundige verzorging van het garnizoen aan den geneesheer te Millingen op te dragen.

Weigering van een geneeskundige om te voldoen aan alin. 4 art. 9 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* n°. 60).

Aangezien de geneesheer te Gent, zelfs na waarschuwing, de lijst der in zijne apotheek aanwezige geneesmiddelen niet liet viseeren, werd den burgemeester van Gent verzocht dien geneeskundige te waarschuwen en om tegen hem te verbaliseeren, indien blijken mocht, dat hij geneesmiddelen afleverde. Eene briefwisseling tusschen den inspecteur voor den geneeskundigen dienst der landmacht en den geneeskundigen inspecteur was hiervan het gevolg, daar bedoelde geneesheer geene geneesmiddelen aan het op het fort Pannerden aanwezige detachement, met welks geneeskundige behandeling hij belast was, kon leveren, zonder gevaar van proces-verbaal.

Spoedig daarna werd door bedoelden geneesheer aan het bepaalde bij alin. 4 van art. 9 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 60) voldaan.

Aankondiging van het verleenen van geneeskundigen raad door een onbevoegde.

De geneeskundige adjunct-inspecteur werd door een lid van den geneeskundigen raad opmerkzaam gemaakt, dat een tot uitoefening der geneeskunst onbevoegd persoon in de *Nijmeegsche Courant* eene aankondiging had geplaatst, volgens welke hij, over sommige ziekten, op bepaalde dagen en uren zou zijn te consulteeren.

Het lid van den raad werd opmerkzaam gemaakt op zijne bevoegdheid om te verbaliseeren, waartoe hij, te Nijmegen wonende, beter in staat zou zijn dan anderen.

Geneeskundige verzorging te Tiel.

De burgemeester van Tiel verzocht den geneeskundigen adjunct-inspecteur advies omtrent het opmaken van eene nieuwe regeling omtrent de geneeskundige verzorging der armen in die gemeente.

Beproeving van een ontsmetting-oven te Arnhem.

Burgemeester en wethouders van Arnhem zonden bij extract-besluit aan den geneeskundigen adjunct-inspecteur eene kennisgeving, dat de desinfectie-oven te Arnhem aan de Kadestraat bij eene beproeving aan de eischen had voldaan en alzoo in gebruik kon worden genomen. Daar nu bij eene vorige beproeving, waarbij de geneeskundige adjunct-inspecteur, op verzoek van burgemeester en wethouders, met de leiding der beproeving was belast, de desinfectie-oven niet aan de eischen had beantwoord en het gebouwtje waarin de oven geplaatst was gevaar voor besmetting opleverde, daar hij bovendien de zekerheid had, dat bij de laatstgehouden beproeving, die tot de verzending van bedoeld extractbesluit had aanleiding gegeven, zelfs de maximaal-thermometer defect was, wendde de geneeskundige ambtenaar zich tot het bestuur der gemeente Arnhem met het verzoek om in kennis te mogen worden gesteld met de eischen, die men had gesteld en met de bijzonderheden der beproeving.

Spoedig hierna (in de eerste maand van 1888, zoodat de nadere mededeelingen daaromtrent in een volgend verslag zullen worden opgenomen), had eene tweede beproeving onder leiding van den geneeskundigen adjunct-inspecteur plaats.

Maatregel tegen overbrenging van besmetting voor leesbibliotheken.

Tengevolge van overleg met de besturen van de zes voornaamste leesbibliotheken te Arnhem en met hulp van het gemeentebestuur, dat zich genegen betoonde om aan elk bestuur dezer inrichtingen kennis te geven omtrent elk geval van besmettelijke ziekte, binnen de gemeente voorgekomen, besloten de leesinrichtingen om geen boeken te zenden naar woningen waarin een geval van besmettelijke ziekte voorkwam. Door de besturen van alle bibliotheken werd het voorstel onmiddellijk aangenomen met uitzondering van het Arnhemsch leesmuseum, dat echter slechts voor „mazelen" deze eene uitzondering wenschte te maken.

tot onaangename en gevaarlijke gevolgen aanleiding geven, maar 2°. is die handelwijze geheel in strijd met het gevoelen der Regeering (circulaire van 1 December 1881, n°. 1596, afd. M.P.); terwijl 3°. bedoelde geneeskundige reeds vroeger met den inhoud dier circulaire, maar zooals thans bleek, vruchteloos in kennis was gesteld; en 4°. op grond, dat uit de over dit onderwerp gevoerde briefwisseling met den burgemeester van Bergh bleek, dat deze laatste schroomde om tegen dien geneeskundige te verbaliseeren, op grond, dat volgens art. 5 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 60) de geneeskundige niet verplicht is zich persoonlijk te overtuigen van den dood.

Tevens werd de burgemeester van Bergh in kennis gesteld met het feit, dat bedoelde geneeskundige geneesmiddelen leverde in plaatsen waar een apotheker gevestigd was, welke geneesmiddelen gewoonlijk des morgens, per vrachtwagen, ook naar Nijmegen werden verzonden.

Door den geneeskundige werd aan den officier van justitie eene schriftelijke verklaring afgegeven, waarbij hij zich verbond, om voortaan slechts attesten van zoodanige overledenen af te geven, wier overlijden door hem persoonlijk zou zijn geconstateerd.

Adverteeren door eenen likdoornsnijder.

Aan den burgemeester van Rheden werd op zijn vraag: of het adverteeren door een zekeren likdoornsnijder een strafbaar feit daarstelde, na ingewonnen advies van het rechtsgeleerd lid van den geneeskundigen raad geantwoord, dat dit een bij de wet strafbaar gesteld feit is.

Uitoefening der praktijk door Duitsche geneeskundigen.

Aangezien een geneeskundige te Isselburg (Pruissen), zijnde geene grensgemeente, te Dinxperlo de geneeskunst uitoefende, werd den burgemeester van Dinxperlo verzocht, zoo mogelijk bedoelden Duitschen geneeskundige opmerkzaam te maken op de door hem gepleegde overtreding der Nederlandsche wet, en mocht dit later noodig blijken, tegen hem proces-verbaal op te maken.

Verkoop van geneesmiddelen door onbevoegden.

De burgemeesters van Renkum en Wageningen werden door den geneeskundigen adjunct-inspecteur, die hierop door den inspecteur was opmerkzaam gemaakt, gewezen op den verkoop van geneesmiddelen, meer bijzonder van wormpatronen, door winkeliers in hunne gemeenten. De burgemeester van Wageningen liet het publiek tegen den verkoop dezer middelen in de *Wageningsche courant* waarschuwen, met aanzegging, dat hij bij verdere overtreding zal verbaliseeren.

Ook te Renkum werden de winkeliers, op last van den burgemeester, door den veldwachter gewaarschuwd.

In bewaring nemen van recepten.

Van twee overleden geneesheeren werden de in de apotheek aanwezige recepten in bewaring genomen.

Herinnering van artt. 19 en 31 der epidemiewet

Toen te Spankeren en Dieren de mazelen epidemisch voorkwamen, werd den burgemeester van Rheden verzocht de ingezetenen zijner gemeente opmerkzaam te doen maken op het bepaalde bij artt. 19 en 31 der epidemiewet.

Waanzinnige vroedvrouw.

Toen den inspecteur na persoonlijk onderzoek gebleken was, dat eene vroedvrouw te Voorthuizen (Barneveld) lijdende was aan godsdienstwaanzin, werd hiervan kennis gegeven aan de Regeering. Een der inspecteurs voor het Staatstoezicht op krankzinnigen werd daarop verzocht omtrent haren toestand een onderzoek in te stellen; bij dat onderzoek werd de meening van den geneeskundigen inspecteur bevestigd.

De inspecteur voor het Staatstoezicht op krankzinnigen achtte echter niet noodzakelijk

om de vroedvrouw vooralsnog in een krankzinnigengesticht op te doen nemen, mits op haar handelingen een voortdurend toezicht zou worden gehouden.

Met dit voorstel vereenigde zich de geneeskundige ambtenaar.

Onderzoek van levensmiddelen door de leden van den geneeskundigen raad ten behoeve der justitie.

Aan den commissaris van politie te Culemborg, die den geneeskundigen ambtenaar verzocht 13 monsters verdachte boter, op de markt aldaar in beslag genomen, door leden van den geneeskundigen raad te laten onderzoeken, ten einde het resultaat der analyse mede te deelen aan de justitie, werd geantwoord, dat door hem aan de leden van den geneeskundigen raad geene onderzoekingen voor de justitie kunnen worden opgedragen.

Tevens werden de leden van den geneeskundigen raad aangewezen, die zich meer bijzonder met dit onderzoek bezighielden.

Overlijden eener kraamvrouw aan baarmoederbloeding.

Aan eene vrouw, in wier practijk een levenloos kind was geboren, nadat de moeder aan bloeding geleden had, werd gevraagd waarom zij niet de hulp van een geneesheer had ingeroepen: uit haar uitvoerig antwoord bleek, dat het kind reeds eenige dagen dood was en dat vóór de bevalling hare hulp niet was gevraagd.

Toepassing van art. 20 der epidemie-wet bij remitteerende koortsen.

Aan een geneesheer, die verzocht te worden ingelicht of art. 20 der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134) moest worden toegepast bij remitteerende koortsen, die aan febris typhoïdea deden denken, werd geantwoord, dat die koortsen niet genoemd worden in art. 1 dier wet, en dat het aan zijne beoordeeling was overgelaten te beslissen, of zij al of niet als febris typhoïdea moesten worden aangegeven.

Wettelijke voorschriften na te leven bij overlijden van eenen apotheker.

Aan een burgemeester werd, toen aldaar de geneesheer was overleden, door den geneeskundigen inspecteur herinnerd, welke wettelijke voorschriften betreffende zijne apotheek moesten worden in acht genomen.

Waarneming van eene apotheek door een geneeskundige.

Aan een geneesheer te Hattem werd toegestaan, om de apotheek van den aldaar gevestigden apotheker eenige dagen waar te nemen, gedurende den tijd dat die apotheker, wegens glaucoma, te Utrecht onder behandeling was. In die apotheek was gedurende dien tijd werkzaam een apothekersbediende.

Inlichting omtrent eene voorgeschreven model van overlijdensverklaring.

Door den gemeente-geneesheer te Beerd werd den inspecteur verzocht te melden, of het door het gemeentebestuur vastgestelde model eener verklaring, ter voldoening aan art. 5 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 61) moest worden nageleefd.

Aangezien die verklaring bevatte hetgeen noodig is, werd die verklaring goedgekeurd.

Zuidholland.

Wasschen der kinderen op bewaarscholen.

Op de vraag van een lid eener commissie van toezicht op gemeentebewaarscholen, of niet de daar gevolgde gewoonte af te keuren is, om de kinderen, vóór zij de school verlaten, te wasschen met dezelfde spons en hetzelfde water, gaf de inspecteur ten antwoord, dat daarin zeer zeker gevaar ligt. Vooral zal daardoor besmettelijke oogziekte ligt worden overgebracht.

Slachterijen te 's Gravenhage.

Burgemeester en wethouders van 's Gravenhage vroegen weder herhaaldelijk de meening van den inspecteur, over aanvragen om vergunning tot oprichting van eene slachterij. Twee malen moest hij de vergunning ontraden. Eenmaal betrof het een verzoek om varkens te mogen slachten op een verborgen, slechts door een nauw gangetje toegankelijk plaatsje van slechts enkele vierkante meters, achter eene armoedige woning. Het

liet zich voorzien, dat wanneer daar niet zeer geregeld en gestreng toezicht werd gehouden, het slachten aanleiding zou geven tot veel onreinheid. Wel werd beweerd, dat slechts één varken in eene week zou geslacht worden, maar het spreekt van zelf, dat, wanneer het debiet toenam, er meer geslacht zouden worden. Het kwam den inspecteur voor, dat het slachten aldaar niet behoorde te worden toegelaten. De gevraagde vergunning werd dan ook geweigerd.

Een ander maal betrof het eene aanvraag om een slachterij voor varkens te mogen hebben op een plaatsje, grenzende aan een dicht bewoond hofje; uit de nabijgelegen woningen van dat hofje heeft men van de bovenverdiepingen het gezicht op dit plaatsje. Het plaatsje is niet dan door de woning waarachter het ligt — een kruidenierswinkel — toegankelijk. Op dat plaatsje worden reeds een aantal varkens gehouden. De bewoner heeft vergunning voor het houden van acht varkens.

S'achterij te Dordrecht.

Burgemeester en wethouders van Dordrecht verzochten advies omtrent eene aanvraag om vergunning tot het oprichten van eene slachterij.

Een onderzoek deed zien dat daartegen geen bezwaar was.

Huidenzouterij te Oud-Beijerland.

Burgemeester en wethouders van Oud-Beijerland vroegen advies omtrent een verzoek om vergunning tot oprichting eener huidenzouterij en droogerij aan het uiteinde van het dorp.

De adjunct-inspecteur had daartegen uit een hygiënisch oogpunt geen bezwaar, indien de steenen vloer en muren van de zouterij pekeldicht werden gemaakt, de droogzolder van luchtkokers werd voorzien en de nabijzijnde sloot niet zou worden verontreinigd.

Monsters papier.

Een papierfabriekant zond eenige monsters filtreerpapier met verzoek, die te laten onderzoeken, de uitkomst van het onderzoek mede te deelen en den fabriekant te veroorloven, daarvan waar het hem nuttig mocht voorkomen gebruik te maken.

Hem werd geantwoord, dat het niet op den weg van den Staat ligt, en dus ook niet op dien van het geneeskundig Staatstoezicht, filtreerpapier te doen onderzoeken voor fabriekanten en daaromtrent eene beoordeeling af te geven om tot reclame te dienen. De monsters werden teruggezonden.

Noordholland
Staken van toevoer van water naar Nieuwer-Amstel, door de duinwater maatschappij.

Door het gemeentebestuur van Nieuwer-Amstel werd den adjunct inspecteur den 9den Juni bericht, dat het bestuur der duinwatermaatschappij gedreigd had, den toevoer van water naar Nieuwer-Amstel te doen ophouden, daar in den gemeenteraad was besloten eene eigene drinkwaterleiding met prise d'eau te Hilversum aan te leggen.

Afschrift van den brief der duinwatermaatschappij en van het antwoord hierop door het gemeentebestuur, waren bij dit schrijven gevoegd. Na een onderhoud met den burgemeester van Amsterdam, waaruit bleek dat hij het voornemen der maatschappij niet tegen kon werken, is deze zaak aan de Regeering en Gedeputeerde Staten, door den adjunct-inspecteur medegedeeld.

Sedert is het plan der geldleening groot f 822 000 voor de gemeentelijke waterleiding door Gedeputeerde Staten niet goedgekeurd, daar deze eene meer spoedige aflossing wenschten, dan door den gemeenteraad van Nieuwer-Amstel was bepaald. De duinwatermaatschappij heeft ondertusschen eene circulaire gericht tot de waterverbruikers in die gemeente, waarbij zij het voornemen te kennen geeft om met 1°. Mei 1888 de watertoevoer naar Nieuwer-Amstel te staken.

De adjunct-inspecteur heeft zich hierover wederom tot de Regeering en Gedeputeerde Staten gewend.

Op de vraag van een geneesheer te Amsterdam of de ontsmetting van gemeentewege ook bij andere dan bij de in de wet genoemde besmettelijke ziekten kon worden toegepast, werd geantwoord, dat zulks het geval was, wanneer de geneesheer eene verklaring geeft, dat zulks noodig is. **Ontsmetting door de gemeente.**

Naar aanleiding van eene mededeeling van den directeur van het Israëlitisch gasthuis, dat dikwijls besmettelijke lijders in gewone rijtuigen werden binnen gebracht, zoodat hij een paar maal proces-verbaal had doen opmaken, werd den burgemeester van Amsterdam verzocht, toezicht te doen houden op overtreding van de politieverordening, in dit opzicht met betrekking tot het kinderziekenhuis. De wenschelijkheid werd betoogd, het opschrift „besmettelijke ziekte", dat aanstoot geeft aan het publiek, aan de binnenzijde van die rijtuigen aan te brengen. **Vervoer van lijders aan besmettelijke ziekten.**

De burgemeester antwoordde, dat de politieverordening, die hij gaarne nogmaals in herinnering wilde brengen, de bedoelde wijziging verbood.

Door den burgemeester te Diemen in kennis gesteld, dat de geneesheer weigerde te constateeren, dat mazelen geweken waren bij personen, die de aangifte hadden gedaan zonder hem te raadplegen, waarvan het gevolg was, dat de kinderen van onderwijs verstoken bleven, gaf de inspecteur den burgemeester den raad desinfectie toe te passen en de instructie voor den geneesheer te wijzigen. Zulks is geschied. **Mazelen te Diemen.**

Met goed gevolg werd bij het gemeentebestuur te Amsterdam aangedrongen op het aanschaffen van geolied linnen overjassen en petten, ten behoeve van de desinfecteurs. **Kleeding van ontsmetters.**

Tweemaal is de ontsmettingsoven te IJmuiden beproefd om op verzoek van de Regeering na te gaan of die oven, na de daaraan aangebrachte verandering, aan den gestelden eisch, dat in den tijd van 6 uur in een gewoon veeren kussen en in een vierbubbel gevouwen wollen deken, eene temperatuur van 100° C. wordt verkregen, voldoet. Zulks was niet het geval. **Ontsmettingsoven te IJmuiden.**

Aan dr. Sasse te Zaandam werden inlichtingen gevraagd met betrekking tot de aldaar aanwezige ziekenfondsen. Het bleek dat het ziekenfonds, met inbegrip der vrouwen en kinderen, 300 leden telt, dat slechts personen van zwakke gezondheid deelnemen en het fonds een kwijnend bestaan heeft. **Ziekenfondsen te Zaandam.**

Door een burgemeester werd eene rekening van een geneesheer, die hem buitengewoon hoog voorkwam, ter beoordeeling aan den adjunct-inspecteur opgezonden: voor eene operatie van hernia incarcerata was f 75 verlangd. De adjunct-inspecteur oordeelde deze som voor eene operatie op tamelijk grooten afstand van de woning van den geneesheer verricht, niet te hoog. **Rekening van een geneesheer.**

Door een geneesheer werd aan den adjunct-inspecteur gevraagd of gemeentebesturen verplicht zijn, afschrift te geven van de ten raadhuize berustende duplcaat vaccinatiebewijzen. Daar de door den adjunct-inspecteur geraadpleegde autoriteiten niet eenstemmig waren, werd deze vraag aan de Regeering voorgelegd, in overeenstemming met wier gevoolen aan den geneesheer werd bericht, dat geen wet het gemeentebestuur tot die afgifte verplicht. **Duplicaat vaccinatie bewijzen.**

Op de sterftestaten van Wieringen werden sterfgevallen aan besmettelijke ziekten vermeld, waarvan den adjunct-inspecteur geene opgave was gedaan. Nadat hierop de aan- **Sterftestaten op Wieringen.**

dacht van den geneesheer, tevens burgemeester aldaar, was gevestigd, werd aan het verzoek om opgave volgens art. 6 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 60), geen gevolg gegeven. De Regeering werd, omdat wederom eene overtreding was gebleken, met deze zaak in kennis gesteld. Den adjunct-inspecteur werd medegedeeld welke maatregelen in deze waren genomen.

Sedert werden eenige ziektegevallen aangegeven.

Utrecht.
Ontsmettingsoven te Utrecht.

Door de commissie aan wie door burgemeester en wethouders van Utrecht was verzocht door proefnemingen te beslissen, of de door Sijmons en Huijgens ingerichtte ontsmettingsoven voldeed aan de gestelde voorwaarden, kon in een uitvoerig rapport een gunstig advies worden uitgebracht. Het rapport werd in extenso aan de Regeering medegedeeld.

Toename der venerische en syphilitische ziekten te Utrecht, in verband met afschaffing van het toezicht op de prostituées.

Van ter zijde vernomen hebbende, dat de venerische en syphilitische ziekten te Utrecht waren toegenomen. nadat het toezicht op publieke vrouwen van politiewege geheel was opgeheven, verzocht de inspecteur den chef van het militaire hospitaal aldaar zijne ondervinding dienaangaande, zoo mogelijk door statistische opgaven gestaafd, mede te deelen. Die opgaven werden bevestigd door een, door een officier van gezondheid, uitgebrachte statistiek.

Door burgemeester en wethouders van Utrecht werd den geneeskundigen inspecteur verzocht, ten einde hiervan bij den gemeenteraad gebruik te maken, hen voor te lichten omtrent de door hem noodig geachte maatregelen, om tegen te gaan de verdere uitbreiding der venerische en syphilitische ziekten in die gemeente, naar aanleiding van het aan den gemeenteraad dd. 12 Juli jl. gericht adres door de afdeeling Utrecht der maatschappij tot bevordering der geneeskunde, waarin gewezen werd op het toenemen in de 5 laatste jaren dier ziekte aldaar, in het bijzonder bij het garnizoen, in verband met het naar aanleiding van dat adres ingewonnen advies van den hoofdcommissaris van politie en met het aan hen gezonden schrijven van den geneeskundigen raad, waarin gewezen werd op bovengenoemde statistiek.

In het adres van de Utrechtsche afdeeling der maatschappij werd, evenals door den geneeskundigen raad, verzocht afdoende maatregelen te willen beramen, om genoemde ziekten te bestrijden. In hun aan den inspecteur gericht schrijven om advies ter juiste voorlichting van den gemeenteraad, deelden burgemeester en wethouders mede, dat indien het openbaar belang mocht vorderen, dat het toezicht op en het onderzoek van de publieke vrouwen wederom werd ingevoerd, dan wellicht eene politieverordening zou kunnen strekken om het toezicht te verscherpen.

In zijn schrijven deelde de hoofdcommissaris van politie mede, dat bij het lezen van genoemd adres der maatschappij (het schrijven van den geneeskundigen raad was van lateren datum) bij hem opkwam de vraag, of deze toeneming dier ziekten ook het gevolg zijn kon van het afschaffen van het geneeskundig onderzoek der publieke vrouwen, maar dit denkbeeld spoedig door hem was losgelaten, omdat in dit adres gesproken werd van de toeneming in de laatste vijf jaren, terwijl de afschaffing van het toezicht eerst van 29 April 1885 dateerde, en de ziekten in het bijzonder bij de militairen van het garnizoen aanmerkelijk waren toegenomen.

Verder meende hij, dat wellicht die vermeerdering het gevolg kon zijn van de in Mei 1883 plaats gehad hebbende garnizoensverandering uit 's Hertogenbosch (eene gemeente, welke, wat de bedoelde ziekten betreft, volgens mededeeling van den hoofdcommissaris, niet gunstig bekend staat), zoodat het niet onmogelijk zijn kon, dat door de vandaar

bezwaar, aangevoerd tegen het verzamelen van prostituées op vastgestelde dagen en plaatsen voor de visitatie. te gemoet te komen, het hem wenschelijk voorkwam, dat in de verordening de bepaling werd opgenomen, dat slechts gevorderd zou worden, dat de prostituée voorzien zij van eene verklaring, afgegeven door eene in de gemeente praktiseerenden geneeskundige, waaruit blijken moet, dat zij in de laatste 7 dagen is onderzocht, met inachtneming evenwel, dat voor de prostituées die zulks verlangden, de gelegenheid moest worden opengesteld om zich op een vastgesteld uur in een aangewezen lokaal kosteloos te laten onderzoeken.

Eene beslissing ten deze is door den gemeenteraad nog niet genomen.

Moeielijkheid, ondervonden bij het desinfecteeren eener school.

Toen aan den inspecteur door den burgemeester van Abcoude-Proostdij werd bericht, dat de commissie van toezicht op eene aldaar bestaande bijzondere school bezwaar maakte om die school te laten desinfecteeren (zooals door hem was aangeraden, wegens het voorkomen van meerdere gevallen van diphtheritis in die gemeente), omdat in art. 4 der wet de scholen niet waren genoemd, werd hem medegedeeld het hiermede in strijd zijnde in 1884 uitgebracht advies door het rechtsgeleerd lid van den raad. Uit een later bericht van den burgemeester bleek, dat het bezwaar was gemaakt, niet door den voorzitter der commissie van de school, maar door den hoofdonderwijzer in overleg met een paar bestuursleden. De school werd ontsmet.

Maatregel te nemen tegen pokken bij de ophanden zijnde kermis te Utrecht.

Met het oog op het overbrengen van pokken te Coevorden door eene kermistent, en het voorkomen van die ziekte in eenige gemeenten, welke door hem werden opgenoemd werd door den geneeskundigen ambtenaar aan burgemeester en wethouders van Utrecht in overweging gegeven, om van de houders van tenten, kramen, enz. herkomstig uit die gemeenten, welke de kermis te Utrecht zouden bezoeken, te vorderen eene verklaring afgegeven door het hoofd hunner gemeenten, dat hun gezin niet lijdende was aan pokken, tenzij verkozen werd, deze eigenaars geheel te weren. Aan den algemeenen marktmeester werden door burgemeester en wethouders de noodige voorschriften gegeven, om zich te vergewissen omtrent den gezondheidstoestand der bedoelde personen en hunne gezinnen.

Wet op den kinderarbeid.

Toen bij eene openbare voorstelling van acrobaten te Utrecht door een jongeling, naar de meening jonger dan 12 jaren, levensgevaarlijke kunsten werden vertoond, werd den burgemeester door den inspecteur verzocht, omtrent den leeftijd een onderzoek te laten instellen; daaruit bleek dat de jongeling dien leeftijd had overschreden.

Art. 18 der wet van 1 Juni 1865. (*Stbl.* n°. 61)

Aan twee apothekers te Utrecht werd vergunning verleend om gedurende de afwezigheid van twee collega's gedurende eenige dagen die apotheken, tegelijk met de hunne, waar te nemen.

Art. 1 der wet van 1 Juni 1865. (*Stbl.* n°. 60)

Door een lid van den geneeskundigen raad opmerkzaam gemaakt op de levering van een geneesmiddel (Balsamus de Maltha) tegen kanker, door een onbevoegde, werd de officier van justitie daarop opmerkzaam gemaakt; redenen tot strafvervolging werden niet aanwezig gevonden.

Wet op den ijk van maten en gewichten.

Door den officier van justitie te Utrecht werd aan den geneeskundigen ambtenaar gezonden een proces-verbaal met bijlagen, opgemaakt tegen eenen apotheker te Amersfoort, die geweigerd had aan een agent van politie, belast met het nagaan of de wet

op den ijk werd nageleefd, zijne maten en gewichten te vertoonen, op grond dat zoodanig onderzoek, volgens des apothekers meening, alleen door eene visiteerende commissie uit den geneeskundigen raad mocht worden ingesteld, onder bijvoeging dat dergelijk onderzoek bij de laatste visitatie der apotheek door de commissie niet had plaats gehad.

De officier van justitie verzocht om de aandacht der visiteerende commissie daarop te vestigen, met verzoek om voortaan ook het aanwezig zijn van ongeijkte of niet herijkte maten en gewichten bij proces-verbaal te constateeren en daarvan kennis te geven aan den arrondissementsijker. Aan den officier van justitie werd bericht, dat uit informatiën, ingewonnen bij de visiteerende commissie gebleken is, dat de maten en gewichten in de bedoelde apotheek waren onderzocht, dat geene overtreding op den ijk was geconstateerd en dat de inspecteur de leden en plaatsvervangende leden van den geneeskundigen raad met zijn verlangen zou bekend maken, maar hij veronderstelde dat zij zich zouden beroepen op de circulaire van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 8 Februari 1878, n°. 34 van welke een afschrift werd overgelegd), waarin werd voorgeschreven de wijze, waarnaar bij constateering van overtreding, zij zich te gedragen hadden.

Aan den officier van justitie werden op zijn verzoek afgegeven twee ambtseedige verklaringen, betreffende uitoefening van de geneeskunst of verloskunst door onbevoegden. **Ambtseedige verklaringen.**

Door twee burgemeesters werden inlichtingen gevraagd omtrent geneeskundigen die gesolliciteerd hadden voor de betrekking van gemeentegeneeskundige in hunne gemeenten. Deze werden verstrekt. **Informatiën omtrent geneeskundigen gevraagd door burgemeesters.**

Meerdere burgemeesters moesten worden herinnerd aan den inhoud van art. 26 der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134). **Naleving van art. 26 der wet van 4 December 1872. (*Stbl* n°. 134)**

Meermalen werden verbandkisten aan spoorwegstations en op treinen nagezien. Toen aan het station Hedel de verbandkist in onvoldoenden toestand was aangetroffen, werden de stationschef en de Regeering daarmede bekend gemaakt. **Onderzoek van verbandkisten.**

Friesland.

Nijverheids-inrichting te Lemmer.

Gedeputeerde Staten der provincie zonden om consideratiën in advies de aanvraag, om in een werkplaats te Lemmer visch te mogen zouten en rooken. De inspecteur antwoordde, dat men hier had te doen met een nijverheids inrichting, op welke de uitdrukking van art. 11 der wet van 2 Juni 1875 (*Staatsblad* n°. 95) „hinder van ernstigen aard" en wel „door het verspreiden van walgelijke uitdampingen" naar zijne meening toepasselijk waren. Het advies luidde tot vernietiging van het aangevallen besluit van burgemeester en wethouders der gemeente, en wel: 1°. omdat de voorzorgsmaatregelen in de concessie vermeld als voorwaarden, niet afdoende kunnen zijn, om den te verwachten hinder te kunnen voorkomen; 2°. om de ongeschikte plaats waar de inrichting zou komen te staan. De inspecteur vereenigde zich alzoo met het advies van den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat in Friesland. De afloop der zaak is niet medegedeeld.

Op het verzoek uit Sneek om inlichting betreffende een aanvraag bij het gemeentebestuur tot oprichting van een aardappelenmeel- (of sago-) fabriek aldaar, welk verzoek gedaan werd door een lid van den gemeenteraad en een lid van den geneeskundigen raad, werd door den inspecteur geantwoord, dat het gemeentebestuur zelf van het geneeskundig staatstoezicht, advies had te vragen, maar hem tot dusver dat advies niet was gevraagd. Hij vernam sedert dien tijd verder niets van de zaak. **Oprichting van een fabriek te Sneek.**

Onbevoegd uitoefenen der geneeskunst.

De ambtenaar van het openbaar ministerie te Bolsward verzocht eene verklaring, dat een zeker persoon onbevoegd was tot uitoefening der geneeskunst. Deze werd hem verstrekt.

Overijssel.

Scar'atina na gebruik van melk.

Naar aanleiding van het ontstaan te Zwolle van scarlatina na het gebruik van melk uit een huis, waarin die ziekte aanwezig was, terwijl de bewoners van diezelfde buurt, welke melk uit een onbesmet huis gebruikten, niet werden aangetast, en op grond van de in Engeland en elders geconstateerde feiten, waaruit blijkt hoe licht melk de draagster wordt van de smetstof der scarlatina, meende de inspecteur den burgemeester daarop indachtig te moeten maken.

Adviezen aan gemeentebesturen.

Op eene desbetreffende vraag der Regeering, dd. 6 April 1887, antwoordde de inspecteur, dat in 1886 noch in Overijssel, noch in Drenthe door de gemeentebesturen eenig advies van den geneeskundigen inspecteur is gevraagd, betreffende het verleenen van vergunningen tot het oprichten van fabrieken volgens de wet van 2 Juni 1875 (*Staatsblad* n°. 95). Ook in vroegere jaren ontving hij zelden zulk eene vraag om advies. Uit een onderhoud daarover met eenige burgemeesters bleek hem, dat deze vrij algemeen in de meening verkeerden, dat, aangezien in de bedoelde wet nergens het raadplegen van een geneeskundig ambtenaar is bevolen (niettegenstaande art. 11 ook van „schade aan de gezondheid" als reden voor weigering der vergunning spreekt), de gemeentebesturen geen advies van zoodanige ambtenaren hebben te vragen.

Bewaarscholen en art. 7 Kon besluit van 28 Februari 1873.

Op eene vraag, of ook de houders of houderessen van bewaarscholen verplicht zijn vóór den 15den Januari vaccinatieregisters en de daarbij behoorende verklaringen bij den burgemeester in te zenden, gaf de inspecteur een bevestigend antwoord, doch vond daarin tevens aanleiding om in de provinciale courant te doen opnemen de herinnering, door burgemeester en wethouders van Amsterdam dienaangaande geplaatst in het *Handelsblad* van 1 en 2 Januari 1887, — daarbij voegende, dat de bepalingen van art. 17 der epidemiewet en van het Koninklijk besluit van 28 Februari 1873 voor alle gemeenten gelden, en dat niet alleen voor gewone scholen, maar voor alle inrichtingen waarop iets geleerd wordt, wat en hoe weinig het wezen moge, — en tevens, dat krachtens artt. 2 en 5 van genoemd Koninklijk besluit de verklaringen en lijsten moeten ingericht zijn volgens de bij dat besluit gevoegde modellen, en de burgemeester anders ingerichte niet als bewijsstukken mag erkennen.

Onbevoegde uitoefening der geneeskunst.

Aan den officier van justitie te Zwolle werd door den inspecteur gezonden een exemplaar van de *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant*, waarin eene aankondiging door eene ingezetene aldaar, waarin zij een bij haar te koop gesteld geneesmiddel tegen bepaaldelijk genoemde ziekten aanprijst. De inspecteur gaf daarbij den officier in overweging, of zulk eene handeling niet eene strafbare overtreding der wet was en behoorde vervolgd te worden.

Al of niet bevoegd zijn.

Een burgemeester berichtte, dat de plaatselijke geneesheer van zijne gemeente naar elders was vertrokken, en vroeg of, zoolang de opengevallen plaats niet vervuld was, een candidaat in de geneeskunde, of een zoogenaamde semi-arts, inmiddels de practijk zou mogen waarnemen. De inspecteur antwoordde in ontkennenden zin, met verwijzing naar de bepalingen der wet, daarop betrekkelijk.

Uit het overzicht van de meerdere of de mindere geschiktheid van de 15 inwonende leerlingen, die den 1sten October 1886 aan de Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Rotterdam uit 8 provinciën waren toegelaten (welk overzicht in Juli 1887 door den directeur der school is opgemaakt. bleek, dat onder de 4 gebrekkig ontwikkelden er geene was uit Friesland en Groningen, dat 1 uit die provinciën was matig geschikt en van de 9 geschikten 2 uit genoemde gemeenten.

Groningen. Geschiktheid van vroedvrouw-leerlingen.

Er werden adviezen gegeven van allerlei aard; de meesten betroffen de opleiding tot vroedvrouw te Amsterdam en Rotterdam, maar vooral aan de gemeentelijke school voor vroedvrouwen te Groningen, werwaarts ook van elders getrouwde vrouwen zich plegen te begeven. Anderen hadden betrekking op de onmogelijkheid, om wegens gebrek aan plaats zieken opgenomen te krijgen in het ziekenhuis te Groningen; op idiote kinderen, voor welke men geen uitweg wist; enz. Ook vroeg een geneeskundige hoe lang het kenmerk mogt ge echt blijven aan een besmette woning, of casu quo een lijk dadelijk naar het lijkenhuisje moet overgebracht worden, enz.

Adviezen van allerlei aard.

Het antwoord door den inspecteur gegeven op de vraag der Regeering, betreffende het vragen door de gemeentebesturen om advies van den geneeskundigen inspecteur in zake het verleenen van vergunning tot het oprichten van fabrieken, volgens de wet van 2 Juni 1875 (*Staatsblad* n°. 95), was gelijkluidend met dat omtrent Overijssel.

Drenthe. Adviezen aan gemeentebesturen.

Ook het bericht op de vraag, of ook de houders of houderessen van bewaarscholen verplicht zijn vóór den 15den Januari vaccinatieregisters met de daarbij behoorende verklaringen bij den burgemeester in te zenden, werd ook in de *Provinciale Drentsche courant* geplaatst.

Bewaarscholen en art. 7 Kon. besluit van 28 Februari 1873.

Een burgemeester vroeg den inspecteur wat er te doen was ten opzichte van een aan den drank verslaafden geneeskundige. Het antwoord kon niet anders luiden, dan dat daaraan vooralsnog langs den wettelijken weg niets te doen was, doch dat in het ontwerp tot wijziging van de wetten tot regeling van de uitoefening der geneeskunst en der artsenijbereidkunst, maatregelen voor het geval van hebbelijke dronkenschap van genees- en artsenijbereidkundigen waren opgenomen.

Aan den drank verslaafde geneeskundigen.

Aan den ambtenaar van het openbaar ministerie bij de kantongerechten in het arrondissement Assen werden op diens verzoek twee ambtseedige verklaringen gezonden, inhoudende dat twee vrouwen, de eene te Steenwijksmoer, gemeente Crevorden, de andere te Emmen, geene bevoegdheid bezitten tot uitoefening der genees- en verloskunst.

Onbevoegd uitoefenen der geneeskunst.

In verband met eene klacht van een geneesheer in Limburg over het feit, dat een te Maeseyk gevestigd Belgisch geneeskundige de praktijk uitoefende in de gemeente Stramproy, welke wel grenst aan België, doch niet aan de Belgische grensgemeente en standplaats Maeseyk, werd de zienswijze gevraagd van de Regeering omtrent de juiste interpretatie der tusschen Nederland en België gesloten overeenkomst, betreffende de wederzijdsche toelating van geneeskundigen in grensgemeenten. Deze was van oordeel, dat onder het woord „grensgemeenten" in art. 1 der op 7 December 1868 gesloten overeenkomst genoemd, alle grensgemeenten moeten verstaan worden en de beperking door den Limburgschen geneeskundige in het aangehaalde artikel gezocht, daarin niet ligt opgesloten.

Limburg. Geneeskundigen in grensgemeenten.

Verzoeken van vergunning tot het oprichten van fabrieken.

Op eene vraag van den Minister van Binnenlandsche Zaken, hoeveel malen in den loop van het jaar 1886 door een der colleges van burgemeester en wethouders in Limburg advies is gevraagd ten aanzien van het verleenen van vergunning tot het oprichten van van fabrieken, volgens de wet van 2 Juni 1875 (*Staatsblad* n°. 95), werd door den adjunct-inspecteur geantwoord, dat dit van af zijne aanstelling (October 1884) nog niet was voorgekomen.

§ 2. Gezondheidscommissiën en vereenigingen tot bevordering der volksgezondheid.

Bergen op Zoom.

De gezondheidscommissie van Bergen op Zoom, vergaderde op 10 Maart 1887 met den Burgemeester dier gemeente en den geneeskundigen inspecteur om over de al of niet wenschelijkheid eener drinkwaterleiding voor Bergen op Zoom te beraadslagen. Toen uit de besprekingen was gebleken, dat de grondlagen der stad zeer licht het zakwater konden doorlaten en dus aanleiding tot verontreiniging der drinkwaterputten konden geven, en hieraan waarschijnlijk het herhaaldelijk optreden van typhus en diphtheritis moest toegeschreven worden, werd eenparig de noodzakelijkheid tot het maken eener drinkwaterleiding ingezien.

De burgemeester beloofde daarop, deze aangelegenheid in den raad te zullen brengen.

Na dien tijd heeft de gezondheidscommissie krachtige pogingen aangewend om den raad voor deze zaak gunstig te stemmen.

's Hertogenbosch.

Het tot stand komen der waterleiding gaf aan de gezondheidscommissie aanleiding om bij het gemeentebestuur er op aan te dringen, om gedurende den zomer tijdens de drooge dagen, sproeiwagens door de stad te doen rondgaan, voorzien van water uit de leiding; frissche lucht, minder stof zou volgens de commissie hiervan het gevolg zijn, terwijl zij het groote voordeel hiervan in verband bracht met het bestaan of het uitbreken van epidemiën.

Apeldoorn.

Door de gezondheids-commissie werd onderzocht het glazuursel van verschillende soorten geëmailleerd ijzeren keukengereedschap, waarbij in één pan sporen van lood werden gevonden. Verder werden onderzocht verscheidene meelsoorten op aluin, met negatieve uitkomst, terwijl besloten werd de hoedanigheid der verkochte melk langs de huizen, na te gaan.

Nijmegen.

Meer nog dan in vorige jaren werd gebruik gemaakt van de gelegenheid om bij het scheikundig lid der gezondheids-commissie, tegen eene geringe vergoeding, levensmiddelen te doen onderzoeken op zuiverheid en deugdelijkheid. De boter speelde in deze wel de hoofdrol.

Meermalen toch scheen op de markt door vrouwen die zich als boerinnen voordeden, kunstboter in plaats van natuurboter verkocht te worden.

Zutphen.

De gezondheids-commissie verleende het bestuur der gemeente advies bij de aanvraag tot inrichting van een bewaarplaats van lompen, huiden, enz. in een dichtbevolkte wijk der gemeente.

Het advies tot weigering dier oprichting werd door het gemeentebestuur gevolgd.

Verder werd advies gevraagd en gegeven omtrent eene voorloopig verleende concessie voor den aanleg eener waterleiding in de gemeente Zutphen. Twee monsters van water bleken niet aan de vereischten te voldoen. Naar aanleiding van het door de commissie

Bij een onderzoek aan de werken der waterleiding bleek, dat zich langs het duinwaterkanaal eene menigte aardappelpannen bevinden en dat ten gevolge daarvan het water wordt verontreinigd. Hierop werd de aandacht van het gemeentebestuur gevestigd. Het antwoord luidde. dat volgens ingewonnen advies, het water niet noemenswaard verontreinigd werd en in geen geval schadelijk was voor de gezondheid. Na een nader onderzoek door de vereeniging werd nogmaals een rapport over de bevinding aan burgemeester en wethouders gezonden.

Eene klacht van bewoners van een hofje over slecht drinkwater, gaf aanleiding tot een onderzoek, waaruit bleek, dat het water schadelijk was voor de gezondheid.

Amsterdam. De gezondheidscommissie van Amsterdam heeft aan burgemeester en wethouders in overweging gegeven om oprichting van bedrijven, die met de slachtterijen samenhangen, in de bebouwde kom der gemeente te verbieden en daartoe bepaalde terreinen aan te wijzen, bijv. in de Stadsrietlanden.

De commissie bracht adviezen uit omtrent drie op te richten huidenzouterijen en eene bewaarplaats van lompen.

Geregeld werden woningen onderzocht en kelders die als woning gebruikt werden.

De commissie werd door burgemeester en wethouders uitgenoodigd om mede te werken tot het onderzoek op welke meest geschikte wijze uitvoering zou zijn te geven aan art. 325 der algemeene politieverordening, waarbij de bevoegdheid is verleend om de eigenaars van perceelen te verplichten, tot het maken van inrichtingen tot afvoer van huis- en hemelwater en drekstoffen uit die perceelen, of tot het wijzigen der bestaande middelen van afvoer, en voorts tot aansluiting dier perceelen aan de buizen der drinkwaterleiding in straten waar deze zijn gelegd. Door de commissie werd de wenschelijkheid uitgesproken om elken eigenaar te verplichten de door hem verhuurde woningen aan de waterleiding te doen aansluiten. Verder meende de commissie, in aanmerking nemende dat nu voor de oude stad geen stelsel van afvoer van faecaliën is aangenomen, dat, welk stelsel men ook zou kiezen, altijd de gelegenheid om de privaten met water door te spoelen zou moeten bestaan. Zij beval, als proefneming, aan loozing in ijzeren reservoirs met overstorting van het vloeibare gedeelte in riolen. Een aantal huizen zou een zelfde reservoir hebben, dat voorzien zou zijn van een standbuis en op vaste tijden pneumatisch of op andere wijze zou worden geledigd. De mogelijkheid der uitvoering is der commissie gebleken, wanneer de privaten, hetzij in de kamers, hetzij in de portalen worden aangebracht. De commissie was intusschen niet eenstemmig ten opzichte van de hygiënische bezwaren ook bij goede zorg voor doorspoeling en behoorlijk ingericht toezicht.

Het toezicht op de voedingsmiddelen had geregeld plaats. Het aantal onderzoekingen bedroeg 622.

Alkmaar. Behalve met de voltooiing en publiceering van het verslag omtrent de openbare scholen, hield de commissie zich bezig met het beramen van maatregelen om te gemoet te komen aan de vele klachten over den stank, die de ledige en gevulde tonnen der gemeentereiniging gedurende het vervoer verspreiden.

Het vervoer van beddegoed uit een huis waarin een kind aan diphteritis was gestorven, gaf der commissie aanleiding om zich tot den directeur der gemeentereiniging te wenden en hem opmerkzaam te maken op de in deze te nemen voorzorgsmaatregelen.

Aan het gemeentebestuur werd in overweging gegeven om de aansluiting van enkele buurten (o. a. van eene straat op particulieren grond) aan de duinwaterleiding zooveel

mogelijk te bevorderen, waarop tot antwoord werd gegeven, dat het gemeentebestuur reeds sedert lang in den door de commissie gewenschten zin was werkzaam geweest.

De commissie wees het gemeentebestuur op den ongunstigen toestand van sommige buurten, wat betreft de verwijdering van huis en hemelwater en drong er op aan, dat behoorlijke rioleering, ook al lag het terrein op particulieren grond, mocht worden bevorderd.

Op verzoek van den burgemeester stelde de gezondheidscommissie een onderzoek in naar den toestand der riolen in de Frederikstraat Deze werd onvoldoende bevonden en gaf aanleiding tot een advies aan het gemeentebestuur waarbij werd aangedrongen op eene aanvulling der politieverordening, met de bepaling dat eigenaars van straten waarin riolen zijn gelegen, een onderzoek naar den toestand daarvan zullen moeten gedoogen en, bij gebleken verwaarloozing, binnen door burgemeester en wethouders gestelden termijn, de door dezen aan te wijzen gebreken moeten wegnemen. Overeenkomstig dit advies is den 30sten Juni 1887 de po itieverordening aangevuld. Nieuwer-Amstel.

De plaatselijke gezondheidscommissie van Middelburg gaf in 1837, even als het vorige jaar, vele tot haar door het gemeentebestuur en enkele particulieren gevraagde adviezen, welke zich voornamelijk bepaalden tot de meerdere of mindere deugdelijkheid van drinkwater, het wegnemen van de oorzaken van onaangename uitdampingen van riolen en plaatsen en verplaatsen van urinoirs; verders gaf zij het gemeentebestuur in overweging de verordening voor de keuring te verscherpen, waartoe zij aanleiding vond in de vleeschvergiftiging, in September waargenomen. Middelburg.

Zij gaf het inrichten van een abattoir in overweging.

In den loop van het jaar werden verschillende scholen, waar kinderen school gingen, die door eene besmettelijke ziekte waren aangetast, op haar advies gedesinfecteerd.

De openbare gezondheidscommissie te Goes onderzocht elf bouwplannen en eene ontwerpverordening omtrent keuring van ,varkensvleesch op trichinen en bracht daarover verslag uit. Verder werden onderzocht: 30 monsters brood en 30 monsters bloem van meel, en verschillende monsters suikerwaren, zonder daarin schadelijke bestandeelen aan te treffen. Onderzoek van varkensvleesch op trichinen geschiedde op groote schaal. Goes.

Op verzoek van burgemeester en wethouders van Amersfoort werden door de gezondheidscommissie voor voorzorgsmaatregelen ter publicatie medegedeeld tegen de verspreiding van roodvonk, waarvan zich enkele gevallen hadden voorgedaan. Amersfoort.

Na een nauwkeurig onderzoek van de riolen en goten, welker onvoldoende afwatering de aandacht had getrokken, werden burgemeester en wethouders met den toestand van deze bekend gemaakt en uitgenoodigd tot het houden van een algemeen onderzoek van gemeentewege en tot toepassing van art 245 van het algemeen politiereglement.

In de voorziening van eene betere waterverversching in de grachten werd door het gemeentebestuur, nadat de gezondheidscommissie daarop de aandacht had gevestigd, krachtig medegewerkt. Zij hield zich onledig met het onderzoek van de haar toegezondene ontwerp-verordeningen op het bewonen van gebouwen en betreffende voorschriften in het belang der volksgezondheid vast te stellen. Omtrent de eerste wenschte zij opgenomen te zien een tijdsbepaling voor het betrekken van nieuw gebouwde of vernieuwde arbeiderswoningen, terwijl in de laatstgenoemde verordening volgens de commissie niet mocht ontbreken:

1°. een tijdsbepaling voor de sluiting van de uitmonding van alle in de grachten faecaliën afvoerende riolen, alsmede een verbod tegen het maken van beerputten ten dienste van nieuw gebouwde of vernieuwde perceelen;

2°. de bepaling dat de beerputten uitsluitend moeten worden geledigd van wege den reinigingsdienst;

3°. eene bepaling omtrent den afstand waarop in de kom der gemeente mestverzamelplaatsen moeten verwijderd zijn van de woningen en waterputten en omtrent de inrichting dier verzamelplaatsen.

Utrecht.

De stedelijke gezondheidscommissie te Utrecht vestigde de aandacht van het gemeentebestuur op de stankverspreiding door slecht geplaatste urinoirs en mestvaalten; op den onvoldoenden toestand van de gedeeltelijk gedempte Absteder-grift, van de sloot tusschen den Heerenweg en de Weerdsingel, van een stinksloot aan het Janskerkhof en van slecht ingerichte privaten.

Zij onderzocht het water van enkele particuliere pompen, terwijl de waterverversching in de grachten hare aandacht niet ontging.

Omtrent den invloed van het gebruik van melk op het ontstaan van roodvonk stelde zij een onderzoek in; die invloed kon echter niet worden aangetoond.

De vereeniging tot bevordering der volksgezondheid te Utrecht, hield zich onledig om daar waar zulks haar noodig bleek door raadgevingen onzuivere toestanden op te heffen of te voorkomen, vooral met het oog op gebrekkigen afvoer van faecaliën of andere huiselijken afval.

Het water der waterleiding werd aan een onderzoek op lood onderworpen, met negatieve uitkomst.

Ook werd scheikundig onderzocht de melk van de drie groote inrichtingen te Utrecht, die dit voedingsmiddel leveren; de uitkomsten waren bevredigend.

Het onderzoek van een soort vleesch, dat bij verschillende gebruikers, duidelijke vergiftigingsverschijnselen had opgewekt, leverde het bewijs, dat door scheikundige middelen geen spoor van bederf kon worden aangetoond.

In verband met een nieuw aan te leggen straat ter opruiming van eene zeer afzichtelijke buurt, werd een onderzoek ingesteld naar den invloed dier buurt op den gezondheidstoestand der bewoners; dit onderzoek was nog niet afgeloopen.

Verder kwam ter sprake het maken op verscheidene punten der stad van inrichtingen waar kosteloos of tegen zeer geringe vergoeding het geheele jaar door stort- of kuipbaden beschikbaar gesteld werden. De groote onkosten hield haar van het tot stand brengen daarvan terug.

Franeker.

De commissie te Franeker onderzocht in 1887 en maakte een staat op van de meest vuile opene gooten; van de wanden, dat is de ruimte tusschen 2 naast en dicht aan elkander gebouwde huizen. Beide eischen voortdurend streng politietoezicht, even als enkele nog bestaande vuile sloten. Zij onderzocht tal van woningen, waaronder van de armvoogdij, en gaf van hare bevindingen verslag, met voorstellen aan burgemeester en wethouders van Franeker.

Harlingen.

De commissie te Harlingen, gaf, gevraagd of ongevraagd, aan het gemeentebestuur hare adviezen omtrent waterverzorging, oprichting eene slachterij en andere belangen der volksgezondheid. Zij vroeg verlof om voor hare scheikundige onderzoekingen gebruik te mogen maken van het laboratorium der hoogere burgerschool.

te voorkomen. Onder de tot dit laatste doel aangewende maatregelen moet bijzonder vermeld worden, dat op verzoek der commissie door burgemeester en wethouders een drietal gemeubileerde woningen werden beschikbaar gesteld voor bewoners van besmette huizen, waarvan de aangetaste huisgenooten in de barakken waren opgenomen, ten einde gelegenheid te geven tot grondige ontsmetting van die huizen.

Kampen.

De openbare gezondheidscommissie waarschuwde in de plaatselijke bladen tegen de raadgevingen van genees- en heelkundigen aard, te vinden in een „humoristisch-hygienischen scheurkalender", omdat het opvolgen van ettelijke dier raadgevingen tot treurige gevolgen aanleiding zou kunnen geven.

Zij adviseerde het gemeentebestuur tot het sluiten der lagere scholen, en meer bepaaldelijk der bewaarscholen gedurende de epidemie van mazelen.

Evenals sedert lange jaren adviseerde zij tot het afkeuren van eenige slechte woningen. Daaraan werd gevolg gegeven.

Het geschiedt niet zelden, dat de eigenaar van eene nieuw gebouwde woning, die niet aan de eischen van de betrekkelijke verordening voldoet, de gestelde boete betaalt, en daarna die woning betrekt of verhuurt. Daar dit op andere wijze niet belet schijnt te kunnen worden, gaf de Commissie, aan het gemeentebestuur in overweging gebruikt te maken van het bepaalde in art. 180 van de gemeentewet. Dat bestuur achtte dit echter niet raadzaam.

Behalve verschillende monsters van melk werden 5 stalen behangselpapier onderzocht en in 2 van deze arsenicum aangetroffen.

Water uit pas gegraven putten bij circa 40 nieuw gebouwde arbeiderswoningen werd onderzocht en bruikbaar bevonden..

De behandeling van het slachtvee gedurende een aantal uren vóór het slachten, o. a. ook het onthouden van drinkwater alsmede het blijven bestaan van gevulde beerputten onder sommige woningen, en de onvoldoende rioleering op eene punten, werden in het laatst van het jaar ter sprake gebracht, zonder dat men in dat jaar tot een besluit kwam.

Er werd aangevangen met een onderzoek van de verschillende buizen voor den aanleg binnenshuis van het water der waterleiding die in wording is.

Winschoten

Ten aanzien van de commissie te Winschoten (die eene openbare gezondheidscommissie is) blijkt, dat zij in 1887 zich onledig hield met het onderzoek van den staat der afwateringssloot van eenige straten te Winschoten, in het waterschap Reiderland, met dat van eene andere afwatering; zij vestigde de aandacht van burgemeester en wethouders op de uitoefening van een vellenblooterij midden in de gemeente; op het troebel worden van het putwater bij eene school in de gemeente, en wel vooral 's morgens; waarvan bij onderzoek de oorzaak bleek te bestaan in mechanisch medegevoerd ijzeroxyde, dat door bezinking gemakkelijk kon worden verwijderd. De commissie had aanleiding, om ter gelegenheid van de herfstkermis eenige monsters suikerwerken op schadelijke bestanddeelen te onderzoeken, waarbij de uitkomst bevredigend was. De uitkomst van de inspectie der commissie door de gemeente, in November, met het oog op de verzamelingen van vuil, was o. a. deze. dat aan burgemeester en wethouders mededeeling werd gedaan van het bestaan van 2 mesthoopen, in strijd met de bestaande voorschriften; van het in strijd met de verordening van 1884 nog steeds bestaan van verschillende beerputten, o. a. in den gang van het armenhuis der Hervormde gemeente, van den staat der onreinheid van verschillende straten, pleinen, stegen, goten enz. De commissie, van oordeel dat deze staat van zaken als het gevolg moest beschouwd worden van de wijze, waarop

te Winschoten voor de publieke reinheid zorg wordt gedragen, heeft daarom besloten een onderzoek in te stellen, hoe in andere gemeenten van ongeveer gelijken omvang als Winschoten de reinigingsdienst wordt uitgevoerd, ten einde zoodoende te komen tot de beantwoording van de vraag, of de te Winschoten bestaande regeling zonder groote onkosten voor de gemeente zoodanig kan gewijzigd worden, dat gebreken als de aangewezene tot de zeldzaamheden zullen gaan behooren.

De gezondheidscommissie te Grijpskerk heeft ook in 1887 zich hoofdzakelijk bezig gehouden met het houden van toezicht op de openbare reinheid in de gemeente. Bij het gehouden onderzoek kwamen op sommige plaatsen toestanden aan het licht, die aanleiding gaven, om daarop de aandacht van burgemeester en wethouders te vestigen. Grijpskerk.

De plaatselijke gezondheidscommissie te Maastricht hield zich op verzoek van het dagelijksch bestuur onledig met het ontwerpen van een reglement voor eene te benoemen wetenschappelijke commissie tot onderzoek van levensmiddelen, en stelde voor om, ter voorziening in de kosten, eene jaarlijksche som van f 500 op de gemeentebegrooting uit te trekken. Maastricht

De scheikundige leden verrichtten eenige onderzoekingen van drinkwater; door een der leden werd in de laatste maanden wekelijks varkensvleesch op trichinen onderzocht.

Te Venlo wees de plaatselijke gezondheidscommissie herhaaldelijk op den onvoldoenden afloop van huis- en hemelwater en het niet-ophalen van vuil in de buitenwijken der stad. Tevens drong zij aan op het bouwen van een nieuw slachthuis. De vergunning, door burgemeester en wethouders aan de slachters verleend, om ook in hunne huizen te slachten, werd zeer afgekeurd. Venlo.

HANDHAVING VAN WETTEN EN VERORDENINGEN.

§ 1. Statistiek van het personeel van genees- en artsenijbereidkundigen.

De volgende staten wijzen den loop van het geneeskundig personeel in 1887 aan.

NOORDBRABANT.

BEVOEGDHEID.	Gevestigd op 31 December 1886.		Gevestigd op 31 December 1887.	
	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.
Medicinae doctores, volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl* n°. 16).	17	20	16	20
Artsen tevens medicinae doctor .	25	„	24	„
Artsen	17	„	21	„
Plattelands heelmeesters	49	3	46	„
Stedelijke heelmeesters	„	7	„	7
Eervol ontslagen officieren van gezondheid	„	3	„	3
TE ZAMEN . .	108	33	107	30
Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpraktijk uitoefenen en, volgens art. 4 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* n°. 60), hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren.	9	3	10	3

GELDERLAND

BEVOEGDHEID.	Gevestigd op 31 December 1886.		Gevestigd op 31 December 1887.	
	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.
Medicinae doctores, volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 16).	29	29	27	27
Artsen tevens medicinae doctor .	31	„	33	„
Artsen	34	„	37	„
Plattelands heelmeesters	42	2	42	2
Stedelijke heelmeesters	„	5	„	3
Eervol ontslagen officieren van gezondheid	1	7	1	6
TE ZAMEN . . .	137	43	140	38
Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpractijk uitoefenen en, volgens art. 4 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* n°. 60), hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren.	9	2	9	2

ZUIDHOLLAND.

BEVOEGDHEID.	Gevestigd op 31 December 1886.		Gevestigd op 31 December 1887.	
	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.
Medicinae doctores, volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 16).	64	63	61	57
Artsen tevens medicinae doctor .	77	„	89	„
Artsen	85	„	88	„
Plattelands heelmeesters	132	1	127	1
Stedelijke heelmeesters	„	27	„	26
Eervol ontslagen officieren van gezondheid	1	11	1	10
TE ZAMEN . . .	359	102	366	94
Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpractijk uitoefenen en, volgens art. 4 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* n. 60), hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren	10	2	14	2

NOORDHOLLAND.

BEVOEGDHEID.	Gevestigd op 31 December 1886.		Gevestigd op 31 December 1887.	
	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.
Medicinae doctores, volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 16.	38	73	35	65
Artsen tevens medicinae doctor .	60	"	75	"
Artsen	87	"	99	"
Plattelandsheelmeesters	82	4	76	5
Stedelijke heelmeesters	"	44	"	42
Eervol ontslagen officieren van gezondheid	1	12	2	12
TE ZAMEN . . .	268	133	287	124
Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpraktijk uitoefenen en, volgens art 4 der wet van 1 Juni 1855 (*Stbl.* n°. 60) hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren	12	3	8	1

ZEELAND.

BEVOEGDHEID.	Gevestigd op 31 December 1886.		Gevestigd op 31 December 1887.	
	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.
Medicinae doctores, volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 16).	13	5	13	4
Artsen tevens medicinae doctor .	7	"	6	"
Artsen	4	"	5	"
Plattelands heelmeesters	52	"	49	"
Stedelijke heelmeesters	"	1	"	1
Eervol ontslagen officieren van gezondheid	"	1	"	1
TE ZAMEN . . .	76	7	73	6
Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpraktijk uitoefenen en, volgens art. 4 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* n°. 60), hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geeskundige ambtenaren hebben laten viseeren	3	"	3	"

UTRECHT.

BEVOEGDHEID.	Gevestigd op 31 December 1886.		Gevestigd op 31 December 1887.	
	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.
Medicinae doctores, volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 16).	14	25	15	23
Artsen tevens medicinae doctor .	15	»	15	»
Artsen	25	»	27	»
Plattelands heelmeesters	27	»	26	»
Stedelijke heelmeesters	»	3	»	3
Eervol ontslagen officieren van gezondheid	»	3	»	3
TE ZAMEN . . .	81	31	83	29
Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpraktijk uitoefenen en, volgens art. 4 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* n°. 60), hunne acte van bevoegdheid of hün bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren	5	2	6	1

FRIESLAND.

BEVOEGDHEID.	Gevestigd op 31 December 1886.		Gevestigd op 31 December 1887.	
	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.
Medicinae doctores, volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 16).	9	26	9	25
Artsen tevens medicinae doctor .	17	"	17	"
Artsen	32	"	35	"
Plattelands heelmeesters	49	"	49	"
Stedelijke heelmeesters	"	2	"	2
Eervol ontslagen officieren van gezondheid	"	2	"	2
TE ZAMEN . .	107	30	110	29
Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpraktijk uitoefenen en, volgens art. 4 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* n°. 60), hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren	1	"	"	"

OVERIJSSEL.

BEVOEGDHEID.	Gevestigd op 31 December 1886.		Gevestigd op 31 December 1887.	
	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.
Medicinae doctores, volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 16).	12	22	9	21
Artsen tevens medicinae doctor .	5	»	5	»
Artsen	17	»	20	»
Plattelands heelmeesters	24	»	21	»
Stedelijke heelmeesters.	»	»	»	»
Eervol ontslagen officieren van gezondheid	1	1	1	1
TE ZAMEN. . .	59	23	56	22
Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpraktijk uitoefenen en, volgens art. 4 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* n°. 60), hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren.	»	3	4	»

GRONINGEN.

BEVOEGDHEID.	Gevestigd op 31 December 1886.		Gevestigd op 31 December 1887.	
	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.
Medicinae doctores, volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 16).	13	42	13	41
Artsen tevens medicinae doctor .	20	"	23	"
Artsen	18	"	23	"
Plattelands heelmeesters	13	3	12	3
Stedelijke heelmeesters	1	"	1	"
Eervol ontslagen officieren van gezondheid	"	"	"	"
TE ZAMEN. . .	65	45	72	44
Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpraktijk uitoefenen en, volgens art. 4 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* n°. 60), hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren.	"	"	"	"

DRENTHE.

BEVOEGDHEID.	Gevestigd op 31 December 1886.		Gevestigd op 31 December 1887.	
	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.
Medicinae doctores, volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 16).	4	9	4	9
Artsen tevens medicinae doctor .	1	„	1	„
Artsen	8	„	10	„
Plattelands heelmeesters	9	1	10	„
Stedelijke heelmeesters.	„	„	„	„
Eervol ontslagen officieren van gezondheid	„	„	„	„
TE ZAMEN . . .	22	10	25	9
Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpraktijk uitoefenen en, volgens art. 4 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl* n°. 60), hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren	„	„	„	„

LIMBURG.

BEVOEGDHEID.	Gevestigd op 31 December 1886.		Gevestigd op 31 December 1887.	
	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.	met algemeene bevoegdheid.	met beperkte bevoegdheid.
Medicinae doctores, volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 16).	8	5	8	4
Artsen tevens medicinae doctor .	3	"	3	"
Artsen	10	"	11	"
Plattelands heelmeesters	10	"	10	"
Stedelijke heelmeesters.	"	"	"	"
Eervol ontslagen officieren van gezondheid	"	3	"	3
TE ZAMEN . . .	31	8	32	7
Officieren van gezondheid in dienst, die burgerpraktijk uitoefenen en, volgens art. 4 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl.* n°. 60), hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren	4	"	4	"

Er waren dus in het Rijk gevestigd:

GENEESKUNDIGEN.	Op 31 December 1886.	Op 31 December 1887.	Meer op 31 December 1887.	Minder op 31 December 1887.
Medicinae doctores volgens de wet van 12 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 16).	540	506	"	34
Artsen tevens medicinae doctor .	261	291	30	"
Artsen	337	376	39	"
Plattelands- en stedelijke heelmeesters	591	564	"	27
Eervol ontslagen officieren van gezondheid 1ste en 2de klasse. .	47	46	"	1
TE ZAMEN . . .	1776	1783	7	
Officieren van gezondheid in dienst die burgerpraktijk uitoefenen en volgens art. 4 der wet van 1 Juni 1865 (*Stbl* n°. 60), hunne acte van bevoegdheid of hun bewijs van aanstelling door de geneeskundige ambtenaren hebben laten viseeren	65	67	2	
TOTAAL GENERAAL .	1841	1850	9	

STAAT aanwijzende het getal tandmeesters, vroedvrouwen, apotheken en drogistwinkels.

AANDUIDING DER PERSONEN EN WINKELS.	Op 31 December 1886 waren er:	Op 31 December 1887 waren er:	Meer op 31 December 1887.	Minder op 31 December 1887.
NOORDBRABANT.				
Tandmeesters	3	4	1	»
Vroedvrouwen	49	51	2	»
Apotheken	42	40	»	2
Drogistwinkels	1	1	»	»
GELDERLAND.				
Tandmeesters	6	7	1	»
Vroedvrouwen	99	99	»	»
Apotheken	58	57	»	1
Drogistwinkels	6	6	»	»
ZUIDHOLLAND.				
Tandmeesters	16	19	3	»
Vroedvrouwen	150	155	5	»
Apotheken	151	151	»	»
Drogistwinkels	27	26	»	1
NOORDHOLLAND.				
Tandmeesters	30	27	»	3
Vroedvrouwen	200	206	6	»
Apotheken	153	148	»	5
Drogistwinkels	41	38	»	3
ZEELAND.				
Tandmeesters	1	1	»	»
Vroedvrouwen	33	30	»	3
Apotheken	30	28	»	2
Drogistwinkels	1	1	»	»

Personen en winkels.	Op 31 December 1886 waren er.	Op 31 December 1887 waren er.	Meer op 31 December 1887.	Minder op 31 December 1887.
Tandmeesters.	68	72	4	"
Vroedvrouwen	780	798	18	"
Apotheken	626	611	"	15
Drogistwinkels	101 (*)	96	"	5

In den volgenden staat is het getal personen vermeld, die volgens de registers, door de geneesk. inspecteurs gehouden, in apotheken hulp verleenden.

Provinciën.	Geëxamineerde apothekers, als bedienden bij anderen werkzaam.	Apothekers-bedienden volgens art. 34 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsbl.* n°. 61).	Hulp-apothekers.	Leerling-apothekers.	Apothekers-bedienden volgens art. 17 der wet van 25 Dec. 1878 (*Staatsbl.* n°. 222.)
Noordbrabant . .	3	4	"	2* 8	12* 22
Gelderland. . . .	1	8	"	3* 4	23* 41
Zuidholland . . .	5	39	3	5* 31	60* 120
Noordholland . .	3	45	"	4* 14	66* 140
Zeeland.	1	4	"	1	14
Utrecht.	1	8	"	1* 3	5* 22
Friesland	3	6	"	4	7* 19
Overijssel	"	3	"	2	15* 20
Groningen. . . .	3	7	"	4	9* 29
Drenthe	"	1	"	2	6* 7
Limburg	2	4	"	2	3* 5
Het Rijk . .	22	129	3	15* 75	206* 439

NB. Het vrouwelijk personeel, aangeduid door een getal met een daar achter geplaatst *, is in het daarop volgende hoofdgetal begrepen.

(*) In het verslag over 1886 is abusivelijk het getal drogistwinkels op 1 December 1886 opgegeven te zijn geweest 100 (zie vorige noot).

§ 3. Overtredingen van wetten en verordeningen ter bevordering der volksgezondheid vastgesteld.

Noordbrabant.

De burgemeester van Huisseling werd verzocht proces-verbaal op te maken tegen den vader van een 15jarig meisje, hetwelk aan febris-typhoïdea lijdende, naar het ziekenhuis te Grave was vervoerd, zonder dat daarvoor vergunning was gevraagd.

Aan een in België bevoegden tandheelkundige te Antwerpen, is eene waarschuwing gezonden, wegens het onbevoegd uitoefenen der tandheelkunst in enkele gemeenten van Noordbrabant.

Het schrijven van een geneesheer met klachten over het uitoefenen der geneeskunst door een vroedmeester, werd in handen van den Officier van Justitie te 's Hertogenbosch gesteld. Bij onderzoek konden geen feiten van wetsovertreding geconstateerd worden.

Op de vraag van het Openbaar Ministerie bij het kantongerecht te Breda, gedaan, of er termen waren tot vervolging van H. v. S. te Antwerpen, wegens het annonceeren op verschillende spoorwegstations in Noordbrabant van „H. v. S., gebreveteerd chirurgijn-tandmeester, 12 Wapperslei, Antwerpen.", werd geantwoord, dat dit in het openbaar aankondigen van de uitoefening der geneeskunst (afgezien van de voor hem althans nog questieuse vraag, of ieder tandmeester gerekend mag worden te behooren tot de geneeskundigen, bedoeld in art. 3 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 60), eerst dan als strafbaar zou kunnen worden aangemerkt, wanneer mocht zijn gebleken, dat hij, hier te lande de tandheelkunst uitoefent.

Het kantongerecht te Bergen op Zoom, veroordeelde 1 persoon, en het kantongerecht te Breda 10 personen, wegens overtreding van plaatselijke in het belang der volksgezondheid vastgestelde verordeningen.

Het kantongerecht te Eindhoven sprak 2 bakers vrij, tegen wie eene vervolging was ingesteld, wegens het onbevoegd uitoefenen der verloskunst.

Het kantongerecht te Heusden veroordeelde een arts, wegens het onbevoegd afleveren van geneesmiddelen, tot twee geldboeten, elk van f 30, subs. zes dagen hechtenis voor elke boete.

In hooger beroep had eene veroordeeling plaats tot twee geldboeten elk van f 10, subs. 2 × 5 dagen hechtenis.

Deze zaak was nog bij den Hoogen Raad aanhangig.

Het kantongerecht te Oss veroordeelde een molenaar, wegens het graven van een put, binnen den afstand van 50 M. eener begraafplaats, zonder verlof van Gedeputeerde Staten, tot eene geldboete van f 3, subs. 3 dagen hechtenis.

Het kantongerecht te Waalwijk veroordeelde:

1°. eene vrouw te Sprang, wegens het buiten noodzaak uitoefenen van het bedrijf van verloskundige, zonder daartoe bevoegd te zijn, tot eene geldboete van f 8, subs. 3 dagen hechtenis;

2°. eene vrouw te Vlijmen, wegens hetzelfde feit, tot eene geldboete van f 5, subs. 3 dagen hchtenis.

Op I. H. G. P. en O. A., te Rotterdam, „vervaardigers van kunsttanden en gebittten", werd door den inspecteur de aandacht der Justitie gevestigd, wegens uitoefening van tandheelkunst, waartoe zij niet bevoegd zijn.

Beide werden door den kantonrechter veroordeeld tot eene boete van f 50, subs. 10 dagen hechtenis.

F. E. H., te Rotterdam, zich noemende „masseur en pedicure", werd door den kantonrechter te Schiedam veroordeeld wegens uitoefening van geneeskunst zonder bevoegdheid.

Hij kwam van dit vonnis in hooger beroep.

De rechtbank te Rotterdam bevestigde het vonnis, in eersten aanleg gewezen, en veroordeelde den appellant in de kosten.

Hier volgen de overwegingen in dit vonnis, in verband met de beschouwingen betreffende uitoefening van geneeskunst, die in andere vonnissen werden aangetroffen.

„Overwegende, dat alsnu behoort te worden onderzocht of het wrijven van de beenen, zooals door appellant tevens geïntimeerde is geschied, ingevolge de hierboven als bewezen aangenomen feiten, geacht kan worden uitoefening der geneeskunst te zijn als bedrijf;

„overwegende, dienaangaande, dat art. 1 der wet dd. 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 60) onder uitoefening van geneeskunst verstaat, het verleenen van geneeskundigen raad of bijstand als bedrijf, zonder dat omschreven wordt waarin deze bestaat;

„overwegende, dat alzoo onder het verleenen van geneeskundigen bijstand vallen alle zoodanige handelingen die de strekking hebben om eene genezende uitwerking uit te oefenen op eenig ziekelijk lichaamsdeel en alzoo het wrijven, buigen, trekken en rekken der beenen van personen die aan ongesteldheid aan de beenen lijdende zijn, al wordt hieraan door appellant tevens geïntimeerde, ook de naam van verdikking van bloed gegeven;

„overwegende, dat mede door de als bewezen aangenomen feiten in verband met bovengemelde gedrukte circulaire, waarin appellant tevens geïntimeerde, uitdrukkelijk aan het publiek te kennen geeft, dat hij zich bezig houdt met het behandelen van jicht, rheumatiek, verstuikingen, enz., door wrijving en dagelijks te consulteeren en te ontbieden is, in verband met de omstandigheid dat appellant tevens geïntimeerde, zich voor zijne behandeling laat betalen, moet worden aangenomen dat appellant de geneeskunst als bedrijf uitoefent", enz.

L. De V., zich noemende „mechanicien dentiste", en J. H. W. „kunsttandenvervaardiger", beiden te Rotterdam, werden wegens uitoefening van geneeskunst, zonder daartoe bevoegd te zijn, beide door den kantonrechter te Rotterdam veroordeeld tot eene boete van f 50, subs. 10 dagen hechtenis.

Een kramer in manufacturen, tegen wien proces-verbaal was opgemaakt door een rijksveldwachter, werd door den kantonrechter te Woerden veroordeeld tot eene boete van f 300, subs. 40 dagen hechtenis.

In hooger beroep werd door de rechtbank te Utrecht dit vonnis vernietigd wegens gebreken in den vorm. Op nieuw rechtdoende, veroordeelde de rechtbank den beschuldigde tot eene boete van f 100, subs. 40 dagen hechtenis.

De tegen dit vonnis aangeteekende cassatie werd verworpen.

Een burgemeester beklaagde zich, dat twee geneeskundigen, in naburige gemeenten

gevestigd waar geen apotheker is, in zijne gemeente, waar een apotheker is, geneesmiddelen leverden.

De inspecteur wees die geneeskundigen op deze overschrijding hunner bevoegdheid en maande hen aan, daarmede op te houden.

Van den eene ontving hij ten antwoord, dat hij geene geneesmiddelen in die gemeente had afgeleverd, maar dat inwoners van die gemeente ten zijnen huize geneesmiddelen hadden gehaald, hetgeen zijns inziens niet verboden is.

Een vermoeden omtrent ongeoorloofde handelingen van eenen geneeskundige en eenen apotheker, in verband met art. 11 der wet op de uitoefening der geneeskunst en art. 15 van die op de uitoefening der artsenijbereidkunst, gaf aanleiding tot een onderzoek.

Het bleek echter, zooals te verwachten was, niet mogelijk afdoende bewijzen voor de juistheid van het vermoeden te verkrijgen.

Een paar malen werd aan eenen apotheker vergund, de apotheek van een zieken of overleden apotheker tijdelijk te gelijk met de zijne waar te nemen.

Een apothekersbediende had (bij afwezigheid van den apotheker), in plaats van een „decoctum album Sydenhami", dat was voorgeschreven, eene „mixtura gummosa" gegeven.

Dit gaf aanleiding tot eene vervolging.

Deskundigen werden benoemd om den kantonrechter voor te lichten, of het geleverde geneesmiddel was bereid volgens het voorgeschreven recept Dit moest natuurlijk worden ontkend.

De bediende erkende, dat hij geen decoctum album had gegeven, maar in plaats daarvan, „zooals hij dit wat betreft deze drank gewoon is te doen", eene niet gekookte oplossing van gom met suikerstroop had bereid.

Hij ontkende, dat hij den drank had afgeleverd; hij had het vocht in een fleschje gedaan en dit op de toonbank geplaatst, opdat een ander bediende er het etiquet op zou bevestigen; hij beweerde niet te weten of, en zoo ja, door wien en aan wien, het was afgeleverd.

De kantonrechter overwoog o a. dat het aan beklaagde ten laste gelegde afleveren is onbewezen gebleven, en verklaarde ten slotte het aan beklaagde ten laste gelegde feit in zijn geheel onbewezen en sprak hem daarvan vrij.

De ambtenaar van het Openbaar Ministerie kwam in hooger beroep, bij de rechtbank. Deze bevestigde het vonnis.

Bij de toezending van een afschrift van dit vonnis voegde de substituut-officier van justitie de mededeeling, dat hij ongetwijfeld daartegen cassatie zou hebben aangeteekend, „ware het niet dat zoodanig beroep ware afgesneden door de primaire beslissing, dat het bewijs niet is geleverd."

De onregelmatigheden ten opzichte van lijders aan diphtheritis te Leiden, vooral wat betreft hun vervoer naar het ziekenhuis zonder inachtneming van de noodige voorzorgen, waar (zie vorig jaarverslag blz. 382) en de instructie, die daaromtrent had plaats gehad, en niet tot vervolging had geleid, gaf den inspecteur aanleiding tot een schrijven aan den burgemeester van Leiden, waarin hij op de meermalen aldaar gepleegde overtredingen wees.

Hij wees op de noodzakelijkheid van vervoer in een uitsluitend voor lijders aan besmettelijke ziekten bestemd rijtuig, hetwelk ook te Leiden voorhanden is, en gaf in bedenking, meer bekendheid te geven aan de bestaande voorschriften en daaraan beter

de hand te houden. Ook werd voorgesteld eene bekendmaking daaromtrent twee of drie malen 's jaars te doen herhalen. De geneeskundigen konden er ook op worden gewezen, dat het wenschelijk was bij het zenden van hunne besmettelijke patiënten naar het ziekenhuis, aan de betrekkingen van deze hunne verplichtingen in dit opzicht aan te wijzen.
In dien geest werd gehandeld, en een voorstel werd overwogen om in het gemis van eene verordening op het vervoer van besmettelijke lijders te voorzien.

De berichten van de gemeentebesturen aan Gedeputeerde Staten betreffende de uitvoering van art. 18 der epidemiewet (openbare gelegenheid tot kostelooze inenting) in 1887, gaven aanleiding tot enkele opmerkingen.

Bij verschillende kantongerechten werden vonnissen uitgesproken betreffende overtreding van plaatselijke verordeningen in het belang der volksgezondheid vastgesteld.

Noordholland.

Noch bij de arrondissementrechtbank te Amsterdam, noch bij die te Haarlem of te Alkmaar kwamen zaken voor ter berechting.

Door de kantongerechten te Amsterdam werden 34 gevallen van overtreding van de verordeningen op het verkoopen van voedingsmiddelen behandeld, waarvan 32 veroordeelingen.

In 3 gevallen van overtreding op de verordeningen omtrent begraven, werd driemaal de hoogste boete betaald.

Twee gevallen van overtreding der geneeskundige wetten werden niet vervolgd.

Vrijspraak volgde in een geval van vervoer van een lijder aan typhus in een openbaar vervoermiddel, terwijl de vervoerder bekend was met den aard der ziekte.

Vier veroordeelingen hadden plaats, omdat meer kinderen in een bewaarschool aanwezig waren dan geoorloofd was.

Twee vervolgingen werden ingesteld wegens het verkoopen van geneesmiddelen door onbevoegden. Eene veroordeeling en eene vrijspraak volgden.

Een geval waarbij procesverbaal was opgemaakt, wegens het niet aangeven van een geval van besmettelijke ziekte, werd niet vervolgd.

Door het kantongerecht te Alkmaar werd een persoon veroordeeld tot 2 boeten van f 10, wegens onbevoegd uitoefenen van de genees- en artsenijbereidkunst.

Door de kantongerechten te Haarlem werden 7 zaken behandeld wegens overtredingen van reglementen in het belang van de openbare gezondheid vastgesteld. In 6 gevallen volgde veroordeeling tot boeten.

Den burgemeester te Hilversum werd medegedeeld, dat L. S. geene bevoegdheid had tandheelkunst uit te oefenen, en met goed gevolg verzocht hem dit te beletten.

verkoopen van visch te Utrecht, zonder dat zij aan de politie op eerste aanvraag een bewijs van keuring konden vertoonen;

2°. tot eene boete van f 25, subs. 5 dagen hechtenis, één persoon wegens het te Utrecht vervoeren van bedorven visch;

3°. tot eene boete van f 15, subs. 5 dagen hechtenis, één persoon wegens het te Utrecht vervoeren van vleesch, dat nadeelig was voor de gezondheid;

4°. tot eene boete van f 20, subs. 4 dagen hechtenis, één persoon wegens het te Utrecht niet in zijn geheel laten van een geslacht stuk vee, 12 uren nadat van de slachting was kennis gegeven of tot het door den keurmeester was onderzocht;

5°. één persoon wegens het te Utrecht 1°. in zijn slachthuis bewaren langer dan de verordening toelaat, van afval van geslachte dieren; 2°. het als vleeschverkooper voorhanden hebben van niet gekeurd vleesch; 3°. het weigeren om niet gekeurd vleesch ter beschikking te stellen van den bevoegden ambtenaar en hem terstond er mede te volgen naar het kantoor van keuring, respectievelijk tot eene boete van f 10, subs. 3 dagen, eene boete van f 20, subs. 4 dagen, en eene boete van f 10, subs. 3 dagen hechtenis;

6°. twee personen wegens het te zamen in vereeniging als vleeschverkoopers te Utrecht een in die gemeente geslacht stuk vee af te hakken vóór dat het gekeurd was en het verkoopen van voor de gezondheid nadeelig vleesch, tot boete van f 20 en f 25, subs. respectievelijk 4 en 5 dagen hechtenis.

Door het kantongerecht te Wijk bij Duurstede:

1°. tot eene boete van f 2, subs. één dag hechtenis, wegens het plaatsen van een asch- of mesthoop op een verboden plaats, zonder vergunning van het gemeentebestuur;

2°. tot eene boete van f 1, subs. één dag hechtenis, een persoon wegens het vervoeren van mest op eenen bij de verordening verboden dag;

3°. tot eene boete van f 20, subs. 8 dagen hechtenis, één man wegens het zonder bevoegdheid uitoefenen van een beroep (geneeskunst) buiten noodzaak;

4°. een geneeskundige te Werkhoven, bevoegd tot levering van geneesmiddelen, tot 5 geldboeten, ieder van f 3, wegens het niet deugdelijk of niet voorhanden hebben van 5 verplichte geneesmiddelen.

Opmerking verdient, dat bij het vonnis niet strafbaar werd gesteld het in het licht bewaren van oleum ricini, op grond dat art. 6 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 61) alleen voorschrijft, dat elk geneesmiddel moet worden bewaard in een daartoe geschikt voorwerp; dat de pharmacopee ten opzichte van het bewaren van vette oliën wel vermeld dat deze in goed gesloten fleschen en op eene duistere plaats moeten worden bewaard, maar dat het voorschrift van genoemd art. 6 zich, blijkens de woorden bepalende tot de voorwerpen waarin de geneesmiddelen worden bewaard, bezwaarlijk kan worden uitgebreid tot de plaats alwaar deze voorwerpen worden gesteld.

Door het kantongerecht te Breukelen Nijenrode:

1°. Een geneeskundige bevoegd tot levering van geneesmiddelen, tot 18 geldboeten ieder van f 1, subs. een dag hechtenis voor iedere boete, wegens het voorhanden hebben

van 11 niet deugdelijke geneesmiddelen, het niet bewaren van 6 geneesmiddelen in een daartoe geschikt voorwerp, en het niet bewaren van een vergift in een vergiftkast.

2°. Eene vrouw tot eene boete van f 5, subs. 3 dagen hechtenis, wegens het buiten noodzaak uitoefenen van een beroep (verloskunst) waartoe de wet eene toelating vordert, zonder tot die uitoefening bevoegd te zijn.

3°. Een man tot eene geldboete van f 25, subs. 5 dagen hechtenis, wegens het doen vervoeren van een aan febris typhoïdea te Breukelen Nijenrode overledene naar een andere dan de voor de ingezetenen dier gemeente gebruikelijke algemeene of bijzondere begraafplaats.

Friesland.

Het kantongerecht te Leeuwarden veroordeelde een landbouwer, wegens het zonder daartoe bevoegd te zijn en buiten noodzaak, uitoefenen der geneeskunst, door het verleenen van genees- of heelkundigen bijstand als bedrijf, tot 10 gulden boete, subs. 3 dagen hechtenis.

Het kantongerecht te Steenwijk veroordeelde een vrouw te Blesbrug onder Wolvega, wegens het buiten noodzaak uitoefenen van het beroep van geneeskundige, waarvoor de wet eene speciale toelating vereischt, tot eene boete van f 20, subs. 6 dagen hechtenis.

Bij het kantongerecht te Beetsterzwaag is door een rijksveldwachter proces-verbaal opgemaakt, wegens het onbevoegd uitoefenen der verloskunst: 1° tegen eene vrouw te Beets; 2°. wegens onbevoegde uitoefening der verloskunst tegen een arbeider te Beets.
Geen van deze 2 is vervolgd, omdat uit de verklaringen van de getuigen is gebleken, dat de verdachten alleen hare hulp verleenden in geval van nood en bij gebrek van bevoegde geneeskundige hulp, en nimmer eenige belooning genoten.

Het kantongerecht te Harlingen ontsloeg van rechtsvervolging een oud-apotheker, aangeklaagd wegens overtreding van het, als waarnemend apotheker, in zijne apotheek een apothekersbediende, zonder eenig toezicht van een apotheker of van een geneeskundige, bevoegd tot het leveren van geneesmiddelen, laten werkzaam zijn in de bereiding van geneesmiddelen.
In appel van dit bovenstaand vonnis, behandelde de arrondissements-rechtbank te Leeuwarden die zaak. De rechtbank veroordeelde hem tot f 10 boete, subs. 3 dagen hechtenis.

Het kantongerecht te Leeuwarden veroordeelde 23 publieke vrouwen, wegens in de gemeente Leeuwarden zich niet aanmelden voor het onderzoek door den daartoe aangestelden geneeskundige, en 12 publieke vrouwen wegens dezelfde overtreding bij herhaling gepleegd.

Het kantongerecht te Dokkum veroordeelde een tuinman, wegens het in de gemeente Dokkum ter verkoop doen aanbieden van onrijpe appelen, tot f 3, subsidiair 1 dag hechtenis.

Het kantongerecht te Harlingen veroordeelde een slachter, wegens het, van zonsondergang tot zonsopgang, binnen de gemeente Franeker, invoeren van versch vleesch,

waarvan het niet blijkt, dat het voor doorvoer bestemd is, tot boete van f 5, subsidiair 3 dagen hechtenis.

Het kantongercht te Leeuwarden veroordeelde op procesverbaal van een keurmeester van visch en vleesch, een koopman, wegens het in de gemeente Leeuwarden vervoeren van vleesch van eene gestorvene koe, waarvan het gebruik door den tot keuring aangestelden keurmeester wordt geacht schadelijk te kunnen zijn voor de gezondheid, tot eene boete van f 10, subsidiair 2 dagen hechtenis, met verbeurdverklaring van het vleesch.

Een slachter, wegens het in Leeuwarden in zijn winkel voorhanden hebben van vleesch, waarvan het gebruik wordt geacht schadelijk te kunnen zijn voor de gezondheid, tot f 5 boete, subsidiair 2 dagen hechtenis, met verbeurd verklaring van het vleesch.

Een koopman, wegens het in Leeuwarden te koop aanbieden van visch, waarvan het gebruik schadelijk was, tot f 1 boete, subsidiair 1 dag hechtenis, met verbeurdverklaring der visch.

Het kantongerecht te Berlicum veroordeelde een voerman, wegens het in de gemeente Ferwerderadeel niet binnen den bij bevel van burgemeester en wethouders aangewezen tijd opruimen van een mestvaalt, die kan geacht worden nadeelig te zijn voor de gezondheid der ingezetenen.

Het kantongerecht te Bolsward veroordeelde een kuiper, wegens het in de gemeente Hennaarderadeel, als gebruiker van een perceel, de op het perceel aanwezige gier en aftreksel van mest, niet in waterdichte bakken verzameld te hebben, tot eene boete van f 15, subsidiair 3 dagen hechtenis.

Het kantongerecht te Sneek veroordeelde twee sjouwerlieden, wegens het in de gemeente Sneek werpen van onreine stoffen op straat, tot boete van f 2, subsidiair 1 dag hechtenis.

Overijssel.

Het kantongerecht te Zwolle veroordeelde:

2 slachters (een bij herhaling) wegens het voorhanden hebben te Zwolle van bedorven vleesch, resp. tot f 30 en f 10 boete, subsidiair 10 en 5 dagen hechtenis.

1 winkelier te Zwolle, wegens hetzelfde feit, tot f 20 boete, subsidiair 5 dagen hechtenis.

1 slachter te Hasselt, wegens het voorhanden hebben van vleesch van gestorven vee, tot f 25 boete, subsidiair 5 dagen hechtenis.

1 arbeider, wegens het vervoeren te Zwolle van bedorven vleesch, tot f 25 boete, subsidiair 5 dagen hechtenis.

1 koopman uit Edam. wegens het te koop stellen te Zwolle van in, voor gebruik door menschen, ondeugdelijken toestand verkeerende eetwaren (kaas), tot f 3 boete, subsidiair 1 dag hechtenis.

1 landbouwer te Dalfsen wegens dezelfde overtreding (boter), tot f3 boete, subsidiair 1 dag hechtenis.

1 winkelier te Zwolle wegens hetzelfde (haringen), tot f 3 boete, subsidiair 1 dag hechtenis.

1 koopman te Lemmer wegens hetzelfde (visch), tot f 3 boete, subsidiair 1 dag hechtenis.

Al de afgekeurde waren werden verbeurd verklaard.

Drenthe.

Het kantongerecht te Assen veroordeelde een arbeider wegens het in de kom der gemeente Assen, buiten de gebouwen, ledigen van een privaat tusschen des morgens 7 en des avonds 10 uur, tot eene boete van f 1, subs. 1 dag hechtenis.

Eene aanklacht wegens overtreding van art. 14, alinea 1, der wet van 4 December 1872 (*Staatsblad* n°. 134) werd door den Hoogen Raad verwezen naar het kantongerecht te Groningen.

Door het kantongerecht te Meppel werden veroordeeld:

een timmerman wegens het in de kom der gemeente Meppel in een kanaal werpen van het water ontreinigende stoffen, tot f 1 boete, subs. 1 dag hechtenis;

een slachter wegens het te Meppel in bezit hebben van vleesch, waarvan het gebruik voor de gezondheid nadeelig werd geacht, tot f 5 boete, subs. 5 dagen hechtenis.

Limburg.

Eene vroedvrouw te Roermond, tegen wie vervolging was ingesteld wegens overschrijding van hare bevoegdheid als vroedvrouw, door gebruik te maken van een verloskundig werktuig en verzuim van kennisgeving aan den geneeskundigen ambtenaar van het verrichten eener kunstbewerking, waartoe zij niet bevoegd was, werd voor het kantongerecht aldaar vrijgesproken. Het openbaar ministerie had straf gerequireerd omdat zij bij het verleenen van verloskundigen bijstand, door het verrichten eener verloskundig kunstbewerking met de tang, de grenzen harer wettelijk geneeskundige bevoegdheid had overschreden en tevens had verzuimd:

1°. de hulp in te roepen van een tot uitoefening der verloskunst bevoegden geneeskundige, en bij ontstentenis van dezen van een anderen geneeskundige, hoewel bij de verloste vrouw geen ongestoord natuurlijk verloop der baring plaats greep;

2°. binnen 24 uren na afloop der verlossing daarvan geen kennis te hebben gegeven aan den adjnnct-inspecteur van het geneeskungdig Staatstoezicht in Limburg.

Van het eerste ten laste gelegde werd beklaagde vrijgesproken, omdat het gepleegde feit is eene overschrijding van bevoegdheid, waarop niet toepasselijk is art. 18 van de wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 60), maar het voor de beklaagde gunstiger 2de lid van art. 436 van het Wetboek van Strafrecht; de straf bij dat artikel bedreigd, kon echter aan de beklaagde niet worden opgelegd, omdat niet was te laste gelegd, dat zij buiten noodzaak de grenzen harer bevoegdheid overscheden had, en dus een der elementen voor de overtreding van art. 436 van het Wetboek van Strafrecht ontbrak.

Het 2de feit viel niet in de termen van het tweede lid van art 15 der aangehaalde wet, omdat de verplichting tot het inroepen van den bijstand van een geneeskundige, des noods van eene andere vroedvrouw, niet beruste bij deze beklaagde, daar zij zelve was de om bijstand geroepen vroedvrouw.

Het 3de feit werd niet strafbaar geacht, omdat bij art. 15 van meergemelde wet aan de vroedvrouwen wel de verplichting is opgelegd om aangifte te doen van de kunstbewerkingen, die zij volgens dat artikel hebben verricht, maar niet van de gebruikmaking van verloskundige werktuigen, welke haar bij de wet verboden is; zoodat het verzui-

De 2 laatstbedoelde personen, zijnde kinderen, zijn op 's Rijks kosten naar Parijs gezonden, om aldaar volgens de methode van Pasteur, ingeënt te worden.

Tevens zond dezelfde districtsveearts bericht omtrent 8 bij het rund waargenomen gevallen van miltvuur, waaronder één geval te Dongen, dat eerst als miltvuur is herkend, toen de slachter van het rund, tengevolge van antrax gezwellen, en daarop gevolgde bloedvergiftiging was overleden.

Door den plaatsvervangenden districtsveearts te Zevenbergen werd ter onderzoek toegezonden eene kleine hoeveelheid melk afkomstig van eene aan miltvuur lijdende koe.

Zoowel het mikroskopisch als het bacteriologisch onderzoek op miltvuurbacillen, leverde een negatief resultaat.

Gelderland.

Omtrent de vele gevallen van veeziekte werd door den districtsveearts kennis gegeven aan het geneeskundig Staatstoezicht.

In twijfelachtige gevallen van miltvuur had tusschen den districts-veearts en den geneeskundigen adjunct-inspecteur gewoonlijk een gezamenlijk en in overleg met elkander ingesteld microscopisch onderzoek plaats, waardoor in de meeste gevallen de noodige inlichting werd verkregen.

Zuidholland.

De geneeskundige inspecteur ontving verscheidene malen van districtsveeartsen bericht betreffende het voorkomen van miltvuur of kwaden droes bij runderen of paarden en ook enkele malen betreffende verdachte honden en door hen gebeten personen.

Noordholland.

Te Krommenie kwamen verscheidene gevallen van miltvuur bij schapen voor.

Daar een schaap reeds geslacht was, en gedeeltelijk in consumtie gebracht, werden de noodige maatregelen met den burgemeester besproken om gevaar voor infectie te voorkomen, voornamelijk bestaande in het in beslag nemen van het resteerende vleesch, ontsmetting van de slachtplaatsen, en van gebruikte voorwerpen.

Toen den inspecteur bericht was, dat te Weesp een persoon verwond was bij gelegenheid dat hij een aan miltvuur lijdend dier had behandeld, werd omtrent die verwonding een onderzoek ingesteld, dat bevredigend uitviel.

Te Hilversum werd een onderzoek ingesteld naar aanleiding van een medegedeeld geval van hondsdolheid.

De persoon die den hond gewasschen had, had lichte ontvellingen gehad, zoodat derhalve de mogelijkheid van infectie bestond. Bij het bezoek van den inspecteur waren de ontvellingen genezen.

Utrecht.

Behalve van de gevallen van dollehondsbeet (zie „Andere ziekten" Dollehondsbeet), werd aan het geneeskundig Staatstoezicht kennis gegeven van een wegens kwaden droes te Soest afgemaakt paard.

Friesland.

De plaatsvervangende districts-veearts te Joure gaf den adjunct-inspecteur kennis van miltvuur, door hem geconstateerd bij gestorven runderen in vier gemeenten; ook de districts-veearts meldde het voorkomen van eenige gevallen.

Groningen.

Den inspecteur werd mededeeling gedaan van 4 ziektegevallen bij runderen, 2 daarvan betroffen miltvuur en 2 parelziekte. Geen daarvan had verder gevolg.

Datum van ieder onderzoek.	Naam van ieder schip.	Naam van den schipper.	Haven van herkomst.
15 Juli.	Irene.	H. Mulder.	Catania.
14 Augustus.	Venus	K. W. Boes.	Napels.
8 September.	Penelope.	J. de Vries.	Napels.
28 „	Pollux.	J. R. Visser.	Napels.
6 October.	Minerva.	L. de Jonge.	Napels.
18 „	Juno.	W. Visser.	Palermo.
28 „	Netheij Abbeij.	Hugh Vivian	Malta.
4 November.	Anny Fovreij.	Aug. Fogh.	Pensacole.
4 „	Penelope.	J. de Vries.	Napels.
2 December.	Olga.	J. P. van Helms.	Malta.
14 „	Elisa Milligan.	H. Rowan.	Mabile.

De waarnemende inspecteur voor Zeeland berichtte, dat door de geneeskundigen in die provincie, met het onderzoek van zeeschepen belast, eenige schepen werden onderzocht, die alle tot de havens werden toegelaten.

Te Harlingen en te Delfzijl had in 1887 geen gezondheidsonderzoek van schepen plaats.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

MACKAY.

Universiteiten.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Afgewezen.	
	§ 3. Het theoretisch geneeskundig examen.			
Leiden.	15	10	5	
Utrecht.	18	14	4	
Groningen.	7	7	„	
Amsterdam.	26	16	10	
	66	47	19	
	§ 4. Het theoretisch examen van tandmeester.			
Leiden.	1	1	„	
	1	1	„	
	§ 5. Het theoretisch examen van apotheker.			
Leiden.	*	3	*	* Het getal der afgewezenen is niet opgegeven.
Utrecht.	9	7	2	
Groningen.	1	1	„	
Amsterdam.	2	2	„	
	12	13	2	

Cursus 1887—1888.

§ 1. Het eerste natuurkundig examen.

Universiteiten.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Afgewezen.	
Leiden.	*	32	*	* Het aantal der afgewezenen is niet opgegeven.
Utrecht.	78	52	26	
Groningen.	34	27	7	
Amsterdam.	76	52	24	
	188	163	57	

Universiteiten.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Afgewezen.	
§ 2. Het tweede natuurkundig examen.				
Leiden.	43	28	15	
Utrecht.	*	20	*	* Het aantal der afgewezenen is niet opgegeven.
Groningen.	24	22	2	
Amsterdam.	77	51	26	
	144	121	43	
§ 3. Het theoretisch geneeskundig examen.				
Leiden.	25	17	8	
Utrecht.	*	22	*	* Het aantal der afgewezenen is niet opgegeven.
Groningen.	21	19	2	
Amsterdam.	56	36	20	
	102	94	34	
§ 4. Het theoretisch examen van tandmeester.				
Leiden.	4	3	1	
Groningen.	1	1	„	
Amsterdam.	13	8	5	
	18	12	6	
§ 5. Het theoretisch examen van apotheker.				
Leiden.	5	5	„	
Utrecht.	7	7	„	
Groningen.	1	1	„	
	13	13	„	

B. *Examens afgenomen door de Staatscommissiën in* 1887.

§ 6. Het toelatingsexamen tot het eerste natuurkundig examen.

De commissie tot 1 Augustus 1888 belast met het afnemen van het examen van hen, die de bewijzen wenschen te leveren, dat zij tot de beoefening der natuurwetenschappen genoegzaam voorbereid zijn, hield hare laatste zitting te Amsterdam in de maanden Mei en Juni. Na afloop daarvan bracht zij het volgende verslag uit:

Zitting in Mei en Juni te Amsterdam.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De commissie, bij Koninklijk besluit van van 2 Juni 1886 n°. 5, belast met het afnemen van het examen, vermeld in het Koninklijk besluit van 12 Februari 1879 (*Staatsblad* n°. 35), heeft de eer Uwe Excellentie het verslag van hare werkzaamhen in de zitting van Mei en Juni 1887 aan te bieden.

De Commissie hield één voorbereidende vergadering op den 4den Mei 1887, in het gebouw der openbare handelsschool te Amsterdam. Daarin besloot zij dezelfde regeling van werkzaamheden aan te nemen, die zij in hare vorige zitting gevolgd had, en die uitvoerig in het verslag der genoemde zitting medegedeeld is. Verder werden de opgaven voor het schriftelijk werk beoordeeld en vastgesteld.

De schriftelijke examens hebben plaats gehad op 23 en 24 Mei en op 13 en 14 Juni, de mondelinge op 25, 26, 27 en 28 Mei, 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 15, 16, 17, 18, 20. 21, 22, 23, 24 en 25 Juni.

Voor het examen hadden zich 74 mannelijke en 2 vrouwelijke candidaten aangemeld. Van de mannelijke trokken zich bij het schriftelijk onderzoek 4, bij het mondeling 2 terug, zoodat 70 candidaten volledig geëxamineerd werden. Onder deze kwamen 55 voor, die zich voor de eerste maal, 10 die zich voor de tweede maal, en 5 die zich voor de derde maal aan dit examen onderwierpen.

Van deze 78 candidaten was telkens 1 geboren in de jaren 1860, 1861, 1862, 1863 en 1871. Verder waren 3 geboren in 1864, 6 in 1865, 11 in 1866, 12 in 1867, 11 in 1868, 17 in 1869 en 5 in 1870.

Omtrent de woonplaats der 70 candidaten valt op te merken, dat 16 van Amsterdam, 7 van Utrecht, 6 van Groningen, 5 van 's Gravenhage, 4 van Helder, 3 van Leiden, 2 van Rotterdam, 2 van Arnhem, 2 van Elburg en 2 van Enkhuizen kwamen. De overige 21 woonden in 21 verschillende plaatsen van ons land.

Aangaande de wijze van opleiding der 70 candidaten kan worden medegedeeld, dat 15 eene lagere school, 52 eene hoogere burgerschool en 3 een gymnasium bezochten. Bovendien hadden de meeste in den laatsten tijd privaatonderwijs genoten.

Wat de beroepskeuze der 70 candidaten betreft, wenschten 39 voor arts en 26 voor apotheker te studeeren; 5 hadden dienaangaande nog geen besluit genomen.

Aan de volgende 37 mannelijke en 2 vrouwelijke candidaten werd het diploma toegekend.

Antonie Bakker, geboren te Meppel 6 April 1865;

Hendrik Dirk van Berk, geboren te Helder 6 Mei 1870;

Antonie Arnold de Boevè, geboren te Doesburg 17 September 1870;

Henricus Albertus Roon. geboren te den Ham 16 Janvari 1870;

Hendricus Gerardus Martinus Bos, geboren te Amsterdam 7 November 1869;

Frederik Rudolph Coers, geboren te Sindanglaut 10 April 1868,

verschil moet, volgens het gevoelen der commissie, hoofdzakelijk toegeschreven worden aan de zucht van sommige candidaten, om over de aanstaande zomervacantie te kunnen beschikken, zoodat zij thans, zonder voldoende voorbereiding, beproefden het diploma te verkrijgen.

Van de examens, die door de 39 geslaagden in elk vak werden afgelegd, waren voldoend: 36 in rekenkunde, 39 in stelkunde, 35 in meetkunde, 37 in driehoeksmeting, 33 in Nederlandsch, 34 in Fransch en 39 in Duitsch.

Van de 39 geslaagden waren er:

21 voldoende in alle vakken;
9 „ „ zes „ en onvoldoende in 1 taal;
7 „ „ zes „ „ „ „ 1 der wiskundige vakken;
2 „ „ vijf „ „ „ „ 1 taal en 1 der wiskundige vakken.

De twee vrouwelijke candidaten komen voor, onder de 21 geslaagden, die in alle vakken voldoende waren.

Van de examens, die door de 31 afgewezen candidaten in elk vak werden afgelegd, waren onvoldoende: 21 in rekenkunde, 14 in stelkunde, 21 in meetkunde 15 in driehoeksmeting, 16 in Nederlandsch, 22 in Fransch en 14 in Duitsch.

Van de 31 candidaten, die niet slaagden, waren er:

3 die te kort schoten in al de vakken;
6 „ „ „ „ „ 5 van de 7 vakken;
8 „ „ „ „ „ 4 „ „ 7 „
12 „ „ „ „ „ 3 „ „ 7 „
1 die in 2 wiskundige vakken en 1 die in 2 talen onvoldoende bleek te zijn.

Omtrent de afzonderlijke vakken valt het volgende te vermelden:

Het schriftelijk examen in de *rekenkunde* was verre van gunstig. Een eenvoudig vraagstuk over samengestelden interest werd door de meeste candidaten foutief behandeld. Ook de oplossing met logarithmen van vraagstukken, waarin negatieve getallen voorkwamen, liet te wenschen over. Vaardigheid en nauwgezetheid in het cijferen waren bij weinige candidaten regel, bij velen uitzondering. Het mondeling onderzoek echter was gunstiger; het leidde dikwijls tot een voldoend eindcijfer, waar het schriftelijk werk onvoldoende bevonden was.

De uitslag van het examen in de *stelkunde* was meer bevredigend dan in de vorige zitting: aan de meeste candidaten kon dan ook een voldoend of even voldoend cijfer toegekend worden. Blijkbaar droegen velen kennis van de in het vorige verslag gemaakte opmerkingen. Zoo bijv. wisten bijna allen een vierkantsvergelijking goed op te lossen en er de verklaring van te geven. Toch gaf de herleiding van eenvoudige vormen niet zelden blijk van onvoldoende oefening.

Omtrent het examen in de *meetkunde* kan hetzelfde opgemerkt worden als in het vorige verslag; theorie en practijk gingen hier meestal samen. Dit kwam vooral uit bij de oplossing van de vraagstukken over de doorsnijding van een viervlak en de projectie van een parallelogram. Naast vele goede, zelf uitstekende oplossingen stonden andere, die geen hoogen dunk gaven van het voorstellingsvermogen van sommige candidaten. De laatste hadden dan ook veelal moeite met de verklaring van de eigenschappen der figuren in de ruimte

Bij de *driehoeksmeting* gaf het mondeling onderzoek beter uitkomsten dan het schriftelijke.

Blijkbaar hadden de meeste candidaten zich weinig geoefend in het oplossen van vraagstukken. Daardoor was hunne studie, o. a. de behandeling van den rechthoekigen boldriehoek, niet tot haar recht gekomen.

De uitslag van het examen in het *Nederlandsch* was ongeveer gelijk aan dien der najaarszitting. Viel er, met opzicht tot de kennis van taalregels en zinsverband, in het schriftelijk werk op eenige verbetering te wijzen, toch getuigde het meermalen van armoede aan woordenkeus en gebrekkige behandeling der stof. Ofschoon de candidaten uit vier uiteenloopende onderwerpen konden kiezen, hadden slechts weinigen zich bij het gekozen onderwerp bepaald en hunne denkbeelden dienaangaande duidelijk en ordelijk ontwikkeld. Ook het werktuigelijk lezen en de leestoon lieten nog te wenschen over.

Bij het examen in het *Fransch* bleek het schriftelijk werk van de groote meerderheid der candidaten onvoldoende te zijn. Van sommige was het zoo slecht, dat de vraag gewettigd was, of zij zich in de laatste jaren eenigen tijd gegund hadden, om zich in het gebruik der taal te oefenen. Wel leidde het mondeling onderzoek tot een minder ongunstig oordeel, maar toch kwam hierbij niet zelden gemis aan woordenkennis, gebrekkig inzicht in den bouw der eenvoudigste zinnen en onvoldoende kennis van de belangrijkste regels der spraakkunst aan den dag.

Omtrent het examen in het *Duitsch* valt mede te deelen, dat slechts enkele candidaten van taalregels en taaleigen zoo ernstig studie gemaakt hadden, dat hun een hoog cijfer kon worden toegekend. Verreweg de meesten behaalden niet meer dan voldoende, even voldoende of onvoldoende. Eenige schenen zelfs in den waan verkeerd te hebben, dat het op de kennis van vreemde talen minder aankwam, waardoor zij dan ook ver beneden voldoende bleven. Zoowel bij het schriftelijk als bij het mondeling onderzoek werd menige candidaat, door de eigenaardige betrekking tusschen de beide zustertalen, misleid in de juiste keuze van woorden en uitdrukkingen. Er kan dan ook niet genoeg op gewezen worden, dat het voor de studie van vreemde talen in 't algemeen, maar van het Duitsch in 't bijzonder, volstrekt noodzakelijk is, om vlijtig gebruik te maken van woordenboeken, en aanteekeningen te verzamelen op uitdrukkingen die niet ten volle worden verstaan.

Ten slotte heeft de Commissie de eer aan Uwe Excellentie haar dank te betuigen voor het in haar gestelde vertrouwen.

Aldus vastgesteld in de vergadering van 2 Juli 1887.

Namens de Commissie,

D. VAN LANKEREN MATTHES, *Voorzitter*.

C. KNAPPERT *Kz.*, *Secretaris*.

Bij Koninklijk besluit van 31 Mei 1887, n°. 11, werd de commissie benoemd van 1 Augustus 1887 tot 1 Agustus 1888 belast met het afnemen van het examen van hen, die de bewijzen wenschen te leveren. dat zij tot de beoefening der natuurwetenschappen voldoende voorbereid zijn, vermeld in art. 4 der wet van 28 December 1878 (*Staatsblad* n°. 222) en geregeld bij Koninklijk besluit van 22 Februari 1879 (*Staatsblad* n°. 35).

Zij was samengesteld als volgt:

Leden:

Dr. D. de Loos te Leiden, lid en voorzitter;
Dr. Th. B. van Wettum, lid en secretaris;

R. W. Zuidema, leeraar aan de hoogere burgerschool te Haarlem;
P. Werkman, leeraar aan de hoogere burgerschool te Leiden;
H. H. Breuning, leeraar aan het gymnasium te Leiden;
Dr. N. M. Kam, leeraar aan het gymnasium te Schiedam, en
C. van der Waals, leeraar aan de kweekschool voor onderwijzers te Leiden;

Plaatsvervangende leden:

W. P. Wolters, leeraar aan de hoogere burgerschool te Leiden;
E. A. W. Pauw, leeraar aan de hoogere burgerschool te Haarlem;
E. A. H. Seipgens, leeraar aan de hoogere burgerschool te Leiden;
Dr. H. A. J. Valkema Blouw, leeraar aan het gymnasium te Haarlem;
Dr. A. W. Kroon jr., leeraar aan de hoogere burgerschool te Leiden.

Zitting in September en October 1887 te Leiden.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, bij Koninklijk besluit van 31 Mei 1887 n°. 11, belast met het afnemen van het examen, vermeld in art. 2 van het Koninklijk besluit van 12 Februari 1879 (*Staatsblad* n°. 35), heeft de eer aan Uwe Excellentie het verslag harer werkzaamheden, gedurende hare zittingen in September en October 1887, aan te bieden.

De Commissie hield hare eerste voorbereidende vergadering op den 3den September in het gebouw der hoogere burgerschool te Leiden. In deze vergadering werd besloten de candidaten voor het schriftelijk werk, zoo er meer dan 30 waren, te splitsen in twee afdeelingen, en voor het mondeling examen in groepen van telkens zeven candidaten; tevens, dat het schriftelijk examen, evenals het mondelinge, voor elken candidaat in twee dagen zou afloopen. Voorts werd bepaald, dat, bij het schriftelijk examen, op den eersten dag twee uren aan cijfer- en stelkunde, één uur aan vlakke meetkunde en anderhalf uur aan de Hoogduitsche taal zouden worden gewijd, en op den tweeden dag één uur aan stereometrie, twee uren aan gonio- en trigonometrie, en aan de Nederlandsche en Fransche talen elk anderhalf uur, zoodat het schriftelijk examen tien en een half uur, over twee dagen verdeeld, zoude innemen.

Wat het mondeling examen aangaat werd vastgesteld, dat in elk der talen, alsook in gonio- en trigonometrie, een half uur zou worden geëxamineerd, verder in cijfer- en stelkunde drie kwartier, en evenlang in vlakke meetkunde en stereometrie, zoodat het mondeling examen in drie en een half uur afloopen zou, eveneens over twee dagen verdeeld.

De tweede voorbereidende vergadering werd, met machtiging van Uwe Excellentie, gehouden den 10den September in hetzelfde gebouw. Het bleek, dat zich hadden aangemeld 55 candidaten, waaronder ééne vrouwelijke. Zij werden voor het schriftelijk examen in twee groepen verdeeld en opgeroepen, de eerste groep van 21 candidaten tegen den 26sten en 27sten September, de tweede van 34 candidaten tegen den 5den en 6den October. Ook werden de schriftelijke opgaven ter tafel gebracht en in dubbel stel door de Commissie vastgesteld.

De schriftelijke examina hebben dan ook op de bepaalde dagen plaats gehad, en de mondelinge voor de verschillende groepen op den 28sten en 29sten September, 30sten September en 1sten October, 3den en 4den October, 7den en 8sten October, 10den en 11den October, 12den en 13den October, 15den en 16den October en 17den en 18den October.

De uitslag van het examen was als volgt: geslaagd zijn 28 candidaten, te weten:

NAAM EN VOORNAAM.	Datum van geboorte.	Geboorteplaats.	Datum van het diploma.
Bakker, Willem Jan	26 Sept. 1869	Amsterdam	13 Oct.
Ball, George Hugo	23 Febr. 1868	Banjoewangi	1 "
Blok, Willem	16 Juli 1866	Wormerveer	1 "
Blommestein, Gerardus	25 Sept. 1866	Leiden	15 "
Blöte, Hendrik Willem	8 Febr. 1866	Leiden	18 "
Brink, Jan Karel Van den	9 Aug. 1867	St. Oedenrode	11 "
Brouwer, Johannes Jacobus	20 Oct. 1866	Nijkerk a/d Veluwe	11 "
Chambry, Johannes Karel Jozeph	19 April 1869	Soerakarta	13 "
Furnée, Anton Louis Cornelis	12 Juni 1867	's Gravenhage	1 "
Dezentjé, Emile François Ernest	15 Sept. 1867	Ampel (resid. Samarang)	1 "
Essen, Willem Frederik Van	28 Sept. 1869	Gouda	13 "
Granada, Samuel Henriques De	2 Mei 1869	Paramaribo	4 "
Groustra, Harmannus	22 Nov. 1861	Sappemeer	8 "
Hoho, Maria Josephus Hubertus Servatius	6 Juli 1867	Wittem (prov. Limburg)	8 "
Hoorweg, Arie Jan	6 Nov. 1868	Utrecht	1 "
Hubenet, Hendrik	12 Maart 1867	Eelde (prov. Drenthe)	29 Sept.
Idenburg, Cornelis Johannes	9 Oct. 1865	Asperen	13 Oct.
Kooyman Pz., Klaas	25 Juli 1869	Andijk	4 "
Leent, Jan Lodewijk Willem Frederik Van	28 April 1868	Paarl (Zuid-Afrika)	8 "
Meindersma, Willem	13 Febr. 1863	Leeuwarden	15 "
Mijnlieff, Arie	30 Juli 1868	Andel	11 "
Mijnlieff, Leonardus Arinus	14 Sept. 1868	Nieuwerkerk a/d IJssel	13 "
Mulder, Henri	5 Dec. 1869	's Gravenhage	13 "
Paaschen, Henri Jacobus Van	13 Juni 1865	's Gravenhage	11 "
Paul, Hendrik Johannes	30 Oct. 1867	Zevenhuizen	4 "
Veldhuys, Albertus Maria Aloïsius Josephus Ten	14 Juli 1866	Amsterdam	18 "
Vis, mejufvrouw Antje	4 Aug. 1868	Heerenveen	29 Sept.
Volders, Michiel Christiaan	13 Nov. 1867	de Rijp	4 Oct.

Niet opgekomen bij het schriftelijk examen waren twee candidaten, terwijl zich nog twee candidaten onthielden van het mondeling examen, zoodat aan het volledig examen deelnamen 51 candidaten.

Omtrent de opleiding door deze 51 candidaten genoten bleek, dat zij onderwijs hadden genoten als volgt:

op een	lagere school of door privaat onderwijs	14,	waarvan slaagden	7;
„ „	hoogere burgerschool	34,	„ „	19;
„ „	gymnasium	3,	„ „	2;
		51,		28.

Onder de afgewezenen waren er twee, wien wegens de verregaand onvoldoende kennis in alle vakken voor één jaar de gelegenheid werd ontzegd tot het doen van een dergelijk examen.

Van de 28 geslaagde candidaten waren er 13 voldoende in alle vakken; de overigen hadden een onvoldoend cijfer voor één der talen of voor wiskunde.

Wat verder de examens in de afzonderlijke vakken betreft, valt het volgende op te merken.

De reken- en stelkunde liet bij vele candidaten te wenschen over, vooral wat de nauwkeurigheid van uitvoering betreft. Niet alleen, dat er in het schriftelijk werk vele fouten gemaakt werden, die bleken uit onachtzaamheid voort te komen, maar ook vele. die bij het mondeling onderzoek niet hersteld konden worden.

Verreweg de meeste candidaten meenden de gebroken exponenten noodig te hebben, om $\sqrt[n]{a^p}$ en $\sqrt[m]{a^q}$ te vermenigvuldigen. Vragen als: „hoeveel is $10^{\log. 7}$"?, „wat is log 16 voor het grondtal 4?", en dergelijke werden meestal niet beantwoord, terwijl de kennis der rekenkunde zich uitsluitend bepaalde tot reeksen en evenredigheden.

De indruk door het examen in vlakke meetkunde teweeggebracht was over het algemeen weinig bevredigend Wel waren de meeste candidaten een overzicht der theorie machtig, maar zeer weinige hadden iets gedaan aan constructie van stelkundige vormen, en oplossen van vraagstukken was bij velen het struikelblok.

Bij de stereometrie was het nog droeviger gesteld; de meeste candidaten konden niet voldoen aan zeer matige eischen van het voorstellingsvermogen, en vooral dat deel der theorie, dat aan de inhouden voorafgaat, was maar het eigendom van weinigen.

Bij het mondeling onderzoek in goniometrie bleek het meerendeel der candidaten in het herleiden en bewijzen van formulen vrij goed bedreven te zijn. Betrekkelijk weinige hadden echter bij het oplossen der zoniometrische vergelijkingen zich behoorlijk rekenschap gegeven van het aantal waarden, die aan de vergelijkingen voldeden, of van het al of niet bestaanbaar zijn dier waarden.

De vlakke driehoeksmeting was over het algemeen goed, bij sommige candidaten zelfs zeer goed beoefend; doch de schriftelijke opgaven waren bij velen òf slordig, òf zeer omslachtig opgelost, zoodat de juiste uitkomsten meestal niet verkregen werden.

Uit het examen in boldriehoeksmeting bleek, dat sommige candidaten een goed inzicht hadden in de eigenschappen van den boldriehoek; maar bij velen was het duidelijk merkbaar, dat deze onderafdeeling der wiskunde meer van buiten geleerd dan begrepen was.

Bij het examen in het Nederlandsch maakte het schriftelijk werk van sommige candidaten een gunstigen indruk, doch van velen was het opstel mager van inhoud, en daarbij niet zelden gebrekkig van stijl. Veel minder evenwel dan de zinbouw en de woordenkeus liet de zuiverheid van taal in de opstellen te wenschen over; alleen van enkele candidaten krioelde het opstel van grove fouten.

Bij het mondeling examen bleek evenzeer, dat op enkele uitzonderingen na de candidaten de juiste vormen, wat spelling en buiging aangaat, wisten te gebruiken, maar het zinsverband, de dienst en de kracht der voegwoorden, was lang niet allen klaar en duidelijk, en evenmin de beteekenis van veelvuldig voorkomende figuurlijke uitdrukkingen en zegswijzen. Vandaar dat het lezen van een stuk uit de Genestet en Bogaers voor verscheidene moeilijkheden opleverde. Over het algemeen was er weinig gelezen, en niet altijd nog met veel vrucht, alleen sommigen maakten ook wat lectuur aangaat een zeer gunstige uitzondering.

Bij het examen in de Fransche taal bleek het, dat enkele candidaten zich al een zeer zonderlinge voorstelling hadden gemaakt van de eischen van dit vak, waardoor ook hun kennis geheel en al onvoldoende bleek. Van één candidaat was het zelfs twijfelachtig, of hij er wel iets aan gedaan had. De meesten hadden zich echter toegelegd op het verkrijgen van eene behoorlijke mate van kennis, maar hadden daarbij wat veel gewicht gehecht aan het inwerken van grammaticale regels. Het gebruik en het verstaan der taal liet daardoor nog bij velen veel te wenschen over, ook bij matige eischen. Ook was het opvallend dat niet weinige candidaten bij het mondeling examen veel moeite hadden om het gesproken Fransch te verstaan, en met veel moeite een gebrekkigen Franschen volzin uitbrachten. Daartegenover stond, dat sommigen zich èn schriftelijk èn mondeling gemakkelijk en vrij nauwkeurig in het Fransch uitdrukten.

De uitslag van het examen in het Hoogduitsch was verre van bevredigend. Het schriftelijke werk was bij de meeste candidaten onvoldoende, bij enkelen zelfs slecht. Bij het mondeling evamen werd den candidaten een gemakkelijk stuk Duitsch proza voorgelegd, om te lezen en te vertalen. Gunst'ge resultaten werden echter ook hier niet verkregen, daar de meesten te weinig of veel te slordig hadden gelezen. De spraakkunst werd slechts hier en daar aangeroerd; hoofdzaak was steeds de mondelinge vertaling uit het Duitsch in het Nederlandsch.

De eindindruk kan niet anders dan ongunstig worden genoemd; de Commissie meent daarvoor redenen te moeten vinden vooreerst daarin, dat zoovele candidaten reeds lang in andere richting waren werkzaam geweest, getuige de hooge leeftijd van sommigen. Ten andere meent zij, dat vele leerlingen van hoogere burgerscholen, die waarschijnlijk niet voor de 5de klasse of voor het eindexamen zouden slagen, liever den lichteren kans van slagen voor dit examen waagden.

Ten slotte heeft de Commissie de eer, aan Uwe Excellentie haren dank te betuigen voor het in haar gestelde vertrouwen.

Aldus vastgesteld in de vergadering van den 19den October 1887.

De Voorzitter,
D. DE LOOS
De Secretaris,
TH. B. VAN WETTUM.

§ 7. HET PRAKTISCH EXAMEN VAN ARTS EN TANDMEESTER.

De Commissiën van 1 Augustus 1887 tot 1 Augustus 1888 gedurende een jaar belast

met het afnemen van de praktische examens van arts en tandmeester te Leiden, Utrecht, Groningen en Amsterdam, waren samengesteld als volgt:

a. de Commissie te Leiden:

lid en voorzitter: dr. T. Zaaijer, hoogleeraar te Leiden;
lid en secretaris: dr. D. Doijer, hoogleeraar te Leiden;
leden: dr. G. D. L. Huet, dr S. S. Rosenstein, dr. J. E. van Iterson J.Azn. dr. H. Treub, dr. E. A. van der Burg, allen hoogleeraren te Leiden, en dr. C. L. G. Becht, te 's Gravenhage;

b. de Commissie te Utrecht:

lid en voorzitter: dr. L. G. van Goudoever, hoogleeraar te Utrecht;
lid en secretaris: dr. J. E. van der Meulen, lector te Utrecht;
leden: dr. T. Halbertsma, hoogleeraar, dr. S. Talma, hoogleeraar, dr. H. Snellen, hoogleeraar, dr. P. Q. Brondgeest, lector, dr. G. P. Wesselink, privaat-docent, en dr. Th. Dentz, lector, allen te Utrecht;

c. de Commissie te Groningen:

lid en voorzitter: dr. H. W. Middendorp, hoogleeraar te Groningen;
lid en secretaris: dr. J. P. van Braam Houckgeest, hoogleeraar te Groningen;
leden: dr. W. M. H. Sänger, hoogleeraar, dr. H. A. Kooijker, hoogleeraar, dr. J. A. Korteweg, hoogleeraar, dr. P. C. Plugge, hoogleeraar, dr. M. E. Mulder, lector, B. J. Otté, tandmeester, allen te Groningen;

d. de Commissie te Amsterdam:

lid en voorzitter: dr. G. H. van der Mey jr., hoogleeraar te Amsterdam;
lid en secretaris: J. Binnendijk, officier van gezondheid 1ste klasse (majoor-titulair) te Amsterdam;
leden: dr. H. Hertz, dr. B. J. Stokvis, dr. C. L. Wurfbain, dr. W. M. Gunning, dr. W. Stoeder, allen hoogleeraren te Amsterdam, en J. E. Grevers, tandmeester aldaar.

Zij brachten respectievelijk de volgende verslagen uit:

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, door Z. M. den Koning bij besluit van 29 Juni 1886 n°. 22 benoemd tot het afnemen te Leiden van de practische examens voor arts en tandmeester, heeft de eer aan Uwe Excellentie het volgend verslag harer werkzaamheden aan te bieden.

Er zijn gehouden *twee* zittingen, de laatste zitting verdeeld in eene *eerste* en *tweede* helft.

Voor de eerste zitting hebben zich aangemeld:

1°. tot het afleggen van het geheele examen 6 candidaten, waarvan zijn geslaagd 4, te weten de beide medicinae-doctorandi G. C. Van Walsem en C. L. Rümke, en de beide candidaat-artsen P. De Jong en W. De Jong, en afgewezen 2, te weten 1 candidaat arts en 1 officier van gezondheid;

2°. tot het afleggen van het eerste gedeelte van het examen 21 candidaten, waarvan zijn toegelaten 14, te weten 7 medicinae-doctorandi en 7 candidaat-artsen.

In het geheel hebben zich aangemeld 80 candidaten, waarvan 1 medicinae-doctor, 43 medicinae-doctorandi, 30 candidaat-artsen, 2 officieren van gezondheid en 4 voor tandmeester.

Van deze 80 zijn toegelaten 42, afgewezen 33, terwijl 5 zich vóór het examen hebben teruggetrokken.

Van de 42 die toegelaten zijn waren 24 medicinae-doctorandi, 17 candidaat-artsen en 1 voor tandmeester.

Van de 33 die zijn afgewezen was 1 medicinae-doctor, 15 medicinae-doctorandi, 12 candidaat-artsen, 2 officieren van gezondheid en 3 voor tandmeester.

Van de 5 die zich vóór het examen terugtrokken waren 4 medicinae-doctorandi en 1 candidaat-arts.

De examina werden afgenomen met uitzondering der practisch pharmaceutische, waarvoor het pharmaceutisch Laboratorium werd beschikbaar gesteld in het Academisch Ziekenhuis en in het Boerhaave Laboratorium. De voorloopige vergadering, de algemeene vergaderingen en de slotvergadering werden gehouden in een der collegekamers van het Nosocomium.

De hoogleeraar Simon Thomas kon in den beginne, wegens ongesteldheid, geen zitting nemen en werd voorloopig vervangen door den hoogleeraar Van Iterson, die het practisch examen in de verloskunde leidde tot het overlijden van den hoogleeraar in de verloskunde bovengenoemd en zijne vervanging door den hoogleeraar Treub, die van af den 25sten Februari j l. zitting nam.

Leiden, den 2den Juli 1887.

T. Zaaijer, *Voorzitter.*

D. Doijer, *Secretaris.*

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, door Zijne Majesteit den Koning bij besluit van 29 Juni 1886 nº. 22 benoemd tot het afnemen te Utrecht van de practische examina voor arts en tandmeester, heeft de eer aan Uwe Excellentie aan te bieden het volgende verslag van de werkzaamheden, verricht in hare tweede zitting van 5 Maart tot 9 Juli 1887.

Tot het afleggen van het examen in de eerste helft der tweede zitting hebben zich aangemeld 12 candidaten, als:

6 voor het eerste gedeelte, 4 medicinae-doctorandi en 2 candidaat-artsen;

3 voor het tweede gedeelte, 2 medicinae-doctorandi en 1 candidaat-arts, en

3 voor het tandheelkundig examen.

Tot het afleggen van het examen in de tweede helft der tweede zitting hebben zich aangemeld 29 candidaten, als:

11 voor het eerste gedeelte, 7 medicinae-doctorandi en 4 candidaat-artsen, en

18 voor het tweede gedeelte, 12 medicinae-doctorandi en 7 candidaat-artsen.

Voor de geheele zitting hebben zich dus aangemeld:

17 candidaten voor het eerste gedeelte;

21 candidaten voor het tweede gedeelte, en

3 candidaten voor het tandheelkundig examen.

Van de 17 candidaten voor het eerste gedeelte hebben aan het examen, om verschillende redenen, niet deelgenomen 5 candidaten.

Van de 21 candidaten voor het tweede gedeelte zijn 2 niet opgekomen tot het afleggen van het examen.

De Commissie heeft derhalve geëxamineerd:

12 candidaten voor het eerste gedeelte;
19 „ voor het tweede gedeelte;
3 „ voor het tandheelkundig examen.

In het geheel dus 34 candidaten.

Van de 12 candidaten voor het eerste gedeelte zijn:

geslaagd 8 (6 medicinae-doctorandi, 2 candidaat-artsen);

afgewezen 3 (2 medicinae-doctorandi, 1 candidaat-arts), en heeft zich teruggetrokken 1 (candidaat-arts).

Van de 19 candidaten voor het tweede gedeelte zijn:

geslaagd 10 (5 medicinae-doctorandi, 5 candidaat-artsen);

afgewezen 8 (5 medicinae-doctorandi, 3 candidaat-artsen);

terwijl zich 1 (medicinae-doctorandus) geheel in het begin van het examen terugtrok.

Van de 31 candidaten voor het arts-examen (1ste en 2de gedeelte) zijn derhalve geslaagd 18;

afgewezen of hebben zich teruggetrokken 13.

Van de 3 candidaten voor het tandmeestersexamen is geslaagd 1 candidaat en zijn afgewezen 2 candidaten.

De namen der candidaten, aan wie de Commissie het arts-diploma heeft uitgereikt, zijn:

L. H. Lebbe, candidaat-arts;
W J. C. Van Bouwdijk Bastiaanse, medicinae-doctorandus;
W. Willemsen, candidaat-arts;
A P. Van der Brug, medicinae-doctorandus;
J. G. Ten Noever de Brauw, medicinae-doctorandus;
mej. dr. A. P. C. Van Tusschenbroek, medicinae-doctor;
H. G. Dumont, candidaat-arts;
P. C. J. Van Brero, candidaat-arts;
E. C. Van Leersum, candidaat-arts;
J. J. Snel, medicinae-doctorandus.

De namen der candidaten aan wie de Commissie het bewijs, bedoeld bij de laatste zinsnede van art. 2 der wet van 25 December 1878 (*Staatsblad* n°. 222) heeft uitgereikt, zijn:

J. C. Blonk, candidaat arts;
J. J. Snel, medicinae-doctorandus;
K. M. R. T. H. Van den Boogaard, medicinae-doctorandus;
D. Snoek Henkemans, medicinae-doctorandus;
L. Grebe de Haan, medicinae-doctorandus;
C. A. L. Jacobse Boudewijnse, medicinae-doctorandus;
P. J. Rinders, medicinae-doctorandus;
J. L. Dobberke, candidaat-arts.

De naam van de candidate, aan wie de Commissie het diploma van tandmeester heeft uitgereikt, is: mej. H. J. Van Gelderen.

De genees-, heel- en verloskundige examina werden afgenomen in het Academisch-

Ziekenhuis, de practisch pharmaceutische in de apotheek van het Ziekenhuis, de oogheelkundige in het Nederlandsch Gasthuis voor ooglijders en de tandheelkundige in de Inrichting voor de tandheelkundige kliniek. De algemeene vergaderingen werden gehouden in het Universiteitsgebouw.

Wat de wijze van examineeren betreft, heeft de Commissie de eer het volgende te berichten.

De beide leden der sub-commissie voor inwendige geneeskunde examineerden gezamenlijk tweemalen per week, telkens gedurende twee en een half tot drie uren, hetzij één, hetzij twee candidaten in het onderzoek, het stellen der diagnose en het voorstellen der behandeling van 4, 5 of 6 inwendige patiënten; terwijl dr. Brondgeest, bijgestaan door een der andere leden der commissie, gedurende ongeveer drie uren de candidaten in de apotheek examineerde, door hun drie niet te gemakkelijke recepten te doen gereedmaken, en verder zich op de hoogte stelde van de theoretische kennis van de candidaten, wat betreft den inhoud van de Pharmacopoea.

De beide leden der sub-commissie voor de heelkunde examineerden afzonderlijk de candidaten gedurende drie of vier dagen per week, zóó, dat elke candidaat bij iederen examinator 5, 6 of meer hetzij policlinische, hetzij clinische patiënten onderzocht, terwijl eenmaal per week door beide leden gezamenlijk gedurende twee of twee en een half uur examen werd afgenomen, waarbij aan iederen candidaat nog minstens twee patiënten tot een uitvoerig en nauwkeurig onderzoek werden opgedragen. Het examen in de heelkundige kunstbewerkingen werd in den regel door één der beide leden der sub-commissie afgenomen, waarbij minstens 2 groote en eenige kleinere operatiën, benevens een of meerdere verbanden aan den candidaat ter uitvoering werden opgedragen. Bij twijfelachtig of minder gunstig verloop werd het examen voor beide leden der sub-commissie voortgezet.

De beide leden der sub-commissie voor verloskunde examineerden tweemalen per week gezamenlijk iederen candidaat, telkens gedurende twee en een half uur, in het onderzoek van minstens twee zwangeren, barenden, kraamvrouwen of gynaekologische patiënten, verder in de kunstbewerkingen op het phantôme; terwijl niet zelden de kennis van de candidaten, wat betreft de abnormale bekkenvormen, werd onderzocht.

Het examen in oogheelkunde werd afgenomen door het met het onderwijs in dat vak belaste lid der commissie. Behalve meerdere policlinische gevallen, die meer cursorisch werden besproken, werden minstens twee belangrijke ziektegevallen nauwkeurig onderzocht en uitvoerig besproken, terwijl verder eene oogheelkundige operatie op een varkensoog als proefstuk voor de operatieve kunde van den candidaat dienst deed.

Het examen in de tandheelkunde werd afgenomen door het met het onderwijs in dat vak belaste lid der commissie, in tegenwoordigheid van een der beide heelkundige leden der commissie. Gedurende twee uren werden op dat examen 3, 4 of meer belangrijke ziektegevallen onderzocht en eenigszins uitvoerig besproken, terwijl op het examen in de tandheelkundige kunstbewerkingen, dat gewoonlijk twee en een half tot drie uren duurde, eene niet te moeilijke goudvulling aan den candidaat als proefstuk werd opgedragen.

Toen in de slotvergadering het minder gunstig resultaat, vooral wat betreft het examen voor het tweede gedeelte, ter sprake kwam, was de Commissie eenstemmig van oordeel, dat de candidaten zich over het algemeen te spoedig na het afleggen van het eerste gedeelte aanmelden tot het doen van het examen in heel-, verlos- en oogheelkunde, en werd tevens het vermoeden geopperd, dat het geheel kosteloos zijn van het examen voor een deel de oorzaak zou kunnen zijn van deze te groote lichtvaardigheid.

Utrecht, 11 Augustus 1887.

L. C. Van Goudoever, *Voorzitter.*

J. E. Van den Meulen, *Secretaris.*

A. Ellinger, candidaat-arts;
J. C. Blonk, "
J. Cramer, "
J. L. Dobberke, "
J. Rebel, "
J. A. Tamson, "

De namen van de candidaten, aan wie de Commissie het bewijs, bedoeld bij de laatste zinsnede van artikel 2 der wet van 25 December 1878 (*Staatsblad* n°. 222), heeft uitgereikt, zijn:

P. Maats à Stuling, medicinae doctorandus;
A. van Dorsten, "
C. M. Snellen, "
P. de Snoo, "
R. Rienstra, "
H. P. Th. de Wildt, "
G. J. Teljer, "
J. Du Boeuff, "
K. F. Wenckebach, "
T. Eernstman, candidaat-arts;
J. R. Suijling, "
G. P. Swerver, "
J. Wiegersma, "
J. H. Regenbogen. "
J. H. Duijvis, "
P. R. Bentz van den Berg, "

De naam van den candidaat, aan wien de Commissie het diploma van tandmeester heeft uitgereikt, is:

G. A. C. Hubers van Assenraad.

Wat de wijze van examineeren en andere bijzonderheden betreft, verwijst de Commissie naar haar verslag van 11 Augustus 1887, daar de examens geheel op dezelfde wijze en in dezelfde inrichtingen zijn afgenomen als in dat verslag is vermeld.

Utrecht, 24 Januari 1888.

L. C. van Goudoever,
Voorzitter.
J. E van der Meulen,
Secretaris.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, van 1 Augustus 1886—31 Juli 1887 belast met het afnemen van de praktische examens voor arts en tandmeester te Groningen, heeft de eer Uwe Excellentie aan te bieden het verslag van hare werkzaamheden in hare zitting van 1 Februari—1 Augustus 1887.

Gedurende het genoemde tijdvak heeft de Commissie geëxamineerd:

1°. voor het 1ste gedeelte van het praktische arts-examen 14 candidaten (8 doctorandi en 6 candidaat-artsen); van deze werden 7 afgewezen (5 doctorandi, 2 candidaat-artsen). De namen der toegelatenen zijn:

A. Reddingius, L. de Jager, P. Buwalda, E. J. Borgesius, G. Oosterbaan, J. L. Kappeyne van de Coppello, H. Offerhaus J.H.zn.;

2°. voor het 2de gedeelte van het praktische arts-xamen 15 candidaten (1 medicinae-doctor, 7 doctorandi en 7 candidaat-artsen); van deze werden 2 doctorandi afgewezen, en de overigen toegelaten. De namen der tot arts bevorderde candidaten zijn:

M. Bueno de Mesquita del Osembo, R. Willemsen, H. A. Cohen, H. H. van Roijen, H. Godthelp, J. D. C. Koch, A. van der Scheer, S. A. van Leer, L. J. Eilerts de Haan, W. Hartmans, P. A. Hazewinkel, A. Reddingius, S. P. Rietema;

3°. voor het praktische examen als tandarts 3 candidaten. De namen der geslaagden zijn:

A. A. Regensburg, A. A. H. Hamer;
de 3de candidaat moest worden afgewezen.

De Commissie meent dit tweede verslag van hare werkzaamheden niet aan Uwe Excellentie te mogen opzenden zonder eene enkele opmerking, die betrekking heeft op parktische examen in de recepteerkunst. Verscheidene malen stuitte de Commissie op het feit, dat de candidaat-artsen, die niet eene gymnasiale opleiding hebben ontvangen, op zeer onvolkomen wijze de hun voorgelegde en in het Latijn voorgeschrevene recepten lazen en vertolkten. Verder bleek het, dat, enkele gunstige uitzonderingen daargelaten, de candidaten over het algemeen slecht hadden gebruik gemaakt van de, te Groningen bestaande, gelegenheid, om zich te bekwamen in de praktische recepteerkunst.

Groningen, 26 Juli 1887.

Namens de Commissie bovengenoemd,

H. W. Middendorp, *Voorzitter.*

Dr. van Braam Houckgeest, *Secretaris.*

Aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie van 1 Augustus 1887—31 Juli 1888 belast met het afnemen van de praktische examens van arts en tandmeester te Groningen, heeft de eer Uwer Excellentie aan te bieden het verslag van hare werkzaamheden in hare eerste zitting, eindigende op 31 Januari 1888.

Er hadden zich aangegeven voor het 1ste gedeelte van het praktische arts-examen 24 candidaten; van deze trokken 13 zich terug, zóó, dat 11 zijn geëxamineerd, onder welke 5 candidaat-artsen en 6 doctorandi.

Er werden 4 candidaten afgewezen, onder welke twee doctorandi. De namen der 7 geslaagde candidaten zijn:

P. Huizinga, L. de Jong, G. J. Wijchgel, G. Kijlstra, E. J. Diddens, S. W. van Hettinga Tromp, D. H. N. Adriani.

Voor het tweede gedeelte van het praktische artsexamen hadden zich aangegeven

9 candidaten, van welke één zich bij den aanvang van het examen terugtrok, zóó, dat 8 werden geëxamineerd, onder welke 2 candidaat-artsen en 6 doctorandi.

Twee van deze, onder welke één doctorandus, werden afgewezen; aan de 6 overigen werd het diploma van arts uitgereikt; hunne namen zijn:

R. Boerma Jzn., J. H. Verbeek, B. Brongers Lzn., W. J. Koppius, J. L. van Hulten, E. J. Borgesius.

Eindelijk werden geëxamineerd 2 candidaat-tandartsen, van welke één werd afgewezen, de naam van den geslaagden candidaat is.:

A. P. J. Hermans.

De Commissie regelde de examens geheel op dezelfde wijze als in het vorige zittingjaar; de opmerkingen, waartoe wellicht aanleiding is, wenscht zij in haar eindverslag van dit zittingjaar op te nemen.

Groningen, 3 Februari 1888.

H. W. MIDDENDORP, *Voorzitter.*.

Dr. VAN BRAAM HOUCKGEEST, *Secretaris.*

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie door Z. M. den Koning bij besluit van 29 Juni 1886 n°. 22 benoemd tot het afnemen der praktische examens van arts en tandmeester, ingevolge art. 2 en 8 der wet van 25 December 1878 (*Staatsblad* n°. 222), heeft de eer Uwe Excellentie het volgende verslag aan te bieden van de werkzaamheden verricht in hare 2de zitting van 31 Januari tot 2 Juli 1887.

Tot het afleggen van het examen hadden zich aangemeld 68 candidaten, als:

28 voor het esrste gedeelte: 7 med. doctorandi en 21 candidaat-artsen. Hieronder zijn begrepen de vier candidaten, die bij het sluiten der 1ste zitting wegens tijdgebrek niet geëxamineerd konden worden;

36 voor het tweede gedeelte: 12 med. dotorandi en 24 candidaat-artsen;

2 voor het examen van tandmeester;

1 dirigeerend officier van gezondheid van het O.-I. leger, die volgens alinea 1 van art. 28 der vorige wet, in verband met art. 24 December 1878 (*Staatsblad* n°. 222), geëxamineerd moest worden in theoretische en praktische verloskunde;

1 plattelands heelmeester, die tijdelijk officier van gezondheid 2de klasse bij het O.-I. leger was geweest, en die meende dat hij op grond van zijne akte van eervol ontslag als officier van gezondheid door het afleggen van het aanvullingsexamen in theoretische en praktische verloskunde den titel van arts zou kunnen bekomen.

Nadat hem was medegedeeld dat hij ingevolge art. 24 der tegenwoordige wet en art. 27 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 59) uitbreiding zijner bevoegdheid, doch niet den titel van arts kon erlangen, heeft hij zijne aanvrage ingetrokken.

Van de 36 candidaten voor het tweede gedeelte van het arts-examen hebben 5 (1 med. doctorandus en 4 candidaat-artsen) om verschillende redenen vóór den aanvang van het arts-examen bedankt. Alle overige candidaten, die voor een of ander gedeelte van het

W. B. van Staveren, med. doctorandus;
A. D. Valk, candidaat-arts;
C. G. W. Wolterding, med. doctorandus, en
P. A. Giesbers, dirigeerend officier van gezondheid O. I. leger.

De namen der candidaten, aan wie de Commissie het bewijs heeft uitgereikt, bedoeld bij de laatste zinsnede van art. 2 der wet van 25 December 1878 (*Staatsblad* n°. 222), zijn:

P. Baarslag, candidaat-arts;
G. Boom, idem;
C. Dekker, idem;
J. G. Fyan, med. doctorandus;
H. J. Hart, idem;
J. D. Kaiser, candidaat-arts;
J. H. Lorey, idem;
C. A. L. Rademaker, idem;
W. J. Rakhorst, idem;
P. F. Schuitemaker, idem;
J. Schijfsma, idem;
J. Vollema, idem;
J. Vorstman, idem;
K. Tigler Wijbrandi, idem, en
mejuffr. M. C. Du Saar, med. doctoranda.

Het diploma van tandmeester is uitgereikt aan den heer A. Rogmans.

Amsterdam, den 12den Juli 1887.

I. Forster, *Voorzitter.*
J. Binnendijk, *Secretaris.*

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, door Zijne Majesteit den Koning bij besluit van 7 Juli 1887, n°. 27 benoemd tot het afnemen van de practische examens van arts en tandmeester te Amsterdam, heeft de eer Uwe Excellentie het volgende verslag aan te bieden van de werkzaamheden, verricht in hare 1ste zitting van 15 October tot 22 December 1887.

Tot het afleggen van examen hebben zich aangemeld 53 candidaten, als:
29 voor het eerste gedeelte (9 med. doctorandi en 20 candidaat-artsen);
22 voor het tweede gedeelte (4 med. doctorandi en 18 candidaat-artsen);
1 voor het examen in theoretische en practische verloskunde (eervol ontslagen officier van gezondheid 2de klasse);
1 voor het tandheelkundig examen.

Van de 29 candidaten, die zich voor het 1ste gedeelte hadden aangemeld, hebben 3 om verschillende redenen vóór den aanvang van het examen bedankt en zijn er 20 geëxamineerd terwijl de Commissie de overige 6 wegens gebrek aan tijd heeft moeten uitstellen tot het begin van de 2de zitting.

Van de 22 candidaten, die zich voor het afleggen van het 2de gedeelte van het examen aanmeldden, hebben 4 om verschillende redenen vóór den aanvang van het examen bedankt, zoodat er 18 zijn geëxamineerd.

J. A. Hocke Hoogenboom, candidaat-arts;
R. C. K. Ilcken, med. doctorandus;
L. W. F. Janknecht, idem, en
H. W. Marx, candidaat-arts.

Het diploma van tandmeester is uitgereikt aan den heer de Vries.

Amsterdam, den 7den Januari 1888.

G. H. VAN DER MEY Jr., *Voorzitter.*
J. BINNENDIJK, *Secretaris.*

§ 8. HET PRAKTISCH EXAMEN VAN APOTHEKER.

De Commissie, bij Koninklijk besluit van 31 Mei 1887, n°. 12, tot 1 Aug. 1888 belast met het afnemen van het praktisch examen van apotheker, was samengesteld als volgt:

dr. J. W. Gunning, hoogleeraar te Amsterdam, lid en voorzitter;

W. Stoeder, buitengewoon hoogleeraar te Amsterdam, lid en secretaris;

leden:

dr. C. A. J. A, Oudemans, hoogleeraar te Amsterdam; en J. Polak, apotheker te Amsterdam;

Plaatsvervangende leden:

dr. E. A. van der Burg, hoogleeraar te Leiden, dr. H, Wefers Bettink, hoogleeraar te Utrecht, dr. D. J. Coster te Amsterdam, en E. C. E. van Embden, apotheker te Utrecht.

Zij bracht daarover de volgende verslagen uit:

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, benoemd bij Koninklijk besluit van den 25sten Mei 1886 n°. 29, belast met het afnemen der practische examens van apotheker, heeft de eer Uwe Excellentie hierbij het verslag aan te bieden van hare tweede zitting.

De Commissie had in hare samenstelling sedert de eerste zitting geene verandering ondergaan; er behoefde geen der plaatsvervangende leden te worden opgeroepen.

De voorloopige vergadering, die den 7den Mei werd gehouden tot regeling der werkzaamheden, werd niet door de plaatsvervangende leden bijgewoond.

In deze vergadering werd vastgesteld, dat niet meer dan zes candidaten tegelijk zouden worden opgeroepen, werd verder de gang van het examen geregeld, en besloten dat het in omvang en wijze van indeeling overeen zou komen met hetgeen in de eerste zitting was bepaald.

De plaatsen, waar het werd afgenomen, waren dezelfde als bij de eerste zitting.

Voor het examen hadden zich aangemeld twaalf candidaten, die in twee groepen, ieder van zes candidaten, zijn geëxamineerd.

II. *Qualitatieve analyses.*

1*a*. Sulphas natricus, vermengd met:

Sulphas magnesicus.
Phosphas ferricus.
Chloretum hydrargyricum.
Nitras plumbicus.

2*a*. Chloretum ammonicum, vermengd met:

Sulphas kalicus.
Carbonas natricus.
Sulphas ferrosus.
Tartras kalico-stibicus.

3*a*. Phosphas natricus, vermengd met:

Pyrophosphas natricus.
Sulphas zincicus.
Sulphas kalico-aluminicus.
Sulphas ferrosus.

4*a*. Carbonas magnesicus, vermengd met:

Hydras calcicus.
Biboras natricus.
Sulphas manganosus.
Carbonas plumbicus.

5*a*. Acidum phosphoricum, vermengd met:

Acidum phosphorosum.
Nitras ammonicus.
Chloretum calcicum.
Sulphas cupricus.

6*a*. Bicarbonas natricus, vermengd met:

Carbonas kalicus.
Sulphas ammonicus.
Hypophosphis natricus.
Acidum arsenicosum.
Sulphas cadmicus.

7*a*. Flores sulphuris, vermengd met:

Sulphas cupricus.
Sulphidum stibicum.
Iodetum plumbicum.
Arsenias natricus.

8*a*. Nitras bismuthicus, vermengd met:

Chloretum plumbicum.
Oxydum stibicum.
Sulphas cupricus.
Nitras kalicus.

1*b*. Acetas morphini, vermengd met:

Nitras strychnini.
Amylum solani.
Sulphas natricus.
Sulphas cupricus.

2*b*. Tannas chinini, vermengd met:

Cinchonine.
Saccharum lactis.
Sulphas kalicus.
Acidum arsenicosum.

3*b*. Acidum benzoïcum, vermengd met:

Acidum hippuricum.
Acidum cinnamicum.
Oxalas kalicus.
Carbonas plumbicus.

4*b*. Acidum tannicum, vermengd met:

Acidum gallicum.
Amylum maranthae.
Saccharum album.
Sulphas cupricus.

5*b*. Oleum foeniculi, vermengd met:

Oleum terebinthinae.
Spiritus rectificatissimus.
Oleum olivarum.
Chloretum hydrargyricum.

6*b*. Santoninum, vermengd met:

Salicine.
Strychnine.
Sulphas ferrosus.
Acidum boricum.

7*b*. Pulvis gummi Arabici, vermengd met:

Dextrine.
Cinchoninum.
Acetas plumbicus.
Acidum arsenicosum.

8*b*. Acetas aethylicus, vermengd met:

Spiritus rectificatissimus.
Acidum formicum.
Morphinum.
Chloretum calcicum.

IV. *Opsporing van vergiften.*

Anorganische vergiften.	*Organische vergiften.*
1 *a*. Iodetum hydrargyrosum in groenten met aardappelen.	1 *b*. Coniinum in likeur.
2 *a*. Chloras kalicus in meelpap.	2 *b*. Digitaline in soep.
3 *a*. Sulphas hydrargyricus in groenten met aardappelen.	3 *b*. Codeïne in azijn.
4 *a*. Chloretum baryticum in beschuit.	4 *b*. Cyanetum kalicum in chocolade mët vanille.
5 *a*. Sulphidum hypostibiosum in electuarium lenitivum.	5 *b*. Acidum oxalicum in wijn.
6 *a*. Sulphidum arsenicicum in mosterd.	6 *b*. Brucine in bier.
7 *a*. Pulvis sem. sabadillae in groenten met aardappelen.	7 *b*. Phosphorus in aangemaakte mosterd.
8 *a*. Bichromas kalicus in rijstebrij.	8 *b*. Hydras chlorali in wijn.
9 *a*. Arsenias cupricus in groenten met aardappelen.	9 *b*. Strychnine in maagbitter.
10 *a*. Nitras baryticus in meel.	10 *b*. Atropine in bier.
11 *a*. Arsenias natricus in bessenvlâ.	11 *b*. Acidum picrinicum in vermicelli.

Zoowel de arbeid in laboratorium als het gereedmaken der recepten in de garnizoens-apotheek, daartoe weder welwillend beschikbaar gesteld, geschiedde onder voortdurend toezicht der commissie.

Bij het examen in de pharmacognosie, in de kennis der geneeskrachtige planten en in de theoretische receptuur werden, evenals in de eerste zitting, de candidaten afzonderlijk ondervraagd.

Hoewel bij het examen nog leemten genoeg merkbaar waren, hadden toch blijkbaar de opmerkingen der Commissie, in haar verslag van de eerste zitting neergelegd, de aandacht der candidaten getrokken.

Tot bijzondere opmerkingen gaf het examen overigens geen aanleiding.

De uitslag van het examen was gunstiger dan bij de eerste zitting.

Van de twaalf candidaten, die zich voor het examen hadden aangemeld, trok er *zich* één gedurende den loop van het examen terug; twee werden afgewezen, terwijl aan de negen overigen, nadat zij in handen van den voorzitter den door de wet gevorderden eed hadden afgelegd, het verlangde diploma kon worden uitgereikt, en wel aan de heeren:

Gerrit Boldingh, geboren te Hoorn;
Pieter Léon Albert Grossier, geboren te Maastricht;
Jan Justus Hofman, geboren te Alphen;
Nicolaas Gerhardus Orie, geboren te Leeuwarden;
Josephus Linus Henricus Hubertus van Pelt, geboren te Nijmegen;
Liepman van Rees, geboren te 's Gravenhage;

3. Acid. hydrochloricum . . 200 gram.
Nitras bismuth. bas. . . 100 „
Extract. Filicis mar. . . 20 „
Resina Ialapae . . . . 20 „
4. Citras ferricus . . . . 20 „
Nitris aethyl. c. alcoh. . 200 „
Aqua lauro cerasi . . . 200 „
Extr. nucis vomicae . . 20 „

7. Pyrophosph. ferr. c. citr. amm. . . . . 20 gram.
Sulfur praecipitat. . . . 100 „
Gelatina lich. Island. . . 100 „
Extract. Valerianae . . 50 „
8. Aether muriat. alc. . . 100 „
Oxydum cincicum . . . 50 „
Extr. Chinae succ. spir. . 50 „
Emplastr. opiatum . . . 100 „

B. *Verontreinigde geneesmiddelen.*

1. Acid. tannicum, vermengd met acid. boricum, sulf. magn. en lycopodium.
2. Sulfas magnesicus, vermengd met chloras kalicus en nitras natricus.
3. Resina Ialapae, vermengd met colophonium, resina scammon. en sulfas natricus.
4. Acidum citricum, vermengd met oxalas kalicus en tartr. natricus.
5. Sulfidum stibicum, vermengd met chloret. hydrargyros. en phosphas calcicus.

C. *Quantitatieve analyses.*

a. *Gewichts-analyse.*
1. Morphine in pulvis Opii.
2. Alcaloïden in Cott. chinae succ.
3. Santonine in troch. santon.
4. Kinine in pilulae c. chinino,
5. S. in sulfur. hydrargyricum.

b. *Maat-analyse.*
1. As. in sol. arseniitis kalici comp.
2. Fe. in sol. chloreti ferrici.
3. Hcy. in aqua amygd. amar.
4. Br. in brometum kalicum.
5. Cl. (actief) in hypochloris calcicus.

D. *Vergiften ter opsporing.*

a. *Anorganische vergiften.*
1. Chloretum hydrargyricum in droppoeder.
2. Acidum arsenicosum in stroop.
3. Sulfas zincicus in suiker.
4. Cloretum bariticum in peper.
5. Sulfas cupricus in bruine honing.

b. *Organische vergiften.*
1. Morphine in meel.
2. Codeïne in beschuit.
3. Strychnine in bier.
4. Atropine in suiker.
5. Veratrine in soep.

E *Hygiënische en pathologisch-chemische onderzoekingen.*

1. Vluchtige vetzuren in boter.
2. Extract- en alcoholgehalte in bier.
3. Suiker in diabetische urine.
4. Vet- en aschgehalte in cacao.
5. Vet en vaste bestanddeelen in [illegible]

Bij het examen in recepteerkunde, dat op den tweeden en derden examendag [illegible] iedere groep plaats vond, ontving iedere candidaat zes bij loting aangewezen [illegible] ter gereedmaking en werden hem een aantal andere ter lezing en verklaring [illegible] waarbij werd zorg gedragen dat de candidaat in de gelegenheid werd gesteld [illegible] practische ontwikkeling op dit gebied in elke richting te doen uitkomen.

Gedurende den verderen gang van het examen werden de candidaten afzonder[illegible] ëxamineerd in pharmaceutische botanie en pharmacognosie, en gezamenlijk in [illegible]

teeren van mengsels van drogerijen, in de microscopische analyse van poeders en in het vervaardigen en herkennen van microscopische praeparaten.

Van de acht candidaten trokken zich twee na het examen in de recepteerkunde, en een na het examen in pharmaceutische botanie en pharmacognosie terug, terwijl één candidaat, voornamelijk op grond van onvoldoende bekwaamheid in het opsporen van vergiften, en een ander, wegens onvoldoende oefening in de scheikundige analyse in het algemeen, aan het einde van het examen werden afgewezen,

Aan de drie overige candidaten werd, nadat zij den bij de wet gevorderden eed in handen van den voorzitter hadden afgelegd, het diploma van apotheker uitgereikt

Hunne namen zijn:

Cornelis Marinus Pleyte Fz., geboren te Heumen;

Frans Hendrik Lodewijk Van der Grinten, geboren te Venlo;

Dirk Albertus Brugge, geboren te Amsterdam.

Amsterdam, 24 December 1887.

Namens de Commissie voornoemd,

J. W. GUNNING, *Voorzitter.*

W. STOEDER, *Secretaris.*

§ 9. HET EXAMEN VAN APOTHEKERSBEDIENDE.

Bij Ministerieële beschikking van 11 Mei 1887, n°. 1638, afd. M. P., werd bepaald, dat de examens voor apothekersbediende dit jaar zouden worden afgenomen te Breda en te Kampen, door de volgende Commissiën:

a. te Breda:

leden:

P. G. Steensma, apotheker te Breda;

L. T. A. van der Grinten, apotheker te Venlo;

plaatsvervangende leden:

H. M. J. E. Steijns, apotheker te Helmond;

P. Kijn, apotheker te 's Hertogenbosch;

b. te Kampen:

leden:

R. Meulenhoff, apotheker te Zwolle;

J. S. Rijken, apotheker te Kampen:

plaatsvervangende leden:

W. G. Top J.zn., oud-apotheker te Kampen;

P. A. Wattez, militair-apotheker 1ste klasse te Kampen.

Deze Commissiën brachten de volgende verslagen uit:

Zittingen in de maanden Juni, Juli, November en December te Kampen en te Breda.

I.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, belast met het afnemen in 1887 te Kampen van de examens als apothekers-bediende, heeft de eer aan Uwe Excellentie het volgend verslag van de door haar in Juni en Juli 1887 afgenomen examens aan te bieden.

Op den 26sten Juni werd eene voorloopige vergadering gehouden, in welke de voorzitter mededeelde, dat burgemeester en wethouders van Kampen aan de Commissie welwillend het gebruik van twee scheikundige laboratoria in de hoogere burgerschool hadden vergund, — en voorts, dat het aantal candidaten, dat zich had aangemeld, 54 bedroeg, waaronder 23 vrouwelijke.

Vroegere commissiën, te Kampen zitting houdende, hadden in den regel dagelijks drie candidaten geëxamineerd, — maar vier op den dag waarop een candidaat moest geëxamineerd worden, die op grond van getuigschriften van hoogere studiën, van van het examen in de vakken van lager onderwijs en, wanneer hij bijv. het getuigschrift van het eerste natuurkundig examen had verworven, van dat in natuur- en scheikunde werd ontheven. Bij het in acht nemen van eene goede tijdsverdeeling had dit ook geen bezwaren opgeleverd. Thans bedroeg bet aantal van de zoodanigen, die volgens de ingeleverde getuigschriften op die vrijstellingen aanspraak maakten, twaalf, waaronder 4 vrouwelijke candidaten, en had de voorzitter het geraden gevonden voor elken dag één der op de aangevoerde gronden vrij te stellen candidaten met drie anderen op te roepen. Slechts op 4 der examendagen zouden drie candidaten geëxamineerd worden, en zouden de examens, te beginnen op 27 Juni, duren tot en met den 13den Juli. Deze maatregel werd door de overigen leden der Commissie en de ook op deze voorloopige vergadering aanwezige plaatsvervangende leden goedgekeurd.

Vroeger werd door de toenmaals examineerende commissiën het examen in het lezen en vertalen van Latijnsche recepten geheel mondeling afgenomen. Thans werd besloten zulks schriftelijk te doen, en wel zoo, dat de candidaat gehouden zou zijn een paar recepten, inhoudende eene eenigzins uitvoerige vermelding der bereidingswijze, zonder verkortingen en met inachtneming der taalregelen over te schrijven en daarna zooveel mogelijk woordelijk in het Nederlandsch over te zetten. Daardoor werd voor de overige onderdeelen van het examen tijd bespaard en was men in staat beter over de kennis der candidaten in dit opzicht te oordeelen.

Op den 27sten Juni werd met de examens een begin gemaakt, en deze werden tot en met den 13den Juli (behalve op de beide invallende Zondagen) onafgebroken voortgezet.

De voorzitter en het lid J. S. Rijken woonden alle zittingen bij. Het lid R. Meulenhoff was den 1sten, 2den, 8sten en 9den Juli afwezig en werd op die vier dagen vervangen door het plaatsvervangend lid P. A. Wattez.

De algemeene uitkomst der examens was als volgt:

aan 16 mannelijke candidaten werd het getuigschrift uitgereikt;

aan 13 vrouwelijke viel dit mede ten deel;

terwijl 16 mannelijke en 9 vrouwelijke candidaten werden afgewezen.

De namen der candidaten, die na aflegging van den bij de wet gevorderden eed of

van de gelijkluidende belofte het getuigschrift als apothekersbediende ontvingen, zijn de volgende:

mej. F. C. W. Ten Bruggencate, geboren te Ootmarsum;
„ A. C. Cartier van Dissel, geboren te Lochem;
„ D. Daams, geboren te Beusichem:
„ T. A. J. C. Herckenrath, geboren te Breda;
„ B. A. de Holl, geboren te Epe;
„ M. Kappers, geboren te Cheribon;
„ M. A. Kunst, geboren te Ambt-Almelo;
„ G. Mossel, geboren te Nederhorst den Berg;
„ W. H. Swijghuysen Reigersberg, geboren te Wier (Menaldumadeel);
„ E. C. de Roock, geboren te Nijkerk;
„ G. M. Vriesema, geboren te Franeker;
„ O. Walkenhorst, geboren te Groningen;
„ van Werkum, geboren te Scheemda;
M. Belle, geboren te Stad-Doetinchem;
H Boerma, geboren te Veendam;
J. C. Boonzajer, geboren te Gorinchem;
W. J. N. van der Grinten, geboren te Venlo;
W. G. Haije, geboren te Beets;
E. Heckman, geboren te Groningen;
R. van der Klip, geboren te Vries;
J. Lambers, geboren te Assen;
J. F. Langelaan, geboren te Heemstede;
L. A. Matveld, geboren te Epe;
W. H. Van der Meulen, geboren te Amsterdam;
C. Noë, geboren te Schagen;
R. G. C. Schröder, geboren te Egmond aan Zee;
C. Sleeswijk, geboren te Amsterdam;
J. K. Smeets, geboren te Gulpen;
M. C. Volders, geboren te de Rijp.

Over de uitkomsten van het examen in de verschillende onderdeelen van het programma, kan de Commissie het volgende mededeelen:

a. De bewijzen over het met vrucht genoten hebben van behoorlijk lager onderwijs werden door de meeste candidaten, die aan een examen daarvoor werden onderworpen, in meer of mindere mate geleverd. Slechts één leverde die in het geheel niet, en van 6 anderen moest het examen in dit onderdeel geheel onvoldoende gerekend worden.

b. Aan het onderzoek naar de bekendheid der candidaten met het vroeger gebruikelijke medicinaal gewicht en met het Nederlandsch stelsel van maten en gewichten werd een onderzoek naar de natuur- en scheikundige kennis der candidaten verbonden. Alleen zij werden daarvan vrijgesteld, die het eerste natuurkundig examen, voorbereidend tot de studie der pharmacie, of h t eindexamen eener hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus met goed gevolg hadden afgelegd. Vier candidaten verkregen voor deze vakken een zeer goed cijfer, vijf daarentegen een onvoldoend, terwijl drie aan natuur- en scheikunde weinig of niets bleken gedaan te hebben. Van de overigen kon gezegd worden dat hunne kennis in dit opzicht tamelijk voldoende was.

c. Eene voldoende bekendheid met geneesmiddelen bezaten 9 candidaten in 't geheel

niet, 3 ter naauwernood, 3 anderen daarentegen kenden al de hun voorgelegde geneesmiddelen en de afkomst van de meeste, terwijl bij de overigen het onderzoek daaromtrent redelijk goede resultaten leverde. Bijna allen kenden ook de meest gebruikelijke synonymen der geneesmiddelen; slechts 9 kwamen in dit opzicht veel te kort.

d. Het onderzoek naar de bedrevenheid in het verstaan van in het Latijn geschreven recepten had plaats door de candidaten een paar zoodanige recepten te doen overschrijven zonder verkortingen, en daarna zooveel mogelijk woordelijk te doen vertalen. De bedrevenheid der candidaten in dit opzicht liep zeer uiteen. Een van hen begreep van de recepten, in welke de bereidingswijze eenigszins nauwkeurig omschreven was, geheel niets, en werd dan ook daarom, om zijne weinige bedrevenheid in het rekenen en zijne gebrekkige natuur- en scheikundige kennis afgewezen, niettegenstaande hij de vlugste en meest geroutineerde receptarius van al de candidaten was. De bedrevenheid van 10 andere candidaten was, daargelaten enkele taalfouten, vrij voldoende; van 4 zeer voldoende. De overigen waren wel in staat den inhoud en de bedoeling der recepten te begrijpen, maar faalden dikwijls in grammaticaal opzicht.

e. Het onderzoek naar de bekwaamheid in het gereedmaken van recepten geschiedde deels practisch, d. i. door den candidaat eenige recepten te laten gereedmaken, deels mondeling. Het eerstbedoelde examen werd door 31 candidaten zóó afgelegd, dat hunne bedrevenheid en het oordeel waarmede zij werkten, als voldoende konden worden aangemerkt. Van 6 onder dezen kon getuigd worden dat zij, voor zoover uit hun werk kon blijken, zeer goede en oordeelkundige receptarii waren. Aan de overige candideten ontbrak in dit opzicht te veel dan dat hun, al waren zij ook in andere onderdeelen van het examen geslaagd, met gerustheid het getuigschrift als apothekersbediende kon worden toegekend. Drie candidaten gaven blijken van bijzonder groote onbedrevenheid, terwijl één moest bekennen nooit zich in eene apotheek te hebben geoefend.

Bij het mondeling examen in de receptuur vonden enkelen de gelegenheid door hen begane practische misslagen te verbeteren Eenige malen bleek het, dat sommige candidaten, die wegens onvoldoend practisch examen moesten worden afgewezen, zich toch vrij goede theoretische begrippen hadden eigen gemaakt, — die zij evenwel in de practijk niet wisten toe te passen, of vergeten schenen te zijn, zoodra zij voor de werktafel plaats namen.

Aan de Commissie bleek duidelijk de noodzakelijkheid, dat de leerling, die als candidaat voor de akte als apothekersbediende wenscht op te treden, zich gedurende een paar jaren daartoe voorbereide door niet maar een paar uren daags, maar bij aanhoudendheid of ten minste een groot deel van den dag werkzaam te zijn in eene apotheek, waarin niet bijna uitsluitend naar formules gearbeid wordt, of alleen de recepten van één geneeskundige, hoogstens van twee, worden gereed gemaakt. Het moge zijn dat enkelen met voldoende voorbereidende natuur- en scheikundige kennis toegerust, en die daarbij een goed handboek voor de receptuur met ijver en oordeel hebben bestudeerd, daarvoor minder tijd behoeven, — een voorbeeld daarvan werd door de Commissie waargenomen, — doch voor de meesten zijn twee jaren oefening niet overbodig.

Van de minst bekwamen moest de Commissie nu en dan de klacht vernemen, dat dit of dat der hun ter gereedmaking voorgelegde recepten ten hunnent nooit werd voorgeschreven, — en het was niet altijd gemakkelijk hun aan het verstand te brengen, dat zulk een recept toch later wel eens voorgeschreven zou kunnen worden, en dat in allen gevalle hier geen spraak was van het verkrijgen van eene plaatselijke admissie, maar van eene bevoegdheid, geldende voor het geheele Rijk, terwijl geene recepten gegeven werden,

Tweede dag. 's Morgens 9—12½ uur. Praktijk

Aan iederen candidaat werden vier recepten ter gereedmaking gegeven, en wel in de volgende groepeering:

a. Pilulae, emulsio, urguentum en mixtura media;

b. Pilulae, emulsio, unguentum (of linimentum) en decoctum (of infusum);

c. Pilulae, pulveres, emplastrum en decoctum (of infusum);

d. Pilulae, pulveres (of capsulae, amylaceae), emplastrum en solutio;

e. Trochisci, pulveres, suppositoria (of bacilli) en saturatio.

De recepten waren zoodanig gekozen dat daarbij — ook ten opzichte der maximaaldoses — het een of ander viel op te merken.

Ten einde zooveel mogelijk eenzijdigheid te voorkomen, bestonden deze recepten grootendeels uit voorschriften, die herhaaldelijk in verschillende apotheken van ons land zijn en nog worden gereed gemaakt.

's Namiddags 1½—4 uur. Kennis der geneesmiddelen.

Aan de candidaten werden ter herkenning voorgelegd exemplaren van zoogenaamde „simplicia" en enkele meest gebruikele, op het oog gemakkelijk herkenbare, chemische en pharmaceutische praeparaten. Bij de eersten werd tevens ondervraagd naar kenmerken, afkomst (naam der stamplant), hoofdbestanddeelen en de daaruit bereide galenica; bij de chemische en pharmaceutische preparaten werden nog eenige eigenschappen als oplosbaarheid, enz. besproken.

Hoewel de gestelde eischen niet hooger zijn dan die van hare voorgangsters, achtte de Commissie het zeer gewenscht, èn in het belang der candidaten zelven èn ter verkrijging van een juist oordeel omtrent de kennis der candidaten in de verschillende onderdeelen van het examen, om dit over twee dagen te verdeelen en wel zoodanig in te richten dat met het schriftelijk werk kon worden aangevangen en de praktijk, zeker wel het belangrijkste onderdeel, eerst op den tweeden dag — dus wanneer de candidaten reeds voldoende blijken van theoretische kennis op het gebied der receptuur hebben gegeven — werd afgenomen.

De examens namen een aanvang op Maandag 4 Juli en werden (behalve op de invallende Zondagen) onafgebroken voortgezet tot en met den 30sten Juli; de leden der Commissie waren steeds tegenwoordig, zoodat oproeping van plaatsvervangende leden onnoodig was. Voor het afnemen der examens werd gebruik gemaakt van daartoe zeer geschikte lokalen in het stedelijk ziekenhuis, terwijl voor de praktijk der receptuur in de gemeente-apotheek eene geschikte gelegenheid werd aangetroffen; beide gebouwen waren met de meeste bereidwilligheid daartoe afgestaan. In het bijzonder meent de Commissie hierbij nog te moeten vermelden dat zij van den heer J. G. Sijpesteyn, apotheker-directeur van bovengenoemde inrichtingen, de meest mogelijke hulpvaardigheid ondervond, waardoor hij èn de candidaten èn de Commissie zoozeer aan zich verplichtte, dat een woord van warmen dank voor zijne welwillende en gewaardeerde medewerking hier niet moge ontbreken.

Van de candidaten, die zich hadden aangemeld, trokken zich drie (waaronder ééne vrouwelijke) vóór het examen terug, zoodat het examen werd afgelegd door 53 candidaten, namelijk 28 vrouwelijke en 25 mannelijke. Van dezen slaagden 18 vrouwelijke en 18 mannelijke, en werden afgewezen:

1 vrouwelijke en 4 mannelijke candidaten wegens onvoldoende kennis in de vakken van lager onderwijs, natuurkunde en maten en gewichten;

4 vrouwelijke en 1 mannelijke candidaat wegens onvoldoende kennis in de theorie der receptuur;

5 vrouwelijke en 1 mannelijke candidaat wegens onvoldoende bekwaamheid in het gereedmaken van recepten;

1 mannelijke candidaat wegens onvoldoende bekendheid met de zoogenaamde simplicia.

Onder de geslaagde candidaten waren 2 (mannelijke) in het bezit van een diploma van met goed gevolg afgelegd litterarisch-mathematisch examen en 1 (mannelijke) had een overgangsdiploma van de 4de naar de 5de klasse van een gymnasium, zoodat dezen werden vrijgesteld van het onderzoek in de vakken van lager onderwijs.

Dezelfde vrijstelling, benevens in natuur- en scheikunde, werd nog verleend aan 1 mannelijken candidaat die met goed gevolg het eerste natuurkundig examen had afgelegd, en aan 1 vrouwelijke candidaat die in het bezit was van een diploma van afgelegd eindexamen eener hoogere burgerschool met 5-jarige cursus.

De namen der candidaten die, na afgelegden eed of belofte, het getuigschrift als apothekersbediende verkregen — alphabetisch gerangschikt — zijn:

mejuffouw M. E. Broens, geboren te Amsterdam;
„ H. W. C. M. Freericks, geboren te Waspik;
„ A. Grutterink, geboren te Groningen;
„ J. B. Harte, geboren te Tiel;
„ M. L. de Jongh, geboren te Helder;
„ S. M. Landweer, geboren te Amsterdam;
„ E. van Lier, geboren te Paramaribo;
„ I. van der Loos, geboren te Amsterdam;
„ A. van der Meulen, geboren te Uccle (België);
„ S. J. Molenaar, geboren te Alkmaar;
„ S. C. Moll, geboren te Goes;
„ N. M. J. Radband, geboren te Leiden;
„ J. W. van Rijn, geboren te Venlo;
„ J. M. W. Steyling, geboren te Amsterdam,
„ M. C. van der Vliet, geboren te de Rijp;
„ J. van der Woude, geboren te Amsterdam;
„ C. A. Wijnvelt, geboren te Amsterdam;
„ J. de Jong Zijlstra, geboren te Zierikzee;
de heer S. Appel, geboren te de Rijp;
„ „ J. M. van der Boom, geboren te Rijswijk;
„ „ H. A. Delnooz, geboren te Maastricht;
„ „ D. J. van Driesum, geboren te Leeuwarden;
„ „ A. van Erkelens, geboren te Nijmegen;
„ „ J. van Gils, geboren te Hooge- en Lage-Zwaluwe;
„ „ W. C. van Gorcum, geboren te Middelburg;
„ „ C. C. Kayser, geboren te Tietjerksteradeel;
„ „ P. J. E. Kies, geboren te Maastricht;
„ „ W. de Liefde, geboren te Helder;
„ „ F. J. J. Neeteson, geboren te Breda;
„ „ P. J. H. Nijskens, geboren te Roermond;
„ „ W. B. C. van Oijen, geboren te Dordrecht;
„ „ J. Ponsiaen, geboren te Schoonhoven;
„ „ N. Roorda van Eysinga, geboren te Franeker;

de heer J. F. Rueb, geboren te Rosendaal;
" " P. H. J. Steyns, geboreu te Maastricht;
" " J. van Winkoop, geboren te Nijkerk.

Wat de uitkomst der examens in de verschillende onderdeelen betreft, kon het volgende worden medegedeeld:

A. *Lager onderwijs, natuurkunde, maten en gewichten.*

Niettegenstaande de eischen voor dit deel van het examen zeer matig waren gesteld, was toch de indruk die de commissie hiervan ontving, verre van gunstig; velen gaven blijken van geringe kennis omtrent de aardrijkskundige gesteldheid van ons land en de belangrijkste feiten uit onze vaderlandsche geschiedenis, terwijl slechts weinigen in staat waren alle drie de opgegeven rekenkunstige vraagstukken tot eene goede oplossing te brengen. Met de indeeling van het Nederlandsch stelsel van maten en gewichten waren de meeste candidaten goed bekend; de kennis der natuurkunde echter, hoewel in vele gevallen voldoende, liet toch ook meermalen te wenschen over, vooral wanneer het er op aankwam zich een juist begrip te vormen omtrent de theorie van eenige natuur kundige instrumenten, als thermometer, barometer, areometer, balans, enz. Bij vijf candidaten was de kennis in de vakken van lager onderwijs en natuurkunde zoo gering dat zij hierop moesten worden afgewezen.

B. *Theorie der receptuur.*

Dit deel van het examen gaf, wat sommige onderdeelen betreft, meer bevredigende resultaten; de kennis van het oud medicinaal gewicht, der synoniemen en der maximaal-doses liet slechts bij enkele candidaten te wenschen over; ook omtrent eene rationeele bereiding der met hen besproken recepten waren de meeste candidaten voldoende op de hoogte. Het grammaticaal lezen en verstaan van in het Latijn geschreven recepten, vooral wanneer de daarop voorkomende termen betreffende bereiding, gebruiksaanwijzing, enz. eenigszins afwijkend waren van de meest alledaagsche, was echter bij verreweg de meeste candidaten juist voldoende; slechts zeer enkelen gaven blijken van ruimere kennis op dit gebied, terwijl bij enkele anderen, deze kennis geheel onvoldoende bleek. De commissie zou gaarne zien dat de candidaten, die zich aan het examen onderwerpen, zich meer toelegden op het goed verstaan van de op recepten voorkomende uitdrukkingen, waarmede eenige meerdere grammaticale kennis noodzakelijk gepaard moet gaan.

De scheikundige kennis der candidaten was bij velen voldoende, doch liet ook enkele malen te wenschen over; ook hier ontbrak het, evenals bij de kennis der natuurkunde, meermalen aan juiste opvatting.

Wegens onvoldoende kennis in de verschillende bovengenoemde onderdeelen moesten ook voor dit deel van het examen een vijftal candidaten worden afgewezen.

C. *Bekwaamheid in het gereedmaken van recepten.*

Door sommige candidaten werden de voorgelegde recepten gereed gemaakt op eene wijze, die de Commissie alle reden tot tevredenheid gaf; anderen daarentegen gaven meermalen blijken van mindere geoefendheid, zoowel in opvatting als in het bereiden, terwijl zes der in dit gedeelte geëxamineerde candidaten zoo weinig blijken van bekwaamheid gaven, dat de Commissie hen niet kon toelaten.

D. *Kennis van geneesmiddelen.*

Dit gedeelte vanh et examen gaf wel de beste resultaten. Niet alleen dat de meeste

3 vrouwelijke en 3 mannelijke candidaten wegens onvoldoende kennis in de theorie der receptuur;

5 vrouwelijke en 8 mannelijke candidaten wegens onvoldoende bekwaamheid in het gereedmaken van recepten;

1 vrouwelijke candidaat wegens onvoldoende bekendheid met de zoogenaamde simplicia.

Onder de geslaagde candidaten waren 2 (1 mannelijke en 1 vrouwelijke) en onder de niet-geslaagden 1 vrouwelijke candidaat in het bezit van een diploma van afgelegd eind-examen eener hoogere burgerschool, zoodat deze werden vrijgesteld van het onderzoek in de vakken van lager onderwijs, natuur- en scheikunde. Mede werd vrijstelling van de lager onderwijsvakken verleend aan een (geslaagden) candidaat die in het bezit was van een diploma van het admissie-examen voor de veeartsenijschool en aan een (niet-geslaagden) candidaat die met goed gevolg het litterarisch mathemathisch examen had afgelegd.

De namen der candidaten, die, na afgelegden eed of belofte, het getuigschrift als apothekersbediende verkregen — alphabetisch gerangschikt — zijn:

mejuffrouw G. P. M. De Boer, geboren te Dordrecht;
" C. N. W. M. E. Brand van Straaten, geboren te Dordrecht;
" A. M. W. Van der Deyl, geboren te Weesp;
" J. L. Godron, geboren te Gorinchem;
" W. Van der Heij, geboren te Sneek;
" M. S. Van Heynsbergen, geboren te Zaandam;
" Th. De Jongh, geboren te Alkmaar;
" M. G. C. Van Ketel, geboren te Avenhorn;
" S. L. A. Le Gué, geboren te Rotterdam;
" W. Leendertz, geboren te Arnhem;
" M. J. Rusman, geboren te Rotterdam;
" C. C. Sombeek, geboren te Zaandam;
" S. C. Tak, geboren te Wissekerke;
" J. Terwoert, geboren te Vlissingen;

de heer Th. J. A. Bertels, geboren te Utrecht;
" J. H. Van der Burg, geboren te Vlissingen;
" A. Van den Ende, geboren te Leeuwarden;
" A. Den Engelsen, geboren te Hooge- en Lage-Zwaluwe;
" L. J. H. Hendrickx, geboren te Nijmegen;
" A. G. Kleyn, geboren te Breda;
" A. Krim, geboren te Dordrecht;
" H. G. Van Kroon, geboren te Velp;
" G. J. Mosselman, geboren te Amsterdam;
" M. J. N. Neujean, geboren te Echt;
" H. W. Sonnega, geboren te Leeuwarden;
" H. Weezeman, geboren te Breda;
" H. Wilking, geboren te Amsterdam.

Wat de uitkomst der examens in de verschillende onderdeelen betreft, kan het volgende worden medegedeeld:

A. *Lager onderwijs, natuurkunde, maten en gewichten.*

Over het algemeen gaf dit deel van het examen meer bevredigende resultaten dan

II.

In de tweede zitting werden de examens op dezelfde wijze afgenomen als in de eerste, met die uitzondering, dat ditmaal geen vier maar slechts drie candidaten op elken dag werden geëxamineerd. De reden hiervan was, dat ofschoon het gebleken was, dat bij eene doeltreffende en streng volgehouden tijdsverdeeling een voldoend examen van vier candidaten mogelijk was, daarbij van de pharmaceutische leden groote inspanning gevergd werd.

Er werd geene voorloopige vergadering gehouden.

De examens begonnen den 28sten November, en werden tot den 21sten December — behalve op de invallende Zondagen en op den 5den en 6den December — onafgebroken voortgezet.

De voorzitter en het lid der commissie J. S. Rijken woonden al de 19 zittingen bij. Het lid R. Meulenhoff was den 2den, 3den, 9den, 10den, 16den en 17den December afwezig, en werd op die dagen vervangen door het plaatsvervangend lid W. G. Top Jz.

Het aantal der candidaten die zich hadden aangemeld en ook allen verschenen en geëxamineerd werden, bedroeg 57, waarvan 25 vrouwelijke. De algemeene uitkomst der examens was als volgt:

aan 14 mannelijke candidaten werdt het getuigschrift uitgereikt;
„ 14 vrouwelijke candidaten viel dit mede ten deel;
terwijl 18 mannelijke en
11 vrouwelijke werden afgewezen.

De namen der candidaten, die na het afleggen van den bij de wet gevorderden eed of van de gelijkluidende belofte het getuigschrift ontvingen, zijn de volgende:

mejuffrouw J. C. van Beusekom, geboren te Benschop;
„ B. van den Broek, geboren te Groote Lindt;
„ J. B. A. ten Bruggencate, geboren te Olst;
„ K. Derks, geboren te Havelte,
„ C. A. Gelderblom. geboren te Hoorn;
„ R. C. P. A. Hartman, geboren te Rotterdam;
„ J. J. Immink, geboren te Markelo;
„ W. H. Itz, geboren te Zutphen;
„ N. Mulder, geboren te Utrecht;
„ B. Posthuma, geboren te Harlingen;
„ J. Schottee de Vries, geboren te Hoorn;
„ S. A. Teepe, geboren te Middelharnis;
„ A. van Veen. geboren te Amsterdam;
„ A. van der Woude, geboren te Harlingen;

de heer P. Bakker, geboren te Zuidhorn;
„ A. Bakker, geboren te Meppel;
„ L. C. Claessen, geboren te 's Gravenhage;
„ G. J. Groeneveld, geboren te Assen;
„ A. P. Guldenberg, geboren te Middelburg;
„ S. Hornstra, geboren te Wijckel (Gaasterland).
„ H. A. Kloosterman, geboren te Abcoude Baambrugge;
„ A. J. P. Limbeeke, geboren te Rotterdam;
„ J. H. Nijvelt, geboren te Arnhem;
„ F. Posthuma, geboren te Dokkum;

§ 10. Het examen van vroedvrouw.

Bij Ministerieële beschikking van 22 April 1887, n°. 1410, afd. M.P., werd bepaald dat de examens van vroedvouw dit jaar zouden worden afgenomen te Utrecht, door de volgende commissie:

leden:

dr. W. M. H. Sänger, hoogleeraar te Groningen;

B. Frericks, arts, adsistent bij de verloskunde aan de Rijks-Universiteit te Utrecht:

plaatsvervangende leden:

dr. P. W. Onnen, arts te Utrecht;

dr. H. B. Kapteijn te Abcoude-Baambrugge.

Deze commissie bracht de volgende verslagen uit:

I.

Zittingen te Utrecht in de maanden Juli, Augustus en December

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, bij beschikking van 22 April 1887, n°. 1410, afdeeling M. P., door Uwe Excellentie gedurende het jaar 1887 belast met het afnemen van de examens voor vroedvrouw, te Utrecht, heeft de eer Uwe Excellentie hierbij het verslag van hare in de maanden Juli en Augustus jl. gehouden zitting aan te bieden.

Voor het afleggen van het examen hadden zich 55 candidaten aangemeld.

25 hadden hare opleiding genoten aan de Rijkskweekschool te Amsterdam (17 als inwonende en 8 als uitwonende leerlingen); 16 aan die te Rotterdam (13 inwonende en 3 uitwonende leerlingen); 8 aan de gemeente-kweekschool te Groningen (alwaar geen gelegenheid tot inwoning bestaat); 4 hadden privaat-onderricht genoten en 2, reeds in Duitschland bevoegde vroedvrouwen, waren oud-leerlingen der Hebammenschule te Leipzig en te Keulen. Beiden werden in de Hoogduitsche taal ondervraagd.

Door de welwillendheid der Commissie voor het ziekenhuis werd het examen aldaar afgenomen, het practisch gedeelte in eene daartoe uitsluitend bestemde zaal, zoodat de candidaten door geen afleiding, van welken aard ook, werden gestoord in het rustig onderzoek der zwangeren. Van deze was, door de goede zorgen van een lid der Commissie, een zoo groot aantal, meest zoogenaamde policlinische zwangeren, beschikbaar, dat dezelfde vrouw niet door meer dan één candidaat behoefde te worden onderzocht. Alle vrouwen waren minstens in de zevende maand en velen aan het regelmatig einde der zwangerschap.

Op de voorloopige vergadering van 25 Juli, waartoe ook de plaatsvervangende leden waren opgeroepen, werd besloten het examen in vier gedeelten te splitsen, en ieder candidaat gedurende een half uur in een dezer gedeelten te examineeren, en haar dan een uur rust te gunnen, in welken tusschentijd dan weder twee candidaten, ieder gedurende een half uur, werden geëxamineerd. Op deze wijze werden dagelijks drie candidaten aan het examen onderworpen.

Met het practisch gedeelte van het examen (onderzoek van eene zwangere of barende) werd begonnen. Aan de uitkomst van dit onderzoek werd zeer groote waarde gehecht,

voelen, maar in de woningen der minder gegoeden, alwaar zij toch grootendeel bestemd zijn hare practijk later uit te oefenen, veel minder op hare plaats zouden zijn.

De uitkomsten van het privaat-onderwijs bewezen op nieuw de groote moeielijkheid om zonder eene daartoe bestemde inrichting voldoend onderwijs te geven, en de Commissie is niet vreemd aan het denkbeeld dat het bewijs van inschrijving als leerling-vroedvrouw door diegenen, welke privaat-onderwijs zullen genieten, gemakkelijker wordt verkregen, daan door haar die voor de Rijkskweekscholen bestemd zijn.

Dit laatste geldt, zij het ook in mindere mate, ook voor de leerlingen der gemeentekweekschool te Groningen, waarvan er sommigen bovendien waren ingeschreven op een leeftijd, waarop zij reeds voor het ontvangen van onderwijs minder geschikt zijn.

Utrecht, 26 Augustus 1887.

De Commissie voornoemd,

H. L. Verspyck, *Voorzitter.*

Prof. dr. W. M. H. Sänger, *Secretaris.*

II.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Commissie, bij beschikking van 22 April 1887, nº. 1410, afdeeling M. P., door Uwe Excellentie gedurende het jaar 1887 belast met het afnemen der examens voor vroedvrouw te Utrecht, heeft de eer Uwe Excellentie hierbij het verslag van hare in de maand December jl. gehouden zitting aan te bieden

Voor het afleggen van het examen hadden zich 17 candidaten aangemeld.

10 hadden vroeger hare opleiding genoten aan de Rijkskweekschool te Amsterdam, maar zich in September jl. als studenten aan de gemeente-universiteit te Amsterdam laten inschrijven, terwijl zij tevens de lessen aan de Rijkskweekschool te Amsterdam hadden gevolgd.

1 insgelijks als student der gemeente-universiteit te Amsterdam ingeschreven, was vroeger leerling der Rijkskweekschool te Rotterdam.

1 had sedert September jl. privaat onderwijs genoten, na vroeger leerling der Rijkskweekschool te Rotterdam te zijn geweest.

4 hadden hare opleiding genoten aan de gemeentekweekschool te Groningen.

1 had privaat onderwijs ontvangen en tevens enkele lessen aan de gemeentekweekschool te Groningen bijgewoond.

Het examen werd evenals in de eerste zitting der commissie in het ziekenhuis afgenomen, en was op dezelfde wijze als toen ingericht.

Van de 17 candidaten werden 4 (3 studenten der gemeente-universiteit te Amsterdam en 1 leerling der gemeentekweekschool te Groningen) afgewezen. Aan de overige 13, kon het diploma als vroedvrouw worden uitgereikt, ofschoon aan 3, slechts ter nauwernood. Een leerling der gemeentekweekschool te Groningen, de eenige die thans zich voor de eerste maal aan het examen onderwierp, gaf blijken van zeer bijzondere geschiktheid.

Van het maken van bijzondere opmerkingen meent de commissie zich, met het oog op de omstandigheid dat 16 van de 17 candidaten reeds in de eerste zitting waren geëxamineerd, thans te kunnen onthouden.

De namen der candidaten aan wie het diploma als vroedvrouw werd uitgereikt zijn:

I. C. C. Mekenkamp, M. Th. A. van Rooijen, G. I. Terwoert, G. Stassar, R. Boonstra, huisvrouw van J. van Veen, M. C. Goedhart, A. H. Bolhuis, weduwe R. Reintjes, C. Rusch, huisvrouw van F. Dubois, I Watzes, huisvrouw van C. Welbergen, G. Roosendaal, J. Th. de Raadt, weduwe van J. van Ham, A. I. Poede en A. H. de Boer.

Utrecht, 24 December 1887.

De Commissie voornoemd,

H. L. VERSPYCK, *Voorzitter.*
Prof. dr. W. M. H. SÄNGER, *Secretaris.*

§ 11. UITKOMSTEN DER SUB A EN B VERMELDE EXAMENS.

I.

Gedurende de tweede helft van den cursus 1886—1887.

EXAMENS.	Geëxamineerd.	Geslaagd.	Afgewezen.
Het eerste natuurkundig examen.	104	89	27 *
„ tweede „ „	87	71	16
„ theoretisch geneeskundig examen	66	47	19
„ „ examen van tandmeester . . .	1	1	„
„ „ „ „ apotheker. . . .	12	13	2 *
	270	221	64

* Van de examens te Leiden afgenomen werd het aantal der afgewezenen niet opgegeven.

II.

GEDURENDE DEN CURSUS 1887—1888.

EXAMENS.	Geëxamineerd zijn: (1)	Een diploma of een akte van bevoegdheid is uitgereikt aan:	Afgewezen zijn:
A.			
Het eerste natuurkundig examen	188	163	57
„ tweede „ „	144	121	43
„ theoretisch geneeskundig examen . . .	102	94	34 *b*
„ „ examen van tandmeester . .	18	12	6
„ „ „ „ apotheker . . .	13	13	„
B.			
Het toelatings-examen tot het eerste natuurkundig examen	121	67	54
Het praktisch examen van arts	198	126	72
„ „ „ „ tandmeester. . . .	13	5	
„ „ „ „ apotheker	16	12	
„ examen van apothekers-bediende	217 (2)	131	86
„ „ „ vroedvrouw	72	47	25
Totaal	637	388	249

(1) Onder deze getallen zijn niet begrepen zij, die zich gedurende het examen vrijwillig terugtrokken.

(2) Waaronder 65 vrouwen.

a Van de examens te Leiden en te Utrecht afgenomen werd het aantal der afgewezenen niet opgegeven.

b Van de examens te Utrecht afgenomen werd het aantal der afgewezenen niet opgegeven.

§ 12. Kosten der examens.

Van de ontvangsten en uitgaven der examen-commissiën, de reis- en verblijfkosten en vacatiegelden der leden, geeft de volgende tabel een overzicht.

ONTVANGSTEN.	1887.	UITGAVEN.	1887.
Het praktisch examen van arts en tandmeester	f 2 600,00	Reis- en verblijfkosten en presentiegelden der commissiën voor het toelatings-examen tot het eerste natuurkundig examen	f 3 254,80
Het praktisch examen van apotheker	300,00	Idem voor het praktisch examen van arts en tandmeester	12 217,25
Het examen van apothekers-bediende	600,00	Idem voor het praktisch examen van apotheker	1 669,00
Het examen van vroedvrouw	235,00	Idem voor het examen van apothekersbediende	1 995,10
		Idem voor het examen van vroedvrouw	706,50
		Andere kosten der examens	
		Het toelatingsexamen tot het eerste natuurkundig examen	$464,17^5$
		Het praktisch examen van arts en tandmeester	658,80
		Het praktisch examen van apotheker	$254,81^5$
		Het examen van apothekers-bediende	268,11
		Het examen van vroedvrouw	78,85
Totaal	f 3 735,00	Totaal	f21 567,40

Na aftrek der ontvangsten is derhalve door of ten behoeve der gezamenlijke commissiën in 1887 eene som van f 17 832,40 uitgegeven.

ERRATA.

In de sterftelijst der provincie Noordholland staat in de derde kolom (overleden op 1000 inwoners) bij n°. 123, gemeente Wijk aan Zee en Duin, abusivelijk 42.43. Dit moet zijn 24.43.

Het getal 76, opgegeven voor de gemeente Zaandijk (n°. 129), als sterftecijfer in 1887, moet zijn 46.

BIJLAGE A.

VERSLAG betreffende het onderzoek van fabrieken en werkplaatsen waar lood, kwik en zink wordt verwerkt.

Algemeen gedeelte.

In het geheel werden 33 fabrieken of werkplaatsen onderzocht die onder deze categorie vallen. Bovendien werd nog de toestand nagegaan van 5 inrichtingen waar spiegellijsten werden verguld of verzilverd. Eveneens werden 43 letterzetterijen en boekdrukkerijen bezocht. Deze twee soorten van inrichtingen zijn in de aanhangsels behandeld.
De onderzochte inrichtingen kunnen verder als volgt worden gerangschikt:

7 inrichtingen waar loodwit wordt bereid;

1 inrichting voor bereiding van menie;

9 inrichtingen waar looden of loodhoudende voorwerpen worden vervaardigd;

6 „ voor de bereiding van zink;

2 zinkwitfabrieken;

7 inrichtingen voor het foeliën van spiegelglas;

1 inrichting voor het zuiveren van kwik.

Bij eene fabriek van zink- en bronswerken werden zeer vuile sloten opgemerkt, wier opruiming echter op groote bezwaren stuitte; schadelijke toestanden in de omgeving der fabrieken of werkplaatsen werden verder nergens waargenomen.
Met uitzondering van eenige spiegelfabrieken werd de ruimte en de verlichting der werkplaatsen voldoende geacht; ook de ventilatie bleek in het algemeen niet onvoldoende; evenwel werden grootendeels zulke inrichtingen tot luchtverversching (openschuivende ramen, enz.) aangetroffen, die binnen het bereik der werklieden waren, hetgeen niet gunstig is, daar ze dan veelal gesloten blijven.
Uit een aantal inrichtingen wordt evenwel het voorhanden zijn van ventilatiekokers niet binnen hun bereik vermeld.
De inrichting van privaten en waterplaatsen gaven niet tot bijzondere opmerkingen aanleiding.
Het drinkwater werd slechts in éène fabriek slecht bevonden; daarin werd echter voorzien door aanvoer van goed water uit een gemeentepomp.

Klachten van werklieden bereikten slechts uit ééne fabriek van loodwit den geneeskundigen ambtenaar.

Van geene fabriek of werkplaats wordt bericht, dat in het belang der arbeiders een onderzoek vóór hunne aanneming wordt ingesteld, of zij lichamelijk tegen den te verrichten arbeid bestand zijn.

Nergens wordt, met het oog op het gevaar van het beroep, aanteekening gehouden van afwezigheid der werklieden wegens ziekte; evenmin kon worden geconstateerd, dat werklieden wegens besmettelijke ziektegevallen in hun gezin tot het werk niet zijn toegelaten.

In verreweg de meeste inrichtingen wordt vanwege de fabriek niet in geneeskundige hulp voorzien; uit eenige fabrieken wordt evenwel bericht, dat de werklieden leden zijn van algemeene ziekenfondsen. Ook omtrent bepalingen betreffende de uitkeering van het loon, geheel of gedeeltelijk, bij ziekte der werklieden werd door de verschillende ambtenaren slechts weinig vernomen. Enkele gegevens zijn bij de afzonderlijke rubrieken medegedeeld.

Loodwitfabrieken.

In het geheel zijn 7 inrichtingen bezocht waar loodwit wordt bereid. Eene dezer inrichtingen werkt uitsluitend voor eene porceleinfabriek waarvan zij een onderdeel uitmaakt.

In 6 fabrieken werd de Hollandsche methode toegepast, in een daarvan bovendien eene andere bereidingswijze gevolgd, die echter niet nader wordt omschreven. In de zevende fabriek wordt volgens eene methode van eigen vinding gewerkt die overeenkomst vertoont met de Duitsch-Oostenrijksche kamermethode.

Voor zoover daaromtrent bericht wordt, geschiedt de verwarming der lokalen door den smeltoven of de warmte van de droogkamer.

In eene fabriek was, behalve de gewone ventilatiemiddelen, voor afvoer van de uit het gesmolten lood opstijgende dampen door een goed trekkenden schoorsteen gezorgd.

De reinheid der lokalen was in het algemeen voldoende; in eene fabriek bleef het loodwit lang op den vloer liggen.

Het aantal volwassen werklieden bedroeg 117 (10, 18, 18, 21, 30, 12, 8). Bovendien werkten 2 jongelieden van 17 à 18 jaren in eene dezer inrichtingen. De 8 werklieden die het loodwit bereidden voor de porceleinfabriek werden om de twee jaren afgewisseld.

De werktijd bedraagt in 6 inrichtingen 10—12¾ uur per etmaal, de rusttijden tusschen de werktijden te zamen 2½—2¾ uur. Uit eene inrichting ontbreken deze opgaven.

De werklieden zagen er in 5 der 7 fabrieken bleek uit; van eene fabriek ontbraken de opgaven; het voorkomen van stoelverstopping, leikleurig tandvleesch en spierpijnen wordt veelvuldig opgegeven. In ééne fabriek zag alleen de patroon er slecht uit en vertoonde de eigenaardige verkleuring van het tandvleesch. In eene fabriek met 12 werklieden vertoonde zich slechts bij 2 deze verkleuring; obstipatie en koliek kwamen volgens de berichten der werklieden, ingewonnen tijdens het bezoek van den ambtenaar, niet voor; bij een onderzoek naar de patiënten, die in het stedelijk ziekenhuis werden opgenomen, bleek evenwel, dat uit deze loodwitfabriek van 1 Januari — 8 September 1887 23 lijders aan loodvergiftiging, waarvan 20 met koliek, waren opgenomen. Vijf dezer personen werden in dit tijdsverloop tweemaal verpleegd; vier hunner leden aan koliek, een aan een anderen vorm van loodvergiftiging.

Het gevaar voor de gezondheid ontstaat in deze fabrieken door stof van loodwit, dat bij het afkloppen der looden wafels en het malen, builen en verpakken van loodwit wordt gevormd. In eene fabriek wordt het loodwit nat gemalen en daardoor een groot gedeelte van het gevaar afgewend.

Onder de maatregelen, die het gevaar voor loodvergiftiging verminderen, mogen de inrichtingen tot luchtverversching worden genoemd; uit eene fabriek wordt bericht, dat afzonderlijke ventilatoren aanwezig zijn in het lokaal waar het loodwit wordt gemalen. Verder trof een der ambtenaren in eene fabriek een toestel aan, waarmede het loodwit wordt gemalen en gebuild, zonder dat stof in het lokaal wordt verspreid, en werd hem medegedeeld, dat, sedert dit instrument in werking was, de gevallen van loodvergiftiging waren verminderd. Maskers of respiratoren zijn meestal ondoelmatig bevonden; bij de zorgeloosheid, waarvan de werklieden veelal blijken gaven, bewijst hunne opvatting in deze niet veel; in eene fabriek evenwel hadden de werklieden bij het builen een doek om den mond, in eene andere, sponsen of droegen zij linnen zakken over hoofd en schouders. In eene fabriek werd ter voorkoming van inademing van het vergiftige stof den werklieden slechts aangeraden door den neus adem te halen en den mond dikwijls te spoelen; bovendien was in deze fabriek olie en spek ter beschikking der werklieden aanwezig; deze maakten evenwel daarvan geen gebruik. Omtrent de vroeger als middel tegen loodvergiftiging veelal verstrekte melk, wordt slechts uit ééne inrichting bericht.

Nagenoeg algemeen wasschen de arbeiders zich bij elken schafttijd. In de fabriek, waaruit in 9 maanden 23 personen met loodvergiftiging waren verpleegd, waren gedrukte raadgevingen opgehangen, waaraan de werklieden zich echter weinig stoorden; zoo pruimden zij tabak en droegen veelal baard en knevel, ofschoon dit was ontraden; deze fabrikant had beproefd zijne arbeiders voor het werk in de fabriek van linnen bovenkleederen te voorzien, doch had daaromtrent geen gunstige ervaringen opgedaan, daar zij er ruw mede omgingen; hij had derhalve dezen maatregel gestaakt. Vele werklieden dezer fabriek verwisselden echter nog van kleeding bij het verlaten van het werk; dit wordt eveneens uit bijna alle fabrieken bericht; in eene fabriek geschiedde dit echter in het geheel niet, uit eene andere werd bericht, dat slechts boezeroen en broek verwisseld worden.

Aangaande het eten en drinken in de fabriekslokalen wordt uit eene fabriek medegedeeld, dat dit in een afzonderlijk lokaal geschiedt; in twee andere fabrieken eten de werklieden des zomers buiten de fabriek, des winters in de smeltkamer.

Slechts uit ééne fabriek wendden zich 9 werklieden, die in het ziekenhuis verpleegd werden, tot den ambtenaar met de klacht, dat zij bij het vullen der vaten te veel werden gehaast en derhalve het gevaar voor verstuiving van het loodwit grooter werd. De fabriekant ontkende dit evenwel; als bewijs voor zijn beweren voerde hij aan, dat 2 werklieden, die de klacht hadden ingediend, zich wederom hadden aangemeld om in de fabriek te werken, hetgeen was geweigerd; hij erkende evenwel dat de vulling der vaten vaak op ruwe wijze geschiedde, doch betoogde dat het moeilijk was een goeden meesterknecht te vinden om bij dit werk toe te zien.

In eene fabriek wordt van afwezigheid wegens ziekte aanteekening gehouden.

Fabriek van menie.

Een kleine inrichting tot bereiding van deze stof wordt vermeld; zij is verbonden aan eene groote glasfabriek. Slechts 2 personen zijn met de bereiding belast; zij werken hierin echter slechts gedurende ongeveer 2 maanden in het jaar.

De menie wordt in deze inrichting uit loodoxyde bereid in dezelfde vlammen, waarin dit laatste uit het loodmetaal wordt verkregen. Het wordt nat gemalen en daarna in afgesloten droogkasten gedroogd. Evenals in de loodwitfabriek, die aan eene porceleinfabriek is verbonden, wordt aan de 2 werklieden dezer inrichting dagelijks 1 liter melk verstrekt.

Door verschillende ambtenaren wordt het volgende betreffende wenschelijke verbeteringen medegedeeld.

Algemeen wordt aanbevolen om het kloppen der looden wafels, het malen en builen van loodwit in gesloten apparaten te doen geschieden. Ook werd de wenschelijkheid betoogd om deze zelfstandigheid met olie te malen, zooals reeds in eene fabriek te Rijssel geschiedt; dit zou wel kunnen worden ingevoerd, daar het loodwit naderhand toch met olie moet worden vermengd om als verf dienst te doen. Bij het vullen der vaten met loodwit zouden mechanische hulpmiddelen moeten gebruikt worden. Verder wenscht men meer of minder strenge voorschriften betreffende het wasschen van handen en gelaat, spoelen van de mond, afscheeren van baard en knevel, het verwisselen van kleeding, het dragen van respiratoren, enz. De vloer moet bovendien niet poreus zijn en dagelijks zorgvuldig worden gereinigd: bij het malen van loodwit in natten toestand is het dragen van handschoenen aanbevelenswaardig; de maaltijden moeten buiten het fabriekslokaal worden gebruikt; verder werd voor eene fabriek verkorting van den arbeidstijd en vergrooting der pauze wenschelijk geacht.

Inrichtingen waar looden voorwerpen worden vervaardigd en lettergieterijen.

De bezochte inrichtingen waren:

1 fabriek van capsules voor flesschen;

1 loodpletterij en gieterij met fabricage van capsules voor flesschen;

3 loodpletterijen en smelterijen;

1 loodgieterij;

1 fabriek van geperste looden buizen, en

2 lettergieterijen.

—

9.

In een der drie lokalen eener fabriek liet de ventilatie te wenschen over en was de schoorsteen boven den ketel, waar het smelten van loodasch geschiedde, niet zoo ingericht, dat de dampen spoedig genoeg konden verwijderd worden. Eveneens was de ventilatie onvoldoende in het lokaal eener capsulefabriek, waar de afval van lood werd gesmolten; in eene lettergieterij was de ventilatie slecht.

In 2 loodsmelterijen was de hooge temperatuur bij den smeltoven hinderlijk, doch de werklieden, die elkander bij dit werk afwisselden, bleken hieronder niet te lijden.

Het aantal werklieden was als volgt:

Volwassen mannen 254 (31, 11, 7, 6, 18, 35, 125, 9, 12).

Jongelingen van 11—20 jaar 33 (14, 19).

Jongens van 12—16 jaar 56 (6, 18, 20, 12).

Volwassen vrouwen 7 (1, 6, gehuwd 1, 1).

Jonge dochters 16—20 jaar 23 (15, 8).

Meisjes 12—16 jaar 12 (10, 2).

De werkelijke werktijd werd opgegeven van 9 tot 12 uur te bedragen; de middagpauze bedroeg van 1—2 uren, de voor- en namiddagpauzen bedroegen meestal $^1/_2$ uur. 's Nachts wordt alleen in ééne fabriek gewerkt; de dan werkende ploeg werkt overdag niet.

Het uiterlijk der werklieden was in 8 fabrieken niet slecht; in eene lettergieterij vertoonden verschillende arbeiders gezwollen tandvleesch, in eene fabriek zagen de jeugdige arbeiders en arbeidsters er scrophuleus uit.

De reinheid der werklieden was in 3 inrichtingen goed, in 3 onvoldoende, van 3 ontbreken de opgaven hieromtrent.

Gelegenheid tot wasschen bestond in 4 fabrieken. Aan het gebruik maken daarvan werd echter in het algemeen weinig de hand gehouden. In drie inrichtingen bestond die gelegenheid niet, van 2 ontbreken de opgaven.

Over loodvergiftiging wordt slechts uit 3 inrichtingen bericht. In eene daarvan hadden sommige arbeiders hieraan geleden, andere daarentegen, die reeds lang op de fabriek hadden gewerkt, waren verschoond gebleven; sommige werklieden vertoonden echter verkleuring van het tandvleesch.

Uit eene andere fabriek waren in 1887 2 personen wegens loodkoliek in het ziekenhuis verpleegd.

In eene fabriek van capsules vertoonde een pletter wankleurig tandvleesch Bovendien wordt uit deze inrichting vermeld, dat er gevaar bestaat voor beleediging der vingers bij het inschuiven der metalen plaatjes in de machine, die dient voor de bereiding der capsules, hetgeen de ondervinding geleerd heeft. De ambtenaar. die deze fabriek bezocht, wijst voorts op de uiterst snelle en gecompliceerde beweging, welke vrouwen moeten maken, die de capsules van de stempels afnemen; hij trof onder anderen eene vrouw aan, die deze beweging 25 à 30 000 maal per werkdag moest verrichten; toch scheen zij daarvan geen nadeel te ondervinden. De fabriekant verklaarde intusschen, dat vele vrouwen voor dit werk ongeschikt waren bevonden, daar zij beklemdheid op de borst en pijn in de lendenen kregen. In deze zelfde inrichting streek een jongen met zijn vingers vermiljoen op capsules; een hem verstrekte vinger van een handschoen werd als te lastig ter zijde gelegd. Voorts wordt medegedeeld dat de werklieden eener inrichting met hun bestoven kleeding naar huis gaan; als een staaltje van roekeloosheid van een jong werkman wordt bericht, dat deze loodpoeder op zijn brood strooide en het daarna opat, waarna de gegevolgen niet uitbleven. Van eene lettergieterij wordt bericht, dat de vloer daar geregeld wordt opgeveegd, vroeger had deze inrichting eene slechte reputatie; sedert waren echter de ventilatiemiddelen zeer verbeterd en was de gezondheidstoestand der werklieden veel gunstiger geworden.

In de lettergieterijën trok vooral het slijpen der gegoten letters de aandacht, het werd vooral bedenkelijk geacht, zoo dit werk door de arbeiders tehuis werd verricht, wegens het gevaar van loodvergiftiging van het gezin van den werkman.

Speciale maatregelen om de loodvergiftiging tegen te gaan worden, behalve door ventilatie en gelegenheid tot wasschen te geven, nergens aangetroffen. Gedrukte reglementen waren evenmin aanwezig.

In eene fabriek ontvangen de werklieden bij ziekte het geheele, in eene andere het halve loon uit de kas van den fabriekant. In eene andere inrichting betalen de arbeiders 1 pct. van hun loon en genieten daarvoor bij ziekte gedurende 6 weken het halve daggeld; aan werklieden die reeds lang op die inrichting werken, wordt die tijd verlengd. In eene fabriek ontvangen zij niets; van de andere inrichtingen wordt niets vermeld.

Van eene fabriek wordt bericht, dat bij het voorkomen van pokken of roodvonk in zijn gezin de werkman niet zal worden toegelaten.

Behalve verbetering der ventilatie, waar deze onvoldoende was, en verplichting tot het wasschen van handen en gelaat, werd het dragen van zeemlederen handschoenen bij sommige werkzaamheden wenschelijk geacht. Verder werd het nachtwerk schadelijk geacht en vermindering van den werktijd van kinderen gewenscht.

Letterzetterijen.

In het geheel werden 43 letterzetterijen en boekdrukkerijen bezocht. In het algemeen wordt daaromtrent het volgende opgemerkt.

Het letterzettersbedrijf wordt door de werklieden, en de patroons in het algemeen, voor een ongezond beroep gehouden. De zenuwachtige, veel oplettendheid vereischende werkzaamheid om kleine voorwerpen goed op hun plaats in de zettershaak te brengen, de haast, die vaak bij drukwerk is en waarmede in onregelmatige werktijden soms gedurende weken moet worden gewerkt, maken reeds dit beroep uit een hygiënisch oogpunt bedenkelijk. Het staan gedurende den ganschen dag in ongeveer dezelfde houding en 's avonds vaak dicht onder hittegevende lampen, noodig voor het fijne werk, vermeerderen de schadelijkheid. Volgens de werklieden en sommige patroons sterven er van hen die dit beroep uitoefenen niet zelden aan tering.

Is deze bewering moeilijk te controleeren zonder eene behoorlijke beroepsstatistiek, gepaard aan eene nauwkeurige moeilijk te verkrijgen ziekte-statistiek, anders is het gesteld met de loodvergiftiging, die nu en dan voorkomt, hoewel in verschillende mate, in de verschillende landen.

De letter bestaat uit loodhoudend metaal; zij worden in de letterkasten, soort bij soort op papiertjes nedergelegd. Zijn zij in de letterhaak behoorlijk gerangschikt, dan worden zij in de vormen gebracht om vervolgens te worden afgedrukt. Daar zij bevochtigd zijn geweest met drukinkt, moeten zij later worden gereinigd, hetgeen vooral met loog geschiedt. Hierdoor en door het bevochtigen der letters met water, nadat zij gezet zijn en tot pakjes zijn saamgebonden, oxydeert het metaal en verliest het zijn glans; er wordt loodhoudend stof gevormd, dat aan de handen der zetters, in de letterkasten en in het lokaal zich verzamelt en aanleiding tot vergiftiging kan geven. Vooral het eten in lokalen waar gezet wordt, hetgeen somtijds zelfs onder het zetten geschiedt, is derhalve bedenkelijk. Het nemen van letters in den mond (bij correctie zoo gemakkelijk en derhalve door jongens vaak gedaan) wordt door de arbeiders zelf als gevaarlijk beschouwd, zoodat daartegen door de ouderen steeds krachtig wordt gewaarschuwd.

Bevreemding mag het wekken, dat niettegenstaande dit alles slechts drie gevallen van loodvergiftiging geconstateerd zijn kunnen worden.

Meer in bijzonderheden zijn omtremt letterzetterijen de volgende opmerkingen gemaakt.

In eene provincie met 6 drukkerijën werden in een lokaal de machines te dicht op elkander staande geoordeeld. De ventilatie was daarin slecht, doch hierin is door het aanbrengen van een Wolpertschen ventilator gedeeltelijk voorzien.

Het aantal werklieden bedraagt in de 6 inrichtingen te zamen 210 mannen en 79 jongelingen onder 18 jaar; 52 mannen en 59 jongens werden in eene drukkerij aangetroffen. Deze laatsten genieten onderwijs op kosten van den patroon.

De werktijden bedragen des winters $9\frac{1}{2}$ uur en des zomers 11 uren in 4 drukkerijen, in de 5de wordt steeds 10 uren gewerkt, in de 6de des zomers 12 uur, des winters $11\frac{1}{2}$ uur.

Het uiterlijk der werklieden was over het algemeen goed; enkelen vertoonden een teringachtig uiterlijk. Ziekte komt betrekkelijk weinig voor, zooals o. a. blijkt uit eene aanteekening gedurende 1885 in de drukkerij met 111 werklieden, waarvan 10 personen

87 dagen zijn ziek geweest. Alleen wordt van de drukkerij met de beperkte ruimte en onvoldoende ventilatie medegedeeld, dat onder het werkvolk meermalen borstziekten voorkomen en dat in 1886 van de 89 daarin werkende personen 3 zijn overleden, waarvan 2 aan tering.

De werklieden van 5 drukkerijen zijn leden van typographische vereenigingen, terwijl die van de 6de een eigen ziekenfonds bezitten. Bovendien wordt bij ziekte hetzij door patroons, hetzij uit de opbrengst van papierafval of anderszins hulp verschaft.

De aan twee drukkerijen verbonden gieterijen lieten, wegens de onaangename lucht, veel te wenschen over.

De 13 letterzetterijen in eene groote gemeente gaven te zamen aan 696 personen werk, waarvan 621 boven de 17 en 75 onder de 17 jaren oud zijn. Het aantal in de verschillende inrichtingen bedroeg van 10 tot 155. Hun uiterlijk was over het algemeen goed, behalve van de 155 personen die op eene zetterij werkten. Deze zagen er grootendeels slecht uit, hetgeen moet worden toegeschreven aan de onvoldoende ruimte en de zeer gebrekkige ventilatiemiddelen van het lokaal; bovendien verdient vermelding, dat voor de aanwezigheid van water geen zorg werd gedragen.

Nog in 2 andere zetterijen was de ruimte beperkt, terwijl in 5 lokalen de ventilatiemiddelen te wenschen overlieten. Gebrek aan water werd 4 maal geconstateerd; op onvoldoende verlichting moest 3 maal de aandacht worden gevestigd.

Voor zoover bekend bezitten de werklieden van 3 zetterijen een onderling ziekenfonds, terwijl slechts éénmaal gemeld wordt, dat bij ziekte het loon wordt uitgekeerd.

De werkuren verschillen aanmerkelijk, namelijk 9, 10, 11 of 12 uur zonder de rusttijden, terwijl op 3 zetterijen nog 's avonds en op 2 ook 's nachts wordt gewerkt. De reinheid der lokalen liet tweemaal te wenschen over; slechts in één zetterij was het bepaald verboden te eten.

De 12 letterzetterijen in eene andere stad hebben een niet onbevredigenden indruk gemaakt. Op ééne uitzondering na, waren alle lokalen rein; een lokaal gaf den indruk dat daarin 's avonds door de vele gasvlammen de atmospheer benauwd zou zijn. Hoewel in vele gevallen, volgens het beweren van opzichters of patroons, het eten in de lokalen bepaald verboden was, leerden toch latere onderzoekingen, dat hierop wel uitzonderingen voorkomen. Te zamen werkten in deze 12 inrichtingen 192 personen, waarvan 153 boven en 39 beneden 17 jaar oud.

In één dezer letterzetterijen zijn 2 gevallen van loodvergiftiging geconstateerd. Het eene geval betrof een ongeveer 60jarig letterzetter, die van jongsaf bij dezelfde firma had gewerkt. Na vele jaren zijn beroep te hebben uitgeoefend, werd hij daarvoor door loodvergiftiging ongeschikt; het voornaamste symptoom was toen hevige beving, die aan den zetter den indruk gaf, dat hij de koorts kreeg. Koliek had hij 25 jaar geleden gehad, deze stond derhalve waarschijnlijk met zijn tegenwoordigen toestand niet in verband; thans geeft hij als hoofdklacht aan: pijn en machteloosheid in de beenen, terwijl de bevingen zijn verminderd; ook is bij hem de eigenaardige verkleuring van het tandvleesch zichtbaar.

Het tweede geval, met een meer typisch verloop, kwam voor bij een letterzetter, die de 19 jaar die hij bij het vak werkzaam was, zich steeds gezond gevoelde. Daarna zijn de eerste verschijnselen van loodvergiftiging opgetreden; gebrek aan eetlust en verstopping. Na herhaaldelijk van de fabriek te zijn weggebleven, keerde hij telkens weder tot zijn beroep, dat hem beviel, terug, totdat ook hem bevingen en krachteloosheid der handen daarvoor ongeschikt maakten.

Beide werklieden werden door de firma financieel gesteund.

Deze twee gevallen waren ook bij de werklieden der andere drukkerijen algemeen bekend. Hoe slechts 2 en wel juist zeer chronische intoxicatiën werden aangetroffen is niet geheel opgehelderd, temeer daar beide patiënten ervaren werklieden zijn, weten dat de letter vergiftig is en er dus niet onvoorzichtig mede omgingen. Hoogstwaarschijnlijk schuilt de oorzaak in het eten van brood onder het letterzetten, waarop vroeger niet, doch thans nauwkeurig wordt gelet.

De 12 letterzetterijen in 7 kleinere gemeenten dezer provincie maakten over het algemeen een zeer gunstigen indruk. Slechts op 2 lokalen moest, wat de ventilatie aangaat, eene aanmerking worden gemaakt. In deze inrichtingen werkten 69 mannen en 29 jongens beneden 17 jaar. Hun uiterlijk liet over het algemeen weinig of niets te wenschen over.

De werkuren bedroegen 10, 11 of 12 uur per dag. Van 2 zetterijen waren de werklieden lid eener werkmansvereeniging, terwijl van 5 inrichtingen wordt bericht, dat het loon bij ziekte wordt uitgekeerd.

Een geval van loodvergiftiging was voorgekomen bij iemand, die vroeger de letters met door speeksel bevochtigde vingers had aangevat.

Zinkindustrie.

Er werden aangetroffen:

1 fabriek van zinkwerken,

3 kleine inrichtingen waar zink wordt bewerkt,

1 fabriek van zink- en bronswerken,

1 kleine metaalgieterij en

2 zinkwitfabrieken.

De kleine zinkgieterijen maken onderdeelen uit van eene andere fabriek of winkelzaak. Tijdens het bezoek der ambtenaren werd aldaar niet gewerkt. Aangaande den aard van den arbeid in de zinkwitfabrieken wordt het volgende medegedeeld.

De bereiding geschiedt direct uit zinkertsen, die vooraf in de open lucht in zeeften gezuiverd en vervolgens na vermenging met steenkolen in ovens gegloeid worden; zoodra er zich dampen van zinkoxyd beginnen te ontwikkelen, hetgeen meestal na verloop van een paar uren geschiedt, sluit men de deuren van den oven en worden de dampen geleid door lange, dikke, hermetisch gesloten buizen naar condensators, waar het zinkoxyd zich afzet en later wordt verzameld. De geheele bewerking is hiermede afgeloopen; een kleine hoeveelheid van het geproduceerde zinkwit, slechts p. m. 3000 kilo per week, heeft zich echter reeds in de buizen gecondenseerd en moet naderhand nog gezuiverd worden. Dit geschiedt in open zeeften. De vuurstokers bevinden zich steeds in de vrije lucht.

De reinheid der lokalen was overal voldoende, behalve in de metaalgieterij.

De temperatuur was in 2 fabrieken te hoog en de ventilatie slecht, daar de vensters, die binnen het bereik der werklieden waren, niet voldoende werden geopend.

Het aantal werklieden in de 3 kleine inrichtingen kon wegens het afwisselende van het werk niet worden opgegeven. Verder werden aangetroffen:

In de zinkwitfabrieken 41 mannen en 3 jongens van 16—20 jaar.

In de metaalgieterij, fabriek van zinkwerken en fabriek van zink- en bronswerken samen:

70 volwassen mannen;

8 jongelingen van 16—20 jaar, en

9 jongens van 12—16 jaar.

De werktijden waren bij de drie kleine inrichtingen niet op te geven, In de zinkwitfabrieken bedraagt de werktijd 10 uur, afgewisseld door rusttijden van samen 2 uur. Machinisten en vuurstokers zijn alsdan in 2 ploegen verdeeld, die beurtelings de eene week overdag en de andere week des nachts werken; de dagploeg werkt echter des Zondags 24 uren door. In de fabriek van zink- en broncewerken (51 werklieden) bedraagt de werktijd 13 uren, de middagpauze 1 uur en de voor- en namiddagrust telkens ½ uur; eventueel overwerk wordt alleen door volwassenen verricht. De fabriek van zinkwerken heeft een arbeidstijd van 12¼ uur, de middagrust bedraagt 1½ uur, de voor- en namiddagrust telkens ½ uur. In de kleine metaalgieterij wordt 11½ uur gewerkt; 1 uur wordt op den middag gerust; de voor- en namiddagsrusttijden bedragen telkens ½ uur.

Omtrent het uiterlijk der werklieden werden geen ongunstige waarnemingen medegedeeld; Ook in de zinkwitfabrieken werd aangaande gevallen van zinkvergiftiging niets vernomen; slechts werd in een der kleine werkplaatsen, de patroon, die met één jongen in zijn huis werkte, kortademig bevonden; hij deelde mede, dat hij vroeger de dampen uit het gesmolten zink niet door een goed trekkenden schoorsteen afvoerde; een hoogleeraar te Amsterdam, door hem over zijn ziekelijken toestand geraadpleegd, schreef dien toe aan vergiftiging door zijn beroep. De afvoer der zinkdampen werd sedert door hem verbeterd.

Behalve door ventilatie en, voor zoover de fabriek van zinkwerken en de beide zinkwitfabrieken aangaat, door gelegenheid tot wasschen, werden geene bijzondere maatregelen genomen. Reglementen zijn overigens opgehangen; een der patroons deelde echter nog mede, dat hij zijn volk mondeling waarschuwt.

Aangaande uitkeering in geval van ziekte, wordt bericht, dat de fabriek van zinkwerken een fonds bezit, waaruit dit geschiedt. In de andere metaalgieterijen bestaan daaromtrent geen bepalingen; een fabriekant deelde mede, dat hij werklieden, die lang in zijn dienst waren, bij ziekte ondersteunt. De zinkwitfabriekanten zorgen voor geneeskundige hulp en geneesmiddelen en betalen bij ziekte het halve loon; in de grootste dier inrichtingen bestaat bovendien een ondersteuningsfonds van f 2800, dat geheel uit bijdragen van den fabriekant is opgericht.

Het werd wenschelijk geacht dat de werklieden, die in de zinkwitfabrieken deze stof inpakken, van respiratoren voorzien worden en aldaar in gesloten kasten worde gezeeft.

Kwikzilverindustrie.

Er werden 7 spiegelfabrieken bezocht, waar gefoelied wordt; in een provincie werd daarenboven eene inrichting aangetroffen tot zuivering van kwikzilver.

Aangaande den aard van het bedrijf is het volgende te berichten: het foeliën der spiegels geschiedt op groote steenen tafels, voorzien van goten waarlangs het overtollige kwik wegloopt naar een of ander vat; indien het weder gebruikt wordt, moet het door een doek gefiltreerd worden. De meeste fabrieken verkoopen het amalgama aan de bovengenoemde inrichting tot zuivering van kwik.

Spiegelfabrieken.

De ruimte der lokalen was in 4 fabrieken voldoende, in drie fabrieken echter onvoldoende. In een lokaal was de verlichting te sterk, daar het aan de zonzijde is gelegen en het licht slechts door dunne gordijnen wordt getemperd. Een ander lokaal was zeer vochtig, waarom er een kachel in werd gestookt; eveneens stond een kachel in eene inrichting, die uit twee ineenloopende kamers bestond; dit moet als ongunstig worden

2

beschouwd, daar de hoogere temperatuur het ontstaan van kwikdampen moet bevorderen. De aanwezigheid van thermometers wordt uit geen der inrichtingen vermeld.

Slechts van éène inrichting wordt medegedeeld, dat er een luchtkoker aanwezig is; in de andere wordt alleen door de vensters geventileerd.

De vloer bestond slechts in éène inrichting uit asphalt; 4 andere inrichtingen hadden ondichte houten vloeren; het overtollige kwik, dat na de bewerking nog van de spiegelglazen afvloeit, kan derhalve aldaar niet behoorlijk verwijderd worden.

Het aantal der werklieden, die zich met deze bewerking bezig houden, kan niet worden opgegeven; in het algemeen houdt zich slechts een klein gedeelte der arbeiders en dan alleen voor korten tijd, met het foeliën onledig. Uit eene provincie wordt dan ook bericht, dat aldaar thans in het geheel niet meer gefoelied wordt; de spiegelglazen komen reeds bewerkt uit het buitenland.

In de inrichting met den asphaltvloer was het uiterlijk der werklieden over het algemeen goed; slechts vertoonden enkele hunner eene lichte ontsteking van het tandvleesch. Eveneens was het uiterlijk der werklieden goed in twee andere fabrieken (93 en 8 werklieden). In eene andere fabriek werkten 2 werklieden den geheelen dag in een slecht geventileerd vertrek, waarin gedurende 2 uur per dag gefoelied werd; een hunner, thans 67 jaar oud en 45 jaar bij het werk, leed aan chronische vergiftigingsverschijnselen; vroeger had hij aan verlamming geleden, thans vertoonde hij nog beving. In eene kleine inrichting, uit twee kamers bestaande, werkten vader en zoon; de vader zag er bleek en flets uit en beefde zeer; de zoon vertoonde de ziekteverschijnselen in mindere mate. In twee andere kleine inrichtingen werden geene ziekteverschijnselen bij patroons of werklieden opgemerkt.

Op het wasschen der handen na het foeliën werd in het algemeen gelet.

Behalve in één geval bestond overal de vloer uit poreus materiaal; voorzorgen tegen vergiftiging werden behalve door ventilatie nog genomen door gelegenheid tot wasschen en door het kwikzilver meer of minder zorgvuldig op te vegen. Uit eenige inrichtingen wordt bericht, dat de werklieden niet in de lokalen voor het foeliën bestemd, eten; een werkman (met beving) gebruikt jodkalium. Vroeger werd in eene inrichting de bodem met ammonia besprenkeld, doch in den laatsten tijd is dit nagelaten wegens den hinder die de werklieden er aan hunne oogen van ondervonden.

Als wenschelijke verbeteringen werden genoemd: het ondoordringbaar maken der vloeren, het reinigen daarvan met ammonia of ammoniakwater en zwavel, het verbeteren der ventilatiemiddelen, het nalaten van ander werk in lokalen waar kwik wordt gebruikt, en het nalaten van stoken aldaar; ook wordt het wenschelijk geacht dat de werklieden de baard kort dragen.

Werkplaats voor zuivering van kwikzilver.

Het opgekookte onzuivere kwik en amalgama wordt door distillatie in een met lutum goed gesloten ijzeren retort in een vat met water overgebracht en alzoo gezuiverd. De bewerking geschiedt op een open plaatsje onder een afdak. De werkman ondervindt geen nadeelige gevolgen van zijn bedrijf; hij neemt de noodige voorzorgen, spoelt bijv. zijn mond met chloras kalicus; de toestel zelf laat geen kwikdampen ontsnappen.

Werkplaatsen voor het maken en vergulden van spiegellijsten.

Nog werden 5 inrichtingen beschreven waar spiegellijsten verguld worden, zonder dat evenwel direct met kwik aldaar wordt gewerkt. Wel wordt uit twee dezer inrichtingen

BIJLAGE B.

VERSLAG van de Inspecteurs voor het Staatstoezicht op krankzinnigen over 1887.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken.

Het verslag van de bevindingen en handelingen van de inspecteurs voor het Staatstoezicht op krankzinnigen gedurende het jaar 1887, kan Uwe Excellentie alleen door den ondergeteekende worden aangeboden wegens het overlijden van zijnen ambtgenoot dr J. N. Ramaer op 2 November 1887. De Staat heeft in hem een hoogst verdienstelijk ambtenaar verloren, wiens geheele leven aan de belangen van ongelukkige krankzinnigen gewijd was, niet alleen als eerste geneesheer aan twee gestichten en als consuleerend geneesheer, maar ook als inpecteur van de gestichten voor krankzinnigen en, sedert 1 October 1884, als inspecteur voor het Staatstoezicht op krankzinnigen. Het aandeel dat hij aan de herziening der wet van 29 Mei 1841 (*Staatsblad* n°. 20) gehad heeft, behoeft Uwe Excellentie zeker niet in herinnering gebracht te worden. In de geschiedenis van den krankzinnigendienst in Nederland zal de naam van Ramaer steeds met eere genoemd worden, naast die van Schroeder van der Kolk, Feith en Voorhelm Schneevoogt.

Na het overlijden van Ramaer behaagde het Uwe Excellentie den ondergeteekende tijdelijk alleen met de voorziening in den dienst te belasten, terwijl bij Zr. Ms. besluit van 4 December 1887, n°. 11, met ingang van 1 Januari 1888 tot opvolger van Ramaer werd benoemd dr. W. P. Ruijsch.

§ 1. *Aangiften van de verpleging van krankzinnigen.* (Artt. 2 en 3 der wet).

Door de burgemeesters van 43 gemeenten zijn kennisgevingen omtrent 167 krankzinnigen gedaan. Onder deze waren er 40 van wier verpleging geene aangifte had behoeven gedaan te worden. De na aftrek van deze overblijvende 127 krankzinnigen, behoorden tot de volgende provinciën:

§ 3. *Verwaarloozing van en vrees voor ongelukken door krankzinnigen.* (Art. 5 der wet).

De krankzinnige die in het jaar 1886 met zijne ouders uit eene kleine stad van Zuid-holland naar een dorp in Utrecht verhuisd was en daar evenzeer van zijne vrijheid beroofd en zeer verkeerd behandeld werd, is ook in 1887 in denzelfden toestand gebleven. Pogingen om hem in een gesticht voor krankzinnigen te plaatsen zijn afgestuit op den hardnekkigen tegenstand zijner ouders. Deze weigerden volstandig hunnen zoon voor eigen rekening in een gesticht te doen opnemen of hem op meer doeltreffende wijze in hunne woning te verplegen. Er schoot dus niets anders over dan de tusschenkomst van den officier van justitie in te roepen. Daarvoor was het in de eerste plaats noodig eene geneeskundige verklaring omtrent den krankzinnigen toestand van den bedoelden persoon te verkrijgen. De geneesheer, die wel eens over hem geraadpleegd was, weigerde daartoe mede te werken. Het bleek toen dat deze, te Oudewater woonachtig, den patiënt in langen tijd niet gezien had, maar aan den vader, die hem nu en dan over zijn zoon kwam raadplegen, geneesmiddelen medegaf. Toen heeft dr. Ramaer, na den patiënt nogmaals nauwkeurig onderzocht te hebben eene geneeskundige verklaring onderteekend, die aan den officier van justitie te Rotterdam werd gezonden met de mededeeling, dat de bedoelde persoon verwaarloosd werd, zoodat de artt. 5 en 13 der wet op hem van toepassing waren.

De officier maakte bezwaar om de geneeskundige verklaring door een der inspecteurs afgegeven als geldig te beschouwen, omdat hun bij art. 1 der wet de uitoefening der praktijk ontzegd is. Hoewel wij ons met deze opvatting niet konden vereenigen, hebben wij voorshands daarin berust, ons voorbehoudende over dit punt de beslissing van Uwe Excellentie te vragen. Daarop heeft de burgemeester van de woonplaats van den krankzinnige dezen door een geneesheer doen onderzoeken, die eene geneeskundige verklaring volgens art. 16 der wet heeft afgegeven. Op requisitoir van den officier van justitie heeft toen de president der rechtbank te Rotterdam machtiging verleend tot opneming van den krankzinnige in het krankzinnigengesticht te Utrecht. Er deed zich daarop een nieuwe moeilijkheid voor. Toen de burgemeester aan die machtiging uitvoering wilde geven, weigerde de vader van den krankzinnige zijnen zoon uit te leveren en verklaarde hij alleen voor geweld te zullen bukken. Zoowel de burgemeester als de officier van justitie waren van oordeel, dat er geene wettelijke bepaling bestond, die bevoegdheid gaf om tot overbrenging van een krankzinnige naar een gesticht, tegen den wil des bewoners iemands woning binnen te treden en het gevolg hiervan was, dat de ongelukkige krankzinnige nog steeds op ellendige wijze door zijne ouders van zijne vrijheid beroofd en verwaarloosd wordt.

In de pogingen door ons aangewend om aan de bloedverwanten van twee krankzinnigen in eene landgemeente in Limburg eene eenigszins ruimere ondersteuning voor hunne verpleging te verschaffen, zijn wij evenmin geslaagd. De burgemeester beweerde dat de toelagen, die zij, hetzij van het armbestuur, hetzij van de diaconie of van bloedverwanten of anderen ontvingen, voldoende waren. Daarin moest dezerzijds berust worden, omdat niet gebleken was dat de krankzinnigen verwaarloosd of verkeerd behandeld werden.

In het vorig verslag werd melding gemaakt van de verwaarloozing van twee krankzinnigen in het armhuis van een dorp in Drenthe, waarover in het laatst des jaars aan den burgemeester geschreven was. Deze berichtte in het begin van 1887 dat onverwijld maatregelen waren genomen tot betere verzorging van beide krankzinnigen door verschaffing van behoorlijk nachtleger en kleeding en door toediening van de noodige geneeskundige hulp aan eene van haar.

Bij een bezoek aan het armhuis te Alphen aan den Rijn bleek aldaar een krankzinnige verpleegd te worden, die door zijne aanvallen van razernij de schrik der overige bewoners was. Toen de aandacht van den burgemeester op het daaruit ontstaande gevaar gevestigd was, heeft deze dadelijk voor de plaatsing van dien krankzinnige in een krankzinnigengesticht zorg gedragen.

Van den burgemeester der gemeente Eersel in Noordbrabant bericht ontvangen hebbende, dat zich in die gemeente eene krankzinnige vrouw bevond, die ten huize van hare zuster en haren zwager (tevens haren curator) naar het oordeel van den gemeentegeneesheer werd verwaarloosd, heeft de ondergeteekende zich op 18 October naar Eersel begeven alwaar hij, vergezeld van den burgemeester en den geneesheer, onderzoek naar den toestand heeft gedaan. Wij vonden de verplegers te huis en werden toegelaten in een hok, dat voor een varken nauwelijks goed genoeg zou zijn. Het is zoo laag van verdieping, dat men zich zeer diep moet bukken om er in te kunnen staan. De vloer is van leem. Eene vierkante opening in den buitenmuur, van een paar ijzeren bouten voorzien, liet slechts zeer weinig daglicht toe, zoodat, ofschoon het juist middag was, een olielampje te baat genomen moest worden om de krankzinnige vrouw te vinden, die, bedekt met eene hoop vodden, ineengedoken lag in eene van losse planken opgeslagen kist. Door het beschreven venster stond de toegang open voor regen en wind. De inhoud van het hok was zeer klein, zoodat het er benauwd was en bovendien dompig en vochtig. De bewering van de vrouw des huizes, dat hare zuster aan het huiselijk verkeer deelneemt en wel eens in de buitenlucht komt, verdient geen geloof. De geneesheer althans verzekert, dat zij nooit buitenshuis wordt gezien, dat dit zelfs aanleiding heeft gegeven dat de bevolking der gemeente somtijds lucht geeft aan hare verontwaardiging over de slechte verpleging van bedoelde vrouw. Dat zij evenmin deel neemt aan het huiselijk verkeer, blijkt uit het feit dat de geneesheer bij een vorig bezoek op het midden van den dag het huis gesloten vond en dat wij haar bij ons tegenwoordig bezoek des middags te 12 uur in dat duistere hok opgesloten vonden. De verplegers weigerden eenige verandering in de verpleging te brengen. Den volgenden dag gaf ik van deze bevinding schriftelijk kennis aan den officier van justitie te 's Hertogenbosch, die mij op 31 October berichtte, dat de bedoelde vrouw den 29sten te voren, krachtens een op zijn requisitoir door den president der rechtbank verleende machtiging, naar het krankzinnigengesticht Voorburg te Vught was overgebracht. Van den eersten geneesheer van dit gesticht vernam ik later, dat zij bij hare opneming aan een groot absces in den rug leed. Sterker voorbeeld van verwaarloozing dan dit was sedert invoering der tegenwoordige wet niet voorgekomen.

De burgemeester van Havelte in Drenthe deed aangifte van het verblijf in zijne gemeente van een man zonder familie, vondeling, die telkens pogingen tot zelfmoord deed en daarom door hem in bewaring was gesteld, ofschoon de geneesheer beweerde, dat die man niet krankzinnig was. Bij onderzoek bleek dat de geneesheer zich vergist had en dat overbrenging van den bedoelden man naar een krankzinnigengesticht in zijn eigen belang, ter voorkoming van ongelukken, dringend noodzakelijk was. Hij werd naar het gesticht te Deventer overgebracht, waar hij inderdaad de duidelijkste blijken van krankzinnigheid geeft.

De burgemeester van Lochem berichtte in April, dat aldaar het gerucht in omloop was dat een krankzinnige, die bij een schoenmaker uitbesteed was, verwaarloosd en somtijds mishandeld werd. Terwijl die krankzinnige vroeger geregeld onder toezicht buiten wandelde, was hij sedert geruimen tijd niet meer buitenshuis gezien. Bij onderzoek bleek dat die geruchten ongegrond waren. Dat hij niet meer buiten kwam, vond zijn

grond daarin, dat de plagerijen van de straatjeugd voor hem, die zeer opvliegend was, schadelijk waren. Sedert hij te huis gehouden werd was hij rustiger geworden.

Bij schrijven van 17 December stelde de heer Commissaris des Konings in Gelderland een schrijven van den burgemeester van Rheden in handen van den ondergeteekende, waarin hij zich beklaagde over den overlast dien de inwoners van Dieren leden door eenige krankzinnigen die daar verpleegd werden. Z.H.E.G. verzocht mij maatregelen te nemen ten einde daarin te voorzien. In mijn daarop gevolgd schrijven aan den burgemeester, waarvan ik aan den heer Commissaris des Konings mededeeling deed, heb ik doen uitkomen, dat de burgemeester bij machte is aan deze verstoring der openbare orde een einde te maken, maar dat de inspecteurs voor het Staatstoezicht op krankzinnigen daartegen geene maatregelen kunnen nemen. Wanneer de burgemeester van zijne klachten mededeeling doet aan den officier van justitie, zal deze krachtens art. 13 der wet opneming dier krankzinnigen in een krankzinnigengesticht requireeren, terwijl zelfs art. 14 der wet den burgemeester de bevoegdheid geeft de rustverstoorders tijdelijk in bewaring te stellen. Mocht deze maatregel vooralsnog te gestreng schijnen, dan zouden zonder twijfel de verplegers in hun eigen belang wel zorgen, dat hunne verpleegden verhinderd werden de openbare orde te verstoren indien zij met plaatsing van deze krankzinnigen in een gesticht bedreigd werden.

Van deze klacht is verder niets vernomen. Alleen ontving ik in het begin van het loopende jaar bericht van den burgemeester van Rheden, dat een der bedoelde krankzinnigen in een gesticht is opgenomen.

Bij brief van 15 Januari werd door Uwe Excellentie in mijne handen gesteld een schrijven van den inspecteur voor het geneeskundig Staatstoezicht voor Gelderland en Utrecht, waarin deze het geval mededeelde van eene vroedvrouw in een dorp op de Veluwe, welke vroedvrouw, naar zijn oordeel en dat van den gemeentegeneeskundige, aan godsdienstwaanzin leed, maar overigens wegens hare bekwaamheid en nauwgezetheid het volle vertrouwen der bevolking genoot. Uwe Excellentie droeg mij op onderzoek te doen naar den zielstoestand dier vrouw en Uwer Excellentie mede te deelen of maatregelen noodig zijn om in dien toestand te voorzien en, zoo ja, welke.

Na eenige nadere inlichtingen ingewonnen te hebben bij den burgemeester en den geneesheer heb ik een langdurig onderhoud met de bedoelde vroedvrouw gehad. Daarbij bleek mij de meening van voornoemden geneeskundigen inspecteur dat de vrouw aan godsdienstwaanzin lijdt, volkomen juist. Zij verhaalde mij, dat zij, juist een jaar geleden, den Heiligen Geest ontvangen had, die haar ingeeft wat zij spreken moet en haar gedreven heeft een zendbrief te schrijven even als de apostel Paulus deed. Op mijne vraag, waaruit bleek dat die geest de Heilige Geest was, antwoordde zij dat Jezus haar dit zeide, die dikwijls tot haar sprak en door den duivel wederlegd werd. Zij hoorde hunne stemmen. Het is dus buiten twijfel dat zij door hallucinatiën gekweld wordt. De zendbrief, dien zij geschreven maar niet verzonden heeft, is eene aaneenvoeging van onsamenhangenden onzin met talrijke herhalingen en zoo is het ook met hetgeen zij spreekt, waaruit veelal niet op te maken is, wat zij eigenlijk bedoelt. Na het medegedeelde zal het niet noodig zijn meer proeven van hare onzinnige voorstellingen te geven en mogen alleen nog hare antwoorden vermeld worden op een paar door mij gedane vragen. Op mijne vraag of zij den predikant bij wien zij gezegd had meestal ter kerk te gaan, wel eens sprak en wat hij van haren geestelijken toestand dacht, luidde het antwoord, dat hij haar altijd tegensprak en strijd met haar voerde, maar dat hij dit op Gods bevel moest doen, om te beproeven of zij wel vast stond in haar geloof. Ook zeide zij, dat de Heilige Geest haar in de kerk ingaf, wat de predikant zeggen moest

malen met nadruk daarop gewezen hadden, gaven wij hem, bij schrijven van 28 Juni, onze verwondering daarover te kennen. Wij wezen er op dat zijne inrichting wel degelijk een krankzinnigengesticht was en dat, wanneer hij de wet overtrad, intrekking der vergunning daarvan het noodzakelijk gevolg zoude zijn. Mocht hij wenschen alleen zenuwlijders te verplegen, dan moest hij intrekking der vergunning vragen, maar dan mocht hij niet meer dan twee krankzinnigen daarbij verplegen en dan stond het oordeel over het al of niet krankzinnig zijn der verpleegden niet aan hem, maar aan ons. Hij had namelijk meermalen van bij hem verpleegde krankzinnigen beweerd dat zij niet krankzinnig waren en wij vreesden dat hij voornemens was, onder den schijn van enkel zenuwlijders te verplegen, een vermomd krankzinnigengesticht te houden zonder in het minst rekening te houden met de wet. Ten slotte vermaanden wij hem tot stipte naleving der wet.

Dat de heer Meeter zeer traag was in het naleven der wet bleek ons ook uit een schrijven van den adjunct-inspecteur voor het geneeskundig Staatstoezicht voor Gelderland en Utrecht, waarin deze ons mededeelde dat bij de eerste drie maandelijksche inspectie van den officier van justitie geen der krankzinnigen op den Oldenhof aldaar krachtens eene rechterlijke machtiging geplaatst was, dat er geen register, voorgeschreven bij art. 18 der wet, aanwezig was, enz.

De heer Meeter verontschuldigde zich bij ons over zijne dwalingen en beloofde voortaan de wet stipt te zullen naleven; hij maakte ook melding van het bezoek van den officier van justitie met den geneeskundigen adjunct-inspecteur, aan wie hij erkende dank schuldig te zijn voor hunne inlichtingen, waaraan hij dadelijk gevolg had gegeven.

Intusschen bleef hij weifelen tusschen een krankzinnigengesticht en eene inrichting voor zenuwlijders, verzocht eerst aan den Koning intrekking der verleende vergunning en kwam kort daarna weder daarvan terug, zoodat ten slotte zijne inrichting alleen voor krankzinnigen bestemd bleef.

Van lieverlede kwam daarna de regeling van den dienst in dit gesticht in orde, zoodat bij een later bezoek van den officier van justitie geen wetsovertreding werd geconstateerd en het mij bij eene inspectie in December bleek, dat al de krankzinnigen op rechterlijke machtiging geplaatst waren, de machtigingen reeds voor een jaar verlengd waren en het register behoorlijk was ingevuld en bijgehouden.

Het gesticht Veldwijk te Ermelo heeft zich ook in 1887 verder ontwikkeld door het bijbouwen van nieuwe paviljoenen, tot betrekking waarvan telkens door Uwe Excellentie vergunning werd verleend, nadat zij door ons waren onderzocht.

Van het voornemen van Gedeputeerde Staten van Zeeland tot oprichting van een provinciaal krankzinnigengesticht in dat gewest, in het verslag over 1886 vermeld, is verder niets vernomen.

Daarentegen is aan een gelijk voornemen van Gedeputeerde Staten van Groningen een begin van uitvoering gegeven door benoeming eener commissie uit het midden van dat college ten einde een plan te ontwerpen. Op verzoek dier commissie had de ondergeteekende in November een onderhoud met haar ter toelichting van ons advies van 1886, bij welke gelegenheid bleek dat men reeds het oog had gevestigd op een terrein van ongeveer 100 H.A., en dat het voornemen bestond om gezamenlijke oprichting van een gesticht met Gedeputeerde Staten van Drenthe in overleg te treden.

In 1887 is nog een beperkt gesticht voor dames uit den gegoeden stand te Haarlem geopend. Eene vroegere opzichteres in het krankzinnigengesticht Meerenberg te Bloemendaal, die aldaar verscheidene jaren met lof verkzaam was geweest, had reeds onder de vorige wet ten haren huize verscheidene zenuwlijderessen en ook krankzinnige dames verpleegd en vroeg nu aan Zijne Majesteit den Koning vergunning om in hare ruime

bibliotheek, door dr. Ramaer nagelaten. Bij testamentaire dispositie had hij zijne bibliotheek vermaakt aan de Nederlandsche vereeniging voor psychiatrie, onder voorwaarde, dat zij geplaatst zou worden in 's Rijks krankzinnigen gesticht. Op verzoek van het bestuur dier vereeniging werd door Uwe Excellentie vergunning gegeven die boekerij in 's Rijks krankzinnigengesticht te bewaren.

§ 6. *Geneeskundige verklaringen volgens art.* 16 *der wet.*

Een schrijven van den kantonrechter te Geldermalsen aan Zijne Excellentie den Minister van Justitie, werd door Uwe Excellentie in onze handen gesteld. In dit schrijven berichtte de kantonrechter, dat het hem herhaaldelijk was voorgekomen, dat bij verzoeken om machtiging tot opneming van krankzinnigen in een gesticht geneeskundige verklaringen werden overgelegd, die niet, zooals art. 16 der wet van 27 April 1884 (*Staatsblad* n°. 96) voorschrijft, met redenen omkleed en niet geregistreerd waren. Ten einde hierin verbetering te brengen, gaf hij in overweging de burgemeesters aan te schrijven om, wanneer dergelijke ondeugdelijke verklaringen hun ter legalisatie der handteekening werden aangeboden, belanghebbenden overlegging van eene verbeterde verklaring aan te bevelen met de opmerking, dat zij geregistreerd moet worden. Naar aanleiding dezer klacht werd door Uwe Excellentie op 21 December eene circulaire in dien zin aan de Commissarissen des Konings gericht.

Hierboven, in § 3, is melding gemaakt van de opvatting van den officier van justitie te Rotterdam, dat de inspecteurs voor het Staatstoezicht op krankzinnigen niet bevoegd zijn tot het afgeven van geneeskundige verklaringen volgens art. 16 der wet, omdat art. 1 der wet hun de uitoefening der praktijk ontzegd. Daarlatende in hoeverre het afgeven eener verklaring uitoefening der praktijk genoemd kan worden, was de ondergeteekende van meening dat het verbod, waarop de officier doelde, geen ander doel had, dan de inspecteurs te noodzaken zich uitsluitend aan hunne ambtsbezigheden te wijden en dat het afgeven van geneeskundige verklaringen in gevallen als het beschrevene, niet alleen aan de richtige uitvoering hunner ambtsbezigheden niet in den weg stond, maar juist de goede uitvoering van art. 5 der wet bevorderde en in sommige gevallen mogelijk maakte. Daaromtrent werd de beslissing van Uwe Excellentie over dit geschilpunt gevraagd. Uwe Excellentie heeft gemeend, dat het overweging verdient bij eene herziening der wet deze zaak te regelen; inmiddels scheen het wenschelijk dat de inspecteurs zich van het afgeven van zoodanige verklaringen onthouden.

§ 7. *Ontslag van krankzinnigen uit een krankzinnigengesticht* (art. 28 der wet).

De echtgenoot van de krankzinnige vrouw die, zooals in § 9 van het verslag over 1886 vermeld is, in het gesticht Voorburg te Vught verpleegd wordt en haar ontslag verzocht uit dat gesticht, welk verzoek op de vroeger medegedeelde gronden geweigerd is, kwam in 1887 herhaaldelijk op dat verzoek terug. Bij onderzoek bleek dat haar toestand niet veranderd was, zoodat wij Uwer Excellentie in overweging gaven, daaraan niet te voldoen.

Op een verzoek van de moeder en zuster van een te Medemblik verpleegden krankzinnige om dezen in vrijheid te stellen, waarna zij hem voor hare rekening in de Belgische krankzinnigen kolonie Gheel wilden plaatsen (zie verslag over 1886, § 9) werd door Uwe Excellentie overeenkomstig ons aldaar vermeld advies beschikt.

Op 31 Januari werd door Uwe Excellentie een verzoek van den schoonbroeder van een in 's Rijks krankzinnigengesticht verpleegden man, strekkende tot ontslag van dien persoon, in onze handen gesteld. Bij onderzoek bleek ons, dat die krankzinnige wel niet hersteld,

maar toch zooveel verbeterd was dat de behandelende geneesheer en de geneesheer-directeur geen bezwaar vonden om hem een tijdelijk verlof toe te staan. De adressant was bereid hem tijdens dat verlof ten zijnen huize te huisvesten. Tegen het verleenen van dit verlof had zich echter de vrouw van den verpleegde verzet. De geneesheer-directeur had namelijk, in de meening dat ingevolge art. 27 der wet door dengenen die de laatste aanvraag tot verlenging van iemands verblijf in een gesticht had gedaan, toestemming tot het verlof moest gegeven worden, schriftelijk aan dezen, in casu de vrouw van den verpleegde, om toestemming gevraagd, die daarop een stellig weigerend antwoord gaf zonder voor die weigering voldoende gronden op te geven. Uit verschillende berichten bleek verder, dat de verpleegde en zijne vrouw in oneenigheid hadden geleefd en dat de schuld daarvan door sommigen aan den man, door anderen, aan de vrouw werd toegeschreven. Hoe dit zij, daar de geneesheer-directeur het verlof desniettemin wenschelijk oordeelde, vroeg hij den officier van justitie hem zijne zienswijze mede te deelen, of de wet toelaat tegen den wil der vrouw verlof te verleenen. Te recht wees de officier hem op het verschil tusschen art. 27 en art. 28 3°. der wet, in het eerste van welke artikelen is nagelaten ook hem, op wiens verzoek het verblijf in het gesticht het laatst verlengd is, te noemen, ten gevolge waarvan in het onderhavige geval de toestemming van den officier van justitie te Amsterdam, op wiens requisitoir de eerste machtiging tot opneming was verleend en niet die der echtgenoot, werd vereischt. Het einde van deze zaak is geweest, dat de bedoelde krankzinnige met verlof eerst naar zijnen zwager is vertrokken, vandaar naar zijne woning en dat hij eenigen tijd daarna als hersteld ontslagen kon worden.

§ 8. *Vergunning tot het blijven voortbestaan van krachtens de wet van* 29 *Mei* 1841 (Staatsblad n°. 20) *erkende gestichten voor krankzinnigen* (art. 43 der wet).

De uitvoering der wet is in 1887 ten opzichte van het bepaalde in art. 43 slechts weinig gevorderd. Hoewel over vele der bij de invoering der tegenwoordige wet bestaande gestichten briefwisseling is gevoerd, kwam in 1887 slechts omtrent één dier gestichten, dat te Utrecht, het Koninklijk besluit tot stand, ter bepaling van het maximum van het aantal verpleegden en het minimum van het aantal geneeskundigen. Bij Zr. Ms. besluit van 21 Juni 1887 (*Staatsblad* n°. 104) is namelijk bepaald:

Art. 1.

In het krankzinnigengesticht te Utrecht mogen niet meer dan 444 krankzinnigen, 233 mannen en 211 vrouwen verpleegd worden.

Art. 2.

In elk voor meer dan één krankzinnige bestemd slaapvertrek wordt op eene zichtbare plaats het aantal personen aangewezen, waarvoor het bestemd is.

Art. 3.

Geene veranderingen in de lokalen of hunne bestemming mogen zonder goedkeuring van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken gemaakt worden.

Art. 4.

De geneeskundige behandeling der krankzinnigen wordt aan ten minste drie geneeskundigen opgedragen.

De bewaarplaats van krankzinnigen te Nijmegen, tot het voortbestaan waarvan in 1886 vergunning was verleend, is op 1 October 1887 opgeheven; de vijf aldaar toen aanwezige krankzinnigen zijn naar het gesticht te 's Hertogenbosch overgebracht.

Hier volgt een overzicht van den stand der zaak betreffende de gestichten, omtrent welke de Koninklijke beslissing nog hangende is.

Het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch.

Gedurende 1887 kwam geene verandering in den stand der zaak, gelijk zij aan het einde van 1886 was. Er bestaat evenwel gegronde hoop, dat omtrent dit gesticht eerlang de Koninklijke vergunning gegeven zal worden.

Het krankzinnigengesticht te Zutphen.

Ook wat dit gesticht betreft was alles aan het einde van 1887 in statu quo, maar er wordt naar gestreefd in den loop van 1888 ook deze zaak te beëindigen.

Het krankzinnigengesticht te 's Gravenhage.

De verbouwing (zie verslag over 1886) is reeds gevorderd. Na voltooiing daarvan is een Koninklijk besluit omtrent dit gesticht te verwachten.

Omtrent de overige gestichten in Zuidholland vorderen de onderhandelingen slechts langzaam.

Het krankzinnigengesticht te Rotterdam.

Omtrent dit gesticht is in 1887 geene beslissing genomen. Aan het einde van 1886 (zie het verslag over dat jaar) bleef er verschil van gevoelen over den geneeskundigen dienst. Burgemeester en wethouders bleven ongezind om aan één der geneesheeren de uitoefening der praktijk buiten het gesticht te ontzeggen, terwijl de inspecteurs volhielden, dat ten minste één der geneesheeren zijne krachten geheel aan het gesticht moest wijden. Over dit geschilpunt werd in 1887 de correspondentie voortgezet. Burgemeester en wethouders van Rotterdam betoogden, dat de tekst en de geschiedenis van art. 8 der wet van 27 April 1884 (*Staatsblad* n°. 96) geen aanleiding gaven om voorwaarden toe te voegen aan de bepalingen van het Koninklijk besluit, waarbij het maximum van het aantal verpleegden en het minimum van het aantal geneeskundigen wordt vastgesteld, aangezien de eischen, waaraan dat gesticht moet voldoen, in dat art. 8 zijn vermeld. Dit is steeds door de inspecteurs erkend, en het was dan ook geenszins eene nieuwe voorwaarde, die zij aan het voortbestaan van het krankzinnigengesticht te Rotterdam wenschten verbonden te zien, toen zij de noodzakelijkheid betoogden, dat althans één der geneeskundigen zich geheel aan zijne veelomvattende taak moest wijden en geene andere dan consultatieve praktijk zou mogen uitoefenen.

Art. 43 der aangehaalde wet bepaalt, dat de krachtens de wet van 29 Mei 1841 (*Staats-*

de voorloopige verpleging gedurende de eerste vier weken na de opneming, maar eene langdurige, voortdurende verpleging. Daar echter de machtiging tot deze volgens het stelsel der tegenwoordige wet, steeds wordt verleend door de rechtbank in het arrondissement, waarin het gesticht gelegen is, zou daaruit volgen, dat aan denzelfden officier van justitie twee kennisgevingen van dezelfde zaak zouden moeten gezonden worden. Daar dit ongerijmd is kon, naar het oordeel van den ondergeteekende dit niet de bedoeling van den wetgever zijn. Zijne bedoeling kan geene andere geweest zijn, dan den officier van justitie in het arrondissement, waarin de machtiging tot opneming is verleend, op de hoogte te houden van hetgeen verder met den persoon tot wiens opneming machtiging is verleend, is voorgevallen. Op dien grond scheen er m. i. geen twijfel te bestaan aan de verplichting van de gestichtsbesturen om ook aan de officieren in de arrondissementen, waarin machtiging tot opneming van verpleegden in hun gesticht gegeven is, de bedoelde opgaven te doen. Dien ten gevolge had de ondergeteekende de eer Uwer Excellentie in overweging te geven het bedoelde gestichtsbestuur in het ongelijk te stellen, aan welk advies door Uwe Excellentie in het begin van het loopende jaar gevolg is gegeven. Tevens meende de ondergeteekende echter dat het overweging verdient de geïncrimineerde bepaling, als van weinig nut en een noodeloozen omslag voor de gestichtsbesturen veroorzakende, ook op grond van de geschiedenis van het tot stand komen van dit artikel, bij eventueele wetsherziening te doen vervallen.

Toen de burgemeester van Utrecht aangifte had gedaan van de verpleging eener krankzinnige ten huize eener dame te dier stede, welke reeds twee krankzinnigen verpleegde, werd deze dame herinnerd aan art. 7 der wet, ten gevolge waarvan zij eene dier krankzinnigen uit hare woning verwijderde.

In het laatst des jaars verzocht eene commissie uit de vergadering van geneeskundige inspecteurs, belast met een onderzoek naar het al of niet toenemen van syphilis in Nederland, den ondergeteekende om inlichting omtrent de meening der Nederlandsche krankzinnigenartsen over het verband tusschen syphilis en krankzinnigheid aan welk verzoek door den ondergeteekende werd voldaan.

§ 10. *Inspectiën der gestichten.*

Evenals in de vorige jaren kan slechts met lof gewaagd worden van de zorg, die besteed wordt om de gestichten zoo goed mogelijk aan hun doel te beantwoorden, zoowel door de besturen als de geneeskundigen en beambten.

In het gesticht Voorburg te Vught werd tot derden geneesheer benoemd dr. Ruland, die in het laatste kwartaal zijne funtiën aanvaardde.

De tweede geneesheer van het gesticht Coudewater te Rosmalen, F. J. Van der Kroon, overleed in het voorjaar aan eene slepende borstkwaal. Hij mocht de uitgave niet beleven van het verslag van het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen Coudewater te Rosmalen, over het vijftienjarig tijdvak van 1870 tot 1885, aan de bearbeiding van welk belangrijk en vlijtig bewerkt stuk hij een aanzienlijk aandeel heeft gehad. In zijne plaats werd tot tweeden geneesheer benoemd dr. H. A. H. Van der Heijde, geneesheer te Tilburg, die echter met ingang van 15 Januari 1888 op zijn verzoek eervol werd ontslagen. In zijne plaats werd benoemd dr. Buringh Boechoudt te Groningen.

Aan de verbouwing en uitbreiding van het krankzinnigengesticht voor mannen, Huize Padua te Boekel, is in 1887 vlijtig gearbeid. Een paar paviljoenen zijn gereed en daarna is met de verbouwing van het bestaande gebouw een aanvang gemaakt. Ook aan de uitbreiding van het gesticht te 's Gravenhage, door optrekking van eene nieuwe étage,

OVERZICHT DER BEWEGING IN DE NEDERLANDSCHE GESTICHTE

GESTICHTEN TE	Aanwezig op 1 Januari 1887.			Opgenomen.			Hersteld ontslagen.			Hersteld op 100 opgenomenen.		
	Mannen.	Vrouwen.	Geheel.	Mannen.	Vrouwen.	Geheel.	Mannen.	Vrouwen.	Geheel.	Mannen.	Vrouwen.	Geheel.
Amsterdam	43	65	108	17	10	27	5	2	7	29.4	20	25.
Boekel	82	—	82	19	—	19	5	—	5	26.3	—	26.
Coudewater te Rosmalen	133	141	274	100	72	172	13	23	36	13	31 9	20.
Delft	162	159	321	21	32	53	13	9	22	61.9	28.1	41.
Deventer	136	124	260	20	29	49	5	10	15	25	34.4	30.
Dordrecht	109	99	208	25	12	37	6	4	10	24	33.3	27
Franeker	104	118	222	21	12	33	6	3	9	28 5	25	27.
's Gravenhage	78	105	183	29	38	67	11	10	21	37.9	26.3	31.
's Hertogenbosch	280	339	619	44	31	75	15	13	28	34	41.9	37.
Maastricht	27	28	55	9	10	19	5	3	8	55.5	33.3	42.
Medemblik	244	208	452	81	63	144	28	16	44	34.5	25.4	30.
Meerenberg te Bloemendaal	435	447	882	80	64	144	22	18	40	27.5	28.1	27.
Rotterdam	75	112	187	33	45	78	7	17	24	21.2	37 7	30.
Utrecht	129	197	321	44	49	93	10	11	21	22.7	22.4	22.
Veldwijk te Ermelo	29	32	61	49	55	104	3	8	11	6	14.5	1[illegible]
Voorburg te Vught	252	277	529	104	133	237	23	24	47	22.1	18	1[illegible]
Zutphen	239	237	476	38	38	76	10	15	25	26.3	40	3[illegible]
Totalen	2552	2688	5240	734	693	1427	187	186	373			

Bovendien bevonden zich op 1 Januari 1888:

in het St. Anthoniusgesticht te Rotterdam 2 krankzinnige mannen, 20 krankzinnige vrouwen, te zamen 2[illegible]

» » gesticht te Haarlem 0 » » 10 » » , , 1[illegible]

» » » » Gorssel 2 » » 2 » » , , [illegible]

VOOR KRANKZINNIGEN, GEDURENDE HET JAAR 1887.

Verpleegd.			Overleden.			Overleden op 100 verpleegden.			Niet hersteld ontslagen.			Aanwezig op 1 Januari 1888.			Aanmerkingen.
Mannen.	Vrouwen.	Geheel.	Mannen.	Vrouwen.	Geheel.	Mannen.	Vrouwen.	Geheel.	Mannen.	Vrouwen.	Geheel.	Mannen.	Vrouwen.	Geheel.	
60	75	135	7	11	18	11.6	14.6	13.3	3	3	6	45	59	104	
101	—	101	3	—	3	3	—	3	13	—	13	80	—	80	
233	213	446	18	16	34	7.7	7.5	7.6	5	6	11	197	168	365	
183	191	374	11	17	28	6.7	8.8	7.4	6	9	15	153	156	309	
156	153	309	9	13	22	5.7	8.5	7.1	5	3	8	137	127	264	
134	111	245	17	8	25	12.7	7.2	10.2	6	4	10	105	95	200	
125	130	255	11	17	28	8.8	13	10.9	—	—	—	108	110	218	
107	143	250	9	5	14	8 5	3.4	5 6	6	9	15	81	109	190	
24	370	694	24	20	44	7 4	5.4	6.3	4	7	11	281	330	611	
36	38	74	2	2	4	5.5	5	5.3	2	4	6	27	29	56	
5	271	596	32	21	53	9.8	7.7	8 8	11	4	15	254	230	484	
5	511	1026	37	18	55	7.1	3.5	5.3	11	5	16	445	467	912	
8	157	265	14	13	27	12.9	8.4	10.1	13	13	26	74	114	188	
8	246	514	24	13	37	8.9	5.2	7.1	16	22	38	218	200	418	
	87	165	3	5	8	6	9.09	7.69	4	4	8	68	70	138	
	410	766	30	31	61	8.4	7 5	7 9	11	6	17	292	349	641	
	275	552	23	19	42	8 3	7	7.6	4	1	5	240	240	480	
	3381	6767	274	229	503				120	100	220	2805	2853	5658	

De Inspecteur voor het Staatstoezicht op krankzinnigen,

H. VAN CAPPELLE.

BIJLAGE C.

OVERLEDENEN naar den leeftijd en d

OORZAKEN VAN DEN DOOD.	Nummers der oorzaken van den dood.	Minder dan 1 jaar.		1—4 jaren.		5—13 jaren.	
		M.	V.	M.	V.	M.	V.
Levenloos aangegevenen	»	»	»	»	»	»	[illegible]
Gebrekkige ontwikkeling	1	399	300	6	10	»	[illegible]
Lichaamszwakte. Tering	2	3505	2 869	368	372	64	[illegible]
Klierziekte. Rhachitis. Syphilis *	3	25* 319	22* 240	240	1* 199	1* 70	[illegible]
Absces. Ulcus. Gangraena. Pyaemia. Haemorrhagia	4	38	36	32	26	44	[illegible]
Kanker	5	2	3	2	2	1	[illegible]
Waterzucht. Scheurbuik *	6	3* 24	1* 13	3* 23	5* 32	3* 30	2* [illegible]
Typhus. Febris typhoidea	7	1	4	5	9	38	[illegible]
Aanhoudende koorts	8	39	28	30	37	29	[illegible]
Tusschenpoozende koorts Febr. int. perniciosa *	9	14* 31	7* 24	8* 24	15* 27	5* 10	4* [illegible]
Pokken	10	»	2	1	2	»	[illegible]
Roodvonk	11	9	11	108	91	98	[illegible]
Mazelen	12	207	134	510	476	104	[illegible]
Huidziekten	13	59	53	8	13	5	[illegible]
Stuipen. Trismus. Epilepsia	14	1 981	1 547	424	407	43	[illegible]
Apoplexia	15	3	3	2	»	4	[illegible]
Hersenziekten. Krankzinnigheid	16	573	417	636	574	390	[illegible]
Ruggemergslijden. Paralysis	17	9	4	10	10	10	[illegible]
Keel- en longtering. Bloedspuwing. Suikertering *	18	30	28	67	69	2* 169	[illegible]
Croup	19	65	41	481	431	158	[illegible]
Kinkhoest	20	208	228	203	288	13	[illegible]
Acute ziekten der ademhalingswerktuigen	21	1 774	1 337	1 580	1 452	271	[illegible]
Chronische ziekten der ademhalingswerktuigen	22	37	21	55	59	22	[illegible]
Hart- en vaatziekten. Rheumatismus. Arthritis	23	10	3	9	5	23	[illegible]
Organische hartgebreken. Aneurysma	24	52	44	13	9	18	[illegible]
Angina diphtherina	25	16	11	191	172	118	[illegible]
Diarrhoea. Dysenteria *	26	721	1* 576	1* 160	2* 74	1* 8	[illegible]
Cholera asiatica. Cholera nostras *	27	25* 25	19* 19	4* 4	8* 8	2* 2	1* [illegible]
Acute ziekten der spijsverteringswerktuigen	28	1 909	1 539	263	245	105	[illegible]
Chronische ziekten der spijsverteringswerktuigen	29	352	255	63	67	31	[illegible]
Ziekten der organa urogenitalia	30	52	23	77	59	70	[illegible]
Ziekten van het kraambed. Febris puerperalis *	31	»	1	»	»	»	[illegible]
Gewelddadige dood. Zelfmoord *	32	20	21	86	69	2* 56	[illegible]
Verdrinken. Zelfmoord *	33	1	1	116	53	87	[illegible]
Onbekende oorzaak. Plotseling *	34	19* 1 054	15* 883	6* 293	250	63	1* [illegible]
Totaal	»	13 525	10 719	6 030	5 597	2 154	21[illegible]
Zonder geneeskundige behandeling (begrepen in de vorige nummers)	35	1 115	952	333	265	73	[illegible]

NB. De cijfers waarachter een * is geplaatst, zijn onder de daarop volgende hoofdgetallen begrepen.
a) Hieronder 6 waarvan het geslacht onbekend

oorzaken van den dood in het Rijk in 1887.

14 – 19 jaren.		20 – 49 jaren.		50 - 64 jaren.		65—79 jaren.		boven 80 jaren.		Onbekende leeftijd.		Totaal.		ALGEMEEN TOTAAL.
M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	a) 4 339	3 410	7 749
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	405	310	715
14	18	101	134	232	242	1 558	1 790	1 240	1 656	»	»	7 082	7 180	14 262
20	26	2* 44	4* 49	1* 10	2* 15	5	3* 14	»	1	»	»	29* 708	32* 627	61* 1 335
34	21	161	146	77	70	79	94	27	24	»	»	492	443	935
4	2	178	290	612	615	512	554	41	68	»	»	1 352	1 535	2 887
5	7	5* 51	3* 72	1* 80	1* 123	106	211	20	39	»	»	15* 339	13* 511	28* 850
52	51	147	134	41	19	7	14	»	1	»	»	291	277	568
13	18	56	63	43	59	37	83	10	22	»	»	257	349	606
1* 3	3* 6	13* 25	12* 22	7* 10	7* 10	12* 16	11* 22	2* 4	1* 5	»	»	62* 123	60* 127	122* 250
1	»	1	6	»	1	2	»	»	»	»	»	5	13	18
6	6	10	15	»	1	»	»	»	»	»	»	231	197	428
2	3	3	14	»	3	1	»	»	»	»	»	827	714	1 541
3	4	22	32	28	28	29	24	6	11	»	»	160	173	333
18	24	59	84	19	15	8	12	1	3	»	»	2 553	2 140	4 693
14	6	153	133	377	467	771	1 047	229	333	1	»	1 554	1 993	3 547
85	67	340	231	195	127	127	127	21	32	»	»	2 367	1 930	4 297
7	12	76	37	55	37	48	28	5	1	»	»	220	136	356
1* 417	3* 453	10* 2479	13* 2483	17* 352	9* 500	10* 164	13* 143	1* 6	1* 7	1	1	41* 3 985	39* 3 940	80* 7 925
2	2	2	1	1	»	1	1	»	»	»	»	710	620	1 330
»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	426	547	973
76	66	1006	520	882	527	562	525	92	118	»	»	6 243	4 821	11 064
19	12	242	179	736	523	1 371	1 246	297	334	1	»	2 780	2 407	5 187
25	29	113	100	107	126	126	182	24	33	»	»	437	513	950
27	33	229	252	355	401	410	550	58	95	»	»	1 162	1 415	2 577
16	12	9	15	1	3	1	1	»	2	»	»	352	337	689
2	4	11* 30	3* 15	1* 23	2* 20	3* 33	1* 35	8	17	»	»	17* 925	9* 752	26* 1 677
»	»	5* 5	4* 4	5* 5	1* 1	6* 6	3* 3	»	1* 1	»	»	47* 47	37* 37	84* 84
48	45	270	346	195	220	156	160	14	25	»	»	2 960	2 662	5 622
11	20	215	164	316	232	319	375	51	56	1	»	1 359	1 201	2 560
32	25	278	379	283	218	277	211	50	40	»	»	1 124	1 009	2 133
»	1* 3	»	190* 584	»	»	»	2	»	»	»	»	»	191* 590	191* 590
35	1* 11	93* 268	22* 49	89* 165	12* 31	22* 77	2* 29	1* 18	20	1* 9	1	183* 734	37* 260	220* 994
62	19	7* 228	4* 62	4* 80	23	1* 38	1* 20	7	1* 3	13	»	12* 632	6* 200	18* 832
34	2* 30	10* 166	10* 176	12* 192	9* 185	10* 284	15* 331	5* 118	2* 142	4	1	63* 2 208	54* 2 077	117* 4 285
087	1 035	6 967	6 791	5 778	4 842	7 131	7 835	2 348	3 089	30	3	49 389	45 453	94 842
32	24	162	149	180	176	293	357	133	177	2	1	2 323	2 1 7	4 497

Bijlage D.

VERSLAG over het Rijkskrankzinnigengesticht te Medemblik over den jare 1887.

In het begin van dit jaar werd een zestal singlerooms zoowel aan de mannen- als aan de vrouwenzijde, met wier bouw in het vorige jaar begonnen was, voltooid. De verwarming dezer kamertjes geschiedt door stoomwaterkachels (systeem Crucius) in eene ruimte beschoten met teakhout aan het voeteneinde van de krib, welke laatste vast met den muur en den bodem is vereenigd. In deze foudraal van teakhout bevindt zich een ijzeren raam, waardoor aan de warme lucht toegang tot het lokaal wordt verschaft. Onder de stoomwaterkachel bevindt zich eene luchtbuis (die door eene klep gesloten kan worden), welke in communicatie met de buitenlucht staat en daardoor versche lucht aanvoert, welke niet dan verwarmd, door langs de stoomwaterkachel te strijken, in het kamertje kan treden. Voor afvoer van de verbruikte lucht wordt gezorgd door openingen in het plafond. Deze wijze van verwarming voldoet beter, dan de tot dusverre bestaande in de oude singlerooms.

Bijna gelijktijdig hiermede werd een aanvang gemaakt met het verbouwen van de bergplaats aan het einde van den westervleugel tot recreatiezaal. Door de later hierbij gevoegde apotheek is de genoemde ruimte, vroeger voor bergplaats gebezigd, thans benuttigd voor eene apotheek, eene recreatiezaal en een klein pakhuis. Bij de apotheek, met twee zuurkasten en eene stookplaats, behooren nog een nieuwe kelder en een bergzolder, ingericht tot magazijn van geneesmiddelen. De recreatiezaal heeft eene oppervlakte van 150 M^2. en eene inhoud van ruim 700 M^3, zoodat zij ongeveer 200 personen zal kunnen bevatten. Het kleine pakhuis dient tot berging van kalk, steen, hout en andere materialen.

In evengenoemde mannenvleugel werd onder de aardappelschilzaal een aardappelkelder aangelegd.

Op het Noorderplein tusschen het ketelhuis en de keuken, werd een nieuwe regenbak gemaakt, die 20 M^3 water kan bevatten. Deze werd door een steenen buizenleiding in verbinding gebracht met een der bestaande regenbakken.

De gasfabriek werd uitgebreid door het maken van een nieuwen gashouder, welke evenveel gas kan bevatten als de bestaande, circa 150 M^3., en van een derde retort en door een tweeden gaswasscher. Verschillende proeven werden genomen, zoowel met eene gietstaal-retort als met een D vormigen van gesmeed ijzer.

De vertrekken van den machinist en van den stoker werden ingericht tot smederij, waarin thans ook daartoe geschikte krankzinnigen werkzaam zijn. De ruimte naast den grooten ketel werd ingericht tot verblijf van den machinist en de werklieden in het ketelhuis.

Ook werd in de nabijheid van den doorgang in den dijk eene petroleumbergplaats gemetseld.

In het hoofdgebouw werd een scheidingsmuur met overeenkomstige trap gemaakt, benevens in de entrée een kamertje voor een bediende. De vorige bediendenkamer werd ingericht tot kantoor van den huismeester, en aangezien de ondervinding geleerd heeft de wenschelijkheid, dat huismeester en huismeesteres gedurende den dag in de onmiddellijke nabijheid van de keuken en den hoofdingang vertoefden, werd het vroegere kantoor van den huismeester voor eetkamer bestemd voor hem en zijne echtgenoote.

Ten slotte moet vermeld worden, de nieuwe compostbergplaats op de bij het gesticht voor landbouwbedrijf in gebruik zijnde gronden. Zij is gesteld in de onmiddellijke nabijheid der Singelgracht, zoodat de meststoffen per schuit of praam derwaarts kunnen vervoerd worden.

Kleeding.

In plaats van duffel voor Zondagskleeding van sommige mannelijke patiënten, werd bij wijze van proefneming laken aangeschaft, zooals dat in andere gestichten gebruikelijk is; naar verhouding van den prijs werd zulks duurzamer geacht. De netheid dier kleeding zou hierdoor zeker veel winnen.

In de ligging en voeding werden geene veranderingen gemaakt, terwijl het meubilair, waar dit noodig bleek, vermeerderd werd en overigens in goeden staat onderhouden. De veranderingen zijn aangewezen op den inventaris, die ik de eer zal hebben binnen kort aan Uwe Excellentie in te zenden.

De mutatiën in het personeel waren als volgt:

De vacature ontstaan door het eervol ontslag verleend op 20 Juli 1887 aan den huismeester en de huismeesteres, de heer C. C. Bremer en echtgenoote C. J. Bremer-Terpstra, werd eerst vervuld den 1sten September d. a. v., als wanneer de heer W. H. Lette als huismeester en zijne echtgenoote M. I. J. Lette-Dunst als huismeesteres in functie traden.

In dien tusschentijd werden hunne bezigheden grootendeels waargenomen door mejuffrouw D. W. Keur, hoofdopzichteres en den heer C. Schenkius, boekhouder.

NAAM.	VOORNAMEN.	BETREKKING.	Datum van benoeming.	Datum van ontslag.	*Aanmerkingen.*
			1887.	1887.	
Ernst	Sophia	oppasseres	2 Januari	14 Maart	
de Klerk	Willem Hendrik	oppasser		8 Januari	
Kessner	Johanna Elisabeth	oppasseres		10 „	
Oudheusden	Klaas	loopknecht		14 „	
Idem	Idem	oppasser	15 Januari	14 April	

NAAM.	VOORNAMEN.	BETREKKING.	Datum van benoeming.	Datum van ontslag.	*Aanmerkingen.*
			1887.	1887.	
la Grange	Jacobus Franciscus	loopknecht	15 Januari	15 Augustus	
Fransen	Egbert	noodhulp	16 „	30 April	
Ras	Hendrika	oppasseres	2 Februari	9 Septemb.	
Tuininga	Focke	matrassenmaker, barbier		21 Februari	
Verbooms	Franciscus Jacobus	oppasser		28 „	
Bakker	Jan	landbouwknecht		28 „	2 verschillende personen.
Bakker	Jan	„	1 Maart		
Post	Johanna Christina	hoofdoppasseres	1 „	30 Novemb.	
Vredendaal	Cornelia	oppasseres		11 Maart	
Maret	Jan	kleermaker		12 „	
Höppener	Maria Elisabeth	keukenmeid		15 „	
Eveleens	Maria	„	16 Maart		
van Keulen	Pieter	oppasser	19 „	31 Juli	
Erades	Cornelis	„		31 Maart	
Schoon	Diewertje	werkmeid		31 „	
Henderson	Franciscus Johannes	hoofdopzichter		31 „	
Dekker	Bene	„	1 April		
Melissen	Karel	oppasser	1 „	15 Septemb.	
Rooker	Cornelia	werkmeid	1 „		
Wijnands	Simon	kleermaker	3 „		
Herfkens	Sophia Elisabeth	oppasseres	11 „	10 Mei	
Oudheusden	Klaas	matrassenmaker, barbier	15 „		
de Raadt	Neeltje	oppasseres	21 „		
Nijveldt	Johanna Hendrika	„		29 April	
Fortuijn	Helena	„	3 Mei	27 October	
van de Wijdeven	Pieter	noodhulp	27 „	31 Augustus	
Breed	Maartje	oppasseres		28 Mei	
Behrends	Everdina Gesina	„	1 Juni	10 Juni	

NAAM.	VOORNAMEN.	BETREKKING.	Datum van benoeming.	Datum van ontslag.	*Aanmerkingen.*
			1887.	1887.	
Snel	Trijntje	oppasseres	14 Juni		
Vrijmoet	Elisabeth	„	15 „		
Niermeijer	Frederik Karel Lodewijk	magazijnmeester	27 „	11 Augustus	
Palte	Anna Johanna	oppasseres	6 Juli		
Bremer	Clasinus Cornelis	huismeester		20 Juli	
Terpstra	Catharina Johanna	huismeesteres		20 „	
Hendriksen	Marie	oppasseres		31 „	
Robberse	Adriana Hermina	„		31 „	
Idem	Idem	hoofdoppasseres	1 Augustus		
van Wijk	Marie	oppasseres	1 „	30 Septemb.	
van Keulen	Pieter	hoofdoppasser	1 „		
Ravenek	Frederik Hendrik	„		31 Juli	
Zielstra	Jan	apothekerbediende	1 „		
Kampherbeek	Hendrik	oppasser	3 „		
Goedvree	Lubbert	hoofdoppasser		15 Augustus	
Floor	Anna Cornelia	oppasseres	16 „		
Ehl Weurdinge	Albertus Antonius	magazijnmeester	22 „		
Veen Hendrikszoon	Jacob	loopknecht	23 „		
Willebrands	Geertruida	hoofdoppasseres	3 Septemb.	7 Septemb.	
Lette	Willem Herman	huismeester	1 „		
Dunst	Maria Ida Johanna	huismeesteres	1 „		
Ras	Hendrika	hoofdoppasseres	10 „		
Berends	Gerrit	oppasser		17 Septemb.	
Fransen	Egbert	noodhulp	28 „		
Bleijenberg	Johannes	oppasser	1 October		
Schummelketel	Sophia Maria Lidia	oppasseres	18 „		
Dou	Casper	oppasser	1 Novemb.		
Osinga	Wilhelmina	oppasseres	1 „	9 Novemb.	

NAAM.	VOORNAMEN.	BETREKKING.	Datum van benoeming.	Datum van ontslag.	*Aanmerkingen.*
			1887.	1887.	
van Dijk	Sino Johan	oppasser	28 Novemb.		
Vorstelman	Jacob	„		30 Novemb.	
Idem	Idem	hoofdoppasser	1 Decemb.		
van Altena	Godert Adriaan	oppasser	1 „		
Pijper	Margaretha	hoofdoppasseres	1 „		

De algemeene gezondheidstoestand was redelijk met uitzondering van eene epidemie van febris intermittens in den nazomer, waaraan ongeveer een zesde der bevolking heeft geleden.

Behalve de gewoonlijk voorkomende catarrhen van de luchtwegen, kwamen nu en dan nog al catarrhen van de ingewanden voor, evenwel in minder getale dan het vorige jaar.

De verhouding van het aantal herstelden tot dat der opgenomenen was:

voor de mannen	$34\frac{1}{2}$ pct.,	
„ „ vrouwen	$25\frac{1}{3}$ „	
Gemiddeld voor beide seksen	$30\frac{5}{9}$ „	

De verhouding van het aantal overledenen tot dat der verpleegden bedroeg nagenoeg:

voor de mannen	$9\frac{11}{13}$ pct.,	
„ „ vrouwen	$7\frac{7}{9}$ „	
gemiddeld voor beide seksen	$8\frac{13}{14}$ „	

Van de 53 in het jaar 1887 overledenen werd bij 50 de sectio cadaveris verricht:

Hieruit bleek dat overleden:

aan phthisis pulmonum	17
„ croupeuse pneumonie	3
„ hypostatische pneumonie	2
„ chronische bronchitis en emphysema pulmonum .	1
„ acute endocarditis	1
„ insufficientia valvulae mitralis	3
„ insufficientia c. stenosis valvul. mitralis	1

aan	insufficientia ostii arteriosi sinistri	1
„	catharrhus intestinorum acutus	1
„	gastro-enteritis chronica	3
„	peritonitis	1
„	carcinoma coli	1
„	ulcus ventriculi	2
„	nephritis chronica	1
„	atrophia senilis	1
„	paralysis cerebri	6
„	apoplexia meningea	2
„	apoplexia cerebri	2
„	insultus epilepticus	1

Omtrent enkele dezer gevallen zijn eenige bijzonderheden der vermelding waardig:

N°. 314 van het register overleed tengevolge van chronische bronchitis en emphyséma pulmonum. Een tumor in de buikholte bleek uit te gaan van het linker ovarium; de consistentie was zeer hard; de oppervlakte oneffen en op vele plaatsen was vergroeiing ingetreden met den buikwand en darmlissen. Het gewicht bedroeg 2760 gram. Bij doorsnijding bleek dit gezwel verscheidene kleine cysten te bevatten, met eene dikke colloïde massa gevuld. Ook het rechter ovarium was cysteus ontaard.

N°. 528. Eene vrouw, die op 53-jarigen leeftijd aan phthisis overleed. Na verwijdering van het schedeldak lag op de duramater, ongeveer bedekt door het midden van het linker wandbeen, een in de vlakte uitgebreide tumor van grijs-geele kleur en zeer weeke consistentie. De oppervlakte was iets meer dan een rijksdaalder groot; de dikte bedroeg 7 m.M. opgeveer. Na uitbreiding van gedeelten van de massa, die zeer gemakkelijk kon fijngewreven worden op dekglaasjes en kleuring volgens de methode van Ehrlich, konden duidelijk, hoewel slechts een gering aantal, tuberkel-bacillen worden aangetoond.

N°. 306. Een idioot die overleed op den leeftijd van 17 jaar. De gedurende het leven bij den patiënt waargenomen verschijnselen waren in het kort de volgende: Hij was blind; had nooit kunnen loopen; vertoonde atrophie aan armen en beenen en contracturen in de onderste extremiteiten. Hoewel hij slechts nu en dan eenige weinige woorden en gezegden uitte — blijkbaar meest herhalingen van vroeger hem toegevoegde worden — was de spraak duidelijk en goed gearticuleerd.

Bij opening van de schedelholte werd een aanzienlijk defect van de beide groote hersenhemispheeren gevonden. Eene groote holte namelijk met een helder sereus vocht gevuld en overspannen door een fijn doorschijnend vlies de arachnoidea, nam in beide hemispheeren de plaats van hersensubstantie in; aan beide zijden was een groot deel der centraalwindingen en der occipitaalkwabben benevens een gedeelte der bovenste voorhoofdswinding verdwenen. Deze hersenmisvorming behoort tot diegenen, waaraan door Hischl den naam van poreucephalie werd gegeven. Kundrat gaf in het jaar 1882 een werk in het licht, waarin hij alle tot op dien tijd beschreven en een aantal door hem zelven waargenomen gevallen mededeelt. Eene meer uitvoerige beschrijving van het hier voorgekomen geval, komt voor in de eerste aflevering van de Psychiatrische bladen, jaargang 1888.

Nog eene afwijking van denzelfden aard kwam voor bij eene patiënte, die op den leeftijd van 33 jaar, na een kort verblijf alhier, na een epileptischen aanval plotseling overleed. Omtrent haren toestand kort vóór zij hier kwam, was het volgende opgeteekend.

In Juni 1884 was patiënte door eene rechtzijdige verlamming met volkomen verlies der spraak aangetast en in Maart 1887 was de toestand als volgt:

Zij is wrevelig, onwillig en achterdochtig. Wanneer zij haren zin niet krijgt, slaat, trapt en bijt zij; somtijds als haar iets wordt gevraagd, antwoordt zij goed, andere malen doet zij alsof zij het niet begrijpt; de spraak is onduidelijk; zij kan alle letters uitspreken.

Het gelaat vertoont lichte scheefheid; de linker naso-labiaalplooi is minder duidelijk, aan rechterarm en elleboog gewricht eene rechthoekige contractuur, die zich laat opheffen, evenals contracturen in pols- en eenige gewrichten. Sensibiliteit aanwezig in de armen. Reflexen van piriost en triceps verhoogd. Rechterbeen in zijn geheel licht oedemateus. Voet in dequinovarusstand, sensibiliteit rechts verminderd, kracht eveneens, reflex verhoogd, voetreflex verminderd.

Diagnose: Trombose na para-metritis als gevolg hiervan embolie van de art. fossae sylvii sin.

Bij de lijkopening bleek, dat door het destructieproces een groot deel der om de fossa sylvii gelegen windingen verwoest was, evenals de onderste helft der beide centraalwindingen, een groot deel der temporaalwindingen en de pars opercularis der 3de frontaalwinding. De holte drong tot op eene diepte van 3 centimeter in het weefsel door.

De bevinding na den dood bevestigde volkomen de bij het leven gestelde diagnose.

Onder de hersteld ontslagenen verdienen vermelding:

N°. 509. Een ongehuwd zeeman, oud 55 jaar, werd den 5den April 1886 opgenomen. Uit de anamnese bleek, dat hij reeds herhaalde malen aan aanvallen van krankzinnigheid geleden had. Vóór 20 jaar traden de eerste verschijnselen op als grootheidsideeën; patiënt meende zeer rijk te zijn.

Gedurende de eerste dagen hier was hij zeer kalm, bedaard en opgeruimd, van psychische afwijkingen was weinig te bespeuren. Den 4den dag werd hij plotseling zeer geëxalteerd; zong onzedelijke liedjes, viel telkens anderen lastig; zeide dat hij eene „ingeving" had gekregen die hij in den buik voelde opkomen als een „innig heerlijk gevoel" — hij meende als keizer aan het hoofd van een leger te staan — hij was „Christus"; sprak soms gedurende een half uur hoogdravende onzin, noemde dit eene goddelijke taal, die hij zelf niet verstond. Dergelijke aanvallen herhaalden zich eenige malen daags. De behandeling bestond in baden en de toediening van opiaten waarbij de aanvallen steeds zeldzamer voorkwamen en ten laatste wegbleven, zoodat hij na een verblijf van 13 maanden hersteld kon worden ontslagen.

N°. 391. Een ongehuwd man, oud 34 jaar, van beroep kleermaker, werd den 1sten September 1885 alhier opgenomen. Geen erfelijke aanleg. Zijn gelaatsuitdrukking was pijnlijk en droefgeestig, de kleur van huid en slijmvliezen zeer bleek, koude extremiteiten, kleine langzame pols-oppervlakkige ademhaling, met nu en dan diep zuchten.

Hij zat steeds in elkaâr gedoken bij de tafel, reageerde niet op toespraak.

De slaap was gestoord, de eetlust slecht, nu en dan een paar dagen voedselweigering.

De eerste behandeling bestond in goede voeding, wijn en tinctura Bestucheffii, daarna werd hem gedurende een paar maanden nitroglycerine in tabletten toegediend, dosis 1 miligram daags. Onder deze behandeling ging hij langzaam vooruit, het lichaamsgewicht nam toe, de gelaatsuitdrukking werd vrolijker, de werklust keerde terug; geruimen tijd was hij hier werkzaam als kleedermaker en in Maart 1887 werd hij genezen ontslagen.

De bibliotheek bevatte op het einde dezes jaars 246 boekdeelen; er werd ruim gebruik van gemaakt.

De recreatiezaal kon wegens verschillende omstandigheden nog niet in gebruik genomen worden.

Het voornemen bestaat, daartoe binnen korten tijd over te gaan.

Een paar maal is men genoodzaakt geweest tot het dwangbuis zijn toevlucht te nemen. Overigens geldt hierover hetzelfde als in mijn vorig verslag over dit punt is medegedeeld.

Op verschillende tijden werden in 1887 afgezonderd:

in singlerooms	44	mannen,	40	vrouwen.	Totaal	84.
in cellen	36	„	56	„	„	92.

Terwijl werd toegepast:

losse dwanghandschoenen bij 18 mannen en 26 vrouwen;

dwangbuis bij 2 mannen (1 gedurende 13 dagen bij tusschenpoozen en 1 gedurende 1 dag);

„ bij 2 vrouwen (1 gedurende 2 dagen en 1 gedurende 3 dagen).

Overzicht van het geldelijk beheer.

Art. 74. Bij Uwer Excellentie missive van 19 April 1887, n°. 2084, afd. A. Z. C., werd mij toegestaan te beschikken ten behoeve van het dienstpersoneel over de som van f 13 350, welke over de navolgende rubrieken werd verdeeld:

hoofdoppassers	f 1 120,00		
hoofdoppasseressen	720,00		
bedienden	7 480,00		
arbeiders	4 030,00		
		f	13 350,00
waarvan werd uitgegeven aan:			
hoofdoppassers	f 989,88[5]		
hoofdoppasseressen	331,93		
bedienden	5 480,40[1]		
arbeiders	4 121,53[5]		
			10 923,75[5]
zoodat door mij minder werd uitgegeven dan was toegestaan de som van		f	2 426,24[5]

Art. 75. Bij Uwer Excellentie missives van 4 Februari 1887, n°. 478, afd. M. P., en 16 Maart 1887, n°. 525, afd. K W., werd mij toegestaan te beschikken over de navolgende sommen op de onderstaande rubrieken:

				waarvan uitgegeven is op:		
a.	Voeding enz.	f 70 000,00;	door afschrijving gereduceerd tot f 69 860.		*a.*	f 58 238,79
b.	Onderhoud enz.. . .	5 730,00			*b.*	5 685,15^{5}
c.	Huur van gronden.	350,00			*c.*	321,38
d.	Meubilair enz. . . .	6 000,00;	door overschrijving gebracht op f 8000.		*d.*	7 999,96
e.	Geneesmiddelen. . .	2 500,00			*e.*	5 706,28^{5}
f.	Begrafeniskosten . .	300,00;	door overschrijving gebracht op f 440.		*f.*	340,00
g.	Brandstof enz. . . .	10 000,00			*g.*	8 304,12
h.	Kleeding.	11 000,00			*h.*	9 185,25^{5}
i.	Werkverschaffing. .	2 500,00			*i.*	2 296,91
k.	Bibliotheek . , . . .	360,00			*k.*	289,47^{5}
l.	Huish. uitgaven enz.	5 000 00;	door afschrijving gereduceerd tot f 3000.		*l.*	1 940,79
		f 113 740,00				f 100 308,12

zoodat op art. 75 minder werd uitgegeven dan was toegestaan . . .	f 13 431,88
makende met het minder uitgegeven bedrag op art. 74 ad	2 426,24^{5}
Totaal *minder* uitgegeven dan toegestaan . . .	f 15 858,12^{5}

De Geneesheer-Directeur,

Dr. A. H. Van Andel.

mw.

